

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09205

ZIKHROYNES FUN A HALBN
YORHUNDERT IDISH TEATER

Benzion Palepade

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הנהגתו המעולה של מר
הנשיא ג'ורג' הרברט ווקר
בוור (1957)

1957
1957
1957

בנציון פאלעשארע
צו זיין זיכעציקסטן געבורטסטאג

בנציון פאלעפאדע

ש
ת
ב
ד
א

פון אהאלבן
ארהונדערט
אידיש
טעאטער

זיצטאט אירעס
1946

אמוס

BENTZION PALEPADE

**MEDIO SIGLO DE
TEATRO ISRAELITA**

(M E M O R I A S)

Printed in Argentine Copyright

by B. Palepade

Buenos Aires 1946

פרויםגעגעבן פון א געזעלשאפטמלעכן קאמיטעט
אונטערן פארזאנאט פון אידישן אקטיוון סאליד,
צום זיבעציקסטן געבורטסטאג פון אויסגאנג.

1876 — 1946

שער-בלאט געזייכנט פון

מישא שווארץ

דאס בוך דערשיינט דעם 30-טן מערץ 1946 אין
מאָג פון דער פייערלעכער יוביליי-פאַרשמע-
לונג לכבוד דעם יובילאָר וואָס קומט
פאַר אין מעאַטער „סאַלעיל“ און
ווערט צוגעטראַגן פון געזעל-
שאַפטלעכן קאַמיטעט ווי
אַ פאַלקס - מתנה
פאַרן אויטאָר.

דאס בוך אַנמעהאַלט:
מעקסט — — — — — 464 זייטן
פּאַמאַ-אילוסטראַציעס — — — — — 16 „
צוזאַמען — — — — — 480 זייטן

זכרונות
פון א האלבן יארהונדערט
אידיש טעאטער

פארזאָרט:

פון אויטאָר:

ווען איך האָב אין יאָר 1931 אָנגעהויבן פאַרעפּנטלעכן אין „די פּרעסע“ מיינע זכרונות פון פּערציק יאָר אידישע מעאַטער, בין איך נישט אויסן געווען זיך צו באַוווּיזן מיט מיינע שרייבערישע פעאַקייטן, ווייל אין דעם פּרט, האָב איך אַליין גאַנץ ווייניק געגלויבט אין זיך.

מיין כּוונה איז דעמאָלט בלויז געווען, צו פאַרצייכענען דאַסן פון פּערציק יאָר אידישע מעאַטער, וואָס איז געווען געקנאָפּט און געבונדן מיט פּערציק יאָר אידישע לעבן אין אַ רייע לענדער, שטעט און שטעטלעך. מיינע זכרונות אין „די פּרעסע“ האָבן זיך פאַרענדיקט דרוקן אין יאָר 1932 און זייט דעמאָלט זיינען אָנגעשוואַמען נייע יאָרן, מיט נייע דערפאַרונגען פון נאָך דרייצן יאָר אידישע מעאַטער אין די נייע אידישע היימען, וואָס האָבן זיך פאַרמירט אין דער ווייטער, שיינער אַרגענטינע. און אויסדיגענדיק אַדער אַפּדיגענדיק באַס אידישען מעאַטער ד ר י י

און פּו צ י ק י אַ ר, האָב איך זיך אַרומגעזען, אַז איך האָב גאַרנישט אָפּגעשפּאַרט אַזוינס, וואָס זאָל לאָזן נאָך מיר אַ זכר. איך האָב זיך אָנגעהויבן אָפּגעבן אַ חשבון-הנפש, אַף וואָס איך האָב אָפּגע-געבן מיין גאַנץ לעבן, מיינע קאַמפּן און מיינע באַמיאונגען און וואָס איך לאָז נאָך זיך איבער פון מיין דערגרייכטן סך-הכל און אַט אַ דער חשבון-הנפש האָט מיך אָנגערעגט און אָנגעהויבן מיך שמויסן צו דער אַרבעט, אַז איך זאָל אַנשרייבן די געשיכטע פון מיינע דרייאַונפּופּציק יאָר איבער-לעבונגען באַס אידישען מעאַטער און זיך באַמיען, אַרויסצוגעבן די גע-שיכטע אין בוך-פאַרם און אַזוי אַרום באַמט לאָזן אַ זכר נאָך זיך און נאָך מיינע לייזן און פּריידן, קאַמפּן, אויפּשטייגן און ירודות אין משך פון אַ האַלבן יאָרהונדערט אידישע מעאַטער.

מעג, ציען זיך אַמאָל לאַנג, אַבער יאָרן לויפן שנעל; איך האָב זיך דערזען פאַר דער שוועל פון מיין זיבעציקסטן געבורטסטאָג און דער דראַנג, אַז איך זאָל וואָס-שנעלער פאַרפּיקסירן מיינע זכרונות פון די

לעצמע יארן און זיי וואָס שנעלער צוזאַמענשליסן צו מיינע שוין פריער
פאַרענמלעכטע זכרונות אין „די פרעסע“, האָט מיך נישט אָפגעלאָזן
אַף איין מינוט און איך האָב זיך גענומען צו דער אַרבעט.

: : : :

די לעצמע דרייצן יאָר מיט וועלכע מיינע זכרונות זיינען באַרייכערט
געוואָרן זיינען נישט געווען קיין היימלעכע; זיי זיינען בלויז אָנגעפילט
מיט טרויעריקע אינטערעסאַנטקייטן, ווי אזוי אַ אידישער אַקטיאָר דאַרף
פאַרענדיקן דעם שווערן דערנער-וועג פון זיינע קינסמלערישע אידעאַלן
און וואָס עס בלייבט אים איבער פון זיינע כלומרשמע דערפאַלגן, און
מיט וואָס און ווי אזוי, עס ווערן באַלוינט זיינע ליידן, זיין מאַרטירער-
שאַפט כאַס אויסטרעטן אַ וועג פאַר זיינע נאַכפאַלגער. דער סך-הכל איז
אַ נישטיקער און אַ טרויעריקער, ער איז אזוי נישטיק און אזוי טרויעריק,
אַז איך פיל זיך געגרויסט דערמיט, ווי אַן אמתער מאַרטירער...
אַף מיין זיכעציקסטן לעבנסיאַר נעם איך די פּען אין האַנט, כדי
צו פאַרענדיקן מיין אַרבעט.

איך וויל זיך באַמיען צו שאַפן פון מיינע אייגענע איבערלעבונגען
אַ גאַנצע זאַך, אַ בוך, וואָס זאָל שילדערן צייט און סביבה אין און אַרום
אידישן טעאַטער פון די לענדער, שמעט און שמעטלעך וואו איך האָב
אַקטואירט און איך לאָז פריי אַראַפּטריפן פון מיין האַרץ די אַלע עמפּיני-
דונגען און צימערנישן וואָס עס האָט דורכגעפילט אין משך פון אַזויפיל
יאָרן און זאָל כאַטש מיט מיין בוך בלייבן אַ זכר פון מיינע אַריבער פּופ-
ציק זאָר אידיש טעאַטער, וואָס איך האָב מיט מיין אַקטואַציע אַלס בינע-
קינסמלער, צוליב מיינע ספּעציעלע שווערע באַדינגונגען (וואָס ווערן
דערמאַנט אין בוך), נישט געקאַנט דערגרייכן.

ווייס איך דאָך שוין נישט פון היינט, אַז אַן אַקטיאָר — שטאַרבט
נאָך בעת ער לעבט, אויב ער הערט נאָר אויף צו זיין אַקטיוו און מיט
זיין ווירקלעכן פיזישן טויט, ווערט אַלץ פאַרגעסן און ליקווידירט, גלייך
ווי ער וואָלט קיינמאַל נישט עקזיסטירט.

דער בינע-קינסמלער, ווען ער פאַרשווינדט פון דער אַרענע, פאַר-
שווינדן צוזאַמען מיט אים אַלע זיינע שיינע ליכטיקע חלומות און קיינער
שמעלט זיך קיינמאַל נישט אַפ, כאַטש אַ טראַכט צו מאַן, אַז דער קינסט-
לער איז געכליבן דאָס אייביקע קינד, וואָס לאָזט זיך פאַרפירן פון חלומות
און אַז ווען נישט דעם קינסמלערס טרוימערישקייט, וואָלט ער אויך גע-
ווען געקאַנט ווערן אַ קרעמער, אַ פאַבריקאַנט און מאַכן אַ פיין באַקוועס
לעבן, נישט ערגער ווי אַ סך פון מיינע באַקאַנטע, וואָס האָבן זיך פאַר-
מינע אויגן אַרויפגעאַרבעט און זיי זיינען אויסגעוואַקסן גרויסע קאַ-

פיטאליסטן און ווען זיי זעען מיך היינט, ווי איך גיי מיט מיין רענצל, מיט דעם ביסל סחורה מיט וועלכן איך דארף זיך דערנערן אף מיינע אלטע יאר, קוקן זיי אוועק אין א צווייטער זייט, זיי זאלן מיך נישט דארפן באגריסן...

גיי; איך פיל זיך נישט באליידיקט פון זיי; זיי רופן בא מיר בלויז ארום א טרויעריקן שמייכל און איך טראכט זיך: — אזוי איז דאס לעבן און אזוי איז די וועלט. ער איז היינט רייך און וואס האט ער דארט פאר א שייכות מיט דעם אלטן אקטיאר, וועלכער טראגט זיך ארום מיט א רענצל סחורה און זוכט א פארדינסטל אף צו קענען איבערקומען דעם טאג... אזוי איז עס און ווי לאנג דאס ווערט נישט אנדערש, מוז מען בויגן דעם קאפ און אנעמען עס מיט א טרויעריקן שמייכל... דער סך-הכל פון מיין לאנגען און ליידנפולן לעבן, האט מיך בא-וואויגן צו שרייבן דאס בוך און איך באמי זיך צו האלטן פעסט באס ריי-נעס אמת פון מיינע איבערלעבונגען, כאטש דער אמת איז אמאל גע-פערלעך.

איך וויל זיך באמיען, אז די שילדערונגען פון מיינע זכרונות, זאלן נישט ווערן צוגעפארבט, נאר אינגאנצן רעאליסטיש, אזוי ווי איך האב זיי דורכגעלעכט, אין דער גאנצער נאקעמער ווירקלעכקייט, ווייל נאר אזוי, וועט מיר זיין גרינגער צו ציען דעם פאדעס פון מיין געשיכטע און שאפן פאר זיך די גרויסע פרייד, אז איך האב גערעאמעוועט מיין קינסטלע-רישן באלאנס מיט אן אמתער, ערלעכער שילדערונג פון א האלבן יאר-הונדערט אידיש טעאטער, וואס וועט ראטעווען מיין נאמען פון גענ-צלעכן פארגעסן ווערן...

: : : :

מיין בוך, באטיטל איך מיט דעם נאמען: — זכרונות פון א האלבן יארהונדערט אידיש טעאטער.

וועלנדיק זיך האלטן אין די ראמען פון מיטל, האב איך דאס בוך פארענדיקט מיט מיין פופציק-יעריקן טעאטער-יובל, וואס איז געפיערט געווארן אין יאר 1942.

איך האב זיך דעמאלט געפילט אין הייליקן ציטער און פלאטער פון דערהויבונג, סיי בעת דער יובל-פארשטעלונג און סיי זיצנדיק אף דעם באנקעט וואס דער אקטיארן פאריין האט מיט אזויפיל אנערקענונג פאר מיר איינגעארדנט און איך האב דעמאלט געטראכט אין הארצן, ווי גוט דאס וואלט אזוי געווען, ווען איך קאן זיך אזוי אויפלייזן אין דער דאזי-קער דערהויבנדיקער פרייד.

איך האב זיך אבער דעמאלט נישט אויפגעלייזט.

נאך דעם גרויסן יום-טוב זיינען געקומען וואכנדיקע טעג און איך האב געקוקט אף מיין פאני און פאני האט געקוקט אף מיר און אונדזערע

פארטרעמע בליקן האבן געפרעגט איינער כאם אנדערן — וואָס וועט זיין? ...

די רעדעס וואָס מען האָט פון מיין כבוד וועגן געהאלטן אָף מיין יובל-יום טוב, זיינען טיילווייז פארצייכנט געוואָרן אין צייטונגס-באַריכטן, אָבער קאָכן אַ מיטיק האָט פאַני פון זיי נישט געקאָנט און מיר האָבן פאַמעלעך אָנגעהויבן אויפּוואַכן פון דער גלעטנדיקער שיכרות און איך האָב זיך דערמאַנט, אַז איך האָב זיך נישט אָף וועמען צו פאַרלאָזן און איך מוז אַליין ווייטער אָנהויבן זאַרען פאַר מיין עקזיסטענץ.

צום אומגליק, האָט די מלחמה נאָך אַלץ אָנגעהאַלטן, קיין געסט האָט מען נישט געקאָנט ברענגען און פון די פיר טעאָטערס וואָס בוע-נאָס איירעס האָט פאַרמאַנט, איז געבליבן קוים איינס און מיט שווערער מי, האָט מען געראַטעוועט אויך אַ צווייטן טעאָטער. און דער טעאָטער „אַמבּו“, איז וועלכן איך האָב אַזויפיל יאַרן אַקטואירט, איז צעוואָרפן געוואָרן און איך האָב געזען די חורבות, וועלכע האָבן חרוב געמאַכט מיין איינציקע האָפענונג און מיר איז אויסגעקומען בלויז צוצוקוקן ווי חברים אַקטואירן קהלן זיך און טראַכטן ווי אַזוי איבערצוקומען די שווע-רע צייטן מיט אַן אַרויספאַרן אָף דער פראַווינץ, קיין מאַנטעווידעאַ אַדער משילע און מיר געמען זיי אַפילו נישט אין אַכט, גלייך ווי איך וואַלט שוין נישט עקזיסטירט...

מאַמענטווייז האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז דער גאַנצער יובל-יום טוב מיט די אַלע שיינע רעדעס, איז נישט מער געווען ווי אַ שיינער חלום און אַט האָב איך אויפגעוואַכט און איך זע, אַז איך מיט מיין אַנטימישקער, מיר זיינען געבליבן ווי אָף הפקר און עס איז זיך פשוט נישט אַ וואו אָנצושפאַרן.

מיין ווייטיק איז געווען נאָך גרעסער דערמיט, וואָס איך האָב גע-פילט, אַז טראַץ מיין עלטער, בין איך נאָך גענוג באַ די כחות און איך האָב געפילט, אַז איך קאָן נאָך לייסטן, און עס קאָן זיין, אַז ווען מיר וואַלטן נאָך געהאַט כאַטש דריי טעאָטערס, וואַלט איך אין איינעם פון זיי געפונען אַ שטיקל אַנשפאַר, נאָר קיין טעאָטערס זיינען נישט געווען און נישט האַבנדיק קיין שום אַנדערע אויסזיכטן, האָב איך נאָך מיין פּופצי-קעריקן טעאָטער-יובל איינגעקויפט עמלעכע טויז קראַוואַטן און זיך אַוועקגעלאָזן צו מיינע באַקאַנטע און איך האָב פאַרקויפט, צוערשט בלויזע קראַוואַטן, דערנאָך אויך זאַקן און אַנדערע אַרטיקלען און די ערשטע צייט פון מיין איבערגעאַנדערשט לעבן, האָב איך געמיינט, אַז איך האָב זיך שוין פאַרזאַרגט מיט אַ שטיקל פּרנסה, ווייניקסטנס אָף אַזוי לאַנג, ווי לאַנג עס וועלן מיר דינען מיינע פיס, צו קענען אויסשפאַנען יעדן טאַג די לאַנגע גאַסן פון בוענאַס איירעס, מיט דער וואַליקע איז דער האַנט...

האכנדיק הינטער זיך א סמאזש פון פופציק יאר אידיש טעאטער. האט מיך די אמביציע געשמויטן צו דער ארבעט, און איך האב זיך צו-מאל געפילט גליקלעך, וואס איך קאן באווייזן, אז נאך פופציק יאר אקטואציע אין אידישן טעאטער, קאן זיך נאך אלץ א אידישער אקטיאר אויסהאלטן מיט ערלעכער, ווען אפילו, פאר אים פיינלעכער ארבעט, און אט א דער געדאנק, האט געווירקט, אז איך זאל אנהויבן צופרידן זיין מיט מיין גורל.

אין זאך האב איך אבער געהאט פארגעסן, דאס איז, אז מיינע קליענטן ווייסן אליין ווי א מיר עפנט זיך און זיי האבן פאמעלעך אויפ-געהערט קויפן בא מיר; מיין „קליענטלעך“ (אמאל זיינען זיי געווען מיי-נע פארערער) האט אנגעהויבן אונטערהינקען, איינער האט מיר געזאגט: — סעניאר פאלעפאדע, איר וועט קומען א צווייט מאל; א צווייטער האט עס באלד אפגעלייגט און געזאגט: — סעניאר פאלעפאדע, איר וועט קומען דעם צווייטן חודש און אזוי איינער, א צווייטער, א דריטער. און זוכן נייע קליענטן אדער אנדערע געשעפטן, בין איך דערצו פארט שוין געווען צו אלט און, בעת מאנכע פון מיינע חברים אקטיארן האבן מיך שוין מקנא געווען, און געמיינט, אז איך האב שוין פרנסה מיט דער פולער האנט, האב איך מיט פאנין אנגעהויבן צוביסלעך אונטערהינגערן און איך האב ענדלעך, טראץ מיין באשלוס מער נישט צו מאכן קיין בענעפיט-פארשטעלונג, געמוזט אַנקומען דערצו, כדי צו פארזיכערן זיך מיט עטלעכע חדשים פרנסה.

וויפיל מאל, גייענדיק אין גאס מיט דער גענוג שווערער וואליזקע, האב איך דורכגעטראכט וועגן פארשידענע איבערלעבונגען אין משך פון מיין האלבן יארהונדערט אידיש טעאטער, איך האב זיך ווידער געזען אין רוסלאנד, אין לעמבערג, אין קראקע און ווין און איך האב זיך גע-טראכט, ווען עמיץ זאל מיר געווען דעמאלט זאגן: — פאלעפאדע, דו וועסט דיינע יאר דארפן פארענדיקן אין ארגענטינע אלס קראוואטן-פאר-קויפער און נישט אין קיין געשעפט, ווי דו האסט שוין אמאל געהאט אין ווין, נאר ארומגיין מיט א וואליזקע און זוכן קונים...

די אלע טראכטענישן האבן זיך מערסטנס געענדיקט מיט מיין יובל-באנקעט אין פאריין און ווידער האב איך זיך געזען זיצן צוזאמען מיט פאנין, אויבנאן בא דעם שיינ געדעקטן טיש און ווידער האב איך אויס-געהערט די שיינע רעדעס פון חברים, די אלע לויבענדיגע פאר מיינע פופציק יאר אידיש טעאטער און אט איז דער לויז... איך שאפן איבער ווייטע פרעמדע גאסן מיט א רענצל פארשידענע מחורות און זוך קונים... מיין לויז איז, איך בין געווארן א מאדערנער האצמאך, נישט אף דער בינע, נאר איך דער טרויעריקער ווירקלעכקייט...

מראכמנדיק אזוי וועגן מיין יוכל-באנקעם און וועגן מיין איצטיקער
ווירקלעכקייט, איז מיר איינגעפאלן דער געדאנק, אז דער יום-טוב וואלט
ערשט באדארפט פארקומען איצט, בעת מיין ביסערער דערפארונג
און איצט, וואלט איך אויפגעשמאנען פון פלאץ און איך וואלט צו מיי-
גע חברים געזאגט:

— חברים! מיין גאנץ לעבן האב איך אָפּגעגעבן פאר דעם אידישן
מעצמער, פארוואס לאזט מען מיך נישט אָף מיין פלאץ? פארוואס לאזט
מען מיך נישט אויסלעבן מיט דעם, מיט וואס מיין נשמה האט זיך אָ-
געזאפט אין משך פון אַ האלבן יארהונדערט? פארוואס רויבט מען בא-
מיר צו די זיסע פיינען און ביסערע איבערלעבונגען?
און נאך וואלט איך געזאגט:

— עס איז דאך נישט אמת, אז ווייל איך האב זיך גענומען צום
רענצל, האב איך פיינט די מעצמער-פראפעסיע! דער אמתער אקטיאר
ליידט דאס גאנצע לעבן פארן מעצמער, ווייל דאס מעצמער איז זיין
אידעאל און איך האב דאך נישט דעזערמירט פון דער פראפעסיע, איך
בין דאך נאָר אַרויסגעשמויסן געווארן פון איר און כדי צו האלטן הויך
דעם כבוד פון אידישן אקטיאר, האב איך געזוכט צו ראטעווען מיין
עקזיסטענץ מיט אַן ערלעכער באשעפטיקונג, וואס איך בין צו יעדער
מינוט גרייט איבערצולאזן, ווען איך וועל נאָר האבן דאס קלענסמע
שטיקל פלאץ אין אַ מעצמער!...

און פארענדיקט וואלט איך מיין ווארט:

— חברים! איר זייט אלע אזוי פארנומען מיט זיך צוליב דער שווע-
רער לאגע, אז איר האט זיך קיינמאל נישט אַריינגעמראכט אין מיין
לאגע, ווי איך פיל, ווען איך שפאן אזוי מיט דער וואליוקע זוכן א קונה
און דאס, אָף מיינע אלטע יאָר, נאָך פופציק יאָר שפילן מעצמער; ווען
איר וואלט איין מינוט געוואלט אַ מראכט טאָן וועגן דעם, ווען איר
וואלט איין מינוט אויך אַ מראכט געטאָן, אז איר אליין וועט אויך אלט
ווערן, וואלט איר געמאכט פלאץ פאר מיר אז איך זאל זיך ווייטער
געפינען אין דער אַטמאָספערע, אין וועלכער איך האב געאַטעמט אלע
שיינע און טרויעריקע טעג פון מיין לעבן!...

: : : :

זייט מיר מוחל, חשובע לייענער, וואס איך בין אביסל ארויס פון די
גרעניצן פון מיין אָנגעצייכנטער אַרבעט. דאָס וואָס איך האָב דאָ אַריי-
גענומען אין מיין פאָרוואָרט, האָט איינגעמלעך באַדאַרפֿט זיין דאָס לעצ-
טע קאַפּיטל פֿון מיין בוך, נאָר אזוי ווי דאָס וואָלט שוין אַרויס פֿון די

אָנגעצייכנטע פּופציק יאָר, האָב איך עס אַרײַנגענומען אין מיין פּאַר-
וואַרט.

מיין אַרבעט איז געענדיקט.

איך האָב אין מיין בוך געשילדערט מייע איבערלעבונגען באַם
מעצטער און במילא אויך דאָס לעבן און דעם קאַמף פאַר דער אויפהאַל-
טונג פון מעצטער גופא.

אין אַ רײע קאַפּיטלען, וועט איר זען מיין פּערזענלעכן קאַמף פאַר
דערגרייכונג צו העכערע קינסטלערישע הויכן און איר וועט אויך גע-
פינען די סבות, פאַרוואָס איך האָב זיי נישט דערגרייכט. איך בין געווען
אַן אומגליקלעכער פּאַמיליען-מענטש און די גוים האָט מיר אַלעמאַל
אונטערגעהאַקט די פליגל.

מיין קאַמף, וועלכן איך האָב נישט אַויס געקעמפט,
האַט מיך אַנטוישט. און אויב מען גלויבט אין מזל, האָב איך פון דעם
קיינמאַל נישט געהאַט קיין ברעקל. און וואָס דאָס איז אַזוינס גליק האָב
איך בלויז דורכגעפילט אין זעלטענע מאַמענטן, וואָס זיינען שנעל פאַר-
שוואַנדן און מיך געלאָזן נאָך מער באַטריבט.

פאַרענדיק איך איצט מיין בוך אַלס גרעסטע און הייליקסטע גענוג-
טוואונג פאַר מייע נישט פאַרווירקלעכטע ליכטיקע חלומות און גיב עס
איבער צו איך, אידישע לייענער, צו מיין זיבעציקסטן געבורטסטאָג, צום
אַנדענק, אַז עס האָט עקזיסטירט אַ אידישער אַקטיאָר מיטן נאַמען
בנציון פּאַלעפּאָדע...

בניין פאליפעדע און זיין פרוי פאני רייבער דע פאליפעדע.

פאני און געווען פאליפעדעס ערשטע ליב און נאך א סך יארן וועט דער גרוץ האפ
זיי געוואסן צעשיידט, האבן זיי זיך ווידער פארזייניקט און אייביק.

א. בעל (מיטן שמעקן)
ב. פאלעפאדע (מיטן שירם)

דאס האבן זיי זיך פאטאגראפירט בעת זיי האבן אין
1906 אקטואירט צוזאמען אפן ליאשקאוויצער יריד.

ערשמער קאפיטל

אויסגעוואנדערט און צוריק געוואנדערט. — די קאלאניע גראמאר
קלע. — מיין רויטער, ביזער מלמד. — מיין חבר ליאווקע, דער שפע
טערדיקער לעוו טראצקי. — גאוועבונג אונזער נייע היים. — מיין ער
שטער אויפטריוט אין א פורים-שפיל.

דריי יאָר בין איך אלט געווען, ווען מיין פאָטער האָט פאַרקויפֿט זיין
שטיבל און צוזאַמען מיט זיין גאַנצער משפּחה, זיך געלאָזן פֿון דעם דאָרף
„דערנקוועץ“ אָף דעם ווייטן וועג — קיין אַמעריקע.

דאָס איז געווען אין יאָר 1879, ווען מיר האָבן פאַרלאָזט דאָס דערפל
אין קיעווער גובערניע, מורא-האַבנדיק פֿאַר די דעמלסדיקע אָפּטע אַני-
פּאַלן אָף אידן. די וואַנדערונגען און אויסוואַנדערונגען זיינען צו יענער
צייט געווען זייער גרויס און אונדזער פּאַמיליע איז מיטגעשלעפּט געוואָרן
פֿון גרויסן עמיגראַציע-שטראָם.

מיר זיינען אַריבער די ראַדזיווילער גרעניץ און אָנגעקומען קיין בראַד,
די גרעניץ-שטאָט וואָס האָט אָפּגעטיילט רוסלאַנד פֿון עסטרייך, אַבער
ווייטער פֿאַרן האָבן מיר נישט געקאָנט, ווייל צוליב פאַרשידענע קראַנק-
הייטן וואָס זיינען דעמאָלט אויסגעבראַכן, האָט מען אָפּגעשטעלט די עמי-
גראַציע און מיר האָבן געמוזט בלייבן אין בראַד.

מען האָט דעמאָלט זייער פּיל גערעדט וועגן די אויסגעבראַכענע
קראַנקהייטן און מען האָט דערציילט, אַז אָף די שיפֿן שמאַרבן אויס אַ סך
מענטשן און מען וואַרפט זייערע טויטע גופים אין ים אַרײַן.

די טראַגישע ידיעות האָבן מיין מאַמען אַזוי אָפּגעשראַקט, אַז זי האָט
שוין כּשום אופֿן נישט געוואָלט פֿאַרן קיין אַמעריקע און זי האָט געהאַלטן
אין איין שרייען און פֿאַדערן אַז מיר זאָלן פֿאַרן צוריק. וואוהיין צוריק?
אונדזער היים איז דאָך שוין פאַרקויפֿט און מיר האָבן זיך דאָך שוין צע-
בראַכן, וואוהיין וועלן מיר פֿאַרן צוריק? די מאַמע האָט אַבער אַנדערש
נישט געוואָלט און מיר האָבן זיך געלאָזן איבער דער גרעניץ צוריק קיין
רוסלאַנד.

מיר זיינען נישט געפארן צוריק אין אונדזער דארף „דערנקוועץ“ קיעווער גובערניע, מיר האבן דאך שוין דארט גארנישט געהאט; מיין מוטער האט באשלאסן, אז מיר זאלן פארן צו אירע צוויי ברידער קאלא-ניסמן, וועלכע האבן געוואוינט אין כערסאנער גובערניע, אין גראמאקלעי (נאוואשעסמאק).

די קאלאניע איז באשטאנען פון א דרייסיק ליימענע הייזקעס מיט שמרוענע דעכער און די קאלאניע האט זיך געגרעניצט מיט א צווייטער קאלאניע וואס אויף דער צווייטער זייט רימשקע, וואו עס האבן געוואוינט עטלעכע דייטשע קאלאניסטן.

מיינע צוויי פעטערס זיינען ביידע געווען פארמעגלעך, כמעט די רייכסטע אין דער קאלאניע, נאר צו אונדז האבן זיי זיך באצויגן נישט גאר פריינטלעך און נאך ערגער האבן זיך צו אונדז באצויגן די מומעס און זיי האבן אונדז זייער קאלט אויפגענומען.

נישט וועלנדיק זיך פארלאזן און ווארטן אף דער הילף פון די פע-טערס, האט מיין פאטער פאר דעם רעשט ביסל געלט געקויפט אף דער אנדערער זייט רימשקע, נעבן די דייטשע קאלאניסטן, א קליין שטיבל מיט א שמרוענעם דאך און א קו, כדי עס זאל קודם זיין וואו דעם קאפ אב-צושפארן און פאר די קינדער אביסל מילך, דאס לעבן צו דערהאלטן.

אין דעם וויסמן ווינקל וואס מיינע עלטערן האבן אפגעזוכט און זיך איינגעארדנט, זיינען מיר געבליבן שיינע עטלעכע יאר און וואס עלטער איך בין געווארן, אלץ שמארקער האב איך געפילט די טרויעריקע שטיל-קייט וואס האט געהערשט און ווי געדריקט אף דער גאנצער געגנט.

די שמילקייט איז נאר פון צייט צו צייט איבערגעריסן געווארן צוליב א קריי פון א האן אדער א מרוקע פון א קו און די רואיקייט איז אין זעלטענע פאלן בלויז געשמערט געווארן, ווען עמיץ איז פארבייגעגאנגען א געבויגענער צו דער רעכטער זייט, מראגנדיק א שווערן עמער וואסער. נאך שווערער איז געווארן אפן געמיט, ווען די נאכט איז צוגעפאלן. דאס ביסל מויטע לעבן האט זיך אנגעהויבן אויסלעשן צום איבעריקן. אנהויב נאכט האט מען נאך געזען די בלישמשנדיקע פייערלעך פון ווייטע פענצמערלעך, אבער שנעל האבן זיי זיך געלאשן איינס נאכן אנדערן און עס האבן זיך אנגעהויבן די טרויעריק-מאנאטאנע מימפאניעס פון די גרילן און די זשאכעס און די ריטמישע איינמעניקייט האט זיך ווי בליי געגאסן אף די געמיטער און די בענקשאפט האט גענומען אזוי ווייטיקלעך נאגן באס הארצן, אז מען האט זיך געמוזט באוויינען אלס לעבעדיק-באגרא-בענע.

ווען איך האב שוין אנגעהויבן מער-ווייניק פארשטיין און פילן, האב

איך אין די אונגן ליב געהאט ארויסצוקוקן דורך דעם קליינעם פענצמערל צום גרויסן, ווייט אויסגעשפרייטן הימל, וואו עס צינדן זיך כסדר נייע בלישמענדיקע שמערנדלעך און די מאמע איז געזעסן אף דער ליימענער פריזבע און געקוקט אין דער ווייטקייט און פון צייט צו צייט האט זיך א טיפער זיפן ארויסגעריסן פון איר הארץ, ביז זי האט ענדלעך א רוף אויס געגעבן: — קינדערלעך, שלאפן.

ליגנדיק שוין אויף די געלעגערס, האט זיך מיין מוטער דורכגע-
שמועסט מיט די עלטערע קינדער, זי האט גערעדט וועגן טאמ.

ניין, איך האב נאך דעמאלט בשום אופן נישט געקאנט פארשטיין, פארוואס מיין פאטער איז נישטא אינדערהיים און פארוואס די מאמע וויינט אזוי אפט...

אזוי האבן זיך געצויגן מאנאטאנע טעג און טריבע נעכט און אונדזער שטוב פלעגט בלויז אביסל אויפלעבן, ווען מיין פאטער איז אנגעקומען אהיים.

נישט מיט לידיקע הענט איז ער געקומען; מתנות האט ער מיטגע-
בראכט פאר די קינדער און פאר דער מאמען און ער האט געקוקט אף אונדז מיט אזויפיל צערטלעכקייט און ביי דער מאמען זיינען אויפגער-
לויכטן די בליקן און זי האט אזוי פאררוימלט צוגעשמייכלט און אונדזער ארים שטיבלעך האט זיך ווי געבאדן אין יום-טובדיקייט.

מיין שלאנקער בלאסער פאטער מיט דער שיינער שווארצער בארד, האט אונדז ארומגעהילט מיט היימלעכקייט און איך האב נישט אנדערש געוואלט, נאר שלאפן צוזאמען מיט אים און ער האט מיך געקושט און גע-
קושט ביז איך בין איינגעשלאפן.

נישט לאנג האט עס אזוי אנגעהאלט, ווייל באלד איז ער ווידער אַוועקגעפארן און ווידער איז בא אונדז געווארן וואכעדיק און טרויעריק און א סך שעהן פון די לאנגע ווינטער-נעכט, האב איך געטראכט אף מיין געלעגער און דווקא געוואלט פארשטיין דעם שכל דערפון, פארוואס דער מאמע פארט כסדר אזועק, בעת אונדז איז אזוי גוט, ווען ער איז מיט אונדז...

אין איינעם א טאג, האב איך אנגעהויבן מערקן, אז די מאמע אינעם-
דעסירט זיך מיט מיר מער ווי געוויינלעך און איך האב אפט געהערט ווי זי מורמלט די ווערטער — מען קאן דאך אים נישט לאזן וואקסן א גוי... און נאך א קורץ שטיקל צייט, האט מיך די מאמע אַוועקגעשיקט צו יאסל דעם שוחט מיט דער רויטער בארד, זי האט מיט אים אביסל גערעדט און געבעטן אים, ער זאל אף מיר אכטונג געבן און ער זאל מיר נישט זשא-

לעווען א קאנטשיק, ווייל נישטקשה, איך וועל אף איך, רבי, נישט ברונז
זיין דערפאר...

דער רבי האט מיך באטראכט מיט זיינע ביזע בליקן און געהייסן
מיך אַוועקזעצן און שוין אין די ערשטע טעג האב איך זיך איבערצייגט,
אַז וואָס וואָס, נאָר מכוח דעם קאנטשיק, האָט ער געפּאָלגט וואָס די מאַמע
האַט אים געבעטן... אַביסל שפּעטער, האָט מען מיך אויך געשיקט צו דעם
נייעם לערער, וואָס האָט געלערנט שרייבן רוסיש און אידיש און ביי אים
איז מיר דווקא בעסער געפּעלן ווי ביי דעם כּיזון מלמד מיט דער פייער-
דיקער רויטער באָרד און אין אַ קורצער צייט אַרום, בין איך געוואָרן דעם
לערערס בעסטער תלמיד און יעדע לעקציע וואָס ער האָט אויפגעגעבן,
האַב איך געקענט דער ערשמער.

אַבער אין דער צייט האָט זיך צום לערער געיאָוועט אַ אינגעלע, וואָס
האַט מיך אַריבערגעשטיגן מיט אַלץ. דאָס איז געווען ליאָווקע, דוד בראַנ-
שטיינז זונדל.

ליאָווקע האָט זיך אָנגעהויבן שפּילן מיט מיר, ער איז אַפּט געקומען
אין אונדזער שטוב, ער האָט ליב געהאַט צו צייכענען און מאַלן און ער
האַט מיך דווקא געוואָלט אויסלערנען צייכענען און עס האָט נישט לאַנג
געדייערט, האָב איך טאַקע שוין געקענט מאַכן צייכענונגען פון אונדזער
לאַנדשאַפט אַרום, מיר האָבן געמאַלן די הייזקעס, די בוימער און מענטשן
וואָס רייסן אָפּ פּערד און אַזוי ווייטער, און כאַטש מיר זיינען ביידע נישט
געבליבן באַם צייכענען, דאָך האָב איך ליב צייכענונגען און מאַלעדייען
בין צום היינטיקן טאַג און דאָס אַלעס צוליב מיין אַמאָליקער הכרשאַפט
מיט ליאָווקע בראַנשטיין, דעם שפּעטערדיקן באַרימטן סאַוועטישן אַנפירער
לעוו טראַצקי.

ליאָווקעס פּאַטער איז געווען אַ גענוג רייכער ערד-באַזיצער און זיין
הויז איז געווען אַ צוויי וויאַרסט פון אונדזער געגנט און ליאָווקען פּלענט
מען פון דאָרט ברענגען און אַפּפירן צוריק מיט זייער אייגענעם פּערד-
און-וועגעלע. ליאָווקע האָט אַפילו געהאַט אין אונדזער קאָלאָניע אַ פּע-
טער, אַברהם בראַנשטיין, נאָר אין אונדזער שטוב האָט ער אַ סך מער פּאַר-
בראַכט ווי אין זיין פּעטערס הויז און איך האָב ליאָווקען זייער ליב גע-
האַט און איך האָב געהאַט פּאַר אים גרויס אַפּשיי, ווייל ער איז געגאַנג-
גען אָנגעמאַן אין שענערע מלבושים פון מיינע, און ווען מיין מאַמע האָט
אונדז אויסגעזעצט באַם טיש און זי האָט ליאָווקען מיט עפעס מכבד גע-
ווען, האָב איך זיך געפּילט שטאַלן דערמיט, וואָס ער עסט באַ אונדזער
טיש...

נאָך ליבער האָב איך ליאָווקען באַקומען, ווען מיין מוטער האָט אייג-

מאָל אַ זאָג געמאָן מיט אַ שמייכל, אַז עס האָט ווייניק געפעלט, וואָלט ליאָווקע געווען מיין אמתדיק ברודערל און זי האָט עס באַלד אויפגע- קלערט דערמיט, וואָס אַמאָל האָט זיך דוד בראַנשמיינ צו איר געשדכנט, גאָר עפעס האָט זיך געמאַכט אַזוי, אַז עס איז גאַרנישט געוואָרן דערפון... ליאָווקע האָט נישט לאַנג פאַרבראַכט באַ אונדז אין קאַלאָניע. זיין פאַרמעגלעכער פאַטער האָט אים אַוועקגעשיקט אין שטאַט אַריין לערנען און זייט דעמאָלט, האָב איך מער ליאָווקען נישט געזען.

ווען איך האָב זיך מיט אַ סך יאָרן שפּעטער דערוואַוסט וואָס פאַר אַ גרויסע פּערזענלעכקייט ליאָווקע איז געוואָרן, האָב איך זיך אַ סך מאָל געפרייט אין האַרצן, וואָס ער איז געווען מיין יוגנט-חבר און ווען עס איז דערשינען טראַצקים בוך — „מיין לעבן“, האָב איך זיך צוגעכאַפט דערצו, ווייל איך בין געווען זיכער, אַז טראַצקי דערמאָנט אַוודאי אין זיינע זכר- גות אונדזער הויז, וואו ער, מיט זיין קליין שוועסטערל צוזאַמען מיט מיר, ווי מיר האָבן זיך צוזאַמען געשפּילט זאַלבע דריט, ווי מיר האָבן זיך אָפּ יענער זייט רימשקע געשפּילט אין כאַפּערלעך, אַדער געמאַכט פון „טויעש- ניקעס“ אַ „קאַרין“ און זיך דאַרט באַהאַלטן...

אונדזער שטוב איז טאַקע געווען אַן אַרימע, אַכער איך בין געווען זיכער, אַז דער גרויסער טראַצקי מוז אַוודאי דערמאָנען ווי ער האָט אַלס קליינער ליאָווקע זיך געשפּילט באַ אונדז און נישט געפונענדיק פון דעם אַלעס קיין איין וואָרט אין זיין לעבנס-בוך, האָב איך דערליטן אַ ווייטיק- לעכע אַנמוישונג...

מיט ליאָווקעס אַוועקפאַרן, איז פאַר מיר די זון ווי אונטערגעגאַנגען. לאַנג האָט געדויערט בין מיין בענקשאַפט גאַך אים האָט זיך אָנגעהויבן אויסלעשן און איך בין אַלץ אַזוי געבליבן אין דעם אַרימען הייזקעלע פון מיינע עלטערן, איך האָב געלערנט אין חדר און באַם לערער און ווען איך בין געווען אין ניינטן יאָר, האָט דער רויטער מלמד שוין נישט געהאַט וואָס צו זאָגן עפעס נייעס און איך האָב שוין אינדערהיים געהערט ריידן וועגן מיר — וואָס איז? שרייבט אַזוי שוין, דאַווענען קען ער; לייגען אַפּילו רוסיש קען ער אויך, איז וואָס גאַר? דאַרף מען אים זען מאַכן פאַר אַ מענטש און דאָס בעסטע איז, אַ בעל-מלאכה.

אַזוי האָבן די שכנות געעצהט דער מאַמען און די מאַמע האָט אין מיר אַנטדעקט אַ טאַלאַנט צו סטאַלעריי...

פאַרוואָס עפעס צו סטאַלעריי? פשוט דערפאַר, ווייל איך האָב ליב געהאַט צו שניצן און מייסטרעווען און אין יעדע פרייע מינוט, אויב איך האָב נישט געמאָלן אַדער געצייכנט, ווייל דאָס האָט אין מיר געוועקט די בענקשאַפט גאַך ליאָווקען, האָב איך געשניצט און דאָס צייכענען מיינט

האָט מיין מאַמע נישט אָנערקענט, פאַרלירט גלאַט צייט, האָט זי געזאָגט, דערפאַר, ווען זי האָט געזען ווי איך האָב פון אַ פּראָסט שטיקל ברעמל אויסגעשניצט און אויסגעמייטרעוועט אַ פּידל מיט אַלע פּימטשעווקעס, מיט סטרונעס פון פּאָדעס און מיט אַ סמיטשיק פון עכטע פּערדישע האָר, דאָס האָט שוין מיין מוטער צוגערעכנט צום סטאַליער-פּאָך און זי האָט געטענהט, אַז דאָס בעסטע וואָלט געווען, ווען מען באַקומט פאַר מיר אַ פּלאַץ באַ אַ סטאַליאַר, אַבער וואָס טוט מען? גיי שריי חי וקים, אַז אין דער קאַלאַניע איז נישט פאַראַן קיין סטאַליאַר אָף קיין רפּואה.

ערשט ווען מיר האָבן זיך אַריבערגעקליבן פון קאַלאַניע קיין נאַווע-בוג און זיך איינגעאַרדנט אַ שטיקל היים אין אַ פּויערישער שטוב און אַזוי ווי אין נאַוועבוג איז שוין געווען אויך אַ סטאַליאַר, האָט מען מיך באַלד פאַרדונגען צו אים און די סטאַליאַרקע האָט מיך טאַקע באַלד געמאַכט פאַר אַ ניאַנקע און איך האָב געמוזט ניאַנטשען אַ קליין סטאַליערל...

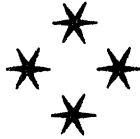
איך האָב באַ דעם סטאַליער לאַנג נישט אויסגעהאַלט, איך בין אַנט-לאַפן פון אים און אינדערהיים האָט מען שוין אָנגעהויבן קוקן אָף מיר מיט זאַרג: — ער וויל נישט זיין קיין מענטש און ווער וויים וואָס עס וועט פון אים אַרויסוואַקסן...

נאַוועבוג איז שוין געווען אַ שטעטל וואָס מען האָט גערופן „מיעס-טעטשקאַ נאַוועבוג“ און גאַנץ שנעל האָב איך אין דעם שטעטלעך באַ-קומען אַ נאַמען אַלס אַ יונג אַ ברען, מיט אַ שיינער שמים, וואָס לאַזט אַפּט הערן זיין געזאַנג און כאַטש אינדערהיים האָט מען אָף מיר געקוקט ווי אַף אַ בייזן משכן, האָט מען מיך אַבער איבעראַל ליב געהאַט און ווען מען האָט אין שטעטל גענומען אַרגאַניזירן אָף פּורים אַ ספּעציעלן פּורים-שפּיל וואָס האָט געהייסן „חכמת שלמה-שפּיל“, איז ר' אַברהמעלע רייען געקומען צו מיין מאַמען פּועלן באַ איר, זי זאָל מיר דערלויבן אָנטיילצו-געמען, ווייל איך האָב אַ גאַלדן שטימעלע און איך וועל זיך אויסטויגן...

און עס האָט זיך אָנגעהויבן. ר' אַברהם לערנט אונדז די גראַמען און די נגונים און אָף מיר פּאַלט אויס דער גורל צו שפּילן אַ פּרויענדאַל, די אמתע מוטער פון קינד, וואָס שלמה המלך הייסט צעשניידן און ר' אַברהם האָט גאר אָנגעקוואַלן פון מיר און אינדערהיים האָט מען מיך געפּרעגט וואָס מען האָט מיך „דאַרט“ אויסגעלערנט, זיי ווילן כאַטש עפעס הערן און מיין מוטער מיט עמלעכע שכנות האָבן זיך אויסגעוועצט און איך האָב זיך אַזוי, על רגל אחת, אַ נעם געמאַן, אַ שמעל געמאַן אין דער פּאָזע און געמאַכט פאַר מיין „ערשטן פּובליקום“ די גאַנצע שפּיל און מיינע מרע-גישע גראַמען האָבן אָף מיינע צוהערער אַזוי געווירקט, אַז זיי האָבן זיך

אלע צעווייגט אפן קול און זיי האבן מיט די פארמעכער געשנייצט די
נעזער און געווישט די מרערן און ווען דאס שפיל האט זיך געענדיקט,
פרעגט די מאמע, בעת זי האט נאך געווישט די אויגן: — נו, וואס זאגט
איר עפעס אף מיין שיינעץ?

און די שכנות ענטפערן: — וואס דען, עפעס רעכטס וועט ער זיך
אויסלערנען?...

צווייטער קאפיטל

איד לערן שניידעריי און ביו א ניאנקע. — איד זע צום ערשטן
מאל טעאטער. — „פריסטאולעניע קאנטשענא“. — איד ווער א בר
מצווה. — מיין פאטער איז נעשטארבן. — איד בענק אהיים.

עס האט נישט לאנג געדויערט און די מאמע האט איינגעזען, אז אינ-
דערהיים וועט פאר מיר נישט זיין קיין תכלית, און אזוי ווי מיין עלטערע
שוועסטער האט חתונה געהאט פאר א שניידער קיין באברייניען, האט
מיך די מאמע אוועקגעשיקט אהין, איד זאל ביי מיין שוואגער לערנען
שניידעריי.

און כאטש בא מיין שוועסטער אין שטוב, האט אבער מיין שוואגער
פארשטאנען, אז כדי צו קענען ווערן א גומער שניידער, דארף איד צו-
ערשט זיין א ניאנקע און איד האב געמוזט גיאנטשען מיין שוועסטערס
קינד, דאס צוקונפטיקע שניידערל.

דא, אין באברייניען, האב איד שוין נישט געקאנט טראכטן וועגן
אנטלויפן, ווייל צו ווייט איז עס געווען פון מיין היים און אזוי האב איד
זיך געמוזט צוגעוואוינען צו מיין ראל אלס ניאנקע און אפילו צום שווא-
גערס פעטש, וועלכע ער האט מיר דערלאנגט מיט דער ברייטער האנט...
אין יאר 1887, איז געווארן לעבעדיק אין באברייניען. עס איז אנגע-
קומען אהין פישזאן מיט זיין טרופע, כאלד האט זיך געזאמלט אן עולם
יונגווארג נעכן דער גרויסער שטאל, וועלכן פישזאן האט אפגעדונגען, כדי
דארט איינצוארדנען זיין „קונסט-מעמפל“.

מען האט געמייסטרעוועט, געהאקט און געזעגט און צונויפגעשטעלט
פון ברעטער א בינע, בענק, א גאליארקע און באברייניען האט שוין גע-
וואוסט, אז די ערשטע פארשטעלונג וועט זיין „קאלדוניא“.

זינט דעם געשעעניש, ווען איד האב געשפילט די ערלעכע מאמע אין
דעם חכמת-שלמה שפיל, האב איד אנגעהויבן ציטערן און פלאטערן פון
חשק נאכאמאל אזא שפיל צו מאן... און אויב נישט שפילן אליין, זאל איד

כאמ"ש זען ווי אנדערע שפילן און איך האב מאַקע זיך קוים דערוואַרט עס זאל שוין ווערן נאכט און איך האב זיך אַרויסגעגנבעט פון שמוב און צוועק צו דער שמאַל, וואו פישזאָן מיט זיין טרופע האָבן באַדארפט געבן די ערשמע פאַרשמעלונג.

פאַרנט פאַר דער אויסגעפוצטער שאַפע, איז שוין געווען לוסטיק און לעבעדיק. אַ קאָפעליע האָט פריילעך אויפגעשפילט און זעליק, דער באַ-ברייניצער קלאַרנעטיסט מיטן צעקעמטן בערדל, האָט געוווּן וואָס ער קען. מענטשן האָבן זיך געיאָוועט פון אַלע זייטן, מען האָט זיך געשמויסן צו דער קאַסע וואָס איז געמאַכט געוואָרן פון ברעטלעך און אַ יונגעראַם קוקט אַרויס פון לאַך, דאָס איז געווען דער קאַסיר.

איך שטיי און מיין האַרץ צאָפלט זיך אין מיר און איך מראַכט: — וויאָזוי קומט מען אַריין אינגעווייניק? איך זע, אַז מען הויבט שוין אַן אַריינלאָזן די מענטשן, צוויי יונגעלייט, מאַקע פון די אַקטיאָרן, שטייען באַם אַריינגאַנג און קוקן נאָך די בילעטן און זעענדיק, אַז אַ גרעסערע גרופע שמופט זיך באַם אַריינגאַנג, באַקום איך מוט און שמופ זיך אויך און דער מוח האָט זיך מיר אַזוי פאַרדרייט פון גליק, אַז איך האָב אַפילו נישט באַגריפן ווי אַזוי איך בין אַריין; איך בין געווען אינגעווייניק.

צום ערשטן מאל בין איך געווען אין אַ טעאָטער. כאַטש איך האָב גע-וואוסט, אַז ערשט נעכטן איז דאָס געווען אַ שמאַל, האָט עס נישט גע-מינערט די הייליקייט פון מיין געפיל און מיט אַנציקונג האָב איך גע-קוקט אין אַלע זייטן און אַמערסטנס — צום פאַרהאַנג, פון הינטער וועלכן עס האָבן זיך שוין געהערט קולות און איך האָב געפילט, אַז די באַקן גליען מיר פון איבערנעמען זיך און דערווייל זע איך, ווי צוויי יונגעלייט הויבן אַן איבערקוקן די בילעטן און דאָס האַרץ פאַלט מיר שיר איין פון שרעק, ווער ווייס, זיי קענען מיך נאָך אַרויסוואַרפן... און איך קוק זיך אום אין אַלע זייטן, איך זוך מיט די בליקן וואו איך וואַלט זיך דאָ געקענט אויסכאַ-האַלטן און איך זע, אַז דאָרט אינדערהויך, אַף דער גאַליאַרקע איז אַנ-געשמופט מיט מענטשן און איך פאַרשמי, אַז דאָרט וועט מיר זיין גרינ-גער זיך צו פאַרשמעקן און אַט בין איך שוין דאָרט, נאָר צו מיין שרעק נעמט נאָך נישט קיין סוף, ווייל אַט קומען די צוויי יונגעלייט אויך צו דער גאַליאַרקע און איך זע שוין מיין וויסן סוף.

צום גליק, האָבן זיך אַף דער גאַליאַרקע געפונען נאָך אַזעלכע ווי איך, „אַריינגעשוואַרצטע“ און דווקא וואוילע יונגען, האָבן זיי זיך געוויצלט אַפן השבון פון די צוויי קאַנטראַליערן און מען האָט זיך גענומען אַזוי שטויסן, אַז די יונגעלייט זיינען קוים אַראָפּ פון דער גאַליאַרקע מיט גאַנצע ביינער און איך האָב זיך געזען אַ געראַמעוועטן.

נאר דאס האט זיך באוויזן א נייע צרה; אף דער גאליארקע זיינען גע-
ווען אזוי פיל מענטשן און אלע האבן זיך געשמויסן צו דער ערשמער ריי,
אז מען האט מיר פארשמעלט די שיינ פון די אויגן און האב גארנישט גע-
קאנט זען. דאס האב איך אפסניי באקומען מוט, איך בין אראפ פון גא-
ליארקע און זיך אוועקגעשמעלט בא דער וואנט, אינדערזייט פון די בענק,
די מוזיק האט אויפגעשפילט און באלד האט זיך אויפגעהויבן דער פאר-
האנג.

דאס הארץ פאכט און איך קוק אף דער בינע און זע ווי עס שטייען
אויסגעשמעלט די אקטיארן, אנגעטאן אין פראקאנצוגן און מיט אזעלכע
שיינע וואנסעלעך און אינדערמיט שטייט א איד מיט א בארד און נעבן
אים א מיידל (די בראגינסקאצא) און איינער איז פארשמעלט פאר א פרוי
און איך דערמאן זיך ווי אזוי איך האב אויך געשפילט אלס פרוי, אלס די
אמתע מאמע פון שלמה המלכס משפט און איך וויל דווקא דערגיין ווער
דאס איז און דערווייל זע איך, אז דער פארשמעלמער אקטיאר, שפילט
אלס דעם מיידלס שטייפמאמע און דער איד מיט דער בארד, איז איר פא-
טער און דער יונגערמאן מיט די שיינע וואנסעלעך (שיינגאלד), איז איר
חתן און אלע רעדן און זינגען און עס האט געדויערט גענוג לאנג, בין איך
האב זיך אנגעהויבן אנשמויסן וועגן וואס דא גייט און מיטמאמאל איז גע-
ווארן גאר לעבעדיק, אף דער בינע האט זיך באוויזן א איד מיט א קאלמע-
געוואסער בארד און פאות, מיט א לאנגער קאפאטע (ליפאוועצקי) און נאך
איידער ער האט געלאזן הערן א ווארט, האט שוין דער עולם אנגעהויבן
לאפן און איך בין שוין געווען אזוי אריינגעטאן אין דער גאנצער האנד-
לונג, אז איך האב גאר פארגעסן וואו איך געפין זיך ערגיין, איך האב מיט-
געלעבט און מיטגעפיקערט מיט דעם וואס האט זיך אפגעשפיגלט אף
דער בינע.

איך בין געשמאנען און געגליט. דער פארהאנג איז געפאלן און איך
האב געפילט, אז דארט, הינטער דעם פארהאנג, גייט זיכער ווייטער אן
די האנדלונג און אט האט זיך טאקע דער פארהאנג ווידער אויפגעהויבן
און מען זעט שוין די „באכע יאכנע“ (פישוואן) און עס לויפן סצענעס, די
פארשמעלונג גייט ווייטער און ווייטער און איך האב געפילט א גרויסע
הנאה, ווען איך האב געזען ווי די קרעטשמע ברענט און דארט אינעווייניק
אין די פלאמען, קומט אויך אום די מכשפה כאכע יאכנע...

די פארשמעלונג „קאלדוניא“ איז געווען געענדיקט, אבער דער ספעק-
טאקל האט זיך געצויגן ווייטער, אקטיארן האבן נאך געזונגען קופלעטן
און פישוואן האט דער לעצטער געזונגען א קופלעט: — „צימבלען“ און
דער עולם האט אים לאנג אפלאדירט און איך האב מיט אלע כוחות גע-

פאטשט ברעוואָ, ביז דערזעלבער פישוואָן האָט אין געשעפטלעכן טאָן גע-
 מאַלדן: — פאַטשעניעטשעי פובליקי, פריסטאוועליעניע קאַנטשענאַ!...
 עס איז געווען אַ וואַרימע אויסגעשמערנטע זומער-נאַכט און מיין גע-
 לעגער איז געווען אינדרויסן, אָף פרויער לופט, אַבער שלאַפן האָב איך
 נישט געקאַנט. מיין האַרץ און מיין מוח און מיין גאַנצער געמיט איז גע-
 ווען אזוי אַנגעפילט מיט איינדרוקן פון דער געזעענער פאַרשמעלונג. אַז
 זיי האָבן מיר אינגאַנצן צוגערויבט מיין שלאָף. עס האָבן מיר נאָך אַלץ
 געקלונגען אין די אויערן די לידלעך וואָס איך האָב געהערט און עטלעכע
 מאל האָב איך זיך שטאַרק צעלאַכט, ווען איך האָב זיך דערמאַנט אַן
 האַצמאַכן מיט זיינע תּניעות און אַן די קאַמישע באַוועגונגען פון דער
 באַבע יאַכנע.

מייןע זיסע מראַכמענישן האָבן אזוי אַנגעהאַלטן אַ גאַנצע נאַכט. ביז
 עס האָט אַנגעהויבן טאַגן און איך האָב זיך דערמאַנט, אַז איך דאַרף שוין
 באַלד אויפשטיין.

די זומערדיקע זון האָט זיך שנעל אַרויסגערוקט פון איר ביינאַכטיקער
 באַהעלטעניש און אַט זע איך ווי מיין שוואַגער דרייט זיך שוין אַרום אַ
 וואַכער און איך פאַרגעס, אַז איך בין אַ גאַנצע נאַכט נישט געשלאָפן, איך
 שטיי אויף און... דריי זיך אַרום אַ גאַנצן טאַג ווי אַ נעכטיקער...

— נו? היינט וועט מען ווידער גיין אין מעאַמער? — פּרעגט מיין
 שוואַגער און קוקט אָף מיר ווי אַ גענעראַל אָף אַ סאַלדאַט און איך לאַז
 אַראָפּ די בליקן ווי אַ פאַרשולדיקטער און שווייג.

דער טאַג האָט זיך געצויגן ווי אַ לאַנגע אייביקייט, אַבער וואָס געב-
 טער עס איז געקומען צום אַוונט, אַלץ וואַכנדיקער בין איך געוואָרן און
 באַלד בין איך טאַקע אויסגעטרוקנט פון שטוב און בין שוין געשטאַנען
 געבן מעאַמער.

היינט האָט מען באַדאַרפט שפּילן „בריינדעלע קאַזאַק“, אַבער מען
 האָט זיך שוין נישט געשטויסן אזוי ווי נעכטן, ווייניק מענטשן זיינען גע-
 קומען און דער בחור, דער קאַסיר, האָט אַרויסגעגעניצט פון דעם קאַסע-
 פענצמערל און עפעס ווערט מיר דער בחור, דער קאַסיר, באַקאַנט און איך
 כאַפּ זיך, אַז דערזעלבער בחור האָט דאָס געשפּילט די ראַל אַלס
 שטיפּמאַמע...

איך שטיי, און מיין פיין איז גרויס. אויב עס קומען ווייניק מענטשן,
 וועט מיר שוין נישט זיין אזוי לייכט זיך אַריינצובאַקומען אין מעאַמער
 ווי נעכטן און עס ווילט זיך דאָך אזוי שטאַרק זיין אינעווייניק...
 צום גליק, האָט זיך צווישן די געסט געיאַוועט איינער פון מיין שוואַ-
 גערס שטיק-אַרבעטער, יאַסעלע האָט ער געהייסן, ער איז געווען אויס-

געפוצט יום-טובדיק, ער איז צוגעגאנגען צום פענצטער-לאך און געקויפט א בילעט און איך רוק זיך צו נענטער ביו ער באמערקט מיך און ער דערקענט אין מיינע תחנונימדיקע בליקן וואס איך וויל און ער פרעגט מיך מיט א שמייכל: — ווילסט אריינגיין? און נישט ווארטנדיק אף מיינ ענטפער, שמופט ער אריין די האנט אין דער קעשענע פון זיינע נייע הויזן און שלעפט ארויס פון דארט פופצן קאפיקעס און מיט א זשעסט פון א גרויסן מענטשן דערלאנגט ער זיי מיר: — נעם און קויף דיר א בילעט.

די פריידיקע איבערשאונג איז געווען בא מיר אזוי גרויס, אז איך האב אים פארגעסן צו דאנקען, איך בין צוגעלאפן צו דער קאסע, גע-קויפט בא דער „שטיפמאמע“ א בילעט אף דער גאליאָרקע און אט אין איך שוין אין טעאטער.

היינט האב איך שוין מיט מער רואיקייט געזען די פארשמעלונג. פישזאן איז א גאנצע נאכט געווען שיכור און די בראגנינסקאצ האט זיך אָנגעמאָן פאר א קאָזאק, אף דער בינע איז געשמאנען א טישל אָנגע-שמעלט מיט א סך פלעשלעך און גלעזער און ווי איבערשאט בין איך געווארן, ווען איך האב אין איין מיידל אף דער בינע, וואס אלע האבן זי גערופן ציפקע, דערקענט א באקאנט שניידער-מיידל, סאָנקע, און איך האב פארשמאנען, אז מן-הסתם האט זיי אויסגעפעלט א מיידל אף דער בינע און זיי האבן געפועלט, אז סאָנקע זאל מיט זיי מיטשפילן. און ווי מקנא איך בין דאס געווען די סאָנקען, וואס האט געהאט דאס גליק, אז אלע אף דער בינע זאלן צו איר זינגען:—

„ציפקע, גים אן א כוסה,

„נישט קיין קליינע, נאָר א גרויסע“...

פישזאן מיט זיין טרופע האבן נאך געשפילט אין דעם שמעטל א סך פארשמעלונגען און פאמעלעך האב איך זיך דערוואוסט, אז אין דער טרופע האט פישזאן בלויז איין פרוי, דאס איז די בראגנינסקאצ און וואו זיי קומען, מוזן זיי זוכן אויסהילף, אזוי ווי דא, מיט סאָנקען. דורך דער צייט, ווען די טרופע האט געשפילט, האב איך זיך אפגעוויינט פון שלאפן. ווען עס האט זיך מיר איינגעגעבן אריינצובאקומען אין טעאטער אן א בילעט, איז געווען נאָר גוט און וועט נישט, בין איך געשמאנען אינדרויסן פארן טעאטער און געווארט, ביו די אַקטיאָרן זיינען נאָך דער פארשמע-לונג אַוועק פון טעאטער, איך בין געשמאנען און געקוקט ווי זיי גייען און איך האב געווארט אויף א נס, אפשר וועט מיך עמיץ פון זיי פרעגן צי איך וויל שפילן טעאטער אזוי ווי סאָנקע דאס שניידעל מיידל... ווען די טרופע איז אַוועק, האב איך זיך געפילט ווי א פיש וואס בלייבט אין אן אויסגעטרוקנט טייכל...

נאך א געוויסער צייט, איז ווידער געקומען א טרופע, דאס איז גע-
ווען קאמפאניעיען מיט א גרויסן אנסאמבל, איך האב שוין געהאט אביסל
געלט און געקויפט א בילעט, מען האט געשפילט „זשידאָווקא“, מיט
קאמפאניעיעצן אין דער הויפט-ראַל און ער האט מיט אייזערנע קיימן
אף די הענט, געזונגען „בר כבאס“ ליד „וויינט און קלאַנגט איר ציונס
טעכטער“...

דאס ליד האב איך באלד איבערגענומען און איך האב עס געזונגען
בייטאג און ביינאכט און מיין שוואַגער אליין האט מיר אַמאָל אין א
שבת געבעטן איך זאל זינגען דאס ליד און ער האט זיך צוגעהערט מיט
גרויסער אויפמערקזאמקייט, און איך האב זיך בעת מעשה געפילט, ווי
איך וואָלט געשטאַנען אף דער בינע, אזוי ווי קאמפאניעיען און אין מיין
שוואַגער האב איך געזען דעם עולם וואָס הערט מיך אויס...

און אין דער צייט, ווען איך האב אזוי געפלאַטערט פון ליבע צו
אידיש טעאַטער, איז אַנגעקומען אַ פעקל מיט אַ בריוו פון מיין פאטער,
וואָס האט מיך הערמאַנט, אז איך ווער אויס קינד, איך ווער אַ מענטש,
אַ איד.

אין פעקל איז געלעגן אַ פאַר תפילין און אין בריוו שרייבט מיין
פאטער:

— „אזוי ווי פורים בע"השם ווערט בנציון 13 יאָר אַלט, בעט איך
דיך, איידעם מיינער, דו זאָלסט זען מען זאָל אים אויסלערנען לייגן תפילין
און זיין אַ איד... איך גרים און קוש, אייער...“

מיין שוועסטער האט געקוקט אף מיר מיט ליבשאפט און אפילו
אברהם, מיין שוואַגער, האט אויך געענדערט זיין טאָן און מיין שוועסטער
האט מיר אַ גלעט געמאָן און געבעטן מיך, איך זאָל אליין גיין בעטן דעם
מחות, ר' דוד מלמד, ער זאָל קומען.

ר' דוד מלמד האט מיך געלערנט נישט בלויז לייגן תפילין, נאָר אפילו
די הפטורה און אַ ברכה צו אַן עליה און מען האט מיך מאַקע אויפגע-
רופן אויך און איך בין פון שרעק שיער געשטאַרבן און אַ נס וואָס דער
גוטער ר' דוד האט מיר אַרויסגעהאַלפן און איך האב אַפגעזאָגט די
הפטורה און מען האט אפילו גענומען צוביסלעך בראַנפן און פאַרביסן
מיט לעקער, איך בין געוואָרן אַ בר-מצווה.

געוואָרן אַ בר-מצווה, האב איך באלד אַנגעהויבן פילן דעם עול פון
אידישקייט. איך בין אַלעמאָל אויפגעשטאַנען פרי צו דער אַרבעט, אַבער
היינט האב איך געמוזט נאָך פריער אויפשטיין, ווייל איך האב דאָך באַ-
דאַרפט לייגן תפילין און דאווענען און דערצו, האט מיין שוואַגער געקוקט
מיט איין אויג און אַכטונג געגעבן, אַבער ער האט זיך געמאַכט נישט
וויסנדיק, ווען ער האט געזען אז איך מאַך עס אפילו אביסל צו שנעל...

אין א געוויסן מאָג, א קורצע צייט נאָכדעם ווי איך בין געוואָרן בר-מצוה, ווען איך בין צוריקגעקומען פון א גאַנג וואו דער שוואַגער האָט מיך געשיקט, טרעף איך מיין שוועסטער א שטאַרק פאַרוויינטע. איך פיל, אז מיט מיין אַריינקומען האָט זיך עפעס איבערגעריסן און איך פּרעג מיט די בליקן וואָס עס איז געשען, אַבער אַלע שווייגן.

איך האָב פאַרשטאַנען, אז עפעס אויסטערלישעס האָט געמוזט גע-שען, נאָר מען וויל מיר נישט אַנזאָגן די בשורה און באלד איז טאַקע דער שוואַגער געפאלן אויף א פּלאַן, ער האָט אַנגעשריבן עפעס אַף א שטיקל פאַפּיר און א קריסטלעך אינגל האָט עס מיר רערלאַנגט. איך גיב אַ קוק אַפן שטיקל פאַפּיר און איך פיל ווי עס גיט מיר אַ זעץ אין האַרצן. פיר ווערטער זיינען אויפגעשריבן: — דיין טאַטע איז געשטאַרבן...

דער קלאַפּ איז געווען אזוי שטאַרק, אז איך בין געבליבן ווי פאַר-גלווערט און איך האָב נישט געוויינט. איך האָב פאַרשטאַנען און גע-פילט אז איך דאַרף וויינען, אַבער איך האָב וויינען נישט געקאַנט, האָב איך זיך אַוועקגעזעצט מיט אַן אַראַפגעלאַזענעם קאַפּ און געשוויגן.

מיין שוועסטער האָט זיך ערשט רעכט צעוויינט: — מיר האָבן שוין נישט קיין טאַטן!... און זי הויבט אַן אויסרעכענען די מעלות פון טאַטן און וויינט און יאַמערט און איך קאן אַלץ נישט וויינען, נאָר ווען איך זיך שוין אַף דעם נידעריקן בענקעלע „שבעה“, שווימט אויף אין מיין מוח דאָס בילד פון מיין טאַטן, דעם הויכן בלאַסן איד מיט דער שוואַר-צער באַרד און איך זע אים ווידער ווי ער באַגלייט מיך צו דער פּור בעת מיין אַוועקפאַרן קיין באַברייניעץ און איך פיל ווידער זיינע קושן און זיין גלעטן מיך און איך הער זיין אַנזאָג, אז איך זאָל זיין אַ מענטש, איך זאָל פאַלגן דעם שוואַגער און הויפטזאַך, איך זאָל דאַווענען און איך דער-מאָן זיך, ווען איך בין שוין געזעסן אַף דער פּור און איך האָב געזען טרערן אין מיין טאַמנס גרויסע שוואַרצע אויגן, דעמאָלט צעעפענען זיך ערשט די קוואַלן פון מיינע טרערן און איך האָב אַנגעהויבן וויינען מיט אזוי פיל האַרץ און מיט אזאָ צעבראַכן געמיט, אז מען האָט לאַנג, לאַנג נישט געקאַנט מיך באַרוואַיקן. מיין גוטער, ערלעכער און געטרייער טאַטע...

דאָס גאַנצע יאָר האָב איך אַפּגעהיט דעם קדיש, נישט דורכגעלאָזן קיין איין מאָג, כדי צו פאַרשאַפן מיין פאַטער אַ נחת-רוח אַף יענער וועלט און נאָכן יאָר, האָט עס מיך אַנגעהויבן ציען אַהיים, צו מיין טאַמען, שוועסטער און ברודער און נישט צוהערנדיק זיך צו קיינעם, האָב איך זיך אויפגעזעצט אַף אַ פּור און בין געפאַרן.

דרימער קאפיטל

ווידער אינדערהיים. — עס קומען אקטוארן. — איר שטעל מיר פאר
פאר מיטערסטן. — מיין ערשטע ליבע. — איר טרעם אויף אין א בא-
לא:18. — מאגלעוואסקי אין זיין יוגנט. — א פארשטערטע שמחה. —
איר לאז זיך אין דער וועלט אריין.

איר בין שוין געווען א בחור פון אריבער פערצן יאר און כאטש איר
בין געווען אף דער לער בא מיין אייגענעם שוואגער, האב איר נישט
אנגעהויבן קענען דאס שניידעריי.

די ירושה וואס מיין פאטער האט איבערגעלאזן, האט מען נישט גע-
קאנט פארקויפן און נישט פארזעצן זי, נאר בלויז צעטיילן זיך מיטן
דלות. האט מיך ברודער מיטגענומען צו זיין שווערער ארבעט און
מיר ביידע האבן געמוזט ווערן די פארזארגער פון שטוב.

מיין ראל, אלס מיטפארזארגער פון שטוב, האט מיך באפרידיקט און
איר האב זיך געפרייט, וואס איר קאן העלפן מיין מאמען און מייע שוועס-
טער, און אזוי צוביסלעך, האב איר זיך צוגעוואוינט צום יאר און די
צייט איז געפלאסן ביז עס איז אוועק א יאר, מיר האבן געהאט א שמחה,
מיר האבן חתונה געמאכט א שוועסטער און מיר האבן געפילט מיט וויי-
ניקער א הארב אף די פליצעס און מיר האבן שוין געטראכט, אז הלואי
האלט עס שוין מיט דער צווייטער שוועסטער אזוי ווייט...

אין דער צייט איז צו אונדז געקומען א ווייטע קרובה, א יונג מיידל.
זי איז איינגעלאפן נישט געקומען צו אונדז, נאר צו אירע נעמערע קרובים,
אבער אויפגעהאלטן האט זי זיך מערסטנס בא אונדז און דאס מיידל איז
געווען אין דיעלבע יארן וואס איר, נאר מיר איז אפילו נישט איינגע-
פאלן צו קוקן אין איר זייט...

מיין ברודער האט יא אף איר געווארפן אן אויג, אבער אן דערפאלג,
זי האט אפילו נישט געקוקט צו אים.

איר בין נאך געווען צו יונג און אירע ברענענדיקע בליקן האבן מיך
נישט באוויקט, אבער די ארומיקע אין שטוב האבן שוין גוט באמערקט;
אז זי איז צו מיר נישט גלייכנילטיק.

שבת און יום-טוב זיינען זיך בא אונדז צונויפגעקומען כחורים און מיידלעך און עם איז געווען לעבעדיק און דעמאלט האט זיך דאס חברה צו מיר א נעם געטאן און געפאדערט, אז איך זאל פאר זיי עפעס זינגען און דעמאלט, בעתן זינגען, האב איך ערשט דערפילט אף זיך דעם מיידלס ברעגענדיקע בליקן און איך האב געזען די צעגאסענע פארשעמטע רויט-קייט אף איר שיינ פנימל.

די מאמע און מיין שוועסטער האבן זיך געוויצלט ווען ציפקע איז נישט געווען און זיי האבן געגעבן אנצוהערענישן, אבער איך בין נאך, ווייזט אויס, נישט געווען דערוואקסן צו קענען פילן ראמאנטיש, ביז עם האט זיך געמאכט, אז מען האט זיך אין שטוב בא אונדז אויפגעהאלטן אביסל לענגער און מען האט באדארפט ציפקען אפפירן אהיים און עם איז געבליבן, אז איך זאל זי אפפירן.

אונדזערע בליקן האבן זיך דעמאלט באגעגנט, זי איז רויט געווארן און נישט וועלנדיק, אז אנדערע זאלן זען איר פארווימלטקייט, האט זי שנעל געזאגט א גוטע נאכט און ארויס פון שטוב און איך באלד נאך איר. מיר גייען אזוי איבער דער גאס שווייגנדיק און פלוצלינג האט זיך ציפקע צעלאכט.

— וואס לאכסטו? — פרעג איך ציפקען נישט זיכער; — איך לאך פארוואס דו שווייגסט... און זי האט זיך צו מיר צוגערוקט גענטער און איך האב דערפילט די ווארימקייט פון איר שלאנקן בויגעוויקן קערפער און צום ערשטן מאל האב איך דערפילט אזא אנגענעמע אויפגעגונג... איך פרוואו זיך פארענטפערן פארוואס איך שווייג און זי רוקט זיך צו מיר נאך גענטער און זי בויגט צו צו מיר איר קאפ און איך פיל דעם ריח פון אירע האר און אן ווערטער האבן מיר זיך ביידע ארומגעכאפט און אנגעהויבן קושן און מיר האבן זיך לאנג געקושט און דערנאך האבן מיר שוין גערעדט דרייטער און כאפנדיק זיך, אז עם מוז שוין זיין זייער שפעט, האב איך זי שנעל צוגעפירט ביז צו איר טויער און אפ-שמועסנדיק ווען מיר זעען זיך ווידער, האבן מיר זיך געזעגנט מיט הייסע קושן און איך בין אוועק אהיים ווי א גאנץ אנדערער מענטש.

אין דער צייט זיינען אנגעקומען אקטיארן און ווער וועט זיין דער ערשמער, אויב נישט איך? האב איך באלד געקויפט צוויי בילעטן און האב ציפקען מיטגענומען צו דער פארשמעלונג.

דא האט די טרופע אויך געשפילט אין א שטאל, אף א קליינער אימ-פראוויזורטער בינעלע און פון דער טרופע, האב איך אינגאנצן איבער-געצילט צוויי אקטיארן, וואס איינעם פון זיי האב איך דערקענט, דאס איז געווען ליפאוועצקי, וועלכער האט אין פישזאנס טרופע געשפילט האצמעכן. דא האט ער אין דער פארשמעלונג געהייסן שבת.

די פיעסע וואָס זיי האָבן געשפּילט, איז פון אלעמען אויפגענומען געוואָרן מיט באַגייסטערונג, אויך ציפקע האָט אָנגעקוואַלן, אָבער מיר האָט זי נישט גענומען. איך האָב שוין געזען שענערע פאַרשמעלונגען און איך האָב זיך שוין געמעגט האַלטן פאַר אַ גאַנצן מכין און אַהיימקומענ-דיק, האָב איך וועגן דער פאַרשמעלונג אַפילו נישט געוואַלט ריידן, ווייל וואָס? וואָס קאָן מען פאַרלאַנגען פון אַ טרופּע, וואָס באַשטייט פון כלוּז צוויי אַקטיאָרן?

אָבער ווי נאָר די טרופּע פון צוויי איז אַוועק, האָט זיך אין שמעטל געיאָוועט אַ גאַנצע טרופּע. די טרופּע איז געווען — מישראָט מיט זיין פרוי, גאַלד מיט זיין פרוי, הערש-לייב ווייסמאַן (ער האָט דעמאַלט גע-שפּילט דעם געזאַנגס-ליבהאַכער), עס איז אויך געווען מאיר פאַרד, אַן אַדעסער קעלער-זינגער און מאַגולעווסקי, דערזעלבער מאַגולעווסקי וואָס איז שפעטער געווען אַ בילעמן פאַרקויפער אין ב. איירעס און פון דעם געמאַכט אַ לעבן.

מישראָט האָט געדונגען די גרעסטע שטאַל פון נאָוועבוג, מען האָט אָנגעהויבן האַקן און זעגן, זומער איז געווען, האָבן זיך פאַרזאַמלט קינדער און צוגעקוקט צו דער אַרבעט און די אַקטיאָרן האָבן זיך אַרומגעדרייט איבער דעם שמעטל און זיך אימפּאַנירט מיט זייערע נייע ווייסע רעקל-לעך און איך דריי זיך אַרום זיי, איך באַקוק זיי מיט קנאה און מיט בענק-שאַפט און אין געדאַנק זע איך זיך אַליין אַזוי אַרומדרייען פּראַנק און פריי אין אַזאַ ווייסן נייעם רעקל...

יא, דעמאַלט האָב איך שוין אָנגעהויבן פּילן, אַז איך דאַרף און מוז ווערן אַן אַקטיאָר.

קיין איין פאַרשמעלונג האָב איך נישט פאַרפּעלט און גאַנץ אַפּט האָב איך אויך ציפקען מיטגענומען און מיר האָבן געזען די פאַרשמע-לונגען און גערעדט וועגן זיי און מיר האָבן גערעדט וועגן די רוסישע קאַנצערט-נומערן וואָס די אַקטיאָרן זינגען נאָך דער אידישער פאַרשמע-לונג און מיר האָבן זיך דערוואָוסט, אַז דאָס מוז מען אַזוי, ווייל דאָס איז דישע טעאַטער שפּילן איז פאַרבאַטן און די טרופּעס רופן זיך „וואַריעטע טרופּעס“ און נאָך יעדער פאַרשמעלונג איז טאַקע אַרויסגעקומען דער אַקטיאָר גאַלד, אָנגעמאַן אין אַ מאַלאַרוסישן קאַסטיום און געזונגען מיט עכט-אידישע אַקצענט מאַלאַרוסישע לידער און מאיר פאַרד האָט זיך אָנגעמאַן ווי אַ דוואַרניק און געזונגען: —

„יא פאַריאָדאַטשני דיטינאַ,

וואַדאַמע דוואַרניקאַם סלוושלאַזאַ... א. א. וו.“

און אזוי מיט אזעלכע „רוסישע“ לידלעך אלס צוגאב, האט מען שוין לייכטער געקאנט באקומען א דערלויבעניש בא די צארישע באצאמטע, צו שפילן טעאטער.

פון מישעראטס טרופע, האב איך מאגלעווסקין אמערסטן מקנא גע-ווען, ווייל ער האט געשפילט די ראל פון מ א ר ק ו ס אין „קאלדוניא“. אנגעטאן אין א פראק, מיט שווארצע וואנצעלעך. האט ער אויסגע-זען אין מייע אויגן ווי א פרינץ און ווען ער האט געזונגען — „ענטפערט מיר פייגל“, האב איך אין אים געזען א גאט און ער איז געווען אזוי שיין, ממש נישט צום באשרייבן. ער האט טאקע געהאט גאר א גרויסן דער-פאלג און זיינע לידער האט מען זיך אין אלע שטיבער באמיט צו קענען נאכזינגען און איך פלעג טאקע אין יעדער פרייער מינוט איבערזינגען די לידער פון טעאטער, און דער חשק צו ווערן אן אקטיאר, האט זיך אין מיר געשמארקט פון טאג צו טאג, ביז אין א געוויסן פרימארנג האב איך באשלאסן צו גיין צו מישעראטן און זיך פארשטעלן פאר אים.

איך האב נאך דעמאלט נישט געוואוסט אז אקטיארן שלאפן שפעט און איך בין באלד אינדערפרי אריין אין דער אידישער אכסניה פון זינדל לינגער, וואו די טרופע איז איינגעשמאנען, אבער איך האב דארט גע-טראפן אזא מויטע שטילקייט, אז עס האט זיך מיר גארנישט געקאנט גלויבן, אז דארט שטייען איין אקטיארן.

דער געלער זינדל פרעגט מיך וועמען איך באדארף און איך ענט-פער — גאספאדינא מישעראטא.

— די חברה שלאפט נאך, האט זינדל אף שנעל געענטפערט און מיך געלאזן שטיין; בין איך ארויס אינדרויסן, ארומגעדרייט זיך פארן הויז א לאנגע צייט און ענדלעך בין איך ווידער אריין און איצט האב איך שוין געטראפן מישעראטן, ער האט זיך געגרייט ארומצואוואשן, ווייזט אויס, נאך פון נעכטיקן גרים אלס באבע יאכנע... און באלד האבן זיך באוויזן אויך די אנדערע אקטיארן, זיי זיינען נאך געווען האלכגרימירט פון נעכטן און עס האט זיך אנגעהויבן א וואשעריי און עס האט געדויערט גענוג לאנג, ביז מישעראט האט מיך ענדלעך געפרעגט וואס עס איז מיין באגער.

איך האב מיר געהאט צוגעגרייט וואס צו זאגן אים, אבער פון אי-בערשאונג האב איך פארגעסן וואו אנצוהויבן און שטאמלענדיק האב איך אים דערקלערט, אז איך שמרעב צו אקטיארעריי. דאס הערנדיק, האבן עטלעכע אקטיארן מיט אמאל אויסגעשאסן מיט א געלעכטער. איך בין געבליבן ווי געפלעפט. איך האב זיך אומגעקוקט אין אלע זייטן, איך האב

בשום אופן נישט געקאנט פארשטיין פארוואס זיי לאָכן און איך בין געשטאַנען צווישן די אַקטיאָרן ווי אַ פאַרבלאַנדזשעט שעפעלע.

מיין אומבאַהאַלפּנקייט האָט ערשט נאָך מעהר אויפגעלעבט די אַקטיאָרן און עס האָבן זיך אָנגעהויבן שיטן וויצן אַף מיין חשבון און ווייניג קענדיק גנביש צו די אַקטיאָרן, האָט דער דירעקטאָר מישערעט מיך אַ פּרעג געמאַן אַפּסניי: — ווילסטו, הייסט עס, ווערן אַ אַקטיאָר? נו? און אַ שטימע האָסטו? קענסטו זינגען?

אַ דערשראָקענער האָב איך גענומען שטאַמלען, אַז איך ווייס אַליין נישט, דוכט זיך מיר אַז איך האָב אַ שמים און דוכט זיך מיר אַז איך קאן זינגען...

אַקטיאָרן האָבן זיך ווידער צעלאַכט און מישערעט האָט געגעבן אַ באַפעל: — אַ נו, לאַז הערן דיין שמים, זינג עפעס און באַווייז דיין טאַ-לאַנט!

עס האָט געדויערט אַ ווילע ביז איך האָב זיך באַדראַיקט און איך האָב זיך אַוועקגעשטעלט אין דער פּאָזע פון קצב (אין קאַלדוויא) און געזונגען זיין ליד, און ווען איך האָב עס פאַרענדיקט, האָט ווייסמאַן אַ רוף-אויס געגעבן — אַ בראַך צו דיר, מאיר פאַרך, דער יאַט האָט דאָך דאָס ליד בעסער אָפּגעזונגען ווי דו אַף דער בינע!...

— ווי אַלט ביזטו? — פּרעגט מיך דער דירעקטאָר און איך ענטפער אים — זעכצן יאָר.

— ביזט נאָך צו יונג, — ענטפערט מיר מישערעט; — דאַרפסט נאָך אַביסל אונטערזאָקסן, מיין קינד, און דעמאָלט וועלן מיר זען.

איך בין אַוועק פון זינדלס אכסניה ווי אַן אָפּגעשמיסענער און זיך ווידער גענומען צו דער שווערער אַרבעט צוזאַמען מיט מיין ברודער, אַבער איך האָב אַלץ נישט אויפגעהערט טראַכטן וועגן ווערן אַן אַקטיאָר.

אַ קורצע צייט שפעטער איז די טרופע מישערעט אַוועקגעפאַרן, בלויז דער שיינער בחור, מאַגולעווסקי, איז געבליבן צוליב אַ פאַרליבער-ניש און דערווייל איז אָנגעקומען אין שמעל אַ וואַנדער-צירק, אַ מין באַלאַנאַ, וואָס האָט זיך אַוועקגעשטעלט אפן ברייטן יריד-פלאַץ.

מאַגולעווסקי אַלס אַקטיאָר, האָט זיך באַלד באַקאנט געמאַכט מיט די אַקראַבאַטן און מיט די אונטערטעמער פון צירק און ער האָט מיט זיי אָפּגעמאַכט אַ געשעפט, אַז ער וועט זיי צושטעלן אַ קוואַרטעט, וואָס וועט פאַר דעם אידישן פּובליקום זיין אַ ספעציעלע אַמראַקציע.

אַזוי ווי מאַגולעווסקי האָט מיך געזען באַ מישערעטן, האָט ער שוין געוואוסט אַז איך בין אַ קאַנדידאַט, האָט ער זיך צו מיר געווענדעט און

איך האב אים אנגעוויזן אף נאך צוויי אינגלעך און אט איז שוין געווען א פארטיקער קווארטעט.

מאגולעווסקי האט מיט אונדז איינשטודירט די געזאנגען און גע-וויזן אונדז מענץ און אזוי איז מיר אויסגעקומען צו דעכוטירן אלס אק-טיאָר פאר רוסישע פויערן. מאגולעווסקי האט פאר דעם קווארטעט בא-קומען געלט, אבער ער האט עס גענומען פאר זיך און מיר האבן בלויז געהאט דעם כבוד צו זינגען און טאנצן אין א באלאגאן...

דערווייל האט זיך געמאכט, אז אויך מיין צווייטע שוועסטער איז א כלה געווארן און מען האט באדארפט גרייטן די חתונה און וויפיל מיר, איך און מיין ברודער האבן פארדינט, איז אלץ געווען ווייניק, אבער דאך, האבן מיר געגרייט א שיינע חתונה און איך האב זיך אפילו אפגעשפארט א שיינעם פארוסיגענעם קאסטיום מיט א פאר סקארטאָדן (לייכטע שיד), איך זאל קענען טאנצן מיט מיין ציפקען אף דער חתונה.

ווען איך בין שוין געווען אינגאנצן אויסגעפוצט, זאגט צו מיר די מאמע: — בנציון, וועסט מוזן ברענגען וואסער, ווייל דאס וואסער איז שמעטל שוין נישט צום קאכן. וויל איך נישט פארלירן קיין צייט, בארג איך אויס ביי א שכן א פערדל מיט א פאס און איך פאר נאך וואסער. די ארבעט איז נישט קיין לייכטע און צו מיין גרויסן ווייטיק האב איך זיך, ווען איך בין אהיימגעקומען מיטן וואסער, געכאפט, אז מיין נייער קאס-טיום איז געווארן אויסגעווייקט און די סקארטאָדן זיינען צעקראכן גע-ווארן און עס קומט מיר אויס, כאטש נעם און מו זיך א מעשה אן...

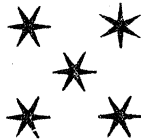
פארפאלן. מען האט פאר מיר קוים מיט צרות אויסגעשמוקעוועט אן אנדער אנצונג, אז איך זאל קענען זיין אויף דער חתונה, אבער מיר איז שוין די שמחה נישט איינגעגאנגען און איך האב זיך אין דעם פרעמדן אויסגעכיימלטן אנציגל געשעמט צו טאנצן.

איבערגעקומען די חתונה, אראפגענומען אויך דעם צווייטן הארב פון פלייצע, האט אונדז בלויז געפעלט, אז אויך די מאמע זאל חתונה האבן. די מאמע איז געווען א שיינע געזונטע אידענע און עס האט זיך טאקע באלד געיאווועט א באלעבאטישער איד און א קורצע צייט שפע-טער, האט אויך די מאמע חתונה געהאט, און איך בין שוין אינגאנצן געבליבן א פרייער פויגל און איך האב שוין געטראכט וועגן ארויסרייסן זיך פון דעם אומעטיקן שמעטל אין דער גרויסער וועלט אריין, אבער דא איז מיר ציפקע געשטאנען אין וועג. וואס מוט מען מיט ציפקען? טאג און נאכט האב איך געטראכט וועגן דעם, ביז איך האב באשלאסן זיך צו באראמן מיט ציפקען, לאמיר הערן וואס זי וועט זאגן דערצו.

אריינקומענדיק צו ציפקען, האָב איך דאָרט געטראָפֿן איר שוואַגער, ציפקעס שוועסטער האָט זיך געמלעך דערוואָסס וועגן אונדזער ליבע און זי האָט געשיקט איר מאָן, ער זאָל ציפקען וואָס שנעלער אַהיימברענגען. ציפקעס שוואַגער האָט זיך מיט מיר נישט צערעמאַניעט; — אָט איז ער, דער שאַלטיק; האָט ער אַ זאָג געמאַן און עס האָט ווייניק געפעלט. אַז ער זאָל מיר דערלאַנגען אַ פאַר פעטש...

און אזוי בין איך אַרויס פֿון דאָרט אַן אָפּגעשמיסענער, ער האָט מיר אָפּילו נישט געגעבן די געלעגנהייט זיך צו געזעגענען מיט ציפקען, ער האָט זי פֿון מיר אזוי פּלוצלינג אָפּגעריסן און איך האָב געפּילט, אַז ער רייסט מיר מיט אַ שטיק האַרץ...

אין דעם פאַרוואַרפענעם נאַוועבוג איז שוין גאַננישט געבליבן אזוינס, וואָס זאָל מיר דאָרט צוהאַלטן און איך האָב באַשלאָסן וואָס גיכער אוועק צופאַרן. אַבער וואוהיין? — קיין יעקאַטערינאַסלאָוו! איך האָב וועגן דער שטאָט אַ סך מאָל געטראַכט און איצט איז באַ מיר געבליבן, אַז אַהיין מוז איך פאַרן און מיטגעמענדיק מיט זיך אַדרעסן צו קרובים, האָב איך זיך געלאָזן אין וועג אַריין.

פירטער קאפיטל

צום ערשטן מאל אין א גרויסער שטאט. — מעלדסאן און בלומעני
מאל. — איד ווער א חתונה זיינער. — שמועסן וועגן נאלדפארן און
שמד. — מיין ערשטער באזוך ביי די ציפוסעס. — דירעקטאר ציפוס
נעמט מיך אריין אין טרופע. — מיין ערשטע נסיעה אלס אקטיאר.

אנגעקומען קיין יעקאטערינאָסלאָוו צו מיינע קרובים, האָב איך זיך
באלד אָנגעהויבן פילן בעסער ווי בא זיך אינדערהיים. שיינע מיידלעך
האָב איך דארט געטראָפן, געווען מיט וועמען צו פארברענגען און יונג
זיי איך בין געווען, האָב איך שנעל זיך אויסגעהיילט פון דער בענקשאַפט
נאָך ציפּקען.

אין יעקאטערינאָסלאָוו איז געווען א זומער-טעאָטער, דארט האָט
געשפּילט א רוסישע טרופע און חוץ דעם וואָס איך האָב מיט נייע חברים
און חברטעס געמאַכט אַפּטע שפּאַצירן אין שמאַדט גאַרטן, האָבן מיר
אויך באַזוכט דאָס טעאָטער און איך האָב דארט צום ערשטן מאל געזען
טאַקע אַן אמתדיק טעאָטער מיט שיינע דעקאָראַציעס און אַזעלכע שיינע
בינע-עפּעקטן.

מיינע פריינט האָבן מיך זייער מקרב געווען, זיי האָבן מיך איבער-
דאַל מיטגענומען און מיך פאַרגעשמעלט פאַר אַ זינגער אַזוינעס און
אַזעלכן, אַ גוטע פאַרשלעפּטע קרענק... און איך האָב זיך קיינמאל נישט
געלאָזן לאַנג בעטן, איך האָב געזונגען און „דערלאַנגט די סחורה“ און
נאָר שמאַרק אויסגענומען און איך האָב זיך געהאַלטן גדולדיק.

אין איינעס אַן אַוונט, די קרובים האָבן מיך מיטגענומען אַף אַ תּנאים,
איך האָב שוין געהאַט אויסגעזונגען מיין גאַנצן לידער-רעפּערטואַר, ווערט
אַ שטיקל מומאַטאַכע; עס האָבן זיך געיאָוועט צוויי פּערזאָן און עס איז
געוואָרן אַ געריידעריי. — די זינגער זיינען געקומען וואָס פאַראַ זינג-
גער? און איך דערווייז זיך, אַז אין יעקאטערינאָסלאָוו זיינען פאַראַן
זינגער, וואָס גייען אויף חתונות, תּנאים און בריתן און זיי מאַכן פּריילעך
דעם עולם און פאַרדינען דערביי שניין געלט.

פון די צוויי זינגער, איז איינער געווען א נידעריקער מיט רוימע גראַבע וואַנצעס און דער צווייטער, א הויכער יונגערמאַן מיט אַפּגעגאַלטע וואַנצעס אַזוי ווי אַן אַקטיאָר. (אַן אַקטיאָר האָט מען דעמאַלט דערקענט צוליב די געגאַלטע וואַנצעס).

באַלד האָב איך זיך דערוואוסט, אַז דער מיט די וואַנצעס, הייסט פעלדמאַן, ער איז א „ראַזקאָזמישק“ (א דערציילער) און דער אַנדערער הייסט בלומענטאַל, ער האָט א טענאַר-שטימע און ער איז דאָ געקומען זינגען.

אַזוי ווי איך האָב שוין געהאט געזונגען, האָט זיך אויפּגעהויבן אַ שומל, אַ מייל האָבן געשריגן אַז די זינגער זאָלן זינגען און אַנדערע האָבן געשריגן, אַז מען דאַרף שוין נישט און אַז מיר האָבן דאָ אַן אייגענעם זינגער, נאָר אַזוי ווי איך בין צוגעשטאַנען צו די וואָס האָבן געפאַדערט זינגען, איז שוין געבליבן אַז זיי זאָלן יאָ זינגען און פעלדמאַן האָט באַלד אַנגעהויבן מיט זיינע גראַמען.

ער האָט שוין געוואוסט די נעמען פון חתן-כלה מיט די מחותנים און אַף אַ וואונדערלעכן אופן האָט ער קאַמבינירט די אותיות פון זייערע נע-מען און געפלאַכטן פון זיי גראַמען און ער האָט אַזוי באַגיימערט דעם עולם, אַז אַלע האָבן זיך געכאַפט צו די ביימעלעך און די זינגער האָבן געמאַכט אַ היפשע פאַר גראַשן.

עמיץ האָט מיך פאַרגעשטעלט פאַר בלומענטאַל, אַז איך בין דאָס דער היימישער זינגער און בלומענטאַל האָט זיך באַרימט פאַר מיר. אַז זיין פאַטער איז געווען גאַלדפאַדנע ערשמער אַקטיאָר און טאַקע איינער פון די בעסטע, אַבער ער איז געווען אַ קראַנקער מענטש און דאָס נע-ונדעווען אַלס אידישער אַקטיאָר, האָט אים יונגערהייט געטריבן אין דער ערד...

פעלדמאַן און בלומענטאַל האָבן מיר פאַרגעלייגט, איך זאָל ווערן אַ התונה-זינגער צוזאַמען מיט זיי, ווייל זאָלבע דריי, וועט מען קענען מאַכן פיל בעסערע געשעפטן. זיי האָבן מיר פאַרגעלייגט צו צאָלן 5 רובל אַ וואָך. איך האָב זיך נישט געדונגען מיט זיי. איך האָב איינגעווייליקט און זיי האָבן מיר געלאָזן זייער אַדרעס און צומאַרגנס, צען אַזייגער, האָב איך באַדאַרפט זיין באַ זיי.

איך האָב זיך שוין קיים דערוואַרט אַף דעם מאַרגן, פונקט צען אַזיי-גער בין איך שוין געווען באַ זיי און זיי האָבן באַשלאָסן, אַז דאָס ערשמע מוזן מיר גיין צום שמש פון שול, ווייל באַ אים קאָן מען זיך דערוויסן

וואו עס איז פאראן א חתונה און וואו א ברית און אזוי בין איך געווארן א חתונה זינגער אין קאמפאניע פון פעלדמאן און בלומענטאל.

פעלדמאן און בלומענטאל האבן שוין געהאט זייער אויסגעארבעטן פראגראם. אזוי ווי בריתן זיינען געוויינלעך ביימאג און חתונות ביינאכט, האט מען זיך קודם גענומען צום בריתן-דעפערטואר, וועלכן מען האט אין די אונטן פארביטן מיט א חתונה-דעפערטואר.

גייענדיק אף די בריתן און חתונות, האט מען געמוזט מיטנעמען א היפשן משעמאדאן מיט זאכן, וואס זיינען כאשטאנען פון ספעציעלע רעק-וויזיטן, ווי א קאפאטע, א שטריימל, א מלית-קטן, שטייול און אז. וו. ביימאג אף די בריתן, האט מען זיך נישט באדארפט פארשמעלן, איז דער רעקוויזיט געווען קלענער און ביינאכט גרעסער און עס האט זיך שוין געמאכט אזוי, אז אלעמאל איז מיר אויסגעקומען צו טראגן דעם פאק, אדער דעם אָנעפילטן משעמאדאן.

מיין ארבעט אין דעם טערצעט פון חתונה-זינגער איז געווען, צו האלטן דעם טאָן און העלפן זינגען דעם צו-שפיל. כאס פארשמעלן זיך, האב איך געשפילט בלומענטאלס זון, וועלכער זשאָלעוועט זיין אלטן פאָ-טער דאָס שטיקל ברויט און באהאנדלט אים שלעכט. דער אלטער פאָ-טער נעכער, מיט דעם אָנגעהאָנגענעם ווייסן בערדל, מענהט זיך אויס מיט זיין שלעכטן זון און ווענדעט זיך צו די געשעצטע חתונה-געסט: — זעט, רבותי, זעט, ווי א זון באהאנדלט א טאָטן... און די ווייכער פאָ-גיסן דערביי טרערן און באלד זינגט בלומענטאל (דער אלטער טאָטע) א טרויעריק ליד — „איך בין געווען א גרויסער גביר“... א. אז. וו. און דאָס טרויעריקע ליד צעטרייסלט די חתונה געסט צום איבעריקן און עס ווערט ערשט אַביסל פריילעכער, ווען דער זון הויכט אָן באַדויערן און גאָר פריי-לעך ווערט ערשט, ווען דער זון זאָגט שוין צו דעם טאָטן א גומע באַ-האנדלונג און ער הייסט זינגען דעם טאָטן א פריילעך שטיקעלע, וואָס זאָל אונטערהאלטן די געשעצטע חתונה-געסט און דער אלטער זינגט און צעטאָנצט זיך אפילו ווי א יונג אינגעלע און דער זון העלפט אים צו און דער עולם איז אַנטזיקט פון בלומענטאלן און וועגן זיך, כאָפּ איך אויף א פאָר ווערטער, אז איך טויג צו גאָרנישט, אז איך בין געשטאָנען ווי אַ בלאָמפּ און אזוי ווייטער...

דער אמת איז געווען, אז איך האָב זיך טאָקע נישט גוט געפילט אין דער ראָל פון א חתונה-זינגער און דערצו האָב איך נישט פארמאָגט די מאָס חוצפת, וואָס מען דאַרף האָבן כדי זיך אַרויסצושמעלן אין א זאָך וואָס מען פילט נישט מיטן האַרצן. איך האָב זיך שנעל אַרומגעזען, אז דאָס טויג נישט פאָר מיר און אז איך מעג בעסער זוכן אַן אַנדער אַרבעט און

בלומענטאל האט מיר אליין צוגעגעבן, אז ער האט מיך ליב און ער בא-
דויערט מיך און ער וויל בעסער איך זאל האבן אן אנדער באשעפטיקונג.
איך האב זיך אפגעזאגט פון מערצעט, אבער בין געבליבן פעלדמאנאס
און בלומענטאלס גוטער ברודער, ווייל איך האב זייער ליב געהאט צו
הערן בלומענטאלס זינגען און הערן ווי זיי ריידן וועגן אידישן מעאטער,
זוי זיי קריטיקירן גאלדפאדענען און שמרן, וועלכע זיינען דעמאלט באס
אידישן מעאטער געווען די העלדן פון מאָג.

פעלדמאן האט געלאכט, ווען ער האט גערעדט וועגן גאלדפאדנס
טיפן און ער האט געפרעגט: — ווי קאן געמאלט זיין אין לעבן אזא טיפ
ווי האַצמאַך? ... אבער פונדעסטוועגן, האבן זיי ביידע זיך באצויגן מיט
דעם גרעסטן רעספעקט צו גאלדפאדנס גרויסן אויפטו און זיי האבן זייער
שטארק אויסגעלויבט גאלדפאדנס „שולמית“ און אנדערע פיעסן, וואס
האבן באליכטן און דערהויבן די פינצטערע ארימע אידישע מאסן.

אויך וועגן שמרס פיעסן האבן זיי גערעדט און וועגן זיינע ראַמאַנען
און זיי האבן קריטיקירט און געלויבט און ווען איך האב געהערט ווי זיי
ריידן אזוי וועגן די ביכער און זייערע מחברים, האב איך זיי געהאלטן
פאר גרויסע מענטשן און איך האב זיך געפילט שטאַלץ, וואס איך זיין
אין זייער געזעלשאפט.

איינמאל, א שבת ביימאָג, איך זיין אזוי גאַנץ היימיש באַ בלומענ-
מאַל, קומען אריין צוויי אידישע אַקטיאָרן. איינעם פון זיי האבן איך שוין
געקענט פון מישערטאס טרופע, דאס איז געווען ווייסמאַן. דער אנדערער
איז געווען אן אַקטיאָר ברוינשטיין.

ווייסמאַן האט געמראָגן וואַנצעס, ווייל ער האט געשפילט ליבהא-
בער-ראָלן און ברוינשטיין, אַ קליינער, אַ דאַרער, מיט אַפּגעגאַלטע וואַג-
צעס, ער איז געווען אַ קאַמיקער.

די צוויי אַקטיאָרן כאַפּן זיך אַרום מיט בלומענטאַלן און פעלדמאַנען
און מען נעמט זיי אויף ווי חשובע געסט און פון יוצא וועגן, האט מען
מיך אויך פאַרגעשטעלט פאַר זיי און עס האט זיך אַנגעהויבן אַ שמועס,
פון וועלכן איך האב פאַרשטאַנען, אז ווייסמאַן און ברוינשטיין זיינען אַף
גרויסע צרות, זיי אַרבעטן באַם דירעקטאָר ציפּקוס, וועלכער האט צו-
גענומען נאָך צוויי יונגעלייט וואס דרייען זיך גלאַט אַרום און פאַרן מיט
איבעראַל און אַט זיינען זיי דא, אין יעקאַטערינאַסלאַוו, זיי זיינען אַ צו
קליינע טרופע און זיי טראַכטן אַפילו נישט דאָ צו שפּילן, אַבער... בלויז
עטלעכע מעג דאָ פאַרבלייבן און דערנאָך ווייטער פאַרן... נאָר... און דאָ
האַט מען זיך דערוואוסט, אז די הויפט-צרה איז, וואָס זיי האבן נישט קיין
געלט אַף הוצאות ווייטער צו פאַרן.

און ווייסמאן האט ווייטער ארויסגעשטאמלט אין פארלעגנהייט, אז ציפקום האט געדונגען איין שטוב אין וועלכער עס וואוינען צוואמען ציפ-קום מיט זיין ווייב און קינדער און אלע אקטיארן און זיי ווייסן נישט ווי אזוי זיי וועלן ארויס פון דארט...

הערנדיק דעם טרויעריקן גרום פון די אידישע וואנדער-קינסמלער, האט עס מיך פונדעסטוועגן גארנישט אפגעשראקן און איך האב זיך געטראכט, אז הלוואי ווילן זיי מיך מיטנעמען אף דעם שווערן וואנדער-וועג, וואלט איך געוואלט לייזן מיט זיי צוואמען, אבי צו ווערן אן אקטיאר. איך וואלט עס געהאלטן פאר דעם גרעסטן גליק, ווען זיי ווילן מיך נעמען מיט זיך און טראכטנדיק אזוי, האב איך באשלאסן, אז איך וועל גיין צו דירעקטאר ציפקום און, געזאגט און געטאן.

געטראפן אין צימער האב איך בלויז די פאמיליע ציפקום. ציפקום, א יונגערמאן פון א יאר 38, דרייט זיך ארום אין שטוב אן א רעקל און מאדאם ציפקום, א שוין קארפולענט ווייבל פון א דריי, פיר און דרייסיק יאר פארעט זיך אין שטוב; די עלטסטע מאכטער זייערע, זינא, א שלאנק יונג מיידל פון א דרייצן יאר, איז נאך געלעגן אין בעט. זי האט געשפילט די פרימאדאנע-ראלן (שפעטער די בארימטע זינא ראפעל). אין שטוב איז אויך ארומגעלאפן א אינגעלע פון א יאר אכט, דאס איז געווען שייקע און א מיידעלע פון א יאר דריי אדער פיר, וואס האט זיך געשלאגן מיט איר ברודערל און אין שטוב אן אומארדענונג, אזוי, אז באלד כאס ארייני-קומען אהין, האב איך געפילט ווי איך וואלט אריינגעפאלן אין א ציגיי-נער-געצעלט.

די ציפקום-פאמיליע האט שוין בא אידיש מעאטער געהאט מיטנע-מאכט קאלט און ווארים, און זי איז שוין געווען געהארטעוועט און אפילו נישט געפילט די פיין פון ארימקייט. די קלענסטע קלייניקייט האט זיי געמאכט גליקלעך. אבי עס איז געווען אפצוועסן א מיטיק, האט מען שוין געזונגען און געטאנצט און די ארימע ציגיינער-שטוב איז פארוואנדלט געווארן אין א פאלאץ פון גליקלעכע פרינצן; דאס איז געווען אן אמתע נעסט פון באהעמען!

צוערשט האב איך זיך אין דער מאדנער סביבה געפילט ווי אף א גאנץ נייער וועלט. עפעס א מאדנער געפיל פון דערהויבנקייט האט מיך געווארימט און איך פלעג שוין דארט אפזיצן גאנצע טעג און ווען ציפ-קום האט מיר ענדלעך דערקלערט אז ער נעמט מיך מיט אין זיין טרופע, האב איך זיך שוין אין דער שטוב אנגעהויבן פילן ווי אינדערהיים.

טאג און נאכט האט מען געהאלטן אין איין מאכן רעפעטיציעס און אז מען האט ערגיץ-וואו באקומען א גמילת-חסד פון א האלבן רובל,

איז אין שטוב געווארן יום-טוב און די מאדאם ציפקוס האט באוויזן איר בריהשאפט וואס זי קאן אלץ אויפטאן מיט א האלב קערבל... אפן טיש האט זיך געיאווועט א הערינג און די באלעכאסטע האט אים פלינג ארום-געפוצט מיט גלייכגעשנימענע פרימשן ציבעלעס און אפן אויוון האט שוין געשלאגן די פארע פון א גרויסן טאפ קארטאפליעס און מען האט גע-פראוועט א געהויבענעם מאלצייט, פארטרונקען מיט טיי און עס איז גע-ווען אזוי היימלעך און אזוי ליב, אז איך האב אין דער ארימקייט געפילט דעם גענוס פון די העכסטע גליקן.

מיט שטאלץ האט די פאמיליע ציפקוס איבערגעלעבט די שווערע טעג און מיט סכלנות און טראץ האבן זיי געקוקט דער נויט אין די אויגן אריין, מיטן פולן באוואוסטזיין, אז זיי זיינען קינסטלער און זיכער וועט פאר זיי ענדלעך קומען אויך א גוטע צייט.

אבער דערווייל איז שלעכט. מען זעט נישט קיין אויסוועג, ווי אזוי מען וועט זיך קענען ארויסבאקומען פון יעקאטערינאסלאוו.

א גאנצן טאג געפיין איך זיך בא דער קאמעדיאנטן-פאמיליע, אבער איך וואוינ נאך אלץ בא מיינע קרובים און איינער פון זיי האט מיך איינגע-געלאזן, צו גיין שבת אין מאלארוסישן טעאטער.

געשפילט האט מען דעמאלט „נאטאלקא פאלטאווקא“, דאס איז גע-ווען דעמאלט די גרעסטע דערפאלג-פיעסע און איך האב שוין געווארט מיט אומגעדולד אף שבת, איך זאל קענען זען די מאלארוסישע פארשמע-לונג.

מיר זיינען געווען א גאנצע גרופע פון אינגלעך מיט מיידלעך און די מיידלעך האבן זיך גענומען גריימן און פוצן זיך אף צו גיין אין טעאטער. מיר האבן געזען אז מיר פארשפעטיקן זיך און מיר האבן די מיידלעך צוגעיאגט, איילט זיך אביסל, אבער עס העלפט דען? די מיידלעך פוצן זיך און ווען מיר לאזן זיך שוין ענדלעך איילנדיק אין טעאטער, דערהערן מיר אפן וועג: — פאזשאר! פאזשאר! עס ברענט! — דער קאפעלאוו-טעאטער ברענט!...

מיר קומען צו גענוער און מיר זעען, ווי דער גאנצער טעאטער שטייט איינגעהילט אין פלאמען און פון איגעווייניק הערן זיך מאיומדיקע קולות פון מענטשן, א צימער כאפט אונדז אלעמען ארום, מען זעט נישט קיין וועג ווי אזוי די מענטשן זאלן זיך קענען ארויסראטעווען פון דער ברע-גענדיקער געביידע.

דאס איז געווען צו דער מאטינג-פארשמעלונג און ווייל עס איז דעם שבת גראד אויסגעפאלן אויך „ראזשדעסטווא“, איז דער טעאטער געווען פול געפאקט סיי פון קריסטן ווי פון אידן און דאס טעאטער האט אג-נ-

געהויבן ברענען פון דער בינע, עס איז געוואָרן אַ מומל און דער עולם האָט זיך אַ שפּאַר-געטון צום אַרויסגאַנג, אָבער דעמאָלט זיינען נאָך די מירן פון מעצמער געווען לויטן אַלטן סיסטעם, די מירן האָבן זיך גע-עפנט אַרײַן, אינעווייניק, און ווען דער עולם האָט זיך געדערענגט צו די מירן, האָבן זיי אַליין פאַרשפאַרט די מירן און כמעט אַלע מענטשן זיינען דעמאָלט אין דעם גרויסן אומגליק פאַרקוילט געוואָרן.

איך האָב באלד אַף מאַרגן אָפגעשיקט אַ בריוול אַהיים, אַז איך בין געראַטעוועט. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז וויסנדיק ווי ליב איך האָב מעצ-מער, וועט מען אינדערהיים מיינען, אַז איך בין זיכער געווען צווישן די קרבנות, האָב איך דעריבער באַשריבן, ווי אַדאַנק די מיידלעך וואָס האָבן זיך אַזוי לאַנג געפּוצט און געגרייט, האָבן מיר אַכטיל פאַרשפּעטיקט און דאָס האָט אונדז געראַטעוועט פון זיכערן טויט.

מיר האָבן זיך צומאַרגנס באַטייליקט אין דער לויז-צערעמאָניע פון די קרבנות, מיר האָבן געזען ווי מען האָט די אַף קויל פאַרברענט מענטשן איינגעטיילט אַף צוויי העלפּטן, כדי איין העלפּט צו באַגראָבן אַפּן אידישן און די צווייטע אַפּן קריסטלעכן בית-עולם און די שרעקלעכע געשעעניש און דאָס בילד, ווי עלטערן, כרידער, שוועסטער, כלות און התנים האָבן געזוכט צווישן די פאַרקוילטן קערפּערס, אַפּשר וועלן זיי דערקענען די זייעריקע, דאָס בילד וועל איך קיינמאַל נישט פאַרגעסן!...

צוויי טעג שפּעטער, איך קום צו ציפקוסן און טרעף דאָרט אַן אויפ-געלעכטע שטימונג. ציפקוס קומט מיר אַנטקעגן און זאָגט מיר אַן די גליק-לעכע בשורה, אַז מאַרגן פאַרט מען שוין מיט מזל אַוועק.

און אַף מאַרגן גאַנץ פרי, איז שוין געשטאַנען אַ פּור, מען האָט דאָרט אַרויפגעפאַקט אַלע פעק און קוישן און אויך די אַקטיאָרן האָבן זיך אַרויפ-פאַרן, אָבער אין דער אמתן, גייען די מענער מער צופּום און מען מוז נאָך אַמאַל די פּור אונטערשטופּן, אָבער מען פאַרט און מען גייט און עס איז לוסטיק און לעבעדיק און מען זינגט אַפּן וועג לידער, די פּנימער שיינען פון צופרידנהייט און שנעל לויפט אַפּ דער וועג הינטער אונדז און אַט זיינען מיר שוין אַנגעקומען קיין גאַנץ-מאַסקאַווסק.

די יונגעלייט האָבן זיך באלד איינקוואַרטירט אין פּרוּוואַטע וואוי-נונגען און ציפקוס האָט באַקומען אַ גרויסע וואוינונג פאַר זיין פאַמיליע און איך בין געבליבן וואוינען צוזאַמען מיט דער פאַמיליע ציפקוס.

פינפטער קאפיטל

הערשלייב ווייסמאן אלס עכא. — מיין אויפטריט אלס אבינדב. —
איד דערשרעק זיך פארן פובליקום. — אן פראבן, אן א סופליאר און
אן א רעזיסטאר. — איד זאג אפ די גאנצע פראזע — אה אייגענע
קעסט. — איד לאז איבער מיינע זאכן און פאר ווייטער.

דער דירעקטאר ציפקום האט באלד אויפצומארגנס באוויזן אפצודינ-
גען בא א רומישן קלוב דעם סאלאן מיט א פארטיקער בינע און דעקא-
ראציעס און נאך דעמוזעלכן מאג האט ער אנונסירט, אז שבת וועט מען
שפילן „שולמית“.

דע דירעקטאר אליין לערנט מיך די ראל אבינדב און איך קען שוין
די ראל אה אויסנווייניק און אלעס גייט גוט, נאר קיין מוזיק ווע איך נישט;
ווייס איך נישט, צי איז נישטא צו באקומען קיין מוזיקער, אדער קאז זיך
אונדזער דירעקטאר באגיין אן מוזיק. מראכט איך וועגן דעם, אבער צום
הארצן נעם איך זיך דאס נישט, פארקערט, אן מוזיק, וועט מיר לייכטער
זיין צו מאכן די ראל...

בכלל איז מיין אינטערעס צו זען ווי אזוי די פאמיליע ציפקום שפילט
מעאטער, געווען גרעסער ווי צום פאקט וואס איך אליין שפיל היינט א
ראל אה אן אמתער בינע מיט א גאנצער טרופע און איך האב ביינאכט
אכטערדוירט אליץ וואס האט זיך אפגעשפילט סיי אה דער בינע ווי הינ-
טער די קוליסן און דאס אלעס איז פאר מיר געווען אזוי ניי, אז איך האב
זיך פשוט נישט געקאנט גענוג אפחידושן.

אן דער מוזיק, איז עס דא אויסגעקומען, אז ווען שולמית זינגט אה
דער בינע: — „באווייזשע דיין נם“, ענטפערט איר ווייסמאן פון הינטער
די קוליסן מיט זיין ברייטן מאן אלס עכא: — „יא, יא, יא!“ זינגט זי
זווייטער: — „דא“ און ווייסמאן אלס עכא, ווידער: — „יא, יא, יא!“ זי:
— „לאז מיך פאר דארשט“ און ער ווידער: — „יא, יא, יא!“ און אז וו.

איך האב זיך צוגעקוקט, און עס איז מיר גארנישט איינגעפאלן א
מראכט צו מאן, אז אויב א פארבלאנדזשעט מיידל אין דער מדבר זינגט

מיט א סאפראך-שטימע, ווי אזוי ענטפערט איר עפעס אן עכא מיט א ברייטער מענער-שמים... איך האב געמיינט אז עס דארף אזוי זיין און איך בין געווען אנטציקט.

איך האב אבער נישט געקאנט אפּקומען בלויז מיט מיין צוקוקן זיך, ווייל גאט האט געהאלפן און עס איז אויך אָנגעקומען מיין ריי און איך האב באדארפט צרויפגיין אף דער בינע און כאַטש איך האב זיך בא די פראַכן געמאַכט האַרץ און זיך גוט איינגעהזרט, אז איך טאָר זיך נישט שרעקן כאַס אויפטרײַט, פונדעסטוועגן איז עס איצט געקומען ווי פּלוצ-לינג און איך האב זיך גוט דערשראָקן, אַבער עס האַט גאַרנישט גע-האַלפן, איך בין אַרויס און דווקא אַף דער בינע, האַב איך שנעל צוריק-געווינען מיין גלייכגעוויכט און איך האב געמאַכט אַלעס ווי מען האַט מיך געלערנט, איך האב זיך פאַרנויגט פאַר דעם אַלמין מנוח (ציפּקוסן). איך בין געשטאַנען מיטן פראַפּיל צום פּובליקום און האב קיינעם נישט געזען און אזוי האב איך די ערשטע-פאַרטיע גאַנץ פּיין אַפּגעוונגען; נאָר ווען איך האב זיך אויסגעדרײַט און דערזען אַ זאַל מיט מענטשן, האב איך זיך פאַרלוירן און פאַרגעסן וואָס איך האב ווייטער צו טאָן און כאַטש ציפּקוס האַט מיר שטילערהײַט איינגערױמט — נו, גייט צו און שרייבט אונטער, האב איך זיך נישט געקאנט רירן פון אַרט און די צווייטע סאַלץ האב איך אינגאַנצן פאַרגעסן און פונקט ווי מען האַט געקאנט דורכקומען אן מוזיק, האַט מען שוין געקאנט זיך באַגיין אן מיין סאַלץ און אן מיין חתימה, די פאַרשטעלונג איז דורך גוט און דער עולם האַט שטורמיש אַפּלאַדירט און דער דירעקטאָר ציפּקוס האַט באלד אַנאַנסירט די צוויי-טע פאַרשטעלונג, דאָס ריזן-ווערק פון זעלבן וועלט-באַרימטן אויטאָר, די „צוויי קוני-לעמלס“.

אַפּצומאַרגנס, האַט מיר דער דירעקטאָר ציפּקוס צוגעטראָגן אַ גע-דרוקט ביכל און מיר אָנגעוויזן, אז איך דאַרף אויסלערנען די ראַל פון קלמן שדכן, ווייל אין צוויי טעג דאַרף מען שפּילן די קוני-לעמלס.

צוערשט האב איך זיך געוואונדערט; נאָכדעם ווי איך האב געכטן פאַרגעסן אַף דער בינע וואו איך האלט, טרויעט מען מיר היינט אן אזא ראַל ווי קלמן שדכן? אַבער באלד האב איך זיך אַרומגעזען, אז נישט צוליב מיין אַנערקענטן טאַלאַנט פאַר אזא ראַל האַט מען זי מיר געגעבן, נאָר פשוט דערפאַר, ווייל עס איז אין דער טרופע נישט געווען קיין אַנ-דערער פאַר דער ראַל.

אינגאַנצן האב איך געהאט צייט צו לערנען צוויי טעג און קיין סוף-ליצאַר איז נישט געווען און קיין פראַכן האַט מען אויך נישט געמאַכט, האב איך אַליין אָנגעהויבן לערנען די ראַל פון ביכל און איך זע דאַרט

אין ביכל אנגעצייכנט אז מען דארף מאכן זשעסמן און מען דארף ריידן שנעל און איך וויל מאכן די זשעסמן און לערנען די ראל אפן קול, נאר איך שעם זיך פאר די מענטשן אין שמוכ... פאל איך אף אן אידייע, איך גיי אריין אהין, וואו אפילו דער קיזער גייט צופוס, פארקיימל די מיר און מאך דארט פראבע אף וואס די וועלט שטייט און אזוי בין איך דארט א גאנצן טאג געזעסן און געלערנט מיין ראל, מיט באמאנונג און זשעסמן און ווען איך האב שוין די ראל געקאנט אף אויסנווייניק, האב איך זי ערשט אנגעהויבן אפסניי לערנען אפזאגן די ווערטער אף שנעל, צוזאך מען מיט די זשעסמיקולאציעס, און איך האב גארנישט באמערקט, אז פאר מיין „באקוועמען פראבע-סאלאן“ האבן זיך צונויפגעקליבן מענטשן, מען האט שוין אריינגעקוקט דורך די שפארונגעס און צום סוף האט מען נאר אנגעהויבן אפלאדירן און איך האב זיך געשעמט ארויסצוקומען פון דארט...

קורץ, איך האב די ראל אויסגעלערנט אזוי, אז ווען מען וועקט מיך אויף פון טיפסמן שלאף, וואלט איך גרייט געווען אויסצושיטן די גאנצע ראל מיט די זשעסמן אינאיינעם.

און עס איז געקומען דער הייליקער דינסטיק ביינאכט. די אקטיארן העלפן מיר זיך אנטון, גרימירן, דעמאלט האט מען נאך נישט געוואוסט פון קיין לייכנער שמינק, מען האט בלויז דאס פנים איינגעשמירט מיט בליוויים און מיט דער סאזשע פון אפגעברענטע שוועבעלעך האט מען זיך געמאכט שמרייכעלעך אפן פנים, עס זאל אויסזען ווי קנייטשן און מען האט מיר צוקלעפט א בערדל און אט שטיי איך שוין און ווארט אף מיין אויפטריט.

אף דער בינע קום איך זיך צונויף מיט פנחסלען (בראנשטיין). איך בין, ווי עס איז געווען אנגעצייכנט אין ביכל, ארויס אף דער בינע מיט אימפעט און איך האב באלד אנגעהויבן שיטן מיט מיין אויסגעלערנטער פראזע און איך האב געווארפן מיט די הענט און בעת-מעשה הער איך ווי די אקטיארן ריידן וועגן מיר הינטער די קוליסן און איך הער ווי ציפקום זאגט: — א פעאיקער יאט. און דאס גיט מיר צו פייער און איך הויב ערשט אן אפסניי דערלאנגען די פראזע און ווארף מיט זשעסמן און איך זע גארנישט ווי בראנשטיין וויל אויך עפעס זאגן, נאר ער קאן נישט קר מען צום ווארט און מיך ארט אפילו נישט ווען איך זע, אז בראנשטיין לאכט כסדר שטארקער, איך זאג אלץ מיין פראזע און ווארף מיט די הענט און עס איז נישט מיין עסק ווען איך הער ווי מען לאכט הינטער די קוליסן, איך שיט מיט דער אויסגעלערנטער פראזע, ביז איך בלייב אן ווער-פעד און אז איך האב שוין נישט קיין ווערטער, וואס דארף איך שטיין אף דער בינע, גיי איך אראפ פון בינע און פטור אן עסק...

ווען איך בין אראפ פון בינע, זאגט מיר איינער פון די אקטיארן: — און וואס וועסטו טאן אין די איבעריקע אקטן?

לאזט זיך אויס, אז איך האב אין ערשטן אקט אפגעזאגט דעם שדכנס פראזע פון דער גאנצער פיעסע און נישט האבנדיק וואס צו ענטפערן אפ מיין אומגליק, האב איך זיך א פארשעמטער פארקליבן אין א ווינקל און געשוויגן...

פונדעסמוזעגן, איז די טרופע ווייטער אנגעגאנגען מיט דער ארבעט, עס זיינען נאך פארגעקומען עטלעכע פארשמעלונגען און פון יעדער פאר-שמעלונג האב איך עפעס געלערנט און איך האב אנגעהויבן מער פאר-שמין און די געשעפטן אין נאָוואַמאַסקאַווסק זיינען געווען נישטקשה-דיקע, דער דירעקטאר צוזאמען מיט דער גאנצער טרופע האבן זיך פא-מעלעך אויסגעגלייכט זייערע אברים און געזעטיקט די הונגעריקע מאַנגס און אזוי האט עס זיך געצויגן ביז ערב פסח.

דירעקטאר ציפקום האט נאך געהאט פלענער וועגן עטלעכע פאר-שמעלונגען, און דא דארף מען זיך דאך גריימן צו פראווען פסח, דער-ווייל קומט אן אנגעזעענער איד, א סוחר און בעט דעם דירעקטאר, אז ער זאל אים געבן אן אקטיאר לכבוד פסח...

דער דירעקטאר צעלאכט זיך: — וואס הייסט אן אקטיאר אפ פסח? אינדיקעס האט איר שוין, פעלט אייך, הייסט עס, נאך אן אקטיאר...

אבער דער איד האט זיך נישט אפגעשראקן, ער האט געזאגט, אז ער איז ברוך-השם רייד און עס וועט זיין בא אים א זאטער פסח און ער וויל האבן בא זיך אן אקטיאר פון פריילעכקייט וועגן...

א וויילע האט זיך דער דירעקטאר ציפקום פארטראכט. ער האט ווייזט אויס איבערגעטראכט, אז בא אים וועט אוודאי נישט זיין אזא זא-מער פסח און ער האט זיך צו מיר געווענדעט: — נו, בנציון? אפשר איז עס א געשעפט? ווילסט גיין?

איך בין נישט געווען קיין געפאצקעט אינגל, דאס לעבן האט מיך נאך גארנישט געהאט געצערמלט און איך האב שוין געהאט איבערגעלעכט גענוג הונגעריקע טעג, אבער דער פארשלאג האט מיר עפעס מאַדנע א שטאך געטאן; איך האב זיך געפילט באליידיקט; דערויף האב איך דאס באדארפט צו דערלעבן דאס גרויסע גליק צו ווערן אן אקטיאר, אז איך זאל דארפן גיין עסן צו א פרעמדן טיש ווי א שנארערישער אורח?

איך האב גארנישט געענטפערט, נאך טרערן האבן זיך געוויזן אין מיינע אויגן און ציפקום האט עס געמערקט און ער האט מיט א געלעכ-טער צונישט געמאכט זיין פארשלאג צו מיר און ער האט שנעל אפגע-פארטיקט דעם רייכן איד, אוועקגעשיקט אים און ערשט דערנאך האט

ער זיך צו מיר גענומען. דאס איז געווען צום ערשטן מאל, ווען ציפּקום האָט מיר געקוקט מיט אמתע פאַטערלעכע ליבע אין די אויגן, ווייזט אויס, אז די טרערן וואָס זיין פאַרשלאַג האָט באַ מיר אַרויסגערופּן, האָבן אַף אים זייער שטאַרק געווירקט.

איך בין געבליבן מיט דער משפּחה. ציפּקום האָט געפּראַוועט דעם סדר און איך האָב זיך באַ דעם סדר-טיש געפּילט ווי באַ זיך אינדערהיים. פון די פּלענער פאַר ווייטערדיקע פאַרשמעלונגען איז גאַרנישט גע-וואָרן און באַלד נאָך פּסח האָבן מיר ווידער אַרויפגעפּאַקט אונדזערע פּעק-לעך און קוישן צוזאַמען מיט אונדזערע מענטשן אַף אַ גרויסער פּור און מיר זיינען אַוועק פון נאַוואַמאַסקאַווסק קיין אַלעקסאַנדראַווסק.

נאָך דעם שטיקל נישטקשהדיקע צייט וואָס מיר האָבן צוגעבראַכט אין נאַוואַמאַסקאַווסק, האָבן מיר זיך געריכט אַף נאָך בעסערע צייטן און אַנקומענדיק קיין אַלעקסאַנדראַווסק, האָב איך מיך איינקוואַרטירט אין אַ פּריוואַט-הויז מיט עסן און שלאָפּן, פאַר דריי רובל אַ וואָך. אויך די אַנדערע אַקטיוואַרן האָבן זיך איינגעדונגען אין פאַרשידענע דירות און ציפּקום מיט זיין פאַמיליע האָבן אויך געדונגען אַ גרויסע שטוב און מיר האָבן באַלד אָנגעהויבן טראַכטן וועגן שפּילן מעאַטער.

די געביידע וואָס ציפּקום האָט געדונגען, איז געווען אין פאַרם פון אַ צירק און אפשר איז עס געווען אַ פאַרלאַזענער אַמאַליקער צירק, אין וועלכן עס האָבן דערנאָך געשפּילט אַלע אידישע וואַנדער-טרופעס וואָס זיינען געקומען קיין אַלעקסאַנדראַווסק.

ווי געוויינלעך, האָט דירעקטאָר ציפּקום אַנאַנסירט אונדזער גרעסטן שלאַגער — „שולמית“. מען זעצט זיך צו דער קאַסע, מען זיצט און מען זיצט און כאַטש שריי חיוקים, קיינער קומט נישט קויפּן קיין בילעט און די אַקטיוואַרן ווערן אומעטיק און אין מיר הייבט עס אויך שוין אָן צו וויי-נען אין האַרצן.

ענדלעך זיינען פאַרט געקומען אַ פאַר מענטשן, עס האָט ווייט נישט געקאַנט דעקן די הוצאות, אַבער שפּילן מוז מען, ווייל די פּראָפּאַגאַנדע פּאַדערט עס און ווייזט אויס, אז מיר האָבן די עטלעכע מענטשן נישט איר בערשאַט מיט אונדזער פאַרשמעלונג, ווייל אויך צו די ווייטערדיקע פאַר-שמעלונגען איז דער עולם נישט געקומען און שפּילנדיק דאַרט עטלעכע פאַרשמעלונגען אין משך פון צוויי וואַכן, האָבן מיר דערלייגט וואָס מיר האָבן געהאַט פון נאַוואַמאַסקאַווסק און מיר האָבן נישט געזען קיין מעג-לעכקייט ווי אַזוי מיר וועלן זיך קענען פון דאַרט אַרויסבאַקומען.

מיין באַלעבאַסטע קוקט שוין אַף מיר מיט חשד און איך פּיל זיך אומבאַקוועם און עס באַקומט מיר נישט דער ביסן וועלכן זי דערלאַנגט

מיר א ברונזע צום טיש, גיי איך אוועק פון מיין קווארטיר און זיך אפ די גאנצע טעג בא מיין דירעקטאר און צוועענדיק די נויט בא אים אין שטוב, פארגעס איך אן מיין אייגענער און פונקט ווי איך קאן נישט איינ-זיצן אפ מיין קווארטיר, אזוי קאן ציפקום נישט איינזיצן בא זיך אינדער-היים, אבער ער באהאלט זיך נישט פאר דער נויט, ער גייט איר אנט-קעגן, ער לויפט ארום א גאנצן טאג זוכן א גמילת-חסד, כאַמֶש אַפּ א שטיקל ברויט פארן ווייב און קינדער, די אידישע בינע קינסטלער... אבער דאָס מוז, ווי ציפקום אליין טענהט, האָט זיך אַפּגעטאָן פון אים, ער קומט אַהיים טרויעריק און ביזו און ער באַקלאַגט זיך, אַז אַ טרינק בראַנפּן קאָן מען נאָך באַקומען באַ אַ גוטן ברודער, נאָר קיין גמילת-חסד נישט...

ענדלעך איז ציפקום פארט געלונגען צו באַקומען אַ בעל-עגלה וואָס האָט זיך באַשלאָסן אונז אַריבערצופירן אין אַן אַנדער שטעטל אַפּ באַרג און ער האָט ציפקום צוגעבאָרגט עטלעכע קערבלעך מזומן, ער זאָל זיך אַרומצאלן, נאָר מיין לאַגע האָט זיך נאָך מיט גאַרנישט געענדערט.

איך בין שולדיק אַפּ מיין קוואַרטיר עפעס מער פון זעקס קערבלעך, פּרעג איך ציפקום וואָס איך זאָל טאָן, העלפט ער מיר קרעכצן... האָב איך מורא אַהיימצוגיין, נעכטיק איך באַס דירעקטאר, אַבער וואָס טוט מען? איך האָב דאָך מיין ביסל בעבעכעס, צוויי אנציגלעך, אַ פּאַלמאַ און אַביסל וועש אַפּ מיין קוואַרטיר... אַבער איך גיי נישט. איך האָב מורא זיך צו ווייזן פאַר מיין באַלעכאַסטע און באַלד אינדערפרי קומט דער בעל-עגלה, מען לייגט אַרויף די זאַכן אַפּ דער פּור און דערנאָך קריכן אַרויף די מענ-טשן און איך אויך, אַן די זאַכן מיינע און אַפּן האַרצן איז מיר ביטער און טרויעריק און ווען איך שעס זיך נישט, וואָלט איך זיך צעוויינט ווי אַ קינד. מיינע חברים האָבן באַמערקט מיין פאַרלויירנקייט און זיי האָבן מיך גענומען טרייסטן: — זיי נישט קיין יאַלד! אַז מען וויל זיין אַ אידישער אַקטיאָר, דאַרף מען זיך אויסלערנען גיין נאַקעט און באַרוועס... וואַרט אויס, דו שניק דו, עס הויבט זיך ערשט אַן און עס וועט זיין נאָך ער-נער... אזוי האָבן זיי מיך געטרייסט, די חברים מיינע און באַלד האָבן זיך אַנגעהויבן שיפּן וויצן און געלעכערס, ביז מען האָט זיך צעזונגען און איך האָב מיטגעזונגען און עס איז אויפגעגאַנגען אַ פּרייד אין דעם שטילן פּרימאַרגן אַפּן לאַנגן געדרייטן וועג פון איין שטעטל צום צווייטן...

ווי דער שטייגער איז געווען, זיינען די מענער דעם גרעסטן טייל וועג געגאַנגען צופּוס, נעבן דער פּור און ווען מיר האָבן געזונגען, האָבן די פּרויען און אַפילו די האַלב הונגעריקע קינדער פון מיין דירעקטאר, אויך מיטגעזונגען און אזוי האָט זיך געצויגן דער וועג, ביז מיר זיינען אַריינגעקומען אין דעם נייעם שטעטל.

דער בעל-עגלה האט אונדז גלייך אפגעפירט אין א אידישן איינפאר-
 הויז און דא האט זיך אנגעהויבן א נייע ארבעט, צו פועלן כאס באלעבאס
 פון איינפאר-הויז, ער זאל אונדז בארגן עטלעכע קערבלעך, עס זאל זיין
 צו באצאלן דעם בעל-עגלה און דירעקטאר ציפקום, וועלכער האט שוין צו
 דעם געהאט א פארטיקן מעטאד, האט דעם באלעבאס אויפגעוויזן ווי
 איינס און איינס איז צוויי, אז מיר וועלן דא אין דעם אידישן שמעטל מאכן
 גאלדענע געשעפטן און ער קאן מיט א רואיק געמיט אויסלייגן די עטלעכע
 קערבלעך, ווייל ער אליין וועט אויך בא אונדז מאכן גומע געשעפטן...

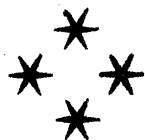
דער באלעבאס האט זיך ענדלעך געלאזט איבערריידן און אויסגע-
 בארגט דאס געלט פארן בעל-עגלה און מיר האבן זיך באזעצט אין דעם
 איינפאר-הויז, איך צוזאמען מיטן דירעקטאר און זיין פאמיליע און נאכן
 ארומוואשן זיך, לאזן מיר זיך ארויס איבערן שמעטל, מישמיינס געזאגט,
 וואס איז אזוי גרויס ווי א געניץ און אט א דאס שמעטעלע דארף אונדז
 דאס ראטעווען פון אונדזער שווערער לאגע...

מירן פון נידעריקע הייזקעס האבן זיך געעפנט און עס זיינען ארויס
 אידן און אידענעס און זיי האבן אף אונדז געקוקט ווי אף לצים און עס איז
 געווארן א רעש אין שמעטל און פון אלע זייטן האט מען געהערט: — קא-
 מעדיאנטן זיינען געקומען!...

דערווייל איז צוגעפאלן די נאכט און עס איז שוין געווען שפעט צו
 קענען עפעס אויפטאן, האט מען זיך אוועקגעזעצט עסן וועטשערע און
 נאכן עסן, ווי עס פאסט פאר קינסטלער, האבן מיר זיך געשמאק צעזונ-
 גען און דאס גאנצע שמעטל איז געווען נעבן אונדזער פענצמער.

— לאמיר זיינען דעם ערשטן כאר-געזאנג פון „שולמית“; דאס וועט
 פאר אונדז זיין א גאר גרויסע רעקלאמע, זאגט די דירעקטארשע און מיר
 לאזן זיך נישט בעטן און באלד הילכט איבערן שמעטל אונדזער געזאנג:
 — „געלאדן מיט אלדאס גומס...“

ערשט לינגדיק שוין אפן געלעגער, האב איך זיך דערמאנט אן מיין
 ביסל וועש וואס איז דארט ערגיץ געבליבן און איך האב נישט אפילו אף
 איבערצוביימן א העמד, און א פארבימערטער, מיט א טיפן הארץ-ווייטיק
 בין איך קוים איינגעשלאפן אין א נערוועזן אומרויאיקן שלאף.

יעקסטער קאפיטל

וואו נעמט מען ברעטער מיט פעסלעך? — אונדזערע דעקאראציעס.
— סיעמיון, אונדזער „דיריזשאר“ און „ארקעסטער“ פלאצט די סטרו-
נע. — עס פעלן דעו קעז אין שמעטל? — א רב רופט אויס א חרם אף
אונדז. — דער פריסטאוו באפעלט גיין אין טעאטער. — מיר שפילן
פאר א פריז מיט א הונט. — בעסאראביע, שיינע בעסאראביע...

נאך דעם זאטן נאכט-עסן און דער רעקלאמע וואָס מיר האָבן זיך גע-
מאַכט מיט אונדזער זינגען, זיינען אלע צומאַרגנס אינדערפרי אויפגעשטאַ-
נען האַפּערדיקע און דירעקטאָר ציפקום האָט זיך באַלד אַרויסגעלאָזן אי-
בערן שמעטל זוכן אַ פּלאַץ וואו מען קאָן שפּילן טעאָטער.

זאָ פּלאַץ איז אַבער נישט געווען צו באַקומען. אין דעם שמעטל
האַט עס געטראָפּן צום ערשטן מאל, אַז אַקטיאָרן זאָלן אַראַפּפּאַלן ווי
פון הימל אַראָפּ און אונדזער שטימונג הויבט אָן פּאַלן; ענדלעך קומט
ציפקום צולויפּן מיט אַ פּרייד: — ער האָט דערטאַפּט. ער האָט געפונען
אַ שמאַל פּאַר בהמות און ער האָט זי שוין אָפּגעדונגען, און מען דאַרף
גיין אויסרייניקן די שמאַל און איינאַרדנען דאַרט אַ טעאָטער.

אַ ברירה האָבן מיר געהאַט? זיינען מיר געגאַנגען און מען האָט אָנ-
געהויבן זוכן און צונויפּשלעפּן ברעטער מיט פעסער, כדי אויפצושמעלן
אַ בינע און מאַכן בענק פאַר זיין-פּלעצער פאַרן ווערטן פּובליקום...

איז דאָס פאַר ציפקום שוין נישט געווען קיין נייעס, ווייל דאָס איז
געווען זיין סיסטעם אין די קליינע שמעטלעך צו מאַכן טעאָטער. מען
האַט אונטערגעשמעלט פעסער און אַף די פעסער — ברעטער און אַט איז
שוין געווען אַ בינע. און ווידער קלענערע פעסלעך און לענגערע ברעטער
אַף זיי, און עס זיינען שוין געוואָרן זיין-פּלעצער און כאַטש עס איז גענוג
שווער אָנגעקומען ביז מען האָט באַקומען די פעסער און ברעטער, אַבער
באַקומען האָט מען און די ערגסטע שמאַל איז ווי דורך אַ כּשוף, נאָך עס-
לעכע שעה אַרבעט, פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ טעאָטער...

דאסמאל, איז עס געווען א הייסער זומער-טאג. מיר האבן אויסגעד-
טאן די רעקלעך און אפגעשוויצט א גאנצן טאג בא דער ארבעט און עס
איז נאך בלויז געבליבן, אויפצוהענגען די „דעקארציעס“ וועלכע מיר
פלעגן מיטפירן מיט זיך.

די „דעקארציעס“ זיינען באשטאנען פון א פאדערשמן פארהאנג
וואס האט זיך אף א קיילעכדיק דרענגל ארויפגעקאממעט און א הינסער-
גרונט, אף וועלכן עס איז אמאל געווען אויסגעמאלן א וואלד, נאר איצט
איז שוין די מאלעריי שווער צו דערקענען, ווייל פון דעם ארומשלעפן זיך,
האט זיך די פארב אפגעריבן און עס איז געבליבן די בלוימע שמוציקע
לייוונט...

אזוי ווי מיר זיינען שוין געווען גוט מיד, האבן מיר דאס אויפהענגען
די דעקארציעס איבערגעלאזן אף מארגן, פרייטיק און שפילן האבן מיר
באדארפט ערשט שבת.

פרייטיק האבן מיר די שטאל צום איבעריקן אויסגערייניקט, אויפגע-
האנגען די דעקארציעס, אויסגעפוצט דעם „סאלאן“ און די בינע און מיר
נעמען זיך צו אונדער קינסמלערישער ארבעט.

ציפקום לויפט ארום זוכן מוזיקאנטן, אבער אין שמעטל איז נישט
קיין קלעומער אפילו אף א רפואה. עמיץ האט געעצהט, אז אין א דארף,
נישט ווייט פון שמעטל, איז פאראן א פויער, סיעמיאן, וואס שפילט אף א
פידל. ער שפילט אפילו אף אידישע חתונות.

מראכט מען נישט לאנג, מען זוכט אפ דעם פויער און מען נעמט מיט
אים קנעלן גאלדפאדנס מוזיק. פון קיין נאמן רעדט מען נישט, מען לערנט
אזוי, מען זינגט פאר אים און ער קראצט נאך אף דער פידל און מען פאר-
לאנגט פון אים נישט קיין סך, נאר בלויז, אז איידער מען דארף אויפהויבן
דעם פארהאנג, זאל ער מאכן: — טא-דא-רא טא-טא, טא-דא-רא טא-טא!...
גאט געהאלפן, עס איז אנגעקומען דער הייליקער שבת-צונאכט.

מען האט אין מעאטער אנגעצונדן די קעראסין-לאמפן און עס הויבן
אן קומען אידן מיט ווייבער און קינדער, קינדער מער ווי גרויסע און די
קינדער צעהוליען זיך און מען קאן זיך מיט זיי קיין עצה נישט געבן.

דאס פובליקום שמויסט זיך צו דער קאסע, וועלכע איז באשטאנען
פון א מישל מיט א בענקל נעבן דער שטאל. מען פרעגט אף פרייוו און
ציפקום זאגט: — ערשטע ריי — זעכציק קאפיקעס, צווייטע — פערציק
און גאלעריע, צום שטיין, בלויז צוואנציק קאפיקעס.

— באזשע מאי, קאק דארטאג! — רופט אים א בארישניע און זי
האט שוין געגעבן דעם טאן און עס הויבט זיך אן א דינגעניש אזוי ווי
אפן מארק און די קינדער ארבעטן דערווייל מעשים און מיר הויבן אן

ציטערן, אז דער עולם וועט זיך צעגיין און מיר וועלן בלייבן מיט אונ-
זערע טאלענטן, לאזן מיר שוין אראפ פון די פרייזן און מען נעמט שוין
וויפל מען גיט און די שטאל האט זיך פאמעלעך אנגעפילט.

עס איז שוין געווען גאנץ שפעט, ווען מיר זיינען ארונטער „הינטער
די קוליסן“, מען האט זיך גענומען אפ שנעל „גרימירן“ און ענדלעך שמעלן
מיר זיך אלע אויס אפ דער בינע, די שטימונג איז בא אונדז א יום-טוב-
דיקע, אפ דער מאדאס ציפקום איז בשום אופן נישט צו דערקענען, אז זי
האט ערשט נישט לאנג צוריק, געקאכט און צוגעטראגן וועטשערע צו די
הונגעריקע אקטיארן וואס האבן געארבעט באס טעאטער; אין מיינע
אויגן, האט זי אויסגעזען ווי א קעניגין. אנגעטאן א ווייס קלייד, אירע
לאנגע האר — צעלאזן און באצירט מיט א ווייסן שליער, האט זי מיט
אונדז קאמאנדעוועט און אויסגעשמעלט אפ דער בינע ווי די סאלדאטן
און הערש לייב ווייסמאן, אנגעטאן מיט א פאפירענעם ספאדעק אפן קאפ
און א רוימן מאנטל וואס האט זיך אים נאכגעשלעפט, דרייט זיך ארום
און פרואווט כסדר אויס זיין שמים, צי זי איז אין ארדענונג... דער קלייד-
נער אכטייעריקער שייקע, ציפקוסעס זונדל, איז אויסגעשמירט מיט סא-
זשע, דאס פנים, די הענט און ער האפסלט ארום, ער דארף שפילן א
קלייניקן צינגעטאנג...

אויך איך בין שוין פארטיק. איך שמי מיט א לאנגער ווייסער בארד
אלס שולמיתעס פאטער מנוח, מען גייט אנהויבן, מען גיט א צייכן צו
סיעמיאנען דעם קאפעלמייסטער, ער זאל געבן דעם טאן, אבער ער גיט
נישט. קלאפט מען צו אים, ער שווייגט; קלאפט מען נאכאמאל און שטאר-
קער, ער שווייגט אלץ. אבער ענדלעך שמעקט ער אריין צו אונדז זיין
קאפ פון אונטער דעם אונטערגעהויבענעם פארהאנג און ער זאגט צו אונדז
בוה-הלשון: — „יעי באהו, סטרונג לאפנולא...“ (ביי גאט, א סטרונג
האט געפלאצט...) נאך ווארט-זשעט צו אביסל, איך וועל, זאגט ער,
לויפן אהיים, איך האב דארט אן אנדער סטרונג, וועל איך זי ברענגען.
און ער איז אַוועק נאך דער סטרונג צו זיך אהיים, אין זיין פויערשער
הייזקע, וואס האט זיך געפונען א פינף וויארט ווייט פון שמעטל...

האבן מיר זיך שוין אליין „געשמעלט דעם טאן“ און מיר האבן אן-
געהויבן.

מיר האבן דורכגעפירט די פארשמעלונג מיט גרויסן פוראר; דאס
פובליקום האט ממש געשמורעמט די שטאל, איך וויל זאגן, דאס טעאטער
און כמעט פארטאג האבן מיר ערשט פארענדיקט און זיך געלאזן אפן וועג
צו אונזער אכסניה.

א שיינער זומערדיקער פארטאג, וועמען גלוסט זיך שלאפן נאך אזא

גרויסן קינסמלערישן דערפאלג? זעצן מיר זיך אוועק דרויסן, פארן איינ-
פאר-הויז און מיר זעען, ווי א סך פון אונדזערע מעצמער-געסט טרייבן
שוין זייערע בהמות אין משערעדע און זיי ריידן צווישן זיך וועגן אונדזער
פארשמעלונג, זיי לויבן אונדז זייער שמאק, עס פעלן אבער אויך נישט
קיין קריטיקער צווישן זיי און איינער דערמאנט, אז עס האבן געפעלט די
לעבעדיקע שעפעלעך אף דער בינע און אן אנדערן האט געפעלט א לע-
בעדיקע קאץ: — וואס איז? זיי האבן נישט געקאנט אויסבארגן אן אמתע
קאץ, עס פעלן קעץ בא אונדז אין שמעטל?...

אין דעם שמעטל האבן מיר געגעבן עטלעכע פארשמעלונגען, ביז מיר
האבן שוין געהאט „אויספארקויפט אונזער גאנץ ביסל סחורה“, אונדזער
ביסל קונסט מיין איך, און דאס שמעטל האט זיך שוין געהאט אנגעזע-
מיקט מיט אונדז און מער נישט געקומען און פון די גרויסע גליקן מיט די
גרויסע דערפאלג, איז ווידער נישט געווען מיט וואס אוועקצופארן און
ציפקום האט ווידער אפגעזוכט עפעס א בעל-עגלה און דער בעל-עגלה האט
אונדז „אויסגלייזט“ פון שמעטל און אריבערגעפירט אונדז אין אן אנ-
דער שמעטל, נאך א קלענערס פון דעם און דא האט זיך איבערגעחורט
דיוועלבע געשיכטע; דער בעל-אכסניה האט ציפקוסן אויסגעבארגט עט-
לעכע קערבלעך אפן חשבון פון די גרויסע פארדינסטן וואס ציפקום האט
פארויסגעזען אין דעם שמעטל און מען האט באצאלט דעם בעל-עגלה און
ווידער האט מען געדונגען א שמאל און ווידער בארגט מען פעסער מיט
ברעמער און איך, אין מיין מעצמער-שול, זע איין, אז אזוי גייט דער גאנצ
פון אידיש מעצמער און עס פאלט מיר נישט איין, אז עס קאן גאר זיין
אנדערש און איך גרייט זיך שוין צו דער פארשמעלונג, איך בענק שוין
נאך דער בינע און איך פיל שוין די אנגענעמע ווארימקייט ווען איך זע,
אז פילע מענטשלעכע בליקן זיינען געווענדעט אף דער בינע, וואו איך
שטיי און שפיל מעצמער און ענדלעך איז שוין ווידער שבת, מען שטייט
שוין ביי דער קאסע און מען ווארט אף מעצמער געסט, אבער א נעכטי-
קער מאג, עס קומט נישט קיין משוגענער, אויסער א כאפטע קינדער וואס
דערגייען אונדז די יאר...

שטייען מיר אזוי ארום אונדזער דירעקטאר וואס זיצט בא דער „קא-
סע“ און איינער קוקט אפן אנדערן און מען קוקט אין אלע זייטן, א נעכ-
טיקער מאג, מען זעט נישט קיין מענטש, כאטש שריי חזקים...

שוין גאנץ שפעט אין דער נאכט, ערשט מיר זעען ווי עס יאוועט זיך
א מענטש, וואס לויט זיין הולך און זיינע ברילן, האבן מיר דערקענט אין
אים דעם קליינשמעטלדיקן אינטעליגענט. ער קומט צו, באגריסט זיך און
זיפצט און באדויערט אונדז און א ווארט מיט א ווארט, און מיר דערוויסן
זיך די סבה פארוואס קיינער קומט נישט אין מעצמער.

— היינט איז דאך שבת, דערציילט אונדז דער יונגערמאן האלב אין רומיש און האלב אין אידיש — האט דער רב אין שיל אויסגערופן, אז היות, וואס אין שמעטל איז געקומען א קאמעדיע מיט אידישע קאמעדיאנטן וואס מאכן חוזק פון אידן, בכן זאגט ער אן מיט הארבן ווארט, אז קיינער פון אונדזער אפגעהימענער קהילה זאל נישט וואגן צו גיין צו דער קאמעדיע און גאטס שמראף וועט פאלן אף די וואס וועלן נישט פאלגן...

פשוט גערעדט, דער רב האט ארויפגעלייגט א חרם אף אונדז און דער יונגערמאן באדייערט אונדז נאכאמאל און נאכאמאל און ער קוקט זיך דערביי אום אף אלע זייטן, ווי מורא האבנדיק אז מען זאל אים נישט זען און ער דערציילט אונדז, אז ער איז דא אין שמעטל דער לערער, ער לערנט מיט קינדער רומיש און ער האט דא גענוג אויסצושטיין פון די פאנאטישע אבסקוראנטן, וועלכע האלטן אים פשוט פאר א משומד...

ערשט איצט איז אונז קלאר געווארן די גאנצע מעשה, פארוואס די אידן זיינען נישט געקומען, אבער וואס האבן מיר געקאנט מאן אזוי שפעט אין דער נאכט? האבן מיר אויסגעלאזשן די אנגעצונדענע קערסין-לאמפן, פארמאכט די שטאל און פארצווייפלעט און פארביטערטע, זיינען מיר אוועק אהיים, אף אונדזער אכסניה.

די נאכט וואס מיר האבן דעמאלט פארבראכט, איז מיר נאך געבליבן אין מאגן ביז אפן היינטיקן טאג...

באלד אינדערפרי, איז אונדזער דירעקטאר אוועק צום זעלבן פריס-טאוו, בא וועמען ער האט געהאט אויסגעקלאפאטשעט די דערלויבעניש צו שפילן און ער האט אים דערציילט וועגן דעם חרם און ער האט פאר אים געשילדערט אונדזער לאגע, ווי אזוי מיר זיינען געבליבן ווי אפן מיטן פון א שמורעמדיקן ים און דער פריסטאווי איז אריין אין א רציחה און באלד געשיקט נאכן רב און א האלבע שעה שפעטער, איז שוין דער צעשראקענער רב געשטאנען פארן פריסטאווי און א צאן האט אים גע-קלאפט אן א צאן, ווען דער פריסטאווי האט געקלאפט אין מיט און גע-שריגן, אז אין שמעטל האט ער צו זאגן און ער האט באפוילן דעם רב, אז ער זאל באלד צונויפרופן אלע אידן און זיי אנזאגן מיטן הארבן ווארט, אז היינט מוזן זיי גיין אין מעאטער און אויב נישט, זאל ער וויסן, דער רב, וועט ער עס האבן מיט אים צו מאן.

דער רב איז טאקע באלד, נישט מויט און נישט לעבעדיק געלאפן אין שיל, געשיקט דעם שמש צונויפרופן דעם עולם און מיט א וויינענדיקער שמים, האט ער איבערגעגעבן די גזירה פון פריסטאווי, אז אלע אידן מוזן היינט זיין אין טריאטער...

האָבן מיר טאַקע אין דעם אַוונט געשפּילט „שולמית“ פאַר אַ פּול-געפּאַקטער שמאַל, דער פּריסטאַוו איז אויך געווען, ער איז געזעסן גאַנץ פאַרנט, נעבן דער בינע און געשעפּט נחת פּון דער פּאַלגעוודיקייט פּון זיינע אידעלעך...

מיר האָבן דערנאָך געפרוּאוּווט נאָך שפּילן, אַכער דער רב האָט שוין באַקומען פּראַטעקציעס און אויסגעפּוועלט אַז דער פּריסטאַוו זאַל זיין זיי-נער און מיר האָבן געמוזט באַצייטנס אַפּציען פּון דאַרט און מיר זיינען געקומען אין אַ דאַרף און ווידער אַ שמאַל, ווידער זיצט מען באַ דער קאַסע און מען קוקט זיך אויס די אויגן ביי מען דערלעבט זען אַ מענטשן און ווייזט אויס, אַז אין דאַרף האָט מען שוין געוואוסט וועגן דעם חרם פּון רב און קיינער וויזט נישט געקומען.

בימער.

פלוצלינג הויבט זיך עפעס עמיץ אָן צו דערטענטערן און באַלד זעען מיר, אַז דער עמיץ ווערט באַגלייט פּון אַ גרויסן שוואַרצן הונט. צוגעקור-מען דער עמיץ, זעען מיר — אַ פּריץ מיט זיין גרויסן יאַגד-הונט.

דער פּריץ קוקט זיך אַרום און קוקט אָפּ אונדז פּון איינעם אָפּן צוויי-טן, עפעס קומען מיר אים, ווייזט אויס, פאַר מאַדנע און ער פּרענט אונדז וואָס דאָ איז אַווינס.

— אַ נעמעצקי מעאַטער, ענטפּערט אים אונדזער דירעקטאָר.

— טאָ פאַרוואָס שפּילט מען נישט?

— ווייל קיינער פּון די אידן איז נישט געקומען, פּריץ לעבן.

— וואָס טוואַלאַטשי, רופּט אויס דער פּריץ און ער פּרענט וויפל עס דאַרף קאַסען אזא פאַרשמעלונג און אונדזער דירעקטאָר, אַ געבויענער אין דרייען גיט זיך אַ כאַפּ אַרויס — אַ פּופּציק רובל.

דער פּריץ טראַכט אַ ווייל, דערנאָך שמופּט ער די האַנט אין קעשענע און שלעפּט אַרויס אַ גאַנצן קנאַקנדיקן פּופּציקער, דערלאַנגט עס דעם די-רעקטאָר און זאָגט צו אים.

— שפּילט פאַר מיר מעאַטער. אַכער געדענקט, איך האָב באַצאַלט

פאַר דער פאַרשמעלונג, טאַרט איר קיינעם מער נישט אַריינגלאָזן!...

און דער פּריץ גייט אַריין אין שמאַל, זעצט זיך ברייט אַוועק אָפּ דער ערשמער באַנק און דער גרויסער הונט שפּרינגט אַרויף און זעצט זיך אָפּ דער באַנק נעבן זיין באַלעבאַס און אַט זיינען מיר שוין אָפּ דער בינע און אין איין צימערניש, אַז דער הונט זאַל נישט אַרויפּשפּרינגען צו אונדז אָפּ דער בינע און אונדז צערייסן, שפּילן מיר אָפּ אַ „שולמית“ און דאַנקען גאַט, מיר לאָזן אַראַפּ דעם פאַרהאַנג...

אזוי האָבן מיר זיך וואַכן לאַנג אַרומגעשלעפּט ווי די ציגיינער פּון

איין שמעטל אָדער דערפל אין אַנדערן, ביז מיר האָבן זיך פאַמעלעך דער-
שלעפט קיין בעסאַראַביע.

אויך דאָרט האָבן מיר אויסגעמיטן די גרויסע שמעטן; אונדזער די-
רעקטאָר, ציפּקוס, האָט גוט געוואוסט, אז אונדזער טרופּע קאָן נאָר טויגן
פאַר די קליינע שמעטלעך וואו מען זעט נישט קיין מעאַטער און דערי-
בער זיינען מיר געפאַרן אין אַזעלכע שמעטלעך און דערפּער פון בעס-
ראַביע, ווי ליפּקאן, בריטשאַן, סוקעראַן און אַז. וו.

אין בעסאַראַביע איז אונדו געגאַנגען גאָר אַנדערש. מיר האָבן דאָרט
געטראָפּן זייער פרימיטיווע, איינפאַכע אידן, אַבער מיט ברייטע הערצער,
וואָס די קאָפּיקע שפּילט באַ זיי נישט אַזאַ גרויסע ראַלע ווי באַ די אַר-
קראַינישע אידן און דאָרט האָבן מיר דערפּילט גאָר אַן אַנדער לופּט, גאָר
אַן אַנדער סביבה וואָס האָט אונדו געמאַכט פּילן היימלעך און וואָס האָט
אונדו געגעבן האַפענונג, אַז דאָ וועלן זיך פאַר אונדו אָנהויבן בעסערע
צייטן און מיר האָבן טאַקע אָנגעהויבן עסן צו דער זעט און אויסרוען זיך
נאָך די שווערע טעג פון ליידן און נוים.

אין די בעסאַראַבער שמעטלעך און דערפּער, האָבן זיך צו אונדו דער-
נעמערט אָנהענגער, וואוילע יונגעלייט וואָס האָבן געשמרעכט צו עפעס
העכערס און זיי זיינען געוואָרן אונדזערע גוטע פריינט און זיי האָבן אונדו
מכבד געווען מיט דעם קרעפּטיקן בעסאַראַבער וויין און זיי האָבן מיט
אונדו פאַרבונדן שמועסן וועגן מעאַטער און ציפּקוס האָט מיט זיי דיס-
קוטירט און מיר האָבן אָנגעהויבן פּילן, אַז מיר זיינען אַן עפעס, אַז מעג-
טשן נויטיקן זיך אין אונדו, אַז מענטשן האָבן אונדו ליב און מען פאַר-
שטייט זיך אָף אונדו, נישט אַזוי ווי אין דער אוקראַינע, וואו מיר האָבן
זיך געפּילט פאַרלאַזענע און אומנויטיקע ברואים...

די פריינטלעכע אויפנאַמעס און צוזאַמענקונפּטן מיט גוטע ברידער
אין בעסאַראַביע, האָבן פון אונדו פאַרטריבן דעם געפּיל פון מינדערווער-
טיקייט און זיי האָבן אונדו צוגעגעבן מוט און האַפענונג, אַז מיר, מיט
אונדזערע עמלעכע ערשמקלאַסיקע כוחות, קענען אויפּמערען אויך אין
גרויסע שמעטן, אין שיינע אמתע מעאַטער-סאַלאַנען און מיר האָבן זיך
אָנגעהויבן באַטראַכטן פאַר אמתע קינסטלער, וועלכע טוען שיינע און
הייליקע אַרבעט. און נישט איינער פון אונדו האָט אין די דאָזיקע גליק-
לעכע נעכט וואָס זיינען געקומען נאָך גליקלעכע זאַמע טעג — געחלומט
וועגן גרויסע שמעטן, גרויסע שיינע מעאַטערס, אין וועלכע מען טרעט
אויף ווי אמתע און עכטע אַקטיאָרן און פולגעפאַקטע סאַלאַנען אַפּלאַדירן
און מען פּילט זיך אַזוי גרויס, אַזוי גרויס, אַזוי גרויס!...

זיבעטער קאפיטל

די ערשטע זאטע טעג אלס אקטיאר. — מיר מירן אויף „זשידאוו קא“ — אונדזער „קארדינאל“ איז טויט שיכור. — איד שפיל די טיטל־ראל פון „שמענדריק“. — „עמא יא יעווא נאאומשילע“ — איד דארף זיך גרייטן צום פרויוו. — מיין באקאנטשאפט מיט פאני דיי בער. — איד פארלאז ציפקוסן און וויל ארבעטן „פאר זיך“.

דאס איז געווען אין בריטשאן, בעסארעביע.

מיר האבן „פארלייגט אונדזער קרעמל“ אין א שמאל, לויט אונדזער איינגעאיבטן סיסטעם, מיט ברעטער און פעסער און די וואוילע בעסער-ראבער אידן זיינען געקומען אין מאסן.

דארט האבן מיר ערשט געפילט א וועלט, א לעבעדיקע, א לוסטיקע און א שיינע.

מיר האבן געשפילט פארשידענע פיעסן, די אידן זיינען אונדז געקור-מען זען און הערן און מיר האבן שייך פארדינט און מיר האבן שוין פאר-מעלעך אנגעהויבן פארגעסן די טרויעריקע טעג, ווען ציפקוס האט בא-דארפט לויפן זוכן א בעל־עגלה וואס זאל אונדז אויסלייזן פון אן אכסניה און אונדז אוועקפירן ווי לעבעדיקע משכנות אין אן אנדער שמעטל, וואו א נייער בעל־אכסניה האט אונדז באדארפט אויסלייזן...

די דורכגעלימענע טעג, וואכן און חדשים פון מינע וואנדערונגען, האבן מיך שוין אויסגעשמעלט פאר א הונדערט-פראצענטיקן „פראפעסיא-נעלן“ אידישן שוישפילער מיט אלע פיטשיווקעס; איך האב זיך שוין גע-האט אויסגעלערנט הוננערן, גיין נאקעט און בארוועס און איך האב זיך איצט שוין אויך אנגעהויבן צוגעוואוינען צו לעבן בעסער; דאס צוגע-וואוינען זיך צום בעסערן, איז מיר דווקא אנגעקומען פיל לייכטער, איך האב באקומען גומע ברידער וואס האבן מיך זייער געלויבט אלס קינסט-לער און זיי האבן מיך יעדן טאג מכבד געווען מיט וויין און איך ווייס נישט וואס עס האט מיך מער פארשיכורט, צי דער וויין וואס מינע אן-הענגער האבן מיר כסדר אנגעגאסן, צי זייערע לויב-ווערטער אפן חשבון פון מיין שפילן מעצטער.

מיר האבן איינגעזען, אז אין בריטשאן איז נאך פאר אונדז דא שטי-
מונג און געלט און מיר האבן זייער געוואלט, אז די גוטע טעג אונדזערע,
זאלן זיך פארציען וואס לענגער, אבער וואס טוט מען? אונדזער מאגערער
רעפערטואר איז אויסגעשעפט, איבערשפילן דיזעלבע פיעסן, וועלן מיר
זיך שנעל צועסן און דעמאלט איז בא אונדז ארויסגעשוואומען דער פלאן,
אז מיר זאלן שפילן די פיעסע „זשידאָוקס“ און געזאגט און געטאן.

צו דעם בעסערן לעבן פון זאטע מאלצייטן, פארטרינקען מיט פיינעם
בעסערעכער וויין, זיינען געקומען גאלדענע טעג פון לערנען אין איינרע-
פעטירן די ראלן פון דער נייער פיעסע. מיט וויפל דערהויבענער הייליקייט
מיר האבן זיך דאס אף אונדזער פרימיטיוון שטייגער גענומען צו דער
ארבעט!

ציפּקום האָט זיך באַראַטן און פאַרטיילט ראַלן; ווייסמאַן האָט באַ-
דאַרפֿט שפּילן די הויפּט-ראַל אליעזר, ציפּקום אליין האָט געשפּילט דעם
קאַרדינאַל און אָף מיר איז אויסגעפאַלן צו שפּילן דעם פּרינץ לעאַפּאַלד.
אין מיין געמיט, האָב איך זיך אין די דאָזיקע טעג טאַקע געפּילט ווי אַן
אַמתער פּרינץ, און אַפּשר נאָך העכער, ווייל אַ פּרינץ איז עס און איך
האָב זיך דערהויבן דערצו.

פון די פרויען-ראלן, האט די דירעקטארשע געשפילט די פרינצעסן
און די דרייצן-יעריקע יהודיתל (וואס איז שפעטער געווארן די בארימטע
זינא ראפעל) האט געשפילט רחל.

געוויינלעך, האבן מיר געשפילט אן פראבן, אבער דאסמאל איז גע-
ווען א שטיקל אויסנאם. דער דירעקטאר האט „רעזשיסירט“ און די די-
רעקטארשע האט צוגעהאלפן און זי האט מיט מיר געמושטרעוועט און
מיך געלערנט און איך בין געווען איר געהארבזאמער שילער, אויספאלג-
דיק אלץ וואס זי האט מיר געהייסן טאן.

גלויכצייטיק האט מען אויך געארבעט באס אויסשמוקעווען דעם גאר-
דעראב, וועלכן מען האט באדארפט איבערנוצוועווען פון דיזעלבע שמא-
טעס אין וועלכע מיר האבן געשפילט „שולמית“.

אלץ איז פארטיק און היינט באנאכט גייט דער גרויסער ספעקטאקל.
ענדלעך זיינען מיר שוין אף דער בינע, אס-אם און מען דארף אויפ-
הויבן דעם פארהאנג, נאר איין זאך, א קלייניקייט, אונדזער דירעקטאר
איז נישטא.

מען דרייט זיך ארום אף דער בינע, די נערוון אונדזערע זיינען גע-
שפאנט, די דירעקטארשע ברעכט די הענט, דאס פובליקום אף יענער זייט
פארהאנג ברויזט זיך שוין און לאזט זיך נישט אפנארן דערמיט וואס
דער „ארקעסטער“ פון חתונה-קלעזמער שפילט נאכאמאל — דער דירעק-
טאר איז אלץ נישטא.

— וואו קאן ער זיין, דער דירעקטאר? אבער שא, אט קומט ער אין באגלייטונג פון צוויי גוטע-ברידער, אלע דריי זיינען אפן העכסטן גראד „שמחת-תורהדיק" און ציפקום שטייגט זיי איבער, ער איז ממש בא-וואוסטלאז...

בעת זיין באווייזן זיך, האט זיך די מאדאם ציפקום געגרייט אים מכבד צו זיין מיט א פארציע מוסר-רייד, אבער באלד האט זי געזען, אז עס איז נישטא פשוט מיט וועמען צו ריידן, ווייל ער האט זיך געפונען אין אזא צושטאנד, וואס יעדעס ווארט האט געמוזט זיין ארויסגעווארפן אומזיסט.

דערווייל גייט עס דאך נישט ווייטער; מען דארף אנהויבן די פאר-שמעלונג און קיין אנדערן וואס זאל קענען פארטרעטן ציפקוסן האבן מיר נישט געהאט. האבן מיר זיך געמוזט נעמען צום דירעקטאר און וועקן און רופן אים צום באוואוסטזיין, אז ער דארף איצט שפילן מעצטער און ענד-לעך האט ער זיך שווער אוועקגעזעצט און מיך צוגערופן און געוואונקען צו מיר מיט פארזשמורטע אייגעלעך:

— בנציון... גיב מיר די קאפאטע מיט דער יארמלקע... און איך פאר-שטיי, אז ער מיינט, אז ער דארף איצט שפילן האצמאכן. מאך איך זיך נישט וויסנדיק, איך ברענג אים דער פורפור-רויטן מאנאל פון קארדינאל און איך גרימיר אים צו און ער לאזט מיט זיך אלץ טאן און איך פיר אים ענדלעך ארויף אף דער בינע, זעץ אים אוועק אפן טראן און דערלאנג אים דעם בעכער אין האנט.

דער פארהאנג הויבט זיך אויף. מיין דירעקטאר זיצט אפן טראן און שלאפט גאנץ געשמאק און דא קומט די סצענע, ווען אליעזר מיט זיין טאכטער רחל ברענגען פאר דער פרינצעסן די באשטעלמע קייט און זיי דערקענען דעם פרינץ, וועלכער איז געווען בא אליעזרן אין הייז און זיך אויסגעגעבן אלס א איד און זיי פארקלאגן אים פאר דער פרינצעסן מיטן קארדינאל.

איצט דארף זיך דער קארדינאל אויפהויבן פון זיין טראן און זאגן דעם פרינץ:

— „און דו, פרינץ, דו האסט פארגעסן דיין הויכן שמאנד.
האסט געזינדיקט קעגן אלעם הייליקן,
דערפאר ווערסטו אויסגעשלאסן פון דער קירכע
און פון דער געזעלשאפט..."

מיין דירעקטאר וויל זיך אויפהויבן, נאר ער פאלט צוריק און ער קעמפט אין האלב-באוואוסטזיניקן צושטאנד, ביז עס געלינגט אים צו

געווינען די גלייכגעוויכט, ער בלייבט שטיין, קוקט צו מיר, דעם פרינג, נאָר אַנשטאַט די ווערטער וואָס ער דאַרף זאָגן, גיט ער צו מיר אַ זאָג:

— דו סמאַרק, דו... אַ רוה אין דיין טאַמנס טאַמן אַרײַן!...

איך האָב זיך נישט געקאַנט באַהערשן און האָב זיך שטאַרק צע-
לאַכט, נאָר אַ שטרענגער קוק פון דער דירעקטאָרשע, האָט מיך באַהערשט
און איך האָב אויפֿגעהערט לאַכן.

מען האָט שוין ווי נישט איז פאַרענדיקט מיט דער פאַרשמעלונג, דאָס
פּובליקום האָט ווייזט אויס געמיינט, אַז דער קאַרדינאַל דאַרף טאַקע זיין
אַ שיכור וואָס ווייס נישט וואָס ער רעדט און מיר זיינען אַריבער מיט דער
ערשמער פאַרשמעלונג פון „זשידאָוקאַ“ בשלום...

פאַרענדיקט מיט „זשידאָוקאַ“, בין איך באַלד ווידער באַרייכערט גע-
וואָרן מיט אַ נייע ראַל און דווקא מיט אַ גרויסער הויפּט-ראַל, דאָס איז
געווען „שמענדריק“, וואָס מיר האָבן אָפּ שנעל גענומען גרייטן אַלס גע-
זעגן-פאַרשמעלונג.

די דירעקטאָרשע האָט מיר געגעבן די הויפּט-ראַל שמענדריק און זי
אַליין האָט מיר „איינגערעזשיסירט“ די ראַל און איך, ווידער דער גע-
האַרצואַמער תלמיד, פאַלג אויס אירע באַפעלן און אַט האָט זי שוין פאַר
מיר דעם „קאַסמיום“, וואָס פון הינטן דאַרף אַרויסקוקן אַ שפיצל פון העמד
און איך זע און פיל, אַז כאַטש מען גיט מיר צו שפּילן אַ הויפּט-ראַל, האַלט
מען מיך אין טרופּע פונדעסטוועגן ווי אַ אינגל און מען דערלויבט זיך
מיט מיר וואָס מען וויל און איך פיל פּלוצלינג אַן אַמביציע און איך באַ-
שלים, אַז איך מוז גוט אַפּשפּילן מיין ראַל און אויסערדעם וואָס די די-
רעקטאָרשע לערנט מיר, לערן איך פאַר זיך אַליין אויך די ראַל און איך
גרייט זיך אַלס שמענדריק, וואָס האָט באַדאַרפט זיין די לעצטע פאַר-
שמעלונג.

צו דער געזעגן-פאַרשמעלונג זיינען געקומען אַ סך מענטשן און די
שמימונג איז געווען אַ געהויבענע און דאָס האַרץ איז אין מיר געוואַקסן
פון פרייד, ווען איך האָב געהערט ווי דער עולם לאַכט פון מיינע וויצן
און ווי מען פאַרשט מיר בראַוואַ און ווען דער פאַרהאַנג איז געפאַלן נאָכן
צווייטן אַקט, זיינען אַריינגעקומען עמלעכע יונגעלייט הינטער די קוליסן,
דאָס זיינען געווען די פאַרערער פון אונדזער קונסט און זיי האָבן זיך גע-
ווענדעט צו מיר און אויסגעדריקט מיר זייער אנערקענונג.

רופּט זיך אָפּ די דירעקטאָרין צו די פאַרערערס: — עמאַ יאַ יעוואַ
נאַאָטשילאַ! (דאָס האָב איך אים אויסגעלערנט) און זי איז געבליבן שטיין
אין אַזאַ פּאַזע, אַז מען זאָל זען און פילן, אַז איר קומט דער גרעסטער חלק
אנערקענונג פאַר מיין גומן אַפּשפּילן די ראַל...

איך האָב געשוויגן, אָבער אינערלעך האָט עס אָפּ מיר זייער שמאַרק געווירקט, עס האָט מיר זייער וויי געמאַן און איך האָב ווידער געהאַט די סאַטיספאַקציע, ווען פאַר זייער אַוועקגיין, האָבן די יונגעלייט נאַכאַ-מאַל מיך באַגריסן, געקלאַפט מיר אין פלייצע — „מאַלאַטשינאַ!“... און דאָס איז פאַר מיר געווען אַ גרויסע פרייד און איך האָב גוט באַמערקט אָפּ די פנימער פון די אַלע עלטערע אַקטיאָרן, זייער קנאה...

מיט „שמענדיק“ האָבן מיר פאַרענדיקט שפּילן אין בריטשאַן און מיר זיינען ווייטער געפאַרן פון שמעל צו שמעלן און וואָס ווייטער, האָבן מיר זיך מער איינגעלעבט מיט די ברייטהאַרציקע בעסאַראַבער אידן און עס איז אונדז געוואָרן ליב די מאַמעליגע וואָס מיר האָבן פאַרטרונקען מיט וויין און עס איז אונז פשוט געווען אַ שאַד פון דאָרט אַוועקצופאַרן.

אָבער די שמעלעך האָבן זיך אויסגעשעפּט און ווי אוימאַמאַטיש זיינען מיר פון בעסאַראַביע פאַרשלעפט געוואָרן אין דער פּאָדאָליער גר-בערגניע און דאָס ערשטע שמעל אין וועלכן מיר זיינען אָנגעקומען, איז געווען — קריוואַיע אַזיעראַ (קריוואַזער)

דאָס איז געווען אין יאָר 1895. איך האָב שוין אַזוי געהאַט הינטער זיך גאַנצע דריי יאָר אַרבעט און פּראַקטיק אַלס אַקטיאָר, צוזאַמען מיט דער פּאַמיליע ציפּקוס. איך האָב צוזאַמען מיט זיי געליטן נויט און צו-זאַמען מיט זיי געהאַט אויך פריידיקע מעג און די בינע איז מיר שוין גע-וואָרן אַזוי אייגן, אַז איך האָב זיך אָפּ איר געפילט ווי ביי ציפּקוסן אין שטוב און דאָ האָב איך זיך געכאַפּט, אַז עס פעלט מיר בלווי אײן יאָר צום פּריוויז און דער געדאַנק, אַז איך וועל מוזן אַלץ פאַרלאָזן און אַוועק-גיין דינען פּאַניען, האָט מיר נישט געגעבן קיין רו.

מיר האָבן זיך געשמעלט שפּילן אין קריוואַזער, אויך פאַרשטייט זיך, אַפֿן זעלבן סיסטעם: אַ שטאַל, פעסער און ברעמער און דערווייל. אינ-מיטנדיגען, האָט זיך ווייסמאַן צעקריגט מיט ציפּקוסן און ער איז אַוועק אַן אַ זייט געזונט און עס איז שוין נישט געווען קיין אַנדער ברירה, ווי מיך צו מאַכן פאַר דעם איינציקן יורש פון זיינע ראַלן...

איך הויב אָן שפּילן הויפּט-ראַלן, איך געוויין אַ סך פאַרערערס און פריינט און אויך פאַרערענס... און די פּאַמיליע ציפּקוס רעכנט זיך שוין מיט מיר גאַנץ אַנדערש, איך בין שוין באַ זיי דאָס אויבערשטע פון שטויסל און איצט, גיי נעם מיט אייגענע הענט און לאָז דאָס אַלעס איבער און פאַר גאָר זיך צושמעלן צום פּריוויז...

ווייס איך און איך פיל, אַז פאַרן צום פּריוויז, איז זייער שלעכט, אָבער נישט פאַרן, איז גאָר ערגער, מען קאָן מיך פאַקן און דעמאַלט קאָן זיין אַז אַך און אַז וויי צו מיר... און עס פאַלט מיר איין: — מיידן אַוועק-

פארן, אנטלויפן, אריינבאקומען זיך אין א גרויסער שמאם, אפשר וועט זיך מיר גאר איינגעבן צו שפילן אין א גרויס מעצמער, מען דארף א פראוואו טאן, ווייל אזוי, דא, מיט ציפקוסן, דערווארט מיך נישט קיין שום גומס, אויסער א סך לידן און פיין און צומאל אויך קרישקעלעך פרייד וואס דויערן נישט לאנג...

און איך האב אנגעהויבן חלומען פון גרויסע שמעט און גרויסע מעצ-מערס און איך האב שוין בלויז אפגעווארט א געלעגנהייט, איך זאל קענען בייםן מיין פלאץ פון ציפקוסעס טרופע צו אן אנדער דירעקטאר.

צווישן מיינע פארערערנס, איז דעמאלט אויך געווען פאני רייבער, (מיין פרוי שמאמט פון יענער געננט) וועמען איך האב געשענקט מער צו-טרוי און אויפמערקזאמקייט און אזוי פאמעלעך, איז עס צווישן אונדז געווארן גאנץ ערנסט און אויך פאני האט מיך אנגעהויבן צורידן, אז איך זאל אזעקגיין פון ציפקוסן און ווען ציפקוס האט שוין געהאלטן ביי אזעקפארן מיט זיין טרופע, האב איך נישט געווארט ביי עס וועט זיך מיר מאכן אן אנדער טרופע, נאר איך האב דערקלערט, אז איך בלייב דא, צוליב פאני און אזוי איז די טרופע ציפקוס אזעקגעפארן און איך בין געבליבן וואוינען אין מיין וואוינונג אין קריוואזער.

אין א שיינעם טאג, האב איך זיך צונויפגערעדט מיט פאני און מיר האבן באשלאסן, מיר זאלן זיך אזעקלאזן איבער דער וועלט און צוזאמען שפילן מעצמער.

מיר האבן זיך טאקע באלד גענומען צו דער ארבעט. פאני איז יעדן טאג געקומען צו מיר און איך האב מיט איר איינשמודירט צוויי קליינע קאמעדיעס, „שבת מיט יאנקלען“ און „לעמל מיט פישרעלעך“, די צוויי „קאמעדיעס“ האב איך טאקע גענאשט בא ציפקוסן, וועלכער האט זיי געשפילט גאנץ אפט אלס „דיווערטיסמענט“ נאך א פארשמעלונג; די מאדאם ציפקוס פלעגט זיך אנטון אין מענער-קליידער, צוקלעפן זיך א פאר וואנסעלעך און געשפילט יאנקלען. נו? האב איך איצט דאס אויס-געלערנט פאני און מיר זינגען איין די לידלעך און הוצדעם, האב איך דאך געקענט א סך אנדערע לידער און מיר ווייסן שוין, אז מיר האבן א גאנץ פיינעם פראגראם אף צו קענען אויפטרעטן אין צווייען.

פון מיינע אפגעשפארטע עטלעכע קערבלעך, איז מיר שוין גאנץ וויי-ניק געבליבן און מיר האבן באצייטנס, ווי לאנג עס איז נאך געווען אף הוצאות, געדונגען א פויערשע פור און מיר האבן זיך געלאזן פארן אין ערשטן שמעטל נישט ווייט פון קריוואזער...

אכטער קאפיטל

איד בין אליין דירעקטאר. — דער פריסטאוו מיט דער וויסער
בארד. — די צוויי אירישע גארדאוואיטעס. — דער אירולניקאסא-
טאר. — עס ברעכט אויס א געשלעג מיט ציגיינער. — דער ציגיי-
נער בעט זיך איבער.

די ערשטע „מדינה“ אין וועלכער מיר זיינען אריינגעפארן, האט גע-
הייסן א ב ו ד י ע ו ו ק ע, (פאדאליער גוב.) און ווי איך האב געהאט
צוגעזען בא ציפקוסן, האב איך זיך מעשה דירעקטאר געהייסן פירן אין
א אירישער אכסניה און מיר האבן זיך באלד גענומען צו דער ארכעט.
איך האב זיך געלאזן זוכן איבערן שמעטל און איך האב באוויזן צו
באקומען א גרויסע שטוב אין וועלכער עס איז צופעליק געווען א קליין
בינעלע, וואס פאר אונדז בייך, איז עס זיכער געווען גענוג און בענק
זיינען דארט איך געווען און צו אונדזער גרויסער פרייד, האב איך דארט
איך געטראפן א גאנצן „ארקעסטער“, וואס איז באשטאנען פון א טראמ-
באן, מיט א גרויסער פויק מיט טאצן...

איך האב אויסגעהאנדלט דעם ארקעסטער פאר דריי רובל א נאכט
און אט שטייען זיי שוין אינדרויסן, פאר דער געביידע און זיי פרומייטערן
און פויקן און קלאפן אף די טאצן און קינדערלעך קלויבן זיך צונויף און
זיי מאכן אן אזא גערויש, אז מען הערט קוים ארויס דעם ארקעסטער
און איך זיך אליין בא דער קאסע מעשה דירעקטאר און אלץ איז פיין
און וואויל, נאר איין צרה איז פאראן — מען זעט נישט קיין מענטש וואס
זאל קומען קויפן א בילעט...

זעצט זיך שוין פאני נעבן מיר, מיר קוקן זיך אן איינער דעם אנדערן
און מיר שמועסן זיך דורך און מיר באדויערן זיך אליין — אזוי גוט זיך
צוגעגרייט און גיי, ווייס, אז דא איז אזא פארשאלטן פובליקום... ווען
דער עולם זאל געווען קומען, וואלטן מיר איצט שוין געווען געהאט אפ-
געשפילט די ערשטע קאמעדיע און אזוי, ויצן מיר אין געהאקטע צרות
און מיר הויבן שוין אן אינגאנצן אויפגעבן יעדע האפענונג.

פונדעסמוועגן, פרואווט די מוזיק נאכאמאל אויפשפילן, אפשר דאך?
 זיי האבן פשוט מורא, אז מיר וועלן נישט האבן צו באצאלן זייער דרייערל
 און זיי הויבן אויף אזא שמורם מיטן טראמבאן און מיטן פויק, אזא טרע-
 וואגע, אז דאס שמעטל האט זיך געמוזט צוהערן און, וואונדער איבער
 וואונדער, מען קומט, מען גייט, אפשר א פערציק פארשוין דערנענטערן
 זיך צו אונדז און מיר מאכן א ווארע, מיר טרייבן אפ די קינדער און זיי
 קומען צו און עס ווייזט זיך גאר ארויס, אז דאס זיינען לויטער קריסטן...
 מיר זיינען ביידע שיר פארגליווערט געווארן פון שרעק. זיי פרעגן
 וויפיל עס קאסט א בילעט און ציטערנדיק ענטפער איך — פופציק קא-
 פיקעס און זיי האנדלען זיך דוקא נישט, עס פליען די קערבלעך און האל-
 בע קערבלעך און דרייערלעך און געבנדיק רעשט, טראכט איך דערווייל
 מיט שרעק: — וואס וועלן מיר שפילן פאר זיי?...

דערווייל איז אונדזער פובליקום אריין אין דער שטוב, זיי האבן זיך
 אויסגעזעצט אף די בענק און מיר דערוויסן זיך, אז דאס איז די קריסט-
 לעכע אריסטאקראטיע פון שמעטל, דער אפטייקער, דער פעלדשער, דער
 לערער און דער שרייבער פון דער מעשצאנסקי אופראווע און אז. וו. און
 ערשט קוקנדיק אף דער קריסטלעכער אריסטאקראטיע האבן זיך אויך
 עטלעכע אידן „איינגעשמעלט דאס לעבן“ און געקויפט בילעטן און דא
 העלפט שוין גארנישט, שפילן מוז מען, נאר וואס?

איך האב אפילו געקענט א פאר רוסישע קופלעטן, ווייל דעמאלט
 איז דאך געווען אין דער מאדע נאך יעדער פארשמעלונג צו געבן א די-
 ווערטיסמענט פון רוסישע און מאלארוסישע לידער און איך האב זיי נאך
 געקענט פון פישקינדס-רעפערטואר, נו, האב איך אנגעטאן א קאפאטע
 מיט פאות און בין ארויף אף דער בינע און אנגעהויבן זינגען און צום
 גליק, איז עס די קריסטן וואויל-געפעלן, אפשר דערפאר, ווייל עס האט
 זיך אויסגעוויזן ווי חוזק פון אידן, און זיי האבן אפלאדירט און גע-
 בעטן נאך לידער און נאך, ביז איך האב שוין געהאט אויסגעפאקט מיין
 גאנץ ביסל רוסישע מחורה און איך בין אראפ פון דער בינע.

פאני פרעגט מיך — וואס וועט זיין ווייטער? און איך ענטפער בא-
 פעלעריש, מעשה דירעקטאר: — מו אן די הויזן און קלעפ צו די וואנסעס!
 און די הויזן מיט די וואנסעס האבן אונדז טאקע געראטעוועט.

די קריסטן האבן אונדז נישט פארשמאנען, אבער זיי האבן זיך גע-
 האלטן מאלעראנט און זיי האבן אנגעקוואלן פון פאנים וואנסעס און אזוי
 איז בשלום דורכגעגאנגען די ערשטע פארשמעלונג אונטער מיין אייגענער
 דירעקציע...

אף הוצאות איז דא, דארף מען נישט פארלירן קיין צייט, נאר מען
 דארף פארן ווייטער.

זיינען מיר אריינגעפארן אין א שמעטל וואס הייסט ק א ד ע מ ע.
 איך קום ארויס אין גאס, קוק זיך אום, קיין פלאץ וואו צו שפילן איז
 נישט פאראן. מאך איך שמועסן מיט איין איד, מיט א צווייטן און מען
 גיט מיר דוקא גומע האפענונגען, מען זאגט מיר, אז מיר וועלן דא מאכן
 גאר גרויסע געשעפטן, ווייל דא איז פאראן א זאוואד, א פאבריק מיט
 לויטער אידישע באצאממע און אלע זיינען זיי רייך, נאר וואס דען? פאר
 זיי מוז מען דינגען דעם רוסישן קלוב וועלכער האט א פארטיקע בינע און
 מען מוז אויך גיין צום פריסטאוו נעמען א דערלויבעניש.

איך שרעק זיך אפילו, איך צווייפל צי דאס איז פאר מיינע כוחות,
 אבער איך נעם זיך אונטער און גיי קודם צום פריסטאוו, וועגן דער דער-
 לויבעניש.

דער פריסטאוו, אן אלטער קריסט מיט א העל-גרויער בארד, נעמט
 מיך אויף זייער העפלעך און הערנדיק וואס איך וויל, דערקלערט ער מיר
 אז ער קאן מיר בשום אופן אזא דערלויבעניש נישט ארויסגעבן; ער האט
 א פרוי מיט אכט קינדערלעך און ער קאן נישט ריזיקירן מיט זיין פאסטן
 צוליב מיר... סיידין, גיט ער מיר אן עצה, איך זאל פארן צום איספראוו-
 ניק...

איך פרוואו נאכאמאל בעטן און נאכאמאל, אבער עס העלפט נישט
 און איך גיי ארויס מיט א געבראכן געמיט. פארן צום איספראוויניק, איז
 פאלג מיך א גאנג און ווער ווייסט צי ער וועט יא דערלויבן, באשלים
 איך גאר צו גיין אין זאוואד און איינער דארט, אן אנגעזעענער באצמ-
 מער עצהט מיר, אז איך זאל קריגן א היימישע שטוב און איך זאל אים
 דערנאך מעלדן דעם אדרעס, פארזיכערט ער מיר, אז ער וועט שוין בא-
 קאנט געבן צו אלע קאלעגן פון זאוואד און אלע וועלן קומען.

האב איך אים געפאלגט. איך האב געזוכט און געפונען אזא גרויסע
 שטוב, קיין בינע איז נישט געווען, האב איך בלויז פארהאנגען די מיר
 צו א צווייטער שטוב מיט א פארהאנג, אז מיר זאלן קענען פון דארט
 ארויסקומען און מאכן דאס שפיל.

איך בין אוועק און איבערגעגעבן דעם מענטשן די אדרעס און בין
 צוריקגעקומען און אויסגעשטעלט בענקלעך מיט בענק און מיר ווארטן
 שוין אפן עולם.

דאס שמעטל האט פארמאגט צוויי אידישע פאליצייניקעס (גארדא-
 וואיעס) און זיי זיינען מיט מיר באלד געווארן די בעסטע גומע ברידער
 און זיי האבן מיר אפילו צוגעהאלפן אויסשמעלן די בענק און זיי האבן
 אויך געוואוסט, אז איך האב נישט קיין דערלויבעניש.

דער געשעצטער עולם איז געקומען אלע צוזאמען. דאס זיינען געווען

אידן מיט גראַבע בייכער אף וועלכע עס האָבן געגלאַנצט דיקע גילדענע קייסן און די ווייבער זייערע, אַזעלכע דיקע קיין עיך-הרע, אַז עס איז געווען אף וועמען אַ קוק צו טאָן... און עס איז געווען קענטיק, אַז דאָס זיינען לויטער זאַמע פאַסאָזשירן.

איך לייג זיי פאַר, אַז זיי זאלן קויפן בילעטן, אַכער זיי זאָגן: ניין, נישט נויטיק, עס זאל מיך אַכסאַלום נישט אַרן, איך זאל שפּילן און זיי וועלן שוין וויסן וואָס זיי האָבן צו טאָן.

הכלל, מיר זיינען שוין באַ זיי אין די הענט, גיי איך אַרין אין צווייטן צימער און קלעפּ צו פּאַנין די וואַנסעס און זי שוט אַן די הויזן און איך גיי אַרום דער ערשטער און הויב אַן זינגען.

מיינע צוויי גומע ברידער, די פּאַליצייניקעס, זיינען אויך דאָ, די לאַמפּן ברענען, עס איז ליכטיק און איך זינג און פּלוצלינג עפנט זיך די טיר און אין איר באַווייזט זיך דער פּריסטאָוו מיט דער ליכטיק-גרויער באַרד און ער רופט אויס: — עטאַ טשטאַ טאַקאַיע?...

איך האָב זיך אינגאַנצן פּאַרלוירן און איך פּרעג באַ די אידן וואָס איך זאל טאָן און זיי הייסן מיר אַרײַנגיין אין דער צווייטער שטוב און אויסטאַן די אַקטיאָרסקע בגדים און איך פּאַלג און איך הייס פּאַנין שנעל אויסטאַן די וואַנסעס מיט די הויזן און מיר הערן ווי דער פּריסטאָוו שמייט און בייזערט זיך און ער נעמט מיט מיט זיך איינעם פון די צוויי אידישע גאַראַדאָוואַיעס און זיי גייען צום אוריאַדניק.

די אידן האָבן דערווייל צווישן זיך צונויפגענומען די אמתע שיינע פאַר רובל און מיר עס איבערגעגעבן אומגעציילט, זיי האָבן אויסגעדריקט זייער באַדויערן און זיי זיינען זיך צעגאַנגען און מיט אונדז איז בלויז געבליבן איין אידישער גאַראַדאָוואַי און ער גיט אונדז אַן עצה, אַז מיר דאַרפן וואָס שנעלער אַפּציען פון שמעטל און ער אליין פירט אונדז אַרום פון שטוב, פירט אונדז אַוועק אין אַ פינצטער געטל און הייסט אונדז וואַרטן; ער לויפט אַוועק און קומט צוריק מיט אַ בעל-עגלה און ער גייט אַוועק אין אונדזער האַטעל און ברענגט אונדז אונדזערע זאַכן און אַט זיצן מיר שוין אף דער פּור, דער גאַראַדאָוואַי ווינשט אונדז אַ גליקלעכע רייזע און הייסט אונדז פאַרן וואָס שנעלער און ווען מיר זיינען שוין געווען גענוג ווייט, האָבן מיר געהערט די געפייפּעריי פון אוריאַדניק מיט די אידישע פּאַליצייניקע, וועלכע האָבן דעם אוריאַדניק געהאַלפן אונדז זוכן — אף דער צווייטער זייט שמעטל...

דער בעל-עגלה האַט אונדז געבראַכט אין דעם שמעטל קרום י און פאַרפאַרן מיט אונדז אין דעם אידישן איינפאַר-הויז און נאָך איידער מיר זיינען אַראָפּ פון וואָגן, האָב איך שוין באַמערקט, אַז אין דעם אַרײַנ-פאַר, וועט זיין גוט צו מאַכן די קאַמעדיע.

אָפגעלייגט די זאכן, מאַך איך אַ שמועס מיטן באַלעכאָס פון איינ-
פאַר-הויז און איך באַדינג זיך מיט אים פאַר דריי רובל אַ נאַכט און איך
נעם זיך באַלד צו דער אַרבעט, מען שלעפט צונויף בענק און ברעמער
און אַט איז שוין פאַראַן אַ בינע און עס ווערט באַשאַפן אַ מעצמער ווי
גאַט האַט געבאַטן.

פלוצלינג יאוועט זיך צו אונדז אַ יונגערמאַן מיט אַ לאַנגן האַלדז און
מיט אַ הויכן שטייפן קאַלנער וואָס מאַכט אים דעם האַלדז נאָך לענגער
און זיין לאַנגער האַלדז איז אַרומגעבונדן מיט אַ העל-בלויען-קראַוואַט.

ער שמעלט זיך אונדז פאַר, ער איז דער צירולניק פון שמעטל און
ער קען שפילן פידל און ער וויל שפילן ווי אַן אַמאָמאַר, אַן געלט, כדי
אונדז צו אונטערשטיצן און העלפן...

אזוי ווי אין שמעטל איז פונקט געווען ירד, זיינען געקומען ציגיי-
נער וואָס שפילן אלע אַף מעשענע כלים און דער צירולניק זאגט מיר, אַז
ער קאָן זיי ברענגען צו מיר און אַביסל שפעטער, האַט ער מיר מאַקע
געבראַכט דעם גלאַזונעם ציגיינער מיט אַ קיילעכיקער קויל-שוואַרצער
באַרד, מיט ברייטע פלייצעס און ער נעמט מיך דורך מיט די ברענענדיקע
בליקן פון זיינע שוואַרצן אויגן.

איך באַדינג זיך מיט דעם ציגיינער פאַר דריי רובל, אַז ער מיט זיין
קאַפעליע זאָלן שפילן צו אונדזער פאַרשמעלונג און דער צירולניק שטייט
דערביי און דאָס געשעפט איז אָפגעמאַכט.

עס איז געקומען דער אַוונט. מיינע ציגיינער שמעלן זיך אַוועק אינ-
דרויסן, נעבן איינפאַר און זיי צעלאָזן זיך אַף זייערע מעשענע אינסטר-
מענטן און דער צירולניק העלפט זיי מיט קראַצנדיק אַף זיין פידל, מען
מאַרעראַמט, די פויק הילכט און דער טראַמבאָן רעוועט און דאָס גאַנצע
שמעטל איז זיך צונויפגעלאָפן אַפן בייז-וואַונדער.

איך זיין שוין באַ דער קאַסע און עס קומען צו גומע ברידער, זיי
ראַטן מיך, אַז איך זאָל מאַכן וואָס ביליקערע פרייזן, ווייל דאָס איז אַ
שמעטל, וואָס האַט ליב נאָר וואַלוול און איך פאַלג די גומע ברידער, איך
מאָך וואַלוועלע פרייזן, אַבער מאַקע גאָר וואַלוול, נאָר די אידן זיינען
סיי ווי סיי נישט געקומען און דאָס ביסל מענטשן וואָס איז יאָ געקומען,
האַט קוים-קוים געדעקט די הוצאות.

מיר האָבן שוין ווי נישט איז אָפגעשפילט אונדזער קאַמעדיע און
איך וויל זיך אַרומצאָלן. דאָס ערשטע רוף איך מיין ציגיינער און דער-
לאַנג אים די דריי רובל, אזוי ווי מיר האָבן אָפגעמאַכט, נאָר דער ציגיי-
נער וויל נישט נעמען. ער זאָגט, אַז אים קומט נאָך צוויי רובל עקסטערע,
דאָס הייסט, צוזאַמען פינף רובל.

ווער איך שוין אין כעס: — וואָס הייסט צוויי רובל עקסטרע? וואָס פאַר אַ עקסטרע, מיר האָבן דאָך אַפּגעמאַכט דריי רובל?
— יא, — ענטפערט דער ציגיינער; — אַבער אַן דעם פּידלער און דעם פּידלער, דאָס הייסט, דעם צירולניק, מוז איך געבן צוויי רובל.
— ווי אזוי קאן איך איך געבן אַזויפיל געלט, אַז די גאַנצע פאַר-שמעלונג האָט קוים אַריינגעבראַכט עלף רובל?...

דערווייל רוקן זיך צו מיר אונטער עטלעכע גומע ברידער וואָס האָבן מיר בייטאַג געהאַלפן מיט... עצות און זיי מוטיקן מיך, אַז איך זאל זיך נישט אונטערגעבן און דער צירולניק, וועלכער האָט זיך אַליין געבעטן, אַז ער וויל שפּילן אומזיסט אַלס אַמאַטאָר, שמעלט זיך קעגן מיר איך אַ וואוילינגערישער פּאַזע: — הער נאָר, הער, קומט פון אַלדי שוואַרצע יאָר, מאַ שפּילט אים נאָך אומזיסט!...

איינער, אַ שטאַרקער, וואָס האָט זיך באַרימט פאַר מיר מיט זיינע העלדנטאַטען, האָט מיך געמוטיקט, אַז איך זאל זיך נישט שרעקן פאַר דעם גרימפלער און אַ צווייטער האָט צוגעהאַלפן און אַ וואַרט אַהער, אַ וואַרט אַהין און עס איז אויסגעבראַכן אַ קריג און ווען דער צירולניק האָט זיך ווידער גענומען צו מיר מיט זידל-ווערטער, האָט אים שוין דער שטאַרקער אַפּגעענטפערט און דער צירולניק פּוילט זיך נישט און דער-לאַנגט מיין „שטאַרקן“ אַ פאַר פייערדיקע פעטש, דאָ האָט איך שוין נישט געקאַנט לאָזן, אַז דער וואָס נעמט זיך אַן פאַר מיר, זאל אויסכאַפן אַלע פעטש און איך בין דאָך געווען אַ אינגל נישט פון די שוואַכע, האָב איך זיך אַ וואַרף געטאַן אַף דעם צירולניק מיטן לאַנגן גאַרגל און איך וואַלט פון אים געווען געמאַכט קרעפל-פלייש, ווען די גאַנצע כאַפּטע ציגיינער זאלן זיך נישט געווען שמעלן אַף זיין זייט און זיך אַ וואַרף טאַן אַלע אינאיינעם אַף מיר...

בקיצור, עס איז געקומען צו דעם אמתן געשלאָגן. אַ סך האָבן שוין געהאַט צעבלומיקטע געזער. „מיינע“ מענטשן, די וואוילע יונגען וואָס האָבן מיך געמוטיקט, האָבן זיך געמיתט מיט דעם צירולניק און מיט דער ציגיינער-באַנדע און פאַני האָט באַוווּזן מיך אַריינצושלעפן אין שטוב און פאַרשליסן מיך אינעווייניק און מיך באַשוואוירן, אַז איך זאל נישט פּרוואוון אַרויסגיין; מיר האָבן אינעווייניק געהערט די געוואַלטן פון די שלעגער און אזוי האָט עס אַנגעהאַלטן אפּשר אַ שעה צייט, ביז די שלעגער פון ביידע צדדים זיינען שוין געווען אזוי צעהרגעט און אזוי מיד, אַז עס האָט זיך פאַמעלעך איינגעשטילט זייער קריגס-געשריי און ווען עס איז שוין אינגאַנצן שטיל געוואָרן, האָט פאַני מיך פונדעסמוועגן נאָך נישט אַרויסגעלאָזן פון שטוב און מיר זיינען געגאַנגען שלאָפן.

די דריי רובל וואס איך האב געוואלט באצאלן דעם ציגיינער, זיינען דערווייל געבליבן בא מיר.

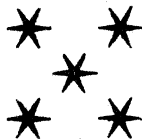
אינדערפרי, ווען איך בין אויפגעשטאנען און זיך געגאנגען ארום-וואשן, האב איך געזען אז איך האב א היפש אונטערגעשלאגן אויג; ווייט ארום דעם אויג, האב איך געהאט א בריון און בלוי ראד... פארפאלן.

איך האב זיך דערוואוסט, אז דורך דער גאנצער צייט פון געשלעג, האט זיך נישט געיאוועט קיין איין פאליציאנט און איך האב איינגעזען, אז איך בין עס נאך גענוג ביליק אפגעקומען, ווייל אין אזא שמעמל, האט מען אונדז געקאנט אויסקוילען און קיין פאליציאנט זאל אפילו נישט וויסן ווי אזוי עס איז געשען...

איך טראכט וועגן אוועקפארן און איך זאג פאנין, אז עס וואלט גע-ווען א שיינע מעשה, ווען די ציגיינער זאלן נישט קומען באצייטנס אפ-געמען זייער דרייערל... אבער איך האב זיך צו פרי געמרייסט, ווייל ארום צען אזייגער, מען קלאפט אין מיר.

מיין ציגיינער מיט א פארבונדענעם קאפ, א צעקילמער און צעבייל-טער אפן גאנצן פנים, איז געשמאנען אין מיר מיט הכנעה און געבעטן איך זאל אים מוחל זיין און אים כאטש געבן די דריי רובל. זעענדיק דעם צעשלאגענעם ציגיינער אין זיין בעמלערישער פאזע, האב איך רחמנות געהאט אף אים און אים דערלאנגט די דריי רובל און אים נאך געהייסן אנגיין א טרינק ברענאן.

הונדערט מאל האט מיר דער ציגיינער אפגעדאנקט און זיך גערוקט אף הינטערוויילעכץ צו דער מיר בוקנדיק זיך פאר מיר מיט פאנין. ווייזט אויס, אז ער האט גארנישט געמראכט צו באקומען בא אונדז דאס דרייערל און אונדזער גרויסמוטיקייט האט אים אינגאנצן צעמרייסלט זיין ציגיי-נערישע נשמה...

ניינטער קאפיטל

איך קלייד זיך אויס. — איך קום אין א נייער טרופע. — דער
דירעקטאר פירט צווייפלהאפטע געשעפטן. — ווידער פארן מיר אליין. —
מיר ליידן נויט. — איך ווער א „קלעזמער“.

אין די עמלעכע שטעטלעך, אונטער מיין אייגענער „דירעקציע“, האָב
איך נישט שלעכט פארדינט.

בא ציפקוסן, וואָלט איך זיך אזוי געקאנט אויסלעבן די יארן אין
„עושר און אין כבוד“ און נישט זען אזוי פיל געלט אין מזומן.

פאַר דעם שטיקל צייט האָב איך זיך אויסגעקליידט, געקויפט אַ קאַס-
מיום, אַ שוואַרץ רעקל מיט שוואַרצע הויזן און אַ זשילעט פון רוימן פלייש
און פאַני האָט פאַר מיר אויסגעשטיקט אַ מאַלאַרוסיש העמדל און דערצו
האָב איך זיך געקויפט אַ פאַר שיינע שטיוועלעך און אַז איך האָב דאָס
אַנגעטאָן, האָב איך אויסגעזען ווי אַ געבוירענער מאַלאַרוס...

די סימנים אָף מיין אויג זיינען נאָך אַלץ געווען גוט קענטיק און עס
האָט זיך זייער פּיין געפאַרט, דער דויטער פּליושענער זשילעט מיט אַן
אונטערגעשלאַגן אויג...

איך האָב זיך ענדלעך אַרומגעזען, אַז עס איז נישט קיין פּלאַן אזוי
זיך אַרומצושלעפּן ווי די ציגיינער, מען דאַרף טראַכטן ווי אזוי זיך אַרייַן-
צובאַקומען אין אַ טרופע.

און ווי נאָר מיר האָבן דערהערט, אַז אין נאַנטן שטעל פּישציאַנקע
שפּילט אַ אידישע טרופע אונטער דער דירעקציע פון אַ געוויסן ראַכיר-
נאַוויטש און אַז ווייסמאַן געפינט זיך אין דער טרופע, האָבן מיר נישט
פאַרלוירן קיין צייט, נאָר גלייך געדונגען אַ פּור און מיר פאַרן קיין פּיש-
ציאַנקע צו ראַכנינאַוויטשן.

מיר פרעגן זיך נאָך, — וואו וואוינט דער דירעקטאר ראַכנינאַוויטש?
און פון אונדזער הולץ, האָט מען אין שטעטל דערקענט, אַז דאָס זיינען
געקומען נאָך קאַמעדיאַנטן און עס איז געוואָרן אַ רעש, עמיץ איז גע-

לאפן אנואגן דעם דירעקטאר וועגן אונדזער קומען און ער אליין איז אונדז געקומען אנטקעגן, צונעפירט אונדז צו זיין דירה, געהייסן אראפנעמען די זאכן פון פור און אריינגערעגן צו זיך אין שמוב אריין און מען בעט אונדז אריין און מען הייסט אונדז זיך מאכן היימיש.

איך באמראכט דעם דירעקטאר ראבינאוויטש, א נידעריק מענטשל מיט כימרע אייגעלעך, רעדט הייזעריקלעך און אן זיין נאז דערקענט מען באלד, אז ער האט נישט פיינט דעם בימערן טראפן...

ער שמעלט אונדז פאר זיין פרוי, נישט קיין שיינע, א מונקל-הויטיקע, דאך, מיט שיינע לאנגע שווארצע האר און א מיידלע האכן זיי פון א יאר פינף אדער זעקס.

איך פרעג באלד אף מיין קאלעגע ווייסמאן און דאס מיידלע לויפט אים אנואגן אז מען פרעגט אף אים און באלד קומט ער אריין און מיר פאלן זיך אין די ארעמס און איך שמעל ווייסמאנען פאר מיין לעכנס-באגלייטערן און דערווייל קומט אריין א פרוי, א הויכע, א דארע, אכער מיט אויסערגעוויינלעך שיינע לאנגע בלאנדע האר וואס גרייכן ביז איבער אירע קני, און ווייסמאן שמעלט זי אונדז פאר: — מיין פרוי.

(אין דער צייט ווען איך האב אקטואירט מיט ווייסמאן און פרוי, האט מען זי גערופן: ראזע די לאנגע. מיט יארן שפעטער, ווען זי האט אקטואירט צוזאמען מיט אסתר רהל קאמינסקא און זי איז שוין געווען באקאנט אלס גוטע אקטריסע, האט מען זי גערופן — י א ד מ א ל י נ ע).

אין ראבינאוויטשעם טרופע האבן זיך דעמאלט אויפגעהאלטן א חוץ ווייסמאן און פרוי, אן אקטיאר א מ א ס י ע און א ברית-זינגער פון קישעניעוו, א געוויסער יצחק-הערש פארך און אויסער זיי — א געוויסע מאנקע מיט נאך עפעס א מיידל.

מיין הולך מיטן אונטערגעשלאגענעם אויג, האט אף זיי דווקא נישט געמאכט קיין שלעכטן וויינדרוק, מיר האבן זיך צעשמעסט און איך האב זיי דערציילט מיינע העלדנטאטן אלס דירעקטאר, ווי אזוי מיר האבן זיך אין צווייען בלויז, געהאלפן און אן עצה געגעבן און געשפילט טעאטער און די אידן זיינען פונדעסטוועגן צופרידן געווען...

דער דירעקטאר ראבינאוויטש וויל מיר נישט שולדיק בלייבן קיין חוב און אויך ער הויכט מיר אן דערציילן עפיואדן וועגן זיינע וואויל-יונגערישע העלדנטאטן און דערווייל שמעלט זיין פרוי א סאמאנאר אפן מיש, מען איז אונדז מקרב און מען איז אונדז מכבד און מען גיט אונדז צו פילן, אז מיר זיינען אנגעלייגטע געסט.

געניסנדיק אזוי פונעם כיבוד, גיב איך א פרעג בא ראבינאוויטשן: — און ווי גייען די געשעפטן? דא גיט שוין ראבינאוויטש א זיפן און

זאגט מיר, אז דאָ שפּילן זיי שוין היינט די לעצטע פּאַרשטעלונג און פון דאַנען פאַרן זיי קיין מ ש ע ל נ י ק.

מיר זיינען געבליבן וואוינען אין דערזעלבער אכסניה און דאָס האָט אונדז געגעבן אַ געלעגנהייט צו זען פאַרשידענע זאַכן...

צוויי האָבן מיר געזען, אז די מאַנקע מיטן צווייטן מיידל, וואָס ראַ- בינאַוויטש האָט זיי אונדז פאַרגעשטעלט אלס מיטבאַטייליקטע אין זיין מרופע, ווי זיי האָבן זיך פאַרנאַכט אויסגעפּוצט אַף אַ גאַר באַראַקטערט- מיטן שטייגער און זיי זיינען אַוועק און ווען זיי זיינען אין אַ צוויי שעה ארום צוריקגעקומען, האָבן זיי זיך געמודעט מיט ראַבינאַוויטשן און דער גאַנצער ענין איז אונדז געוואָרן עפעס מער ווי פאַרדעכטיק...

צוליב מיין הולך, מיין רוימער זשילעט מיט דעם אונטעררגעשלאָגע- נעם אויג, האָט מיך ראַבינאַוויטש געהאַלטן פאַר אַן „אייגענעם“ און ער האָט זיך אַפּילו פאַר מיר נישט געהיטן און מיר איז געוואָרן מאַפּלט פּריקרע.

די פּריינטלעכע אויפנאַמע וואָס איך האָב דאָ באַקומען, האָט מיר נישט דערלויבט באלד זיך צו געזעגענען און אַגב, בין איך נאָך געווען גענוג נאַאיוו און איך האָב גערעכנט, אפּשר מאַך איך אַ מעות און איך בין געבליבן צו דער פאַרשטעלונג, עס איז געווען אַ געמישטער פּראַג- ראַם און מיר האָבן זיך באַדאַרפט מיטבאַטייליקן און מיר זיינען אויפ- געטראָטן מיט אונדזער אויסגעפּראַוומן נומער „שבת מיט יאַנקלען“.

פאַני האָט צוגעקלעפט די וואַנסעס און אַנגעטאַן די הויזן און מיר מאַכן דאָס שפּיל.

ווען דער פאַרהאַנג איז געפאַלן, קומט צו אונדז אַרויף דער דיחעק- מאַר ראַבינאַוויטש, אַ טויט שיכורער און ער קושט אונדז און ער דריקט אויס זיין גרויסע באַגייסטערונג פאַר אונדזער שפּילן און ער פאַרזיכערט אונדז, אז מיר וועלן נאָך צוזאַמען מאַכן גאַלד!...

די גומע ווערטער פון דיחעקמאַר, כאַטש ער איז געווען שיכור, האָבן אונדז געמאַכט פאַרגעסן דאָס וואָס מיר האָבן פּריער געזען און אפּצו- מאַרגנס זיינען מיר, לויט ציפּקוסעס מעטאָד, אַוועקגעפאַרן קיין משוע- משעלניק, וואו מיר האָבן פאַרלייגט אונדזער קרעמל, איך לויט ציפּ- קוסעס סיסטעם, אַ שמאַל, פעסער און ברעמער און עס ווערט אַ מעטאָד. דירעקטאָר ראַבינאַוויטש מעסט אַן אַף זיך מיין שוואַרץ רעקל און ער געפינט אויס, אז עס ליגט אַף אים ווי אויסגעגאַסן, ווי ספּעציעל גע- צייט פאַר זיין מאַס און ער זאָגט, אז ער וועט אין דעם רעקל גיין צום פּריסטאָו, וועט ער זיכער מצליח זיין...

און ער האָט מאַקע מצליח געווען. ער האָט געבראַכט די דערלוי-

בעניש און אט זיצט מען שוין בא דער „קאסע“ און מען ווארט אפן ווערמן פובליקום, נאָר קיינער קומט נישט.

און ווידער הויבן זיך אָן איבערחורן מעג פון הונגער פונקט אזוי ווי בא ציפקוסן און ווידער ווערן פופציק קאָפיקעס אַ פשוטע לעבנס-פראַגע, נאָר מיט דעם איינעם חילוק, וואָס ציפקוס איז אַרומגעלאָפן און געזוכט ביז ער האָט געבראַכט פון ערגיץ אַ גמילת-חסד און ראַבינאַוויטש דאַקענן, איז יעדן טאָג געקומען אָן אַנגעפרעסענער און מויט-שיכור און עס האָט אים אַפילו נישט אַנגעהויבן אַרן, וואָס מיר זיצן הונגעריקע און פאַר-צווייפלמע.

אפצומאַרגנס, איין טאָג פאַרן אַפפאַרן פון טשעמישעלניק, קומט אונד-זער דירעקטאָר אַהיים אין באַגלייטונג פון עמלעכע קריסטלעכע באַצאָממע, אַלע זיינען אויפגעלייגט און פריילעך און מען שיקט נאָך משקה און מען גרייט אַ מיטש און הונגעריק ווי מיר זיינען אַלע געווען, האָבן מיר זיך צוגעכאַפט צו דער סעודה נישט פּרעגנדיק קיין קשיות און אַט עסט מען און מען טרינקט און באַלד הויבט מען אָן מער טרינקען ווי עסן און די פּנימער פון די קריסטלעכע געסט צעפלאַקערן זיך און מאַנקע מיט דער אַנדערער לאַכן פאַרשאַרט און ווינקען פילבאדייטנדיק צו די געסט און איך זע ווי איין גאַסט קוקט מיר עפעס צופיל צו מיין פאַנין און איך וויל שוין נישט וואַרטן צו לאַנג, איך ווינק זי באַלד אַרויס פון שטוב, מיר גייען אַריין אין אונדזער חדר און מיר הערן פון דער גרויסער שטוב פאַר-שאַרטע געלעכטערס און קוויטשערייען פון די מיידן און מיר פילן זיך פּריקרע און מיר באַשליסן, אַז דאָ איז פאַר אונדז קיין פלאַץ נישט און זאַל נאָר קומען דער מאַרגן, וועט מען מוזן טראַכטן וואָס צו טאָן, כדי זיך אַרויסצובאַקומען פון דער טרופע.

ווייזט אַזוי, אַז אויך ווייסמאַן מיט זיין פרוי האָבן אין דער דאָזיקער נאַכט געטראַכט דאָסזעלבע, אַכער ווייסמאַן האָט זיך געקאַנט העלפן און ער איז טאַקע אפצומאַרגנס באַלד אינדערפרי צוזאַמען מיט זיין ווייב אַוועקגעפאַרן.

איך האָב דאָס נישט געקאַנט באַווייזן. מיר האָבן נישט געהאַט קיין קאַפיקע באַ דער נשמה און פאַר קוואַרטיר זיינען מיר שולדיק געווען, און כאַטש ראַבינאַוויטש האָט געוואַלט פאַר אונדז באַצאָלן דעם חוב אַבי מיר זאָלן מיט אים מיטפאַרן ווייטער, האָבן מיר דערקלערט, אַז מיר קענען בשום אופן נישט פאַרן, זיינען זיי אַליין אַוועקגעפאַרן און מיר זיינען גע-בליבן אָן אַ גראַשו, אַלס לעבעדיקע משכנות אַף אונדזער קוואַרטיר. ווען דער פאַרהאַנג פאַלט, פאַרלירן די אַקטיאָרן זייער גלאַנץ. אַזוי מעצטער-שפיל, האָב איך זיך אַרומגעדרייט אין דעם פּרעמדן שמעמל ווי

א פארלוירענער. קיינער האט מיך נישט געקענט און כא קיינעם האב איך נישט געקאנט בעפן א גמילת-חסד און דא איז פאני געזעסן אינדער-היים א הונגעריקע... וואס מוט מען?

און עס מיר געקומען אפן זינען — א ל ע פ א ל י ע !
יא, אלעפאליע (אלגאפאל) איז אינגאנצן א פינף וויארסט פון משע-משעליק, אפשר וואלט איך זיך אריבערגעכאפט און דארט איינגעארדנט א שפיל?

איך לויף אהיים און דערצייל פאנין וועגן מיין פלאן און צווי ווי קיין שום אנדערע אויסזיכטן זיינען נישט געווען, האט זי מסכים געווען און איך האב איינגעשפאנט מייע צוויי פיס און זיך אוועקגעלאזן קיין אל-גאפאל.

אז עס עקזיסטירט אזא אלגאפאל נאנט פון משעמשעליק, האב איך זיך דערוואוסט פון אלגאפאלער חתונה-קלעזמער וואס זיינען געקומען צו אונדזערס א פארשמעלונג און פארשטייט זיך, אז דאס ערשמע האב איך זיך דערפרעגט צו די קלעזמער און זיי דערקלערט דעם צוועק פון מיין קומען.

— אומזיסט דיין מי; — האבן זיי מיך גענומען אפשאנגן פון מיין פלאן: — דאס איז א פארשאלטן שמעטל, זאגן זיי, און דא קאן מען נאר דערלעבן א מיאוסן אפשניט...

אבער דערווייל האבן מיך די „לאכאזשניקעס“ (קלעזמער) אויפגע-נומען אלס גאסט, געגעבן מיר צו עסן און צו מאכן א לחיים און זיי ווילן איך זאל זיך פילן היימיש: — עס איז דאך פארט איין פאר, זאגן זיי, — אן אקטאר און א לאכאזשניק, סאיז איין שווארץ יאר און זאלן די יאלדן „פרימשאכנען“...

איך וויל זיי באווייזן, אז איך בין נישט קיין שיפע זיבעלע, ווארף איך אויך אריין א פאר קלעזמערשע קללות אפן חשבון פון די יאלדן און דערווייל האב איך מיינס אינזינען און איך טראכט: — איך האב זיך דא אנגעגעסן און וואס מוט דארט פאני? זי ווארט אף מיינע גליקן און איך וועל אהיימקומען מיטן לידיקן...

באקלאג איך זיך פונדעסטוועגן פאר די קלעזמער און איך דערצייל זיי וואס וועגן מיין פארצווייפלמער לאגע, אז איך ווייס גארנישט, ווי צווי איך קאן נאר צוריקומען מיט גארנישט... דא רופט זיך אפ איין קלעזמער: — שא, איך האב א פלאן: — מיר האבן זיך ערשט געשלאגן קאפ אין קישן טראכטנדיק וואו מיר זאלן נעמען א פידלער פארן היינטיקן סיום-התורה? טא זאל בנציון זיין דער פידלער!...

און איך דערווייס זיך, אז היינט קומט אין אלגאפאל פאר א סיום-

התורה און מען האט באשטעלט די קלעזמער מיט א פארגרעסערטער קאפעליע און זיי האבן נאכגעטראכט מיט וועמען מען קאן דא די קאפע-ליע פארגרעסן, מיידן אויסשרייבן א מוזיקער פון אויסלאנד...

זיין איך און הער זיך צו און איך פארשטיי נאך אלץ נישט וואס פארא שייכות דאס קאן האבן מיט מיר און אויך די איבעריקע קלעזמער וואונדערן זיך: — וואס קאן אונדז בנציון העלפן? ער קען דען שפילן? אבער דער וואס איז געפאלן אף דעם פלאן, לאזט זיך נישט פאריידן; ער מענהט: — אז איך דארף גארנישט ער זאל קענען שפילן, מען וועט אים געבן א פידל מיט אן אָנגעשמירטן סמיטשיק מיט זיין און ער וועט פידלען...

דעם עולם געפעלט די מעשה, מען טרינקט אף דעם חשבון א נייעם לחיים און איך טראכט זיך, מילא, זאל זיין א סמיטשיק מיט זיין, אבי עם זאל ווערן דערפון א שטיקל פרנסה, עם זאל זיין אף א שטיקל ברויט פאר פאנין.

און עם דויערט נישט לאנג, די קאפעליע נעמט זיך גרייטן, מען דער-לאנגט מיר א פידל מיט דעם איינגעזייפטן סמיטשיק און איך, מיטן אמתן פידלער און די אנדערע אינהערמיט פון דער קאפעליע, גייען מיר צום בעל-שמחה וואס גיט די רייניקייט אין שיל אריין.

דער עולם איז שוין געווען פארזאמלט און אלע האבן געקוקט פאר-חידושט צו מיר, זיי האבן פלוצלינג צווישן זייערע באקאנטע היימישע קלעזמערקעס, דערזען א נייעם קלעזמער און עמלעכע אידן זיינען טאקע צוגעקומען און מיר דערלאנגט זייערע שלום-עליכטס, און איין איד איז געווען נייעריק דווקא צו וויסן ווער איך בין, פונדאנען איך קום און ווי איך הייס און מיינע לאבאזשניקעס האבן אן ארבעט, זיי מענהן זיך אויס מיט די נייעריקע אידן און ווינקען אף מיר פילבאדייטנדיק און שטעלן מיך פאר אלס איינעם פון די גרעסטע וועלט-קינסמלער, וואס וואלט געקאנט געבן קאנצערט פאר „פירסטן און גראפן“, נאר ער איז דא אהער מגלגול געווארן און זיי האבן אויפגעכאפט דעם „אכט-טוב“ פאר דער היינטיקער שמחה...

און בעת זייער ריידן מיט די אידן און זייער אויסלויבן מיר, האבן זיי אריינגעווארפן אף קלעזמער-לשון: — מאַרע ווי די דוילן מאַרען... אז פרימשאכנעט זאלן זיי ווערן...

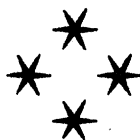
און איך זיין זיי א חתן, איך רויטל זיך, הערנדיק ווי די לאבאזש-ניקעס באקן די ליגנס אף מיין חשבון און איך פיל ווי א ציטער לויפט ארום איבער מיין לייב און איך ווארט וואס דא וועט זיין דער סוף... גאט האט געהאלפן, איינער האט אויסגעשריגן, אז מען דארף שוין

אנהויבן גיין. עם איז אויסגעוואקסן א חופה, דער בעל-שמחה דערלאנגט דעם רב די תורה אונטער דער חופה ארונטער און דער עולם לאזט זיך גיין ארויס און מיר, די קלעזמער, נאך זיי, און גייענדיק איבער דער גאס, הויכט מיין קאפעליע אן דערלאנגען די סחורה און דער פויקער קלאפט אזוי שטארק מיט די מאצן, אז מען הערט אפילו נישט ארויס דעם אמתן פידלער און איך שפאן מיט אין דער ריי און פאר מיט מיין אנגעזויפטן סמיטישק איבער די סמרונעס פונעם פידל און איך ארבעט נאך הערצו מעשים מיט די פינגער קוועטשנדיק אף די סמרונעס, אזוי ווי איך וואלט וועלן ארויסכישופן די איידלסטע און צארטסטע מענער, נאר דער פאר-שאלטענער פויקער פארהילכט זיי מיט זיין קלאפן אף די מאצן...

און אזוי האבן מיר בשלום געבראכט די תורה אין שיל אריין, דער עולם האט גענומען צוביסלעך משקה מיט לעקער און עם איז געווארן פריילעך און מען האט אפסניי געהיטן שפילן און ווידער ארבעט איך מעשים מיט מיין איינגעזויפטן סמיטישק און דער פויקער שטייט אף דער וואך, אז די מאצן זאלן נישט אויפהערן דזשינדזשערן א גאנצע נאכט און אזוי האב איך מיין מיסיע דורכגעפירט מיטן גרעסטן דערפאלג, די שמחה האט זיך געענדיקט און אונדזער קאפעליע גייט אהיים און דער אמתער פידלער שמופט מיר אריין א פאפירל, איך גיב א קוק און איך גלויב נישט מיינע אויגן — א גאנצן דריי-רובלדיקן בילעט!

דאס הארץ האט אין מיר אנגעהויבן זינגען פון פרייד. איך האב אף איין מינוט נישט פארגעסן, אז פאני הונגערט אינדערהיים; האב איך זיך איצט שנעל געזעגנט מיט די לאבאזשניקעס און זיך געלאזן צוריק איבערן וועג קיין משעמשעלניק.

עס איז מיר שווער צו שילדערן די גרויסע פרייד וואס האט אויפ-געלויכטן אין אונדזער קווארטיר, ווען פאני האט דערזען ווי איך האב ארויסגעלייגט דעם דריי-רובלדיקן בילעט אפן טיש און ווען איך האב איר דערציילט ווי אזוי איך האב פ א ר ד י נט די דריי רובל, האט זי זיך ערשט אזוי הארציק צעלאכט און עם איז אונדז דעמאלט געווען אזוי גוט, אזוי גוט!...

צענטער קאפיטל

איד ניי צום פרויוו אוו פאני פארהאלט מיר. — מיר שלעפן זיך
איבער שמעט אוו שמעלער. — דירעקטאר סאבסיי. — איר טרעה זיך
מיט ציפוסן. — ציפוס גיט אוועק א פראסטן יונגענמאן מיין ראל.
— נאר א ניי לעבן.

דער טערמין ווען איך האב זיך באדארפט צושמעלן צום פרויוו, האט
זיך דערנענטערט.

דער וועג ביז אין דער שמאט וואו איך האב זיך באדארפט מעלדן,
איז געווען א ווייטער און איך טראכט: — וואס וועט זיין מיט פאני?
און קיין גראשן געלט איז ווידער נישטא און איך רעד זיך דורך מיט
פאני און מיר טראכטן און קלערן, מיר זוכן אן אויסוועג, אבער קיין
אויסוועג איז נישטא.

ווידער זיינען פארגאנגען שווערע טעג, ביז מיר האבן באשלאסן,
אז פאני זאל צוריקפארן אהיים קיין קרוואצער (קרוואציע צויערא) און
איך וועל זיך אוועקלאזן צופום אף דעם ווייטן וועג צום פרויוו.
קיין גרויסן באגאזש האב איך נישט געהאט, א קליין פעקעלע מיט
אביסל וועש, א ברויט האט מיר פאני מיטגעגעבן און דערמיט האב איך
זיך געלאזן אף דעם ווייטן וועג.

פאני איז מיטגעגאנגען מיך אביסל באגלייטן און מיר זיינען אזוי
געגאנגען אן א ווארט אויסצורידן, ביז ווייט הינטער דעם שמעל.
איבערן גאנצן וועג האב איך דוקא געוואלט פאנין עפעס זאגן, איך
האב געזוכט א טרייסט-ווארט פאר איר, אבער אזוי ווי איך האב עס
נישט געפונען, האט זיך מיר צונויפגעצויגן דער האלדז און איך האב
געשוויגן. עס קאן זיין, אז דאסזעלבע האט געפילט פאני און זי האט
אויך צוליב דעם געשוויגן.

דאך, ווען מיר זיינען שוין געווען היפש ווייט פון שמעל און פאני
איז נאך אלץ געגאנגען מיט מיר, האב איך שוין נישט געקאנט אויס-
האלטן און נישט האבנדיק די פאסיקע ווערטער פאר איר, האט עס מיר

א שפאר געמאן באם הארצן און עם האט זיך מיר געעפנט א קוואל פון טרערן און איך האב זיך נישט געקאנט באהערשן פון געוויין.

איך האב אויסגעדרייט דעם קאפ, אז פאני זאל נישט באמערקן, אבער זי האט באמערקט און אויך פון אירע אויגן האבן א שפאר געמאן די טרע-רן. מיר האבן זיך ביידע געוואלט באהערשן, אבער מיר האבן נישט געהאט קיין טרייסט און מיט צעבראכענע געמיטער, האבן מיר זיך אוועקגעזעצט בא דער זייט פון וועג אונטער א בוים און עם האט גענוג לאנג געדויערט, ביז מיר האבן זיך בארואיקט און אפגעווישט די טרערן.

מיט געבראכענע געמיטער האבן מיר אפסניי אנגעהויבן ריידן וועגן אונדזער צעשיידן זיך און וואס עם וועט פון אונדז ביידן ווערן און פלוצ-לינג גיט מיר פאני א זאג מיט א פעסטער שטים: — בנציון, דו וועסט נישט גיין צום פריזיוו!...

איך האב שוין אליין נישט איינמאל געטראכט וועגן דעם און מיט פאנין האב איך שוין אזויפיל מאל גערעדט וועגן דעם און דאך איז מיר דאס ווארט איצט אויסגעקומען אזוי ניי און אזוי וויכטיק, אז איך האב אויסגעגלאצט א פאר אויגן. נאר פאני האט מיך שוין נישט געלאזן מער ריידן דערפון. זי האט געזאגט, נישט גיין און פטור; דארף מען פאניען אנזעצן א פריזיוו און מען דארף גיין צוריק, וואס וועט זיין, וועט זיין, מען דארף ווייטער שפילן טעאטער און מען דארף זיך נישט צעשיידן...

און מיר האבן זיך געלאזן מיטן זעלבן וועג אף צוריק אין שמעטל אריין.

דעמזעלבן טאג האבן מיר געהערט, אז דער דירעקטאר סאכסיי, שטייט מיט זיין טרופע אין סארזאקע, בעסארזאבער גובערניע און אזוי ווי עם איז זייער ווייט ביז אהין, האבן מיר באשלאסן צו פארן פון שמעטל צו שמעטל און וואו עם וועט זיך לאזן, וועלן מיר מאכן אונדזער קאמעדיע, ביז מיר וועלן זיך דערשלאגן קיין סארזאקע.

מיר האבן געטראפן א בעל-עגלה וואס האט שוין אויפגענומען א פולע פור מיט פארשוניען, אבער ער האט אויך אונדזער קויש ארויפגע-טאסקעט און מיר זיינען ארויפגעקראכן און זיך אריינגעקוועמט צווישן די פארשוניען און מיר פארן.

אט זיינען מיר שוין אין אן אנדער שמעטל, דארטען קענען מיר נאר-נישט אויפטאן און עם געלינגט אונדז מיט א נייעם בעל-עגלה צו פארן ווייטער און אזוי האבן מיר בלויז אין צוויי שמעטלעך געמאכט אונדזער קאמעדיע, ביז מיר האבן זיך דערשלעפט קיין סארזאקע.

מיר האבן זיך שנעל הערפרעגט צום טעאטער-דירעקטאר סאכסיי, וועלכער האט געוואוינט אין א פריוואטער וואוינונג גאנץ באלעבאמיש.

דער דירעקטאר סאכסיי איז געווען נישט קיין הויכער, א קיילעכדי-
קע פיגור און ער האט אונדז אויפגענומען מיט א זייער סימפאטישן
שמיכל. די דירעקטארשע האט אף אונדז, אינקעגנמייל, נישט געמאכט
קיין גומן איינדרוק און עס איז אונדז געווען מאדנע צו זען סיי איר פיגור
און נאך ערגער איז געווען צו זען און הערן איר געלעכטער.

מיר האבן זיך פארגעשמעלט פאר זיי אז מיר זיינען ארטיסטן, אבנד
וועדליק אונדזער דעמאלטיקן הולך, האט עס זיי נישט איבערצייגט אז
מיר זאגן דעם אמת, פונדעסטוועגן, האבן זיי אונדז געגעבן אנצוהערן,
אז זיי נויטיקן זיך דוקא אין מענטשן און מיר קענען האבן פלאץ בא זיי.
דאס איז געווען ארום צען אזויגער אינדערפרי; זיי האבן באדארפט
גיין צו פראכע און מיר זיינען מיטגעגאנגען.

סאכסיים טרופע האט דעמאלט געשפילט אין זומער-מעסטער, דאס איז
געווען א געביידע, האלבע ווענט מיט א דאך און א גאנץ שיינע בינט.
מען האט עס גערופן „פאוועליאן“ און צום ערשטן מאל אין מיין לעבן איז
מיר אויסגעקומען צו זען טאקע אן אמתע פראכע, מיט א דיריזשאַר און
מיט אן אַרקעסטער און ווי אלע אַקטיארן שטייען דיסציפלינירטע אף
דער בינע און מען קוקט מיט דרך ארץ צום דיריזשאַר און אין מיר הויבט
אן ציטערן דאס הארץ, ווער ווייס? דאס איז דאך אזוי ניי פאר מיר, דאס
איז דאך גאר עפעס אנדערש, ווער ווייס צי איך וועל זיך דא אריינפאסן?
דאס איז דאך טאקע אמתדיק אַעצטער?!...

די פראכע איז געענדיקט און די מאדאס סאכסיי רופט אונדז צו זיך
אף מיטיק און ווען מיר זיצן שוין ארום טיש באם מיטיק, עפנט זיך די
מיר און עס באווייזט זיך אין איר מיין אלטער דירעקטאר צי פ ק ו ס.
סאכסיי מיט דער פרוי האבן אים פיינ אויפגענומען, צוגעבעטן צום
טיש און פארגעשמעלט ארן לאַגערן מיט זיין פרוי און די מאדאס סאכסיי
האט באלד געשמעלט משקה אפן טיש און עס איז געווארן לעבעדיק און
מיין אלטער דירעקטאר הויבט זיך אן בארימען מיט זיינע תלמידים און
ער ווייזט אן אף מיר און מיין פרוי און ער נעמט זיך לויבן, — איר מענט
זען דעם יאט שפילן... און די עמלעכע גומע ווערטער גיסן זיך מיר ווי
האניק אין הארצן אריין און איך הויב נאך אן שמארקער פילן די שרעק
פון מיין בלייבן בא סאכסייען מיט דעם אמתן מעסטער מיטן דיריזשאַר
מיט די אלע זאכן וואָס זיינען פאר מיר אזוי ניי און איך וועל ערשט
דארפן ווערן א לערן-אינגל און איך באשלים אין דעם מאַמענט, אז איך
וועל בעסער ווידער גיין צו ציפקוסן און מיט אים און זיין פאמיליע טיילן
צוזאמען די פרייד און די נויט...

איך פרעג ציפקוסן, און ער זאגט — אדרבא און אט באשליסט מען.

אז מען דארף שוין פארן, מיר הויבן זיך אן געזעגענען, מיר דאנקען די סאבסיים פאר זייער אויפנאמע און אט זיצן מיר שוין אף דער פור און מיר פארן.

ציפּקום האָט איבערגעכאַפּט די מאַס באַם גלעזל משקה און ער איז אַף דער פּור באלד איינגעשלאָפּן, נאָר אַפּפּאַרנדיק עמלעכע וויאַרסט, האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אזאַ שמורעמדיקער שלאַקס-רעגן און מיר זיינען אזוי דורכגעווייקט געוואָרן, אַז אַפּילו ציפּקום האָט שנעל זיך אויסגעניכטערט... פּאַני רוימט מיר איין אַ סוד אפּן אויער, אַז עס טוט איר זייער באַנג, פּאַרוואָס מיר זיינען נישט געבליבן באַ די סאבסיים און איך פּרוואוּ זי טרייסטן, כאַטש מיר אַליין טוט עס שוין אויך זייער באַנג... מיר זיינען ענדלעך, דורכגעווייקטע און דורכגעפּרוירענע אָנגעקומען בשלום...

וואוּהין אָנגעקומען? עפעס אין אַ דערפּל נישט ווייט פּון סאַראַקע, אַ דערפּל וואָס האָט זיך גערופּן — ס ג א ר י צ ע.

ס'איז געווען פּרייטיק פּאַרנאַכט. ווען מיר זיינען אַריינגעקומען אין דער וואוינונג פּון דירעקטאָר, האָבן מיר שוין געטראָפּן אפּן מיט אָנגע-צונדענע ליכט און די דירעקטאָרשע איז געשמאַנען מיט די הענט אַף די אויגן און געבענטשט די ליכט.

די דירעקטאָרן האָט זיך מיט אונדז זייער דערפּרייט און זי האָט אונדז געהאַלפּן אויסטריקענען די קליידער און זי האָט די צוגעגרייטע אַרומע שבת-סעודה אזוי פּאַרטיילט, אַז אַלע זאַלן מיר האָבן און זי האָט אויך פּאַר אונדז אויסגעבעט אַ געלעגער.

בעתן עסן האָבן מיר זיך דערוואוסט, אַז מאָרגן, שבת, שפּילט מען. עס איז שוין אָנאַנסירט, מען שפּילט גאַלדפּאַדנעס „קבצנזאַן און הונגער-מאַן“.

אין דער פּיעסע האָב איך שוין אַ סך מאַל געשפּילט און דוקא צוויי ראַלן, דעם פּאַטער פּון דער קאַפּריזונער טאַכטער און הונגערמאַנען. די ראַליסטן קומען קיינמאַל נישט צוזאַמען ווייל דער פּאַטער קומט אין ערשטן און אין דריטן אַקט און הונגערמאַן אין צווייטן.

מען האָט מיר געמאַלדן, אַז איך שפּיל מיט און איך האָב זיך זייער געפּרייט. ענדלעך ווידער שפּילן טעאַטער! כאַטש אפּן אַלטן שטייגער, נישט אזוי ווי איך האָב געזען זיך צוגרייטן באַ סאבסייען, אַבער דאָך טעאַטער!

אין דער ראַל הונגערמאַן, האָב איך זיך שוין אַ סך מאַל געהאַט אויסגעצייכנט און איך האָב זיך געפּרייט, וואָס איך וועל ווידער דערלעבן צו האָבן דעם תּענוג ווען דער עולם וועט מיר אַפּלאַדירן.

און אָם איז שוין נאָכט און מען גייט אין „מעצמער“, וואָס איז ווי געוויינלעך לויטן אלטן סדר, געווען אין אַ שטאָל און איך שפיל אָפּ דעם טאַטן אין ערשטן אַקט און איך וויל זיך שוין אָפּ שנעל איבערשון און אַרויפציען אָפּ זיך די שמאַטעס פון הונגעראָן, אַבער איך גיב אַ קוק און איך זע פאַר זיך אַ פאַרטיקן הונגעראָן, אַ הויכן יונג, מיט קינסט-לעכע לאַטעס אָפּ די הויזן און אַפן רעקל און מיט אַן אונטערגעשלאַנגן אויג...

— ווער איז דער? — פּרעג איך דעם דירעקטאָר און דער דירעקט-טאָר ענטפערט מיר גאַנץ קאַלט: — היינט וועט דער יונגעראָן שפילן הונגעראָנען...

ווי עס ווייזט אויס, האָט ציפּקום געמוזט האָבן פון דעם הויכן יונג עפעס אַ גאָר וויכטיקע טובה און ער האָט זיך געפילט פאַרפליכטעט צו אים און אזוי האָט ער גענומען און געגעבן אַ פּרעמדן יונגמאַש צו שפילן אזאָ וויכטיקע ראַל.

דאָס האָט מיך זייער געערגערט און איך האָב זיך דערמאַנט די פּראַבע באַ סאַבטי, דעם אַפּשיי און די דיסציפּלין מיט וועלכער עס זיי-גען געשמאַנען די אַקטיאָרן אָפּ דער בינע און איך האָב זיך געטראַכט, צי וואָלט עס דאָרט אויך מעגלעך געווען, אז מען זאָל נעמען אַ מענטש פון אַ גאַנץ יאָר און אוועקגעבן אים אַ ראַל פון אַן אַקטיאָר און דער אַק-טיאָר זאָל דאַרפן שטיין און צוקוקן?...

דער ווייטיק איז באַ מיר געווען אזוי גרויס, אז איך האָב אַזש נישט געקאַנט ריידן, האָב איך זיך אַראַפּגעריסן די באַרד אַלס ר' יצחק און איך בין אוועק אַהיים.

ווי אזוי דער יונג האָט אַפּגעשפּילט הונגעראָנען, ווייס איך נישט; גאָר ווען עס איז געקומען צום דריטן אַקט און ר' יצחק דאַרף ווידער דערשיינען אָפּ דער בינע, כאַפּט מען זיך — נישטאָ ר' יצחק. דער טאַטע איז נישטאָ און דאָ דאַרף מען שוין זיין אָפּ דער בינע.

נעמט זיך ציפּקום נישט צום האַרצן, ער שיקט נישט נאָך מיר. אין טרופּע איז פאַראַן אַ מיידל וואָס הייסט חוה, (די אַמאָליקע חוה, געפינט זיך היינט אין בראַזיל און זי הייסט חוה פּאַלאַנטי) און דירעקטאָר ציפּ-קום פאַרוואַנדלט אָפּ שנעל דעם טאַטע יצחק, אַלס אַ מאַמע און אַנ-שטאַט דעם טאַטן, גייט אַרויף אַ מאַמע אָפּ דער בינע און פאַר ציפּקוסן איז עס גוט, און דער עולם ווייסט נישט צו פּרעגן קיין קשיות, אז — שטיימט, ר' יצחק זאָגט דאָך נאָך אין ערשטן אַקט, אז זיין ווייב איז געבעך שוין לאַנג געשמאַרבן...

און אזוי האָט זיך דער ספּעקטאַקל אָנגעהויבן מיט אַ טאַטן אָפּ דער

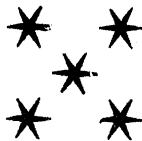
בינע און פארענדיקט מיט א מאמע און קיין האן האט נישט געקרייעט און קיינער האט מיך אפילו נישט געפרעגט און קיינער האט מיר גאר-נישט געזאגט, באם דירעקטאר ציפקום האבן אזעלכע זאכן נישט גע-שפילט קיין ראלע...

ערשט איצט, האבן מיר נאך שטארקער דערפילט אונדזער גרויסן פעלער, וואס מיר זיינען אוועק פון סאבסייען. פאני האט מיך געמרייסט און מיר פארזיכערט, אז מיר דארפן נאר האבן אביסעלע געדולה, און מיר וועלן זיין בא סאבסייען און אף מארגן אינדערפרי, האבן מיר באקומען א בעל-עגלה און לויטן סיסטעם וואס איך האב אויסגעלערנט פון ציפקוסן האט ער אונדז אפגעפירט צו סאבסייען, סאבסיי האט זיך שוין דעמאלט געפונען אין אטעק מאלעוו און מיר זיינען געפארן ביז מאלעוו.

דער בעל-עגלה האט אונדז צוגעפירט אין א אידישער אכסניה, אכער העס קויש מיטן ביסל ארימקייט, האט ער נישט געלאזן אראפנעמען און פור, ביז מען וועט אים נישט באצאלן.

איך האב זיך קוים איינגעבעטן, אז דער בעל-עגלה זאל אפשווארען ביז איך וועל צוריקומען און איך האב נאך צוגעבארגט בא אים עטלעכע קאפיקעס, איך זאל האבן צו באצאלן פאר אריבערשיפן זיך פון מאלעוו קיין אטעק-מאלעוו און אט ביז איך אָנגעקומען צו סאבסייען.

ווי עס ווייזט אויס, בין איך סאבסייען פונדעסטוועגן געפעלן, ווייל ווען איך האב אים דערציילט וועגן מיין לאגע און ווי אזוי איך האב זיך דערשלעפט מיט דעם בעל-עגלה ביז מאלעוו און ווי ער ווארט דארט אף מיר, האט דער דירעקטאר צוזאמען מיט לאגערן געזאגט, אז מען דארף נישט פארלירן קיין צייט און — קומט! מיר זיינען אין דרייען אריבער-געפארן מיטן פארעם קיין מאלעוו, דארט האט סאבסיי גאנץ בריימלעך ארויסגעשלעפט פון קעשענע א מייסטער מיט געלט און באצאלט דעם בעל-עגלה און טאקע באלד האבן מיר גענומען דעם קויש מיט מיין פרוי און מיר האבן זיך צוריק אריבערגעשיפט קיין אטעק-מאלעוו, צום די-רעקטאר סאבסיי און עס האט זיך פאר אונדז אָנגעהויבן א ניי לעבן.

עלפמער קאפיטל

איך ווער צוריק א כאריסם. — א ליטוואק רייצט זיך מיט מיר און
דערנייט מיר די יארן. — מען הויבט זיך אן רעכענען מיט מיר. —
דער פרויסטאוו הייסט מיר ריידן אידיש. — די שרפה אין סאלאז „בער-
לין“. — מיר שפילן „טעאטער“ אין פרוואטע שטיבער.

אף דעם זעלבן טאג, איז געווען אנאנסירט די פארשמעלונג „ב ר
כ ו כ ב א“.

גאר א נייער רעפערטואר פאר מיר, און פון באטייליקן זיך אין אזא
פארשמעלונג, קאן גארנישט זיין קיין רייד.

האט מען מיך „געבעטן“, איך זאל זיך מטריח זיין און אנטאן די היס-
טארישע קליידער און גיין זינגען אין כאר. אויך פאני האט זיך אנגעטאן
היסטארישע קליידער און מיר האבן באדארפט גיין אין כאר, כאטש מיר
האבן נישט געקענט די געזאנגען. פארפאלן. אז מען מוז, מוז מען.

די סאבסטי-טרופע איז העמאלט באשטאנען פון פאלגענדע פערזאנען:
סאבסטי מיט זיין פרוי, מילי קאניעווסקי (פרימאדאנע), משה סאבסטי,
א ברודער פון דירעקטאר; אבראמאוויטש (וואס אפן פלאקאט האט ער
זיך געשריבן א ב ר א ז א ז, און קאנטאר, א ליטוואך, וועלכער האט
געזונגען אין כאר, אבער ער האט צומאל אויך געשפילט קליינע ראלן.

די איינגעשפילטע פיעסן אין דער סאבסטי-טרופע, האבן שוין געהאט
זייערע באזעצטע ראלן און אונדז איז נישט אויסגעקומען עפעס אנדערש,
ווי זינגען אין כאר, און וויפל איך האב דערפון געליטן, האב איך זיך
אבער נישט געקאנט העלפן און געמוזט בויגן דעם קאפ.

די פיין מיינע איז דא געווען נאך טיפער, ווייל דא האב איך דער-
פילט, אז מען שפילט טעאטער גאנץ אנדערש, און טאקע בעסער און איך
האב אויך געוואלט באווייזן אז איך קען עפעס, אבער, עס איז געווען אזוי
און איך האב זיך אנדערש נישט געקאנט העלפן.

צו די פיין איז נאך צוגעקומען אף מיין קאפ, קאנטאר, דער ליט-
וואק. ער האט זיך גערייצט מיט מיר, ער איז מיר דערנאנגען די יארן

און כאָטש ער אליין איז דאָך אויך בלויז געווען אַ כאַריסמ, ווייל זעלטן ווען האָט מען אים געגעבן דאָס קליינע ראַלעכל צו שפּילן, פּונדעסמוועגן, האָט ער זיך גערייצט מיט מיר, רופּנדיק מיך — כאַריסמל...

דאָס האָט מיר זייער וויי געטאָן, אַבער איך האָב געשוויגן. איך האָב געזען אז דער ליטוואַק האָט נישט קיין ברעקל טאַלאַנט און געוואוסט האָב איך, אז איך קאן יאָ עפעס באַווייזן, האָב איך באַשלאָסן אַנצונען מען זיך מיט געדולד און וואַרמט ביי די געלעגנהייט וועט קומען, איך זאל דעם ליטוואַק באַווייזן ווער עס איז אַ כאַריסמל...

ויהו היום, און עס איז געקומען דער טאָג, ווען סאַבסייען האָט זיך פאַרגלוסט אויפטרעטן אלס „אוריאל אַקאַסמאַ“ און ביי דער פּראַכע, האָט מען זיך אַרומגעזען, אז עס פעלט אויס אַ „ר׳ עקיבא“.

דעמאָלט האָב איך ערשט געזען, אז ביי דאָן האָט מען מיך אַפּילו איבערהויפט נישט צוגערעכנט צו די שפּילערס, מען האָט מיך גלאַט אַזוי געלאָזן, זאל זיך אַרומדרייען נאָך אַ מענטש... אַבער באַין-ברירה, איז לאַגער צו מיר צוגעקומען מיט אַ געשריבענער ראַל און זאָגט צו מיר בזה-הלשון: — ווי מיינט איר? איר וועט קענען?

איך בין געווען באַ זיך אַזוי געפּאָלן, אז איך האָב נישט געוואָגט צו זאָגן יאָ אַדער ניין און שווייגנדיק האָב איך צוגענומען די ראַל.

אָרן לאַגער, אלס רעזשיסאָר, קלערט מיר אויף דעם כאַראַקטער פּון דער ראַל און גיט מיר דעם טאַן און איך מאַך אים אַלעס נאָך אַזוי ווי אַ מאַלפע און איך באַמערק, אז ער איז פּון מיר גאַנץ צופּרידן און דאָס גיט מיר שוין אַביסל מוט און נאָך דער פּראַכע, נעם איך זיך ערשט צו דער ראַל, איך האָב שוין נישט געגעסן און נישט געשלאָפּן, איך האָב געברענגט פּון אייפּער, אז איך זאל די ראַל מאַכן וואָס בעסער און אַף מאַרגן, ווען איך בין געקומען צו דער פּראַכע, האָב איך די ראַל שוין געקענט פּערפעקט אַף אויסנווייניק און דעם כאַראַקטער, לויט ווי דער רעזשיסאָר לאַגער האָט מיר אים אַנגעוויזן, האָב איך אויך באַאַרבעט אַף מיינ אופן און איך האַלט זיך שוין פּרייער באַ דער פּראַכע און איך טרעט צו דרייט צו דער אַרבעט, אַזוי ווי אַ פּאַכמאַן וואָס קען זיין פּאַך. איך באַמערק ווי דער דירעקטאָר ווינקט זיך איבער מיט לאַגערן און לאַגער שאַקלט צו מיטן קאַפּ און שמייכלט און דאָס גיט מיר נאָך מער מוט און ווען איך האָב אַפּגעשפּילט מיין ר׳ עקיבא, האָבן מיך שוין אַלע אַקטיאָרן געמוזט אנערקענען און זים איז מיר געווען דער טרוימף וואָס איך האָב געפּייערט איבער. דעם ליטוואַק, קאַנטאָר, וואָס האָט זיך פּון הרפה און פאַרדרוסט פאַרשמעקט אין די ווינקלען, ער זאל זיך נישט דאַרפּן באַגעגענען מיט מיינע בליקן...

און מאַמער איז דאָס נאָך געווען ווייניק שטרעף פאר דעם אַרימען ליטוואַק, האָט מען זיך נאָך אָנגעהויבן אַרומזען, אז איך קען שוין זינגען, האָט מען פאַמעלעך אָנגעהויבן צונעמען באַם ליטוואַק די געזאַנגס-ראַלן און זיי מיר אַוועקגעגעבן און דעמאָלט איז מיין סאַמיספאַקציע געווען אַ הונדערט-פּראָצענטיקע און פאַרבייגייענדיק האָב איך שוין אַ זאַג געטון צו קאַנטאַרן: — אַ נו? ווער איז אַ כאַריסמאַל?...

מיט דער צייט, בין איך געוואָרן איינגעשפּילט אין גאַנצן רעפּערטוואַר און איך האָב אין טרופּע פאַרנומען אַ וויכטיקן פּלאַץ, נאָר צו געלט איז עס אַליץ נישט געקומען; מען האָט אונדז נאָר געזאַלט אַזויפיל, אַז קוים די נשמה צו דערהאַלטן און קיינמאַל האָט נישט געקלעקט אַף אַ פאַר שיד אַדער אַף אַן אַנצוג. עס איז געקומען אַזוי ווייט, אַז ווען איך בין שוין געווען אַ באַוואוסטער אַקטיאָר וואָס מען האָט זיך געציילט מיט מיר, בין איך געגאַנגען אַזוי שענדלעך געקליידט, אַז איך האָב זיך גער-שעמט צו ווייזן פאַר מענטשן און גוט איז מיר נאָר געווען, ווען איך האָב אַף זיך געטראָגן אַ היסטאָרישן מלבוש אַף דער בינע, דעמאָלט האָט מיין קליידונג געגלאַנצט צוזאַמען מיט מיין שפּילן די ראַל.

ווען איך טראַכט היינט פון יענער צייט, מוז איך דערמאָנען אַ קאַ-פּימל אַ אַ ב ס י י.

עס ווילט זיך דאָך נישט ריידן קיין שלעכטס אַף אַ שוכן-עפר, אַכער וואָס זאַל איך טאָן, אַז די עטלעכע און פּערציק יאָר וואָס זיינען שוין זייט דעמאָלט פאַרגאַנגען, האָבן נאָך נישט באַוויזן אַפּצואַווישן פון מיין גער-מיט די מאַראַלישע ווייטיקן וואָס ער האָט מיר פאַרשאַפּן.

אַזוי האָט ער מיר געלויבט אַלס אַקטיאָר, געמאַכט מיר אַפּילו קאַמ-פּלימענטן, אַז איך וועל נאָך שטייגן, נאָר ווען עס איז געקומען צו געלט, איז פּשוט געווען אַ מוראדיקע זאַך ווי אַזוי ער האָט געפּראַוועט די קונ-צעלעך און דריידעלעך, כדי צו ווייזן וואָס דאָס הייסט אַזוינס געלט און ווי גרויס ער איז, ווייל ער האָט די ממתקים...

דאָס איז געווען, ווען מיר זיינען דורך אַדעס געפאַרן קיין אַקערמאַן און זייענדיק אין אַדעס, האָב איך זיך פּשוט געשעמט אַרויסצוגיין אין גאַס אַריין, האָב איך זיך אָנגענומען מיט מוט און בין אַריין צום דירעקט-טאָר און געבעטן, צי קאָן ער מיר נישט געבן עפּעס געלט, איך זאַל האָבן צו קויפּן אַ שטיקל מלבוש.

עס איז מיר שווער איבערצוגעבן די דריבנע שמעכווערטעלעך וואָס ער האָט מיר צוגעוואָרפּן און וועלכע האָבן מיר ווי שפּיזן דורכגעשטאַכן ביזן האַרץ און ערשט ווען ער האָט געזען, אַז איך בין שוין בלאַ און גרין געוואָרן פון ווייטיק, האָט ער אַרויסגענומען אַ פינפּערל און מיר

דערלאנגט ווי א נדבה, אבער דערביי האט ער מיך אויפמערקזאם גע-
מאכט, אז דאס גיט ער מיר אלס הלואה אף ווייטערדיקע חשבונות...

איך בין כאלד אוועקגעלאפן אפן מאַלמשאָק, וואו איך האָב געקויפט
אן אלטן שוואַרצן שעוויאַמענעס אנצוג, שוין מיט דער אויסרעכענונג, אז
א שוואַרצער אנצוג קאן טויגן אויך פאַר דער בינע.

די געהאלטן פון די טרופע-מיטגלידער זיינען געווען אזעלכע קליינע,
אז מיר האָבן זיך נישט ווילנדיק געמוזט אָנהויבן כונטעווען און פילנדיק
א נאַנטן שמורס, האָט סאַכסיי פאַרכאַפט די פיש פאַר דער נעץ און ער
האַט אָנגעהויבן קלאַנג, אז די לאַסט אויסצוהאלטן אזאַ כאַליאַסטרע מיט
גאַראַנטירטע פאַרדינסטן, איז פאַר אים צו שווער און מען מוז אַם ענ-
דערן, אז די טרופע זאָל אַרבעטן אַף קאַפּעראַטיווע יסודות.

דאָס איז שוין געווען אין אַקערמאַן. דאָרט האָט זיך געמאַכט, אז
משה סאַכסיי, דעם דירעקטאָרס ברודער, אין קראַנק געוואָרן און ער איז
אוועקגעפאַרן קיין אַדעס צו זיין פרוי און עמלעכע חדשים שפּעטער. איז
ער געשטאַרבן.

כאלד נאָך זיין אוועקפאַרן פון טרופע, האָב איך געירשנט זיינע ראָלן
און אזוי בין איך געוואָרן דער ערשטער אַקטיאָר אין טרופע.
איך בין שוין אָנגעווען נישט בלויז באַס מעאַטער-פובליקום, נאָר אויך
צווישן אייגענע, צווישן אַקטיאָרן, אַבער צו קיין גרעסערע פאַרדינסטן
קומט עס אַלץ נישט, כאַטש איך ווייס, אז דאָס געשעפט גיט מער, וויפּל
איך באַקום לויט מיין באַשטימטן פּראָצענט, אַדער מאַרקע, ווי מען רופט
עס באַ מעאַטער-געשעפטן און איך מוז שווייגן, איך מאַר נישט ריידן
קיין הויך וואָרט, ווייל איך בין דאָך אַ טרפהנער, איך האָב דאָך נישט
קיין פאַס, איך האָב זיך דאָך נישט צוגעשמעלט צום פּריזיוו...

דער דירעקטאָר סאַכסיי, האָט זייער גוט אויסגענוצט מיין נישט-
כשרקייט, מיין חוב, וואָס איך בין שולדיק געבליבן דעם צאר, מיינע וואָ-
יענסקי פּאַווינאַסטי און ער האָט מיך עקספּלאַטירט מאַטעריעל און מאַ-
ראַליש.

מיר האָבן טאַקע געאַרבעט אַף קאַפּעראַטיווע יסודות, נאָר פון די
חשבונות, פון וועלכע שותפים האָבן אַ רעכט צו וויסן, פון דעם האָט
קיינער פון אונדזער טרופע נישט געוואוסט, מיר האָבן זיך נישט געמאַרט
אַריינמישן און מיר האָבן געמוזט שענקען בלינדן גלויבן צו אונדזערע
„אויטאָריטעטן“. ווען מען האָט אונדז געמאַלדן אַ חשבון פון פאַרדינסטן,
איז וויפּיל מען האָט געזאָגט, האָבן מיר געמוזט מקבל זיין כאַהבה און
מען איז געווען צופרידן, ווען מען האָט געזען פאַר זיך אַ מוזמענעם רובל.
אַם אזוי, האָב איך פאַרנומען אַ בכבודן פּלאַץ אין טרופע, אַלס ערש-

טער אקטיאר און דערביי געמוזט ארומגיין קריע-בליע, ממש נאקעט און בורווים... בעת אינדערזעלבער צייט, איז דער דירעקטאר מיט זיין פא-מיליע, וועלכע זיינען דאך אויך געווען פארמעל שותפים פון דזעלבע שלעכטע געשעפטן, געגאנגען געקליידט פון שענסמן און בעסמן און זיי האבן געלעבט, מען קאן זאגן, אין אמתן וואוילטאג.

און טאמער זיינען די לידן געווען צו ווייניק, האבן מיר נאך געהאט גענוג צו לידן באם שפילן טעאטער.

אונדזער שפילן טעאטער איז אנגעגאנגען בא זייער שווערע באדינגונגען. אונטערדריקט פון אלע זייטן, אומגעווענערע שוועריקייטן ביז מען האט באקומען א דערלויבעניש און האט מען שוין אפילו באקומען א דער-לויבעניש, איז עס געווען אף צו שפילן ד י י מ ש און אין א סך שטעט האבן מיר געמוזט שפילן „דייטש“, כאטש מיר האבן די שפראך נישט געקענט.

עס האבן געטראפן פאלן, ווען דער איספראוויניק איז צוגעגאנגען גלייך צום סופליאר-קאסטן און זיך געהייסן דערלאנגען דעם טעקסט, כדי זיך צו איבערצייגן, צי זי וואו טאקע געשריבן אין דייטש און א שטיקל גליק איז געווען, וואס אונדזער פרימאדאנע ר א י ס א מ ע ד ו ע ד י ע ו א האט געהאט א העפט מיט ראָלן, וועלכע זיינען געווען גערשריבן מיט לאטיינישע אותיות, איז דער העפט אלעמאל געלעגן גרייט באם סופליאר, כדי ער זאל אים האבן צו ווייזן דעם איספראוויניק...

געוויינלעך בא אַזעלכע פאלן, האט דער איספראוויניק אריינגעקוקט אין העפט ווי דער האַן אין „בני-אדם“ און ער האט עס אנגענומען פאר דייטש און עס איז געווען כשר.

אזוי איז מיר אויסגעקומען צו שפילן די ראָל „מאָשקע“ פון דער פּיעסע „יעווראָפּעיציי“ אף „ריין דייטשמעריש“ און נאָך אַזעלכע ענדלעכע ספּעציפּיש אידישע טיפּן אָף ריין דייטשמעריש...

פון דעם מוזן שפילן אף דייטש, זיינען מיר אזוי פארדייטשמערישט געוואָרן, אז אפילו אין אונדזער וואַכעדיקן לעבן פון אַ גאַנצן טאַג, האַבן מיר שוין אויך אַנגעהויבן בראַקן מיט דייטשע ווערטער.

די איינציקע אין אונדזער טרופע וועמען עס איז לייכט אַנגעקומען צו שפילן אף דייטש, זיינען געווען לאַגער מיט זיין פרוי. זיי זיינען געווען עסמרייכער (גאַליציאַנער) וואו די אידישע שפראַך איז אַלצאיינס געווען אַ האַלב-דייטשמערישע, איז עס זיי געגאַנגען גאַנץ גלאַטיק, בעת מיר אַלע האַבן זיך געמוזט היפּשלעך צומושטען, כדי אזוי צו צעקאַליעטשען די אידישע ווערטער, אז עס זאל אויסזען ווי דייטש...

אזוי זיינען מיר ארומגעפארן איבער בעסארעביע און געשפילט אי-
דיש מעצטער אף דייטש, ביז מיר זיינען אנגעקומען קיין קישעניעוו.

קיין מעצטער האט אונדזער דירעקטאר דארט נישט באקומען; האבן
מיר געמוזט שפילן אין א סאלאן, וואס האט געהייסן „זאל בערלין“. דאס
איז געווען א סאלאן ספעציעל פאר בעלער און חתונות.

הער סאלאן האט זיך געפונען אף דעם צווייטן שטאק און מיר האבן
דארט געמאכט א פראוויזארישע בינע, צעהאנגען די דעקארעציעס און
דארט געשפילט מעצטער.

געשפילט האבן מיר אונדזער דעמאלטיקע דערפאלג-פיעסע „מישקע
מאשקע“ און איינמאל בעת אזא פארשטעלונג, קומט אריין צו מיר אין
גארדערעך דער פריסטאוו ראזענבערג, א משומד, ער האט דוקא געקענט
דייטש און נאך ווי געקענט, און ער זאגט צו מיר:

— ווארום שפרעכן זי דייטש? פיר „מאשקע“ ווערע דאך פיל שענער
ווען ער שפריכט זשארגאן!...

די ווערטער פון דעם געשמדטן פריסטאוו האבן מיך דערפרייט און איך
לויף גלייך צו סאטסבייען (ער האט געשפילט מישקען, אויך אף דייטש)
און איך דערצייל וועגן דעם גרויסן גליק אז הער פריסטאוו אליין הייסט
מיר שפילן אף אידיש.

— אויב ער האט דיר געהייסן שפילן אף אידיש, — זאגט סאטסביי
געלאסן און ציילט כמעט יעדעס ווארט, — זאלסטו דוקא נאך מער אכ-
טונג געבן און ריידן וואס בעסער דייטש!...

און באלד האט ער מיר צוגעגעבן: — פארשטייטס? דאס האט ער
ספעציעל אזוי געזאגט, כדי צו האבן א געלעגנהייט צו פרעסן געלט בא-
אונדז!...

נאך עטלעכע פארשטעלונגען פון „מישקע-מאשקע“ איז אונדז אויס-
געקומען צו שפילן „קעניג ליר“. די בינע האט זיך געפונען אויבנאן פון
סאלאן און די אקטיארן האבן נישט געהאט קיין שום אויסגאנג און איך
אלגעמיין, האט זיך דער סאלאן געפונען אין זייער שלעכטע באדינגונגען
שוין דערמיט, וואס דער עולם האט געמוזט ארויפקלעמערן אף צוויי
שטאק טרעפ און קיין עלעקטריש ליכט איז נאך דעמאלט דארט נישט
געווען, האבן דארט געברענט קעראסין-לאמפן און דאך, האבן די קישע-
ניעווער אידן יעדע נאכט אנגעפולט דעם זאל און צום „קעניג ליר“ איז
געקומען א גאר גרויסער עולם.

דער דערפאלג איז געווען גאר גרויס, דער עולם האט לאנג אפלא-
דירט, אבער ענדלעך האט מען זיך אנגעהויבן צעגיין, דער עולם איז
אוועק און עטלעכע מינוט שפעטער זיינען די אקטיארן אוועק און אפשר

בלויז א צען מינוט שפעטער, מיר זיינען בלויז געהאט אפגעגאנגען א שטיקל וועג פון סאלאז, ווען מיר האבן געהערט א געוואלט: — פאזשאר! און מען דערוואוסט זיך, אז דער זאל בערלין ברענט.

מיר זיינען צוריקגעלאפן זען וואס עס איז געשען, אינדערזעלבער מינוט זיינען שוין צוגעפארן די פייערלעשער און נאך צוויי שעה לעשן די שרפה וואס האט שוין געהאט ארומגעכאפט דאס גאנצע הויז, האבן מיר זיך דערוואוסט, אז דער בליץ-לאמפ, וואס איז געהאנגען אינדערמיט בינען איז געווען נאנט צום באלקן און דער באלקן האט זיך שוין געמוזט אָנ-הויבן א סך פריער צו מליעה, און ערשט ווען דער מזליקער עולם און די אקטיארן זיינען אוועק, האט זיך דער באלקן צעיושעט מיט א העליש פייער און ערשט דעמאלט האבן מיר געזען, ווי גליקלעך מיר האבן אפגעשניטן, וואס דאס פייער האט זיך ערשט צעיושעט נאכדעם ווי די פארשטעלונג איז געווען געענדיקט און אלע זיינען שוין געהאט אוועק. ווען דער אומגליק וואלט געשען בלויז מיט עטלעכע מינוט פריער, וואלטן פון עולם זיכער געווען א סך קרבנות און מיר, די אקטיארן, וואס האבן זיך געפונען אינגאנצן פון הינטן, וואלטן שוין פון דארט זיכער נישט ארויס קיין לע-בעדיקע...

זיינען מיר טאקע ארויס מיט גליק פון דעם אומגליקלעכן געשעעניש, אבער דערווייל איז נישט געווען וואו צו שפילן. און עס האבן זיך אָנ-גערקט אף אונדז שווערע פינצטערע מעג.

אונדזערע „אויטאריטעטן“, דער דירעקטאר מיט זיין פאמיליע, זיי האבן, פארשטייט זיך, געהאט מיט וואס איבערצוקומען די שווערע צייט; אונדז אבער, די טרופע-מיטגלידער, וואס האבן נישט אנגעהערט צו דער משפחה, אונדז איז אויסגעקומען צו שטארבן פון הונגער. דעמאלט האט זיך אין אונדזער טרופע אויך געפונען דער אקטיאר ד. ר. א. נ. א. ו. מיר זיינען געווארן פריינט און מיר האבן צוזאמען גע-ליטן נויט.

און אין אַט-אָ-די שווערע שווארצע מעג, האט עס זיך אף א גאָר קלאַרן אופן באשטעטיקט, (ווי איך האב שוין געשילדערט אין פאָריקן קאָפיטל) די ברייטהארציקייט פון די בעסערע אידן.

דורך א צופאל האב איך זיך באקענט מיט עטלעכע יונגעלייט, קצבים, וואס זיינען מיט מיר געווארן די בעסטע גומע ברידער און דערוויסנדיק זיך וועגן מיין נויט, לייגן זיי מיר פאָר אַן עסק, אז איך זאל קומען צו זיי, אין א היימישער שטוב, וואו עס וועלן זיך פארזאמלען עטלעכע פא-מיליעס און איך מיט מיין פרוי זאל זיי דארט עפעס שפילן און זיי וועלן שוין זען, אז מיר זאלן פארדינען.

אין דער מוראדיקער לאגע אין וועלכער איך האב זיך געפונען, האב איך, פארשטייט זיך, דעם פארשלאג באלד אנגענומען און איינער האט מיר געגעבן אן אדרעס וואו מיר זאלן קומען. פאני איז געווען צופרידן און מיר זיינען געגאנגען אפן אנגעגעבענעם אדרעס.

אין דער וואוינונג וואו מיר זיינען אנגעקומען, האבן שוין אף אונדז געווארט א סך פאמיליעס, מענער און פרויען, זיי האבן אונדז אויפגע- נומען מיט אפלויוז און מיר זיינען באלד צוגעטראטן צו אונדזער „קונסט“, פאני איז אריין אין די הויז און אנגעקלעפט די וואנסעלעך און מיר האבן דערלאנגט א „שכתי מיט יאנקלען“, אז דער עולם האט געלעקט די פינגער. נאך „שכתי מיט יאנקלען“ האב איך ערשט פארבראקט מיט א פאר לידלעך און מיינע גוטע ברידער זיינען געווען אזוי צופרידן, אז מען האט געשיקט נאך וויין און פאסטראמעס און עס איז אויסגעוואקסן א סעודה כיד המלך און עס איז געווען א לעבעדיקע וועלט.

און טאקע אינדעמועלכן אונט, איידער מיר זיינען אוועק, האבן אונדז די גוטע ברידער געגעבן א נייע אדרעס און אונדז פארבעטן אף מארגן, און אזוי האבן מיר עמלעכע טעג געארבעט יעדן טאג אין אן אנדער פרי- וואטער שטוב, יעדן טאג האט מען געפראוועט סעודות, מען האט אונדז געשטופט געלט און מיר האבן פיין פארדינט און נאך די פארשטעלונגען מיט די סעודות, האט מען ערשט געבראכט איזוואומשיקעס און מען האט אונדז מיט גרויס פארדא באגלייט ביז צו אונדזער קווארטיר.

נאך עמלעכע טעג, וואס מיר האבן יעדן טאג ערגיץ אנדערש געמאכט די קאמעדיע, האבן זיך וועגן דעם דערוואוסט די אנדערע אקטיארן פון דער סאבמיי-טרופע און אין א שיינעם אונט, פונקט ווען מיר, איך און פאני, מיר האלטן אין מאכן די קאמעדיע, באווייזט זיך אין זאל אונדזער ד ר א נ א ו .

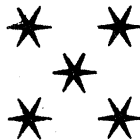
ער האט זיך נישט געפילט. אזוי לאנג נאכגעפרעגט זיך, ביז ער האט זיך דערוואוסט וואו מיר זיינען היינט און ער איז געקומען צו מיר מיט מענות, ווי צו א פריינט, סמייטש, פארוואס מיר האבן אים גארנישט גע- זאגט וועגן דעם, אז ער גויטיקט זיך אין א פארדינסטל נישט ווייניקער ווי מיר.

דאס שפיל האט זיך געענדיקט און איך האב דראנאוון אויפגעקלערט, אז איך האב זיך פאר אים נישט באהאלטן ווייל איך האב פאר אים מורא געהאט אז ער וועט מיר עפעס קאליע מאכן, נאר פשוט, ווייל איך האב זיך געשעמט פאר די איבעריקע אקטיארן, וואס איך נידער אראפ פון מיין אקטיארישן רום און גיי שפילן וואו מען רופט מיר...

און דער אמת איז געווען, אז כאטש איך האב דורך די עמלעכע נעכט

זייער גוט פארדינט און מיר האבן באקומען זייער פיל לויב-ווערטער פון אונדזערע גוטע ברידער, וואָס האָבן די היימישע אַוונטן פאַר אונדז איינגעארדנט און מען האָט געפראַוועט סעודות, וועלכע מיר זיינען אויך געווען גאַנץ זשענדע, ווייל מיר זיינען כאַס טעאַטער זעלמן ווען געווען איבערגעגעסן... פונדעסטוועגן, האָב איך געפילט, אַז עס איז נישט דאָס... איך האָב געפילט, אַז דאָס איז נישט טעאַטער און איך האָב געפילט. אַז מײן שפּילן דאָ, אַט אַזוי, אַ „שבתײ און יאַנקל“, איז אַ צוריקגאַנג, אַן אַראַפּפּאַלן, אַזוי ווי למשל, אַ פּריסטאַוו זאַל פּלוצלינג גאַר ווערן אַ גאַר-ראַדאַוואַי.

איך האָב זיך דעריבער אַנגעכאַפּט אַן דראַנאַווס קומען. איך האָב אים באַלד איינגעלאָדן; זאַל זיין נאָך איינער מיט אונדז, ערשטנס וועלן מיר האָבן נאָך אַ שותף צו דער „עבירה“ און צווייטנס, וועלן מיר אפשר קענען מאַכן בעסער די „קונץ“, אַביסל מער טעאַטראַליש און מיר האָבן טאַקע באַלד אַנגעהויבן ריידן וועגן „קבצנזאַן און הונגערימאַן“. אונדזער גוט-ברידערישער פאַמיליערער עולם האָט אונדזער „פאַרשמעלונג“ אויפֿגענומען מיט באַגייסטערונג און אונדז געגעבן נייע אַדרעסן, וואוּ מיר זאַלן ווייטער אַנגיין מיט אונדזער שפּיל.

צוועלפטער קאפיטל

אבערלמאן, דער געזאנגס-ליבהאכער. — א טעאטער-פלאקאט אלס פאסטארט. — א מסירה קעגן מיר, לאגערן און אבראמזאנען. — גוויק אלס „רבי יאזעלמאן“. — מיין הארצווייטיק און מיין זיסע נקמה.

דאס גיין „מאכן די קאמעדיע“ אין פריוואטע שטיבער, איז בא אונדז נאָר געווען ווי אַן אַרויסהעלפן זיך אין דער שווערער לאַגע, ווען מיר האָבן אין קישעניעווי נישט געקאנט שפילן. אַפיציעל, זיינען מיר נאָך אַלץ געווען אין סאַבסיים טרופע און מיר האָבן נאָר געוואַרט אָף דער מעגלעכקייט עפעס צו מאַן.

אין אַט דער שווערער צייט, האָבן מיר צובאַקומען אין אונדזער טרופע אַ נייע קראַפט, דאָס איז געווען אַ ב ע ל מ אַ ו, מיט זיין יונג בלאַנד ווייבעלע טייבעלע.

אבערלמאן איז דעמאלט שוין געווען באקאנט אלס געזאנגס-ליבהאָ-בער. ער איז געווען אַ הויכער און פעסט-געבויטער מאַן, זיין שטימ און געווען אזוי פעסט ווי זיין געבויטער קערפער, ער האָט געהאַט אַ באַרי-טאָן, אַבער גערופן האָט ער זיך — העלדן-טענאַר.

פאַר אונדזער דעמאלטיקן רעפערטואַר, איז אבערלמאן כאַמת געווען אַ זייער נוצלעכע קראַפט. ער האָט פאַרמאָגט פאַטאַס און אויסערגעוויינ-לעכן טעמפעראַמענט. באַס זינגען, האָט ער זיך באַמיט, אַז דאָס פובליקום זאָל נישט בלויז הערן זיין זינגען, נאָר אויך פאַרשטיין די ווערטער פון זיין געזאַנג און נישט נאָר די ווערטער, נאָר אויך דעם אינהאַלט פון זיין ליד. מיט זשעסטיקולאַציעס, באַוועגונגען מיט די הענט און מיט די פיס האָט ער געגעבן צו פאַרשטיין דעם אינהאַלט פון ליד.

צום ביישפיל: — ווען ער האָט געזונגען „אייזערנע וועגן וועל איך אויסשפאַנען“, האָט ער ביים וואַרט „שפאַנען“, אָנגעהויבן שפאַנען מיט זיינע לאַנגע פיס איבער דער בינע און באַ זיינע דראַמאַטישע סצענעס, האָט ער געברומט ווי אַ לייב. ער האָט ממש געוואַרפן אַ פּחד אפן פּוב-

ליקום, בעתן ברומען ווי א לייב, האט זיך זיין גענוג כריימע נאז נאך מער אויסגעבריימערט און ממש פארנומען זיין גאנץ פנים. אין קישעניעוו, ווי שוין דערמאנט, האבן מיר נישט געהאט וואו צו שפילן און צוכאקומענדיק אזא קראפט, האבן מיר באַלד אויסגעפלאַנט גייע רייזעס און מיר זיינען מאַקע באַלד אַרויסגעפאַרן. אונדזער ערשטער מער וועג איז געווען — קיין אַר י ע וו (אַרנעיעוו). מיר זיינען געפאַרן מיט פורן און אפן וועג, פאַרנדיק פאַרביי וואַלעכעשע דערפער, האט זיך געמאַכט, אַז שוין נאָנט צו אַ גרעסער דאָרף, איז צוגעקומען אַ פּויערד-שייגעץ און דערלאַנגט דעם פּערד וואָס האט געשלעפט אונדזער פור, מיט אַ שטעקן אַ פעסטן קלאַפּ, אַז דאָס אַרימע פּערדל האט אַזש אַ שפרונג אונטער געגעבן.

מיין יונג בלוט האט זיך אין מיר אזא צעקאך געטאן, פאר דער עולה, אַז איך בין אַראָפּגעשפרונגען פון דער פור און דערלאַנגט דעם פּויערד-שייגעץ אַ פאַר געזונטע פעטש און איך בין צוריק אַרויף אפן פור און מיר זיינען ווייטער געפאַרן.

דער שייגעץ האט אבער נישט געוואלט מוחל זיין די פעטש וואָס ער האט באַקומען פון אַ זשידעק און ער איז נאָכגעלאָפּן און געשריגן און אזוי האט ער אונדז פאַרפאַלגט ביז מיר זיינען אַנגעקומען אין דאָרף אַריין און דאָרט האט ער ערשט אויפגעהויבן די אמתע יללה, אַז אַ אידל האט אים געוואלט דערהרגענען און עס האט זיך געמאַכט אַ גרויסער צוואַ-מענגעלוף פון פּויערים און מען האט געבראַכט דעם סטאַראַסטע.

דער סטאַראַסטע מאַכט די „ספּראַווע“ און דאָס ערשטע הייסט ער זויזן די פעטער און דאָס דערהערנדיק, פיל ווייך, אַז עס שטעלט זיך אין מיר אַפּ דאָס האַרץ.

אַבער אונדזער דירעקטאָר סאַבסיי פאַדלירט זיך נישט, ער שלעפט אַרויס אַ גרויסן פּלאַקאָט פון דער טרופע, געדרוקט אין רומיש — „יעוו-ראַפּעיצו וו אַמעריצע“... דער פּלאַקאָט איז געווען גרויס ווי אַ ליילעך וואָס פאַרדעקט אַ בעט און די אותיות פונעם טיפל האָבן געהאט אַ פּערטל מעטער די גרויס און אַט אַ דעם פּלאַקאָט דערלאַנגט סאַבסיי דעם סטאַ-ראַסטע אַנשטאַט אַ פּאַס און דער סטאַראַסטע דרייט מיט דעם פּלאַקאָט אַהער און דרייט מיט אים אַהין און די „סאַצקיס“ העלפן אים אויסשפּרייטן ער זאָל קאָנען לייענען און ווייזט אים, אַז לייענען האט דער סטאַראַסטע מיי ווי נישט געקענט, אַבער דער גרויסער פּלאַקאָט מיט די רומישע אותיות האט זיך אימפּאַנירט און ער איז געוואָרן וואַרעמער צו אונדז און אַנגע-הויבן אויספרעגן און סאַבסיי האט דערציילט וואָס דאָ איז פאַרגעקומען און דער סטאַראַסטע האט איינגעזען, אַז דער שייגעץ איז נישט גערעכט

און ער האט אויסגערופן צום שייגען: — דו צווינער און צווינער. דו ווייסט נישט, אז א פערד טאר מען נישט שלאגן? אז עס איז א צער בעל-היים? ...

און אזוי האבן מיר זיך געגריסט צום סמארעסמע און מיר האבן זיך געלאזן מיט די פורן אף אונדזער ווייטערדיקן וועג קיין ארגעיעוו. אין ארגעיעוו האבן מיר געשפילט לויט די שוין אלט-באקאנטע אומ-שמענדן און מיר זיינען געפארן ווייטער און אזוי זיינען מיר אפגעפארן און געשפילט אין א רייע שמעטלעך, ביז אבעלמאן האט זיך אנגעהויבן קריגן מיטן דירעקטאר און אזוי ווי ער איז געווען א בעל-כוח, האט ער נאך געסמארעשעט מיט קלעפ אויך און דעמאלט האט דער דירעקטאר געזאגט אז ער האט פיינט „שמארקע“ און נאך א קורצער צייט, איז אבעלמאן צוריק אוועק פון אונדזער טרופע און מיר זיינען שוין אן אים, אריינגעפארן קיין בענדער.

דארט האבן מיר זיך איינגעקווארטירט אין פרוואצע וואוינונגען און סאכסיי האט באלד איינגעארדנט, אז שבת זאלן מיר קענען שפילן די ערשמע פארשמעלונג.

שבת אינדעחפרי, האב איך צוליב עפעס באדארפט גיין צו סאכ-סייען און מיר איז אויסגעקומען פארבייצוגיין דעם „אומשאסמאק“ (פא-ליציי-צירקל). עס איז געווען זומער, מיר און טויער אפן און איך זע דורך דעם ברייטן טויער, ווי די גארדאָוואַיעס שטייען אויסגעשמעלט אין גרו-פעס און איינער, אן עלצמער, גייט פון איין גרופע צו דער אנדערער און גיט זיי באפעלן.

איך ווייס נישט ווי אזוי עס איז געשען, אז פונקט אין דער מינוט, ווען איך האב זיך צוליב יוגנטלעכער נייגעריקייט געהאט אפגעשמעלט און אריינגעקוקט, דערהער איך ווי דער עלצמער זאגט צו איין גרופע: — ...דארף מען אומבאדינגט זען אויפצווכן און ברענגען די ארטיסטן אהרן לאגער, אבראמוזן און פאלעפאדע...

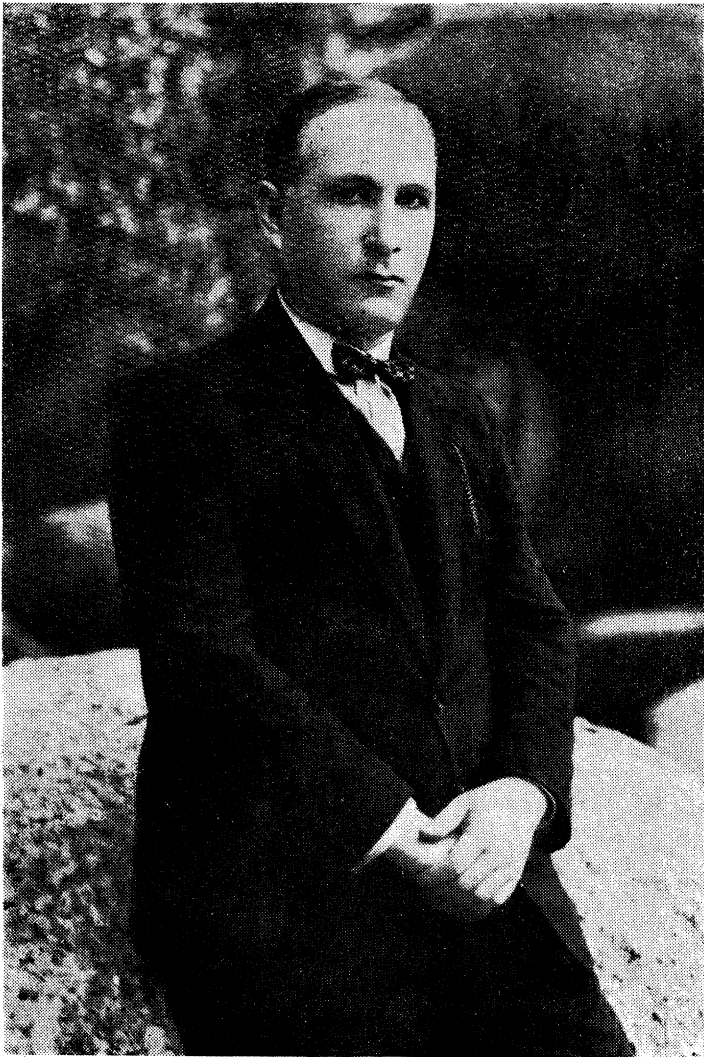
הערנדיק אויסרופן מיין נאמען און די נעמען פון לאגער און אבראמו-זאן, בין איך שיר-נישט אומגעפאלן פון שרעק, וויסנדיק, אז מיר זיינען דריי טרפהנט פאסאזשירן, ווייל לאגער איז געווען אן עסטרייכער (גאלי-ציאנער) און איז ארומגעפארן אין רוסלאנד אן א פאס און איך בין דאך געווען א „נישט-צוגעשמעלטער“ צום פריוויו און אבראמוזן איז גלאט געווען א „בראדיאגע“, וואס איז אין ערגיץ נישט געווען פארשריבן...

לויפנדיק הענדום-פענדום צו סאכסייען מיט דער טרויעריקער נייעס, האב איך איבערן וועג א טראכט געמאן, אז דאס האט אונדז אבעלמאן געמוזט אפטון דאס „שפיצל“, אויס נקמה צו סאכסייען, מיט וועמען ער האט זיך געהאט צעקריגט.

ג. פאלעפארע אלס סוחר אין זיין

דאס איז געווען אין צייט פון ערשטער וועלט-מלחמה, ווען די ווינער פאליציי האט פאלעפארען אלס רוסישן אונטערמאן נישט דערלויבט צו שפילן טעאטער און כדי צו קענען מפרנס זיין זיין פאמיליע, איז פאלעפארע גע-ווארן א סוחר און עס איז אים זייער גוט געגאנגען, נאר אן איינלאדונג פון קראקע צו שפילן טעאטער, דער-וועקט אין אים די בענקשאפט צו דער גינע, פארלאזט ער די געשעפטן און פארט שפילן טעאטער...

ב. פאלעפאדעס אינטימער פריינט אין משך פון עטלעכע
פיינפולע יארן אין לעמבערג. די פריינטשאפט רופט זיך אפ
אין פאלעפאדען נאך א סך יארן אין ארגענטינע.

אפן וועג צו סאבטייען, האָט געוואוינט לאַגער און איך בין פריער אַריין צו אים.

ער האָט כּאַלד דערקענט אָף מיין פנים, אַז עפּעס האָט געמוזט גע-
שען און נישט וואַרטנדיק אָף זיין פּראַגע, האָב איך אים איבערגעגעבן
וואָס איך האָב צופּעליק געהערט אנטקעגן טויער פון אומשאַסמאַק.
לאַגער האָט זיך געמאַכט האַרץ און מיר געטרייסט, אַז איך זאל זיך
נישט שרעקן. ער האָט זיך שנעל אָנגעמאַן (ער איז נאָך געהאט געלעגן
אין בעט) און איז מיט מיר צוזאַמען אַוועק צו סאַבטייען.

נישט וויסנדיק וועגן מיין פּאַרדאַכט, האָט סאַבטיי כּאַלד אַ זאַג גע-
טאָן: — דאָס איז אבעלמאַנס שטיקל אַרבעט... ער האָט זיך געוואַלט נוקם
זיין אַן מיר, האָט ער אייך אונטערגעמסורט...

סאַבטיי האָט דעם גאַנצן ענין נישט גענומען ערנסט. ער דאַרף, זאָגט
ער, סיי ווי זיין באַם פּריסטאָוו, מילא, וועט עס אויסגיין צו נאָך אַ פּאַר
קערבלעך...

און אַזוי איז טאַקע געווען. סאַבטיי האָט „כאַשמירט“ דעם פּריס-
טאָוו און אבעלמאַנס מסירה איז געווען אַרויסגעוואַרפענע מי, מיר זיינען
בשלום אַוועקגעפאַרן און פּאַרגעזעצט מיט אונדזער אַרבעט.
נאָך עטלעכע חדשים, איז אונדזער טרופּע באַרייכערט געוואָרן מיט
אַ נאָך וויכטיקערער קראַפט, דאָס איז געווען ג'ו ז'י ק. גוזיק איז שוין
געווען באַרימט אַלס „געזאַנגס-ליבהאַבער“ און מען האָט זייער פּיל גע-
רעדט וועגן זיין שטאַרקער באַרימטאָן-שטימע.

ווען איך האָב אים ענדלעך געהערט זינגען, בין איך דעמאָלט זיכער
געווען, אַז קיין זינגער אין דער וועלט קאָן נישט האָבן קיין שטאַרקערע
שטים ווי גוזיק. אַזוי ווי איך האָב שוין געהאט געזען און געהערט אַ סך
אַקטיאָרן, האָט זיך אין מיר שוין פּאַמעלעך אָנגעהויבן אנטוויקלען דער
חוש פאַר קריטיק און איך האָב איינגעזען, אַז גוזיק צייכנט זיך טאַקע
אויסערגעוויינלעך אַויס מיט זיין שטאַרקער שטים, אַכער ער איז צו וויי-
ניק מנגן און ער זינגט מער מיט כּוח ווי מיט געפּיל...

גוזיק איז געקומען אין אונדזער טרופּע צוזאַמען מיט זיין פּרוי און
קינדער און אַלע צוזאַמען האָבן מיט אונדז מיטגעוואַנדערט איבער שטעט
און שטעטלעך און גוזיק האָט באַ אונדז פּאַרנומען דעם אויבנאָן, אַלס
הויפּט-העלד אין גאַלדפּאַדנס היסטאָרישע אַפּערעטן.

אין רעפּערטואַר פון דער סאַבטיי-טרופּע, האָט זיך אויך געפונען
גאַלדפּאַדנס היסטאָרישע אַפּערעטע — „רבי יאָזעלמאַן“, פון וועלכער איך
האָט כּסדר געשפּילט די טיטל-ראַלע און גוזיקן איז די פּיעסע נאָך
געווען אינגאַנצן אומבאַקאַנט. בין איך געווען זיכער, אַז אויב מיר וועלן

שפילן די פיעסע, וועל איך ווייטער שפילן מיין ראָל, וואָס איך האָב זיך שוין געהאט דערוואַרבן אַ זייער גומן נאַמען פאַר איר.

די ראָל „רבי יאַזעלמאַן“ איז אַ געזאַנגס-ראָל פאַר אַ באַרימטן און די ראָל איז אַ זייער דאַנקבאַרע און פאַרשמיט זיך, אַז ווי נאָר מען האָט אַנגעהויבן ריידן וועגן שמעלן „רבי יאַזעלמאַן“, האָט גוזיק פּרעטענדירט צו באַקומען די ראָל. אזוי ווי ער האָט אַבער נישט געקענט די געזאַנגען, וואָס האָט ער געטאַן? האָט ער זיך געווענדעט צו דעם ליטוואַק קאַנטאַר, ער האָט אים צוגעזאַגט צו באַצאַלן דריי רובל, ער זאָל מיט אים „איין-זינגען“ די געזאַנגען פון „רבי יאַזעלמאַן“.

דער ליטוואַק, וועלכער האָט נאָך געהאַט אַף מיר אַ ביזו האַרץ פאַר מיין איבערנעמען זיינע ראָלן, האָט זיך אַנגעכאַפּט אַן דער געלעגנהייט זיך צו קענען נוקם זיין אַן מיר, און ער האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט און יעדן טאַג געקענעלט מיט גוזיקן, ביז גוזיק האָט זיך נאָך עמלעכע וואַכן געפילט, אַז ער קאַן זיך שוין אונטערנעמען צו שפילן די ראָל.

דערווייל, האָבן מיר שוין אין עמלעכע שמעט און שמעטלעך גע-שפילט „רבי יאַזעלמאַן“ און איך האָב געהאַט גרויסע דערפאַלגן אין דער ראָל און דאָס האָט אין גוזיקן נאָך מער פאַרשטאַרקט דעם השק צו דער ראָל און ער גייט צו סאַכטיגען און צו לאַגערן און דערקלערט זיי, אַז ער מוז שפילן די ראָל, מען זאָל זי באַ מיר צונעמען און אים אַוועקגעבן, אזוי אַז פון היינט און ווייטער, זאָל ער שוין שפילן „רבי יאַזעלמאַן“, און אויב נישט, שמעלט ער אַן אולטימאַטום, וועט ער אַוועקגיין פון טרופע.

לאַגער איז געווען דער רעזשיסאָר פון טרופע און ער צוזאַמען מיט סאַכטיגען, האָבן זיך פון גוזיקס אולטימאַטום געפילט אין גרויסער פאַר-לעגנהייט און זיי האָבן געפרואַווט ריידן מיט גוזיקן וועגן יושר, סטייטש? ווי קאַן מען אַ מענטשן אזוי וויי טאַן? איר ווייסט דאָך גוט, וואָס דאָס הייסט אַזוינס צונעמען באַ אַן אַקטיאָר אַ ראָל אין וועלכער ער צייכנט זיך אויס...

עס קאַן זיין, אַז סאַכטיי וואַלט זיך גאַרנישט אזוי שטאַרק איינגע-שמעלט פאַר מיר, נאָר ער האָט פשוט מורא געהאַט, אַז אויב ער וועט נאַכגעבן גוזיקן, וועט ער ווידער האָבן צרות פון מיר, ווייל איך וועל אודאי נישט וועלן אַראַפּשלינגען אַזאַ ביטערע פיל און מן-הסתם וועל איך אַוועק פון טרופע און סאַכטיי האָט אַנגב שוין איינגעזען, אַז איך האָב זיך מער-ווייניקער אַנטוויקלט און איך פאַרשטיי שוין אַן עסק און אַז איך האָב שוין די אַקטיאָרישע אַמביציע און איך וועל עס אודאי נישט פאַרשווייגן... האָט סאַכטיי גערעדט מיט גוזיקן וועגן יושר און לאַגער האָט אים צוגעהאַלפן, אַבער גוזיק האָט נישט געוואַלט אַפּטרעטן פון זיינע

פאָדערונגען, ער האָט געוואוסט, אז די טרופע דאָרף אים האָבן און ער איז געווען זיכער, אז ער וועט אויספירן דאָס זייניקע.

אהרן לאַגער, דער רעזשיסאָר, האָט געוואוסט, אז ער האָט אף מיר אַ שטאַרקע ווירקונג און ער האָט גענומען ריידן צו מיר מיט פאַרויכטיקע אַנצוהערענישן און ער האָט מיר דערביי פאַרויכערט, אז מיט דער צייט, וועט זיך אַלץ ענדערן, עס וועט אַנעמען אַן אַנדער ווענדונג, אַבער דער-וויל, וואָלט כדאי געווען אַראָפּצושלינגען אַט אַ די ביטערע פּיל און מאַכן אַ שווייג...

איך האָב אים נישט געענטפערט, ווייל טרערן האָבן מיך גענומען שטיקן. אין איין מינוט זיינען אין מיין מוח פאַרבייגעשוועבט מויזנמער געדאַנקען און איך האָב נישט געקענט דערכאַפּן איינעם פון זיי, איך זאָל זיך אף אים אָפּשמעלן און איבערטראַכטן. איך האָב געפילט, ווי די גאַנצע וועלט וואָלט צוריק געוואָרן אַ תּוהו ובוהו און די חורבות פון דער גאַנצער וועלט וואָלט אף מיר אַרויפגעפאַלן.

שוין פון דעמאָלט אָן, ווען איך האָב געהאַט דעם ערשטן קאַנפּליקט מיט דעם ליטוואַק קאַנטאָר, האָט זיך אין מיר אַנגעהויבן וועקן דער גע-פּיל פון אַקטיאַרישער אַמביציע און איך האָב שוין אַנגעהויבן פאַרשמיין און פּילן, וואָס דאָס הייסט אַזוינס אַ ראַל און ווי אַזוי מען דאַרף אַר-בעטן איבער איר כדי צו האָבן דערפאַלג און איך האָב זיך באַמיט און געאַרבעט, געלערנט און געסטאַרעט זיך צו שפּילן וואָס בעסער און ווען איך האָב שוין דערגרייכט צו שפּילן די הויפּט-ראָלן אין עטלעכע פּיעסן און זיך גוט אויסצייכענען אין זיי, קומט מען צוגיין און מען וויל מיר צונעמען די בעסטע פּיעסע מיינע, די בעסטע און הייליקסטע דערגרייכונג מיינע, וועלכע איז געוואָרן מיין שטאַלץ און איך וועל דאַרפן שמיין ערגיין אין אַ ווינקל און צוקוקן און צוהערן זיך, ווי עמיצער אַן אַנדערער כאַפּט אים מיינע אַפּלאַדיסמענטן און מיין דערפאַלג...

— אַנטלויפן! — האָט מיר אַ שלאַג געטאָן אַ געדאַנק אין קאַפּ אַריין; — אַנטלויפן וואו די אויגן וועלן טראַגן, אַבי נישט צו דאַרפן איבערלעבן די גרויסע פּיין! אַנטלויפן! האָב איך זיך באַמיט צו באַפעסטיקן דעם געדאַנק, אַבער באַלד האָט אַ צווייטער געדאַנק אַריינגעוואָרפן אין מיין מוח די פּראַגע: — וואוהיין? און צו וועמען? קיין פּאַס האָב איך נישט, איך בין דאָך טרופּה און טאַמער מסורט מען מיך? דאָ בין איך דאָך מער-ווייניק אונטער שוין!...

טרויעריקע מעג און נאָך טרויעריקערע נעכט זיינען פאַרגאַנגען. איך בין שוין באַ זיך געווען זיכער, אז איך דאַרף אַנטלויפן פון טרופּע, אַבער מיך האָט אָפּגעהאַלטן אַ שטאַרקערע קראַפט, דאָס איז געווען די מורא

פאר א מסירה און איך האב שוין שטארק באדויערט מיין לייכטזיין, פאר-
וואס איך האב זיך נישט צוגעשטעלט צום פרויוו, איך וואלט געווען
אפגעקומען מיינע מיליטערישע פליכטן, א, ווי אנדערש איך וואלט דע-
מאלט געקאנט האנדלען!...

מיט א ווייטיק וואס לאזט זיך נישט איבערגעבן מיט ווערטער, האב
איך זיך געמוזט אונטערווארפן דעם גורל מיינעם, איך בין געבליבן אין
שרופע און עס איז געקומען דער טאג ווען גוזיק האט באדארפט אויפ-
טרעטן אין „רבי יאזעלמאן“.

וואס איז מיר געבליבן מער אין דעם טאג, ווי ווארטן און האפן אף
א נס, אז גוזיק זאל דורכפאלן? האב איך זיך א גאנצן טאג געשלייכט
אין די ווינקלען און מיט פארביסענע ליפן געווארט אף באנאכט, אפשר
וועט גאט זיך אנעמען פאר מיר, פאר דער הימלשרייענדיקער עולה וואס
איז קעגן מיר באגאנגען געווארן...

איך האב אבער גארנישט באדארפט ווארטן אף א נס. גוזיק האט
נישט געקענט לייענען קיין אידיש און ער האט קיינמאל נישט אריינגע-
קוקט אין קיין ראל און ער האט טאקע קיינמאל נישט געקענט קיין ראל,
האט ער אויך די ראל פון רבי יאזעלמאן נישט געקענט, טראץ זיינע
ספעציעלע גרויסע צוגרייטונגען...

געקומען אין גארדערעכ זיך אנהויבן צוגרייטן, איז גוזיק דאסמאל
זייער פרי, כמעט האלבן טאג. ער האט דאס מאל געוואלט עפעס אויפ-
טאן, כדי צו באווייזן, אז דאס איז א ראל וואס אן אנדערער טאר זי
גארנישט שפילן, נאר ער...

ענדלעך האט זיך דערנענטערט די צייט, ווען עס דארף זיך אויפ-
הויבן דער פארהאנג.

איך בין געשטאנען אין א ווינקל פון סאלאן און דאס הארץ האט
מיר עפעס אונטערגעזאגט, אז דא וועט היינט נישט אדורכגיין גלאטיק.
איך האב שוין דערמאנט, אז גוזיק האט געהאט א שטארקע שמים, אבער
ער איז נישט געווען קיין מנגן, ער האט נישט געהאט קיין גומן געהער
און ווען די מוזיק האט אויפגעשפילט און רבי יאזעלמאן דארף אויפ-
טרעטן אף דער בינע זינגענדיק, האט זיך גוזיק אף דער לעצטער מינוט
זיכער עפעס דערשראקן און ער איז ארויף אף דער בינע מיט אן אנדער
טאן פון דער מוזיק און אין אַרקעסטער איז באלד אויסגעבראכן א וויר-
וואר, דער דיריזשאר האט זיך באמיט צו באהערשן די לאגע און עס האט
זיך אים נישט איינגעגעבן, ביז ער האט געמוזט אינגאנצן אפשמעלן די
מוזיק און גוזיק זינגט ווייטער אן דער מוזיק, ער רייסט זיך אף די גלייכע
ווענט, ער האט אנגעהויבן מיט דריי מענער העכער און דער כאר דארף
מיטהאלטן אבער דאס איז די באריסטן אומעגלעך און שוין דער אנהויב.

פון דער פארשמעלונג שמעלט מיט זיך פאר א מוראדיקן קאמפאסטראפאלן דורכפאל.

איך שטיי אין מיין ווינקל אין סאלאן און איך פריי זיך מיט זיין גרויסן בראך. דאס האט מיינ גאט זיך אנגענומען מיין קרוודע און זיך גוקט געווען פאר מיר... איך פיל, ווי דער ווירוואר אף דער בינע, וואלט מיר געגאסן האניק אין הארצן...

נאך דעם געזאנג, דארף ערשט רבי יאזעלמאן דערלאנגען פראצע, אבער גוזיק קען נישט קיין ווארט און דאס מערקווירדיקסטע איז, וואס ער פארלירט זיך נישט, ער האלט די גאנצע וועלט פאר יאלדן, שטייט ער און ווארפט מיט די הענט און רעדט עפעס אומפארשמענדלעכע ווערטער, עפעס אן אויסערגעוויינלעכן אימפראוויזירטן תרגום-לשון און ער בייזערט זיך און גלאנצט מיט די אויגן און מופעט מיט די פיס און לאזט קיין שום פארמנער אף דער בינע נישט קומען צום ווארט...

די ראָל „רבי יאזעלמאן“ דארף זיך דוקא אויסצייכענען מיט דער געלאסנקייט און באטראכטקייט פון א אידישן פאטריארך וואס קומט טרייסטן זיין פאלק, וועלכעס ער וויל ראטעווען מיט זיין אנגעזעענדיקייט באס קיינער און ער דארף זיך כסדר האלטן מיט ארימטאקראטישן מצ-גיר, וואס זאל איבערצייגן, אז ער איז א גרויסער מאן מיט ווירקונג און גוזיק האט אים געוויזן פונקט פארקערט, היסטעריש, ווארפנדיק מיט הענט און פיס און דער נאטיווער עולם זיצט און קוקט און ווייס נישט וועגן וואס דא האנדלט זיך אייגנטלעך און צווישן די אקטיארן ווערט שוין א געשושקעריי, מען שטיקט זיך שטילערהייט פון געלעכטער און איינער דעם אנדערן קנייפט אויס שטיקער פלייש און מען סודעט זיך איבער: — ווי געפעלט ער אייך? — ער איז משוגע געווארן... וואס דען, א קלארער מענטש וועט אזוינס באווייזן?...

— מיינ גאט האט דאס פאר מיר געטאן!... און אזוי האט מיך די זיסע נקמה אביסל באוואיקט און מיך באפרידיקט פאר די גרויסע וויי-טיקן און פיין וואס איך האב די לעצטע וואכן געמוזט איבערלעבן און נאך זיסער איז מיר געווארן אף מיין געמיס, ווען עטלעכע אקטיארן זיינען צו מיר צוגעקומען און מיר געזאגט: — פאלעפארע!...

אזוי האט גוזיקס אומגליקלעכער אויפטריט מיט מיין קרוין-ראָל, אפגעוואשן מיין ווייטיק און איך האב זיך ווידער אויסגעגלייכט און בין ווידער געגאנגען מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ, פילנדיק, אז איך האב געזיגט איבער די בייזע כוחות, וואס האבן מיך געוואלט אראפשליידערן פון די דערגרייכטע שטאפלען אף דער לייטער פון דער אידישער טע-אטער-קונסט.

דרייצנטער קאפיטל

מיר שפילן אין „בלאגארדנע סאבראניע“. — דער גוכערנאטאר באזוכט אונדזער פארשטעלונג. — בארים ראזנטאל וויל ווערן אן אקטי-
מיאר. — שפרייטן ליכט פאר פארפינצטערטע אידישע מאסן. — א
דערלויבעניש אף נייבעסארביע. — איד וואוין ביי א נארדאוואי. —
די „פריסטאווע“ פארליבט זיך אין מיר.

א סך חדשים זיינען מיר אזוי ארומגעפארן איבער שמעט און שמעט-
לעך. די געשעפטן זיינען געווען שלעכטע און וואס ווייטער — ערגער
און דער דירעקטאר האט געמוזט אויסלייגן אף אלע דעפיציטן.

פונקט ווי די אנדערע אקטיארן פון טרופע, האב איך אויך יעדן
מאג געמוזט גיין צום דירעקטאר און בעטן בא אים פופציק קאפיקעס,
איך זאל האבן מיט וואס איבערצוקומען די טאג-הוצאות פאר מיר מיט
מיין פרוי.

יעדעס מאל, ווען איך בין געקומען צום דירעקטאר נאך די פופציק
קאפיקעס, האב איך פון זיינע שמעכווערטלעך און אנצוהערענישן גע-
פילט ווי מען וואלט מיך געשמאכן מיט גליענדיקע נאדלען.

נאך היינט, אזוי פיל צענדליקער יארן שפעטער, ווען איך גיב א
טרעכט: — פונדזאנען האט דאס דער דירעקטאר גענומען אזויפיל געלט
אויסצולייגן מיי אף צו דעקן די העפיציטן און מיי אונדז אויסצובארגן
פופציקער קאפיקעס? קיין ירושה, ווייסן מיר, האט ער נישט געירשנט,
נאר בלויז דאס, וואס ער איז געווען דער אנפירער פון אונדזער טרופע
און אויב ער האט געהאט געלט, האט ער עס דאך אפגעשפארט פון אונד-
זער ארבעט אין זיין טעאטער און דאך האט ער יעדעסמאל געגעבן צו
פילן, ווי ער טוט אונדז מיט אונדזער פראצע, מיט דעם, אדאנק א ו נ ד ז
אפגעשפארטן געלט, די „סאלדאטסקע טובות“ און ער האלט אונדז אויס
אין דער שווערער צייט, כדי עס בא דער ערשמער געלעגנהייט אפצונע-
מען מיט א גומן פראצענט...

און אַם זיינען מיר ווידער אין קישעניעוו, מיר האָבן זיך קוים לע-
 בעדיקע דערשלעפט אַהין און אונדזער דירעקטאָר האָט זיך איינגעגעבן
 צו באַקומען דעם סאַלאָן פון „בלאַגאָראָדנער סאַבראַניע“.
 אזוי ווי עס איז געווען אום זומער, האָבן מיר געשפּילט אין גאַרטן,
 וואו עס איז געווען אַ פאַרטיקע בינע. דער פּלאַץ איז געווען אַ זייער
 גרויסער, ער האָט ממש געקאנט אַריינעמען גאַנץ קישעניעוו און אַף
 דעם פּלאַץ, האָט זיך דאָס רעדעלע פון אונדזער מול מיט אַמאַל איבער-
 געדרייט צום גומן און יעדן טאַג איז אונדז געוואָרן נאָך בעסער.
 דער גאַרטן איז צו יעדער פאַרשמעלונג געווען פול-געפאַקט און עס
 איז געווען אַ פרייד אַראַפצוקוקן פון דער בינע אַף דעם געדיכט אוים-
 געזעצמן עולם. מיר זיינען פשוט אויפגעריכט געוואָרן און דער דירעקט-
 מאַר גיט אונדז שוין אַליין יעדן טאַג אַ גאַנץ קערבל און ער שמייכלט נאָך
 צו און אַ זיסע האַפּענונג דרינגט אונדז אַדורך, באַלד וועט עס קומען צו
 דעם אַפּרעכענען זיך, ווי וועט אונדז נישט אַרויסקומען צו עטלעכע צע-
 גערלעך?...

און ערשט איצט קוקן מיר זיך אַרום און מיר זעען, אַז אונדזערע שיד
 זיינען צעריסן און דער אנצוג איז אויך שוין אַף צרות און מען זעט
 ערשט, אַז מען גייט שוין אַרום צו שאַנד און מען האַפט אַף דער אַפּרע-
 כענונג ווי אַף משיחן און אַם גיט מען אונדז צו וויסן, אַז היינט וועט
 דער גובערנאַטאָר אַליין, בכבודו ובעצמו קומען צו דער פאַרשמעלונג פון
 „די כּשוף-מאַכערן“, אַזאַ פּוראַר, אַזש דער גובערנאַטאָר אַליין און מיר
 גרייטן זיך, אַ קלייניקייט, דער גובערנאַטאָר! מען וועט דאַרפן ריידן
 אמתן דייטש!... שלייפט מען זיך די צינגער און אַם איז שוין נאַכט, אַם
 לאַזט מען שוין אַריין דאָס ווערטע פּובליקום און יעדער קוקט צו דער
 ספּעציעלער פאַרפּוצטער לאַזשע וואָס מען האָט צוגעגרייט פאַרן גובער-
 נאַטאָר מיט זיין סוויטע, די לאַזשע איז אויסגעפּוצט מיט טעפיטער, אזוי
 ווי פאַר אַ קיווער און אַם ווערט אַ רעש און אַ גערודער, פּלאַץ! מען
 מאַכט וואַרעס, עס קומען אַן דער גובערנאַטאָר מיט זיין סוויטע, זיי
 פאַרנעמען די לאַזשע און דער אַרקעסטער גיט אַ שאַל אוים דעם צא-
 רישן הימן, אַלץ שטייט אויף מיט ערפּורכט און מיר, אַקטיאָרן הינטער
 דעם פאַרהאַנג, שטייען מיט האַרץ-פאַכעניש און וואַרטן צו דערשיינען
 פאַר דעם גרויסן פּובליקום און פאַר די הויכע געסט.

צו דער פאַרשמעלונג האָבן מיר זיך געגרייט אַף אַ גאַר ספּעציעלן
 אופן. מיר האָבן אַכטונג געגעבן, אַז די בינע זאָל אויסזען לייטישער,
 דיינער און ווי שוין דערמאָנט, מיר האָבן זיך באַמיט צו ריידן אַ ריינערן
 דייטשמעריש און אַם הויבן מיר אַן...

דער פארהאנג האט זיך אויפגעהויבן און דאס שפיל גייט אן און יעדע וויילע כאפן מיר א קוק צו דער לאזשע פון אונדזערע הויכע געסט און מיר באמיען זיך צו ריידן דייטש און אט האט זיך דער ערשטער אקט מיט מזל געענדיקט.

דער עולם האט אפלאדירט שטורמיש, און דער גובערנאטאר צוזא- מען מיט זיין סוויטע הויבן זיך אויף און פארלאזן די לאזשע און מען מאכט פאר זיי א ווארע; עס קאן זיין, אז אונדזער דייטשמעריש איז זיי נישט שמארק געפעלן, ווייל זיי זיינען אונזע און ווען דער פארהאנג האט זיך ווידער אויפגעהויבן צום צווייטן אקט, האבן מיר שוין געזען א ליי- דיקע לאזשע און איין אקטיאר האט זיך געוויצלט מיטן צווייטן, אז ער האט מיט זיין „קונץ“ פארטריבן דעם גובערנאטאר פון טעאטער...

מיטן אונזעקייט פון גובערנאטאר, איז אונדז געווארן אביסל לייכטער צו שפילן, מיר האבן שוין נישט אזוי מדקדק געווען אף אונדזער „דיי- טשער“ אויסשפראך און די פארשמעלונג איז דורכגעפירט געווארן כא זייער גוטן הומאר און מיט א סך טעמפערעמענט און דער עולם האט אונדז אלעמען ממש נישט אויפגעהערט צו אַוואַציאנירן.

בלויז דער דירעקטאר מאכטי איז ארומגעצאנגען טרויעריק. דאס וואס העם גובערנאטאר איז אפשר נישט געפעלן די פארשמעלונג, דאס האט אים נישט געארט; ער האט אבער מורא געהאט, אז די הויכע- שמעלטע געסט האבן זיך אפשר געכאפט אפן שווינדל מיט אונדזער דייטש-ריידן און ווער ווייס, צי דאס וועט היינט שוין נישט זיין די לעצ- טע פארשמעלונג אין קישעניעוו... און דער גובערנאטאר קאן אונדז נאך א „טובה“ טאן פאר דער גאנצער גובערניע און מיר זיינען פארטיק...

דאנקען גאט, וואס די מורא פון אונדזער דירעקטאר האט זיך ארויס- געוויזן פאר אומבאגרינדעט. מיר האבן ווייטער געשפילט אן שמערונגען און דער גארטן איז ווייטער צו יעדער פארשמעלונג געווען פול-געפאקט. עס איז געקומען צום השבונען זיך. דאס איז דאך געווען א חברים- קאאפעראטיוו, אבער נישט יעדער חבר איז צוגעלאזן געווארן צום השבון. בלויז די הויפט-מאכערס האבן זיך געקהלט בא די השבונות און כאטש איך האב פארנומען אין טרופע א זייער וויכטיקן פלאץ, האט אבער דער פאקט, וואס איך בין געווען „א טרפהנער פאסאזשיר“, מיך געהאלטן נידעריקער פון גראז און איך בין בנוגע די השבונות, געבליבן מיטן „קליינווארג“ און מיר האבן געמוזט גלויבן אפן ווארט... געענדיקט מאכן די השבונות, ווארט איך מיט אומגעדולד אף דער אפתיקא וואס דער דירעקטאר וועט מיר זיכער דערלאנגען און אט רופט מיך דער דירעקטאר און ער דערלאנגט מיר געלט און איך פרעג מיט די

אויגן — וויפל? און דער דירעקטאר זאגט מיר: — צוועלף רובל מיט צען קאפיקעס און דערביי גיט ער מיר נאך א ליבנסווירדיקע דערקלע-
רונג, אז דאס איז שוין נאכן אראפגעקענען די ביז היינטיקע דעפיציטן
און די חובות וואס איך בין אים שולדיק געווען...

וואס האב איך געקאנט טאן אדער זאגן? איך האב פארשטאנען,
אז בא אזעלכע גוטע געשעפטן, האט באדארפט זיין א סך מער געלט,
אבער זאגט דאך דער דירעקטאר, אז ער האט געמוזט אראפגעקענען די
דעפיציטן און די אויסגעלייגטע געלטער וואס ער האט אונדז געבארגט
און ווער וויים דען וויפל דאס האט באטראפן?... צייל איך די צוועלף
רובל אהין און צוריק און עם פרייען מיך שוין די עמלעכע רובל, ווייל שוין
לאנג, לאנג, ווי מיר האבן נישט געזען קיין מזומענעס רובל פאר די אויגן...
דאס ערשטע בין איך געלאפן אפן מאלמשאק און זיך באנייט מיט
אן אלטן אנצוג און איך בין אהיימגעקומען א האפערדיקער אף ווייטער-
דיקע גוטע צייטן.

מיר האבן נאך געשפילט אין קישעניעוו א שוין ביסל צייט און אין
דער צייט, האט זיך אן מיר אנגעטשעפעט א לאנגער ברונעמער כחור,
וואס האט נישט געוואלט אפטערעטן פון מיר, נאר כסדר געטענהט, אז ער
ווייל ווערן אן אקטיאר.

דער כחור האט געהייסן ר א ז ע נ ט א ל. (שפעטער האב איך וועגן
ראזענטאלן געהערט, אז ער איז געווארן א גרויסער און אנגעזעענער
בינע-קינסטלער אין אמעריקע).

יעדן מאג, האב איך ראזענטאלן געהאט צו גאסט און וויפיל איך האב
אים נישט געפרוואווט אפריידן פון זיין חשק צו ווערן אן אקטיאר, עם
האט מיר נישט געהאלפן. ער האט נאר געוואלט אז איך זאל אים פאר-
שטעלן פאר ומיין דירעקטאר און אים צוהעלפן, אז ער זאל אים אריינעמען
אין טרופע.

איך האב געוואוסט, אז דער ראזענטאל שטאמט פון א זייער כבודער
און רייכער משפחה, און וויסנדיק די לידן און פיין וואס מען דארף א-
בערלעבן אלס אידישער אקטיאר, האב איך אים אנגעהויבן אויפווייזן מיט
מיר גופא אלס ביישפיל, אז דאס טויג נישט, זעט, יונגערמאן, איך בין
שוין אן אנגעזעענער אקטיאר, שפיל ערשטע ראָלן און איך ליידי פונ-
דעסמוועגן נויט וואו איך האב מער הונגערדיקע טעג ווי זאמען...

אבער דער ברונעמער כחור לאזט זיך נישט אפאלאגן פון זיין גע-
דאנק, ער פאדערט אלץ, אז איך זאל אים פארשטעלן פארן דירעקטאר.
האב איך אים איינמאל מיטגענומען מיט זיך צום דירעקטאר, דארט
איז אויך געווען לאנגער דער רעזשיסאר, און אויך ווי האבן אנגעהויבן דעם

יונגערמאן אפריידן פון זיין שריט, זיי האבן אים געבראכט א סך ענלעכע ארגומענטן וועלכע ער האט שוין געהאט געהערט פון מיר, אבער עס האט גארנישט געהאלפן, דער יונגערמאן האט זיך געהאלטן בא דאס זייניקע, ער מוז ווערן א אידישער אקטיאר, ער וויל העלפן שפרייטן ליכט פאר די פארפינצטערטע אידישע מאסן און ער מוז ווערן א אידישער אקטיאר.

— „העלפן שפרייטן ליכט פאר די פארפינצטערטע אידישע מאסן“ — די ווערטער פון דעם רייכן זונדל זיינען מיר גוט אריין אין קאפ, ווייל זיי האבן מיר פארענטפערט א סך פראגן, אין וועלכע איך האב זיך שוין זייט א צייט אנגעהויבן גריבלען.

אויך דעם דירעקטאר האט די פראצע פאראינטערעסירט, און ער האט אים געפרעגט, וואס ער קען. אויב ווערן א אידישער אקטיאר, מוז ער דאך עפעס קענען...

און דער ברונעטער יונגערמאנשיק האט זיך אוועקגעשטעלט אין א פאזע און אנגעהויבן דעקלאמירן. געענדיקט א דעקלאמאציע, האט ער אנגעהויבן זינגען א ליד און האט ער געענדיקט דאס ליד, האט ער אנגעהויבן טאנצן און צוועענדיק דעם קאנצערט וואס דער בחור האט פאר אונדז אפגעשפילט, האבן מיר זיך איבערגעקוקט און מיר האבן יעדער אין געדאנק, פאר זיך, געמוזט מודה זיין, אז דער בחור האט טאלאנט און דער דירעקטאר האט שוין מער נישט געפרואווט אפריידן אים, ער האט אים צוגעזאגט, אז ווי נאר מיר וועלן פארענדיקן שפילן אין קישעניעוו, קאן ער זיך אנשליסן צו אונדזער מרופע און מיטפארן מיט אונדז אף אונדזערע וואנדער-וועגן...

שוין עטלעכע וואכן איידער מיר האבן באדארפט פארענדיקן אין קישעניעוו, האט זיך אונדזער דירעקטאר אנגעהויבן באמיען, וועגן בא-קומען א דערלויבעניש צו שפילן טעאטער אין ניי-בעסארעביע. דאס איז געווען פארבונדן מיט גאר גרויסע שוועריקייטן, אבער ווען די צייט איז געקומען און מיר האבן באדארפט פארענדיקן אין קישעניעוו, האט אונדז זער דירעקטאר באוויזן צו באקומען די דערלויבעניש און מיר האבן זיך געלאזן אין וועג.

ראזענטאל איז געפארן מיט אונדז.

ווי געוויינלעך, האט מען אים מכבד געווען צו פארן אף דער טרוי-סער פור צוזאמען מיטן באגאזש, ער איז ארויפגעקראכן אויבן, כדי פארן-דיק, זאל ער גלייכצייטיק קענען אכטונג געבן אף אונדזער געפעק און די איבעריקע פון מרופע, זיינען געפארן אין פאעמאנען.

ראזענטאל איז געזעסן אף דעם וואגן אין דער הויך, אף די קאסטנס

און קופערמעס און איז קוים א לעבעדיקער אַנגעקומען אין דעם ערשטן שמעטל אין ניי-בעסאראַביע, אפן וועג האָט ער פאַרלוירן זיין נייעם הומ, אַבער אַראַפּקריכנדיק פון וואַגן, האָט ער זיך אויסגעגלייכט די ביינער און אין זיינע אויגן האָט זיך אַפּגעשפיגלט זיין גרויס גליק, וואָס ער פאַרמ ענדלעך מיט אַ טרופּע אַקטיאָרן און ער איז איינער פון זיי...

די נייע בעסאראַביע האָט נישט אַפּגענאַרט אונדזערע האַפּענונגען. וואו מיר האָבן געשפּילט און וואו אַס מיר האָבן געשפּילט, איז יעדע נאַכט געווען דער סאַלאַן פּול-געפּאַקט און דער עולם האָט אונדז ממש באַוואַרפן מיט געלט און מיט מתנות. געווען שטעטלעך, וואו מיר האָבן אין סאַלאַן יעדע נאַכט געזען דיזעלבע אידן און יעדע נאַכט האָבן זיי אפּסניי ארויסגעוויזן זייערע גרויסע התפעלות און זייער גרויסע צופרידן-קייט מיט אונדז.

ראַזענטאַל איז צוגעשטאַנען צו אונדזער רעזשיסאָר, אַז ער זאָל אים אַנטרויען די ראַל „יאַפע“ פון יעקב גאַרדינס „אידישן קעניג ליר“, און ער האָט אַזוי לאַנג געבעטן, ביז לאַגער האָט אים נאַכגעגעבן און באלד, באַ זיין ערשטן אויפּטריט אַלס יאַפע, האָבן מיר איינגעזען, אַז ראַזענטאַל קאן אַלס אַקטיאָר גאָר הויך ארויפּשטייגן.

ראַזענטאַל האָט אין בעסאראַביע געהאַט אַ גאָר גרויסע פאַרצווייגטע משפּחה און אין יעדן שמעטל האָט ער געטראָפּן קרובים, וואָס האָבן פאַרנומען בכבודע פּלעצער צווישן די אַנגעזעענסטע באלעבאטיים.

אין יעדן שמעטל האָבן אים קרובים דערקענט און זיי האָבן באלד מיטגעטיילט זיין פּאַטער אין וואָס פאַר אַ מצב זיי האָבן געטראָפּן זיין תּכּוּש, אַז ער איז גאָר אַ קאַמעדיאַנט, רחמנא לצלן און זיין פּאַטער איז באלד געקומען און אים מיטגענומען מיט זיך, צוריק אַהיים, אַבער צו די אַכט טעג, איז ער ווידער געקומען צו אונדז, ער איז געווען אויסעג-קליידט אין אַ נייעם אַנצוג און נייע וועש און אַזוי איז זיין פּאַטער, דער רייכער ווייז-שענקער געקומען נאָך אים עטלעכע מאל, עטלעכע מאל אים צוריקגעפירט און ראַזענטאַל האָט זיך ווידער ארויסבאַקומען אַף דער פּריי, כדי אונדז צו העלפּן: — פאַרשפּרייטן ליכט און פּרייד פאַר די פאַר-פינצטערטע אידישע מאַסן!...

ווי לאַנג ער איז מיט אונדז געפּאַרן, האָט אים דער פּאַטער יעדע עטלעכע וואָכן אַפּגעזוכט און מיטגענומען אַהיים, ביז איינמאַל איז ער פאַרשוואונדן פון אונדזער טרופּע און איך האָב אים מער נישט געזען. איך האָב שפּעטער באַקומען גרוסן פון אים דורך אַנדערע אַקטיאָרן, זיי האָבן אים זייער געלויבט, אַבער געזען האָב איך אים נישט מער. מיר זיינען אַזוי אויסגעפּאַרן גאַנץ ניי-בעסאראַביע, געמאַכט זייער

גומע געשעפטן, אבער דער דירעקטאר האט שוין גוט אכטונג געגעבן, אז מיר זאלן נישט ווערן צו פעט און בלוז די וואס זיינען געשמאנען באס רודער, זיינען פשוט רייך געווארן.

אין איין שמעטל, האט זיך דורך א צופאל אויפגעקעמט א שווינדל וואס אונדזער דירעקציע איז באגאנגען קעגן אונדז.

דארט איז פארגעקומען א בענעפיט-פארשמעלונג פאר אן אינסטיטוט צו זיין און דער אפטייקער פון שמעטל האט פארטראגן די אינטערעסן פון דער אינסטיטוציע.

אף מארגן נאך דער פארשמעלונג, זיינען מיר, איך און דראנאו, געווען צו גאסט באס אפטייקער. ער האט אונדז געלויבט פאר דער נעכטיקער פארשמעלונג, ער האט מיר מיט דראנאו געמאכט קאמפלימענטן, אז מיר ביידע זיינען אים אמבעסטן געפעלן, אויך אהרן לאגער האט זייער שוין געשפילט זיין קאמישע ראל און ער דערציילט אונדז, וועגן דעם זשעסט וואס ער האט געמאכט פון אנערקענונג צו דער טרופע. מיט דער ספעציעלער באליוונג וואס די קאמיסאן האט באשטימט פאר דער טרופע א הויך דעם אויסגעהאנדלטן פרייז פאר דער פארשמעלונג.

פון וואס פאר א סומע דער זשעסט איז באשטאנען, האט אונדז נישט געפאסט צו פרעגן, איך און דראנאו, מיר האבן זיך בלוז אנגעקוקט איינער דעם אנדערן און אונדזערע בליקן האבן שוין געזאגט: — אט אזוי פארזארגן אונדז אונדזערע באלעבאטיים...

מיר האבן נאך געווארט, מיר האבן געטראכט, אז אפשר וועט דער דירעקטאר אונדז זאגן וועגן דער מתנה בעת דער אפרעכענונג, אבער א נעכטיקער טאג; דער דירעקטאר האט אפילו נישט געטראכט אזוינס צו טאן און ווער ווייס וויפיל מאל ער האט אליין אראפגעשלונגען דעם פראדוקט פון אזעלכע זשעסטן.

די געשעעניש האט אונדז שוין אמקלארסטן איבערצייגט, אז דער דירעקטאר האנדלט קעגן אונדז נישט ערלעך, אבער וואס האבן מיר געקאנט טאן? מיר האבן ביידע מורא געהאט א בויל צו עפענען, ווייל מיר זיינען ביידע געווען טרפה פאר דער נאטשאלסטמווא, ווייל דראנאו האט זיך אויך געפילט צו גיין אפגעבן דעם צאר זיינע פיר וואכן מיליטער-דינסט... און אזוי איז עס געווען, אז כאטש מיר האבן שוין געוואוסט פון דער הימלשריינדיקער עולה וואס דער דירעקטאר באגייט קעגן אונדז, האבן מיר פונדעסטוועגן געמוזט שווייגן.

אין דעם זעלבן שמעטל איז געווען א גאר אדאוואי און דאס איז דאך שוין אן אלטער כלל, אז אויב דער גנב וויל זיין מער זיכער, זאל ער וואוינען געבן דער פאליציי, האב איך אויך אזוי געטאן און איך האב געוואוינט בא דעם גאר אדאוואי אף קווארטיר.

דער פריסטאוו פון שמעל, האט געהאט א געליבטע, א זייער שיינע קריסטן, וועלכע פלעגט יעדע נאכט באזוכן אונדזערע פארשמעלונגען. אזוי ווי מיר איז מערסטנס אויסגעקומען צו שפילן דאס שיינע אינגל, די העלדן-ראל, האט זיך די האלבע פריסטאוושע אין מיר פארליבט און זי איז צוליב מיר געווארן אן אפמער גאסט באס גארדאוואי.

פאר דעם גארדאוואי, איז עס געווען א גאנצע מציאה וואס דעם פריסטאווס געליבטע קומט כסדר צו אים צו גאסט, ער האט עס באטראכט פאר א גרויסן כבוד און נאך מער האט ער זיך געגרויסט דערמיט, וואס די גויע האט אים אויסגעזאגט און זיך פארטרויט פאר אים, וועגן איר ליבע צו מיר.

דער גארדאוואי האט געפירט דאס רעדל. ער האט שוין געוואוסט ווען צו פארזארגן משקה און פארבייסן, עס האט געהייסן, אז ער נעמט זי אויף פיין, ווי עס פאסט פאר א פריסטאווס געליבטע, און באלד האט ער מיך אריינגעבעטן צו זיך אין שטוב און ער האט שוין אזוי אויסקאמ-בינירט, אז איך זאל בלייבן מיט איר אליין.

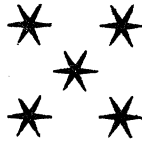
איך מוז זיך דא פשוט מודה זיין, אז טראץ מיינע איבערלעבענישן באס מעצטער, בין איך נאך אין אלע פרטים געווען ממש א נאאיוו אינגל. איך האב זיך א סך מאל דערמאנט אן ציפקען, איך האב נישט זעלמן געזען די סצענע, ווי מען רייסט זי אוועק פון מיר און איך האב נאכצאמאל אי-טערגעפילט דעם ווייטיק, אבער איך האב גלייכצייטיק זייער ליב געהאט פאנין און איך האב נישט געטראכט פון קיין אנדערע פרויען.

איצט, ווען איך האב באמערקט ווי דער גארדאוואי שארט זיך ארויס פון שטוב און לאזט מיך מיט דעם פריסטאווס געליבטע אליין און פילנדיק אף זיך אירע ברענענדיקע בליקן, איז מיר עפעס געווארן אומ-היימלעך און איך האב גארנישט געוואוסט ווי אזוי איך דארף דא האנדלען... ואון דא, פארברענט זי מיך מיטן פייער פון אירע אויגן און זי לאכט צו מיר און איר קיילעכיק שיינ פנימל איז פארפלאכט און זי רוקט זיך צו מיר נענטער און אט זאגט זי, אז איר איז היים און זי אנטבלויזט איר ביוסט און איך דערמאן זיך פלוצלינג אן דער מעשה פון יוסף הצדיק מיט פוטיפערע און איך פיל, אז אויך זי קאן קעגן מיר וועלן האנדלען אזוי ווי פוטיפערע קעגן יוספן און עס באמבלט זיך בא מיר אין די גע-דאנקען: — פרויוו, פאספארט, פריסטאוו, גארדאוואי...

און דא רוקט זי זיך כסדר נענטער צו מיר און זעענדיק מיין פאר-לעגנהייט, וויל זי מיך מוטיקן און זי פרעגט מיך: — וואס איז מיט דיר, שיינ בהורל... פאר וואס ביזמו אזוי נישט דרייסט? און זי לאכט און ווארפט זיך צו מיר און איך פיל ווי איר קערפער פארברענט מיך און

איך לעב איבער א צווייענדיקע שרעק, איך האב מורא, אז אויב איך וועל
 נישט ביישטיין דעם נסיון, וועט זיך דער פריסטאוו סוף כל סוף דערוויסן
 און דעמאלט בין איך א פארטיקער און גלייכצייטיק שרעק איך זיך, אז
 אויב איך וועל יא ביישטיין דעם נסיון און איך וועל פשוט אנטלויפן,
 דעמאלט קאן די באליידיקטע גויע זיך נוקם זיין פונקט אזוי ווי פומיפערע
 אן יוספן און זי דארף דאך נאר זאגן דעם פריסטאוו איין ווארט קעגן
 מיר, בין איך דאך שוין א פארטיקער...

מינע פארצווייפלמע טראכמענישן האט די הייסבלומיקע געליבמע
 פון פריסטאוו אנגענומען אלס פשוטע אינגלשע נישט-דרייסטקייט און זי
 האט זיך א ווארף געטאן צו מיר, מיך ארומגעכאפט און מיך אנגעהויבן
 קושן מיט אזויפיל ברען און ליידנשאפט, אז איך בין פשוט פארשיכורט
 געווארן און נישט געוואוסט וואס מיט מיר קומט פאר...

פערצנטער קאפיטל

איר הויב פאמעלעד אז פארשטיין טעאטער. — איר בענק אהיים. —
די באגעגעניש מיט מיין פאמיליע. — אסתר רחל קאמינסקי. — דראַ
נאוו שרעקט מיר איבער און איר לאז זיך מיט אים אין וועג.

זייט איר האב אין זיך דערפילט דעם דראַנג צו ווערן אַן אַקטיאָר,
האָב איר אין ניי-בעסאַראַביע געהאט דאָס בעסטע שטיקל צייט. די
איבערלעבענישן מיט קאַנטאַרן, אַבעלמאַנען און גוויקן, זיינען פאַר מיר
געווען גוטע לעקציעס און דער דראַנג צו דערגרייכן כּסדר נייע דער-
פּאַלגן, האָבן געוועקט אין מיר די קינסטלערישע אַמביציע און ווייל מיר
האַט זיך אויסגעוויזן, אז איר ווייס שוין דעם סוד פון מיין באַרוף, אז
איר טו הייליקע אַרבעט, אז „איר שפּרייט ליכט פאַר די פאַרפינצערטע
אידישע מאַסן“, האָב איר זיך אָנגעהויבן פילן דרייסטער אַף דער בינע
און די דרייסטקייט האָט מיר געהאַלפּן, אז איר זאָל וואַגן צו העכערן
מיין טאַן אַף דער בינע און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז איר האָב אַ
גאָר גרויסע שטיק און אז איר זינג פון טאַג צו טאַג בעסער און לויטער-
רער און דראַנאָו האָט מיר צוגעגעבן מוט, ער האָט געזאָגט, אז ער איז
איבערצייגט, אז איר וואַלט געקאָנט ווערן אַן אַפּערן זינגער און דער-
גרייכן דאָס טעלערל פון הימל...

יא, די אנערקענונג האָב איר שוין געהאט פון אַלע זייטן, גאָר בלויז
מיין דירעקטאָר סאַבסיי, האָט זיך נישט געמאַכט קיין צימעס פון מיר...
ער האָט אויסגענוצט די גוטע געשעפטן אין ניי-בעסאַראַביע אַף
רעכטס און אַף לינקס און פאַר מיר האָט ער געזשאַלעוועט צוצואוואַרפּן
כאַטש ברעקלעך פון די גרויסע פאַרדינסטן.

ווען עס האָט שוין געהאַלטן אז די טרופע זאָל פאַרלאָזן ניי-בעסאַ-
ראַביע, האָב איר באַשלאָסן, אז ווייטער פאַרן וועל איר נישט. איר האָב
געוואוסט, אז אין אַנדערע געגנטן דערוואַרט אונדזער טרופע נישט מער
ווי לייזן און פּיין און הונגער, האָב איר באַשלאָסן איבערצורייסן מיט

דער מרופע און לאָזן זיך אין מיין שטעטל אַרײַן, אַהײם, כדי זיך צו זען מיט מיין פאַמיליע, וועלכע איך האָב שוין זײַט צען יאָר נישט געזען. און אפילו כמעט נישט דורכגעשריבן זיך מיט קיינעמען פון זיי.

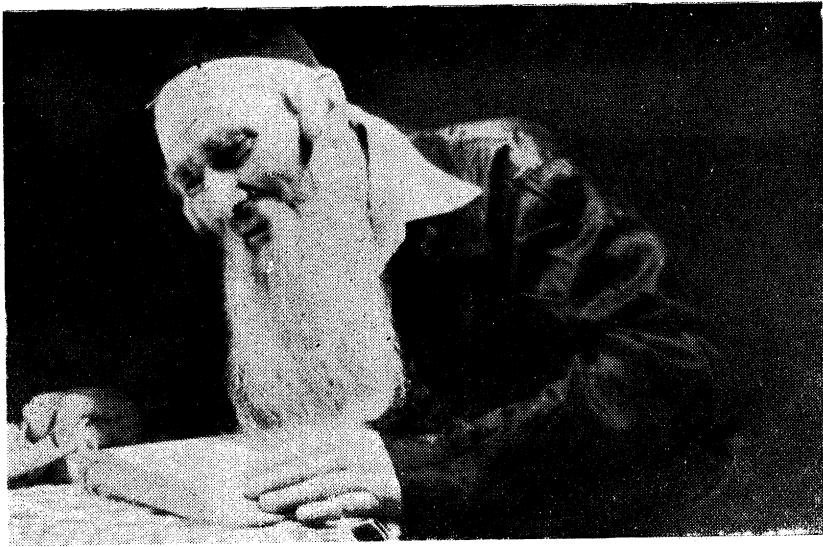
איצט האָב איך זיך ערשט דערמאַנט, אַז ווען איך בין אַוועקגעפאַרן. בין איך נאָך כמעט געווען אַ אינגל, איך האָב אפילו נישט געוואוסט גענוי וואָס איך וויל אַזױנס, נאָר מיך האָט געצויגן צו דער בינע, מיך האָט געצויגן צו שפּילן „קאַמעדיע“; זײַט איך האָב זיך באַטייליקט אין דעם „חכמת-שלמה-שפּיל“ וואָס ר' אברהם האָט אונדז אויסגעלערנט, האָב איך שוין נישט אויפגעהערט צו בענקען נאָך נייע שפּילן און איך האָב דאָך שוין אַזױ פיל דערנרייכט מיט מיין שפּילן, איך האָב דאָך שוין געזען אַזױפיל פרייד אַראַפּשײנען פון מענטשלעכע פּנימער וועמען איך האָב מיט מיין שפּילן באַגרייטערט און איך האָב דאָך שוין אפילו אָנגעהויבן פאַרשטיין, אַז איך טו אַ נוצלעכע און אַ הייליקע אַרבעט, איך האָב דאָך אַזױפיל געליטן און דאָך בין איך כסדר אַרומגעפאַרן און געשפּרייט ליכט פאַר די פּאַרפּינצטערטע אידישע מאַסן און אַט האָב איך זיך אַרומגעזען, אַז איך בין שוין אַ מאַן, איך בין אויסגעוואַקסן און נאָך צען יאָר האָט זיך מיר פאַרבענקט צו זען מיין מאַמען, מײנע שוועסטער און מיין ברודער און איך וויל פאַרן אַהײם, אַהײם...

אויך פאַני האָט זיך פאַרבענקט נאָך די איריקע און זי האָט באַ-שלאָסן צו פאַרן צו אירע קרובים אַף אַ שטיקל צײַט, ביז מיר וועלן זיך ווידער צוזאַמענקומען און אַנשליסן זיך צו אַ גוטער מרופע, וואָס וועט קעגן אונדז אפּשר האַנדלען ערלעכער ווי סאַכסיי.

דער באַשלוס איז געווען אַ פעסטער און בלוז עמלעכע מעג שפּע-טער, נאָך איידער סאַכסיי האָט זיך געלאָזן אַף זײַן ווײַטערדיקן וועג, בין איך אַפּגעפאַרן קײן נאַוועבוג.

פאַרנדיק מיט דער באַן, האָב איך זיך געפילט זײער גוט. עס האָט מיר געזונטען אין האַרצן און אומבאַשרײבלעכער פריידיקער געזאַנג און די רעדער פון באַן, האָבן צוגעקלאַפט צום טאַקט, און די צײַט איז גע-לאָפּן שנעל און אַט שטייען מיר שוין אַף דער סטאַציע, וואו איך דאַרף אַראַפּגיין און צופאַרן מיט אַ פּור אַ פינג אַ וואַרסט וועג ביז נאַוועבוג. און דוקא די לעצטע פינג אַ וואַרסט וואָס איך בין געפאַרן מיט דער פּור, האָבן זיך פאַר מיר געצויגן ווי אַן אייביקײט.

עס איז שוין געווען נאַכט. די נאַכט איז געווען אַן אויסגעשטערנטע און דאָך איז זי געווען אַזױ מוראדיק אומעטיק, עס האָט זיך נישט געזען און נישט געהערט קײן שום באַוועגונג פון לעבן, אַ חוץ די געטראַס-קעריי פון אונדזער פּורל און עס האָט אויסגעזען, אַזױ ווי אונדזער לע-

צוויי פאזן פון
 ב. פאלעפאדע
 אלס צדיק
 אין ש. אנסקיס „דיבוק“
 אין מעזשער
 „צענטראל“
 אין
 ווארשע
 (1921-1923)

דאס איז געווען די
 ליכטיקסטע און הייליק-
 סטע צייט פון ב. פאלע-
 פאדעס קארערעע אלס
 אידישער בינע-קינסט-
 לער.

אסתר רחל קאמינסקי

ווער עס האט געזען די גרויסע קינסטלערן שפילן מעאטער,
דער וועט זי קיינמאל נישט פארגעסן! ביז היינט גליט נאך
אין פאלעפאדען דער הייליקער דערהויבענער געפיל פון דער
ציט ווען ער האט געשפילט מיט איר צוזאמען אין מעאטער
„צענטראל“ אין ווארשע.

בעדיק פורל וואלט אריינגעפארן אין א ווייטן, פינצטערן און שוויטן חלל. דער בעל-עגלה וואס האט אנגעטריבן מיט מיין פורל, איז געווען א שווייגנדיקער. ער האט בלויז ווען נישט ווען א ווארטשע געטאן ברוגז אף זיין פערדל און זעענדיק, אז דאס פערד נעמט אים נישט אין אכט, האט ער זיך פארטיפט אין מחשבות און ער האט זיך אפילו געפוילט דעם פערדל פון צייט צו צייט א שמיץ צו מאן און דערמאנען עס, אז עס מעג גיין אביסל שנעלער...

דער אומעט פון ארום, האט זיך אויך אריינגעגאסן אין מיין הארץ אריין און אויסגעלאשן דארט מיין פרייד און איך האב איבערן גאנצן וועג בלויז געפילט א נאנגדיקע בענקשאפט צו מינע נאנמע און א מי-פער רחמנות האט מיך ארומגענומען צו זיי און איך האב אנגעהויבן טראכטן ווי שווער מיין ברודער דארף הארעווען אף זיין טרוקן שטיקל ברויט, בעת איך האב די גאנצע צייט פארבראכט מיט שפילן מעזמער... עס איז מיר איינגעפאלן, אז איך וועל קושן מיין ברודערס פארמאזאליעטע הענט און איך וועל וויינען פון נחת געמישט מיט צער, ווען איך וועל אים ארומנעמען און דריקן צו מיין הארץ.

טראכטנדיק אזוי, האב איך שטיל גערופן דעם נאמען זיינעם, יעקב יאסי... יעקב יאסי... און איך בין געווען זיכער, אז ער הערט דארט מיין רופן זיין נאמען און טרערן האבן מיר גענומען שטיקן אין האלדז... יעקב-יאסי... מיין ערלעכער, מיין ארימיגקער שווער געפלאגמער ברודער...

אין אזא שטימונג בין איך געזעסן אף דער פור, וועלכע האט זיך פונדעסטוועגן דערנענטערט צום שמעטל און עס זיינען אויסגעוואקסן פאר מיר די נאוועבונער הייזקעס מיט די שטרויענע דעכלעך און איך האב זיך גוט איינגעקוקט אין יעדער הייזקע, איך האב זיי געוואלט דער-קענען און דערמאנען זיך ווער עס האט דארט געוואוינט און אין געדאנק האב איך געטראכט: — צי וואוינט נאך דארט דערזעלבער? עס זיינען דאך שוין עפעס פארגאנגען גאנצע צען יאר!...

אט פארן מיר שוין פארביי דער געמויערטער שיל, זי שיינט ארום פון צווישן די קליינע הייזקעס ווי א ריז צווישן קארליקעס... און אט שמעלט זיך אפ דאס פורל, איך גיב א קוק, דאסמזעלבע הייזקעלע וואס איך האב פארלאזן מיט צען יאר צוריק און איך וואונדער זיך, — וואס? מיר וואוינען נאך אלץ אינדעמזעלבן הייזקעלע?

איך קוק אריין דורך דעם קליינעם פענצטערל, דאס שטיבל איז בא-לויכטן פון א קליין קעראסיד-לעכפל און אט דערזע איך די מאמען, זי דרייט זיך ארום און פארעט זיך נאך עפעס אין שטוב און דער בעל-עגלה ווארט נישט לאנג, ער קלאפט אן אין מיר און רופט אויס: — עפנט אויף, איך האב אייך געבראכט א גאסט...

די מאמע קומט צו דער מיר, עפענט זי פאמעלעך אויף — ווער איז? פרעגט זי און אט בין איך שוין נעבן איר אין העם פינצטערן פאדער-שמיכל און איך פיר זי אריין צוריק אין שטוב און די ליכט פון קעראסין לעמפל פאלט אף מיין פנים און מיין מאמע דערקענט מיך.

— בנציון! זון מיינער! און מיר פאלן זיך אין די ארעמס און איך פיל ווי די מאמעס טרערן מאכן מיר נאס די הענט און דאס פנים און וויפיל איך גלעט זי און קוש זי, קאן זי זיך אלץ נישט בארואיקן פון פרייד און איבעראשונג און זי וויינט ווייטער און פליסטערט שטיל און צערטלעך: — מיין זון! מיין בנציון...

די שוועסטער איז שוין געלעגן אין בעט, נאך די מאמעס וויינען האט זי אויפגעוועקט און דערהערנדיק דער מאמעס פליסטערן „בנציון, בנציון“ איז זי אראפגעשפרונגען פון בעט און צוגעלאפן צו מיר — בנציון! און זי האט מיך ארומגעכאפט קושן און אויך זיך צעוויינט.

דער שמורעס פון מיין צוזאמענטרעף מיט מיין מאמען און שוועס-טער, האט אנגעהאלטן גענוג לאנג, אכער דעם אמת געזאגט, איז מיין בענקשאפט צו מיין ברודער געווען פיל גרעסער ווי צו זיי און איך האב ענדלעך א פרעג געמאן: — און וואו איז יעקב-יאס?

— ער איז בא זיך אינדערהיים, ער שלאפט שוין אודאי, ענטפערט מיין שוועסטער און איך דערוויס זיך, אז מיין ברודער האט שוין חתונה געהאט און איך האב שוין נישט אויסגעהאלטן, איך האב זיך געפרעגט וואס און וואו און איך בין געלאפן צו אים.

מיין באגעגעניש מיט מיין ברודער, וועל איך מיין לעבן לאנג מער נישט פארגעסן. דאס איז געווען א הייליקע באגעגעניש. מיר האבן זיך נישט געקאנט אפרייסן איינער פון אנדערן. דאס איז נישט געווען בלויז א פרייד, נאך אמתע ברודער-ליבע און זעענדיק זיין פארהארגעוועט פנים, האט מיך ארומגעכאפט אזא הארציקער רחמנות צו אים, אז איך האב אים אפסניי אנגעהויבן קושן.

צומארגנס נאך אונדזער באגעגעניש, האט זיך אנגעהויבן א נייער טאג מיט נייע זארגן פארן שטיקל ברויט, דער ברודער האט געמוזט גיין טוען זיין ארבעט ווי אלעמאל און די מאמע, די שוועסטער, עס האבן זיך אנגעהויבן ציען די וואכעדיקע טעג, וואס האבן זיך געצויגן מאנאטאנע און זייענדיק אן מעאטער און אן מיין פרוי, האט זיך אנגעהויבן בענקען און איך האב זיך שוין אין דעם שמעטעלע נישט געקאנט קיין ארט גע-פינען.

איין נייעס, וואס מיין שוועסטער האט מיר דערציילט, האט מיך זייער שמארק פאראינטערעסירט. די נייעס איז געווען, אז ציפקע, מיין

ערשטע ליבע, האָט נאָך נישט חתונה געהאט. דאָס הייסט, אז זי איז מיר געבליבן געטריי דורך די אלע יאָרן.

איך בין געווען זיכער, אז ציפּקע האָט שוין לאַנג חתונה געהאט און אז זי האָט שוין אפשר עמלעכע קינדערלעך, און דאָ ווער איך גאָר גע-וואויער, אז זי איז אין ניקאלאיעוו, זי וואָרט אָפּ מ'י ר...

די ידיעה האָט אין מיין מוח געוועקט געדאַנקען און זכרונות; אַם האָב איך זיך ווידער געזען, ווי איך באַגלייט ציפּקען אַהיים און איך האָב איבערגעפילט ווי עס האָט אין מיר אויפגעוואַכט די נאַגנדיקע בענקעניש און ווי מיר האָבן זיך אַרומגעכאַפּט און מיר האָבן זיך אַזוי לאַנג געקושט און פּלוצלינג האָב איך אַנשטאַט ציפּקען, דערזען פּאַני, זי האָט פּאַרנומען איר פּלאַץ און אַזוי האָבן זיך אין מיין האַרץ אַנגעהויבן ראַנגלען די גע-פילן, דאָ האָט פּאַני גענומען דעם אויבנאָן און באַלד האָט ציפּקעס בילד אויפגעלויכטן און מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אז איך בין צו איר פיל מער פאַרפליכטעט ווי צו פּאַני און אין אַם די ראַנגלענישן, האָב איך זיך אַרומגעדרייט אין נאָוועבוג אַ שווייגנדיקער און אַן אומעטיקער, איך האָב צו קיינעם נישט אויסגעטרעדט קיין וואָרט, ביז איך האָב באַשלאָסן, אז איך דאַרף אַוועקפאַרן, אויפזוכן אַ טרופּע און זען ווידער עפעס צו מאַען.

פון עמיצן האָב איך זיך דערוואוסט, אז די קאַמינסקי-טרופּע שפּילט אין קיעוו און נישט טראַכטנדיק קיין סך, בין איך געפאַרן קיין קיעוו. דאָרט האָב איך זיך דערוואוסט, אז אין קיעוו גופא האָט מען דער טרופּע נישט דערלויבט צו שפּילן, שפּילט זי אָפּ דער סלאַבאַדקע, וואָס איז אי-בערן וואַסער, נעבן קיעוו, וואו אידן מעגן וואוינען.

מען האָט מיר באַלד אַנגעוויזן וואו עס וואוינט דער דירעקטאָר קאַ-מינסקי, איך בין צוגעקומען אַפּן אַנגעוויזענעם אַדרעס, און האָב געזען, אז עס איז אַ פּריוואַט הויז, נישט קיין האַמעל. איך האָב אַנגעקלאַפּט און בין אַריין. איך קוק זיך אום און זע ווי אַ הויכע שלאַנקע פּרוי שמייט נעבן דער קיך און לויט מיר האָט זיך אויסגעוויזן, איז זי געווען אין אַג-דערע אומשטענדן און אַנגעמאַן איז זי געווען פּשוט, אַזוי ווי עס פּאַסט זיך באַם קאַכן.

— וואוינט דאָ דער דירעקטאָר קאַמינסקי? פּרעג איך און איך באַ-מערק דערווייל, אז די פּרוי איז נישט קיין שיינע, נאָר מיט אַ גאָר באַ-זונדערן חן און הערנדיק מיין פּראַגע, גיט זי אַ באַחטמן שמייכל און ענטפּערט: — דאָס בין איך די דירעקטאָרשע. ווער זייט איר?

איך שמעל זיך פאַר און דערציילנדיק וועגן די דירעקטאָרן מיט וועל-כע איך האָב שוין געשפּילט, טראַכט איך דערווייל, אז אַפּנים די קאַ-מינסקים גייען אויך נישט אַזוי פּויגלדיק די געשעפּטן, אויב די דירעק-טאָרשע אַליין דאַרף שמיין באַ דער קיך און קאַכן...

באלד איז אויך אנגעקומען דער דירעקטאר און דערהערנדיק מיין נאמען, האָט ער זיך דערפרייט, ער האָט שוין געהערט וועגן מיר און ער האָט מיך פאַרבעטן צום מיט און צו מיין פרייד, האָב איך זיך באלד דערוואוסט, אז אויך דראַנאָו איז באַ קאַמינסקין אין טרופע און איך וועל זיך שוין דאָ קענען פילן ווי אַן אייגענער.

דעמזעלכן אַוונט האָט מען באַדאַרפט שפּילן „יוסף און זיינע ברידער“ און דער דירעקטאר לייגט מיר פאַר, אז איך זאל זיך מיטבאַטייליקן. איך האָב זיך אָפּגעזאָגט. איך האָב זיך פריער געוואָלט באַקענען מיט דער טרופע און אַגב, האָב איך זייער שטאַרק געוואָלט זען שפּילן אַסתר-רחלען, וועגן וועלכער איך האָב שוין אַזויפיל געהאַט געהערט און מיט שפּילנדיק, וואָלט איך נישט געקאָנט גענוג אַבסערדווירן ווי זי שפּילט. „יוסף מיט זיינע ברידער“ איז געווען אַן אָפּערעטע, איך האָב זי גע-קענט און איך בין געווען נייגעריק וואָס פאַראַ ראל אַסתר-רחל דאַרף שפּילן און איך האָב זיך דערוואוסט, אז זי דאַרף שפּילן „זליכח“, פּוטיפּרס ווייב...

ווען איך האָב זי דערזען דערשיינען אָפּ דער בינע, האָב איך זיך בשום אופן נישט געקאָנט גלויבן, אז דאָס איז דיזעלבע פרוי און מוטער, וואָס איך האָב ערשט מיט עטלעכע שעה צוריק געזען שמיין באַס אויוון און קאַכן...

זי האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט די אימפּאַזאַנטקייט אליין. עס האָט עפעס אַנגעווייעט מיט פּערזענלעכקייט און אירע מאַנירן און באַוועגונג-גען זיינען געווען אַזעלכע אויסערגעוויינלעך געמאַסמענע, אז זיי האָבן געווירקט ווי אַ כּוּפּ, אז מען זאל פון איר נישט קענען אַראַפּנעמען דעם בליק. צום ערשטן מאל אין מיין לעבן, האָב איך געפילט אַזאָ מין גענוס און אין מיין באַוואונדערונג פאַר איר, האָב איך געפילט, אז די אויגן פילן זיך מיר אַן מיט טרערן און אַט האָב איך געמוזט ווישן אַ טרער. אין מיין באַגייסטערונג, האָב איך זיך אינגאַנצן פאַרלוירן; איך האָב דוכט זיך דעמאָלט מער אַפּלאַדירט ווי אַלע אין סאַלאַן און איך האָב נאָך דער פאַרשטעלונג געזוכט ווערטער מיט וועלכע זי צו באַגרייסן, אַבער צו אַריס איז געווען מיין שפּראַך צו קענען אויסדריקן דעם הייליקן ציטער וואָס זי האָט אין מיר דערוועקט. דאָס איז געווען מיין ערשטע דערקענטעניש, אז מעאַטער שפּילן, מיינט קונסט. אז מעאַטער שפּילן איז נישט גלאַט און אַרבעט וואָס יעדער קאָן זיך נעמען דערצו, נאָר מען מוז דערצו זיין און אויסדערווילטער, אַ טאַלאַנט, וואָס איז געבענטשט פון גאָט, צו קענען נישט בלויז שפּרייטן ליכט פאַר די פאַרפינצטערטע אידישע מאַסן, נאָר אויך אַרויסהויבן די מאַסע פון דער פינצטערניש, צו ליכטיקער דער-הויבנקייט...

זעענדיק אסתר-רחלען שפילן, האָב איך ערשט געזען, אז איך אליין האָב נאָך גאַרנישט דערגרייכט און אז איך דאַרף זיך ערשט נעמען פעסט אין דער האַנט אַרײַן, כדי צו פאַרדינען דעם נאַמען אַקטױאַר. איך האָב ערשט אײַצט געזען, אז בײַז הײַנט, איז מײַן אַרבעט אין די פאַרשידענע טרופּעס, געווען אַ פּראָסעסער צײַט-פאַרלוסט און אַן אַפּנאַרן זיך אַלײַן און די דערקענטעניש, אז איך האָב זיך בײַז הײַנט אַלײַן גענאַרט, האָט מיך געמאַכט טראַכטן, טראַכטן און טראַכטן, ווי אַזוי איך זאַל זיך אײַצט לאָזן אָפּ אַן אַנדער וועג, וואָס זאַל פאַר מיר אױך עפענען די שײַנע קײנסט-לערישע הױמען צו גאַטס גענאַד...

אַפּצומאַרגנס האָט קאַמײַנסקי מיט מיר געמאַכט אַ שמועס, ער האָט געוואָלט מיר געבן אַן אױפּטריט אין דער הױפּט-ראַל פּון „בעל תּשובּה“ און באַלד האָט מען געמאַכט אַ גרויסן פּלאַקאַט מיט מײַן נאַמען, אין וועלכן מען טײַלט מיט, אז אײַבערמאַרגן טרעט אױף דער גאַסט צום ערשטן מאַל.

דערווײַל, האָט זיך דראַנאָו פאַר מיר געקלאַגט, אז דער דירעקטאָר גײַט אײַם כּסדר צו פּילן, אז ער איז נישט כּשר פאַר דער נאַטשאַלסטוואַ און דאָס האָט מיר גאַר אַראָפּגענומען דעם קאַפּ, ווײַל איך האָב גאַר-וואָס גערעכנט זיך צו פאַרטרױען פאַרן דירעקטאָר וועגן מײַן לאַגע, כדי ער זאַל מיך וויסן ווי אַזוי צו באַשיצן און דאָ נאָדיר גאַר אַ נײַעס, איך זאַל ווײַדער מוזן דינען ווי אַ שקלאַף צוליב מורא, אַזוי ווי באַ סאַבסײַען...

וואָס דראַנאָו האָט מיר דערצײַלט, האָט מיך אײַנגאַנצן צעטרײַסלט און די שרעק מײַנע, האָט מיך אַפּילו נישט געלאָזן אַ טראַכט טאָן, אז אַפּשר איז עס גאַרנישט אַזוי געפּערלעך ווי דראַנאָו שמעלט עס פאַר מיר פאַר און איך האָב שױן אַלײַן אָנגעהױבן טראַכטן ווי אַזוי איך קאַן זיך דאָ אַרויסדרייען פּון דעם גאַנצן עסק און ווי שטאַרק עס גלוסט זיך מיר צו שפּילן אין אײַן טרופּע מיט דער גרויסער קײנסטלעך אסתר-רחל, ווײַל איך זיך אָבער נישט פאַרשקלאַפּן ווי אַמאַל און נישט לאַנג געמראַכט, הערנדיק אז דראַנאָו ווײַל אַוועקפאַרן, זאָג איך אײַם באַלד, אז איך פאַר אױך...

איך בין דעמאָלט אַרומגעפאַרן אָפּ אַ פרעמדן „אַפּײַס“ (אַפּשרײַפט). אַן אַפּײַס, האָט דעמאָלט אין רוסלאַנד געהײסן, אַן אַפּשרײַפט פּון דער פּאַסט, אַ מײַן באַשטעמטקונג, אז מען האָט אַוועקגעשיקט דעם אמתן פּאַס אין דער גובערניע-שטאַט און דער אַפּײַס האָט דערווײַל געדינט אַזוי ווי דער אמתער פּאַס, בײַז עס איז אָנגעקומען פּון גובערניע דער אמתער פּאַס אַ פאַרלענגטער.

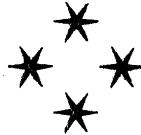
אף מיין אפים, האָב איך געהייסן משה פישמאן. אַחוץ מיין „אָפּים“ האָב איך געהאַט מיט זיך נאָך אַ פּרעמדן פּאַס אַפּן נאַמען פּון מיין שוואַ- גער — שלמה טאַנקילעוויטש. דעם פּאַס האָב איך דערווייל געהאַלטן גלאַט אַזוי, ווי אַ זאָך מאַכט זיך, ווען מיין אָפּים וועט שוין זיין צו אַלט, וועל איך קענען אַוועקשיקן מיט דער פּאַסט מיין שוואַגערס פּאַס און באַ- קומען אַ נייעם אָפּים...

אַזוי ווי דראַנאַוו האָט נישט געהאַט קיין שום שטיקל פּאַפּיר, האָב איך אים געטרייסט און געגעבן מיין שוואַגערס פּאַס און זאָג אים: — גיי אָף דער פּאַסט און שיק אים אַוועק, וועסטו האָבן אַן אָפּים פּונקט אַזוי ווי איך. נאָר געדענק, אַז פּון איצט אָן, הייסטו נישט מער דראַנאַוו, נאָר דיין נאַמען איז שלמה טאַנקילעוויטש...

אַבי דראַנאַוו האָט שוין געהאַט דעם אָפּים, האָב איך זיך נישט גע- ציילט דערמיט וואָס עס הענגט איבער אַלע גאַסן דער טעאָטער אָפּיש מיט מיין נאַמען און איך דאַרף מאַרגן אויפטרעטן, איך האָב זיך „אַרויסגע- גליטשט“ פּון דער טרופּע און אַט זיך איך שוין צוזאַמען מיט דראַנאַוו אָף אַ שיף און מיר פאַרן קיין פּעריאַס לעוו, פּאַלמאַווער גר- בערניע.

אַפּן וועג, האָבן מיר זיך אָפּגעשמועסט, אַז מיר וועלן זיך פאַרשטעלן אַלס אָפּערן-זינגער און מיר וועלן געבן קאַנצערטן. — איך מיט מיין באַס, זאַנט דראַנאַוו, און דו מיט דיין באַרימטן, וועלן מיר קענען קערן וועלען און עס וועט זיין אַ לעבן און מיר וועלן זיין באַלעבאַטים פאַר זיך אַליין און קיינער וועט איבער אונז נישט הערשן.

און מיר שווימען מיט דעם שיפל אַפּן וועג קיין פּעריאַסלעוו און מיר חלומען איבערן גאַנצן וועג שיינע חלומות...

פופצנטער קאפיטל

„צוויי אפערעזינגערס זיינען געקומען.“ — דער „איספראוויק“
אנערקענט נישט די „אפיסן“. — מיר פארן אוועק מיט נארנישט און
דראנאו פארלאזט מיר. — אייניק סאכטי מיט זיין טרובע. — א
דויטשער שווארציקיצלער מיט זיין פאמיליע. — א געשלעג מיט ציגיי-
נער. — מיר פארן קיין באיסלעוו.

אנקומענדיק קיין פעריאסלעוו, האָבן מיר זיך געהייסן צופירן צו דעם
שענסמן האָטל פון שמעטל.

עס איז געווען אַ שיינער זומער-טאָג, עס איז שוין נאַכמיטיק, רוען
מיר זיך אַביסל אויס אין אונדזער האָטעל-צימער און דערווייל איז צוגע-
פאלן די נאַכט.

די פענצמער פון אונדזער האָטעל-צימער שטייען אָפן און מיר ביידע
פילן זיך גוט אָפן האַרצן און מיר צעזונגען זיך אַזוי ווי עס דאַרף צו
זיין, ער אָפן כאַס און איך לאָז הערן מיין באַריטאָן און עס דויערט נישט
לאַנג, שטייט שוין דאָס גאַנצע שמעטל אונטער אונדזערע פענצמער און
מען קאָמענטירט שוין אין שמעטל און מען שושקעט זיך איבער: — צוויי
אַפערן-זינגער זיינען געקומען.

עטלעכע אינטעליגענטן פון שמעטל, דער אַפטייקער, דער לערער און
נאָך אַזעלכע, האָבן זיך אָנגענומען מיט מוט און זיי האָבן אָנגעקלאַפּט
אין אונדזער מיר און אַריינגעקומען און זיך פאַר אונז פאַרגעשמעלט מיט
דעם גרעסן דרך-אַרץ, אויסדריקנדיק זייער באַוואַנדערונג פאַר אונדזע-
רע שטימען און זיי האָבן אונדז פאַרויכערט, אַז אַ קאַנצערט אונדזערער,
זועט זיין אַ געזיכערטער דערפאַלג.

די אינטעליגענטן האָבן אונדז אָנגעוויזן אָף אַ סאַלאַן און אונדזער
האַפענונג אָף אַ דערפאַלג האָט אונדז אַנסקעגנגעשמייכלט.

דערווייל האָבן מיר זיך אַוועקגעזעצט און אויסגעאַרבעט אַ פּראָגראַם
פאַרן ערשטן קאַנצערט, געמאַכט דעם טעקסט פאַר אַ גרויסן פּלאַקאַט און
גאַנץ פרי, האָט זיך מיין חבר דראַנאו אָנגעמאַן זיין שוואַרצן אנצוג מיטן

צילינדער אפן קאפ, מיטגענומען א בוך מיט געדוקטע צענוורירטע רור-
מישע לידער שוין צוזאמען מיט די נאטן און דעם אַנגעשריבענעם פלא-
קאט און איז אַוועק צום איספראַוויניק, בעטן א דערלויבעניש.

דער איספראַוויניק האָט אים זייער פּיין אויפגענומען, ער האָט אפילו
אויסגעדריקט זיין גרויסע פרייד, וואָס ענדלעך קומען אויך אין זיין שמעטל
זינגערס, וואָס וועלן אביסל פאַרטרייבן דעם אומעט. דאָס זאָגנדיק, באַ-
טראַכט דער איספראַוויניק דעם פלאַקאָט און ער פרייט זיך זייער מיט
אונדזער פראַגראַם, אַבער פאַרמאָלימעט, איז פאַרמאָלימעט און ער הייסט
זיך ווייזן דעם פאַספאַרט.

מיין חבר דראַנאָוו דערלאַנגט דעם איספראַוויניק דאָס שטיקל פאַ-
פירל, דעם „אַפּיס“, נאָר פאַר דעם איספראַוויניק איז דאָס צו ווייניק, —
עס איז דאָ זייער שמרענג, פאַרענטפערט ער זיך, און אָף אַ בלויזן „אַפּיס“
טאָר מען דאָ נישט וואוינען און פּלוצלינג גיט ער אַ פּרעג מיין חבר: —
„קאָק וואָס זאָוואַט?“ (ווי הייסט איר?) און מיין איבערגעשראָקענער
חבר האָט אַוודאי פאַרגעסן דעם „מה שמך“ און וויפיל ער ברעכט זיך
דעם קאָפּ, ער קאָן זיך בשום אופן נישט דערמאָנען און ענדלעך בלייבט
אין אַויף דער נאָמען און ער רופט אַויס: — ש ל מ ה ט א נ ק י ל ע-
ו ו י ט ש ! . . . עס איז אַבער שוין געווען צו שפעט, דער איספראַוויניק
האַט זיך געכאַפּט, אַז דאָס מוז נישט זיין זיין ריכטיקער נאָמען און זיין
העפלעכקייט איז ווי אַפּגעווישט געוואָרן פון זיין פנים.

דראַנאָוו פּראַוואַט זיך פאַרענטפערן, אַפּעלירן, שווערן, אַז אַט אַט,
און עס וועלן אַנקומען די ריכטיקע פעסער, וועלן מיר אים באַווייזן, אַבער
מיט יעדן וואָרט וואָס דראַנאָוו רעדט און בעט, מאַכט ער נאָך ערגער און
דער איספראַוויניק ווערט שוין גאָר שמרענג און ער זאָגט, אַז מיט עטלעכע
מעג צוריק זיינען אַנמלאַפּן פון אַ תּפּיסה עטלעכע געפּערלעכע פאַרברע-
כער, ווער ווייס, צי זייט איר נישט פון זיי?...

דראַנאָוו פאַלט שיר-נישט אין חלשות, ער באַמיט זיך צו באַהערשן,
ער פּראַוואַט זיך נאָך מוטיקן און פּראַוואַט נאָכאַמאָל בעטן און אַפּעלירן,
נאָר עס העלפט נישט, דער איספראַוויניק הייסט אים בלייבן, ער הייסט
אים אַוועקגעצן אין פּאָדערצימער און וואַרטן, ביז ער וועט אים רופן.

ווייזט אַויס, אַז דער איספראַוויניק האָט נישט געטראַכט אפילו, אַז
דראַנאָוו קאָן זיין איינער פון די אַנמלאַפּענע פאַרברעכער און דאָס האָט
ער אים געהייסן אַוועקגעצן אין פּאָדערצימער און וואַרטן, כדי צו זען, צי
דער פּויגל וועט נישט פּראַוואַט צו מאַכן די פּליטה, און פאַרשטייט זיך,
אַז דראַנאָוו האָט אפילו נישט געטראַכט פון אַנמלוּיפּן, ער איז געוועסן און
געוואַרט אין געהאַקטע צרות און איז שוין געווען זיכער, אַז קיין גוטס
דערוואַרט אים דאָ זיכער נישט...

דער איספראוויניק איז מכלומרשט ארויס אפן הויף און געלאזן דראס-
גאזון אף גאטס באראט, אבער דראנאוו האט זיך נישט גערירט פון ארם
און ווען דער איספראוויניק איז ווידער פארבייגעגאנגען פאר אים, האט ער
זיך נאכאמאל געפרואווט בעטן: — איידעלער פריץ... מיר האבן דאך גע-
מאכט אזויפיל הוצאות... טו א טובה צוויי גומע, נאר ארימע זינגער...
דערלויבט אונדז כאטש דורכפירן דעם איינאונאיינציקן קאנצערט... דער-
וויל וועלן דאך זיכער אנטקומען אונדזערע פעסער...

דער איספראוויניק האט דורכגענומען דראנאוו מיט זיינע פאלי-
צייסקע בליקן און ער האט שוין בא זיך באשלאסן, אז דאס איז נישט קיין
פארברעכער, נאר טאקע עפעס אן ארים זינגער, פונדעסטוועגן, א דערלוי-
בעניש צו געבן א קאנצערט, דאס קאן ער נישט געבן; אין דעם שמעטל,
איז דאס זייער שמרענג און ער היט די געזעצן...

דער איספראוויניק רופט אריין דעם אוריאלניק און באפעלט אים. אז
ער זאל מיט דראנאוו גיין אין האטעל און רעווידירן דעם צווייטנס פאפירן
(דאס מיינט מען מיינע פאפירן) און אויב ער וועט עפעס געפינען נישט
אין ארדענונג, זאל ער אונדז ביידן ארעסטירן און ברענגען צו אים. און
אויב דער צווייטער האט נישט מער ווי א בלוין אפים, איז עס פאר זיין
שמעטל נישט גילטיק, זאלן ביידע באלד פארלאזן דאס שמעטל.

פון דעם באפעל, איז דראנאוו לייכטער געווארן אפן הארצן. זאל זיין
אזוועק פון שמעטל, אבי נישט צו בלייבן אין דעם העק ארעסטירט...

איך זיין אין האטעל כאטש פענצטער, קוק ארויס און איך בין שוין
אביסל אומרואיק וואס דראנאוו זוימט זיך אזוי לאנג און ענדלעך דערזע
איך אים פונדווייטן, נאר וויי, וויי, ער גייט נישט אליין, ער גייט באגלייט
פון דעם אוריאלניק. איך זע שוין, אז אונדז האט דא געטראפן אן אומ-
גליק און איין גאט ווייסט, וויאזוי מיר וועלן דא ארויס...

מיין חבר גיט מיר אף גיך איבער וואס דא איז געשען און ווען איך
הער וועגן אזוועקפארן, ווערט מיר שוין לייכטער, זאל זיין אפילו שוין
און צופוס, אבי נישט דארפן דא בלייבן אלס ארעסטאנטן.

דער אוריאלניק פרעגט מיט ווי איך הייס און איך זאג אים שנעל: —
משה פישמאן און איך נעם ארויס דעם אפים און דערלאנג אים, ער גיט א
קוק: — יא, עס שטימט. אבער, אן אפים, זאגט אונדזער איספראוויניק, איז
דא נישט גילטיק און איר מוזט גלייך פארלאזן אונדזער שמעטל...

מיר נעמען זיך באלד פאקן אונדזערע זאכן, דערווייל קומען ווידער
צו אונדז די אינטעליגענטן פון שמעטל, דער אפטייקער מיטן לערער, זיי
ווייסן שוין וואס מיט אונדז איז געשען און זיי דריקן אונדז אויס באדווי-
ערן און זיי בעטן אונדז, אז ווי נאר מיר וועלן באקומען צוגעשיקט אונ-

זוערע פעסער, זאלן מיר למען-השם נישט פארגעסן אן זייער שמעטל, נאָר צוריקומען און אָפגעבן אונדזער אַנאַנסירטן קאַנצערט...

מיר פאַרן. — וואַזאָהיין? מיר ווייסן אַליין נישט, אַבי קודם אַרויס פון שמעטל, וואו עס דראָט אונדז תּפּיסה...

וועגן געבן קאַנצערטן אין אַן אַנדער שמעטל, וועגן דעם האָבן מיר שוין אַפילו נישט געמראַכט און דראַנאָוו האָט גאָר פאַרטראַכט אַ פּלאַן, אַז ער וועט נאָכווהן וואו עס שפּילט ערגעץ אַן אַפּערע, און ער וועט זיך מעלדן אין כאָר און אַפּער וועט גאָר געשען אַ גליק און ער וועט נאָך ווערן אַן אַפּערן-זינגער...

איך קוק אָפּ אים, איך מיין, אַז דאָס וויצלט ער זיך אַזוי אין אונדזער שווערער לאַגע, נאָר ניין, דראַנאָוו וויצלט זיך נישט, ער מיינט עס ערנסט און ער גלויבט אין הלומות און אין איין שמעטל געזעגנט ער זיך מיט מיר און פאַרט אַוועק אין אַן אַנדער ריכטונג וואו מיר האָבן געהאַט באַשטימט צו פאַרן און איך בלייב איינער אַליין, אין דער פּרעמד און איך הויב נישט אַן וויסן וואו זיך צו קערן און ווענדן.

דערווייל זע איך אידן און איך הויב אַן ריידן און איך דערוויס זיך, אַז אין אַ צווייטן שמעטל נישט ווייט, געפונען זיך אידישע אַקטיאָרן.

פאַרברענג איך נישט קיין צייט, איך כאַפּ זיך אַריבער אין דעם צווייטן שמעטל און טרעף דאָרט אַ יי ז י ק ס א ב ס יי, טאַקע דוד סאַבסיס, דעם דירעקטאָרס אַ ברודער. ער איז דאָרט מיט אַ פּרוי וואָס זעט אים צוויי מאל אַזוי אַלט ווי ער און ער נעמט מיך אויף זייער פּריינדלעך, ער דערלאַנגט מיר זיין האַרטע אויסגעאַרבעטע האַנט (ער איז פּריער פון פּאָך געווען אַ קאַוואַל), ער שמייכלט צו מיר און שמעלט פאַר מיר פאַר אַ הויכן דייטש און דערקלערט מיר, אַז דאָס איז זיין שותף, ער איז אַ פּאַקוסניק, ער איז דאָ צוזאַמען מיט זיין פּרוי, וועלכע העלפט אים אין זיין שוואַרץ-קינצלעריי, נאָר שרעקט זיך נישט, זיי זיינען טאַקע דייטשן, נאָר איר מעגט צו זיי ריידן אידיש פונקט אַזוי ווי צו מיר...

איך האָב זיך שנעל באַקענט מיט דער גאַנצער כאַליאַסטערע און איך האָב כאַלד געזען, אַז דאָס דייטשע פאַרל פאַרשטייט טאַקע בעסער איר דיש פון אונדזערע אידישע אַקטיאָרן וואָס האָבן כּסדר געשפּילט אָפּ „דייטש“ און איך האָב געזען, אַז דאָס דייטשע פאַרל פירט מיט זיך מיט אַ סך קינדערלעך, אַזעלכע ליכטיק-בלאַנדע און מערסטנס מיידעלעך, איינס קלענער פון אַנדערן.

אַלס געוועזענער אַקטיאָר פון זיין ברודער דודס טרופּע, בין איך באַ אים געווען אַ חשובער גאַסט און ער דערציילט מיר, אַז זיי זיינען ערשט היינט אַנגעקומען אין דעם שמעטל און מאַרגן דאַרפן זיי געבן די ערשטע

פארשטעלונג; ער, אייזיק מיט זיין ווייב, וועלן מאכן די קאמעדיע אף אידיש-דייטש און דערנאך מאכט דאס דייטשע פארל זייער קונץ אף זייער ספעציעלן אופן... פונדעסמוועגן, זאגט אייזיק צו מיר, אויב איר ווילט, קאנט איר זיך מיטבאטייליקן אין דער פארשטעלונג. וועט זיין נאך איינער...

בלויבט עס אזוי. מארגן באטייליק איך זיך אויך, איך האב די לידער וואס איך האב באדארפט קאנצערטירן מיט זיי צוזאמען מיט דראנאוון, וועל איך דערווייל דא אביסל אראפפארקויפן פון מיין סחורה...

אט איז צומארגנס, מיר גייען צו דער פארשטעלונג. אייזיק מיטן ווייב האבן דערקאנט דעם גרויסן אונט, זיי זיינען דערשינען אף דער בינע און עפעס גערעדט צווישן זיך, וואס עס איז שווער געווען צו כאפן א ווארט און דערנאך האט אייזיק אליין גענומען דערלאנגען און ענדלעך האט ער פארענדיקט מיט א ליד און די רייע איז געקומען צו מיר.

איך האב געזונגען צוויי לידער און וועדליק אזא קליין פובליקום, זיינען די אפלאוזן געווען צו שטארקע און אייזיק סאכסיי האט מיך ארומ גענומען און געזאגט: — גוט, זייער גוט! אויסגעצייכנט!!!...

איצט איז געקומען די רייע צום דייטשן פארל.

אף שנעל האט מען די גאנצע בינע באהאנגען מיט שווארצע טיכער און באס פראנט פון בינע האט מען אוועקגעשטעלט בלעכערנע ראמפעס וואס האבן געגלאנצט ווי שפיגלען און אין די ראמפעס האבן געברענגט קעראסיין-לאמפן און די ראמפעס האבן די גאנצע ליכט אפגעשפיגלט צום פובליקום, אזוי, אז די בינע איז געבליבן ווי א פינצטערער חלל, און בלויז א ווייסע זאך האט זיך געקאנט אנווען.

און די קונץ הויבט זיך אן. דאס מעבל וואס איז געשטאנען אף דער בינע, איז געווען הייס. דעם דייטשס פערצן-יעריק מיידל, איז געווען אַנ-געטאן אינגאנצן אין שווארצן און זי איז געבליבן אף דער בינע אינגאנצן אומבאמערקט. דער דייטש אליין איז געווען אנגעטאן אין א ווייסן פראק און אף זיין באפעל האט געמאנצט דאס טישל און די בענקלעך און דער עולם האט געיובלט פון פרייד און נישט וויסנדיק, אז דאס אלץ טוט דאס נישט-זעכארע מיידל, האבן זיי אנגענומען דעם דייטש אלס ערשמקלאסיקן מכשף...

די פארשטעלונג איז דורך מיט א גאר גרויסן דערפאלג, נאר פארדינט האט מען — א מכה...

אייזיק האט אבער דעם מוט נישט פארלוירן. — נאך דעם היינטיקן פוראר, וועט אוודאי א צווייטע פארשטעלונג ברענגען א גאר גרויסן עולם. און ער גרייט א צווייטע פארשטעלונג און טראכט שוין וועגן צוגעבן

עפעס א ספעציעלן נומער צום פראגראם, וואס זאל נאך מער פארשטארקן די אטראקציע און מיר ווייסן גארנישט, אז עס לויערט אף אונדז אן אומ-געריכטער אומגליק.

אין זעלבן איינפאר-הויז וואו מיר זיינען איינגעשטאנען, האבן זיך פלוצלינג געיאוועט ציגיינער. עטלעכע פורן פול אָנגעפאָקטע מיט ציגיי-נער, ציגיינערטעס, גרויס און קליין און ווי נאָר זיי זיינען געקומען, האָבן זיי זיך גענומען צום ביטערן טראָפּן און עס איז געוואָרן פריילעך.

צווישן די ציגיינער, האָט זיך געפונען איינער, אַ רויטער ציגיינער. פּונדאָנען עס נעמט זיך אַ רויטער ציגיינער, בעת ציגיינער זיינען גע-ווינלעך זינט ששת ימי בראשית שוואַרצע, דאָס האָט קיינער נישט גע-וואוסט, נאָר געזען האָבן מיר, אַז דער רויטער ציגיינער, איז צווישן זיין שוואַרצער כאַנדע, דאָס כפרה-הינדל, וואָס יעדער פון די שוואַרצע, איז-דעקעוועט זיך איבער אים און גרויס און קליין שלאָגט אים כּסדר אַז אַ פאַרוואָס.

די ציגיינער האָבן געגעסן און געטרונקען און שפּעטער האָבן זיי בלויז געטרונקען און זיי האָבן זיך צעוואַרימט און זיי זיינען געוואָרן לום-מייק און לעבעדיק, און פלוצלינג האָט זייער עלצטער אַרויסגעלאָזן אַ פּייף און אַלע זיינען אויפגעשפרונגען און זיך אַרויסגעלאָזן אַפּן הויף און אין איילעניש זיך אַרויפגעכאַפט אַף די פורן און עס איז אונדז געוואָרן אַביסל לייכטער אַפּן געמיט, זעענדיק, אַז די ציגיינער פאַרן שוין מיט מול אוועק. דערווייל האָט זיך געמאַכט, אַז איין ציגיינער, אַ הויכער געזונטער ברייטבייניקער יונגאַטש מיט פּעך-שוואַרצע קודלעס, האָט זיך געוואַרפּן אַף דעם רויטן און אים גענומען אַזוי ממתן, אַז עס האָט אויסגעזען, אַז ער וועט שוין פון אונטער זיינע הענט נישט אַרויסקומען קיין לעבעדיקער. מיר האָבן צוגעזען ווי ער געזונטער ציגיינער ממתמ דעם רויטן, ווי ער ליגט אַף אים און שלאָגט אים מיט אַלע כוחות איבערן קאָפּ און דאָס האָט אייזיק שוין נישט געקאַנט פאַרטראָגן און ער איז צו און דער-לאַנגט מיט זיין אייזערנער קאַוואַלסקיע האַנט אַזאָ זעץ דעם שוואַרצן ציגיינער, אַז יענער איז אַף אַ ווייל געבליבן ווי געפּלעפט.

אַבער ער האָט זיין רויטן קרבן נאָך אַלץ נישט אַפּגעלאָזן און דאָ האָבן איך שוין אויך געוואָלט באַווייזן, אַז איך בין נישט פון די מפּיל-קינדער און האָבן אויך גענומען דערלאַנגען דעם שוואַרצן ציגיינער און דאָס זעענדיק, האָט אויך דער דייטש נישט געוואָלט אַפּשטיין פון כלל און אַזוי האָבן מיר זיך גענומען אַף דעם שוואַרצן ציגיינער, אַראַפּגע-ריסן אים פון זיין קרבן, נאָר דערווייל האָבן זיך עטלעכע ציגיינער אומ-געקערט און זעענדיק וואָס דאָ טוט זיך, האָבן זיי זיך אָנגענומען פאַר זייער שוואַרצן חבר און עס האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אמתע געשלעגן.

דערזעענדיק צו וואס עס האט דערפירט זיין אָננעמען זיך, האט זיך אייזיק שנעל צוריקגעצויגן און איר, מורא האַכנדיק פאַר מיין פאַלשן פאַספאַרט, האָב אויך אָפּגעצויגן, נאָר בלויז דער דייטש, ער פאַרשטייט נישט קיין חכמות, ער האָט געכאַפּט אַ שטיק דראַנג און נעמט זיך שלאָגן מיט דער גאַנצער ציגיינער-באַנע.

דערווייל איז אָנגעקומען דעם דייטשם בלאַנדע הויכע ווייב און דער-זענדיק איר מאַן אַ צעבלומיקטן און צעהרגעטן, איז זי אַרויס אָף דער גאַס און אָנגעהויבן שרייען מיט די העכסטע קולות און דווקא אָף אידיש, אָף ריינעם מאַמע-לשון: — אידן, רחמנים! ראַטעוועט מיין מאַן, דעם טאַטן פון מיינע הונגעריקע קליינע קינדערלעך!...

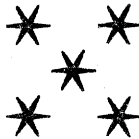
און שטעטלשע אידן האָבן זיך אַרויסגעלאָזן, עס זיינען געקומען די קצבים-יונגען, קאַוואַלעס, בעקערעס, שניידער און שוסטער און עס איז אויסגעבראַכן אַן אמתע מלחמה צווישן דער באַנדע ציגיינער מיט אַלע אידן פון שטעטל.

צוויי שעה אַפּן זייגער האָט אָנגעהאַלטן די מלחמה און מען האָט נישט געזען קיין פאַליציאַנט פאַר די אויגן און נאָר מיט נסים, ווי אַזוי די מלחמה האָט פשוט פון זיך אַליין אויפגעהערט און די ציגיינער זיינען צעקילטע און צעביילטע אַרויף אָף די פורן און אַוועקגעפאַרן.

ווען מיר האָבן זיך ענדלעך באַרוואַקט, זאָגט אייזיק: — ניין, מיר וועלן שוין דאָ, אין דעם דאָזיקן צרהדיקן שטעטל נישט שפילן... מיר וועלן בעסער פאַרן קיין באַיסלעוו (באַנוסלאַוו) וואָס אין קיעווער גובערניע.

הערנדיק דעם נאָמען פון דעם שטעטל וואו אייזיק וויל מיט אונדז פאַרן, האָט עס מיר אַ פאַך געמאַן אין האַרצן. — דאָס איז דאָך מיינ באַיסלעוו! איך בין דאָך אַ באַיסלעווער „מיעשטשאַנין"! און דאָרט אַהין האָב איך זיך דאָך באַדאַרפט צושטעלן צום פריזיוו!...

איך האָב זיך אַבער אַליין געטרייסט, אַז קיינער קען מיך דאָרט נישט און מיט אַ באַרוואַקטן געמיט זיינען מיר אַפצומאַרגנס אַריינגעפאַרן קיין באַנוסלאַוו.

זעכצנטער קאפיטל

מיט דעם פרעמדן „אפיס“ אין מיין פרייווי-שמאט. — א „לחיים“ מיטן באיסלעווער פריסטאוו. — די דייטשקע שפילט „אבראמזין“ פון דער „כאבע יאכנע“. — מיין ליבע צו ציפקען צעפלאקערט זיך. — א זונג פון השמים. — איד פאר קיין אדעס צו דוד סאבסין. — איד טרעה זיך ווידער מיט פאניו. — קאמינסקי וויל מיר נישט מוחל זיין. — א מהלוקה צוליב א ראל. — איד האב ווידער מורא פאר מסירות. — מיין אינערלעכער קאמף. — איד פארלאז פאניו אומגעזעגנט.

מיין אייזיק האט פארלייגט זיין „קרעמל“ אין באיסלעוו און צו דער ערשטער פארשטעלונג איז דער סאמע פריסטאוו געקומען אונדז בא- וואונדערן.

איך האב געזונגען עמלעכע לידער פון מיין רוסישן רעפערטואר און איך האב נושא-הן געווען כאס פריץ און נאך דער פארשטעלונג, האבן מיר געמוזט מיט אים פארברענגען און טרינקען מיט אים לחיים. זיצנדיק אזוי, שוין האלב אונטער דעם רוש פון וויפלמן גלעזל, האב איך גאר געטראכט, וואס עס וואלט אזוי געווען, ווען דער פריץ דערווייט זיך, אז פונקט דא, אין באיסלעוו, האב איך זיך באדארפט צושמעלן צום פריזיוו און אז איך לעב דא בלויז אף א פרעמד שטיקל פאפיר... טראכטנ- דיק וועגן דעם, האב איך זיך אנגעהויבן פילן וואויליונגעריש. דאס איז דאך באמת אן אויפטו! זיין אזוי טריפה, און דווקא זיצן מיטן סאמע פריס- טאוו צוזאמען ביי א לחיים און לאכן פון דער וועלט!...

אזוי האב איך זיך אין באיסלעוו יעדן טאג אונטערגעהאלפן אין גע- זעלשאפט פון פריסטאוו, גערייכט אים די האנט כאס באגעגענען זיך מיט אים און כאס געזעגענען זיך מיט אים און געהייסן האב איך בא אים — גאספאדין פישמאן...

אייזיק האט איינגעזען, אז מען קאן נאך אין באיסלעוו עפעס פארדי- גען, נאר מען דארף אויפירן עפעס א רעכטע פיעסע און אים איז איין- געפאלן, אז די בעסטע זאך וואלט געווען אויפצופירן „די כאבע יאכנע“ (קאלדוניא“).

זייער גוט; אבער וואו נעמט מען מענמשן פאר דער פיעסע? ווי אזוי הויכט מען אן פארטיילן ראלן?

מאכט זיך א מעשה, אז איך האב זיך אין באיסלעוו באקענט מיט א מיידל, וואס האט געקענט אלע לידלעך פון „קאלדוניא“ פון אויסנווייניק. זי האט זיי בלויז נישט אזוי גוט געזונגען, אבער דאס איז דאך שוין א קלייניקייט, אבי זי זאל נאר וועלן מיטשפילן מיט אונדז.

פרוואו איך ריידן מיט איר און כאַמש זי האט מורא זיך אונטערצו-נעמען, גיב איך איר צו מוט און זי קאן מיר נישט אַפּוּאַגן און איך לויף צו אייזיקן מיט דער גוטער בשורה, אז מיר האָבן שוין אַ מירעלע.

אייזיק ווארט שוין אָפּ גאַרנישט, ער הויבט אָן מאַכן די פּאַפּאַנאַנדע פאַר דעם באַרימטן קונסטווערק פון א. גאַלדפּאַדן — „די כּיּשּׁוּף-מאַכּערן“ און ערשט דערנאָך, הויבט מען אָן טראַכטן, ווי אזוי פאַרטיילט מען די ראַלן?

— איך, זאָגט אייזיק, וועל שפּילן די „באַכּע יאַכּנע“; מיין ווייב וועט שפּילן באַשען; דו, זאָגט ער צו מיר, וועסט שפּילן מאַרקוסן, דאָס מיידל — מירעלע און דער דייטש — האַצמאַכן...

— און ווער וועט שפּילן אַבראַמציץ? פּרעג איך און איך זע אַ נייע שמערונג, נאַר אייזיק שרעקט זיך נישט איבער און גיט אַ זאַג: — אַב-ראַמציץ, וועט מוזן שפּילן די דייטשקע...

די ראַלן זיינען שוין אַלואַ פאַרטיילט און מען טרעט-צו צו דער אַרבעט.

די שמאַל, אין וועלכער מיר האָבן איינגעאַרדנט אונדזער טעאַטער, איז אָנגעפּילט געוואָרן מיט באַיסלעווער אידן, אז דער דאָך האָט אַזש גענומען שוויצן און מיר טרעטן-צו צו דער פאַרשטעלונג. די הויכע דייטש-קע מוט אָן אַ לאַנגע קאַפּאַטע מיט אַ צילינדער און הענגט זיך אָן אַ לאַנגע באַרד און אַט שטייט שוין אָן „אַבראַמציץ“ און די פאַרשטעלונג הויבט זיך אָן.

איך האָב דאָך מיטגעשפּילט אין דער פאַרשטעלונג און איך בין גע-ווען פאַרנומען מיט זיך, פונדעסטוועגן האָב איך געפּילט די אויסטערלישע אַנדערשקייט פון דער פאַרשטעלונג, קעגן די פאַרשטעלונגען אין וועלכע איך האָב זיך שוין געהאַט באַטייליקט מיט אַזויפּיל דערפּאַלג אין סאַכסיס טעאַטער און איך האָב אָנגעהויבן פּילן, אז דאָס איז דאָך פאַרט נישט דאָס, צו וואָס איך האָב שוין פּריער געהאַט דערגרייכט אין אַ שפּילער ווייטיק האָט גענאָגט מיין האַרץ.

נאַר פאַר באַיסלעוו, איז עס געווען וואויל און פיין, דער עולם האָט געלעקט די פינגער און מען האָט זייער שטאַרק אַפּלאַדירט און מער פון אַלעמען, האָט אַפּלאַדירט דער פּריסטאָוו, וועמען עס איז אַגב זייער שטאַרק געפּעלן געוואָרן דאָס מיידל וואָס האָט געשפּילט מירעלען, נאַר

באלד נאך דער פארשטעלונג, האבן זי אירע עלמערן אפגעפירט אהיים און דער פריסטאוו האט נישט געהאט קיין ברירה און געמוזט אויסדריקן זיין באוואונדערונג פאר אייזיקס ווייב און נאך מער, פאר דער דיימשקע. ווי פיין איר האט געפאסט די בארד... און מיר האבן געמוזט גיין טרינקען מיט אים לחיים...

נאך דעם גרויסן „דערפאלג“ פון אונדזער „קאלדוניא“, איז מיר עפעס געבליבן ווי א ביטערער נאך-מעס אין מויל און איך האב זיך געפילט פאסקודנע.

איך האב אנגעהויבן איבערפילן אלע לידן און פיין וואס איך האב איבערגעלעבט אין משך פון אזויפיל יאר, ביז איך האב זיך שוין דער-שלאגן צו רעכטע ראגן און צו א שטיקל אנזען אלס אקטיאר, און פלוצ-לינג — אזא אראפפאלן!... ניין! איך טאר דא לענגער נישט בלייבן! מין פלאץ מוז זיין אין א מעאטער מיט א טרופע, אזוי ווי עס באדארף צו זיין!...

איך האב געמאכט אן אפענעם שמועס מיט אייזיק און א וואונדער-לעכע זאך: ער האט זיך שוועהערט מיט אויפמערקזאמקייט, געקוקט מיר אין די אויגן מיט באדויערן און ענדלעך זיך אפגערופן:

— ביזט גערעכט, קינד מיינס. איך וועל דאך דארפן לידן אן דיר... דו ווייסט דאך, אן דיר, בלייב איך דאך ווידער מיט גארנישט, נאר דא איז פארט נישט פאר דיר... דו ביזט אן אקטיאר און דו דארפט שפילן אין א מעאטער. כא מיר קאנסטו גארנישט דערגרייכן און דו ביזט א יונגער בחור און דו דארפט נאך א סך דערגרייכן...

און איך האב זיך מיט אייזיקן זייער הארציק געזעגנט, איך האב זיך אויך ווארים געזעגנט מיט זיין ווייב, מיט דעם דיימש און מיט דער לאנג-גער דיימשקע און אפילו מיט אירע פילע קינדערלעך, די דיימשקעלעך און דיימשלעך און האב זיך אוועקגעלאזן אויפזוכן די טרופע פון דוד סאכסיי. דעם וועג וואס איך האב אונטערגענומען, האב איך באדארפט פארן איבער נקאלאציעוו און פארנדיק אזוי, האב איך זיך דערמאנט, אז דארט דארף זיך געפינען ציפקע, מין ערשטע ליבע און עפעס האט מיך גענו-מען נאגן א געפיל פון בענקשאפט צו איר און עפעס האט מיך אנגעהויבן פלאגן מין געוויסן, וואס איך האב אן איר צו שנעל פארגעסן... און איבערן גאנצן וועג זיינען אין מין מוח כסדר אויפגעשוואומען די בילדער אט פון פאנין און אט פון ציפקען און מיר האט זיך אויסגעוויזן, אז ציפקע מאנט בא מיר און אין אירע בליקן ליגט אזויפיל גערעכטער צער און ווייטיק, זי האט דאך אף מיר געווארט אזויפיל יאר! זי האט דאך מיך נישט פאר-געסן אזוי לייכטזיניק, ווי איך האב אן איר פארגעסן...

ווען איך האָב דערפילט, אז אין מיין מוח גייט אויף אַ געדאַנק, אז אויב איך וועל אין ניקאַלאַיעוו טרעפן ציפקען, וועל איך שוין בלייבן מיט איר, האָב איך געזוכט דעם געדאַנק צו פאַרטרייבן און איך האָב זיך גע-שמעלט אַ פראַגע: — און וואָס וועט זיין מיט פאַניץ? און אין מיין האַרצן האָט זיך אָנגעהויבן אַ ראַנגלעניש און אַט האָב איך שוין געהאַט באַ-שלאָסן פאַרבייזופאַרן ניקאַלאַיעוו און אפּשר גאַר פאַרן איבער אַן אַנדער וועג, אויב אזעלכער איז פאַראַן און איך האָב שוין געוואָלט אָנפּרעגן וועגן דעם, אָבער פּלוצלינג האָט מיך אַרומגעכאַפט אזאַ הייסער געפיל פון בענקשאַפט נאָך ציפקען און איך בין אזוי באַהערשט געוואָרן פון די זכרונות ווי אזוי מיר האָבן זיך באַקענט, די הייליקע קינדער-יאָרן אונ-דערע און ווי אזוי איר שוואַגער האָט זי פון מיר אָפּגעריסן און זי האָט אַלע יאָרן געוואַרט אַף מיר, האָב איך שוין אויפּגעהערט טראַכטן וועגן קעס אַנדערש, איך האָב געוואָלט וואָס שנעלער זיין אין ניקאַלאַיעוו און וואָס שנעלער אָפווכן ציפקען...

איך בין צו ווייניק שרייבער, כדי צו קענען שילדערן מיין באַגעגע-ניש מיט ציפקען.

דאָס איז געווען אַ באַגעגעניש פון צוויי יונגע לעבנסלוסטיקע מענ-טשן-קינדער, וואָס האָבן זיך שוין געהאַט געפילט ווי צוזאַמענגעוואַקסן, גאַר דער אומדערבאַרימלעכער גורל, האָט זיי אַף כוח אָפּגעריסן איינס פון אַנהערן און אַט האָט דערזעלבער גורל זיי ווידער צוזאַמענגעבראַכט און זיי פאַראייניקט, כדי קיינמאַל מער זיי נישט צו צעשיידן...

אָנגעהויבן האָט זיך אונדזער באַגעגעניש מיט טרערן און געוויין און באַלד איז עס באַ אונדז אויבערגעגאַנגען צו פרייד און געלעכטער.

נאָך די ערשטע שמאַרקע איבערלעבענישן, האָב איך פאַר ציפקען אויסגעגאַסן מיין האַרץ, איך האָב איר דערציילט וועגן מיינע איבערלעבע-נישן באַס טעאַטער, איך האָב איר דערציילט, וועגן מיינע אויפשטייגן און אַראַפּפאַלענישן און איך האָב איר דערציילט וויפיל מיר איז אויס-געקומען צו ליידן, צוליב מיין נישט צושטעלן זיך צום פּריזיוו, וויפיל מיינע דירעקטאָרן האָבן אויסגענוצט מיין טרפּהעץ לאַגע פאַר זייערע פאַרדינסטן...

ציפקע האָט זיך אין ניקאַלאַיעוו געפונען באַ אירס אַ שוועסטער און עס איז איר גאַרנישט אזוי גוט געווען באַ איר און זי האָט איך געעפנט איר האַרץ פאַר מיר און אויסדערציילט איר לאַגע און ענדלעך האָט זי מיר געזאַגט, אז מיר דאַרפן ביידע אַוועקפאַרן איז אַן אַנדער לאַנד, זאַל זיין קיין עסטרייך, דאַרט וועל איך נישט מורא האָבן צוליב מיין פּריזיוו און דאַרט וועט זי אויך זיין ווייט פון אירע קרובים און זי איז גרייט

אף אלץ, זי איז גרייט צו ליידין די גרעסטע נויט, אבי מיט מיר צוזאמען
און זי וויל טאקע, אז מיר זאלן וואס שנעלער פארווירקלעכן אונדזערע
פלענער...

ציפקעס פראסטע נאָר ערלעכע ווערטער, האָבן אף מיר אויסערגע-
וויינגלעך שטארק געווירקט און מיר זיינען טאקע באלד אוועקגעפארן פון
ניקאלאיעוו — גלייך קיין נאָוועבוג, צו מיין מאמען.

מיין מאמע האָט זיך מיט אונדז זייער געפרייט, זי האָט אין דער ווי-
דער-באָגעגעניש אונדזערער, געזען אַ פינגער פון גאָט, אז עס איז אַ וויג
מן השמים און אונדזער אַנקומען צו איר, איז געווען דער ערשטער און
גרעסטער נחת, וואָס זי האָט דערלעכט באַ איר בניזונען.

אינדערהיים האָבן איר זיך אַגב דערוואוסט, אז עס זיינען פאר מיר
אַנגעקומען בריוו און טעלעגראַמעס; די מאמע האָט זיך באַקלאַגט, אז די
טעלעגראַמעס זיינען אלעמאל אַנגעקומען פונקט אינמיטן דער נאַכט און
מען האָט זיי איבערגעשראַקן אף טויט... און זי האָט מיר דערלאַנגט אַ
גאַנץ פעקל בריוו מיט טעלעגראַמעס, פון וועלכע איר האָבן זיך דער-
וואוסט, אז מען זוכט מיך צו פאַרשידענע טרופעס, מען דאַרף מיך האָבן
און דאָס האָט מיך אַנגעפילט מיט אַזויפיל פרייד, מיט אַזויפיל שטאַלץ,
אַ קלייניקייט, מען זוכט מיך מיט טעלעגראַמעס, מען דאַרף מיך האָבן
פאַר טעאַטער, עפעס בין איר פאַרט, עפעס מיין איר פאַרט פאַר דעם
אידישן טעאַטער און מיין אַרבעט און מי און מיין איבערגעלעכטע פיין,
איז פאַרט נישט געווען אומזיסט...

איין טעלעגראַמע האָט מיך מער פאַראינטערעסירט ווי אלע איבע-
ריקע. דאָס איז געווען אַ טעלעגראַמע פון דוד סאַבסיי. ער טיילט מיר מיט,
אז ער האָט גענומען דעם טעאַטער „נאָווי“ אין אַדעס און ער דאַרף מיך
האַבן. — אַהא, ער דאַרף מיך שוין! האָבן איר אַ צופרידענער געמורמלט
צו זיך אליין. אַבער וואָס וועט ווידער זיין מיט ציפקען? די מאמע האָט
געוואַלט נישט אַנדערש, נאָר איר מוז חתונה האָבן מיט איר און ציפקע,
קוקנדיק אף מיר מיט הונדערט פראַצענטיקן צוטרוי, עצהט מיך, אז איר
זאל פאַרן קיין אַדעס צו סאַבסיי, פאַרדינען אַביסל געלט און צוריקומען
וואָס שנעלער, וועלן מיר שמעלן אַ חופה און באלד דערנאָך אוועקפאַרן
קיין עסטרייך.

דער פלאַן איז באמת געווען דער פראַקטישסטער, ווייל קיין געלט
האָבן איר דאָך נישט געהאַט נישט נאָר אף קיין חתונה-קליידער, נאָר אפילו
אף הוצאות קיין אויסלאַנד און איר האָבן זיך טאקע האַרציק געזעגנט,
די מאמע האָט מיר אַנגעזאָגט איר זאל קומען וואָס שנעלער און ציפקע
האָט מיר נאָר געקוקט אין די אויגן און געזאָגט, אז זי איז זיכער, אז איר
וועלן וואָס שנעלער צוריקומען צו איר...

קיינ אדעס האָב איך מיטגענומען מיין ברודערס אלטן פאָספּאָרט און זוי נאָר איך בין געקומען קיין אַדעס, האָב איך דעם פאָספּאָרט אַוועקגע- שיקט מיט דער פאָסט און אַרויסבאַקומען אַן „אַפּיס“ און אַף דעם „אַפּיס“ האָב איך זיך אַיינגעמעלדעט אַף מיין קוואַרטיר.

אַנקומענדיק צו סאַכסייען, האָב איך געהאַט איין איבעראַשונג נאָך דער אַנדערער. ערשטנס, האָב איך זיך דערוואַוסט, אַז פּאַני איז צוריק אין טרופּע באַ סאַכסייען און זי איז טאַקע געווען די ערשטע, וועמען איך האָב געזען און פון איר בין איך געוואויר געוואָרן גאַרנישט קיין פּריי- לעכע זאַכן. איך האָב זיך באַ איר דערוואַוסט, אַז סאַכסיי האָט מיך טאַקע זייער נייטיק געדאַרפט האָבן, אַבער נישט האָבנדיק קיין ענטפּער פון מיר, האָט ער זיך פאַראייניקט מיט קאַמינסקיס טרופּע און די טרופּע איז שוין אַן מיר אויך גענוג גרויס.

זעט פּאַני מיין פאַרצווייפלט אויסזען, נעמט זי מיך טרייסטן, אַז ווי גרויס די טרופּע זאָל נישט זיין, דאַרף מיך סאַכסיי על פי יושר אויך אַריינ- געמען, ווייל ער האָט מיך גערופן און איך האָב עס שוואַרץ אַף ווייס, אַז איך בין געקומען אַף זיין רוף...

סאַכסיי האָט טאַקע געוואַלט יוצא זיין פאַר מיר, אַבער דאָ איז קא- מינסקי געווען שטאַרק דאַקעגן. ער האָט דערמאַנט ווי שקאַציש איך האָב אים געלאָזן שוויצן שוין מיט צעהאַנגענע פּלאַקאַטן, אַז איך דאַרף אויפ- טרעטן אַלס „בעל-השובּה“; וויאָזוי איך בין אַוועק און זיך אַפּילו מיט אים נישט געזעגנט און אַז איך האָב נאָך מיטגענומען דראַנאַוון אויך...

איך האָב זיך געפּילט זייער שולדיק און אין האַרצן האָב איך אים געגעבן גערעכט. איך האָב ערשט איצט אַנגעהויבן אַיינזען, אַז מיין מורא צוליב מיינע „וואַיענע פּאַווינאַסטי“, איז דעמאָלט נישט געווען קיין באַ- רעכטיקטע, אַז פאַר וועמען, פאַר וועמען, נאָר פאַר קאַמינסקי, האָב איך נישט באַדאַרפט מורא האָבן און איך האָב זיך דערמאַנט, אַז איך האָב אַפּילו נישט געטראַכט קיין שום שלעכטס, נאָר דעמאָלט האָט מיך דראַ- נאַוו אַזוי אַריינגעשלעפט אין אַזאַ פּאַניק און איך האָב אומבאַרעכנטער- הייט אַנגענומען זיין פּלאַן און געפּאַרן מיט אים... אַבער שנעל האָט זיך אַלץ געענדערט צום גוטן.

אַמט-דחל קאַמינסקי האָט געפּועלט באַ איר מאַן, אַז ער זאָל מיר מוחל זיין און מען האָט מיך אַריינגענומען אין טרופּע. דאָס איז געווען אין יאָר 1902, ווען די פאַראייניקטע טרופּע האָט זיך געגרייט אויפצוטרעטן אין טעאַטער „נאַווי“ אין אַדעס. דאָס איז געווען אַ ריזן-טרופּע, וואָס איך האָב אין יענער צייט אַפּילו גישט געקענט חלומען פון אַזאַ גרויסער אַרטיסטן-טרופּע.

אין טרופע האָבן זיך באַמיליקט סאַכסיי מיט זיין פרוי; אהרן לאַגער מיט זיין פרוי; מעדווייעדעווא (פרימאדאָנע ראַיסא); איך מיט פאַני ריי-בער; — דאָס איז געווען פון סאַכסיים צד און פון קאַמינסקיס צד זיינען געווען: — קאַמינסקי מיט אַסתר-רחלען; לייזער ראַפּעל מיט זיין פרוי; מיטלמאַן; פישעלעוויטש מיט זיין פרוי; יודקע אַדלער מיט זיין פרוי (מילי אַדלער); שלאַסבערג אַלס דיריזשאַר און זיין פרוי, סאַניע, אַלס פרימאדאָ-נע און דער סופּליאַר גוטמאַן און אַחוץ דעם, אַ כאָר פון אַריבער דרייסיק פּערזאָן.

די צוגרייטונגען זיינען געווען אויסערגעוויינלעכע און צום ערשטן מאַל אין מיין לעבן האָב איך זיך באַמיליקט אין אַ טרופּע מיט אַזאַ פאַר-נעם און צום ערשטן מאַל האָב איך באַדאַרפּט אויפּטרעטן אין אַזאַ גרוי-סער שטאַט און אין אַזאַ גרויס טעאַטער.

אונדזערע צוגרייטונגען, האָבן כאַלד אַרויסגערופן אַ גרויסן אַפּקלאַנג אין שטאַט. עטלעכע מעג פאַרן אָנהויבן שפּילן, האָט מען שוין גאַנץ פרי געזען פאַרן טעאַטער לאַנגע רייען מענטשן וואָס האָבן זיך געשמויסן צו דער קאַסע און אָנגעהויבן באַצייטנס קויפּן בילעטן צו אונדזערע פאַר-שמעלונגען. דאָס איז פאַר מיר געווען אַזוי ניי, אַז איך בין געשמאַנען ווי לאַנג און געקוקט אָף די מענטשן מיט אַן אינערלעכער דאַנקבאַרקייט און איך האָב זיך געוואונדערט און געפרייט, וואָס איך וועל ענדלעך שפּילן אין אַזאַ גרויסער שטאַט און אין אַזאַ גרויס טעאַטער און נאָך מער האָט מיך געפרייט, וואָס איך וועל שפּילן פאַר אַזעלכע וואוילע מענטשן, וואָס האָבן אַזוי ליב טעאַטער, אַז זיי קויפּן מיט אַ סך מעג פריער די בילעטן. פאַר אַזעלכע אידן האָב איך נאָך קיינמאַל נישט געשפּילט און איך האָב נאָך אַפילו אַזעלכע אידן נישט געזען...

סאַכסיי האָט געגרייט די אויפירונג „מישקע מאַשקע“ און ווייל איך האָב שוין מיט אים זייער פיל מאַל געהאַט געשפּילט אַלס מאַשקע, האָט ער דאָ אויך געפאַדערט אַז איך זאל שפּילן די ראַל.

אין טרופּע זיינען אַבער געווען אַ סך קעגנערשאַפטן און דער הויפּט-קעגנער איז געווען טימלאַן.

טימלאַן האָט געמענהט, אַז „מאַשקע“ איז זיין „קאַניאַק“. דאָס איז זיין קרוין-ראַל און קיין אַנדער מאַשקע איז אָף דער וועלט נישטאַ... ער האָט געהאַט עטלעכע חברים, פּוילישע, זיי האָבן געהאַלטן מיט אים. נאָר סאַכסיי איז אַבער געווען איינגעשפאַרט און עס האָבן נישט געהאַלטן קיין שום שפּיצלעך און קיין שום רכילותן, איך האָב באַקומען די ראַל און איך בין אויפגעטראָטן.

מיין האַרץ האָט אין מיר געזונגען פון פרייד. דער דיריזשאַר שלאַס-

בערג האָט מייסערהאַפּט אָנגעפירט מיטן כאָר און אַרקעסטער און אונ-
דזערע פאַרשמעלונגען זיינען דורכגעגאַנגען מיטן גרעסטן דערפאַלג און
איך האָב געפילט די גרויסע פרייד, פון האָבן אויפגעטראָטן צוזאַמען מיט
אַזאַ גרויסער טרופּע, אין אַזאַ גרויסן מעאַטער און אין אַזאַ ריזן-שטאַט
זוי אדעם!

טימלאַטן האָט אַבער נישט געקאַנט פאַרטראַגן מיין גרויסן דערפאַלג
און ער האָט נישט אויפגעהערט גראַבן אונטער מיר; אָנגעהויבן האָט ער
מיט פשוטער לשון-הרע און איינזעענדיק, אַז מיט בלויווער רכילות וועט
ער נישט קענען אונטערגראַבן מיין פּאַזיציע, האָט ער זיך פּלוצלינג באַ-
פריינדעט מיט אַ דייטשן רעצענזענט און ער איז מיט אים יעדע נאַכט
געזעסן צוזאַמען אין מעאַטער און ער האָט אַף דעם רעצענזענט גענומען
ווירקן מיט פאַרשידענע מיטל, ביז דאָס דייטשל איז אַרויס מיט אַ רעצענ-
זיע, וואָס איז נישט געווען קיין רעצענזיע, נאָר אַ פשוטער פאַמפלעט קעגן
מיר און קעגן מיין שפּילן די ראַל ...

עס קאַן אפּשר עמיצן וואונדערן, ווי עס קומט עפעס אַ דייטשער רע-
צענזענט אין אידישן מעאַטער, מוז איך דעריבער דערמאַנען, אַז אונזער
מעאַטער האָט דאָך געהייסן „דייטש מעאַטער“ און מיר האָבן זיך דאָך
באַמיט צו ריידן דייטש, כאַטש מיר האָבן נישט געקענט קיין דייטש און
די דייטשע צייטונגען האָבן פונדעסוועגן געשיקט זייערע קריטיקער אין
אונזער מעאַטער און ווען עס איז דערשינען די פאַמפלעט-רעצענזיע פון
טימלאַטאָס דייטשן רעצענזענט, האָט טימלאַטאָס איינגעקויפט אַ סך עקזעמ-
פּליאַרן פון דער צייטונג און געטיילט צווישן די אייגענע אַף רעכטס און
לינקס און מיט דעם דאָקומענט „שוואַרץ אַף ווייס“ האָט ער אויך אָנגע-
הויבן אַרבעטן באַ דער דירעקציע און טימלאַטאָס פּוילישע חברים האָבן
אים צוגעהאַלפּן: — סטייטש? ווי קאַן פאַלעפּאָדע נאָך ווייטער שפּילן די
ראַל, נאַכדעם ווי מען האָט אים אַזוי מוראדיק אַראַפּגעריסן? ...

און אַזוי איז עס געוואָרן, אַז מען האָט אָנגעהויבן ריידן צו מיין גע-
וויסן און עטלעכע חברים מיינע האָבן מיך געטרייסט: — דו זעסט דאָך,
אַ שוואַך מענטשעלע דער טימלאַטאָס... גיב אים אַוועק די ראַל, ווייל ער
קאַן נאָך חלילה שטאַרבן פון קנאה און מיר וועלן האָבן זיין פּריצייטיקן
פּויליש אַף אונזער געוויסן...

מיט זיינע מאַכניאַציעס האָט טימלאַטאָס געזיגט. ער האָט באַקומען די
ראַל און קיינער האָט נישט געפילט דעם נאַגנדיקן ווייטיק אין מיין האַרץ,
נאָר איך אליין...

ביי אַנדערע אומשטענדן, ווען איך זאַל זיין אַ „כשרער“, ווען איך זאַל
נישט כּמדר דאַרפן ציטערן פאַר אַ מסירה, וואָלט איך זיך נישט געלאָזן
אַזוי באַהאַנדלען; איך וואָלט געקעמפט און וואָלט זיכער אויסגעפירט, ווייל

איך האב שוין געוואוסט, אז איך ווער באטראכט אלס א קראפט באם מעאמער; אבער טראכטנדיק וועגן מיינע פאפירן, מיין פאלשן פאם מיט די אפיסעס און וועגן דער מעגלעכקייט, אז קנאה זאל ווירקן ביז מסירה, דאס האט מיך געבונדן און איך האב שווייגנדיק געמוזט בויען דעם קאפ און פייניקן זיך מיט מיין מאראלישן ווייטיק.

און אין די טעג, איז בא מיר נאך פעסטער געווארן דער באשלוס, אז איך מוז אוועק פון רוסלאנד. איך מוז זיך דא צומוטשען ביז צום פאר-ענדיקן דעם סעזאן, אפשפארן אביסל געלט און דאן אהיימפארן און התונה האבן מיט ציפקען און היידא! אוועק פון רוסלאנד, וואו איך מוז פאר-שווייגן יעדע געמיינהייט, ווייל איך האב מורא פאר א מסירה...

איך בין געווען אזוי שמארק אריינגעטאן אין מיין ווייטיק, און די שרעק פאר א מסירה האט מיר אזוי צעמישט די געדאנקען, אז איך האב זיך אפילו אנגעהויבן היטן פאר פאנין, כאטש איך בין זיכער, אז פאני, ווען אפילו זי וואלט זיך דערוואוסט וועגן מיין גרייטן זיך התונה צו האבן מיט אן אנדערער, וואלט זי אויך נישט פעאיק געווען מיר צו טאן עפעס שלעכטס.

פאני האט מיך ליב געהאט. איך האב עס געזען און געפילט בא יעדער געלעגנהייט און איך קאן נישט זאגן, אז מיינע געפילן צו איר, זיינען נאך מיין ווידער-טרעפן זיך מיט ציפקען, אינגאנצן אפגעקילט געווארן; ניין. איך האב פאנין נאך אלץ ליב געהאט, נאר דער פאקט וואס ציפקע האט אפ מיר געווארט אזויפיל יאר און זי האט אזויפיל געליטן צוליב מיר און וואס זי קאן זיך אליין ווייניקער העלפן ווי פאני, דאס האט מיך געמאכט מער פאראנטווארטלעך און מיר מער פארפליכטעט צו ציפקען ווי צו פאני. ניין. עס קאן אויך זיין, אז ווען איך האב גענוג מוט זיך צו קענען פריי דורכשמועסן מיט פאנין, וואלט זי מיר אליין געזאגט, אז איך זאל טאן ווי מיין הארץ הייסט מיר און מיר וואלטן זיך געווען צעגאנגען ווי פריינט, אבער מיין צעשראקנקייט האט צוגענומען מיין אפנהארציקייט און מיר געמאכט פאר א פחדן און אין מיין פחדנות, האב איך שוין אנגעהויבן טראכטן, אז פאני וועט מיר נישט מוחל זיין וואס איך פארלאז זי צוליב אן אנדערער און אזוי האט עס זיך געצויגן ביז דער סעזאן האט זיך פאר-ענדיקט און איך האב געהאנדלט אזוי פארברעכעריש, אז איך בין אוועק פון דער טרופע און האב אויך פארלאזן פאנין, אוועקפארנדיק אן א זיי-געזונט ...

זיבעצנטער קאפיטל

מיין חתונה מיט ציפקען. — „פעקלמאכערס“ שינדן בון אונדז א פאם. — אריבער די גרעניץ קיין עסטרייך. — פארדינט די ערשטע עטלעכע ראנישן. — ניטפאס טעאטער אין קעמבערג. — דער שמיכלענדי-קער דירעקטאר. — נישטא פאר מיר קיין פלאץ. — אפשר דאדזש?...

די פרייד וואָס מיין משפחה האָט אַרויסגעוויזן אָפּ מיין חתונה מיט ציפקען, האָט אויך מיין האַרץ אָנגעפילט מיט פרייד און אויך באַרואיקט מיין געוויסן לגבי פאַנין.

נאָך אלעם, איז דאָך פאַני צוזאַמען מיט אַ טרופּע און זי פאַרשמיט זיך ווי אַזוי אַליין צו פאַרטיידיקן אין לעבן און דאָ, אַט זאָגט דאָך מיין משפחה, אַז דאָס איז אַ זונג מן השמים און די פרייד איז אַזוי גרויס און מיין מאַמע שיינט פון נחת און ציפקע — א, זי האָט דאָך צוליב מיר אַזוי-פיל געליטן און אַט איז זי איצט מיין ווייב, וויפּיל גליק עס שטראַלט אַרויס פון אירע אויגן און איך פיל ווי אירע בליקן זאָגן צו מיר: — איך האָב געוואוסט אַז דו וועסט צו מיר צוריקומען...

צומאָרגנס נאָך מיין חתונה מיט ציפקען, האָבן מיר זיך געלאָזן אין וועג. אַ סך פון מיינע פאַמיליאַנטן האָבן אונז אַרויסבאַגלייט ביז ווייט הינטערן שטעטל, מיר זיינען געפאַרן אָפּן וועג צום גרעניץ-שטעטל כ-א-ט י. וואו עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן „פעקלמאכערס“ מיט וועלכע איר האָב זיך אַמאל געהאַט באַקענט און איך בין געווען זיכער, אַז די „פעקל-מאכערס“, אַדער ווי מען האָט זיי אויך גערופּן — די גרעניץ-שוואַרצער, וועלן מיר מיט ציפקען אָפּן זיכערסטן אופן אַריבערשטעלן אָפּ יענער זייט גרעניץ.

ווייזט אויס, אַז איך האָב געהאַט אַ טעות מכוח דער פריינטשאַפּט פון די פעקלמאכער, זיי האָבן זיך געמאַכט, אַז זיי הויבן נישט אָן וויסן ווער איך בין און זיי האָבן פון מיר געשוונדן אַ פאַם, אַזוי, אַז איך האָב גער-מוזט פאַרקויפּן אַ טייל פון מיינע נויטיקע זאַכן, כדי זיי צו קענען באַצאלן. נאָך עטלעכע טעג וואַרטן אין כאַטי, איז ענדלעך געקומען דער גליק-לעכער אַונט, ווען אַ פּורל איז צוגעקומען צו אונדזער קוואַרטיר און אַ

פעקלמאכער האט אונדז געהייסן ארויפקריכן, און מיר פארן. מיר פארן דורך א זייסן-וועג צו א דערפל וואס שטייט הארט בא דער גרעניץ, דארט שמעלט מען זיך אפ נעבן א פויערשער שטוב, דער פעקלמאכער פירט אונדז אריין און גיט אונדז איבער צו א פויערל זאגנדיק אים, אז ער זאל אונדז אריבערשמעלן אף דער צווייטער זייט גרעניץ.

איבערגעגעבן מיך מיט ציפקען אין דעם פויערס הענט, האט דער פעקלמאכער זיך צוריק ארויפגעזעצט אפן פורל און אוועקגעפארן און מיר זייגען געבליבן זיצן אין דעם נידעריקן פויערישן שטיבל מיט דעם קליי-נעם פענצטערל און דער ריח פון עפעס א מאדנע געקעכץ וואס די פויער-מע האט געדישעט אפן אויוון, האט אָנגעפילט דאָס שטיבל און אונדז ממש איינגעשלעפערט ביז חלשות.

די פויערמע האט אונדז איינגעלאדן עפעס עסן און מיר האבן זיך זייער פֿיין אָפּגעזאָגט נאָר אַנשטאַט עסן, האָב איך אַ פּרעג געטאָן באַם פּויער, ווען אַ שטייגער מיר קענען שוין זיין אָף יענער זייט גרעניץ...

— מ'איז נאך צו פרי, ענטפערט דאס פויערל. ערשט ארום עלף אדער האלב צוועלף אין דער נאכט לאזן מיר זיך אין וועג און נישטקשה, עס וועט זיין גוט...

ווען עס איז שוין געווען גוט פינצטער אינדרויסן, איז דער פויער יע-דע ווילע ארויסגעגאנגען, ווייזט אים, אז ער האט דאס נאכגעשפירט די געגנט, צי עס איז נישטא קיין צו גרויסע געפאר מיט א פארשטארקטער וואך, אבער דאס כסדרדיקע ארויסגיין פון דעם פויער און זיינע פיל-בא-דייטנדיק בלינצלען מיט די אויגן, ווי ער זאל זאגן, אז דער וועג איז נאך געפערלעך, דאס האט אף אונדז אָנגעוואָרפן אַ שרעק.

איך האב זיך כלומרשט געשטארקט און געמאכט אז ציפקע זאל נישט זען מיין מורא און דאסזעלבע האט אויך ציפקע געטאן לגבי מיר, אבער שנעל האבן מיר זיך ביידע צוזאמענגעמוליעט אדורכגענומענע מיט דער-זעלבער פיינלעכער שרעק וואס מאלט פאר אונדז שרעקלעכע בילדער און מיר שמעלן זיך שוין פאר, אז מען פאקט אונדז און מיר האבן שוין די אמתע התונה-רייזע...

ענדלעך קומט אריין דער פויער און ער גיט א באפעל: — אנטון זיך און גיין!

דער פויער נעמט אונדזער פעקל. ציפקע צימערט און עס קלאפט איר א צאן אן א צאן און איך מוז זי ארומנעמען און ארויספירן אין דער שווארצער פינצטערער נאכט אריין און קוים וואס מיר זייגען אָפּגעגאַנגען עמלעכע מינוט, גיט דער פויער א שטילן באפעל, מיר זאלן שטיין בלייבן און זיך אראפבויען צו דער ערד...

באהערשט פון פאנישער שרעק, פאלגן מיר אויס יעדן באפעל פון דעם פויער. דער פויער הייסט אונדז ווארמן און ער אליין קריכט ליגנדיק אוועק פאראויס, פארשט אויס די געגנט און קומט צוריק און הייסט אונדז ווייטער גיין און באלד, ווידערצומאל: — שטייט! בויגט אייך אראפ וואס גידעריקער!...

עמלעכע מאל האבן זיך אזוי איבערגעחזרט די באפעלן, ביז ענדלעך זיינען מיר צוגעקומען צו א וואסער און דער פויער זאגט, אז דא דארף מען אריבערגיין דאס וואסער און מען איז שוין אפ יענער זייט...

די שרעק איז שוין געווען אזוי גרויס, אז נישט נאָר אין וואסער, נאָר אפילו אין פייער וואלטן מיר גרייט געווען צו גיין, אזוי אריבערצוקומען אפ דער צווייטער זייט גרעניץ. דער פויער נעמט ציפקען אפ די פלייצעס און גייט אריין אין וואסער און איך נאָך אים.

דאס וואסער איז געווען באצויגן מיט א דיגעס איינפאלך און ווי נאָר איך האָב אנגעהויבן גיין, האָט דאָס אייז געפלאצט אונטער די פיס און איך האָב שוין געהאט פולע שיך מיט אייז-וואסער, אָבער ווער האָט גאָר אינזינען געהאט אזעלכע נאָרישקייטן ווי דאָס איינעצן זיך די פיס? מיר שפאָנען און איך שפאָן שוין ביזן גארטל אין וואסער און אזוי שפאָנען מיר באַ די דרייסיק מעטער ביז צום צווייטן ברעג, דער פויער שמעלט אראפ ציפקען און ציט אפ טיף דעם אַמעס און ער זאָגט אונדז, אז איצט דארפן מיר שוין קיין מורא האָבן, ווייל מיר זיינען אפ דער צווייטער זייט גרעניץ. — וואָס איז מיט דיר, בנציון? פרעגט באַ מיר ציפקען: — האָסט גע- שפאָנט אין וואסער, דו זאָלסט זיך נאָר נישט האָבן צוגעקילמט...

— ס'איז גאָרנישט, זאָג איך, און עס קלאַפט מיר אַ צאָן און אַ צאָן — אזוי מיר זיינען אין דעם פרייען לאַנד, אין עסטרייך...

דער פויער האָט אונדז איבערגעגעבן צו אַ צווייטן פויער, וועלכער האָט אונדז אַפ זיין פורל אריינגעפירט אין דעם נאָנטסטן שמעמל מייעלניצע און אַט פאָרן מיר שוין אריין אין דעם אידישען איינפאָר-הויז, וואו עס נעמט אונדז אויף אַ איד מיט אַ גרוילעכער באַרד, מיט לאַנג-געקרייזלטע פאות און אַפן קאָפ אַ סאַמעטענע יאָרמלקע, און אַ לאַנג-גער טלית-קטן וואָס הענגט אַפ אים ווי אַ פאַרטוך און די ציצית גרייבן ביז אַפ דער ערד.

אזא אידן האָב איך געזען צום ערשטן מאל אין מיין לעבן, מיידן באַ אונדז אַ רב, וואָס האָט אויסגעזען בלויז ענלעך וואָן דאָ האָב איך דאָך גע-וואוסט, אז דאָס איז אַ פראַסער איד, איז עס פאַר מיר געווען אַ משי-קאווע דערשיינונג. ציפקע האָט מיך דערמאָנט, אז אין דער ערשטער צייט פון אונדזער באַקאַנטשאַפט אין נאַוועבאָ, איז דאָרט פאַרבייגעפאָרן אַ

רבי, אבער אפילו דער דעמאלטיקער רבי, האָט אויסגעזען אַ סך פאַרגע-
שריטענער ווי אָט אַ דער גאַליציאַנער אידישער בעל-אכסניה...
נישט קוקנדיק אין ציפקעס זייט, גיט מיר דער איד אָפּ שלום און ער
ווייזט אונדז אַן אַ שטיקל מקום וואו מיר זאָלן קענען איבערנעכטיקן די
נאַכט.

זייענדיק שוין אַליין אין דעם קליינעם שטיבעלע, הינטער אַ פאַרמאַכ-
טער טיר, האָבן מיר ערשט אָנגעהויבן פרייער אַפּאַטעמען. מיר האָבן
ערשט איצט איבערגעטראַכט אין וואָס פאַר אַ געפאַרן מיר האָבן זיך
געפונען און דאַנקען גאָט, מיר זיינען די אַלע געפאַרן אַריבער, מיר געפּי-
נען זיך איצט אין אַ לאַנד וואו מען פרעגט נישט אָף קיין פּאַספּאַרטן און
דאָ וועל איך ערשט קענען אָנהויבן גיין מיט אַן אויפגעהויבענעם קאַפּ
און נישט מורא האָבן פאַר מסירות און נישט דאַרפן שקלאַפּן הכנעהדיק
באַ דירעקטאָרן וואָס וועלן מיך האָבן אין זייער האַנט און קענען מאַכן
מיט מיר וואָס זיי ווילן...

אויין זאך וואָס האָט מיך איצט שטאַרק באַאומראַיקט, איז געווען די
שרעק, אַז איך זאָל נישט פאַרלירן די שטים, צוליב דעם שפּאַציר איבערן
וואַסער... מיר ווייסן, אַז מיר דאַרפן פאַרן ווייטער; דאָ, אין מיטלניצע איז
נישט קיין פּלאַץ פאַר אונדז און אויב פאַרן, דאַרף מען פאַרן וואָס שנע-
לער, נאָר מיט וואָס פאַרן, אַז די פעקלמאַכער, די גרעניץ-שוואַרצער האָבן
אונדז אויסגעבייטלט ביז דער לעצטער קאַפּיקע און טאַמער האָט נאָך
ציפּקע געהאַט באַ זיך עפעס אַביסל געלט, האָט אונדז דער איד מיט די
געקרויילטע פּאות און מיט דעם לאַנגן טלית-קמן צוגעשטעלט אַזעלכע
השבונות, אַז וויפל מיר האָבן נישט צונויפגעלייגט יעדע קאַפּיקע, איז
נישט געווען מיט וואָס צו באַצאָלן, אַז מיר זאָלן זיך קענען לאָזן אין וויי-
טערן וועג און מיר זיינען שוין געבליבן באַ דעם איד מיטן טלית-קמן ווי
לעבעדיקע משכנות.

דערווייל, האָב איך זיך באַקענט מיטן טאַנץ-לערער פון שטעטל און
אַזוי ווי ער האָט זיך מיר פאַרגעשטעלט אַלס האַלבער פאַך-קאַלענע, האָט
ער גענומען אַנטייל אין מיין לאַגע און ער האָט זיך דערקלערט גרייט
מיר צו העלפּן, מיט אַפּגעבן מיר זיין סאַלאַן אַן אַ שום באַצאַלט און ער
פאַרזיכערט מיר, אַז די מוזיק וועט מיך אויך אונטערשטיצן און שפּילן
אומזיסט, איז דאָס בעסטע, אַז איך זאָל געבן אַ טעאַטער-אַונט.

איך האָב דען געהאַט אַן אַנדער ברירה? איך האָב אָנגענומען דעם
ברייטהאַרציקן פאַרשלאַג פון טאַנץ-לערער און ער האָט באַלד באַקאַנט
געמאַכט פאַר זיינע שילער, אַז דאָ איז געקומען אַ גרויסער אַקטיאָר מיט
אַן אַקטריסע און זיי וועלן דאָ געבן איין פאַרשטעלונג.

די זאך איז שוין געווען א באשטימטע און איך האב זיך גענומען גרייטן צום אונט. דאס גרייטן זיך איז באשטאנען אין דעם, וואס איך האב גענומען א פארטיקן פראגראם פון דירעקטאר ציפקוסעס רעפער-טואר, מיט דער איינצאקטיקער קאמעדיע „לעמל מיט פישרעלען“ און עס האט מיך געקאסט נישט ווייניק מי, ביז איך האב ציפקען אויסגעלערנט די ראל אלס פישרעלען, זי האט זיך כסדר צעלאכט און איינמאל האט זי זיך אזוי צעלאכט, אז איך האב זי קוים געקאנט איינעמען און בארואיקן און ווען מיר האבן אף דער בינע געשפילט די קאמעדיע, האט זיך ציפקע איינמיטן שפילן ווידער אזוי צעלאכט און איך האב געדאנקט גאט, וואס מיר האבן שוין ענדלעך געענדיקט די קאמעדיע און מיר זיינען ארונטער הינטער דעם פוירעהענגל וואס צו דער צווייטער שטוב און דארט פרעג איך ציפקען, פארוואס זי האט זיך ווידער צעלאכט, ווייזט זיך ארויס, אז דאסמאל האט זי געלאכט צוליב אנדערע סבות. זי שארט אזויעק דאס פוירעהענגל און הייסט מיך קוקן אף א יונגן מאן וואס איז אוימגעהויער הויך און ער האט א לאנגן האלדז וואס איז פארבונדן מיט א רויטן קרא-זאט וואס ליגט אף א זייט און ציפקע זאגט מיר: — ווי האב איך נישט געזאלט לאכן, אז אט א דער פארשוין האט מיר כסדר געקוקט גלייך אין די אויגן אריין...

זעענדיק דעם מענטש, האב איך זיך אויך צעלאכט, נאך קיין סך צייט צום לאכן איז נישט געווען; מען האט באדארפט ווייטער אנגיין מיטן פראגראם און איך בין שוין אליין צוריק ארויף אף דער „בינע“ און דערלאנגט נאך עטלעכע נומערן און דער אונט האט זיך געענדיקט, און איך ווייס נישט צי דער עולם איז געווען צופרידן צי נישט, נאך איך בין זיכער געווען צופרידן, ווייל מיר האבן פארדינט עטלעכע ריינישן און מיר האבן שוין געהאט אף הוצאות צו פארן ווייטער.

מיין שטרעבונג איז געווען, צו קומען קיין לעמבערג. איך האב זייער פיל געהערט וועגן לעמבערג און וועגן דארטיקן אידישן טעאטער אונ-טער דער דירעקציע פון גימפל און איך האב געשמערעכט צו קענען אן-קומען אין דעם טעאטער.

די חשבונות פון די פארדינטע עטלעכע רייניש, האבן באוויזן, אז מיר האבן גענוג אף הוצאות ביז לעמבערג, איז נישט געטראכט, מיר פארן קיין לעמבערג.

וואס נענטער מיר זיינען געקומען צו לעמבערג, האב איך זיך גע-פילט אלס האפערידיקער און אלס מוטיקער. דאס איז דאך עפעס די שטאט וואו גאלדפאדן אליין האט געשפילט זיינע פיעסן און דאס איז דאך די שטאט, וואס האט צוגעטראגן אזא גרויסן חלק צו דער אנטוויקלונג פון

אידישן מעצמער אין אייראפע און אמעריקע. איך בין געווען זיכער, אז קומענדיק קיין לעמבערג, וועל איך שוין געפינען מיין פלאץ צו קענען פארזעצן מיין ארבעט אלס ארטיסט און איך וועל מער נישט דארפן צי- מערן פאר מסירות און מוזן דערפאר בויגן דעם קאפ און ליידן אלערליי מאַראלישע דערנידערונגען, ווי איך האב לעצטנס געליטן אדאנק מיטל- מאַנס אינטריגעס, און איך וועל דאָ מער נישט האָבן צו טאָן מיט קיין סאַבסיי, וואָס גיט דעם אַקטיאָר הלוואות אַנשטאַט חשבונות פון הוצאה און הכנסה און איך וועל מער נישט דארפן זען די סאַבסייעכע, וואָס קומט אָפּ מיר פון אויבן אַראָפּ, ווי איך וואָלט איר שולדיק געווען מיין לעבן... גאַליציע! עסטרייך! דאָ פרעגט מען נישט אָפּ קיין פאַס און דאָ וועל איך קענען אויסוואַקסן און דאָ וועל איך דערגרייכן אנערקענונג, וואָס וועט מיר פאַרגעלטן מייע פּריערדיקע ליידן...

אזוי האב איך פאנטאזירט איבערן וועג און דערווייל זיינען מיר, דאָנקען גאָט, אָנגעקומען אין דעם לאַנג אויסגעחלומטן לעמבערג, מיר זיינען געווען אַן אַ גראַשן געלט און מיר האָבן זיך דערווייל געמוזט אַריינקלויבן אָפּ קוואַרטיר אין אַ שטוב וואו עס האָט געוואוינט אַן אלס פאַרפאַלק און אין דערזעלבער שטוב האָבן נאָך געוואוינט דריי בחורים. דאָס אלטע פאַרפאַלק, די באַלעכטאָים פון שטוב, האָבן אונדז פאַר- דונגען אַ בעט, אין אַ ווינקל פון שטוב, וואָס זיי האָבן פאַרהאַנגען מיט אַ ליילעך און ביינאַכט, ווען מיר זיינען געגאַנגען שלאָפן, האָבן מיר גע- זען, אז אין דער איינציקער שטוב שלאָפן גאַנצע ניין דערוואַקסענע מענטשן.

אז ענגשאפט אין אידישע שטיבער, איז אין לעמבערג נישט געווען קיין נייעס; אין די אידישע גאַסן וואו עס האָט געהערשט דער דלות, האָבן זיך די איינוואוינער פון אַרימע שטיבער מערסטנס דערנערט פון אַרייני- געמען קוואַרטיראַנען און ווי שווער דאָס איז מיר אויסגעקומען דעם ערשטן טאָג, האָב איך זיך דערנאָך צוגעוואוינט צו דער סיטואַציע און איך האָב ביי אַם די שווערע באַדינגונגען, נאָך אַלץ געהלומט, אז דאָ, אין לעמבערג, וועל איך ענדלעך דערגרייכן דאָס, צו וואָס איך האָב גע- שטרעבט אזוי פיל יאָרן.

איך האָב ציפקען געטרייסט: — וועסט זען, איך וועל נאָר אַנהויבן אַרבעטן, וועט אַלץ ווערן אַנדערש. מיר וועלן קענען וואוינען אנשמענ- דיק, אַליין אין אַ שיינעם צימער... אזוי האָב איך ציפקען געטרייסט, אַבער דערווייל איז נישט געווען קיין גראַשן אָפּ צו נעמען עפעס אין מויל אַריין און איך הויב זיך אַן פילן שולדיק קעגן ציפקען, איך האָב מורא, אז עס פאַרדריסט זי דער גאַנצער עסק, וואָס זי האָט מיט מיר

חתונה געהאט און געלאזן זיך מיט מיר אין דער ווייטער פרעמד און איך זוך ווערמער זיך צו פארענטפערן פאר איר, אבער זי לאזט מיך נישט ריידן, זי נעמט גאר מ י ר ט רייסטן און גיט מיר צו מוט, אז אלץ וועט זיך ענדערן צום גוטן, איך דארף גאר גיין און זיך באמיען עפעס צו מאַן... א געקרעפטיקער פון ציפקעס טרייסט-ווערמער, בין איך כאלד אינדערפרי אוועק אין א קלייטל, איבערגעלאזן דארט עפעס פון מיינע זאכן אלס משכן און אהיימגעבראכט עפעס עסן. ציפקע האָט אַרויסגעוויזן איר גרויסע בריהשאַפט, זי האָט פון דעם ביסל עסן וואָס איך האָב געבראַכט, געפראַוועט אַ גאַנצע סעודה און אַנגעזעטיקט קודם די מאַגנס, האָב איך זיך געלאָזן גיין אויפזוכן דאָס אידישע טעאַטער.

איך האָב נאָכגעפרעגט און בין ענדלעך אַנגעקומען צום טעאַטער, אַבער איך האָב גאַרנישט געקאַנט גלויבן, אז דאָ זאָל זיין אַ טעאַטער; פונדריסן, האָט מען אַכסאַלזש גאַרנישט געזען עפעס אַזוינס, וואָס זאָל קענען מאַכן דענקען, אז דאָ געפינט זיך אַ טעאַטער.

דרייענדיק זיך דארט פאַר דעם ברייטן אַריינגאַנג-טויער וואָס האָט געפירט אין אַ גאַר גרויסן הויף, זיינען צו מיר צוגעקומען נייגעריקע מענ-משן, אַן וועלכע איך האָב דערקענט, אז דאָס זיינען אַקטיאָרן, אַדער כאַ-ריסטן, יעדנפאַלס, מענטשן פון טעאַטער.

זיי האָבן ווייזט אויס, אויך דערקענט אז איך בין אַן אַקטיאָר און טאַקע אַ רומישער, ווייל שוין מיין רומישע קליידונג, מיט דעם צוויי-ריי-איין ווינטער-מאַנטל און מיט דעם פומערנעם היטל אַפן קאַפּ, האָט אויס-געזאַגט פּונדוואַנען איך קום און איך האָב ערשט געזען, אז מיינע קליידער, זיינען קעגן די אַרימע טראַנטעס פון די גאַליצישע אַקטיאָרן — רייכע מלבושים.

די לעמבערגער אַקטיאָרן, אַ הויץ עטלעכע פון די גאַר אנערקענטע, זיינען געגאַנגען זייער אַרים געקליידט, ממש קריע בליע און זיי האָבן געקוקט אַף מיר מיט גרויס קנאה און נייגעריקייט, ביז ענדלעך האָט זיך איינער אַנגענומען מיט מוט און מיר פאַרגעלייגט אַריינצוזפירן אין טעאַ-טער, וואו עס קומט איצט גראַד פאַר אַ פּראַכע.

אריינקומענדיק אין דעם גרויסן הויף, איז מיין אַנטווישונג נאָך גרע-סער געוואָרן.

און גאַר אַ מוראדיקן רושם האָט אַף מיר געמאַכט דאָס טעאַטער גופא, פון אינעווייניק. די בינע, מיטן פאַרהאַנג מיט די געדיכטע אַנגע-טאַסעוועטע בענק, האָט עס גיכער געמאַכט אַן אינדרוק פון אַ קליין שמעטלדיקער באַד...

דער וואָס האָט מיך אַריינגעפירט אין טעאַטער, האָט געזען אַף מיין פנים דעם מאַדנעם רושם וואָס דאָס טעאַטער האָט אַף מיר געמאַכט און

ער האט געזוכט צו הויבן די רעפוטאציע פון גימפל-טעאטער, וואו אי-דישע אקטיארן שפרייטן די אידישע טעאטער-קונסט פאר די ברייטע אי-דישע מאסן און אז אף דער ארימער בינע, זיינען שוין אויפגעטראגן די גרעסטע קינסטלער און גאלדפאדן אליין האט דא אויפגעפירט זיינע קונסט-ווערק און דעם אמת געזאגט, האבן מיך דעם אריס-געקליידעמן אקטיארס ווערטער טאקע היבשלעך בארואיקט און איך האב אים אנגעהויבן אויס-פרעגן אף די אקטיארן וואס זיינען געשטאנען אף דער בינע און רעפער-טירט: — ווער איז דער? און ווער איז יענער? און דער אקטיאר האט מיר געענטפערט: — דאס איז אדאלף מעלצער, א גוטער אקטיאר און א בא-רימטער זינגער און דאס איז פאני ברי, אן אויסגעצייכנטער טאלאנט און דאס איז גוממאן, וואס האט א ברודער א ראבינער און ער האט שטיין געלאזן א ראבינער-פאסטן און געווארן א אידישער אקטיאר... דאס איז סאמעלאוו און דאס איז... און אזוי האט ער מיר אויסגערעכנט אלעמענס נעמען און מיר אנגעוויזן אף זיי און אויסגערעכנט בא יעדן באזונדער די ספעציעלע מעלות.

פלוצלינג באווייזט זיך אין סאלאן א הויכער מאן מיט א גרויען קאפ האר און מיט לאנגע ווייסע וואנסעס, אפן קאפ אביסל אן א זייט, טראגט ער א שיינעם הויכן צילינדער.

— דאס איז דער דירעקטאר גימפל, רוימט מיר דער אקטיאר איין שטילערהייט אפן אויער.

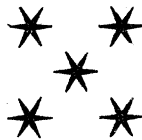
דירעקטאר גימפל האט ארומגענומען דעם גאנצן סאלאן מיט זיין בליק און ער האט מיך באלד באמערקט און פינף מינוט שפעטער, האט ער שוין געהאט אפגענומען א ראפארט וועגן מיר, אז איך בין אן אקטיאר וואס איז נאך-וואס געקומען פון רוסלאנד און ער האט מיך באלד צוגערופן און מיר האבן זיך קעגנזייניק פארגעשמעלט.

דער דירעקטאר גימפל האט צו מיר גערעדט זייער העפלעך און אף דייטש און כדי די זאך זאל זיך נישט פארציען אף צו לאנג, בין איך באלד צוגעטראטן צום עיקר, צו געשעפט.

דער דירעקטאר האט מיך אויסגעהערט זייער אויפמערקזאם און דער-ביי געקוקט אף מיר מיט אזא ליבלעכן שמייכל און ענדלעך ענטפערט ער מיר מיט דעמועלעבן שמייכל און דאך גאנץ ערנסט: — יא, מיין ליבער פרוינט, אבער וויסן זי, די געשעפטע זינד זער שלעכט אונד ארטיסטן האבן וויר שאץ פיל צו פיל... — דאס זאגנדיק, האט ער ווייטער אזוי מילד און ליבלעך געשמייכלט, וואס מיט דעם ענטפער האט דער שמייכל גאר-נישט הארמאניזירט און איך האב עס פון אנהויב אנגענומען פאר א פשוטן צביעותדיקן שמייכל וואס דארף יענעם נעמען די לעבער...

אבער וואָס ווייטער און וואָס מער איך האָב גערעדט מיט אים, האָב איך געקענט מער פעסטשמעלן, אַז דאָס איז באַ אים אַזאָ יעקישער נאָ-רישער שמייכל, וואָס באַווייזט, אַז ער איז נישט קיין גרויסער חכם... איך האָב זיך געוואונדערט: — דאָס איז דער דירעקטאָר פון לעמ-בערגער אידישן טעאַטער, נאָך וועלכן איך האָב אַזוי געבענקט? גענוג לאַנג האָט מיך די פּראַגע באַשעפּטיקט, ביז איך האָב זיך דער-וואוסט, אַז גימפל איז אַמאָל געווען פאַרבונדן מיט דעם שטאַמישן פּוילישן טעאַטער אין לעמבערג און דורך פאַרשידענע פּראַטעקציעס, האָט זיך אים אין דער עסטרייכישער שטאַטהאַלטעריי אַיינגעגעבן צו באַקומען די מלוכה-קאַנצעסיע אָף אידיש טעאַטער אין לעמבערג און אַזוי איז ער גע-וואָרן דער גרויסער און אַנגעזעענער אידישער טעאַטער-דירעקטאָר אין גאַליציע.

איך האָב באַלד אַנגעהויבן אויספּרעגן וועגן רעפּערטואַר און די געמען פון די פּיעסן וואָס מען האָט מיר אויסגעריכט, זיינען פאַר מיר געווען נייע, בלויז עטלעכע פּיעסן האָט מען דערמאַנט, וואָס זיינען מיר געווען באַקאַנט און איך האָב זיי שוין געהאַט געשפּילט אין רוסלאַנד. די פּראַכע האָט זיך געענדיקט און איך האָב געהאַט דעם כבוד זיך צו באַקענען מיט אַלע אַקטיאָרן, אַבער נאָך אַפּריידן מיט מיר עטלעכע ווערטער, זיינען זיי זיך צעגאַנגען יעדער אין זיין היים, עס איז געווען מיטיק-צייט און מיר איז נישט געבליבן עפעס אַנדערש, ווי אויך גיין און איך קום אַהיים, נעם ווידער אַרויס עפעס אַ זאָך פון מיינע זאַכן און טראַג-עם אַוועק אין אַ קלייטל און ברענג דערפאַר עפעס צום אַפעסן און ציפקע ווייזט ווידער איר בריהשאַפט מיטן גרייטן אַ טיש „כיד המלך“, נאָר דער אומגליק איז, וואָס עס איז שוין באַלד נישטאַ וואָס צו פאַרזעצן און די האַפענונגען לעשן זיך יעדן טאַג מער אויס און אין אַזאָ מצב, האָב איך באַשלאָסן נאַכאַמאָל צו גיין צום דירעקטאָר גימפל. די האַפענונגען מיינע זיינען גאַנץ שוואַכע, אַבער איך האָב דאָך נישט קיין אַנדער בריחה און ציפקע מומיקט מיך ווייטער און זי הייסט מיך גיין, — אפשר פאַרט?...

אכצנטער קאפיטל

איד דארף אויפטרעטן אלס „רבי יאזעלמאן“ — מיין דורכפאל. —
אקטוארן טרייסטן מיר. — מיר הונגערן אין לעמבערג. — „וואריעטע
טעאטער“ — דער „דירעקטאר“ זאמלט קרויצערס מיט א סעלער. —
„ישראלסקל קום אהיים“ — איד פארלאז דעם וואריעטע און ציפפע
ווארפט מיר פאר. — מיר הונגערן ווייטער.

דער דירעקטאר גימפל האט מיר דאסמאל געגעבן כמעט דעמזעלכן
ענטפער און טאקע מיט דעמזעלכן ליבנסווירדיקן שטייכעלע. נאך באלד
האט ער מיך פארהאלטן און מיר געזאגט, אז ער האט א פלאן, מיר צו געבן
אן אויפטריט אלס גאסטראליאר, וועל איך האבן א געלעגנהייט עפעס צו
פארדינען און אפשר וועט ער אויך עפעס געניסן דערפון...

און מיט דערזעלבער ליבנסווירדיקייט פרעגט ער מיך וואס איך קען
און איך זאג אים, אז איך וואלט געוואלט אויפטרעטן אין גאלדפאדנס
בארימטער פיעסע „רבי יאזעלמאן“.

— רבי יאזעלמאן... רבי יאזעלמאן... חזרט איבער דער דירעקטאר
גימפל און ענדלעך זאגט ער, אז די פיעסע געפעלט אים און עס בלייבט,
אז ער גיט מיר אן אויפטריט אין א וואכן-טאג און ער וועט מיך אנאנסירן
אלס גאסטראליאר און לאמיר האפן, אז עס וועט זיין גוט.

נעם איך זיך שנעל צו דער ארבעט. איך האב שוין די מיטל-ראל פון
רבי יאזעלמאן א סך מאל געשפילט, אבער איך האב זי אין רוסלאנד כסדר
געשפילט אף א צעבראכענעם דייטשמעריש און דא האב איך גענומען
אויסלערנען די ראל לויטן טעקסט, אף אידיש און באלד זיינען מיר צו-
געטראטן צו פראכן.

יעדן טאג פרוואו איך אינדערהיים אויס מיין שטים און איך שמעל
פעסט, אז איך בין היבשלעך הייזעריק. ווייזט אויס, אז דאס קריכן איבער
דער גרעניץ אין וואסער, האט מיר צורעכט געמאכט די שטים און אין
גאט ווייסט וואס דא וועט זיין מיט מיר...

איך האב זיך באמיט, און אט האט זיך מיר אויסגעוויזן, אז עפעס
ווערט מיר די שטים קלארער און איך בין געווארן האפערדיקער, נאך באלד

האב איך זיך ווידער אָנגעהויבן שטיקן און איך האב געזען פאר זיך א פארטיקן אומגליק.

— און אפשר בעסער נישט אויפטרעטן? דער געדאנק מאַמערט מיך, אבער איך טאר אפילו וועגן דעם נישט טראַכטן, ווייל איך מוז דאָך זען צו פארדינען א פאָר רייניש, איך זאָל זיך האָבן מיט וואָס דאָס לעבן צו דערהאַלטן און דערנאָך פאָרן אין אַן אנדער שטאַט אַרײַן!...

מאָך איך די פראַכן און אין דעם מעאַטער איז פאראַן איינער אַן אַקט מיט, וואָס דעמאָלט האָט ער נאָך געשפּילט אַ גאָר קליינע ראַלע, אַבער פרייען זיך אָף יענעם בראַך, האָט ער זיך געוואָלט ווי אַ גרויסער און ער האָט זיך געוויצלט מיט אנדערע אַקטיאָרן, אַז איך זאָל הערן און מען האָט זיך דערציילט, ווי דער אַקטיאָר ליבערט איז געקומען קיין לעמבערג און געזאָלט אויפטרעטן אַלס „פּאַפּוס“ און אין לעצטן טאָג, ווען עס האָט שוין באַדארפֿט זײַן די פּאַרשטעלונג, האָט ער אָפּגעצויגן פון לעמבערג אַן אַ זײַט־געזונט, ווייל ער האָט זיך, ווייזט אויס, דערשראָקן פאָרן לעמבערגער מעאַטער!...

אויך האָב געפּילט, אַז די ווערטער זײַנען געצילט קעגן מיר און איך האָב שוין אַלײַן אויך אָנגעהויבן טראַכטן, אַז עס וואָלט גלייכער געווען באַצײטנס אָפּצויען פון לעמבערג, אַבער מיט וואָס? אַז קיין קאַפּיקע אין שטוב איז נישט!...

דערווייל האָט זיך געמאַכט, אַז באַ איין פּראַכע צוזאַמען מיטן אַר־קעסטער, בין איך גראַד געווען באַ שטימע און איך האָב געהערט בעתן אָפּזינגען מיין פּאַרטיע, ווי מען רעדט וועגן אַ פּײַנעם באַרײַמאָן און דאָס האָט מיר ווידער צוגעגעבן מוט און איך האָב זיך געגרייט צום אויפּטריט.

דער אַרקעסטער־דיריגענט איז געווען אַ אידישער פּעלדפּעבל און דאָ־לי גימפּל, דעם דירעקטאָרס זון, האָט זיך שוין דעמאָלט באַטייליקט אין אַרקעסטער, איך קאָן זיך בלויז נישט דערמאַנען אָף וואָס פאַר אַ אינס־טרומענט און די גענעראַל־פּראַכע איז אַדורכגעגאַנגען אויסגעצײכנט און פאַרנאַכט, איידער איך בין צוועק אין מעאַטער, האָב איך ווידער אויס־געפּראַווט מיין שטים — אויסגעצײכנט! און איך גיי מיט אַ גרינג האַרץ און מיט גוטע האַפּענונגען אין מעאַטער אַרײַן.

קומענדיק נעמער צום מעאַטער, האָב איך פּלוצלינג פאַרלוירן מיין מוט. עפעס האָב איך זיך אָנגעהויבן שרעקן סיי פאַר מיין שטים און נאָך מער, פאַר דער חברה אַקטיאָרן, מיט וועלכע איך האָב זיך ערשט באַקענט, מען זאָל מיר נאָר נישט אָפּטון עפעס אַ שפּיצל און מיר אונטערשטעלן אַ פּיסל! און כּדי צו מאַכן זיך מער מוט, כאַפּ איך זיך אַרײַן אין אַ שענקל און טרינק אויס אַ פּײַנעם שנאַפּס און איך פּיל ווידער מיין מוט און מיין

זיכערקייט און איך גיי אין טעאטער און גלייך אין גארדערעך און הויב זיך אן גרימירן און גרייטן צו מיין אויפטריט.

דער גארדערעך איז באשטאנען פון א שמאל שטיקל פלאץ פונדאנען מען האט געקאנט גלייך ארויפגיין אף דער בינע און דארט האבן זיך אלע אקטיארן באדארפט גרימירן און איך האב געפילט א דושנעקייט און דאס גלעזל אקאוויט, וואס איך האב פארן גיין אין טעאטער אויסגעטרונקען, האט אויך געווירקט, אז איך זאל אנהויבן שוויצן; איך האב צום ערשטן מאל אין מיין לעבן געטרונקען אזא מין שמארקן שנאפס ווי אט א דאס גלעזל אקאוויט וואס האט געקאסט גאנצע פינף קרייצער און פאר די פינף קרייצער, האט עס אין מיר אנגעצונדן הונדערט פייערן און איך האב געפילט, אז עס עקט זיך מיר דאס לעבן...

נאר פארפאלן. מען איז שוין אין שפאן און מען דארף שלעפן דעם

וואגן.

איך האב זיך פארקליבן אין א ווינקל פון גארדערעך, איך האב זיך אנגעהויבן גרימירן און עפעס עמיץ האט מיר אונטערגעטראגן רבי יא-זעלמאנס קאסטיוום און איך טו אן דאס מלבוש און איך קוק אין שפיגל און איך זע זיך אזוי, ווי איך האב זיך געזען אין רוסלאנד, ווען איך האב אין דער ראל געהאט אזעלכע גרויסע דערפאלגן און דאס גיט מיר ווידער מוט און מיר שרעקן שוין ווייניקער די בליקן וואס די שוין קאסטיומירטע אקטיארן ווארפן מיר צו, ווי איינער זאגט, אנו, לאמיר שוין זען וואס דו קענסט... איך האב נישט קיין מורא געהאט, פארקערט, איך האב איצט געפילט, אז איך וועל געפעלן ווערן און איך וועל אויסנעמען סיי כאס לעמבערגער טעאטער-עולם און סיי בא די אקטיארן...

נאר אין דער לעצטער מינוט, ווען איך האב שוין באדארפט ארויפ-גיין אף דער בינע, האט עס מיר א שלאג געטאן אין הארצן און איך האב אינגאנצן פארלוירן מיין זיכערקייט; און ווי א פינצטערער פארהאנג האט זיך אראפגעלאזן פאר מיינע אויגן...

דער ארקעסטער שלאגט אן די אינמארדוקציע און איך דארף צוזאמען מיט מיין אויפטריט אנהויבן זינגען און איך הויב אן און מיין שרעק ווערט פילפאך גרעסער, ווען איך דערקען נישט מיין אויגן קול. אנשטאט מיין שטים וואס האט ערשט אינדערפרי געקלונגען אזוי לויטער, האב איך איצט געהערט א פארדומפט קול וואס איז געקומען ווי פון א קוימען ארויס און איך זע נאך צו מיינע גרויסע צרות, ווי אלע אקטיארן אף דער בינע קוקן זיך איבער מיט איראנישע בליקן און איך פיל, אז עס עקט זיך מיר דאס לעבן...

די געזאנג-פארטי איז געווען געענדיקט. איך האב געפילט און גע-וואוסט, אז צום ערשטן מאל האב איך דעם נומער, וועלכן איך האב אלע-

מאל אזוי ליב געהאט און מיט וועלכן איך בין אלעמאל געווען אזוי זי-
כער, אזוי שלעכט דורכגעפירט און איך האב זיך באמיט צו קאנצענטרירן
מיינע געדאנקען און מיינע גערוון, כדי אויפצוהאלטן מיין גייסטיקע גלייכ-
געוויכט, אפשר וועל איך נאך באווייזן מיט דער פראצע צו פאריכטן דעם
שלעכטן איינדרוק פון מיין געזאנג.

איך האב זיך דערמאנט, ווי גוזיק איז דורכגעפאלן אין דער ראל, ווען
ער האט זי בא מיר אזוי אף כוח צוגענומען; ער איז דורכגעפאלן סיי
מיטן געזאנג, ווייל ער האט גענומען מיט עטלעכע טענער העכער ווי ער
האט באדארפט און דערנאך איז ער דורכגעפאלן אויך מיט דער פראצע,
ווייל ער האט נישט געקענט די ראל.

איך האב דאך אבער גענומען ריכטיק דעם טאן, נאך וואס דען? איך
האב זיך בעתן שווארצן די גרעניץ צוגעקילט און האב פארלוירן מיין
שמים. וועל איך איצט פרוואוון זיך צו ראטעווען מיט דער פראצע פון דער
שיינער ראל. איך וועל זיך האלטן מאיעסטעמיש און וועלן ריידן מיט פא-
טאס און איך מוז ארויסבאקומען אן אפלויוז פון פובליקום.

איך הויב אן. גאט מיינער! איך בין אינגאנצן הייזעריק. נישט נאך
זינגען, אפילו ריידן קאן איך אויך נישט און ווער שמועסט, אפדעקלאמירן
מיט פאטאס די פראצע פון רבי יאזעלמאן, דאס זע איך איז שוין פאר
מיר אן אומגעלעכע זאך און איך בויג שוין דעם קאפ אונטער דעם שווערן
בראך וואס האט מיר געטראפן, א קאלטער שווייס שלאגט מיר ארויס
אפן שמערן און ווען דער אקט האט זיך עטלעך געענדיקט, דער פארהאנג
איז געפאלן, האב איך זיך צעוויינט ווי א קליין קינד...

נאך היינט, אזויפיל יארן שפעטער, פיל איך נאך די דאנקבארקייט צו
די עטלעכע אקטיארן וואס האבן מיר דעמאלט, אין מיין גרויסן בראך,
געטרייסט און מיר געווכט אויסצורידן מיין ביטער הארץ, אז זיי זעען
אז איך בין אן אקטיאר און אז איך האב זיך געמוזט נישט איינמאל אויס-
צייכענען אין דער ראל, נאך דער צופעליקער אומגליק מיט מיין הייזעריק
ווערן האט געשמערט צום איצטיקן דערפאלג און אז עס וועט מיר בעסער
ווערן וועל איך נאך קענען באווייזן דעם לעמבערגער פובליקום וואס איך
קען ...

איך האב זיך אבער פון די אלע טרייסט-ווערטער נישט געקאנט בא-
דואיקן. איך געוואוסט, אז אויב מיין ערשמער אויפטריט אין לעמבערג
איז אזוי פאטאל דורכגעפאלן, איז מיין גורל שוין א געשמעמפלמער און
איך האב שוין געווארט, אז דאס שפיל זאל זיך פארענדיקן און ווען די
פארשמעלונג האט זיך ענדלעך געענדיקט און איך האב פון זיך אראפ-
געווארפן דעם היסטארישן קאסטיום מיטן גרויס, האב איך געפילט א דער-

לייכטערונג, ווי איך וואלט פון זיך אראפגעווארפן א שווערע לאסט און איך האב נאר געקומט, וואו איך וועל דא געפינען א וועג זיך ארויסצורוקן פון מעצמער, אז קיינער זאל מיך נישט זען און איך האב אפילו נישט גע-
מראכט וועגן מיין שווערער לאגע אינדערהיים, אז ציפקע איז הונגעריק און קיין גראשן איז נישטא... איך האב שוין גארנישט געוואלט, נאר וואס שנעלער פארשווינדן פון מעצמער.

ווען איך האב זיך געוואלט ארויסשארן פון מעצמער, וואקסט פאר מיר פלוצלינג אויס דער דירעקטאר גימפל מיט זיין אייביקן ליבנסווירדיקן שמיכל. ער באגריסט מיך פאר מיין שיינעם אפזינגען די פארטים און ער דערלאנגט מיר צוואנציק קראנען...

ערשט איצט, האב איך זיך דערמאנט, אז עס איז פאראן געלט אף דער וועלט; געלט, וואס איך האב איצט אזוי נויטיק אף א שטיקל ברויט פאר מיר מיט ציפקען און טאקע אף הוצאות מיר זאלן קענען פארן וויי-
טער, אזוועק פון לעמבערג, וואואהין די אויגן וועלן טראגן...

דער קאמפלימענט פון דירעקטאר גימפל, אז איך האב שוין געזונגען, האט אין מיניע אויערן געקלונגען ווי הונק, אבער די צוואנציק קראנען זיינען דאך געווען ממשותדיקע, האב איך זיי א כאפ געטאן, ארויסגע-
מורמלט א דאנק און איך האב זיך איילנדיק געלאזט אפן וועג צו מיין קווארטיר.

אפגייענדיק א שטיקל וועג, האב איך זיך אפגעשטעלט און אנגעהויבן גיין פאמעלעכער; איך האב זיך באמיט צו באהערשן, ווייל איך האב מורא געהאט אזוי, מיט מיין גאנצן ברענענדיקן ווייטיק אהיימצוקומען. איך האב מורא געהאט, אז אהיימקומענדיק, וועל איך אויסברעכן אין א געיאמער און איך האב געפילט, אז עס ווילט זיך מיר אויסשרייען מיין ווייטיק מיט א געברום פון א חיה און עס קאן זיין, אז ווען איך זאל דארט געווען דארפן פארבייגיין פארביי א וואסער, וואלט איך, אנטשאט גיין אהיים, בעסער זיך אריינגעווארפן אין וואסער אריין...

ציפקע האט מיך געטרייסט. זי האט פארגרייט א פיינעם מאלצייט און כאטש מיך האט געשטיקט יעדער ביסן, האט זי אבער, מיט אירע טרייסט-ווערטער פארט באוויזן מיך צו בארואיקן און איך האב פאמעלעך אנגעהויבן קומען צו זיך.

און אזוי האבן אנגעהויבן פארגיין טעג און וואכן אן א שום אויס-
זיכט, אן א שום פעספעקטיוו און ס'איז שוין נישט געווען קיין פראגע פון קונסט, פון שפילן מעצמער, נאר פשוט דאס שטיקל ברויט. פארקויפן אדער פארזעצן איז שוין נישטא וואס און צו וועמען זיך צו ווענדן איז אויך נישטא, וועגן נאכאמאל גיין צום דירעקטאר גימפל, האב איך אפילו נישט

געמראכט און דא האב איך אפילו נישט געהאט פאר וועמען זיך צו פאר-
טרויען וועגן מיין שרעקלעכער לאגע.

אין אט א די מוראדיקע מעג פון פארצווייפלונג און יאוש, האב איך
זיך דערוואוסט, אז אין לעמבערג זיינען אויך פאראן אידישע, וואריעטעס"
וואו עס זינגען און שפילן די אזויגערופענע „בראָדער זינגער“.

איך האב זיך אנגעפרעגט צו אזא „וואריעטע“ און געזען, אז דאס איז
א פשוטע שענק-שטוב וואו עס זיצן געסט ארום די מישלעך אף וועלכע
עס שטייען פארשידענע געטראנקען און אויבנאָן, אף א קליינעס פאָדיום,
אזא קליין בינעלע, אף וועלכן עס שטייען די זינגערס און זינגען.

איך האב זיך נישט געוואגט אוועקצוזעצן כא א מישל, ווייל עס קאָן
צוקומען א קעלנער און פרעגן וואָס איך וויל באַשמעלן און איך האב
נישט געהאט קיין קרייצער בא דער נשמה... — איך דארף צו די אַרמיסטן,
האב איך געענטפערט דעם קעלנער וואָס האָט מיך איינגעלאָדן אוועק-
צוזעצן בא א מישל.

מען האָט מיך באלד צוגעפירט צו די זינגערס און דער ערשמער האָט
זיך פאר מיר פאָרגעשטעלט פ נ ח ס ק א נ י ס ק ע ו ו י ט ש, ווע-
מען מען האָט אויך גערופן פנחס דער משוגענער... (ער איז אלעמאל גע-
ווען משוגעוואַטע און צום סוף איז ער טאָקע געשטאָרבן אין אַ משוגעים-
הויז...).

— דאָס איז אונדזער דירעקטאָר, ווייזט מיר פנחס דער משוגענער
אַן אַף אַ הויכן אידן מיט ברייטע פלייצעס, מיט אַ ברייט קיילעכדיק פנים,
אַף וועלכן עס זיינען געווען אויסגעזעצט ווי ספעציעל צוגרימירט, עס-
לעכע וואַרצלען באַוואַקסענע מיט האַר און פון דעם ברייטן פנים האָט
אַרויסגעטאַרטשעט אַ שפאַרעוודיקע רויט-בלויע נאָז און ווען ער האָט
מיר דערלאַנגט די האַנט און אַ קוועטש געטאָן, האָב איך שוין דערפילט,
אַז איך האָב דאָ נישט צו טאָן מיט אַ געוויינלעכן מענטשן.

דערווייל, נאָך איידער ער האָט באַוווּזן מיט מיר אויסצוריידן אַ פאַר
ווערטער, האָט ער זיך געכאַפּט, אַז עס איז זיין ריי און ער האָט מיך
געלאָזן שטיין און איז אַרויף אַף דעם פּאָדיום און שוין אַנגעהויבן זינגען
אַ ליד.

דאָס איז אַלץ געשען אזוי שנעל, אַז איך האָב ממש נישט געקאַנט
באַגרייפן, ווי אזוי מען קאָן עפעס די זאַכן מאַכן אזוי אַף שנעל, אַמ שטייט
מען און מען רעדט און אַט איז מען שוין אַף דער בינע און מען זינגט
פאַר אַן עולם...

מילא, דאָס זינגען יאָק דאָס זינגען; נאָר אין קלויבן דערנאָך די קריי-
צערס מיט אַ טעלער צווישן עולם, אין דעם האָט זיך דער „דירעקטאָר“

גאר פיין אויסגעצייכנט, און זעענדיק ווי ער גייט מיט דעם טעלער פון איין טישל צום צווייטן און נעמט צונויף די קופערנע און ניקלנע מטבעות וואס מען ווארפט אים אפן טעלער, האָבן איך נאר געטראַכט, פאַרוואָס מען רופט אים עפעס דירעקטאָר און ערשט שפעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אז ער איז טאַקע אַ דירעקטאָר, ווייל ער האָט אַ קאַנ-צעסיע אָפּ אַנצופירן מיט אַ וואַריעטע און אין עסטרייך גייט אַלץ מיט אַ סדר און אז ער האָט די קאַנצעסיע, איז ער דער דירעקטאָר און די אַנדערע זינגער מוזן דינגן באַ אים...

די בעטלערישע „פרנסה“ האָט אָפּ מיר אַפּן ערשטן מאַמענט געמאַכט אַ זייער מוראדיקן איינדרוק, אָבער מיין לאַגע איז געווען אזאַ טרויעריקע, אז איך האָב נישט געהאַט קיין שום אַנדער ברירה, האָב איך זיך צו-שמועסט מיט דער חברה זינגער און מיטן דירעקטאָר, איך האָב זיך פאַר-זיי פאַרגעשטעלט אַלס אַקטיאָר און אַלס זינגער און עס האָט זיך אַרויס-געוויזן, אז מיין נאָמען איז שוין מאַכע פון זיי באַקאַנט און זיי ווייסן אַפילו וועגן מיין גרויסן דורכפאַל אין גימפּלס טעאַטער, אָבער זיי נעמען עס נישט אין אַכט און פּנחס דער משוגענער לייגט מיר פאַר, אז איך זאַל טאַקע שוין, איצט, אַרויפגיין אָפּ דער בינע און דערלאַנגען עפעס פון מיין סחורה.

וואָס אין דעם מאַמענט האָט זיך אָפּגעשפּילט אין מיין מוח! איך האָב געפּילט, אז דאָס אַרויפגיין זינגען אין דער שענק-שטוב, הייסט אַריינ-שמעלן איין פּיס אין דער בלאַטע און דערנאָך וועל איך שוין מוזן אויך דעם צווייטן אַריינשמעלן און איך האָב פאַרשטאַנען, אז נאָך אַלע מיינע דערגרייכונגען אַלס אַקטיאָר, מיינט דאָס אויפטרעטן אין אזאַ מיין וואַ-ריעטע, אַ גרויסע ירידה פאַר מיר; נאר וואָס האָב איך געקאַנט טאָן? נויט ברעכט אייזן און די נויט האָט דאָך מיר צו שטאַרק געשטיקט און ווען איך האָב שוין מסכים געווען „אויפצוטערען“, האָב איך זיך אָבער אויס-גענומען, אז מיטן טעלער וועל איך בשום-אופן נישט אַרומגיין...

— דאָס וועט שוין דער דירעקטאָר מאַכן פאַר אייך — האָט פּנחס מיר באַראַויקט און ער האָט שוין נישט גערוט און איך האָב געזען, אז לויט די צייכנס וואָס דער דירעקטאָר גיט זיך מיט זיינע אַרטיסטן, אז זיי גיבן מיר אייגנמלעך אַן אָפּגע פּראַבע, אַן אויפטרײט, וואָס דאַרף זיי באַווייזן צי איך קאָן פאַר זיי טויגן אַדער נישט...

קיין ספּעציעלן רעפּערטואַר פאַר אזאַ פּלאַץ, האָב איך נישט געהאַט. איך האָב געקענט אַ היבש ביסל לידער פון גאַלדפּאַדנס רעפּערטואַר, אָבער איך האָב פּשוט מורא געהאַט צו זינגען, איך זאַל נישט דאַרפן האָבן אַ צווייטע מפּלה; זייט מיין דורכפאַל אַלס רבי יאָזעלמאַן אין גימפּלס טעאַ-

מער, האָב איך נישט געפרואוּט אפילו מער זינגען, איך האָב געמיינט אַז איך האָב שוין טאַקע מיין שטים פאַרלוירן, מַא ווי וואָנט מען עס עפעס איצט אַרויפצוגיין זינגען און טאַקע פון גאַלדפאַדנס רעפערטואַר?

נאָר, ווי שוין דערמאָנט, נויט ברעכט אייזן; איך האָב געמוזט זוכן עפעס צו פאַרדיינען און איך האָב באַשלאָסן אויפצוטערען מיט גאַלדפאַדנס ליד „ישראלִיקל אַרויס“.

דאָס ליד האָט אַן עכט אידישעכע מעלאָדיע און צו מיין גרויסער פרייד, האָט מיין שטים אָפגעקלונגען העל, ווי אַ גלאַק און שוין אינמיטן זינגען, האָב איך דערפילט, אַז דער עולם הערט מיך אויס מיט אינטערעס, עס האָט אויפגעהערט די געקלאַפּעריי מיט גלעזער ווי איך האָב עס געזען מיט עטלעכע מינוט פריער ווען דער דירעקטאָר האָט געזונגען און איך האָב געזען, אַז עס גייט גוט.

ווען איך האָב פאַרענדיקט דאָס ליד, האָט זיך אויפגעהויבן אַ שטור-מישער אַפלאַוז און די געסט האָבן אָפן הויכן קול געפאַדערט, אַז איך זאָל זינגען אַ צווייט ליד און איך האָב געמוזט נאַכקומען דעם פאַרלאַנג און דער דירעקטאָר איז דערנאָך אַרומגעגאַנגען מיטן מעלער און געזאַמלט די מטיבעות און דאָסמאַל זיינען אָפן מעלער געפאַלן כלוויז ניקלנע מטיבעות, אַ סימן, אַז איך האָב אויסגענומען באַ די געסט און באַ איין מישל זיינען געזעסן עטלעכע לעבע-יונגען און ווען דער דירעקטאָר איז צוגעקומען מיטן מעלער, האָבן זיי אָנגעהויבן שרייען, אַז זיי ווילן, אַז דער זינגער זאָל אַליין צוקומען צו זיי און זיי האָבן דעם דירעקטאָר אַוועקגעטריבן פון מיט.

דער דירעקטאָר קומט צו צו מיר און בעט מיך איך זאָל שוין צוגיין צו יענעם מיט, ווייל, ווייזט אויס, אַז די חברה לעבע-יונגען זיינען אַביסל שיכורלעך און זיי ווילן נאָר אַז דער זינגער אַליין זאָל צוקומען און עס איז דאָך אַ שאַד, עס קאָן אַריינפאַלן אַ שיינע מטיבע... און זעענדיק, אַז איך קווענקל זיך, האָבן מיך אַלע, דער דירעקטאָר מיט די איבעריקע זינגער, אָנגעהויבן שטויסן און שטופן, ביז זיי האָבן מיך שוין געהאַט נעבן דעם מיט פון די וואוילע יונגען.

די חברה לעבע-יונגען האָבן מיך אַוועקגעזעצט באַ דעם מיט אויבנאָן, זיי האָבן באַשמעלט צו עסן און צו טרינקען און נאָך אַ פיינעם לחיים; האָבן זיי צוגויפגעלייגט צו גאַנצע קראַנען יעדער איינער און מען האָט מיר דערלאָנגט אַ היבשע סומע.

איך האָב זיי זייער וואַרים אָפגעדאַנקט פאַר זייער פריינטלעכקייט און באַצויאָנג און בין מיט דער פולער האַנט מיט זילבערנע קראַנען אַוועק צו מיין חברה אין ווינקל נעבן פאַדיום, דאָרט האָב איך אָפן מישל אויס-געשיט דאָס געלט און די גאַנצע חברה האָט זשענדע גענומען ציילן מיט

די בליקן, וויפל עס איז פאראן. און זיי האבן אפן אויסגעדריקט זייער פרייד מיט דער נייער קראפט וואס זיי האבן אריינבאקומען, וואס אדאנק אים, וועט זיין פרנסה...

ווען עס האט זיך געענדיקט די „וואַרעטע-פאַרשמעלונג“, פאַרן פאַר- מאַכן די שענק, האָבן זיך די זינגער, לויט זייער שטייגער פירונג, אַפּנע-רעכנט מיטן דירעקטאָר און איינגעטיילט מיט דער הכנסה, זיי האָבן מיר צוגעטיילט אַ פּיינעם חלק און זיי האָבן מיך שוין באַשמעלט אַף מאַרגן, אַז איך זאָל קומען און אַרבעטן מיט זיי צוזאַמען און עס וועט זיין אַ לעבן... מיט די עטלעכע קראַנען אין קעשענע, בין איך נישט געגאַנגען, נאָר געלאָפּן אַהיים.

אַפּן וועג בין איך אַרײַן אין אַ קלייטל, איינגעקויפט עסן פאַר ציפקען און מיין פּרייד איז כּסדר געוואַקסן. אַט איז שוין דאָ עסן פאַר ציפקען; אין קעשענע איז פאַראַן געלט גענוג, עס וועט זיין צו באַצאָלן דער באַ-לעבאַסטע פאַר קוואַרטיר און וואָס דאָס וויכטיקסטע — איך האָב צוריק-געוואונען מיין שמים און איך וועל קענען זינגען און איבערקומען אַ שטיקל צייט, ביז איך וועל זיך ווידער דערשלאָגן צו אַ טעאַטער-טרופּע און ווידער צוריקבאַקומען מיין שמאַנד אַלס אַקטיאָר...

ווען איך בין אַהיימגעקומען, איז ציפקע שוין געשלאָפּן. איך האָב געוואוסט, אַז זי האָט זיך געמוזט לייגן שלאָפּן אַ הונגעריקע, האָב איך זי אויפגעוועקט, געוויזן איר דאָס איינגעקויפטע עסנוואַרג און אויך די זילבערנע קראַנען און זי איז לעבעדיק געוואָרן, אויפגעשמאַנען און קודם געגעסן און איך האָב איר דערציילט וועגן מיין גליק וואָס האָט מיך גע-טראָפּן און אַז איך האָב צוריק מיין שטימע און אַז מיר זיינען געראַטעוועט.

אַ צופּרידענע האָט ציפקע געגעסן און זיך צוגעהערט צו מינע פּריי-דיקע רייד און ענדלעך, איז זי מיט אַ פאַרגעניגנדיקן שמייכל אַפּן פנים, צוריק איינגעשלאָפּן.

איך האָב אַבער שלאָפּן נישט געקאַנט. איך האָב געטראַכט און גע-טראַכט און כּסדר זיינען נייע געדאַנקען געקומען אין קאַפּ און זיי האָבן זיך אויסגעמישט איין געדאַנק מיט אַנדערן און עס האָט זיך אָנגעהויבן פּלאַנטערן אַן אַ טאַק און עס זיינען אין מיין מוח פאַרבייגעשוואומען אַלע מינע פּריערדיקע איבערלעבונגען, מינע דערפאַלגן און מינע דורכ-פאַלן, מינע לייזן און מינע פּריידן און צום סוף בין איך ווידער צוגעקור-מען צו מיין איצטיקע ווירקלעכקייט און איך האָב זיך געזען אַף דעם פּאַדיום בעת איך זינג גאַלדפּאַדנס „ישראלִיקל אַרויס“ און ווי דער עולם אַרום די שישלעך אַפּלאַדירט מיר און פּאַדערט איך זאָל זינגען נאָך און מאַרגן וועל איך ווידער דאַרפן שטיין אַף דעם פּאַדיום און ווידער זינגען

פאר דעם עולם ארום די טישלעך און איך וועל דארפן זען ווי דער דירעקט-
טאר גייט ארום מיטן מעלער און זאמלט די קופערנע און ניקלנע מסבעות
און אפשר וועלן זיך ווידער געפונען א גרופע לעכע-יונגען און זיי וועלן
פאדערן אז איך אליין זאל צוקומען און מיין חברה בראדער זינגער וועלן
מיך שמויטן און צושמופן ביז צום טיש און זיי וועלן מיר געבן א פולע
האנט מיט זילבערנע קראנען...

עס איז שוין געווען טאג, ווען איך בין ענדלעך איינגעשלאפן און עס-
לעכע שעה שפעטער האב איך געמוזט אויפשטיין און זיך גרייטן ווידער
צו גיין אין דער שענק אריין, צו מיין וואריעמע-טרופע, די בראדער זינגער.
די צווייטע נאכט אין דער שענק, האב איך נאך שטארקער דורכגע-
פילט מיין דערנידעריקונג. די ערשטע נאכט, בין איך געווען הונגעריק
און איך האב געוואוסט, אז ציפקע איז אינדערהיים א הונגעריקע און די
נויט איז געווען אזוי גרויס, אז איך האב נישט געקאנט אף אזויפיל פילן
מיין שאנד, צו ארבעטן אף אזא פלאץ וואו מען בעטלט דעם האנאראר מיט
א מעלער. אבער די צווייטע נאכט, נאכדעם ווי מיר זיינען שוין געווען
זאט און פאר דער קווארטיר איז שוין אויך געווען באצאלט, האב איך
שטארקער געפילט מיין ירידה און איך האב איינגעזען, אז איך וועל זיך
דא נישט האלטן, ווען אפילו איך זאל פארדינען שטיקער גאלד...

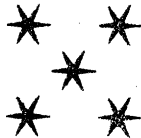
ציפקע האט מיך בנוגע אלץ זייער גוט פארשטאנען און אפילו מיט-
געפילט, נאר דאס, וואס איך וויל אוועקווארפן אזא זיכערע פרנסה, וואס
יעדער טאג ברענגט אריין ניי געלט אין שטוב אריין, דאס האט זי בשום
אופן נישט געקאנט באגרייפן און אומזיסט האב איך זיך באמיט איר צו
געבן צו פארשטיין, איר אויפצוקלערן, אז איך בין אן ארמיסט, אן אק-
טיאר וואס דארף שפילן אין א טעאטער און נישט זינגען עפעס אין א
שענק און דערנאך ארומגיין מיט א מעלער און שנארן מסבעות באס האלכ-
שיכורן עולם וואס זיצט ארום די טישן... איך האב געפרוואוט מיט ציפקען
ריידן וועגן נשמה, וועגן דערהויבונג פון א קינסטלער, וועגן קינסטלערי-
שער אמביציע צו שפילן א ראָל אין א פיעסע און ארויסהויבן זיך קעגן די
איבעריקע פון טרופע און קעגן אנדערע אקטיארן וואס האבן שוין גע-
שפילט דיועלכע ראָל... מיין מי איז געווען ארויסגעווארפן. זי האט עס
נישט געקאנט פארשטיין און נישט געקאנט באגרייפן און זי האט מיך
פשוט געהאלטן פאר א לייכטזין, וואס איך נעם מיט די אייגענע הענט
און גיי אוועקווארפן אזא לייכטע און זיכערע פרנסה...

איך האב מיינע נייע קאלעגן די בראדער זינגער און הויפטזאך, פנחסן
דעם משוגענעם, וועלכער האט מיך אין מיין נויט דער ערשטער איינגע-
לאזן צו מיטארבעטן, זייער פיין אפגעדאנקט און איך האב זיי דערקלערט,

אז איך קאן נישט מער, איך בין א געזונטער יונגער מענטש און אויב איך וועל נישט באקומען קיין טעאטער וואו צו שפילן און וואו עס דארף זיין מיין פלאץ, וועל איך זוכן און מאַן די שווערסטע ארבעט, נאָר זינגען אזוי א, אין אַ שענק, דאָס איז נישט פאַר מיר.

פּנחס דער משונגענער האָט מיר דווקא יאָ פאַרשמאַנען. איך האָב גע-
זען ווי זיינע אויגן זיינען געוואָרן פייכט און ער האָט אָפּ מיר אזוי מאַדנע
געקוקט, דאָס איז געווען אַ בליק וואָס האָט אויסגעדריקט דרך-ארץ מיט
רחמנות צוזאַמענגעמישט און ער האָט מיר אָנגעווינטשן, אַז איך זאָל גע-
פינען דאָס וואָס איך זוך און הלוואי, איך זאָל נישט מוזן אַנקומען צוריק
צו דעם ברויט...

אזוי האָב איך פאַרלאָזן די בראַדער זינגער מיט זייער „וואַריעטע-
טעאָטער“ און שנעל האָבן זיך אויסגעלאָזט די פאַרדינסטע עטלעכע קראַ-
גען און ווידער האָבן זיך אָנגערוקט מעג פון הונגער און נויט, וועלכע
זיינען שוין דאָסמאַל געקומען באַגלייט מיט די פאַרוואָרפן פון ציפּקען,
פאַרוואָס איך האָב מיט אייגענע הענט אוועקגעוואָרפן אַזאַ זיכערע פּרנסה.

ניינצנטער קאפיטל

לעמבערגער אקטיארן ליידן נויט. — דער טויבער ראזנבערג באר
זוכט מיר. — א גרופע אקטיארן נעמען מיר קיין קראקע. — עס פאר-
שנייט אונז די פארשטעלונג. — דירעקטאר משה שאר און זיין טעא-
טערפאמיליע. — איר זינג אין כאר. — איר לאז אויסשרייבן די נאמן
פון „עקדת יצחק“. — פון זיבן ראניש ווערט צוויי. — מיר פארן קיין
רוישע און ציפּקע קומט צו מיר.

צווישן די עטלעכע צענדליק אידישע שוישפילער וואס האבן זיך דע-
מאלט געפונען אין לעמבערג, האט געהערשט דחקות און נויט.

א קליינער טייל פון זיי האט אקטואירט אין גימפל-טעאטער, עטלעכע
האבן זיך ארויסגעהאלפן אין די אזויגערופענע ווארעמעס און די איבער-
ריקע זיינען פשוט ארומגעגאנגען און געהונגערט.

אויך די וואס האבן געארבעט, האבן נישט געלעבט אין וואוילמאגן;
הונגער און נויט האט דעם אידישן אקטיאר באגלייט אפ אלע זיינע וועגן
און די אקטיארן זיינען נישט געווען אליין; דאס זיינען געווען פאמיליען-
מענטשן וואס האבן געהאט פרויען און קינדער און די מענטשן זיינען
געווען יונגע און פעאיקע און זיי וואלטן געקאנט זיך אויסטויגן צו יעדער
ארבעט, נאר ניין; זיי האבן זיך צו קיין שום אנדער זאך נישט אויסגע-
טויגט; יעדע אנדערע ארבעט איז ביי זיי געווען עפעס א צו מאג-טעג-
לעכקייט און דאס זיינען געווען מענטשן מיט נשמות-יתירות, דאס זיינען
געווען מענטשן מיט א דראנג צו קינסמלערישער דערהויבונג; דאס זיינען
געווען מענטשן פונקט ווי איר, וואס האבן פון דער יונגסטער יוגנט אן
ווי דורך א באשטימונג פון גורל, געמוזט נעמען אפ זיך די פליכט צו —
שפרייטן ליכט פאר די פארפינצטערטע אידישע מאסן און ווען אפילו
מען וועט הונגערן בעתן דערפילן די גרויסע און הייליקע פליכט, זאל
מען זיך פון איר מער קיינמאל נישט קענען אפמרייסלען...

עס האט אויסגעזען, ווי דער גורל האט אפ די מענטשן ארויפגעווארפן
א גרויסן הארב וועלכן זיי קענען פון זיך בשום-אופן נישט אראפמרייסלען
און זיי האבן זיך צוגעוואוינט צו ליידן אונטער דער שווערער לאסט און
אפילו אין די ליידן זיין פריילעך און חוזקן פון דער אייגענער פיין...

עס איז געקומען פאר פסח און די ארבעטסלאזע אקטיארן האבן אָן-
געהויבן פלאַנעווען זיך צו גרופירן און אַרויספאַרן ערגיץ שפּילן, כדי עפעס
צו פאַרדינען.

איז אַ געוויסן פּרימאַרן, יאָווען זיך אָף מיין קוואַרטיר דריי פּערזאָן
אַלס דעלעגאַציע, דאָס זיינען געווען — יאַזעף ראָזנבערג (דער מויבער),
מאַקס שמרענג, דער קאַמיקער און קלוג, אַ זינגער. זיי זיינען געקומען מיט
מיר איבערשמועסן, צי בין איך נישט גרייט מיט זיי אַרויסצופאַרן קיין
קראַקע, כדי דאָרט צו שפּילן איבער פּסח.

גערעדט מיט מיר, האָט דער מויבער ראָזנבערג און זייענדיק מויב
ווי די וואַנט, האָט ער געהאַט אַ טבע יעדן אַריינצושרייען אין אויער און
ער האָט מיר אַזוי אַריינגעשריגן אין אויער, אַז ער האָט מיך אויך שיעור
מויב געמאַכט...

ראָזנבערג האָט מיר פאַרגעשטעלט דאָס געשעפט אין גאַלדענע פּאַר-
בן. עס שמייט ממש פאַר אַ גליק. אַ קלייניקייט, אַזאָ שמאַט קראַקע און
פּסח דערצו, די בעסטע טעג אין יאָר פאַר אידיש טעאַטער; מיר וועלן
פשוט מאַכן אַ מטמון מיט געלט און עס איז זיכער, ווי איינס און איינס
איז צוויי... נאָר איין זאַך, אַזוי ווי מיר האָבן דאָך נישט קיין מעגלעכ-
קייטן, זאָל איך פאַרן דערווייל אַליין און דערנאָך, וועל איך שוין קענען
אַריבערנעמען ציפּקען.

איך האָב אויסגעהערט ראָזנבערגס פאַרשלאַג און געסטאַרעט זיך צו
גלויבן אין די גאַלדענע גליקן וואָס ער האָט מיר אויסגעמאַלן. איך האָב
שוין גוט געזען און געפילט דעם גורל פון אידישן אַקטיאָר מיט אַלע זיינע
בענקענישן און איך האָב שוין גוט געזען, אַז איך בין איינער פון די אַלע,
וואָס דער גורל האָט פאַראַרטיילט יענעם צו דערפרייען און אַליין ליידן
גויט און פיין און דאָ האָט זיך נאָר געהאַנדלט, אַז ציפּקע זאָל באַשמיין
דערויף אַז איך זאָל זי דאָ איבערלאָזן אַליין אין לעמבערג, נאָר וועגן דעם
האַבן שוין געזאָרגט שמרענג און קלוג, זיי האָבן ציפּקען אַזויפיל מאָל פאַר-
זיכערט, אַז איך וועל איר אין עטלעכע טעג אַרום קענען שיקן אַ סך געלט
און זי באַלד אַריבערנעמען קיין קראַקע, אַז זי האָט שוין געמוזט גלויבן
און זי איז איינגעגאַנגען דערויף.

עס האָבן נאָך געפּעלט צוויי וואַכן צו פּסח, נאָר כדי צוצוגרייטן
זיך ווי געהעריק, האָט מען זיך געאַיילט מיטן אַרויספאַרן. שמרענג און
ראָזנבערג האָבן פון ערגיץ באַקומען געלט אָף הוצאות, איך געזעגן זיך
מיט ציפּקען און מיר פאַרן.

פון פּריערדיקע דערפאַרונגען האָב איך שוין געוואוסט, אַז אַקטיאָר-
רישע האַפּענונגען צעשווימען זיך ווי שיינע הלומות, דאָר, איז געווען צו

גלויכן, אז אין אזא שמאָס ווי קראַקע, לויט ווי מען האָט זי מיר פאַרגע-
שמעלט, זאל מען קענען אין די פסח-מעג מאַכן גומע געשעפטן.

דערווייל האָט געפעלט קנאַפע צוויי וואַכן און קיין געלט האָבן מיר
נישט געהאַט, האָבן מיר זיך אלע איינקוואַרטירט אינאיינעם אין אַן אַר-
מער שטוב און וואָס צו עסן איז נישט געווען, זיינען מיר יעדן מאָג גע-
גאַנגען צו פּראַכן מיט הונגעריקע מאַגנס און אין די פרייע שעהן, האָבן
מיר אַרומשפּאַצירט איבער די קראַקעווער גאַסן און באַקוקט די אלע
אַלמערטימלעכע זענסווירדיקייטן און אז עס האָט זיך געמאַכט, אז עס-
לעכע גומע ברידער וואָס האָבן זיך געוואַלט דערנענטערן צו אַקטיאָרן
און זיי האָבן אונדז פאַרבעטן אַף אַן עס מיט אַ טרונק, איז געווען פאַר
אונדז יום-טוב, אָבער נישט צו אַפּט האָבן זיך אין קראַקע אַזעלכע גומע
ברידער געיאָוועט...

מיר האָבן צוגעגרייט אַ רעפּערטואַר אַף יום-טוב. די ערשטע פאַר-
שמעלונג האָט באַדאַרפט זיין פּון לאַטיינערס פּיעסע „אשה רע“, די
שלעכטע פּרוי, וואָס האָט דעמאָלט איבעראַל זייער שטאַרק אויסגענומען.
די גרופּע אַקטיאָרן וואָס האָבן מיר מיטגענומען קיין קראַקע, זיינען
שוין געווען איינגעשפּילט אין די פּיעסן, האָבן זיי מיר אַפּגעפאַרטיקט
מיטן אַפּגעבן מיר אַ קליין ראַלעכל און דאָס איבעריקע זאל איך צווינגען
מיטן כאַר... און זיי אליין, צווישן זיך, האָבן זיך ערשט אָנגעהויבן אַמפּערן
צוליב די ראַלן און יעדער האָט געוואַלט דווקא די גרעסטע ראַל און יע-
דער האָט באַוווּזן אז אים קומט די גרויסע ראַל און עס האָט אויסגעזען,
אז דאָ געפינט זיך אַ טרופּע פּון בלויע פּריצים און עס איז פּשוט נישטאַ
ווער עס זאל פּאַשען די חורים...

איך האָב זיך ווי אַ זייטיקער און אַ געקרענקטער דערצו, צוגעקוקט
צו דעם ווילדן געיעג נאָך אַ ראַל און איך האָב געזען דעם גרויסן אומזין
פּון אזא געיעג און נאָך דערצו אין אַ צייט, ווען מען געפינט זיך אין אזא
גרויסער נויט און שפּילן מוז מען דאָך אלע ראַלן גומ, כדי מען זאל אויס-
נעמען כאַס עולם, נאָר גלייכצייטיק האָב איך אויך פאַרשמאַנען, אז דער
אַקטיאָר יאַגט זיך נאָך דער גרעסערער ראַל, כדי צו ווייזן, אז ער איז
וויכטיק פאַר דער פּראַפעסיע און פאַר דער טרופּע און דאָס געהערט שוין
אייגנמלעך צו דער קינסטלערישער אַמביציע, ווייל צי האָב איך דען אליין
נישט געהאַט גענוג האַרצווייטיק, וואָס מען איז מיר דאָ אַפּגעקומען מיט
צוטיילן מיר אַ ראַלעכל און געהייסן מיטגיין מיטן כאַר, בעת איך ווייס,
אז איך בין פּעאיק צו עפעס מער?...

עס איז אָנגעקומען גענוג שווער, ביז די טרופּע האָט זיך פאַרגלייכט
און איינגעטיילט זיך מיט די ראַלן און גאָט האָט געהאַלפּן, עס זיינען אַוועק

די הונגער-טעג, עס איז שוין ערב פסח, מען מאכט שוין די גענעראל-פרא-
בע, אלץ גייט גוט און אט ווארט מען שוין אף דער ערשטער פארשטע-
לונג און פלוצלינג מען שטייט אויף אינדערפרי, עס שנייט. א גאנצן טאג
האט אזוי געשנייט און באנאכט איז שוין דער שניי געווען אזוי טיף, ממש
ביז איבער די קניען און מאמער איז דאס נאך געווען ווייניק, האט זיך
אויפגעהויבן אזא וויסע זאווערוכע, אז עס איז שוין נישט געווען אפילו
א הונט ארויסצולאזן און אין אזא שטורעמדיקע נאכט איז אנרוז אויס-
געקומען צו געבן די ערשטע פארשטעלונג אין קראַקע.

פארשטייט זיך, אז מיר האָבן באַדאַרפֿט שפּילן פאַר אַ ליידיקן סאַלאַן
און דער הער א י י ב ע ר, דער אייגנטימער פון סאַלאַן, איז אַרומגע-
גאַנגען אַ בייזער אַף דער גאַנצער וועלט.

מיר, אַקטיאָרן, האָבן זיך געשטאַרקט און פאַרגענומען, אז מיר מוזן
פונדעסטוועגן אַפּשפּילן אַ שיינע פאַרשטעלונג. זאַלן די עמלעכע מענטשן
וואָס זיינען טראַץ דעם שוידערלעכן וועטער דאָך געקומען אין טעאַטער,
כאַטש זען, אז עס איז געווען כּדאי, אז דאָ שפּילט אַן ערשט-קלאַסיקע
טרופּע און אַבי די ערשטע פאַרשטעלונג וועט גוט אויסנעמען, וועלן מיר
כאַ די ווייטערדיקע פאַרשטעלונגען אַפּפּאַרדינען פאַר אונדזער היינטיקן
שאַדן.

און די פאַרשטעלונג איז טאַקע זייער פיין דורכגעפירט געוואָרן און
אויך די ווייטערדיקע פאַרשטעלונגען אין קראַקע זיינען זייער פיין דורכ-
געפירט געוואָרן, נאָר קיין געלט אַף צו שיקן נאָך ציפּקען, איז נישט גע-
ווען און אפילו פאַר זיך אליין רעכט אַפּצועסן איז אויך נישט געווען און
אזוי האָבן זיך אונדזערע „גאַסט-שפּילן“ אין קראַקע געענדיקט זייער
טרויעריק, מיר האָבן נישט געהאַט וואָס צו עסן און נישט געהאַט קיין
שום מעגלעכקייט זיך אַרויסצובאַקומען אין אַן אַנדער שטאַט, וואו מען
זאַל זיך קענען ראַטעווען.

אין אַ געוויסן פּרימאַרגן, האָט זיך צו אונדו געיאַוועט אַ טעאַטער-די-
רעקטאָר, וועגן וועלכן איך האָב שוין נאָך אין לעמבערג זייער פּיל גע-
הערט. דאָס איז געווען דער דירעקטאָר משה שאַר. ער איז געקומען אַנגאַ-
זשירן עמלעכע אַקטיאָרן פאַר זיין טרופּע.

משה שאַר איז געווען אַ מיטל-הויכער מאַן מיט פּלינקע באַוועגונג-
גען, ווי אַנגעצויגן מיט שפּרוזינעס. ער האָט נישט געקאַנט איינשטיין אַף
אַ פּלאַץ און אַלע אַברים האָבן זיך אים באַוואויגן ווען ער האָט גערעדט
און אז ער האָט מיט עמיצן גערעדט, האָט ער יענעם אַנגענומען באַם
פנים מיט ביידע הענט און יענעם געהאַלטן אזוי, אז יענער האָט נישט
געקאַנט אַוועקדרייען דעם קאַפּ און געמוזט אים אויסהערן וואָס ער זאָגט

און מאַמער האָט ער שוין יענעם נאַכגעלאָזן דעם קאַפּ, האָט ער אים נאָך אַליץ צוגעהאַלטן ביי אַ לאַץ פֿון מלבוש, ביז ער האָט אינגאַנצן פֿאַרענ-דיקט מיט אים און ער האָט זיך גענומען צו אַן אַנדערן... מיט זיין האַפּערדיקייט און מיט זיין פֿריילעכקייט, איז ער מיט יעדן באַלד געוואָרן היימיש-פֿאַמיליער און ער האָט זיך אימפֿאַנירט מיט זיין אַפֿנהאַרציקייט און גוטברודער־ישקייט.

פֿון אונדזער גרופּע האָט ער אויסגעקליבן מאַקס שמרענג און מיך, און נאָך עפעס אַ כאַריסמאַטיק. ווען איך האָב געפרוּואָווט אַ פרעג מאַן באַ אים אָפּ באַדינגונגען, האָט ער מיר בלייב־שנעל געענטפֿערט, אַז וועגן דעם איז אַפֿילו נישטאַ וואָס צו ריידן. ער צאַלט מיר זיבן ראַניש אַ נאַכט און ער גאַראַנטירט מיר פֿאַר פֿיר מאַל אין וואַך שפּילן.

איך האָב אין געדאַנק באַלד אויסגערעכנט, אַז דאָס מאַכט אויס מינ-דעסמנס אַכט און צוואַנציק ראַניש אַ וואַך, דאָס הייסט זעקס און פּופֿ-ציק קראַנען, דאָס איז ממש אין יענער צייט אין גאַליציע געווען אַ פֿאַר-מעגן און איך האָב שוין אין געדאַנק גאַט געבעטן, אַז עס זאָל שוין אַר-בער די ערשטע וואַך און איך זאָל קענען שיקן ציפֿקען די ערשטע פעטע פֿאַר ראַנישן.

באַלד צומאַרגנס בין איך צוזאַמען מיט משה שאַר געפֿאַרן קיין ניי-סאַנדז, וואו עס איז געשטאַנען זיין טרופּע, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט מערסטנס זיינע אייגענע פֿאַמיליאַנטן.

משה שאַר האָט מיך פֿאַרגעשטעלט פֿאַר זיין משפּחה. זינמונד שאַר, אַדער ווי מען פֿלעגט אים רופֿן: — דער אַלטער שאַר, דאָס איז געווען אַ הויכער שלאַנקער מאַן אין די זעכציקער יאָרן, מיט לענגלעכע גרויע האַר און מיט אַ טיפֿן בליק פֿון אַ מענטשן וואָס פֿאַרשטייט וואָס ער זעט. באַלד באַ דער ערשטער באַגעגעניש, וועקט ער רעספּעקט צו זיין פֿערזאָן און ווי איך האָב דערנאָך געהערט דערציילן, איז ער געווען אַ גאָר גרוי-סער אינטעליגענט, אין דער יוגנט האָט ער געהאַט סמיכות אָפּ רבנות, אַבער ער איז אַוועק אָפּ אַנדערע וועגן, אפּשר אויך ווי ראַזנמאַל, דאָס רייכע זונדל, וואָס האָט דווקא געוואָלט זיין מיט אַקטיאָרן און העלפֿן שפּרייטן ליכט פֿאַר די פֿאַרפינצערטע אידישע מאַסן און ער איז געוואָרן אַן אַקטיאָר און דווקא אַן אַקטיאָר מיט גרויסן טאַלאַנט.

די אַלטימאַשקע פֿרוי שאַר, אַ קליינימאַשקע, מיט אַ זילבער-ווייסן קאַפּ האַר, אַזאַ האַרציקע און בויט אַזאַ אידישן חן, אַז עס וואָלט איר אַ סך בעסער געפֿאַסט צו זיין אַ רביצין, ווי אַ אידישע אַקטריסע... און זייער עלטסטע טאַכטער, מאַני, מער געראַטן אין פֿאַטער, אַ הויכע, איר קאַפּ איז שוין אויך געווען באַדעקט מיט ווייסע האַר, זי האָט זיך אויסגע-

צייכנט מיט איר גרויסער חכמה און מיט אינטעליגענץ, זי איז נאך געווען א מיידל און וועגן די סבות פארוואס זי האט נישט חתונה געהאט, האט מען דערציילט פארשידענע מעשות, וואס די ווארשיינלעכסטע איז אודאי געווען, די געשיכטע וועגן אן אומגליקלעכע ליבע, צו וועלכער זי איז גע- בליבן טריי אף איר גאנצן לעבן...

איך האב דארט אויך געטראפן שארס א יונגערן זון, שלמה, וועלכער איז געווען ווי אן אונטערגעווארפענער אין דער משפחה. אזוי איז ער גע- ווען א גוטער יונג, נאך א גאר פראסטער טיפ, וואס האט זיך מיט גאר- נישט אריינגעפאסט צו זיינע אריסטאקראטישע טאמע-מאמע.

א חוץ דער פאמיליע שאר, האט זיך דארט געפונען ליבגאלד מיט זיין פרוי סטעפא (זי איז געווען די פרימצאנע) וועלכע האט יארן שפע- טער נאך איר מאנס טויט, חתונה געהאט מיט דעם ארטיסט גלימער. אויך רוזשע ברי, די סוברעטן (וועלכע האט שפעטער חתונה געהאט מיט דעם בארימטן ארטיסט שילינג) איז געווען אין טרופע און ווי עס זאל נישט זיין, האט עס מיר נאך מיינע ביטערע דערפארונגען זייט איך בין אזעק פון רוסלאנד, זייער פוין אימפאנירט, וואס איך געפין זיך ענדלעך צווישן אזעלכע אנגעזעענע שוישפילער, אלס איינער פון אזא גרויסער טרופע.

איין זאך האט מיך אבער זייער שטארק באאומרואיקט; דאס איז געווען ציפקעס לאגע. קיין געלט איר צו שיקן, האב איך דערווייל נישט געהאט און געוואוסט האב איך אז זי מוז דארט זיכער ליידן ניט און דאס האט מיך באוואוינט, איך זאל מאכן א שמועס מיטן דירעקטאר משה שאר, צי איז נישט פאראן א מעגלעכקייט, אז איך זאל אריבערברענגען מיין פרוי פון לעמבערג.

על רגל אחת האט מיר משה שאר אפגעענטפערט, אז אדרבא ואדרבא, פארוואס טאקע נישט? נאר וואס דען? אזוי ווי מען ענדיקט שוין מיט נייסאנדעץ, איז שוין נישט כדאי. מיר פארן באלד קיין ריישע (רוזשעשאוו), דארט וועלן מיר זיך אויפהאלטן אף א גאנצן זומער-סעזאן, וועלן מיר באלד אייער פרוי אריבערברענגען אהין.

די דערקלערונג און בכלל די פריינטלעכקייט פון זיין אויפגעמען די פראגע, האט מיך באפרידיקט און איך האב שוין געווארט מיר זאלן קו- מען קיין ריישע, כדי ציפקע זאל וואס שנעלער קענען זיין מיט מיר צוזאמען.

דערווייל שפילן מיר אין נייסאנדעץ. מ'שפילט די אפערעמע „כל נדרי“, א פיעסע וואס איז מיר געווען אומבאקאנט און איך דארף פונדעסטוועגן אנטון א שפאנישן קאסטיום און גיין אין כאר. קיין פראכן האט מען נישט

געמאכט, ווייל אלע אין טרופע זיינען שוין געווען איינגעשפילט אין די ראלן און דא קומט אין ערשטן אקט פאר א פארטאד נעבן דער קירכע און דער כאר דארף אפזינגען א מארש און דערביי דארף מען מארשירן און אלע ווייסן שוין ווי אזוי צו מארשירן, נאר איך איינער, איך בין א נייער, ווייס איך נישט וואו אויס און וואו איין און איך פלאנטער זיך פאר די פיס און איך האב פארפלאנטערט אנדערע און זיך אליין און עס האט זיך געמאכט א מיש-מאש.

דער אלטער שאר האט דאן געשפילט דעם גרויס-אינקוויזיטאר און ליבגאלד האט געשפילט דעם צווייטן גלח בענעדיקטוס און זיי שטייען איינער נעבן אנדערן און ווען איך מארשיר פארביי זיי, הער איך גראד ווי דער אלטער שאר גיט א זאג צו ליבגאלדן — מיין משה האט דא געבראכט די אמתע כלי...

איך האב געפילט ווי מען וואלט מיך אפגעגאסן מיט א קאן קאלט וואסער, אבער וואס האב איך געקאנט טאן? איך האב זיך באמיט אויפ-צוהאלטן מיין גלייכגעוויכט און איך בין אפילו גרייט געווען צו לייזן נאך מער דערנידעריקונגען, ווייל איך האב געזען, אז איך בין אין א גוטער טרופע מיט גוטע אקטיוארן און איך האב געהאפט, אז דא וועל איך פארט נאך קענען באווייזן, אז איך בין ווערט געווען צו זיין צוזאמען מיט דעם אלטן שאר אין איין טרופע.

באם דירעקטאר שאר, כאטש א גוטע טרופע, האט אבער געהערשט א כאאס. קיין פראכן האט מען נישט געמאכט, ווייל אלע אקטיוארן זיינען שוין געווען געשפילטע אין די ראלן און וועגן נייע פיעסן האט מען נישט גערעדט און פארשטייט זיך, אז איך בין צוליב דעם געווען דאס כפרה-הינדל, ווייל איך האב נישט געקאנט קומען צום פסוק, אז איך זאל אויך קענען עפעס באווייזן.

עטלעכע מאל האב איך געפרוואווט פארלייגן א פיעסע צום אויפירן, אבער דא האט זיך ארויסגעוויזן, אז מען וועט דארפן מאכן צופיל פראכן און עס איז א שאד אזויפיל מי פאר נייסאנדעץ, וואו מען האלט שוין באס פארענדיקן, אדער עס איז נישט געווען די מוזיק (די נאטן) פון די פיעסן וואס איך האב פארגעלייגט און משה שאר האט זיך אלעמאל פלינק ארויס-געדרייט פון מיר, צוזאגנדיק מיר, אז עס וועט שוין זיין גוט. נאר געדולד און עס וועט שוין זיין גוט!... האט ער אויסגערופן אף שנעל און ער איז שוין געווען ווייט פון מיר.

איינמאל האב איך דעם דירעקטאר פארגעלייגט צו שפילן אברהם אין גאלדפאדנס „עקדת יצחק“. דאס איז משה שארן דווקא געפעלן, אבער וואו נעמט מען די נאטן? האט עס שוין ווידער געהאלטן, אז עס זאל גאר-

נישט ווערן דערפון, אבער דא האב איך שוין נישט אפגעלאזן, איך האב איינגעזען, אז אזוי קענען אוועקגיין יארן און איך וועל דא בלייבן אין כאר, האב איך גענומען מיין גורל אין די אייגענע הענט, איך בין אוועק צו אונדזער דיריזשאר, איך האב זיך פארטרויט פאר אים ווי פאר א גומן פריינט און האב אים דערקלערט, אז איך בין אן אקטיאר פון רוסלאנד, אן אקטיאר מיט אנערקענונג, נאר דא מוז איך זיין אין כאר, ווייל עס פעלן די נאמן פאר די פיעסן אין וועלכע איך קאן עפעס באווייזן און איך האב אים אנגעוויזן, אז „עקדת יצחק“ קאן ברענגען גרויסע איינאמעס, איך קען די גאנצע מוזיק און איך בין גרייט אים צו באצאלן וויפל ער פאר-לאנגט, אבי ער זאל אויפשרייבן די נאמן...

איך ווייס נישט צי מיין לאגע האט דעם דיריזשאר אינטערעסירט, צי נאר מיין צוזאג אז איך וועל אים באצאלן, אבי ער האט אונטערגענומען די ארבעט און איך בין יעדן טאג געזעסן מיט אים און פארגעוונגען אים גאנץ „עקדת יצחק“ און דער דיריזשאר האט די מוזיק ארקעסטרירט און דאן בין איך ווידער אוועק צו משהן און אים געזאגט אז איך האב די נאמן און מען קאן אויפירן די בארימטע היסטארישע אפערע. משה שאר האט נישט פארברענגט, ער האט באלד געלאזט דרוקן א גרויסן פלאקאט, אז דער בארימטער אידישער ארטיסט פון רוסלאנד, בנציון פאלעפאדע, וועט אויפטרעטן אין דער הויפט-ראל פון גאלדפאדנס היסטארישער אפערע „עקדת יצחק“.

די צוגרייטונגען צו דער פארשמעלונג זיינען מיר נישט אנגעקומען אזוי לייכט; די אקטיארן פון אונדזער טרופע זיינען שוין געווען אפגע-וואוינט פון מאכן פראבן און מען האט זיי נישט אזוי לייכט געקאנט בא-וועגן צו קומען און נעמען אף זיך א נייע ארבעט, נאר אין גאנג פון די פראבן, האט זיך חברה פונדעסטוועגן דערווארימט און מען האט שוין אבי געהויבן ארבעטן מיט חשק און מען האט שוין געהאט די אַמביציע, אז די פארשמעלונג זאל דורכגיין ווי אַמבעסטן.

און די פארשמעלונג איז דורכגעפירט געווארן מיט א גאר פיינעס דערפאלג און איך האב דערלעבט, אז דערזעלבער אלטער שאר, וועלכער האט בעת מיין ערשטן אויפטריט אין כאר ווען איך האב זיך געפלאנטערט פאר די פיס, א זאג געטאן צו ליבגאלדן, — מיין משה האט דא געבראכט די אמתע כלי... — אז דערזעלבער אימעליגענטער אלטער זיגמונט שאר, זאל צוקומען צו מיר, מיר ווארים דריקן די האנט און אויסדריקן מיר אנערקענונג.

צוועענדיק די סצענע, האבן די אנדערע אקטיארן אויך באקומען מער דרך-ארץ פאר מיר און איך האב זיך אנגעהויבן פילן מיט זיי ווי גלייך אף גלייך.

דערווייל האט זיך ארויסגעוויזן, אז פון די זיבן ראניש וואס משה שאר האט מיר צוגעזאגט א נאכט און מיט די פיר נעכט אין דער וואך, איז פון די זיבן ראניש געווארן בלויז צוויי ראניש און פון די פיר מאל א וואך איז געווארן וויפל עס האט זיך געלאזן...

נאך יעדער פארשמעלונג, לויפט צו מיר צו דער דירעקטאר און גיט מיר א שמוץ אין האנט צוויי ראניש, אמאל אויך, ווען עס איז געווען א פולער סאלאן, שטופט ער מיר אין האנט אריין דריי ראניש און איידער איך באווייז אים עפעס צו פרעגן, אים עפעס זאגן, ער איז שוין נישטא, ער פליט, ער לויפט הענדום-פענדום און גיי זוך דעם ווינט...

ענדלעך האב איך אים פארט געפאקט און איך פרעג אים — וואס איז די מעשה? איר האט דאך עפעס געזאגט זיבן ראניש א נאכט, וואו זיינען די זיבענער ראנישן?

— מענטש איינער, רופט ער אויס און נעמט מיר מיין קאפ אין זיינע הענט אריין: — וואס פארשטייט איר דא נישט? דאס גיב איך איך דאך בלויז אן אקאנטא, ביז מיר וועלן זיך אפרעכענען און זייט זיכער, איר וועט קריגן וואס איך קומט — און שוין, ער איז שוין ווידער נישטא...

האב איך גענומען ווארטן אף דער אפרעכענונג. וואס דען האב איך געזאלט טאן? א ברירה האב איך געהאט? ווארט איך און ווארט און דא דארף איך דאך פארט, צו קענען שיקן עפעס פאר מיין ווייב, ציפקע ליידט דאך זיכער דארטן נויט, כאפ איך אים ווידער — דעם דירעקטאר מיינעס און שמעל אים ווידער פראגעס און וויל אויסגיסן פאר אים מיינע טענות, נאר ער לאזט מיך שוין נישט ריידן, ער ווייס שוין אלץ וואס איך וויל אים זאגן און ער כאפט מיר ווידער דעם קאפ אין זיינע אייזערנע הענט און זאגט מיר גלייך אין די אויגן אריין: — וואס ווילט איר פון מיר? איר זעט דען אז איך וויל איך נישט באצאלן? איר זעט דאך, אז איך האב נישט! און באלד כאפט ער זיך צוריק, דאס הייסט, זאגט ער, ה י י נ ס האב איך נישט, נאר מיר וועלן זיך באלד אפרעכענען און אלץ וועט זיין באצאלט!... און ער לויפט אוועק.

ווידער גייען מעג און איך גיי ארום ווי אף הייסע קוילן, איך געפין נישט קיין רה, איך ווייס, אז ציפקע ליידט נויט און איך נעם זיך ווידער צום דירעקטאר, דא פארזיכערט ער מיר שוין, אז נאך אין געציילטע מעג וועט זיין געלט איבערגענוג און אט וועלן מיר פארן קיין רזשעשאוו און מיר וועלן אריבערכענגען אייער ווייב און איר וועט זען, אלץ וועט זיין אויסגעצייכנט! ער דערלאנגט מיר נאך א פאר פריינטלעכע פעמטשעלעך און ווערט בליץ-שגעל אנטרינען...

נו, קיין געלט איבערגענוג, האב איך אין דער נאנטער צייט נישט געזען, אבער דאנקען גאט, מען האט זיך שוין גענומען גרייטן צו פארן

קיין רושעשאון, אדער ווי מען האט עס גערופן אף אידיש — ריישע. אונזער דירעקטאר איז ארויסגעפארן פריער, כדי צוגרייטן דארט עפעס א גארטן, וואו מען האט ערשט באדארפט בויען א בינע, משה שאר האט שוין דערמאנט עפעס א מענטש וואס האט אריינגעלייגט געלט אין דעם עסק און אט האט ער צוגעשיקט געלט אף הוצאות פאר דער גאנצער טרופע און מיר זיינען בשלום אָנגעקומען קיין ריישע.

די דערעפענונג פון סעזאן אין דעם נייעם גארטן-טעאטער אין ריישע, איז געווען א יום-טובדיקע. א גאר גרויסער עולם איז געקומען זען די ערשטע פארשטעלונג און אויך די ווייטערדיקע פארשטעלונגען האבן גע-צויגן א גרויסן עולם און די געשעפטן האבן זיך געוווּן אויסגעצייכנט. איך האב שוין נישט באדארפט נאכלויפן דערמאנען דעם דירעקטאר, ער האט מיר אליין צוגעטראגן יעדע נאכט עטלעכע ראניש און ער האט פאר מיר אפגעזוכט א פיינע פריוואטע וואוינונג און אוועקגעשיקט געלט צו מיין פרוי, אז זי זאל קומען צופארן און אט איז מיין ציפקע שוין אין ריישע, זי איז שוין אין די הויכע חדשים און די הארציקע אלטיטשקע שאר גיט זיך מיט איר אפ אזוי ווי א געטרייע מאמע און אויך די גוטע מאַניע איז פאר איר ווי א געטרייע שוועסטער און ציפקע פילט זיך גליקלעך און זי זאגט מיר גאנצן אפן, אז בא איר אמתער משפחה, האט זי זיך געפילט ווייניקער גליקלעך ווי דא, צווישן אט א די גוטע און הארציקע מענטשן. איך האב זיך דערווייל איינגעשפילט אין דעם גאנצן רעפערטואר און איך האב שוין פארנומען א כבודן פלאץ אין טרופע און איך מיט ציפקען. מיר האבן זיך מיט די שארם אָנגעהויבן פילן ווי פון איין משפחה.

מיין שמים האט זיך וואס ווייטער אלץ מער אויסגעלייטערט און וועגן געלט, דארף איך נישט דערמאנען, משה שאר טראגט עס מיר צו און זאגט מיר אלעמאל, אז א צווייט מאל וועט זיין נאך מער און איך לעב א צופרידן און גליקלעך לעבן מיט אויסזיכטן אף נאך בעסער צייטן.

אבער ווי לאנג קענען געדויערן די גוטע צייטן פאר א אידישן אק-

טיאר?

כאלד, אן א פארוואס, האבן די געשעפטן אָנגעהויבן גיין מיט דער פומער אראפ און מען האט שוין געמוזט אָנהויבן טראכטן וועגן אפזוכן אן אנדער שטאט, איידער מען בלייבט אינגאנצן אן מיטלען צום לעבן. נאר נישט אזוי שנעל מאכט עס זיך ארויסצופארן פון א פלאץ, וואו מען האט גערעכנט צו זיצן א גאנצן זומער; מומשעט מען זיך און דערווייל, ביז וואס ווען, זיצט מען און מען שפילט טעאטער בא זייער טרויעריקע געשעפטן...

צוואנציקסטער קאפיטל

משה שאר פארמשכנט דעם טעאטער-גארדעראב. — מיר קומען קיין
יאראסלאוו און אונז ווערט נאך ערנער. — פארקאפט די קאסע און
נישט נעשפילט די פארשטעלונג. — די ליידן און פיין פון די שארס. —
א קינסטלער-משפחה ראנגלט זיך אין נויט. — פארוואס האט עס לעמ
בערג דערלאזן? — משה שאר קויקלט זיך בארג אראפ. — מיר פארן
קיין סטאניסלאוו מיט די צוקערבערגס. — מיין פרוי באשענקט מיר
מיטן ערשטן זונדל.

פון די זיבן ראניש א נאכט וואס איך האב טאקע אין ריישע אנגע-
הויבן באקומען, האט אנגעהויבן ווערן זעקס, פינף, פיר, ביז ענדלעך עס
איז געבליבן אף איין ראניש.

מען שפילט יעדע נאכט טעאטער און וויפל דער דירעקטאר פראגט
מיר צו, נעם איך אן באהבה און מאך א שווייג, ווייל איך זע דאך, ווי
שטארק געפאלן עס זיינען אונדזערע געשעפטן.

דער אלטער שאר האט נישט מיטגעשפילט אין אלע פיעסן און
ווען ער איז געווען פריי פון דער בינע, איז ער געזעסן אין קאסע און
נאך דער פארשטעלונג, ווען ער האט שוין געהאט ארומגעצאלט די פאר-
שידענע טעאטער-הוצאות און עס איז נאך געבליבן עפעס געלט, פלעגט
ער עס איינטיילן פאר די שוישפילער. אריינגעפלאסן אין דער טעאטער-
קאסע איז מערסטנמיילס ניקל-געלט. האט דער אלטער שאר ליב געהאט
איבערצוציילן און אויסלייגן קופקעלעך מיט ניקלע ממבעות צו ריינישן
און וועלכער אקטיאר עס איז פריער פארטיק געווארן אף דער בינע, איז
ער ארויסגעקומען צו דער קאסע און באקומען פון דעם אלטן שאר א
קופקעלע געלט און אויב עס זיינען געבליבן א סך קופקעלעך, האט מען
באקומען מער.

ווארטנדיק ביז אלע אקטיארן וועלן ארויסקומען, איז דער אלטער
שאר א סך מאל אנשלאפן געווארן און דער אקטיאר וואס האט אים גע-
טראפן שלאפנדיק, איז געבליבן שטיין מיט דרך-ארץ און נישט געוואגט
אים צו וועקן. האבן זיך אזוי צונויפגעזאמלט עטלעכע אקטיארן נעבן
דער קאסע, און זעענדיק אז דער אלטער שלאפט נאך אלץ, האבן זיי זיך

גענומען אליין, יעדער א קופקעלע ניקל-געלט און מען איז אהיימגעגאנגען. שפעטער, ווען דער אלטער שאר האט זיך אויפגעכאפט און געווען אז די קופקעלעך זיינען שוין צענומען געווארן, האט ער א שמייכל געמאן און אויפגעשמאנען און אויך געגאנגען אהיים.

די געשעפטן אין רושעשאוו זיינען שוין געווען אזוי שלעכט, אז די קופקעלעך פאר די אקטוארן זיינען כסדר געווארן נידעדיקער און נידע-ריקער און עס איז שוין באלד נישט געווען וואס צו נעמען און אלע האבן איינגעזען, אז עס איז שוין לאנג צייט געווען צו פארלאזן ריישע און אפ-זוכן אן אנדער פלאץ וואו מען קאן פארדינען, איז אבער געווען אן אומ-גליק, וואס משה שאר, אונזער דירעקטאר און געשעפטס-פירער האט נישט געהאט קיין געלט ארויסצופירן די טרופע פון ריישע און דאס האט אונדז אויפגעהאלטן לענגער און מיר האבן געמוזט ליידן.

משה שאר האט איינגעמלעך געהאט צוגעגרייט א פלאן, אז מיר דארפן פון ריישע אריינפארן קיין יארמלאוו, אבער ווי אזוי פארט מען, אז עס איז נישטא אף הוצאות, און משה שאר איז שוין פארשולדיקט אין ריישע, ווי מען זאגט, בא דער זון און בא דער לבנה... אבער משה איז נישט דער מענטש וואס גיט זיך אזוי לייכט אונטער; ער איז פלינק און דערפונדעריש און אט, ווען עס האט שוין מיט אונדז געהאלטן זייער שמאל, האט ער געפונען א מענטשן, בא וועמען ער האט געוואלט פארזעצן דעם גאנצן טעאטער-גארדעראב, אז יענער זאל אים אויסבארגן די נויטיקע סומע.

דעם טעאטער-גארדעראב האט משה שאר טאקע אין ריישע גופא איינגעקויפט און געלאזט נייען — אף בארג... און די קליידער זיינען נאך געווען שייך און דער מענטש וועמען שאר האט אפגעזוכט, האט געקומט אף די היסטארישע קליידער ווי דער האץ אין בני-אדם און זעענדיק, אז דער מענטש קווינקלט זיך אביסל, האט אים משה א נעם געמאן זיין פנים צווישן ביידע האנט-פלאכן, לויט זיין געוואוינהייט, און ער האט יענעם אריינגערעדט גלייך אין די אויגן און געגעבן אים צו פארשטיין, אז אן א טעאטער גארדעראב קאן זיך קיין טעאטער נישט רירן און אז דאס געלט וואס ער דארף בארגן, איז דעריבער זיכערער ווי אין דער עסטריי-כיש-אונגארישער באנק און ער האט דעם מענטשנס קאפ מער נישט ארויסגעלאזן פון זיינע הענט, ביז יענער איז א פארטשאדעטער פון משהס ניין מאס רייד און פארויכערונגען איינגעגאנגען אף אלץ.

שפעטער האב איך זיך דערוואוסט, אז אין משה שארס דירעקטא-רישע סטראטעגיע, האט דער טעאטער-גארדעראב געשפילט א גאר גרוי-סע ראל.

ער האט נעמלעך אין יעדער נייער שמאט גענומען אף בארג א נייעם גארדעראב; ער האט פארויכערט, אז די געשעפטן וועלן זיין גרויסע און

ער וועט באלד באצאלן און דער סוף איז מערסטנס געווען, אז ער האט פארזעצט דעם נישט באצאלטן גארדערעך, כדי צו קענען אוועקפארן פון דער „דורכגעפאלענער שטאט“ זיך ראטעווען אין אן אנדערער...

אקטוארן האבן זיך אף דעם סמך געוויצלט, אז ווען משה זאל האבן די אלע גארדערעכעס וואס ער האט ליגן פארמשכנט כמעט אין אלע שטעט און שטעטלעך פון גאליציע, וואלט ער געווען רייך ווי קורח...

האט דער מענטש נעכעך איבערגעלאזן א היבשע סומע געלט און אוועקגעשלעפט מיט זיך א שווערן פאק מיט די היסטארישע קליידער און מיר זיינען דעמזעלכן טאג אפגעפארן קיין יארזאלאוו.

אין יארזאלאוו האבן מיר געהאט בלויז צוויי נישטקשהדיקע פאר-שטעלונגען וואס האבן אונדז אביסל אפגעפרישט, נאר דערנאך איז גע-ווארן נאך ערגער ווי אין ריישע.

אין יארזאלאוו האבן מיר אנגעהויבן שפילן אזעלכע פיעסן וואס מען דארף נישט קיין היסטארישע קליידער און משה האט געזוכט איינצושאפן זיך א נייעם גארדערעך, אבער צו שנעל זיינען אונדזערע געשעפטן גע-ווארן אזוי שלעכט, אז ער האט שוין נישט געקאנט באקומען קיין גאר-דערעך און עס איז נישט געווען וואס צו פארזעצן און מיר האבן נישט געהאט אף קיין הוצאות זיך צו קענען ארויסראטעווען פון יארזאלאוו.

משה האט געמאכט א פרואוו, ער האט אנאנסירט א פייערלעכע גע-זעגן-פארשטעלונג, אפשר וועלן פארט יארזאלאווער אידן קומען און ברענ-גען א הכנסה וואס זאל קלעקן אף הוצאות, נאר דאס איז געווען א טעות. יארזאלאווער אידן האבן זיך מיט אונדז נישט געוואלט געזעגענען, זיי זיינען געבליבן אינדערהיים און אונדז איז געווארן נאך ערגער.

געקומען זיינען אפילו אביסל מענטשן, נאר זייער צאל איז געווען אזוי קליין, אז די הכנסה האט נישט געקאנט דעקן די הוצאות פארן סאלאן, מוזיקער, באדינער א. א. וו. און ווען מיר ווילן אפשפילן די אומגליקלעכע געזעגן-פארשטעלונג, וואלטן מיר נאך געמוזט שולדיק בלייבן א טייל פון די הוצאות פאר איר, איז משה געפאלן אף א בעסערן פלאן; ער האט גע-נומען די עמלעכע אריינגעפלאסענע ראנישן וואס זיינען געלעגן אין קאסע און זיי אונדז אוועקגעגעבן און אונדז געהייסן גיין צו דער באן און באלד אפפארן קיין פשעמישל. איי עס וועט דא אויסברעכן א גרויסער סקאנד-דאל, זאלן מיר שוין דאס איבערלאזן פאר אים, ער וועט שוין דא די זאך גוט מאכן...

מיר אלע האבן געפילט, אז דאס איז א זייער מיאום שטיקל ארבעט. דאס ביסל מענטשן וואס איז י א געקומען זיך געזעגענען מיט אונדז, איז דאך זיכער נישט שולדיק אין אונדזער שלימול, פארוואס דארפן מיר

זיך גראד אין זיי נוקם זיין, צונעמען זייער געלט און נישט געבן די פארשמעלונג?

אבער מיר האבן נישט געזען קיין אנדער ברירה ווי אזוי מיר זאלן זיך קענען ארויסבאקומען פון יארצמלאוו און אזוי ווי משה האט דאס אלעס גענומען אף זיך, האבן מיר שוין געוואוסט, אז ער וועט זיך ארויס- דרייען גאנץ און מיר זיינען אזעק צו דער באן און מאקע באלד אפגע- פארן קיין פשעמישל.

:: :: ::

איך דערמאן דא די געשעעניש, נישט כדי צו ווארפן א שווארצע ליכט אף דער מעטיקייט פון דירעקטאר משה שאר, נאר בלויז כדי צו פארצייענען די טרויעריקע פאקטן פון דעם אידישן טעאטער-געזונד. איך וויל אליין, צענדליקער יארן שפעטער, נאכאמאל איבערפילן די גאנצע גרויל פון אונדזערע איבערלעבענישן אלס אידישע אקטיאָרן.

משה שאר, איז פון דער נאטור געווען א זייער וואוילער מענטש, געהאט א ברייטהארציקע נאטור און קענענדיק זיך אליין, האט ער דע- ריבער קיינעם נישט געלאזן קומען צום ווארט, מורא האבנדיק, אז מען וועט אים באווירקן און ער וועט דארפן האנדלען אנדערש ווי ער האנדלט, און דאס וועט זיין צום שאדן פאר דער טרופע, צום שאדן פון טעאטער, צום שאדן פון זיין אונטערנעמונג, זיך צו שלעפן פון שטאט צו שטאט און פון שטעטל צו שטעטל מיט א זעקל פרייד פאר דעם אידישן עולם וואס פרייט זיך זעלמן...

משה שאר און ככלל די גאנצע פאמיליע שאר, האבן אזוי ליב געהאט דאס אידישע טעאטער און זיי האבן אזוי ציל-באוואוסטזיניק געקעמפט דערפאר, אז משה שאר האט זיך נישט אפגעשטעלט פאר קיין שום זאך, אבי אויפצוהאלטן די טרופע און אנגיין מיט זיין ארבעט.

ער איז אזוי שטארק געווען פארנומען מיט זיין האווען און שמייען לטובת דער גאנצער טרופע, אז ער האט אפילו נישט געהאט קיין צייט און קיין געלעגנהייט א קוק צו מאן אף זיין אייגענעם עלנט און אף דעם עלנט פון זיין משפחה.

זיין אלטער פאטער, דער הויך-אינטעליגענטער זיגמונט שאר, דער אלטער שאר, וואס האט נאך היינט געקענט אפדעקלאמירן גאנצע בלע- סער פון די דייטשע קלאסיקער און וועלכער וואלט נאך אף זיינע אלטע יאר געקאנט זיך דערמאנען א שטיק יורה-דעה און פסקנען א שאלה; אט א דער אלטער אינטעליגענטער אידישער שוישפילער, וואס אזא אייגער

וואלט בא די אומות העולם פארנומען א בכבודן פלאץ און וואלט זיכער געווען פארזארגט מיט א רואיקער עלמער, אט א דער אלמער שאר, איז געגאנגען, בעסער געזאגט — געשלעפט זיך אן איינגעבויענער פונקט ווי זיין צעקנייטשמער צילינדער, א באהאנגענער מיט פעקלעך צו דער באן און געשלעפט זיך פון איין שמעטל אין אנדערן...

און זיין פרוי, די גוטע הארציקע אלטייטשקע, מיט דעם ווייסן קאפ האר און מיט דעם אויסזען פון א רביצין און אויך די קלוגע, פארזעסענע מאכטער זייערע, מאניע, אלע האבן זיי זיך געשלעפט באהאנגענע מיט פעקלעך, מען איז געגאנגען אדער צו דער באן, אדער פון דער באן און ווען משה שאר זאל געווען האבן צייט א קוק צו מאן אף דעם בילד וואס זיין פאמיליע שמעלט מיט זיך פאר, וואלט ער אפשר נישט געווען אי-בערגעטראגן די טראגעדיע פון זיין יחוסדיקער משפחה וואס האט זיך פארזאנדלט אין א צייגינער-כאנדע, אין גע-זונדיקעס, וואס דער שמורם יאגט זיי פון איין ארט צום אנדערן, ביז זיי ווערן איינגעכראכן ווי אלמע, צעפוילטע בוימער און קיינער קוקט זיך אף זיי מער נישט אום...

נאר משה שאר האט נישט געהאט קיין צייט. ער איז געווען דער קאפיטאן וואס האט געהאלטן די הויפט-דאך פון אונזער טעאטער-שיף אין האנט און די כסדרדיקע שטורעמס מיט וועלכע ער האט באדארפט קעמפן, האבן אים נישט געגעבן קיין געלעגנהייט דאס ראד איבערצולאזן כאטש אף איין מינוט; ער האט זיך מיט זיין גאנצן וועגן אריינגעלאזן אין דעם טראגישן אוארט-שפיל פון אידיש טעאטער און כסדר האט זיך אים אויסגעוויזן, אז אט באקומט ער א גוטע קארט, וואס וועט אים ענדי-לעך ברענגען דאס גרויסע געווינס און נישט נאר אים, ווייל ער אליין איז גארנישט, וועגן אים אליין ארט אים נישט, נאר זיין טעאטער, זיין שיף, יא, ער מוז זי ארויספירן פון שמורם און ער וועט זיך נישט אפשטעלן בא גארנישט, ער וועט טרעטן איבער קברים, ער מוז זיגן; ער מוז זיגן, ווייל ער קעמפט פאר א גערעכטע זאך, ווייל ער טראגט פרייד און דערהויבונג פאר די אידישע מאסן און ער פארלאנגט פאר די פרייד זייער ווייניק, בלויז א שטיקל כרויט פאר זיינע קינסטלער און א מעגלעכקייט פאר זיי, זיי זאלן זיך קענען אויסלעבן קינסטלעריש!...

משה שאר האט טאקע אין יארסלאוו אפגעטאן א מיאוס שטיקל ארבעט; עטלעכע צענדליק מענטשן זיינען געקומען זיך געזעגענען מיט דער טרופע, זיי האבן געקויפט בילעטן און זיי האבן געוואלט זען די לעצ-טע פארשטעלונג, און די אקטיארן האבן צוגענומען זייער געלט און אנמלאפן.

די מענטשן האבן נישט באשולדיקט בלויז משה שאר, נאר זיין גאנצע פאמיליע און די געזעלשאפט האט דער פאמיליע שאר נאכגעשליידערט

זייער קללה און פארדאמונג, נישט פארטראכטנדיק זיך וועגן די סבות וואס האבן משה שאר געצוואונגען צו דעם פארברעך און נישט גענומען זיך די מי, צו גריבלען זיך אינעם לעבן פון די פארשמויסענע אידישע קינסמלער, נאר געשליידערט זידל-ווערטער און פארדאמט די קאמעדיאנ-טן, וועלכע זיינען דאס ערגסטע פונעם ערגסטן און מען דארף אונטערברע-נען זייערע מרים...

און ווי אזוי האט לעמבערג, אזא אידישער ישוב פון לעמבערג און דאס פערמאנענטע אידישע מעצטער אין לעמבערג גאר געקאנט דער-לאזן, אז דער אלטער זיגמונט שאר, דער אמתער אינטעליגענטער לעג-טימער קינסמלער, זאל דארפן אף זיינע אלטע יאר ארומבראדיאגעווען ווי א ציגיינער איבער שמעט און שמעטלעך?

איז דאך זיגמונט שאר געווען איינער פון די ערשטע אינטעליגענטן וואס האבן אנערקענט גאלדפאדנס גרויסן אויפטו מיט זיין שאפן דאס אידישע מעצטער און נישט בלויז האט ער דעם אויפטו אנערקענט, נאר זיך אריינגעווארפן אין קאמף פאר דער אויפהאלטונג און אנטוויקלונג פון אידישן מעצטער און פון דער אידישער בינע-קונסט; צי האט אזא איינער נישט באדארפט פארנעמען אין דער הויפטשמאט פון גאליציע זיין ככבר-דיקן פלאץ באם מעצטער? צי האט דאס לעמבערגער אידישע מעצטער נישט באדארפט אויפנעמען דעם מיוחסדיקן וועטערען און זיך גרויסן מיט אים און אים פארזיכערן זיין עלטער, פאר אים און פאר זיין ליבינקער פרוי, מיט א כבודן געהאלט, אז ער זאל זיך קענען אויסלעבן זיינע לעצ-טע יארן אין רואיקער צופרידנקייט און שפעטער זאל מען וויסן, אז דא און דא, אפן לעמבערגער בית-עולם, האט דער אלטער שאר געפונען זיין אייביקן רופלאץ...

ניין. אין לעמבערג איז פאר דעם אלטן שאר, פאר דעם אמתן אינטע-ליגענטן אידישן קינסמלער, קיין פלאץ נישט געווען. ער האט געוואגלט איבער גאליציעאנער שמעט און שמעטלעך און קיינער ווייס אפילו נישט וואו, אין וועלכן שמעטל, אדער אפשר גאר ערגיץ אונטערוועגנס, איז ער אויסגעגאנגען פון הונגער און קיינער ווייס נישט וואו זיינע רעשמן ליגן באגראבן... קיינער ווייס נישט וואו זיין קבר איז; קיין מצבה, קיין קבר, געווען אמאל א גרויסער אידישער אקטיאר, וואס האט געוואוסט דעם צוועק און ציל פון אידישע מעצטער, איז פון אים אפילו קיין זכר נישט געבליבן...

און פאר וואס איז פאר דעם אלטן שאר אין לעמבערג קיין פלאץ נישט געווען?

אלע סבות, ווייס איך נישט; אבער איינע, דוכט זיך מיר, ווייס איך יא-

דאס איז געווען אידל גוממאן.

אזוי ווי שאר, איז אויך אידל גוממאן געווען א מיוחסדיקער אקטיאר. אויך ער האט געהאט א ברודער א ראבינער און ער וואלט עס אליין אויך געקאנט ווערן און לויט מיין מיינונג, האט דער לעמבערגער עולם מער געהאלטן פון אידל גוממאן ווייל ער איז געווען א מיוחס, ווי אלס גומן שוישפילער. און די סבות זיינען געקומען פון פערזענלעכע אמביציעס.

אלס שוישפילער, איז אידל גוממאן ווייט נישט אריינגעקומען צום טאלאנט און אפילו בילדונג פון א זיגמונט שאר און עס האט זיך אידלען געלוינט, אי פטור צו ווערן פון א צווייטן אינטעליגענט און מיוחס און אי פון א בעסערן שוישפילער און בלייבן דער איינציקער מיוחס אין לעמבערגער אידישן טעאטער...

און בא דעם אייביק שמייכלענדיקן נארישעוואמן דירעקטאר גימפל, איז עס נישט געווען שווער, דורך עטלעכע אינטריגעס און רכילותן אויס-צופירן וואס מען האט געוואלט.

אידל האט טאקע געהאט צו זיך נאך א גרופע פון „נאנט-שטייענדי-קע“ צו דער דירעקציע און זיי, מיט אידלען בראש, האבן טאקע פאקטיש אנגעפירט מיטן גאנצן טעאטער און וועמען זיי האבן געוואלט, די זיינען געווען פראטעזשירמע און ווען זיי האבן אפ עמיצן געווארפן א ביז אויג, האט יענער שוין אין לעמבערגער טעאטער נישט געהאט קיין פלאץ און עס איז אים נישט געבליבן עפעס אנדערש, ווי ארומפארן גע-ונד איבער די גאליציאנער שמעט און שמעטלעך, ביז ער איז ערגיזוואו אויסגעגאנגען פון דחקות און נויט.

און אזוי האט פאסירט מיט דעם הויך-געלערנטן זיגמונט שאר און זיין ליבע פרוי און טאכטער. גוממאן האט זיי נישט געוואלט האבן אין לעמבערג און זיגמונט שאר איז געווען צו פינפיליק און צו שמאלץ, אז ער זאל זיך אריינלאזן אין קליינלעכער מלחמה מיט אידל גוממאן און זיינע מיטהעלפער, איז ער בעסער ארויס ליידן גלות און אזוי איז ער ער-גיזוואו אפ זיינע גלות-וואנדערונגען אויסגעגאנגען און קיינער ווייס נישט וואו זיין געביין איז אהינגעקומען...

:: :: ::

די וואנדערונגען און די ליידן, האבן אין משה שארם דערפינדערישן מוח באשאפן פארשידענע איינפאלן און שפיצלעך און אויבערשפיצלעך, אדאנק וועלכע ער האט זיינע אלטע טאטע-מאמע און זיין טרופע ארויס-געראטעוועט פון א סך שווערע סיטואציעס; אבער אין יארמלאוו איז

שוין געווען אזוי ביטער, אז די אלע איבער-המצאות האבן זיך אים נישט איינגעגעבן און ער האט געקעמפט ווי א פארוואונדעטע היה פאר דעם שטיקל דאזיין און זענענדיק פאר זיך אן אפענעם אפגרונט אן א מעגלעכ-קייט צו ראטעווען אונז, האט ער געוואגט צו באגיין דאס אויסטערלישע שטיקל ארבעט און אבי איינמאל געמאכט א מיאום שטיקל ארבעט, האט ער זיך א צווייט מאל אויך נישט אפגעשטעלט און עס איבערגעחזרט און אונדער לאגע איז שוין נישט געווען כלוין טרויעריק, נאר אויך מיאום...

דאס צווייטע שטיקל האט משה אפגעשפילט אין פשעמישל.

אין פשעמישל איז אונדז נישט גענאנגען בעסער ווי אין יארעסלאוו. די ערשטע צוויי פארשמעלונגען זיינען געווען עפעס, אבער דערנאך האבן זיך אנגעהויבן טרויעריקע טעג פון הונגער און נויט און זיידער איז משה א גאנצן טאג ארומגעלאפן זוכן ערגיץ א גוטן ברודער אף צו כאפן א גמילת-חסד און ער איז צוריקגעקומען א צעבראכענער, א פארשווארצ-מער און ער האט זיך געשעמט צו ווייזן אונדז פאר די אויגן.

איינמאל, א פרייטיק אינדערפרי, מיר זיינען שוין אלע געהאט גע-בליבן אן כוחות, גיט אונדז משה א באפעל, אז מיר זאלן גיין צו דער באן. וואס ווייסן מיר? נעמען מיר זיך צונויף, יעדער מיט זיינע פעקלעך און מען גייט.

בא דער באן זעען מיר ווי משה דרייט זיך ארום א פארהושכטער און מיר פארשטייען שוין, אז ער האט אונדז אהערגעבראכט, כדי מיר זאלן דא ווארטן אף א נס...

ווארטן מיר. משה דרייט זיך ארום און ער זוכט עפעס און אט רוקן זיך די מינוטן און עס פעלן כלוין א צוואנציק מינוט ביו דער באן גייט אפ אין א גאנצטן שמעטל און משה איז פלוצלינג פארשוואונדן. איך גיי אים זוכן, און איך זע אינדרויסן, פאר דעם וואקזאל, קומט פאר א שטיקל יריד און א איד א פישער, שטייט און האנדלט איין, צו קויפן א גרויסן פאס מיט פיש און ער האנדלט זיך און משה דרייט זיך ארום דעם פישער-איד און ווען דער איד נעמט ארום א פולע האנט מיט געלט און וויל שוין אנהויבן ציילן, כדי צו באצאלן דעם גוי פאר די פיש, גיט משה א שפרונג אונטער און כאפט דעם אידנס האנט אין זיין האנט און מיט דער צווייטער נעמט ער אים כאס פנים און ער גיט אים א פרעג:

— וויפל קאנט איר דאס אינגאנצן פארדינען בא דעם פעסל פיש?

דער פישער-איד, א דערשראקענער אף טויט, הויכט אן שטאמלען און דערווייל דערקען ער משהן אלס דעם דירעקטאר פון טעאטער און ער קומט פאמעלעך צו זיך און ער הויכט אן שמייכלען און משה לאזט אים שוין נישט ארום פון זיינע הענט און ער באווייזט אים שווארץ אף ווייס, אז אנשטאט קויפן די פיש, דארף ער גאר מיטפארן מיט זיין טרופע אין

א נאנטן שמעטל, דארט וועלן זיי רייך ווערן און ער וועט באס טעאטער פארדינען צען מאל אזויפיל וויפל ער קאן פארדינען בא דעם נארישן פעסל פיש...

ער האט דעם בידנעס תמימותדיקן פישער-איד צעטומלט מיט זיינע חשבונות וועגן די גרויסע פארדינסטן וואס ער קאן דא מאכן מיט זיין מרופע, אז ער האט שוין שטיין געלאזן דאס פעסל פיש און איז אריין מיט משהן אין וואקזאל און איינגעקויפט בילעטן פאר אונדז אלעמען און מיר זיינען געפארן ווייטער.

אין דעם נאנטן שמעטל איז עס געווען נאך ערגער; מען האט באלד פון אנהויב נישט אנגעהויבן מאכן קיין געשעפט. דאס איז געווען א שמעטל פון בלוזע פרומאקעס און נישט נאר וואס זיי זיינען נישט גע-קומען אין טעאטער, נאר מיר האבן זיך פשוט מורא געהאט צו ווייזן אין גאס, אז די פרומע בחוריםלעך מיט די לאנגע קאפאטעס און לאנגע פאות, זאלן אונדז נישט נאכווארפן שטיינער און ביז היינט ווייס איך נישט וואס עס איז געווארן מיט דעם תמימותדיקן פישער, ווי אזוי ער איז אוועק. נאר איין זאך בין איך זיכער, דאס איז, אז ער האט זיין געלט וואס ער האט אריינגעלייגט אין אונדזער „גרויסער“ טעאטער-אונטערנעמונג, קיינמאל נישט צוריקגעזען...

און דאך, מיט די אלע שטיקלעך, איז מיר משה שאר געווען ליב און טייער. איך האב אים אויפריכטיק ליב געהאט און איך האב אין אים גע-זען א גרויסן מענטשן. איך האב דאך געזען, אז די אלע מיאוסע שטיקלעך, טוט ער נישט אפ צוליב פערזענלעכן אינטערעס; ער האט פאר זיך פאק-טיש גארנישט גענומען. ער האט געפילט דעם גרויסן עול פון אנפירן מיט אידיש טעאטער, וואס איז פאר אים געווען א גרויסער אידעאל און ער האט כאמט געגלויבט אז פאר אזא גרויסן צוועק זיינען אלע מיטל הייליק... מיר האבן נאך געוואנדערט איבער עמלעכע שמעט און שמעטלעך, די לאנגע איז כסדר געווארן ערגער און ערגער און אפן וועג האט אונדז מאקס שטרענג פארלאזן, ער איז אוועק זוכן בעסערע גליקן און איך האב אין דער שווערער לאנגע באדארפט אנהויבן שפילן זיינע קאמישע דאלן... איך האב מיט א הונגערדיקן מאגן באדארפט פריילעך מאכן די אידן וואס זיינען אונדז געקומען זען און הלמאי זאל איך לייקענען? הונגערדיק בין איך טאקע גע-ווען, אבער איך האב אויך געהאט פרייד און דערהויבונג און ווען די אידן האבן מיר אפלאדירט און געפאדערט איך זאל איבערווינגען א לידל אדער איבערטאנצן א טענצל און איך האב געזען די צעשמראלטע פנימער פון עולם אין סאלאן, האב איך פארגעסן אן הונגער און גוים, איך בין געווען אין די הויכע הויכן פון קינסטלערישן דערפאלג און מיין הארץ האט זיך געפערעגלט אין געפילן פון העכסטן גליק...

און ווי עס האט זיך דעמאלט געזונגען אין א לידל, אז „נאך רעגן קומט זונענשיין“, אזוי האט פלוצלינג, ווי דורך א נס, אויך פאר אונדז ענדלעך אויפגעשיינט די זון.

עס האט זיך געמאכט, אז צוקערבערג מיט דער פרוי, רעגינא, זיינען ברוגז געווארן מיט גימפּלס מעצטער אין לעמבערג און ווי האבן זיך אָנגעשלאסן צו אונדזער טרופע.

פאר משהן איז דאָס געווען ווי א קוואל פרישע וואסער וואָס באַווייזט זיך פאר א דורשטיקן וואַנדערער אין א מדבר. ער האט ווידער אָנגעהויבן טאַראַראַמען און האַווען און שמייען און ער האט באַוויזן מעלעגראַפיש צו דינגען דעם גרויסן „מאַניוּשקיי“ מעצטער אין סטאַניסלאַוו און אַנאַמירנדיק די צוויי גרויסע קינסטלער, דעם גרויסן געזאַנגס-ליכהאַכער צוקערבערג און די באַרימטע פרימאַדאַנע רעגינא צוקערבערג, האט ער באַקומען א מענטשן מיט געלט און אַט פאַרן מיר פריידיקע, מיט נייע האַפּעגונגען קיין סטאַניסלאַוו.

סטאַניסלאַוו איז געווען די פירמע גרעסטע שטאָט אין גאַליציע, מיט א גאַנץ גרויסער אידישער באַפעלקערונג וואָס האט אַרויסגעוויזן באַציר-אונג צו אידיש מעצטער און האַבנדיק מיט זיך אַזאַ פאַרל ווי צוקערבערג און פרוי, האַבן מיר זיך שוין אָנגעהויבן זען געראַטעוועטע.

די צייט איז נישט געשטאַנען און מיין פרוי האט דערווייל דערגרייכט צו זיין „אַף דער צייט“ און ס'האט זיך געמאכט, אז פונקט ווען מיר זיינען אַרויסגעפאַרן קיין סטאַניסלאַוו, פאַרנדיק שוין אין באַן, האט מיין פרוי אָנגעהויבן געבן אַנצוהערעניש, אז זי וואָלט זיך איצט גיכער באַדאַרפט געפינען אין א בעט...

די אַלטימשיקע שאַר און די גומע מאַניע האַבן פון ציפקען נישט אַפּגע-טראַטן, זיי האַבן געזוכט צו לינדערן אירע ווייטיקן, אַבער וואָס האַבן זיי געקאַנט טאָן? דאָ האט מען באַדאַרפט א הייבאַם, אַדער אפּשר גאַר אַ דאַקטאָר און נאָך דערצו ביי אַן ערשטלינג און די ווייען זיינען כסדר גע-וואָרן שטאַרקערע, וואָס טוט מען? וואָס קאָן מען טאָן? מען מוז זיך פאַר-לאָזן אַף גאַט, אזוי איז דער גורל פון אידישע אַקטיאָרן...

איך וועל אייביק נישט פאַרגעסן די געדאַנקען וואָס האַבן געפייניקט מיין מוח און די געפילן וואָס האַבן זיך געצאַפּלט אין מיין האַרץ בעת דער דעמלסדיקער רייע קיין סטאַניסלאַוו

גאַט האט געהאַפּן און מיר האַבן זיך דערנענטערט און ענדלעך אָנגע-געקומען קיין סטאַניסלאַוו. משה שאַר איז שוין געהאַט פריער אַרויסגע-פאַרן אַהין און ער צוזאַמען מיט אַהרן דרוקער האַבן אונדז שוין אַפּגע-וואַרט באַ דער באַן און זעענדיק מיין פרוי אין אַזאַ מצב, האט אַהרן דרר-

קער באפוילן, אז מען זאל ציפקען קודם-כל אריינפירן צו אים אין שטוב אריין.

אהרן דרוקער איז דעמאלט געווען דער פראפאגאנדיסט פון אידישן מעצטער. איידער א טרופע איז געקומען, האט ער קודם פארגרייט וואוי-נונגען פאר די ארטיסטן און ער האט אנגעמאכט דעם טארטראס, אז די שטאט זאל וויסן אז אקטיארן קומען און עס וועט זיין א אידיש מעצטער. כאטש דרוקערס וואוינונג האט זיך געפונען נאנט פון דער באך-סטאן-ציע, האט מען גענומען א פיאקער און מען האט ציפקען אהינגעפירט און זי קודם געלייגט אין א בעט אריין. דרוקער האט געוואוינט אין איין שטוב, צוזאמען מיט א סך קינדערלעך און די ארימקייט האט דארט ארויסגע-וויינט פון יעדן ווינקל און די רייניקייט דארט, איז צוליב די קליינע קינדערלעך, ווייט נישט געווען ווי עס דארף זיין פאר איבערקומען א גע-בורט. אבער וואס האט מען געזאלט טאן? די אלטע שאר האט ארויס-געשיקט מאניען און מאניע האט זיך דערוואוסט, אז דארט נאנט, וואוינען די פאליאקס, צוויי שוועסטער זיינען זיי און ביידע זיינען אקור-שארקעס, איז מאניע באלד אוועק צו זיי און איז געקומען מיט דער יונ-גערער שוועסטער און זעענדיק די שטוב און די באדיינגען דארט, האט די פאליאק קודם באפוילן, אז מען זאל ציפקען שוין ארויסנעמען פון דער שטוב.

— וואוהיין? — האבן אלעמענס בליקן געפרעגט, נאר די פאליאק האט נישט געמראכט לאנג: — צו מיר אהיים! — האט זי אויסגערופן און מאקע באלד איז שוין געשטאנען א פיאקער פארן טויער און מיר האבן ציפקען אריבערגעפירט אין די פאליאקס ריינער און באקוועמער וואוינונג, וואו מען האט איר אפגעטיילט א באזונדערן צימער מיט א ריין, פריש אויפגע-בעט בעט און ביידע שוועסטער פאליאק האבן זיך אפגעגעבן מיט דער געווינערן.

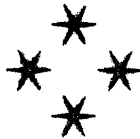
עס האט זיך פארצויגן ביז אין דער נאכט אריין, מיך האט מען צו ציפקען נישט צוגעלאזן און איך האב פון יענער זייט מיר באדארפט צו-הערן זיך צו אירע אויסגעשרייען און אירע קרעכצן און עס האט מיך ארומגעכאפט אזא רחמנות צו איר, אז איך האב געפילט ווי אלע אומגליקן פון דער וועלט, וואלטן געפאלן אף מיין קאפ...

ענדלעך האט זיך די מיר האסטיק געעפנט און די שלאנקע פרוי פא-ליאק האט זיך באוויזן מיט א שמייכל און מיר געזאגט, „מזל-טוב“ עס איז געבוירן א שיין זונדעלען!...

איצט האט מיר שוין די פרוי פאליאק דערלויבט אריינצוגיין א קוק מאן אף ציפקען. זי איז געלעגן שמיל און רואיק און עס האט אויסגעווען.

אז זי איז געבליבן אינגאנצן אן כוחות. זי האט נאך געקוקט אף מיר מיט אירע גרויסע אויגן און זיך באמיט צו שמייכלען און דער רחמנות-געפיל האט מיך נאך שטארקער ארומגענומען און איך בין צו נענטער, א קוש געטאן איר אפן שטערן און איך האב געזען צוויי גרויסע טרערן אין אירע אויגן, צוויי טרערן וואס האבן אפגעגלאנצט ווי צוויי גרויסע פערל...

איך בין שוין פון איר בעט נישט אפגעטראטן. א גאנצע נאכט בין איך געבן איר געזעסן און איך וועל קיינמאל נישט פארגעסן ווי שוועסטער-לעך די פאליאקס האבן קעגן מיין אומגליקלעכער פרוי געהאנדלט, וואך-זייענדיק א גאנצע נאכט און צוקומענדיק כסדר צו איר בעט, זען צו זי דארף נישט עפעס און אזוי בין איך אפגעזעסן ביז פארטאג, ווען משה שאר איז פלוצלינג אויסגעוואקסן פאר מיר, ער האט מיר געזאגט „מזל-טוב“, אריינגעשטופט מיר אין האנט עטלעכע רייניש, וואס איך ווייס נישט וואו ער האט זיי ערגעץ געשאפן און איידער איך האב אים נאך בא-וויון צו דאנקען, האט ער שוין געהאט באגריסט אויך די קימפעטארן און ער איז בליץ-שנעל צוריק פארשוואונדן, כדי ווייטער צו זארגן פאר דער טרופע און פאר דעם אידישן טעאטער...

איינאונצוואנציקסטער קאפיטל

אין „מאניושיקי“ טעאטער אין סטאניסלאוו. — רענינא צוקערבערג
די עכטע אידישע פרימאדאנע. — מיר פראווען א פריילעכע ברית. —
מיין דערפאלגרייכער ערוואונט. — די צוקערבערגס פארן צוריק קיין
לעמבערג. — א סטריער סוחר פאליבט זיך אין אונדזער דירעקטאר-
שע. — ליבערמאן גיט אויף זיינע געשעפטן און ווערט אונזער דירעקט
טאר. — ליבערמאן ווערט א בעטלער. — איד פאר צו אברהם אקסלראד
קיין בוקאווינע.

צו דער דערעפענונג פון אונדזער סענאן אין „מאניושיקי טעאטער“,
האבן מיר זיך געגרייט אויפצופירן די דעמאלט בארימטע פיעסע „כניקע-
פינקע“ (וואס איז דערנאך פארשריגן געווארן אלס דער סינאנים פון שונד),
צום ערשטן מאל אין סטאניסלאוו.

„כניקע-פינקע“ מיט די צוקערבערגס בראש פון א פיינער טרופע, האט
אין סטאניסלאוו ארויסגערופן א גאר גרויסן אינטערעס; עס האט זיך גע-
רעשט אין שטאט און מיט עטלעכע מעג פאר דער פארשמעלונג, זיינען
שוין די בילעטן כמעט געווען אויספארקויפט.

מיר איז געווען גוט אפן געמיט. נאר וואס געווארן א טאמע, מיין
נייגעבוירן זונדל איז אונדז מזלדיק, בילעטן זיינען שוין אויספארקויפט
און קינסמלעריש פיל איך זיך אויך באפרידיקט, ווייל מען האט מיר צו-
געטיילט די קאמישע ראל אלס פינקע און איך גרייט זיך מיט מוט און הא-
פענונג און איך בין זיכער, אז אלץ וועט גוט אדורכגיין.

עס איז געקומען דער טאג פון דער פארשמעלונג. מיר זיינען ארום-
געגאנגען יום-טובדיקע און גאנץ פרי זיינען מיר אריין אין גארדערעכ און
זיך גענומען גרייטן צו דער דערעפענונגס-פארשמעלונג און ענדלעך האט
זיך אויפגעהויבן דער פארהאנג אין „מאניושיקי טעאטער“, פון סאלאן האט
אף אונדז א ווייע געמאן מיט ווארימקייט און ליבע און עס איז געווען א
נחת א קוק צו טאן, ווי דער גאנצער סאלאן, ביז אין אלע ווינקלען, איז
געווען אויסגעפלאסטערט מיט מענטשלעכע קעפ און צעשמאלמע אויגן.
וואס האבן מיט נייגעריקייט געקוקט אף דער בינע.

די ווארימקייט פון סאלאן האט געווירקט אף די אקטיארן וואס זיינען געווען אויסגעזונגערט נאך פרנסה און נאך קינסטלערישער אנערקענונג און עס האט אונדז צוגעגעבן פייער און די פארשמעלונג האט געקלאפט ביז אף די קליינסטע איינצלעהייטן און מיטגעריסן דעם עולם, וועלכער האט כסדר א באגייסטערטער אונדז אפלאדירט.

רעגינע צוקערבערג איז געווען א יונגע, גאט-געבענטשטע פרימאדא-נע מיט א סך טאלאנט. עס פעלן מיר ווערטער צו קענען באשרייבן איר אויסערגעוויינלעכע שיינקייט. פון איר קליין געטאקט מיילעכל האט זי געקאנט ארויסלאזן אועלכע שיינע פארלאקנדע טענער, וואס האבן זיך ממש געגאסן אין די הערצער פון די צוהערער. זי האט געזונגען מיט א סך מתיקות און אין תוך גענומען, זיינען אירע טענער געווען עכט-אידישע, ספעציפיש אידיש, זי איז געווען די עכטע גאט-געבענטשטע אידישע פרי-מאדאנע.

צוקערבערג איז געווען נאך גאר א יונגערמאן, מיט א שיינער טענאר-שטימע; ער איז געווען מוזיקאליש און האט זיך געקאנט דערלויבן צו די געזאנגען צוצוגעבן אייגענע וואריאציעס, וועלכע האבן אויסערגעוויינלעך אויסגענומען. ער האט געשפילט גבריאליקלען און ער האט זיך אזוי אויס-געצייכנט מיט זיין אפזינגען די ודוי מיט קייטן אף די הענט, אז דער עולם האט שיער צעטרעגן דאס טעאטער פון באגייסטערונג.

איך האב זיך באמיט צו שפילן פינקען מיט נישט איבערגעמריבענע מיטל, ערלעך און מיט נשמה און די דועטן וואס איך האב געזונגען צווא-מען מיט דער יונגער פארטנערן מיינע, ה ע נ י ע ג ע ש פ א ס (זי איז ליידער זייער יונג געשטארבן). האבן מיר געמוזט דריי מאל איבער-זינגען, און די טעניץ — איבערטאנצן. שוין לאנג האבן מיר נישט געהאט געפילט דעם זיסן טעם פון צופרידנהייט ארומאונארומ, סיי מאטעריעל, ווי מאראליש און מיר האבן זיך געפילט ווי אין זיבעטן הימל. ווען די פארשמעלונג האט זיך געענדיקט, זיינען מיר אלע געווען אזוי פריילעך און אין אזא גוטן הומאר, אז עס האט נאר געפעלט, מיר זאלן זיך ווארפן איינער דעם אנדערן אין די ארעמס און זיך צעקושן, אדער גאר פארלייגן הענט אף אקסל און גיין אין א קאראהאד. אלעמענס פנימער האבן גע-שמראלט פון פרייד און אין דער גרויסער חדוה, האט די אלטע שאר א זאג געטאן: — פון איצט אן, וועט אונדז שוין כסדר גיין מולדיק, ווייל דאס ניי-געבוירענע קינדעלע האט אונדז געבראכט גליק!...

אין סטאניסלאוו האבן מיר געשפילט יעדע נאכט און בא זייער גוטע געשעפטן. אונדזער דירעקטאר משהלע שאר האט זיך אויסגעגלייכט זיינע אברים, ער האט פארוקט דאס קאפעלושאל אף א זייט און איז ארומגע-

שוואומען איבער דער שטאט אף זיין אופן.

אויך דער אלטער שאר האט אויפגעלעבט. ער האט באנייט א נייעם ציילנדער און ער זיצט גאנצע טעג אין קאפּע-הויז און שפּילט א קלאַ-ביאש און איך בין פאַרנומען מיט מיין קימפעטאָרן און מיט מיין פּרינץ, צו וועמענס ברית אונדזער חברה אַקטיאָרן האָבן זיך שוין געגרייט.

דער ברית האט באַדאַרפט פאַרקומען טאַקע באַ די פּאַליאַקס גופא און שוין צוויי טעג פּריער האָבן זיי אויסגעליידיקט אַ גרויסן סאַלאַן פון זייער רייכער וואוינונג, מען האט דאַרט אַריינגעשמעלט טישן און בענק און די שוועסטער פּאַליאַק האָבן געאַרבעט אַרום דעם אַלעס, פּונקט ווי דער ברית וואַלט געווען זייערער אַן אייגענער.

דעם אַלטן שאַר האָב איך מכבד געווען מיט סנדקאות און אַ חוץ אונדזער גאַנצע טרופּע זיינען נאָך געקומען אַ סך פּרייוואַטע מענטשן און די שמחה איז געווען אַן עכט אידישעלעכע.

עס איז אַריבער די פּראָצעדור פון ברית און איך האָב איבערגעלעבט און געטיילט די יסורים וואָס דער מוהל האָט פאַראַרזאָכט מיין בכור און דערנאָך האָב איך זיך אַריינגעוואָרפן אין דער אַרבעט און צוזאַמען מיט די פּאַליאַקס באַדינט די געסט אַפּן בעסטן אופן און דערנאָך האָב איך מיט יעדן פון די געסט געמוזט טרינקען אַ לחיים און מען האָט אַזוי גע-טרונקען ביז שפּעט אין דער נאַכט אַריין און פון די פּילע „לחיים“ וואָס איך האָב אין זיך אַריינגעגאַסן, בין איך געוואָרן שטאַרק בגלופּינדיק. צו-ערשט, בין איך אין מיין באַרוישטן צושטאַנד געוואָרן זייער פּריילעך און לעבעדיק, געזונגען און געטאַנצט און דער עולם האָט זיך אויך משמח געווען און פון מיר האָט מען גאַר אַנגעקוואַלן און אַזוי איז געווען לוס-טיק און לעבעדיק, ביז די געסט זיינען זיך צעגאַנגען און עס זיינען גע-בליבן בלויז די היימישע און דעמאָלט בין איך פון מיין נישט-נאַטירלעכער פּריילעכקייט, פון מיין זינגען און טאַנצן, אַריבער אַף אַ ביטער געוויין און איך האָב אַזוי שטאַרק געוויינט, אַז וויפל מען האָט נישט געזוכט מיר איינצונעמען און באַרואיקן, עס האָט זיך נישט איינגעגעבן. אין מיין אוי-סערגעוויינלעכן געוויין, האָב איך עטלעכע מאל דערמאַנט מיין ברודערס נאַמען: — יעקב-יאַשע... יעקב-יאַשע... ווייזט אויס, אַז אין מיין באַטרונג-קענקייט, האָב איך אומבאַוואוסטזיניק באַוויינט מיין ביטערן גורל וואָס איך מוז אַזאַ פּאַמיליערע שמחה פּראַווען אין דער פּרעמד און קיין איינער פון מייע נאַנטע קאָן זיך אין איר נישט באַטייליקן...

לאַנג, לאַנג האָב איך אַזוי געוויינט, ביז איך בין ענדלעך איינגעשלאָפּן.

איך האָב זיך אפשר צופיל אָפגעשמעלט באַ דעם עפיואַד פון מוין זונם געבורט און זיין ברית, אָבער איך האָב עס געמוזט דערמאַנען, ווייל די דעראינערונגען פון מענטשן וואָס האָבן אַרויסגעוווּן צו די וואַנדערנדע אידישע בינע-קינסמלער אַזויפיל שוועסערלעכקייט, אַזויפיל מענטשלעכ-קייט, אַזוי ווי די פּאָליאַקס האָבן עס געמאַן, אַזעלכע דעראינערונגען זיי-נען הייליקע און מען דאַרף זיי פאַרצייכענען מיטן בלוט פון דאַנקבאַרן האַרצן. אַזעלכע ווי די פּאָליאַקס זיינען נישט געווען קיין סך, אָבער געווען זיינען זיי און זיי האָבן אויפגעלויכטן ווי זונען אָף די טריבע וואַנדער-וועגן פון אידישן אַקטיאָר און זיי האָבן אים געוואַרימט און געגעבן מוט און ענערגיע און לוסט פאַר זיינע ווייטערדיקע וואַנדערונגען מיט זיין קינסמ-לערישער מיסיע, צו שפּרייטן ליכט פאַר די פאַרפינצטערטע אידישע מאַסן. אַ לענגערע צייט האָבן מיר געשפּילט אין סטאַניסלאָוו מיט זייער גרויסן דערפאַלג, דערנאָך האָט עס, ווי געוויינלעך, אַנגעהויבן גיין שוואַכער און שוואַכער און שוואַכער, דער עולם איז געוואָרן שימערער און שימערער און די גליקן האָבן אַנגעהויבן אויסרינען...

ווען די געשעפטן זיינען שוין געווען זייער בימער, קומט צו מיר משה און נעמט מיך, לויט זיין געוואוינהייט, אַדער באַם לאַץ, אַדער באַם פנים און רעדט צו מיר גוטע רייד, אז ער פאַרשטייט מיין לאַגע, איך בין גע-וואָרן אַ גרעסערער נצרך, איך האָב שוין אַ קינד און אַזוי ווי איך האָב שטאַרק אויסגענומען אין סטאַניסלאָוו, וויל ער מיך באַערן מיט אַ בענע-פיט-אַוונט און אויב עס גייט שוין נישט אַזוי ווייט אין די פאַרדינסטן וואָס קענען יאָ אַדער נישט זיין, וויל ער מיר כאַטש דערמיט אַרויסוווּן זיין אויפמערקזאַמקייט...

אָוודאי האָבן מיר דעם דירעקטאָרס רייד זייער געשמייכלט און איך האָב אים דערויף פשוט נישט געהאַט וואָס צו ענטפערן און ווען איך האָב אַפילו יאָ וואָס צו ענטפערן, האָט משה שאַר קינמאַל נישט געוואַרט אָף קיין ענטפער, ווייל באַלד נאַכדעם ווי ער האָט אָפגערעדט זיינס, איז ער ווי געוויינלעך נעלם געוואָרן.

און משה שאַר האָט געמאַן זיינס. ער האָט אַנאַנסירט אַ גרויסן יום-טוב, אַן ערן-פאַרשמעלונג לכבוד מיר, די פאַרשמעלונג האָט באַדאַרפט פאַרקומען אין אַ וואַכן-טאָג און ער האָט אַנאַנסירט די גרויסע דערפאַלג-פּיעסע „כינקע-פינקע“.

וועגן באַדינגונגען פון ערן-אַוונט האָט משה שאַר מיר גאַרנישט גע-זאָגט, ער האָט דעם ערן-אַוונט פאַרשמאַנען אָף זיין אָפן און דווקא איז געקומען אַ גאַר גרויסער עולם און ווען איך בין אויפגעטראָטן אָף דער בינע, האָט מיך דאָס פּובליקום אויפגענומען מיט אַ שטוחמישן אַפלאַוו

און איך האב זיך אזוי דורכגענומען מיט דעם דערפאלג, אז איך האב נישט געקאנט צוריקהאלטן די טרערן פון פרייד וואס האבן זיך מיר געריסן פון די אויגן.

דער יום-טוב האט זיך אנגעהויבן און געענדיקט מיט דערזעלבער פייערלעכער שטימונג און אלע אקטיארן, פון גרעסטן ביזן קלענסטן, האבן מיך באגריסט און זיך צעקושט מיט מיר און אין דער גרויסער פרייד וואס דער אונט האט מיר געגעבן, האב איך גאר פארגעסן אז דער מאטעריע-לער זייט פון אונט, אז דער אונט איז געווען ווי יי ז ערן-אונט און אז איך בין נאך אלעס, א געוויינלעכער בשר ודם, וואס האט א ווייב מיט אן ערשט-געבוירן קינד און מען דארף פרנסה; דער גרויסער דערפאלג האט מיך געמאכט פארגעסן אן אלץ און מיין גליק האט זיך געצויגן נאך וויי-טער, ווייל נאך דער פארשטעלונג, האט משה שאר צוגעגרייט א באנקעט פאר דער גאנצער טרופע און ווידער בין איך געווען אויבנאן, אונדזערע אלעמענס פנימער זיינען געווען צעשטראלמע פון פרייד און מיר האבן זיך פרעכטיק אונטערהאלטן און אינמיטן בעסטן אונטערהאלט, רוקט זיך צו מיר צו משה'לע און דערלאנגט מיר אין האנט א פעקל געלט און איך בין באגרייסטערט און אין מיין גרויסער באגרייסטערונג, פרעג איך נישט און איך קוק נישט וויפל ער גיט מיר, אלץ איז מיר גוט, אלץ איז מיר ליב און איך לויף אהיים צו מיין ווייב און צו מיין זונדל, איך פיל אף זיך און א י ז זיך אזויפיל כבוד, אז איך קאן עס אליין נישט דערטרעגן און איך וויל זיך טיילן מיט זיי און איך פיל נאך די קושן פון מייענע חברים אף מיין פנים און איך הער נאך די שטורמישע אפלאוזן פון עולם און איך פיל אין קעשענע דאס געלט וואס משה שאר האט מיר נאך צו דעם אלעס צוגע-געבן און איך בין גליקלעך, גליקלעך, אן א סוף און אן א ברעג...

:: :: ::

ווייזט אויס, אז דאס פארל, צוקערבערג און זיין פרוי, האבן אין גימפאס טעאטער שטארק אויסגעפעלט, ווייל עס האבן יעדן טאג אנגע-הויבן קומען טעלעגראמעס און ענדלעך האבן אנגעהויבן קומען שליחים און זיי האבן די צוקערבערגס איבערגעבעטן אין נאמען פון גימפאלען און פון דער גאנצער טרופע און עס האט זיך די שליחים איינגעגעבן ארויס-צונעמען די צוקערבערגס פון אונדזער טרופע און זיי צוריק אריבערצונע-מען קיין לעמבערג.

די צוקערבערגס פארלאזן אונדזער טרופע, איז פאר אונדז געווען א מייט-קלאפ און משה שאר האט געארבעט אף אלע כלים, אז ער זאל עס

נישט דערלאזן, אבער עם איז פארט געווען זייער נאטירלעך, אז די צו-קערבערגס זאלן פארציען צוריק צו אקטואירן אין לעמבערג, ווייל דארט האבן זיי געהאט זייער היים און מיט זייערע טאלאנטן און מיט זייער נא-מען, האבן זיי גארנישט נויטיק געהאט ארומצופארן מיט שארם טרופע נע-ונד ...

האבן מיר זיך אפסניי אנגעהויבן ארומשלעפן פון שמעמל צו שמעמל און עם האבן זיך אנגעהויבן די פריערדיקע מוטשענישן און משה שאר האט ווייטער באדארפט אנקומען צו זיינע אויסטערלישע דערפינדעריש-קייטן ווי אזוי אונדז ארויסצוראטעווען פון איין אומגליק אין צווייטן אריין. אין איין שמעמל אף אונדזערע וואנדערונגען, איז צו אונדזער טרופע צוגעקומען נאך אן אקטיאר, דאס איז געווען ש א פ י ר א .

איך קאן זיך בשום אופן נישט דערמאנען זיין ערשטן נאמען, אבער איך געדענק אים גוט, כאטש נאכדעם ווי איך האב פארלאזן שארם טרו-פע, האב איך אים קיינמאל מער נישט געזען און נישט געהערט פון אים. דער שאפירא, איז געווען א רומישער, זייער מוזיקאלישער יונגער-מאן. ווי אזוי ער איז געקומען אין דעם שמעמל, וויים איין גאט. אבער משה שאר האט אים דארט געפונען א הונגעריקן און ער האט אים ארייני-גענומען אין אונדזער טרופע, כדי ער זאל כאטש נישט הונגערן ביחידות, נאר מיט אונדז אלעמען צוזאמען... שאפירא איז געווען א גוטער אקטיאר און ער האט שוין געזונגען און ער איז פאר אונדזער טרופע געווען א גוטע און נויטיקע קראפט.

אין אט דער שווערער צייט, האט זיך משה ענדלעך באשלאסן חתונה צו האבן מיט זיין כלה סאלטשע, מיט וועלכער ער איז שוין זייט לאנג געווען פארלאבט און אונדזער משפחה האט זיך פארגרעסערט מיט נאך א מיטגליד.

סאלטשע איז געווען א זייער שוין און באהנט ווייבל און משה האט זי באלד געמאכט פאר אן אקטריסע און זי האט הוקא גענומען דאס מע-א-טער-שפילן זייער ערנסט און מיטגעשפילט מיט אונדז און עם איז צו אונדזער טרופע נישט צוגעקומען בלויז נאך אן עסקער, נאר איך א קראפט פאר דער בינע.

און איצט קומט אן אינטערעסאנטער עפיזאד, וואס האט זיך גאנץ שנעל אפגעשפילט אדאנק דער סאלטשע שאר.

וואנדערנדיק אזוי פון איין שמעמל אין אנדערן, זיינען מיר פארווארפן געווארן קיין סטרי און ווי אין די אנדערע שמעמלעך, האבן מיר אויך דארט געשפילט ביי זייער טרויעריקע אומשמענדן.

פלוצלינג האָט זיך צו אונדז זאָנאָדעט אַ באַוואוסטער סטריקער סוחר, אַ געוויסער ליבערמאַן, וואָס האָט אונדז אַרויסגעוויזן אַן אויסערגעוויינ- לעכע אויפּמערקזאַמקייט און הויך דעם וואָס ער האָט נישט געפּעלט ביי קיין איין פאַרשטעלונג וואָס מיר האָבן דאַרט געגעבן, האָט ער זיך באַ- קענט מיט אונדזער טרופּע און מיט די שאַרם און מאַקע מיט משה שאַר און ער איז געוואָרן באַ די שאַרם אַן אמתער בן-בית.

מיר, די טרופּע, מיר האָבן שנעל פּעסמגעשטעלט, אַז דער רייכער סוחר ליבערמאַן, האָט געוואָרפּן אַן אויג אָפּ סאלטשע שאַר און מיר האָבן גוט באַמערקט, אַז ער קריגט פּשוט די נכּפה פאַר איר און וואָס באַשוי- דענער און צוריקגעצויגענער סאלטשע האָט זיך געוויזן פאַר אים, אַלץ מער האָט ער זיך געפּילט צוגעצויגן צו איר און אַבי צו קענען זיין נענטער צו זיין אויסדערוויילטער סימפּאַטיע, איז ער געוואָרן אַ חכר פּון אונדזער גאַנצער טרופּע.

דער דאָזיקער ליבערמאַן, איז געווען אַ מאַן פּון אַ יאָר פּינף און דריי- סיק. נישט קיין הויכער, אַכער דערפאַר אַ דיקער, אַ קיילעכיקער, וואָס ווען ער איז געגאַנגען, האָט ער זיך געקאַטשעט ווי אַ פּאַס און זיין פּנים איז אויך געווען אַ קיילעכדיק לבנה-פּנים מיט אַ דריי-גאַרנדיקן גוידער. ער איז געווען איינער פּון די אַנגעזעענסטע סוחרים אין סטרי, ער האָט געהאַט אַ גרויס געשעפט פּון שייך און גאַלאַנטעריע אַרטיקל, אַכער זעענ- דיק סאלטשען אָפּ דער בינע, איז אים אַריין אַ „יוקס“ אין קאַפּ, ער האָט זיך פאַרליבט אין איר און קומענדיק צו יעדער פאַרשטעלונג, האָט ער געזוכט די געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט דער טרופּע, כדי צו קענען זיך באַקענען מיט די שאַרם און מאַקע מיט סאלטשען.

משה שאַר האָט גוט געוואוסט די ערלעכקייט און די געטריישאַפט פּון זיין סאלטשע, ער האָט נישט געהאַט קיין שום אורזאָך מורא צו האָבן פאַר איר טריי-ברוך, האָט ער באַשלאָסן, אַז אַט-אַ דער יאָלד, דער קיי- לעכדיקער סוחר ליבערמאַן, פּאַסט זיך בעסער אַלס טעאַטער-אימפּרעסאַר ווי אַלס סוחר און ער האָט אים אַ נעם געטאַן אין דער אַרבעט אָפּ זיין שטייגער ...

ווי אזוי משהלע האָט דאָס געמאַכט, וויים איך נישט. אַכער עס האָט נישט לאַנג געדויערט, האָט ליבערמאַן גענומען און ליקווידירט זיינע גע- שעפטן, ער האָט אַלץ אויספאַרקויפּט און באַשלאָסן מיטצופאַרן מיט אונדז, אַלס אונדזער אַלעמענס טעאַטער-דירעקטאָר.

און איצט מוז איך אויך דערמאַנען אַ געוויסן יאַנקל גליקסמאַן, וועל- כער איז אין אונדזער טרופּע מיט די שאַרם, געווען אַ סופּליאַר, אַכער אָפּ דער עלטער האָט ער אין זיך אַנטדעקט אַ טאַלאַנט אַלס אַקטיאָר און ער האָט אַנגעהויבן שפּילן טעאַטער.

דער יאנקל גליקסמאן, האט זיך בעסער אויסגעטויגט פאר די שארם ווי יעדער אנדערער פון אונדזער טרופע און אריינבאקומענדיק דעם „העכט“, דעם סוחר ליבערמאן אלס דירעקטאר, האט גליקסמאן געפועלט באם אלטן שאר, אז ער, גליקסמאן, דער אלטער שאר מיט משה שאר, זאלן שליסן א „יד-אחת“ און ווערן די שותפים פון דירעקציע ליבערמאן... און משהלען מיט זיין גלאטן צינגל, האט זיך איינגעגעבן צו שליסן אזא מין אפמאך מיט ליבערמאן:

די שארם, פאטער און זון און יאנקל גליקסמאן, טרעטן צו אלע שותפים צו דער דירעקציע ליבערמאן און די איבעריקע פון טרופע, באקומען יעדע נאכט נאך דער פארשטעלונג אויסגעצאלט זייערע לוינען. און כדי דאס געשעפט זאל זיין זיכערער, האט משהלע פארגעלייגט, אז דירעקטאר ליבערמאן זאל אויסלייגן פארן געשעפט פיר טויזנט קראנען און די פיר שותפים זאלן זיך דערווייל איינטיילן מיט דעם געלט, יעדן צו טויזנט קראנען און ליבערמאן אליין זאל טאקע אויך נעמען טויזנט קראנען, זיי האבן אים, הייסט עס, געשמירט מיט זיין אייגענער פוטער און א הוצדעם, האט ליבערמאן אויסגעלייגט אף די הוצאות, משה האט אים פארזיכערט, אז אין סאמבאר וועט מען מאכן גאר גרויסע געשעפטן און ער וועט זיך אפנעמען די פיר טויזנט קראנען און מיט דעם איבעריקן וועלן זיי זיך איינטיילן אף גלייכע חלקים...

דער פריער דערמאנטער אקטיאר שאפירא, האט זיך מיט מיר זייער באפריינדעט און דערוויסנדיק זיך וועגן דעם נייעם דירעקטאר, בעסער געזאגט, „די מעלקנדיקע קו“ ווי ער האט ליבערמאנען אנגערופן, האט ער מיך אנגעהויבן העצן: — און מיר וואס וועלן האבן דערפון? זיי האבן זיך שוין אנגעהויבן טיילן מיט דעם גראבנס ירושה און מיר וועלן דערפון האבן קדחת מיט כשרן פאדעם...

האט שאפירא מיך אזוי לאנג געהעצט, ביז ער האט געפועלט, אז מיר ביידע, וואס אן אונדז קאן די טרופע נישט אויפטערען, מיר זאלן ארויס-שמעלן פאדערונגען, אז היות מיר האבן זיך פארשולדיקט, קענען מיר נישט פארן ווייטער, ביז מען וועט אונדז געבן א געוויסע סומע געלט. מיר זאלן באצאלן אונדזערע חובות.

משהלע האט זיך אביסל געווארפן, הערנדיק אונדזערע טענות. אויך דער אלטער שאר האט אין אונדזער זייט געשיקט א כיוון בליק און יאנ-קעלע גליקסמאן האט זיך אנגעהויבן צעשרייען אף זיין ביי-קולעכל, אבער עס האט גארנישט געהאלפן, משהלע האט געמוזט רופן דעם דירעקטאר ליבערמאן און אים איבערגעבן אונדזערע טענות און ליבערמאן, נישט אויסריינדיק קיין ווארט, האט ארויסגענומען זיין דיקן טייטער און אן-

געציילט וויפל מיר האָבן געפאָדערט. (שאַפיראָ האָט דערנאָך באַדויערט פאַרוואַס מיר האָבן געפאָדערט צו ווייניק...)

ענדלעך האָבן מיר זיך אָנגעהויבן קלויבן אין וועג אַרײַן. דער רייכער דירעקטאָר האָט מיט זיך מיטגעפירט צוויי אומגעהויער גרויסע קאַסטנס מיט זייער טייערע זאַכן און באַ דער באַן, האָט מען אַיִם צוגעטיילט דעם כבוד פון קויפן די בילעטן און ער איז געווען אַ דזשענטלמאַן, ער האָט געקויפט די בילעטן און יעדן פון אונדז צוגעטראָגן דעם בילעט מיט אַ שמייכל און עלעגאַנטן זשעסט און משהלע האָט געקוקט קאַסאַקע ווי דער דיקער דירעקטאָר דזשענטלמאַנעוועט זיך און איך האָב אָפּ זיין פנים דערקענט דעם באַהאַלטענעם חוּק-שמייכל...

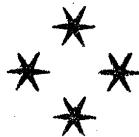
אין סאַמבאָר האָבן מיר געשפילט נישט אין קיין געהויבענעם פּלאַץ, אַבי אַ סאַלאָן און אונדזער דירעקטאָר האָט זיך קוים געקאַנט אַרײַנקאַ-משען אין דעם אימפּראַוויזירטן קאַסע-קעמערל און ער יצט און וואַרט אָפּ פּובליקום. די אידן אין סאַמבאָר האָבן אַבער דעמאָלט, ווייזט אויס, געהאַט אַנדערע זאָרגן און עס איז זיי נישט געלעגן אינזינען צו גיין אין טעאַטער און מיר האָבן אָפּגעשפילט די פאַרשטעלונג כמעט פאַר אַ לײַ-דיקן סאַלאָן.

אַבער דירעקטאָר איז דירעקטאָר און ליבערמאַן איז נישט אַבי ווער, אַבי גענומען אָפּ זיך אַ פאַראַנטוואַרטלעכקייט, דאַרף מען זי דערפילן און נאָך דערצו, אַז ער דאַרף ווייזן סאַלטשען ווער ער איז, קומט ער טאַקע באַלד נאָך דער פאַרשטעלונג אַרײַן אין גאַרדעראַב און ער פירט זיך ווי אַן אמתער דירעקטאָר וואָס האָט שוין אַ גרויסע טעאַטער-פאַרגאַנגענ-הייט, ער האַלט זיין טייטסער אין האַנט און פּרעגט און רופט און צאַלט און ער צאַלט מיט אַ שמייכל און מיט אַ ליבלעכן זשעסט, יעדן איינעם זיין באַשטימטן האַנדאַראַר און נאָכן אויס צאַלן, פּרעגט ער ערשט יעדן באַזונ-דער: — הער פאַלעפּאַדע, איהנען האַבע איך שאַן אַאומגעצאַלט? ... הער שאַפיראַ, אונד איהנען? ... ער געדענקט אייגנטלעך גאַנץ גוט אַז ער האָט שוין באַצאַלט, נאָר וואָס דען, עס פאַסט אַזוי, עס איז מיט מער פאַראַדע... מיר, הונגעריקע און אויסגעמוטשעמע אַקטיאָרן האָבן אין זיך גע-שמייכלט און מיר האָבן זיך געטראַכט, מילא, זאַל זיין פון אַ קאַזאַק, אַבי צום לעבן... לאַמיר כאַמש אויך וויסן פון אַ גוט שטיקל צייט און אַזוי זײַ-נען מיר מיט אונדזער נייעם דירעקטאָר געפאַרן איבער אַ רייע שמעט און שמעטלעך און כסדר זיינען אונדזערע געשעפטן געגאַנגען ערגער און ער-גער און דער פעטער טייטסער פון אונדזער דירעקטאָר ליבערמאַן איז כסדר געוואָרן מאַגערער און שנעל איז געקומען דער מאַמענט, ווען דער טייטסער איז אינגאַנצן ליידיק געוואָרן, אַבער דירעקטאָר ליבערמאַן האָט זיך נאָך אַלץ נישט אונטערגעגעבן, ער האָט אָנגעהויבן אַרויספאַרקויפן די

זאכן פון זיינע גרויסע צוויי קאסמנס און אויך די קאסמנס האבן אנגע-
 הויבן ווערן לייכטער און לייכטער, ביז זיי זיינען אינגאנצן אויסגעליידיקט
 געווארן און עס איז מער נישט געווען וואס צו פארקויפן און דירעקטאָר
 ליבערמאן האָט אנגעהויבן הונגערן צוזאמען מיט אונדז און דער גראַב-
 בייביקער באַוואוסטער סטריער סוחר ליבערמאן, איז געוואָרן אַ בעטלער;
 זיין דריי-גאַרנדיקער גוידער איז אַפגעצערט געוואָרן און ס'איז אים אַראַפּ-
 געהאַנגען די אויסגעדאַרטע הויט אונטערן האַלדז און זיינע קליידער האָבן
 אָפּ זיין אַפגעדאַרטן גוף געהאַנגען ווי זעק און מיר, שוין צוזאמען מיט דעם
 אַפגעפאַרענעם דירעקטאָר ליבערמאן, זיינען צוריק אַריבערגעגאַנגען אָפּ
 משהלע שאַרס קעסט...

ווידער האָט משה שאַר געאַרבעט מעשים, געזוכט „קרבנות“ וואָס
 זאָלן אים העלפן שלעפּן דעם יאָך פון אידיש טעאַטער, אַבער כסדר איז
 געוואָרן ערגער און ערגער, מיר זיינען נאָך געפאַרן איבער עטלעכע שמעט
 און שמעטלעך און די האַנדלונגען פון משה שאַר זיינען ווי אַ בייזע פאַסט
 אונדז געגאַנגען פאַראים און אונדזער טרופּע האָט באַקומען אַ נאַמען פון
 פשוטע שלעפּערס און מענטשן האָבן אנגעהויבן ווייכן פון אונדז און איך
 האָב אנגעהויבן איינזען, אַז פאַר מיר איז דאָ מער קיין פּלאַץ נישטאָ, אַז
 ווי ליב איך האָב באַקומען די פאַמיליע שאַר, וועלכע זיינען אין תּוֹך גע-
 נומען געווען זייער וואוילע מענטשן, מוז איך פּונדעסטוועגן זיך געזעגע-
 נען מיט זיי און איך מוז זוכן אַן אַנדער פּלאַץ פאַר מיין אַקטיאָרישער
 אַקטואַציע.

נישט זאָגנדיק פאַר קיינעם, האָב איך אַוועקגעשריבן אַ בריוו אין דער
 בוקאַווינע צו דעם טעאַטער דירעקטאָר אברהם אַקסלראַד און ווייזט אויס,
 אַז ער האָט געהאַט געהערט וועגן מיר, ווייל עס האָט נישט לאַנג גע-
 דויערט און איך האָב פון אים באַקומען אַ בריוו, מיט געלט אָפּ הוצאות
 און דעמאַלט האָב איך זיך האַרציק געזעגנט מיט דער פאַמיליע שאַר, איך
 האָב געוויינט און זיי האָבן געוויינט, אַבער אַנדערש האָט עס נישט גע-
 קאַנט זיין, די שיף האָט געהאַלטן אין זינקען און ווער עס האָט געקאַנט,
 האָט זיך געמוזט ראַטעווען און משה שאַר האָט מיך אַפילו באַגלייט, ווען
 איך בין צוזאמען מיט ציפּקען און מיט אונדזער קינד אַוועקגעפאַרן צום
 סטאַביליזירטן און טאַקע סטאַבילן טעאַטער דירעקטאָר אברהם אַקסלראַד.

צוויי אונצוואנציקסטער קאפיטל

אברהם אקסלאד און זיין ווייב, די דירעקטארשע. — בראנדעס
אלס הויפטאקטיאר און רעזיסקאר. — איד זאג זיך אפ צו שפילן א
הליוו אן ווערטער. — אקסלאד זאגט מיר אפ און בראנדעס קומט נאך
מיר. — אקסלאד העכערט מיינע שכירות. — א סטודענט לערנט מיר
דייטש. — איד פארטרעט בראנדעס אין א הויפטראל. — בראנדעס
פרעפט מיר א שפין און איד ווער ווארוואנדעט.

ווען איך בין ארויסגעפארן צו אקסלאדן, האב איך שוין עפעס גע-
וואוסט וועגן אים און וועגן זיין ווייב און וועגן זיין טרופע.

אין גאליציע האט מען איבעראל גערעדט וועגן אקסלאדן און צוודאי
צווישן גאליציאנער אקטיארן. פון אקסלאדן האט מען זייער געהאלטן.
מען האט געוואוסט, אז ער איז אמאל געווען א זייער גוטער אקטיאר, א
בארימטער קאמיקער און אן אויסגעצייכנטער טענצער, ביז ער איז קראנק
געווארן אפ די פיס און ער האט זיך צוערשט געמוזט אפזאגן פון טאנצן
און דערנאך האט ער זיך אינגאנצן געמוזט אפזאגן פון דער בינע. זיין די-
רעקטארשאפט האט געהאט א נאמען און אקטיארן האבן זיך געוואונטשן
צו ארבעטן אונטער זיין דירעקציע. אקטיארן האבן דערציילט, אז בא
אקסלאדן, ווייס דער אקטיאר קיינמאל נישט צי מען מאכט גוטע אדער
שלעכטע געשעפטן. ער צאלט פונקטלעך דאס וואס ער זאגט צו און דאס
געלט איז בא אים אזוי זיכער, ווי בא זיך אין קעשענע.

וועגן זיין ווייב, האט מען שוין גאנץ אנדערש גערעדט. זי קאן געבן
א גוט אויג, האט מען געזאגט און נישט נאר א גוט אויג מיט אירע
ביסטרע בליקן, נאר אז מען דארף, (און אמאל אפילו ווען מען דארף
נישט, נאר עס ווילט זיך איר) קאן זי געבן פעטש און פעטש האט זי ליב
צו דערלאנגען דווקא מענער וואס געהערן צום שמארקערן מין און אז
ווען זי דערלאנגט א פאטש, זעט מען פונקען פאר די אויגן...

אזעלכע זאכן האב איך געהערט וועגן די אקסלאדס, אבער גלייכ-
צייטיק האט איך אויך געהערט, אז אקסלאד באמיט זיך אלעמאל צו
האבן די בעסטע טרופע און אז ער זשאלעוועט נישט קיין געלט און קיין

מי, אז א פארשטעלונג זאל אין זיין טעאטער ארויסקומען וואס שענער און וואס בעסער.

אקסלאראד האט אין משערנאוויץ געהאלטן א זומער-טעאטער, וואו ער האט געשפילט א גאנצן זומער און אפן ווינטער, האט ער זיין טרופע ארויסגעפירט אף דער בוקאווינער פראווינץ, אזוי, אז ווער עס האט אק-טואירט אונטער אקסלאראדס דירעקציע, האט פאקטיש געהאט א גאנץ יאָר אַרבעט.

ווען איך בין אָנגעקומען אין זיין טרופע, האָב איך זיך איבערצייגט, אז אלץ וואָס איך האָב געהערט וועגן אים און זיין דירעקציע, איז אמת. צום ערשטן מאל זייט איך בין אַוועק פון רוסלאַנד, האָב איך געזען אַ טעאטער-דירעקטאָר וואָס נעמט ערנסט זיין אונטערנעמונג און וואָס „לייגט גוט אַרײַן, כדי ער זאל קענען גוט אַרויסנעמען“.

אַפילו די רכילות וועגן זיין ווייב, האָב איך זיך איבערצייגט, אז זיי זיינען נישט איבערגעטריבן. זי איז אַפילו געווען אַ גאַנץ גוטע פרוי און אז עס האָבן זיך צעשפילט אירע רחמנות-סענטימענטן, האָט זי זיך גע-קאַנט ציענאָכמערן ווי אַ קליין קינד, נאָר שוין דער אויסזען אירער האָט צו ביסלעך אָפגעשמויסן; זי איז געווען דיק און קיילעכדיק און ווי שוין דערמאָנט, האָט זי געהאַט אַ זייער ביסטרע בליק, וואָס אויב ער האָט עמיצן דורכגעשטאַכן, האָט יענער שוין געמעגט לאָזן אָפּשפרעכן איבער זיך אַן עין-הרע און וואָס שייך דערלאַנגען פעטש, האָב איך נישט באַ-דאַרפט לאַנג וואַרטן און איך האָב עס באַלד געזען מיט די אייגענע אויגן, ווי זי דערלאַנגט פעטש און דאַנקען גאַט וואָס נישט איך בין עס געווען דער וואָס האָט די דאַזיקע פעטש באַקומען...

די טרופע איז געווען אַ גרויסע און בראַנדעס איז געווען דער הויפּט-אַקטיאָר און רעזשיסאָר פון טרופע. בראַנדעס איז געווען זייער מוזיקאַ-ליש און ער האָט געהאַט אַ העלדן-טענאָר און ער האָט מיט זיין זינגען זייער שטאַרק אויסגענומען.

אין טרופע זיינען געווען די ברידער ליבנאָלד און דעס עלטערן ליב-גאָלדס ווייב, סטעפּקע, די פרימאָדאַנע און דאַרט איז אויך געווען דער קאַמיקער וועטשמייין.

געשפילט האָט אקסלאראדס טרופע דעם זעלבן רעפערטואַר וואָס איך האָב געהאַט געשפילט אין שאַרם טרופע און די ראָלן פון די פיעסן זיינען געווען באַזעצט, אזוי, אז פאַר מיר זיינען געבליבן די קליינע אומבאַדייטנ-דיקע ראָלן, אָדער נאָר גיין אין כאַר און מיטהאלטן „עם כל הנערים“... דעמאָלט איז אַפילו נאָך נישט געווען אזוי ווי היינט, וואָס מען באַ-טראַכט דאָס גיין זינגען אין כאַר פאַר נישט פאַסיק; דעמאָלט האָט זיך

נאך געפירט, אז א טרופע האט נישט געהאט קיין ספעציעלן כאר, נאר אקטיארן און די אקטיארן וואס זיינען געווען פריי אין דער פיעסע, האבן באדארפט גיין אין כאר און דערגענצן די פארשמעלונג.

נאר דאך, האב איך זיך געפילט זייער נישט באקוועם און עם האט מיר אפילו וויי געטאן, וואס איך, אן אקטיאר וואס האב שוין פארנומען אן אנגעזעענעם פלאץ אין טעאטער און געשפילט ערשטע ראלן, דארף נאר פלוצלינג ווערן ווי א פינפטער ראד צום וואַגן, אפשפילן קליינע ראָלעך לעלעך און גיין אין כאר... נאר וואס האב איך געזאלט טאן? דעם לויף האט דירעקטאר אקסלראד געזאלט פונקטלעך און מיט ברייטן ווארימען זשעסט און איך האב דאך עפעס א פרוי מיט א קינד, מילא, מוז מען בויגן דעם קאפ, אבי פרנסה.

אין די שווערסטע מאמענטן, ווען איך האב שוין נאר שטארק גערפילט מיין ירידה אלס קינסטלער, ווען איך האב אבער א טראכט געטאן ווי עם איז מיר געגאנגען אונטער שארם דירעקציע, מיט דעם גאנצן שאַ-כערמאכער, מיטן זוכן קרבנות וואס זאלן אריינבראקן געלט אף צו ראטעווען זיך פון די כסדרדיקע שווערע סיטואציעס, ווען איך האב זיך דאס דערמאנט, בין איך שוין געווען צופרידן באדאי זינגען אין כאר, אבי זיך געפינען אין א לייטישן טעאטער אונטער א ערנסטער דירעקציע ווי עם איז געווען אקסלראד.

עס איז מיר איבערהויפט זייער געפעלן די ארט פירונג פון אקסלראדן. ער האט ליב געהאט א ציכטיק טעאטער, וואו מען גיט זיך די מי צו לייסמן קינסטלעריש און ער האט פארמאגט אן אייגענעם רייכן גארדער ראב, וואס האט דערלויבט, אז יעדע פארשמעלונג זאל באצירט און בא-קליידט ווערן מיט די שענסטע און רייכסטע אויסשטאמונגען, וואס האבן זיך אימפאנירט נישט נאר אפן פובליקום, נאר אפילו אף די אקטיארן גופא.

עס איז מיר נישט אזוי גרינג געווען דאס געמיט, דארפנדיק מיטפירן אף אונדזערע ריוועס איבער שמעט און שמעטלעך א ווייב מיט א זויג-קינד, אבער אבי עם איז געווען פרנסה, האבן מיר געהאפט, אז אט-אט, און דער ווינטער וועט אריבער, וועלן מיר שוין אקטואירן אין אקסלראדס זומער-טעאטער אין טשערנאוויץ, דארט וועט מען שוין שטיין גאנצע זעקס חדשים און אפשר וועט עפעס געשען אזוינס, אז איך וועל זיך דארט קער-גען אויך קינסטלעריש דעהאבילימירן, אפשר וועל איך פארט באקומען עפעס א ראָל, אז דער דירעקטאר זאל מיך אויך זען צווישן זיינע בעסערע שוישפילער און אזוי, מיט די האפענונגען, האבן מיר זיך געלאזן איבער שמעט און שמעטלעך, ביז די שווערע וואנדער-צייט האט זיך געענדיקט און מיר זיינען אריינגעפארן קיין טשערנאוויץ.

צו דער דערעפענונג פון סעזאן, האָט אקסלראַד געמאַכט גאָר גרויסע פאַרבאָרימונגען.

קראַנק ווי ער איז געווען, האָט ער געהאַלטן אַן אויב אָפּ פּליץ און ער האָט געלאָזן אָפּפּרישן דעם גאַרטן און אויסבעסערן און פאַרשענערן די בינע און ער האָט אויך אינעווייניק, אין דעם סאַלאַן וואו מען האָט באַדאַרפט שפּילן אין פּאַל פון אַ רעגן-וועטער, אויסגעפּוצט און באַנייט און אַט האָט שוין באַדאַרפט זיין די דערעפענונגס-פאַרשטעלונג.

דאָס אידישע זומער-מעטער אין משערנאָוויץ, איז ווי שוין דער-מאַנט, געווען אין אַ גאַרטן, וואו עס זיינען געשטאַנען מישלעך מיט בענק-לעך, און געסט האַכן געגעסן און געטרונקען בעת דער פאַרשטעלונג, ווייל אַנדערש האָט מען נישט געקאָנט באַקומען די קאַנצעסיע פאַר אידיש מעטער. אין דער נאַכט פון דער דערעפענונגס-פאַרשטעלונג, איז דער גאַרטן געווען פול געפאַקט פון אַ יום-טובדיק געקליידעטן עולם, דער פאַר-האַנג האָט זיך ענדלעך אויפגעהויבן, מען האָט געשפּילט די דעמאַלט דערפאַלגרייכע פּיעסע „כינקע-פינקע“.

גבריאליקן, די הויפט-ראַל, האָט פאַרשטייט זיך געשפּילט בראַנדעס און וועטשטיין האָט געשפּילט פינקען און דאָס האַרץ האָט מיר גענוג ווי געטאָן, וואָס מיר איז אויסגעקומען שפּילן אזא קליין ראַלעכל ווי דעם „פּאָזש“, בלויז אין ערשטן אַקט און דערנאַך, האָב איך זיך אַרומגעדרייט אין גאַרטן שלינג און שלאַנג...

און עס האָט זיך געמאַכט, אז באלד, באַ דער ערשטער פאַרשטעלונג אין משערנאָוויץ, האָב איך געהאַט אַ שטאַרקן קאַנפליקט, וואָס האָט מיר אויסגעוויזן גענוג טראַגיש, אַבער דאַנקען גאָט, וואָס ער האָט זיך דע-מאַלט פאַרענדיקט גוט.

אין דערזעלבער פּיעסע, קומט פאַר אין דריטן אַקט אַ תּליון, וואָס האָט נישט קיין שום ווערטער. דער תּליון דאַרף זיך בלויז באַווייזן אָפּ דער בינע מיט דער האַק אין האַנט און אין דעם כאַשטייט די גאַנצע ראַל. מאַכט זיך אַ מעשה, אז בראַנדעס כאַפט זיך אָפּן לעצטן מאַמענט, אז עס פעלט אים אַ תּליון און ער לאָזט מיך אַריינרופן פון גאַרטן און זאָגט מיר, אז איך זאָל זיך איבערטון און מאַכן דעם תּליון.

דאָס גאַנצע בלוט האָט מיר אַ שלאַג געמאַן אין קאָפּ אַריין. איך האָב גענוג איבערגעליטן דרייענדיק זיך אין גאַרטן און טראַכטנדיק וועגן מיין געפאַלענער לאַגע און דאָ קומט גאָר דער רעזשיסאָר און הייסט מיך מאַכן אַ ראַל וואָס איז אינגאַנצן אַן ווערטער. דאָס האָט מיך אזוי אויפגערייצט, אז איך האָב אינגאַנצן פאַרגעסן אַן מיין לאַגע, אז איך האָב אַ ווייב און אַ קינד און אז איך בין אין דער פרעמד און איך האָב שאַרף אָפּגעענט-

פערט: — איך בין נישט קיין סטאטיסט און איך וועל דעם תליון נישט מאכן.

א וויילע איז בראנדעס געבליבן איבעראשט פון דעם קאמעגארישן טאן מיינעם, נאר כאלד האט ער איבערגעהוירט זיין באפעל און ווען ער האט ווידער באקומען מיין זעלבן קאמעגארישן ענטפער, האט זיך אויפ-געהויבן א שטיקל טומל און דער דירעקטאר אליין איז געקומען און אויך ער האט מיר געגעבן דעם באפעל איך זאל גיין זיך אנטון אלס תליון און איך בין שוין געווען אזוי צערייצט, אז איך האב אויך דעם דירעקטאר אפ-געזאגט אף א קאמעגארישן אופן און הערנדיק מיין פעסטן ענטפער, האט דער דירעקטאר אקסלאראד מיר א זאג געטאן אין זעלבן קאמעגארישן טאן: — אויב אזוי, האט איר בא מיר מער נישט וואס צו טאן!...

איך בין ארויס פון גארטן א באליידיקטער און א צעבראכענער. ווי גאר איך בין ארויס פון גארטן, האב איך געפילט, אז איך האב איבערגע-כאפט די מאס מיט מיין אמביציע; אין אזא לאגע, האב איך זיך אליין אנ-געהויבן פארווארפן, האב איך נישט געטארט אזוי וואויליונגעריש האנד-לען און וועמען האב איך דא אפגעשמיסן מיט מיין האנדלונג? זיך אליין! זיך אליין! און איך האב זיך אליין געוואלט אויספאטשן פאר דער לייכט-זיניקייט, זיך אפצוזאגן פון א ראל וואס איז טאקע קיין ראל נישט, אבער מען באקומט פאר איר באצאלט און מען האט מיט וואס מפרנס צו זיין א ווייב מיט א וויג-קינד און איצט האב איך דאס אלץ מיט מיינע אייגענע הענט אוועקגעווארפן...

איך האב דעמאלט שרעקלעך געלימט און אינגאנצן א דערשלאגענער בין איך אהיימגעקומען און עס האט מיך געקאסט א סך מי, אז איך זאל דעם גאנצן טרויעריקן ענין פארשווייגן און נישט דערציילן מיין פרוי. איי וואס וועט זיין מארגן? מילא, וועט מען זען וואס וועט זיין, נאר דערווייל, לאמיר איר נישט פארשמערן די נאכט.

א גאנצע נאכט האב איך נישט געקאנט צוטון קיין אויג. איך האב זיך כסדר געגרישעט און פארגעווארפן זיך, אבער ווען איך האב א טראכט געטאן, אז אף מארגן האט בראנדעס געהאט באשטעלט א פראכע און אפשר זאל איך גאר גיין צו דער פראכע ווי גארנישט וואלט פארגעקומען, האב איך זיך אזש אנגעהויבן קנייפן פון פארדרוס, ווי אזוי מיר קאן גאר איינפאלן אזא זאך. דער דירעקטאר האט מיר אפגעזאגט, ער האט געזאגט, אז פאר מיר איז בא אים מער קיין פלאץ נישטא, דאן האב איך שוין דארט נישט וואס צו טאן און איך טאר נישט גיין צו פראכע...

דער גורל האט אבער געוואלט, אז איך זאל זיך לאנג נישט דארפן פייניקן; עס האט זיך געמאכט אזוי, אז דער רעזיסיאן בראנדעס האט

אין דער נייער פיעסע פונקט געהאט באשטימט פאר מיר א גרעסערע ראל און ווען עס איז געקומען צו פראַכע, האָט ער געזען אז איך בין נישטאָ, האָט ער זיך זייער שטאַרק געוואונדערט; ער האָט, ווייזט אויס, אַפילו נישט געוואוסט אז איך בין נישט געקומען ווייל אַקסלראַד האָט מיר אַפּ-געזאָגט און אזוי ווי די נייע פיעסע איז געווען די דעמאלט באַרימטע פיע-סע „אידעלע דער בלינדער“, וואָס פאַדערט אַ גרויסן פערסאָנאַל און עס איז פשוט נישט געווען קיין אַנדערער וואָס זאָל מאַכן מיין ראל, האָב איך נאָך דערלעכט די סאַטיספאַקציע, וואָס בראַנדעס אַליין איז געקומען צו מיר און מיך גערופן צו פראַכע.

איך האָב זיך נעמאַכט תּמעוואַמע: — וואָס הייסט איך זאָל קומען צו פראַכע? דער דירעקטאָר האָט דאָך מיר אַפּגעזאָגט!?

בראַנדעס האָט זיך צעלאַכט: — און איר האָט עס גענומען ערנסט? מאַכט נישט קיין שטיק, נאָר קומט צו פראַכע. איר האָט היינט צו מאַכן אַ וויכטיקע ראל.

פון מיינע פלייצעס איז אַראָפּגעפאַלן אַ שווערע מאַסע און מיט אַ דערלייכטערטן געמיט בין איך אַוועק צו פראַכע.

„אידעלע דער בלינדער“ איז דעמאלט געווען אַ באַרימטע פיעסע אין גאַליציע און דער דירעקטאָר אַקסלראַד האָט זיך באַמיט, אז די פיעסע זאָל אויפגעפירט ווערן מיטן גאַנצן גלאַנץ און פראַכט און אזוי ווי איך האָב אין דער פיעסע צום ערשטן מאל באַקומען אַן אַנווענדיקע ראל, האָט מיך אַקסלראַד פאַקטיש צום ערשטן מאל געזען אַלס אַקטיאָר און אַ חוץ בראַנדעסן, בין איך געווען דער איינציקער וואָס האָב זיך אויך אויסער-געוויינלעך אויסגעצייכנט. דער דירעקטאָר האָט ערשט צום ערשטן מאל פּעסמגעשמעלט, אז איך האָב אַ שיינע שטים און אז איך בין אַ שוישפּי-לער, וואָס מען קאָן אים אַנטרויען אַ פאַראַנטוואָרטלעכע ראל און כדי צו באַווייזן ווער עס איז געווען דער דירעקטאָר אַקסלראַד, וועט גענוג זיין צו דערמאַנען, אז ווען די וואָך איז אַריבער און עס איז געקומען צום אויסצאָלן די געהאַלטן, האָט אַקסלראַד אַליין מיר געהעכערט די שכירות, זאָגנדיק, אז איך בין ווערט מער און ער וועט מיר אַוודאי נאָך מער דער-לייגן, ווייל ער האָט ליב צו צאָלן יעדן אַזאַ לויז וויפּאַל ער איז ווערט...

דאָס איז פאַר מיר געווען אַזאַ גרויס גליק, אז איך בין נישט געגאַנגן גען, נאָר געלאָפּן אַהיים און דערציילט ציפּקען וועגן דעם גרויסן געשעע-ניש און מיר איז שוין דאָ נישט געגאַנגען אַזויפיל וועגן דעם געהעכערטן לויז, ווי די קינסטלערישע אַנערקענונג, אז איך בין ווערט מער, אז איך בין מער ווי אַ פראַססער תּלויזן וואָס דאַרף אַרויפגיין אַף דער בינע מיט אַ האַק אין האַנט און נישט אויסריידן קיין וואָרט...

פון דעמאלט אן, האב איך אנגעהויבן באקומען די שענסמע ראלן און דאס האט ארויסגערופן די קנאה בא מאנכע אקטיארן פון טרופע און ווייל די דעמלסטיקע פארשמעלונגען זיינען מערסטנס געשפילט געווארן אין דייטש, דאס הייסט, נישט אלע ראלן, נאר דער ליבהאבער און די ליבהא-בערן און פאטער און מוטער האבן גערעדט דייטש און בלויז דער קאמ-קער מיט דער קאמיקערן האבן גערעדט אידיש, האבן די אקטיארן די בעלי-קנאה, כאטש געקילט זייערע ביטערע הערצער דערמיט, וואס זיי האבן געהווקט פון מיין דייטש ריידן...

אבער אויך דאס האט מיך געערגערט. איך האב געוואוסט, אז אויך זיי קענען נישט אזוי גוט דייטש, כאטש אין טשערנאוויץ האבן אפילו די גאסן-קערער גערעדט דייטש און איך האב געוואוסט, אז בלויז קעגן מיר, וואס איך קום פון רוסלאנד, זיינען זיי וואוילע יונגען, מאכן זיי זיך לגבי מיר פאר די אמתע דייטשן...

איך האב בלויז געהאט דאס ביסל פארגרייזטע דייטשמעריש, וואס איך האב מיטגעבראכט מיט זיך פון רוסלאנד. שרייבן האב איך געקאנט מיט לאטיינישע אותיות און איך גלויב נישט, צי די גאליציאנער און טשערנאוויצער אקטיארן האבן מער געקאנט פון מיר, נאר ריידן, האבן זיי פארט געקאנט בעסער און אזוי ווי איך האב עס דעמאלט גענומען גאנץ ערנסט, אז א אידישער אקטיאר מוז קענען דייטש און טאקע גוט דייטש, האב איך זיך באקענט מיט אן ארימען סטודענט און דער סטודענט האט זיך אונטערגענומען מיך צו אונטעריכטן אין דער דייטשער שפראך און גראמאטיק.

א חוץ די לעקציעס וואס איך האב באקומען באס סטודענט, האב איך יעדע ראל וואס איך האב נאר באקומען, באלד אוועקגעטראגן צום סטודענט און ער האט זי מיר קארעגירט טאקע אף א גוטן און ריינעם דייטש-מעריש און ער האט מיט מיר איינגעשטודירט די אויסשפראך און אכטונג געגעבן, אז עס זאל נישט ארויסקומען בא מיר א „קוגל-דייטש“ ווי מען האט עס דעמאלט אנגערופן מיט שפאט און אזוי האב איך זיך אויסגע-לערנט מינע ראלן אפצושפילן אין פערפעקטער דייטשער שפראך און דעם איינציקן קאזיר וואס מיינע נייע שונאים, די בעלי-קנאה און נישט פאר-גינער האבן געהאט קעגן מיר, האבן זיי אויך פארלוירן און זיי האבן זיך געמוזט אונטערווארפן דאס אומפארמיידלעכע, זיי האבן פאמעלעך א-געהויבן שמייכלען צו מיר און ווערן מיינע פריינט...

אין משך פון זומער-סעזאן, זיינען אויפגעפירט געווארן א גאנצע רייע פיעסן און איך האב אין זיי גענומען אנטייל מיט וויכטיקע ראלן; נאר ווען עס איז געקומען צו דער אויפירונג פון „קידוש השם“ האט בראנדעס גע-

שפילט די הויפט-ראל און אזוי ווי א צווייטע גרויסע ראל אין דער פיעסע נישט געווען, בין איך געבליבן אינגאנצן פריי.

בראנדעס האט געוואוסט זיין פלאץ וואס ער פארנעמט, ער האט גע-וואוסט, אז דער עולם האט אים ליב און ער האט זיך באם דירעקטאר טא-קע זייער געפעסטעט און געהאלטן זיך פארן בן-יחידל, וואס אן אים, קאן דאס מעצטער נישט עקזיסטירן און איינמאל, א שעה פאר דער פארשטע-לונג פון „קידוש השם“, שיקט ער זאגן דעם דירעקטאר, אז ער פילט זיך נישט געזונט און ער קאן היינט נישט שפילן.

דאס איז פאר דעם דירעקטאר געווען א שטארקער קלאפ, ווייל די בילעטן זיינען גראד אף דעם טאג געווען אויספארקויפט און די מעלדונג פון בראנדעסן אז ער קאן היינט נישט שפילן, האט ארויסגערופן א טומל צווישן די אקטיארן און דער דירעקטאר איז ארומגעגאנגען ביזו און האט געשאלטן די גאנצע וועלט און די אקטיארן שושקען זיך און דער קאפעל-מייסטער, דער זשעניאלער מוזיקער וואלפסטאל שטייט און דרייט זיך א ציגאר און פרעגט מכלומרשט פלעגמאטיש: — וואס וועט זיין?

פון אלע אקטיארן, בין איך דער איינציקער געווען פריי, אבער וועמען וועט עס איינפאלן אפילו א טראכט צו טאן, אז איך זאל קענען וואגן גיין פארטרעטן בראנדעסן אין אזא ראל? א קליינלייט, בראנדעסן צו פאר-טרעטן! ...

פונעם צוהערן זיך בא די פראכן, האב איך מער-ווייניק געקענט די געזאנגען, און עס פאלט מיר איין, אפשר וואלט איך זיך פארט געמאלדן גרייט צו פארטרעטן בראנדעסן אין דער ראל? אבער באלד צעשלאג איך אליין דעם ווילדן געדאנק, דאס הייסט דאך באמת געקראכן מיט א גע-זונטן קאפ אין א קראנקן בעט...

דערווייל הער איך שוין ווי דער דירעקטאר שרייט אן אויפגערעג-טער: — אזא מעשה! אזויפיל בילעטן פארקויפט און איצט גיי און רוף גאר אפ די פארשמעלונג! ... און עס בלייבט שוין טאקע, אז מען מוז אפ-רופן די פארשמעלונג און איך זע ווי דער דירעקטאר איז שווער אריינגע-פאלן אין זיין שטול און ער זיפצט, אז עס האט מיר אזש פארקלעמט באם הארצן און איך גיב זיך א רוף אפ נישט דרייסט: — רופט נישט אפ די פארשמעלונג, איך וועל שפילן די ראל.

דער דירעקטאר האט אף מיר אויסגעלאצט א פאר פארהידושטע אויגן: — און איר וועט קענען? — ער האט צופיל געגלויבט אין בראנדעסן און עס האט זיך אים גארנישט געלייגט אפן שכל, אז אן אנדערער וועט קענען דאס באווייזן וואס זיין בראנדעסן. ערשט ווען איך האב אים עמלע-כע מאל פארזיכערט, אז ווען איך נעם זיך אונטער, וועל איך זיך אונדאיי

באמיען צו מאכן די ראל וואס בעסער, און ווייל עס האט זיך געהאנדלט טאקע אין א גאר גרויסן שאדן, האט דער דירעקטאר מסכים געווען און איך בין אוועק זיך גרימירן, און דער קאפעלמייסטער וואלפסטאל איז אריינגעקומען צו מיר אין גארדערעכ מיטן פידל און מיט די נאמן און ער האט מיט מיר איבערגעזונגען די פארטים און ענדלעך האט וואלפסטאל אויסגערופן מיט צופרידנהייט, אז ער איז זיכער מיט מיר, אז איך וועל אפזונגען די פארטים צום טאקט, נישט ערגער ווי בראנדעס.

דער סופליאר לייב צעלמער, האט מיט מיר איבערגעזאגט על רגל אחת די פראצע און דערמוטיקט פון וואלפסטאלס ווערטער, בין איך ארויף אף דער בינע.

אין דעם אונט, האט מיר די שטים אויסערגעוויינלעך פון צוגעדינט; דער ערשטער גרויסער נומער איז בא מיר אדורך אן א מכוול, די קא-דענצן און די הויכע טענער האבן זיך מיר אויסערגעוויינלעך גוט איינגע-געבן און די גאנצע טרופע צוזאמען מיטן דירעקטאר האבן געזאגט, אז איך האב עס נאך בעסער געמאכט פון בראנדעסן. די פארשטעלונג איז דורך מיט א גרויסן דערפאלג און. דער עולם האט אפילו נישט אנגעהויבן פילן, אז אף דער בינע פעלט דער הויפט-קנאקער פון טרופע...

בראנדעס האט אפנים געהאט זיינע מענטשן אין טעאטער, וועלכע האבן איב באלד געבראכט די ידיעה, אז די פארשטעלונג האט גארנישט געליטן פון זיין פעלן אין טעאטער, האט זיך דער „חולה“ צומארגנס גע-יאוועט אין גארטן פריער ווי יעדן טאג, כדי מען זאל באצייטנס וויסן, אז היינט וועט ער שוין אויפטרעטן.

די אקטיארן האבן עס פארשטאנען און מען האט זיך שמייכלענדיק איבערגעוואונקען און איך בין ארומגעגאנגען מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ, א קלייניקייט? איך האב דאך עפעס באוויזן א גרויסע העלדנמאט! ... בראנדעס האט דורכגעמאכט די אלטע טעאטער-שול. דאס מיינט נישט חלילה, אז ער האט ערגיזוואו שמודירט טעאטער-קונסט, נאר פשוט, זיין שול איז געווען די פראקטישע ארבעט אין אידישן טעאטער און ער האט אויפגענומען און איינגעזאפט אין זיך די פאטעטישע אינטערפרעמא-ציע-פארמען, וועלכע מען האט אנגערופן די אלטע טעאטער-שול. אף אק-טיארישן לשון, האט מען די שוישפילער פון דער אלטער שול גערופן — „קוליס-דרייסער“ און אויב מען האט די פאטעטישע שוישפילער אנגערופן שילער פון דער אלטער שול, האט מען בראנדעסן געקאנט באצייכענען אלס שילער פון דער אור-אור-אלטער טעאטער-שול.

ער האט געשפילט מיט היץ, מיט כוח און מיט אויסערגעוויינלעכן פאטאס און אז גאט האט באשערט א שמעל אין דער ראל וואו מען דארף

אביסל אויפהויבן דעם טאן, דעמאלט האט זיך בראנדעס אזוי צעלאזן און נישט נאר מיט די העכסטע קולות, נאר מיטן גאנצן גוף האט ער געארבעט מעשים, אז דער עולם האט זיך פשוט געמוזט איבערשרעקן.

אין זאך מוז מען אבער צוגעבן, אז בא בראנדעסן איז די דאזיקע שפיל-ארט נישט געווען קיין געקינצלמע, נישט קיין פאלשע וואס מען פילט באלד ארויס, אז דאס מאכט מען איינעם אזוי, נאר אמתדיק און עכט. ער האט זיך אזוי אריינגעלאזן אין דער ראל און ער האט אזוי געפילט און טאקע געשפילט אזוי ערנסט, מיטן גאנצן פייער פון זיין נשמה, פאר-געסנדיק, אז ער שפילט טעאטער, נאר טאקע געלעכט און זיך אויסגעלעכט אין דער ראל וואס ער האט אינטערפרעטירט.

מאכט זיך, אז מיר שפילן „בר ככבא“. בראנדעס שפילט די מיטל-ראל און איך שפיל רבי אליעזר המודעי.

אין לעצטן אקט, ווען בר-ככבא פאנטאזירט בעת עם פארלאזן אים זיינע כוחות און ער פילט שוין אז זיין קאמף איז פארלוירן, פלאגט אים דער געוויסן פאר דעם פארברעכן וואס ער איז באגאנגען קעגן רבי אליעזר, זיין געליכטער דינהם פאטער און אין זיינע גייסטיקע מאטער-נישן, דערזעט ער פלוצלינג דעם גייסט פון רבי אליעזר; צוערשט ברעכט ער אינגאנצן צוזאמען, נאר באלד צעברענט זיך ווידער אין אים דאס פייער פון זיין העלדנמוט און אן אויפגערייצטער, ווארפט ער א שפיץ אפן גייסט פון רבי אליעזר.

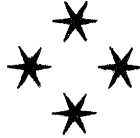
מיין צעהיצטער בראנדעס האט זיך אזוי צעשפילט אין דער סצענע, אז ער האט פארגעסן, אז דא דערשיינט נישט קיין גייסט, נאר א מענטש פון פלייש און בלוט, אן אקטיאר, און בעת איך בין דערשינען אלס דער גייסט, האט בראנדעס צו מיר א ווארף געטאן די שפיץ מיט אזא אימפעט, אז דער שטאלענער שפיץ איז מיר מיטן שפיץ אריין אין פוס און זיך אן-געשלאגן אן קנאכן מיט א קלונג.

דער ווייטיק איז געווען אזא אימהדיקער, אזא אויסערגעוויינלעכער, אז איך בין אומגעפאלן אפן ארט און די חברים האבן מיך א פארהלשן אריינגעטראגן אין גארדעראכ און מען האט מיך אנגעהויבן מונטערן.

דער צעפלאקטערטער בר-ככבא ווארט אף דער בינע, אז דער גייסט זאל זיך פאר אים נאכאמאל באווייזן און ער ברומט שוין אומגעדולדיק: — נו, נו... און זעענדיק אז דער גייסט דערשיינט נישט מער, האט ער זיך זייער אויפגערגוט, נאר פארפאלן; ער האט שוין געמוזט ענדיקן אן דעם גייסט און ווי נאר דער פארהאנג איז אראפגעפאלן, האט ער זיך באלד געלאזן לויפן אין גארדעראכ, זיך אפרעכענען מיט מיר פאר מיין שטיקל, פארוואס איך בין נישט ווידער ארויף אף דער בינע, אבער זיין בעסדיקער

אויסרוף איז אים געבליבן שמעקן אין האלז, ווען ער האט מיך דערוען, ווי
איך ליג א פארבלומיקטער און אלע אקטיארן שטייען ארום מיר און רא-
טעווען מיך ...

ער האט זיך שנעל געכאפט און פארשטאנען וואס דא איז געשען
און ער האט זיך געפילט שולדיק קעגן מיר און יעדן מאג מיך דערנאך בא-
זוכט און נאכגעפרעגט ווי עס גייט מיר, ער האט מיר אויך געשיקט דאס-
טוירים, אזוי לאנג, ביז איך בין אינגאנצן געזונט געווארן.

דרייאונצוואנציקסטער קאפיטל

שעהנבערגס בארימער יעדן. — מיין דויעל מיט שעהנבערגס. — איד
בין זיך נוקם אין אקסלאראדן. — א סענאז אף צוויי וואכן מיט אדאלף
מעלצער. — מיין נקמה טרעפט מיר אליין. — אקסלאראד טוט מיר אפ
„א שטיקל ארבעט“... — שעהנבערגס אומגליק איז פאר מיר א גליק. —
אקסלאראדס אבערגלויבן. — „דערשים די פרוי אפסטויט, און דו באַ
קומסט פון מיר צוואנציק קראנען!...“

איצט מוז איך דערמאנען דעם עפיואד שעהנבערג.

עמלעכע סענאנען האבן איך געשפילט אין אקסלאראדס טרופע און זייער
א סך אקטיארן האבן זיך דורך דער צייט געביטן און איך בין אלץ געבליבן
אפן פלאץ; עס איז מיר געווען נישט שלעכט און איך האב נישט געוואגט
צו גיין זוכן עפעס בעסערס.

אזוי האט זיך געמאכט, אז צו אונדז אין טרופע איז געקומען דער
אקטיאר שעהנבערג.

שעהנבערג האט געשטאמט פון אונגארן און ער האט געקענט אי
אונגאריש און אי א גוטן דייטש און ער איז געווען זייער מוזיקאליש און
ער וואלט זיכער געווען געקאנט זייער פיל דערגרייכן אלס ביגע-קינסטל
לער, ווען ער זאל זיך נישט געווען האבן אזוי אריינגעלאזן אין דעם ביי-
טערן טראפן.

שעהנבערג איז געווען אויסערגעוויינלעך הויך און דיק. ער איז גע-
ווען אזוי הויך, אז מיר אלע האבן קעגן אים אויסגעזען ווי די ליליפוטן.
ער האט גערויכערט א פייקע, וועלכע ער האט קיינמאל נישט ארויסגעלאזן
פון מויל און שכל האט ער געהאט, וואס האט זיך נאר געפאסט פאר אן
אכט יעריק קינד. פון דער קלענסטער נארישקייט האט ער זיך געפלעגט
אזוי צעלאכן און כאס לאכן האט ער זיך אזוי געמריימלט, אז די גאנצע
שטוב האט זיך געמוזט מיט-טרייסלען. ער איז געווען א מענטש, א ריזן
מאשין און דאך, מיט אזא דריבנעם שכל...

פונדעסמוועגן, כאַטש זיין נישט צו גרויסן שכל, איז ער דערפאר גער-
ווען אַ גאר גרויסער באַרימער. ער האָט זיך באַרימט, אַז ער קען אַלע
שפּראַכן. האָט מען גערעדט וועגן ענגליש, האָט ער אַנגעהויבן האַקן ווער-
טער אָפּ ענגליש, וואָס פאַר אונדז, וואָס קיינער פון אונדז האָט נישט גע-
קענט קיין וואָרט ענגליש, איז ער געווען אַן אמתער ענגלענדער... איז עס
געקומען צו רוסיש, איז ער פאַר אַלעמען געווען אַן אמתער רוס, פאַר-
שטייט זיך, אַז נישט פאַר מיר, ווייל איך האָב געקענט רוסיש און ער האָט
זיך געהיטן פאַר מיר מיט דער רוסישער שפּראַך...

האַט מען גערעדט וועגן מילימער, איז ער געווען אַן אַבערלייטנאַנט;
איז עס געקומען צו פּאָליטיק, האָט ער אַריבערגעשטיגן אַלע עסטרייכיש-
אונגאַרישע דיפּלאָמאַטן; דערמאַנט איינער אַדוואָקאַטור, האָט דאָך שענה-
בערג שמודירט יורי און ער האָקט מיט געזעצן און געזעץ-קענטעניש אָפּ
וואָס די וועלט שטייט; גייט איינער קויפן אין אַפּטייק אַן אַפּפּיר-מיטל,
דערמאַנט ער זיך, אַז ער האָט געזאַלט ווערן אַן אַפּטייקער, ווייל לאַטיי-
ניש האָט ער שמודירט און די רעצעפּטן ווערן דאָך געשריבן אין לאַטייני...
הכלל, שענהבערג איז געווען אַ מושלם מיט אַלע מעלות, נאָר אַמ-
בעסטן האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט מאַכן אַ גומן לאַהיים.

געשפּילט מעאַטער, האָט ער דווקא זייער שיין און זייער גוט. ער האָט
זיך אויסגעצייכנט עפעס אָפּ אַ גאַר אייגנאַרטיקן אופן און עס האָט זיך גע-
מאַכט, אַז ער איז אַ שיכורער אַרויף אָפּ דער בינע, מיר אַלע האָבן זיך
געשראַקן, אַז ער וועט אַנאַרבעטן אַ גרויסן אומגליק, נאָר געשען איז אַנ-
דערש. אַרויפקומענדיק אָפּ דער בינע, האָט ער זיך געהאַלטן אין דער ראַל
און נישט אַפּגענייגט פון איר, ביז ער האָט זי דורכגעפירט ביזן סוף.

מאַכט זיך אַ געשיכטע, אַז מיר גייען אויפירן „הורבן ירושלים“.
שעהנבערג שפּילט „גדליהו“ און איך שפּיל „ישמאלן“ און מיר האָבן אין
דער פּיעסע אַ סצענע, וואו מיר דאַרפן פעכטן צווישן זיך מיט שווערדן.

איז דאָך עפעס שענהבערג אַן אַבערלייטנאַנט און ער איז איינער פון
די בעסטע פעכטער, (אַזוי האָט ער געזאַגט) ער האָט דאָך עפעס שמו-
דירט אין דער בעסטער פעכטער-שול פון עסטרייך-אונגאַרן, נג, נעמט ער
מיר געבן לעקציעס אין דער פעכט-קונסט, כדי מיר זאַלן די סצענע דורכ-
פירן וואָס בעסער.

כאַטש איך גלויב נישט זייער שטאַרק אין זיינע גרויסע קענטענישן
אין דער פעכט-קונסט, פונדעסמוועגן לאַז איך זיך לערנען פון אים און ער
שרייט באַ די פּראַכן: — זיי קיין פּייגלינג! שאו הער: איינס, צוויי, דריי...
און אַזוי האָבן מיר געמאַכט די פּראַכן און זיך איינפאַרשטאַנען ווי
אַזוי אונדזער דועל זאַל ביינאַכט גיין מיט אַ סדר און מיר זיינען שוין
ביידע זיכער געווען, אַז עס וועט גוט דורכגעפירט ווערן.

מאכט זיך אַבער, אז אונדזער פענאַמענאַלער בחור, האָט פאַרנאַכט אַרײַנגעגאַסן די אמתע כּוּסוּת און זײַן גלײַכגעוויכט איז צו דער פּאַר- שטעלונג דווקא נישט געווען אין בעסער אַרדענונג און אַזוי ווי צום שפּילן אָף דער בינע, האָט ער געפּלעגט אויסמאַן זײַנע ברילן, איז ער נאָך געווען היבש לעך קורצזיכטיק און ווען עס קומט צו דער סצענע פון אונדזער געפּעכט, האָט אונדזער האַלב-בלינדער, בגלופּינדיקער און אײ- בערגעוואַקסענער העלד געמאַכט אײַן שפּרײז מיט זײַנע לאַנגע פּיס אָף דער בינע, איז ער שוין געווען האַרט נעבן מיר און אײדער אײך האָב זיך אומגעקוקט, האָט ער מיר דערלאַנגט מיט דער שווערד אַזאַ טעלעבענץ איבערן פנים און מיט אַזאַ כּוּח, אַז גאַנצע צוויי מינוט האָב אײך נישט גע- וואוסט וואו אײך געפּין זיך און מײן גליק איז נאָך געווען דערצו גענוג גרויס, וואָס ער האָט מיר דערלאַנגט מיט דער פּלאַך פון דער שווערד, ווייל ווען ער טרעפט מיר מיט דער שאַרף, וואַלט ער מיך געווען איבערגע- שניטן אָף צווייען...

שײַנע עטלעכע וואָכן האָב אײך זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ גרויסן בלויען פּאַס, וואָס שעהנבערגס שווערד האָט מיר איבערגעלאָזן אַפּן פנים...

:: :: ::

דער האַלבער יאַרהונדערט אַקטואַציע אין אײדישן טעאַטער אין פּאַר- שידענע שטעט און לענדער און אונטער פאַרשידענע דירעקציעס און מיט פאַרשידענע טרופּעס, האָט מײך אַ סך געלערנט און אײך קוק צוריק צו די פּרײערדיקע צײַטן און אײך מוז זיך פּרעגן, — מיט וויפּל וואַלט זיך אונדזער טעאַטער געווען געקאַנט שניעלער און בעסער אַנטוויקלען, ווען אַקטיאָרן און דירעקטאָרן וואַלטן געווען אַרויסגעוויזן אײנער צום צווייטן אַ בעסערע באַציאונג, אַנשטאַט דאָס זוכן אונטערצושטעלן פּיסלעך און הויפּטזאַך, זוכן נקמה-באַפּרידיקונגען פאַר יעדער עולה וואָס אײנער האָט געפּילט אַז דער צווייטער איז קעגן אים באַגאַנגען.

די לאַנג-יעריקע טעאַטער-שול האָט מיר באַווײזן, אַז עס קאַן נישט זײַן קײן אײביקער ברונג צווישן אַקטיאָרן און אַפּילו נישט צווישן אַק- טיאָר און טעאַטער-דירעקטאָר, ווייל אַט קומט דער מאַמענט ווען אײנער נויטיקט זיך אין אַנדערן, ווערט אַלץ פאַרגעסן און מען איז זיך מוחל און מען איז ווידער פּרײנט און עס וואַלט דאָך געווען אַזוי גוט, ווען עס ווערט לכתּחילה אויסגעמיטן דער רונג, די מאַמענטאַנע פּיינטשאַפט און ווען מען אונטערדיקט אין זיך די נקמה-געפּילן און דאָס וועלן אַפּמאַן אײנער דעם אַנדערן אַ שפּיצל, אַז ער זאַל עס האָבן צו געדענקען...

אין מיין לאנג-יעריקער דערפארונג, האב איך זיך איבערצייגט, אז די אלע אקטיארישע נקמות און שפיצלען, האבן זיך סוף-כל-סוף אפגע-רופן סיי אף די פערזאנען וואס האבן עס דורכגעפירט און סיי אפן גאנצן מעאטער-וועזן.

איך האב שוין דעמאלט עטלעכע מאל געהאט באדויערט מיינע איי-גענע שלעכטע שטיקלעך וואס איך בין באגאנגען קעגן דירעקטארן; איך האב זיך שוין נישט איינמאל שיער געהאט אויפגעפרעסן פון געוויסנס-ביסן פאר מיין ברוגז ווערן צוליב א מאמענטאנע באליידיקונג, פונדעסט-וועגן האב איך זיך נישט געקאנט אפזאגן פון אויספירן א נקמה-אקט קעגן דירעקטאר אקסלראד, אונטער וועמענס דירעקציע איך האב אקטואירט א שיין ביסל צייט.

און ווי אין די פריערדיקע פאלן, האב איך אויך דאסמאל שטארק גע-ליטן צוליב מיין אויסגעפירטן נקמה-אקט.

דאס איז געווען איינמאל, נאכן זומער-סעזאן אין טשערנאוויץ, ווען דעם דירעקטאר אקסלראד האט זיך נישט געגלוסט ארויסצופארן מיט זיין טרופע אף דער פראווינץ, און ער האט געוואלט מאכן א פרוואו צו שפילן אויך אום ווינטער אין טשערנאוויץ.

דער פרוואו האט זיך אים נישט איינגעגעבן און נאך עטלעכע וואכן, האט ער געמוזט פארמאכן דאס טעאטער און מיר, די גאנצע טרופע חברים, זיינען געבליבן ארבעטסלאז.

דער קאלטער ווינטער האט זיך אנגערוקט און ער האט זיך געצויגן לאנגווייליק און אין משך פון דער צייט, האט מיך מיין פרוי באשענקט מיט א צווייטן זון און מיין פאמיליע איז בארייכערט געווארן מיט נאך א נפשל און דא איז נישטא מיט וואס זיי מפרנס צו זיין.

וואס לענגער א וואך, איז אונדזער לאגע געווארן קרימישער און ווען איך האב שוין נישט געהאט קיין שום אנדערע אויסזיכטן, בין איך אוועק געגאנגען צום דירעקטאר אקסלראד און געבעטן אים, ער זאל מיר אויס-בארגן אביסל געלט, ביז עס וועט זיך אנהויבן דער סעזאן און ער וועט מיר קענען אראפציען פון מיין לוי.

איך ווייס נישט וואס דעמאלט איז געשען, צי איז אקסלראד גלאט גע-ווען אין א שלעכטער שטימונג, צי איז ער עפעס געווען אין כעס, איך ווייס נאר, אז ער האט מיך קאלטבלוטיק אויסגעהערט און נאך קאלטבלו-טיקער געענטפערט, אז ער קאן פאר מיר גארנישט טאן און אז ער קאן מיר מיט גארנישט העלפן...

איך בין אוועק פון דירעקטאר א פארצווייפלטער. אלע שמריק האבן געריסן, די נויט איז געווען גרויס און אפן וועג אהיים, האב איך געשאלטן

דעם דירעקטאר מיט מויטע קללות און איך האב זיך געשאלטן און איך האב פארשאלטן דעם טאג פון מיין געבוירן.

א זייער שווערן ווינטער האב איך געהאט דורכצומאכן און נאָר מיט נסים האָבן מיר אים איבערגעלעבט, ביז ענדלעך, האָט זיך דערנענטערט דער פּרילינג; עס האָט שוין געהאלטן פאַר פּסח און אַקסלראַד האָט געוואָלט אָפּ שנעל פאַרמירן אַ טרופּע, כדי צו קענען שפּילן אין די פּסח-טעג. קיין סך אַקטיאָרן האָבן זיך דעמאָלט אין משערנאַוויץ נישט געפּונען. האָט אַקסלראַד צוגעטרעט אַ רעפּערטואַר וואָס זאָל זיין דורכפּירבאַר מיט אַ קלוינעם אַנסאַמבל, רעכענענדיק זיך מיט מיר, אַלס הויפּט-ראַליסט. דער דירעקטאר האָט מיך געשיקט רופן און מיר איבערגעגעבן וועגן זיין פּלאַן, אונטערשטרייכנדיק, אַז איך וועל זיין דער הויפּט-ראַליסט, דאַס הייסט, אַז איך וועל אין טרופּע שפּילן די ערשטע פּידל.

אין דעם מאַמענט האָב איך זיך דערמאַנט אַן דעם טריבן ווינטער-טאָג, ווען איך בין געקומען צום דירעקטאר אַקסלראַד בעפּן אַ גמילת-חסד און ווי ער האָט מיר אים קאַלטבלוטיק אַפּגעזאַגט, און איך האָב באַלד, אַפּן ערשטן מאַמענט זיך געוואָלט אַפּזאָגן פּון דעם כּבוֹד זיך מיטצובאַטייל-ליקן אין זיין טעאַטער, אַפּילו אַלס ערשטע פּידל; איך האָב אָבער שנעל באַרעכנט, אַז איך טאַר נישט האַנדלען אַזוי שטאַרק, איך האָב אַ ווייב און בין אַ פּאַטער פּון צוויי קינדער און קיין אַנדער פּרנסה איז נישטאָ. האָב איך שווייגנדיק אַנגענומען אַקסלראַדס פאַרשלאַג און זיך שוין באַ-דאַרפט אָנהויבן נעמען צו דער אַרבעט.

דערווייל האָט זיך געמאַכט, אַז אַ ד אַ ל אַ מ ע ל צ ע ר צוזאַמען מיט זיין ווייב פּאַני בר י, האָבן פאַרמירט אַ טרופּע פאַר דער גאַליציאַנער פּראַווינץ און אַדאָלף מעלצער איז ביינאַכט געקומען צו מיר בשתיקה און מיר פאַרגעלייגט, אַז איך זאָל אַרײַן צו אים אין טרופּע.

איך האָב אין דעם גליקלעכן צופאַל געזען אַ פינגער פּון גאַט, אַז איך דאַרף זיך נוקם זיין אַן אַקסלראַדן און אַן אַ סך טענות, האָב איך אַנגענו-מען מעלצערס פאַרשלאַג און טאַקע באַלד צומאַרגנס, בין איך אַן אַ זיי-געזונט צו אַקסלראַדן, צוזאַמען מיט מיין ווייב און קינדער, אַוועקגעפאַרן מיט מעלצערן קיין דראַהאַביטש, וואו מיר האָבן באַדאַרפט שפּילן פּסח. אַ נחת האָט מיך אַרומגענומען באַם געדאַנק, אַז אַקסלראַד וועט אַן מיר נישט קענען שפּילן אין די פּסח-טעג און אינגאַנצן באַפּרידיקט מיין נקמה-געפּיל, האָט די ידיעה, אַז אַקסלראַד האָט טאַקע פּסח נישט גע-שפּילט. איך האָב זיך געפּילט באַפּרידיקט פאַר מיינע לידן וואָס ער האָט מיר פאַראורזאַכט מיטן נישט וועלן אויסבאַרגן מיר אַ גמילת-חסד, איך זאָל האָבן מיט וואָס צו דערנערן מיין ווייב און קינדער...

אונדזערע פסח-פארשטעלונגען אין דראַהאָביטש זיינען דורכגעפירט געוואָרן מיט אַ גאָר גרויסן דערפאלג, אַבער באַלד נאָך פסח האָט עס אַנגעהויבן גיין ערגער און ערגער און נאָך צוויי וואָכן, האָט מעלצער אָן אַ שום מענות ומענות אויפגעלייזט די טרופע און איך מיט מיין ווייב און קינדער, מיר זיינען געבליבן אין דראַהאָביטש אָן די קלענסטע מיטל צום לעבן.

וואָס טוט מען? ווידער האָב איך אַנגעהויבן באַדויערן פאַרוואָס איך האָב זיך געלאָזן אזוי נאַריש פאַרפירן פון מיין נקמה-געפיל און אזוי מי-אום אַנטלאָפן פון אַקסלראַדן, אונטער וועמענס דירעקציע איך האָב גע-אַרבעט אזויפיל יאָר; נאָר וואָס העלפט שוין דאָ די חרטה, אַז עס איז פאַרפאלן און מיר געפינען זיך אין דראַהאָביטש ווי אַפן מיטן וואַסער און איין גאַט ווייסט, וואָס פון אונדז וועט דאָ ווערן...

ציפקע האָט מיך געראַטן, אַז איך זאָל זיך גאַרנישט וויסנדיק מאַכן וועגן דעם וואָס עס איז געשען, נאָר שרייבן אַ בריוו צו אַקסלראַדן און אים פאַרלייגן, אַז מיר ווילן צוריקפאַרן צו אים.

איך האָב געוואוסט, אַז די אַרבעט איז אָן אַרויסגעוואַרפענע, אַבער קיין אַנדער ברירה איז דאָך נישט געווען און כאַטש איך האָב געוואוסט, אַז אַקסלראַד וועט מיר מיין שטיקל אַרבעט קיינמאַל נישט מוחל זיין, איך האָב דאָך אים צעשטערט אַ געשעפט און פאַראורזאַכט אַ גרויסן שאַדן, ווי קאָן איך איבערהויפט אַפילו האַפן, אַז ער זאָל מיך צוריק אַריינעמען אין זיין טרופע? פונדעסמוועגן האָב איך געשריבן און וואונדער איבער וואונד-דער! באַלד אַפצומאַרגנס, באַקום איך אַ טעלעגראַמע: — גלייך קאַמען! און איך אַ טעלעגראַפישע געלט-אַנווייזונג, מיר זאָלן האָבן אָף תוצאות. די וואונדערלעכע געשעעניש איז געווען אזוי אויסטערליש, אַז איך האָב זי דערפילט ווי אַ מוראדיקן פאַטש אין פנים פאַר מיין אומבאַלומ-פערטער האַנדלונג און איך האָב זיך אַליין פאַראורטיילט אַלס אומענטש, דאַקעגן איז אַקסלראַד אויסגעוואַקסן אין מייע אַויגן ווי אַ מלאַך פון גאַט... מיר קומען אַריין קיין טשערנאַוויץ און איך זע, אַז אין אַקסלראַדס טעאַטער איז דאָ אַ ריזן-טרופע און איך קאָן נישט פאַרשטיין צו וואָס אַקסלראַד האָט זיך אין מיר אזוי גענויטיקט, אַז ער זאָל מיר אַפן ערשטן רוף אַרויסשיקן טעלעגראַפיש געלט און מיר הייסן באַלד קומען.

דריי איך זיך אַרום אַ פאַרפינצטערטער און איך פיל, אַז איך בין דאָ אַכטאַלום אָן איבעריקער און אַט באַווייזט זיך דער דירעקטאָר אַקסלראַד און איך מיין, אַז באַלד קומט ער צו מיר צו, ער וועט מיר אַוודאי פאַר-וואַרפן מיין האַנדלונג קעגן אים, אַבער גלייכצייטיק וועט ער מיר זאָגן וואָס איך האָב דאָ צו טאָן. איך האָב אַבער געמאַכט אַ מענות; אַקסלראַד

האָט צו אַלעמען גערעדט, נאָר פאַר מיר איז ער פאַרבייגעגאַנגען, אַזוי ווי ער וואָלט מיך אַפילו נישט געזען.

עס האָט מיר אַ שלאַג געמאַן אַ מוראדיקער געדאַנק אין קאַפּ: — דאַס האָט אַקסלאַד מיך צוריקגעבראַכט, כדי זיך נוקם צו זיין אָן מיר!... איך האָב געפילט, אַז די גאַנצע וועלט איז פּלוצלינג הרוב געוואָרן און די חורבות פאַלן שטיקער ווייז אָפּ מיין קאַפּ.

מיין חבר סאַמועלאָו, וועלכער האָט זיך אויך געפינען אין טרופּע און ער האָט געוואוסט וואָס עס איז פאַרגעקומען צווישן מיר און אַקסלאַד און פון מיין נקמה, ווי איך האָב אַקסלאַדן שטיין געלאָזן און ער האָט נישט געקאַנט שפּילן די פּסח-פאַרשמעלונגען, האָט ער מיך געפרעגט מיט פאַרוואַנדערונג און פאַרוואַרף: — וואָס האָסטו געמאַן? צו וואָס ביזטו געקומען אַהערצו?

— וואָס הייסט, זאָג איך, אַקסלאַד האָט דאָך מיך אַרויסגערוּפּן מע-לעגראַפּיש, ער האָט דאָך מיר אַפילו געשיקט טעלעגראַפּיש אָפּ הוצאות!... סאַמועלאָו האָט אויסגעלאָזט אָפּ מיר אַ פאַר אויפן אָן באַלד האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַקסלאַד האָט אים נאָר וואָס געזאָגט: — ווי גע-פּעלט אייך דער פּאלעפּאָדע? צו וואָס איז ער געקומען אַהער? ווער דאַרף אים דאָ האַבן?...

סאַמועלאָו איז נישט פּויל און ער גייט צו צו אַקסלאַדן און גיט אים אַ זאָג: — איר אַלמער קאיאָף! איר האָט געשיקט פּאלעפּאָדען טעלעגראַפּ-פּיש געלט, כדי איר זאָלט זיך דאָ קענען איודעקעווען איבער אים?... אַקסלאַד מאַכט אַ פאַרוואַנדערטע מינע און ער לייקנט שטיין און בייך. ער האָט נישט געשיקט און ער הויבט נישט אָן צו וויסן פון עפעס, נישט אַנדערש, נאָר עפעס אַ שונא האָט פּאלעפּאָדען געוואָלט אַפּמאַן אָפּ מערקיש און ער האָט אים געשיקט געלט און אים אַריבערגעבראַכט... סאַמועלאָו האָט פאַרשמאַנען, אַז אַקסלאַד שפּילט דאַס אַזוי פרום אָפּ זיין ראַל, אַבער פאַרפאַלן, ער מאַכט זיך אומשולדיק און איך דריי זיך אַרום אין טשערנאָוויץ אָן אומגליקלעכער און אָן איבעריקער, אַקסלאַד זעט מיך נישט און ער וויל אַפילו נישט קוקן אין מיין זייט...

נאָר אַזוי גייט עס שוין באַ מעאַטער. פּונקט אַזוי ווי עס האָט נישט אַנגעהאַלטן די פּרייד פון מיין נקמה, בעת איך האָב פאַרלאָזן אַקסלאַדן אָן אַ זיי-געזונט, אַזוי האָט איצט אויך נישט לאַנג געדויערט מיין דורכ-פאַל און מיינע ליידן און אויך אַקסלאַדס נקמה האָט געליטן אַ דורכפאַל. דעם סעזאָן האָט אַקסלאַד געהאַט דערעפּנט מיט דעם פּריער דער-מאַנטן אַקטיאָר שעהנבערג. די געשעפטן זיינען געגאַנגען זייער גוט און נאָר בעסער זיינען געוואָרן די געשעפטן, ווען מען האָט אויפגעפירט די דעמאָלט באַרימטע פּיעסע, „מאַמאָן דער געלט-גאַט“.

מאכט זיך א מעשה, אז שעהנבערג אלס מיליטערישער רעזערוויסט, ווערט איינגערופן צום מיליטער אף מאנעווערעס און דווקא רופט מען אים נישט אלס אבערלייטנאנט, נאר אלס געוויינלעכן אינפאנטעריסט און עס העלפן נישט קיין חכמות, ער מוז שטיין לאזן מאמאן דעם געלט-גאט און גיין דערפילן זיינע מיליטערישע פליכטן.

אין אזא פאל העלפן נישט קיין חכמות. עס קומט אויס, אדער אפ-שטעלן די פארשמעלונג וואס גיט אזא גרויסן דערפאלג, אדער מען דארף זוכן אף שנעל עמיצן, וואס זאל קענען פארטרעטן שעהנבערג און אנגיין ווייטער.

דעמאלט האט מען זיך דערמאנט, אז פאלעפאדע געפינט זיך דאך אין משערנאוויץ! גאט אליין האט אים צוגעשיקט אהער און ער איז דער איינ-ציקער, דער זיכערסטער, וואס קאן פארטרעטן שעהנבערג, אז דאס שפיל זאל ווייטער אנגיין.

און אין א שיינעם נאכמיטיק, עפנט זיך די מיר און עס קומען אריין צוויי שליחים פון אקסלראדן און זיי זאגן מיר, אז דער דירעקטאר אקסל-ראד האט מיך געבעטן איך זאל שוין קומען אין גארטן אריין.

אין גארטן האב איך געטראפן א גאנצע פארזאמלונג. דער דירעקט-טאר, דער דיריזשאר און די גאנצע טרופע, אלע ווארטן אף מיר ווי אף משיח און אן וועלכע עס איז פאררעדעס גיט צו מיר דער דירעקטאר א זאג: — פאלעפאדע, נעמט זיך צום לערנען די ראל, ווייל מארגן דארפט איר שפילן.

די ענדערונג איז געקומען אזוי פלוצלינג, אז איך האב זיך פשוט פאר-לירן. סאמועלאוו ווינקט צו מיר גנביש מיט אן אייגל און גיט מיר צו מוט; איך פיל, אז מיט זיינע בליקן זאגט ער מיר: — גיי, נעם זיך צו דער ארבעט, איצט איז ווידער געקומען דיין צייט.

האב איך טאקע נישט פארברענגט, כאלד זיך גענומען לערנען די ראל, באקענט זיך מיט די געזאנגען און כאטש איך האב געוואוסט, אז שעהנבערגס אומגליק וואס ער האט געמוזט גיין דינען, איז געווארן מיין גליק, פונדעסטוועגן האט זיך מיר דווקא געוואלט אויסנעמען אין דער ראל, כאטש נישט ערגער ווי שעהנבערג.

איך האב אינגאנצן געהאט אפשר פיר און צוואנציק שעה צייט צו לערנען די גרויסע און פארזאמטע ראל, אבער איך בין נישט גע-שלאפן און נישט גערוט קיין מינוט און ענדלעך האב איך זיך שוין געפילט גענוג זיכער, איך האב זיך באמיט, אז איך זאל אויספילן אלע ווינקעלעך פון דער דאזיקער אינטערעסאנטער הויפט-ראל און ווי עס ווייזט אויס, האב איך מיט דער ראל איבערגעטראפן אלע דערווארטונגען, ווייל נישט

נאָר וואָס דער עולם האָט מיר שמוּרמיש אַפּלאַדירט, נאָר דער דירעקטאָר און די גאַנצע טרופּע, אַלע האָבן מיר אויסגעדריקט באַוואַנדערונג און מיך באַגריסט.

דערזעלבער בניציון פּאַלעפּאַדע, וועלכער איז ערשט נעכטן אַרומגע-
גאַנגען אַ געבראַכענער און אַ דערשלאַגענער, פּאַרשעלטנדיק דעם מאַג פּון
זיין געבוירן, דערזעלבער פּאַלעפּאַדע איז היינט געווען דער גליקלעכסטער
מענטש אָף דער וועלט!...

די פּיעסע איז געגאַנגען אַ לאַנגע צייט און די געשעפטן זיינען געווען
גוטע און אַקסלראַד איז מיט מיר געוואָרן דער בעסטער גומער ברידער.
אַקסלראַד איז געווען אַ זייער וואוילער מענטש, ער האָט געהאַט אַן
אויסערגעוויינלעכן פּיינעם הומאָר און אַז ער האָט געזאָגט אַ וויין, האָבן
אַלע געמוזט לאַכן, נישט דערפאַר ווייל ער איז געווען דירעקטאָר און דער
דרך-אַרץ אָדער די חניפה האָט געווירקט מען זאָל לאַכן, נאָר טאַקע דער
ריינער שפּרוודליקער הומאָר זיינער, האָט אַרויסגערוּפּן ספּאַנטאַנעס גע-
לעכטער. און אַ וואַנדערלעכע זאָך; די בעסטע וויצן האָט ער אויסגע-
שריען דווקא דעמאָלט, ווען ער איז געווען אויפגערגענט און עס איז אויס-
געקומען, אַז פּונקט דעמאָלט ווען ער בייזערט זיך, דעמאָלט שטייען אַלע
אַרום און לאַכן...

אַקסלראַד איז אויך געווען אבערגלויבעריש. ער האָט זיך געהאַט זיי-
נע סמנים און ער האָט שוין געוואוסט פאַרוואָס עס האָט פאַרענגט אַ
פאַרשטעלונג און ווער עס האָט געבראַכט דעם רעגן...

אין דעם איצטיקן פּאַל, האָט ער אויך אָנגענומען די גאַנצע געשעע-
ניש ווי אַ צייכן פּון גאָט, אַז מען טאָר זיך נישט נוקם זיין און גאָט האָט
אים פאַר זיין נקמה אָן מיר, געמאַכט צום נאָר... דערפאַר האָט ער מיך
יעדע נאַכט נאָך דער פאַרשטעלונג איינגעלאָדן אין וויינשענקל וואָס האָט
זיך געפינען נישט ווייט פּון טעאַטער און ער האָט מיט מיר געטרונקען
לחיים און מיר זיינען געוואָרן די בעסטע גומע פּריינט.

און האָב איך שוין דערמאָנט זיין אבערגלויבן, מוז איך זאָגן, אַז זיין
פאַנאַטישער אבערגלויבן, האָט אַקסלראַדן דערפירט צו פאַרשידענע אַב-
סורדן און נאַרישקייטן.

איין פּאַקט וויל איך דאָ דערמאָנען:

באַ אונדז אין טרופּע האָט זיך אויך געפינען אַ פאַרפּאַלק מיטן נאַמען
שטיינער.

די פּרוי שטיינער, אַ חוצדעם וואָס זי האָט געשפּילט טעאַטער, האָט
זי אויך געהאַלטן „קעסטקינדער“, דאָס זיינען טאַקע געווען אַקטיאָרן פּון
טרופּע, וואָס זיי האָבן באַ איר געגעסן קעסט.

יעדן פארנאכט, פלעגט די פרוי שטיינער ברענגען א גרויסן קויש מיט עסן אין גארטן אריין, כדי די אקטיאָרן, אירע קעסט-קינדער, ווי נאָר זיי וועלן האָבן געענדיקט די פארשמעלונג, זאלן קענען אָפעסן זייער נאכט-עסן. די פרוי שטיינער איז געגאנגען אָנגעמאָן זייער אַרים און שרעקלעך האָט אויסגעזען דאָס אַלטע אָפגעבליאָקעוועטע רעקל וואָס זי האָט גע-טראַגן. דאָס רעקל האָט שוין געהאַט די זיבעטע קאליר, וואָס האָט זיך גע-מישט מיט די אַמאָליקע זעקס קאלירן.

זי פלעגט קומען פרי פארנאכט מיט דעם היפּשן קויש און זיך אַוועק-זעצן אין גארטן ווארטן און יעדן מאָג האָט זי זיך אַוועקגעזעצט אָף דעם-זעלבן פּלאַץ און זי איז אַזוי געבליבן זיצן עטלעכע שעה, קוקנדיק שטאַר אין איין ריכטונג.

אקסלראַד איז געווען איבערצייגט, אַז דאָס רעקל מיט די פאַרשאַ-סענע אָפגעבליאָקעוועטע פאַרבן, ברענגט די כמאַרעס און אַז איר קויש, ברענגט דעם רעגן און אַז איר קוקן כסדר אין איין ריכטונג, ברענגט גלאַט אַן אומגליק...

אינמאָל, בין איך געקומען גאַנץ פרי אין גארטן און איך האָב שוין געטראָפן די פרוי שטיינער, זיצנדיק אָף איר שטענדיק אַרט און קוקנדיק מיט שטאַרע בליקן אין איין ריכטונג.

נישט ווייט פון איר, זע איך אקסלראַדן, ווי ער שטייט און בייסט זיך די וואַנסעס, וואָס דאָס איז געווען זיין טבע, ווען ער איז געווען שטאַרק אין כעס.

— וואָס איז געשען, הער דירעקטאָר? — פּרעג איך און אקסלראַד פּרעגט מיך צוריק: — פאַלעפּאַדע, אפּשר קאַנסטו ערגיץ קריגן אַ רעוואָל-ווער, אַ געלאָדענעם מיט עטלעכע קוילן?

— צו וואָס דאַרפט איר עפעס אַ רעוואָלווער? — פּרעג איך ווייטער אַ דערשראָקענער און אקסלראַד זאָגט צו מיר: — דו זעסט זי דאַרטן, וואו זי זיצט? דערשים זי אָף מוים און דו כאַקומסט פון מיר צוואַנציק קראַנען... ס'איז אַביסל אַ צו קליינער פרייז, ענטפער איך אַיילנדיק מיט אַ וויץ, צו שיסן די שטיינערקע, אַ מאַמע פון אַזויפיל קינדערלעך, וועמען זי ברענגט יעדן מאָג מיט אַזויפיל געטריישאַפט אַ קויש מיט עסנוואַרג...

און אקסלראַד איז אַ נישט באַפרידיקטער אַוועק און זיך ווייטער כעסדיק געדרייט און געביסט די וואַנסעס, זייענדיק זיכער, אַז עס וועט שוין היינט פאַרענענען אַדער עס וועט גאָר פאַסירן נאָך אַ גרעסערער אומגליק...

פיראנצוואנציקסטער קאפיטל

1908. — ציפקע הויבט אן קרענקען. — פיינמאן נאסטראלירט ביי אונדו אין טשערנאוויץ. — פיינמאן דער ארטיסט און רעזשיסאר. — דעם דירעקטארס אבערגלויבן און דאס רויטע אידל. — פיינמאן וויל מיר מיטנעמען קיין לאנדאן. — אקסלאד לייזט אויף די טרופע. — מיט א קליינער טרופע אף דער פראווינץ. — אידל גוטמאן קומט מיר אנגאזשירן פאר גימפלס טעאטער. — איך שפיל דעם „בטלן“ מיט א גרויסן דערפאלג. — גוטמאן הויבט אן אינטריגירן.

דאָס איז געווען אין יאָר 1908.

אז די זון שיינט אויף, ווערט ליכטיק אין אלע ווינקלעך און גומע טעג פאר אן אקטיאר, זיינען די זונען וואָס שיינען פאר אים אויף, נאך טריבע פינצטערע טעג.

איך האָב נישט געוואוסט פונדאָנען און ווי אזוי, נאָר עס האָט מיר באַם טעאטער אָנגעהויבן גיין גוט. איך בין געווען אַן אָנגעזעענער אַקטיוואַר און מען האָט זיך גערעכנט מיט מיר און מען האָט מיר צוגעטיילט כבוד און די געשעפטן זיינען געאַנגען גוט און איך האָב גוט פאַרדינט, נאָר איין זאַך וואָס האָט מיר געפייניקט, דאָס איז געווען דאָס שוואַכע געזונט פון מיין ציפקע, די מאַמע פון מיינע קינדער.

וויפל איך האָב פאַרדינט, איז אַלץ געווען צו ווייניק פאַר די דאָקטוירים און מעדיצינען וואָס איך האָב באַדאַרפט פאַר איר און דאָס גומע וואָס איך האָב גענאָסן אין טעאטער, איז פאַרמונקלט געוואָרן פון די ליידן וואָס איך האָב געמוזט דורכלעבן אינדערהיים.

די דאָקטוירים האָבן געזאָגט, אַז ציפקע מוז פאַרן אין אַ קור-אַרט און כאַטש איך האָב גאַנץ גוט פאַרדינט, האָט עס אַבער נישט געקאָנט קלעקן, אַף אַזעלכע הוצאות און דערצו וואַלט איך דאָך באַדאַרפט צוגעמען אַ דינסט, וועלכע זאָל אַכטונג געבן אַף די קליינע קינדער אינדערהיים.

אַבער אַז עס הויבט אָן גיין גוט, איז דאָך נישט שייך. האָט זיך אַקסלאַדן איינגעגעבן אַריבערצוברענגען דעם אַרטיסט פֿינמאן און

קיינ טשערנאָוויץ אָף גאַסטרעלן און דאָס אידישע טשערנאָוויץ איז גע-
גאַנגען כאַדאַראָס.

איך האָב שוין דערמאַנט, אז דער גאַרמץ וואו מיר האָבן געשפּילט
דעם זומער-סעזאָן איז געווען אומגעהויער גרויס און צו יעדער פאַרשטע-
לונג מיט פּיינמאַנען אין דער שפּיץ, איז דער גאַרמץ געווען אזוי פּול גע-
פאַקט ביז אַלע ברעגעס, אז עס וואַלט אומעגלעך געווען איבערצוציילן
וויפּל מענטשן עס זיינען געקומען זען אונדזער פאַרשטעלונג.

און געמאַכט האָט זיך, אז איך האָב געפונען חן אין פּיינמאַנס אויגן
און ער האָט צו מיר אַרויסגעוויזן אַ ספּעציעלע באַציאונג און ער האָט מיך
פאַר אַלעמען אין טרופּע און אוודאי אויך פאַרן דירעקטאָר זייער געלויבט,
און דאָס האָט נאָך מער געהויבן מיין רעפּוטאַציע צווישן אייגענע און דער
דירעקטאָר האָט מיר געגעבן אַ היבשע הוספּה אָף מיין געהאַלט און איך
האָב שוין געקאַנט טראַכטן וועגן אַוועקשיקן מיין פּרויז אין אַ קור-אַרט
און איך האָב זי טאַקע באַלד אַוועקגעשיקט.

פּיינמאַנס גאַסמפּילן איז טשערנאָוויץ, זיינען געווען אַ גרויסע סענ-
סאַציע און די געשעפטן האָבן איבערגעטראָפּן אַלע דערוואַרטונגען און זיי
זיינען נישט געוואָרן שוואַכער ביז צום אָפּפאַרן פון דעם גרויסן גאַסט.

פּיינמאַן איז געווען פון דער אַלטער שול און ער וואַלט זיך זיכער גי-
כער געפאַסט פאַר דעם קלאַסישן רעפּערטואַר. אָבער, אַלס גרויסער טאַ-
לאַנט, האָט ער אויסגענומען אין יעדער ראַל. איך מוז מודה זיין, אז ביז
צו אים, האָב איך נאָך קיין ריכטיקע רעזשי נישט געפּילט און קיין ריכ-
טיקן רעזשיסאָר נישט געזען. פּיינמאַן איז געווען אַ גרויסער אַקטיאָר און
אַ גאָר גרויסער און באַוואַוסמיניקער רעזשיסאָר.

די בינע איז באַ אים געווען אַ הייליקמום און צום שווישפּיל, האָט ער
זיך אָפּגעגעבן מיטן גאַנצן פּייער פון זיין שעפּערישער נשמה. בעת די
פּראַכץ, האָט פּיינמאַן אָפּגעשפּילט זיין ראַל פונקט אזוי ווי באַ די פאַר-
שטעלונגען און באַ ערנסטע סצענעס, האָט מען אין פּיינמאַנס אויגן געזען
אמתע טרערן, אזוי איינגעלעכט און אַריינגעטיפט האָט ער זיך אין די
ראַלן וואָס ער האָט כאַדאַרפּט פאַרקערפּערן.

און כאַטש פּיינמאַן איז געווען אַ פעסטגעבויטער מאַן פון שווערער
וואַג, האָט ער באַ די פּראַכץ מיט אויסערגעוויינלעכער פּלינקייט אָפּגע-
שפּילט יעדנס סצענע און געוויזן אַ מוסטער ווי אזוי מען דאַרף עס מאַכן
און ער האָט דערביי געגעבן צו פאַרשטיין, פאַרוואָס מען דאַרף עס מאַכן
אזוי און נישט אַנדערש און ער האָט בעת די פּראַכץ אַריינגעלייגט אַזויפּיל
מי מיט זיינע אַנווייוונגען און פעדאָגאָגישע לעקציעס, אז מען האָט זיינע
קליידער נאָך דער פּראַכע געקאַנט אויסדרייען, אזוי נאָס זיינען זיי געווען
פון אַנשמרענגונג.

פון מיר האט פיינמאן זייער שמאָרק געהאַלטן, הגם מיין אופן שפילן איז געווען אין קעגנזאץ צו זיינעם. איך האָב זייט מייע אָנהויבן אַלס אַקטיאַר, געהאַט אַ נייגונג צו רעאַליזם. איך האָב זיך שטענדיק געגריבלט און געזוכט צו דערגרייכן וואָס מער נאַטירלעכקייט און אַקטיאַרן האָבן זיך וועגן מיר אויסגעדריקט: — פאַלעפּאַדע וואַלט געווען אַ גוטער אַקטיאַר, נאָר ער איז צו שטיל... דעמאָלט איז פאַטאָס געווען אין דער מאַדע און נישט יעדער האָט געוואַלט אַנערקענען די נאַטירלעכע, רעאַליסטישע פאַרמען אין דער שווישפּיל-קונסט.

פיינמאן האָט מיך אויסגעקליבן אַלס זיין פאַרטנער, און ער האָט מיך זייער געלויבט און מיר פאַרגעזאָגט אַ גרויסע צוקונפּט אַלס קינסטלער, ליידער האָט מיך די צוקונפּט אין דעם פרט אַנטוישט...

און איצט, וויל איך ווידער דערמאָנען אַן עפּיזאָד וואָס האָט אַ שיי-כות צו אַקסלראַדס פאַנאַטישן אַבערגלויבן.

אַקטיאַרן, זיינען ווי קינדער. אַקטיאַרן זיינען זייער עמפּינדלעך ווען זיי ליידן; טאַמער ווערט זיי נאָר אַביסל בעסער, ווערן זיי זאָרגלאָז ווי קליינע קינדער און זיי שפּילן זיך שקאַצעוואַטע און קוועלן אַן פּון די פאַר-שידענע שפּיצלעך וואָס זיי טוען אַפּ איינער דעם אַנדערן.

בעת פיינמאַנס גאַסטראָלן אין משערנאַוויץ, האָט אונדז גאַרנישט געפּעלט און עס האָט זיך אונדז נאָר געוואַלט אויסלעבן אונדזער שמיפּע-רישקייט, וואָס אין שווערע צייטן ווערט זי אין אונדז אונטערדריקט.

און דאָ האָבן מיר זיך דערמאַנט, אַז דירעקטאָר אַקסלראַד, האָט פיינט רוימע מענטשן. נישט נאָר וואָס ער האָט זיי פיינט, נאָר ער שרעקט זיך פאַר זיי און ער האַלט, אַז אויב די וועלט וועט אַמאָל חרוב ווערן, וועלן דאָס שטיקל אַרבעט דורכפירן מענטשן מיט רוימע האָר און מיט רוימע בערד...

אַקסלראַד האָט נישט איינמאַל געשוואוירן, אַז ער האָט זיך איבער-צייגט, אַז אין דעם מאָג וואָס ער טרעפט אַן אַ רויטן אָפּן וועג, אין דעם מאָג מוז אים שוין טרעפן עפעס אַן אומגליק און אַ פאַקט איז געווען, אַז ווען אַקסלראַד האָט געטראָפּן אָפּן וועג אַ רויטן, האָט ער מיט זיינע קראַנט-קע, פאַראַלזירטע פּיס געמאַכט אַן אומוועג אַפּ הונדערטער מעטער, אַבי נישט צו טרעפן זיך מיט דעם רויטן פּנים-אַל-פּנים...

גוט אָפּן געמיט איז אונדז אַקטיאַרן דעמאָלט געווען, האָבן מיר באַ-שלאָסן, אַז מען דאַרף זיך אַ שפּיל טאָן און מען דאַרף דעם דירעקטאָר אונ-טערקוקן עפעס אַ רויט אידל...

געזאָגט און געטאָן.

מיר האָבן געוויינלעך געמאַכט אונזערע פּראָבן יעדן מאָג צען אַזייגער

אינדערפרי.

אין דעם מאָג זיינען מיר זיך צונויפגעקומען אין גארטן פריער ווי גע-
וויינלעך און מיר האבן געווארט, ביז אַקסלראַד איז אָנגעקומען צו פארן
אַף זיין פּאַעטאַנדל, (ער האָט נישט געקאַנט גיין) און זיך מיט גרויסער מי-
אַראָפּגעהויבן און זיך צוגעשלעפט אין דער קאַסע אַריין, וואו ער האָט זיך
באַלד פאַרטיפּט אין זיינע טעאַמער-חשכונות.

שטייען מיר אינדרויסן, נעבן אַריינגאַנג אין גארטן און מיר זוכן מיט
ליכט עפעס אַ רויטן. מיר האָבן געוואוסט, אַז דאָס ערגסטע פאַר אַקסל-
ראַדן איז, ווען אַ רויטער קומט צו אים צו דער קאַסע קויפּן אַ בילעט און
ווער שמועסט ווען אַ רויטער קומט באַלד אינדערפרי מאַכן אים דעם פּר-
טישאַטעק, דעמאָלט איז ער גרייט יענעס צו דערלאַנגען מיטן שמעקן אי-
בערן קאַפּ... .

פלוצלינג דערזע איך פּונווייטן אַ אידל אין אַ לאַנגער קאַפּאַטע, נאָר
מיט אַזעלכע פייערדיק רויטע האָר און מיט אַזאַ מין „געפּלאַכטענער“ קאַל-
טענעוואַטער רויטער באַרד, אַז מיר פּילן, דער איד איז ווערט אַ מיליאָן!

לויף איך צו צו דעם אידן: — ר'קרוב, זייטזשע מוחל, איר ווילט גיין
אין טעאַמער?

דאָס אידל קוקט זיך אום, בלייבט אַ וויילע ווי אַפּהענטיק, נאָר באַלד
גיט ער זיך אַ רוף אָפּ: — „דרייטזשעט מיר נישט קיין קאַפּ“ און ער לאַזט
זיך ווייטער לויפּן.

פיל איך אַבער, אַז דאָס אידל איז פּשוט אַן אוצר פאַר אונדזער שפּיצל
וואָס מיר ווילן אַנטון דעם דירעקטאָר און איך לויף אים נאָך און פאַר-
האַלט אים: — פעטער, וואָס טוט זיך מיט אייך? איך ווילט זיך אַפּזאַנג
פון גיין אין טעאַמער? עס שפּילט דאָך היינט פּיינמאַן!...

— מען קאָן עפעס פאַרדינען דערביי? — גיט דער איד אַ פרעג און
עס טרייסלט זיך בעת מעשה זיין רויטע באַרד. און מיר פּאַלט איין, אַז אַן
אַ פאַרדינסטל, וועלן מיר דעם איד נישט געווינען און איך זאָג אים פּשוט,
אַז ער וועט צו דעם געשעפט נישט דערלייגן און דאָס אידל ווערט שוין
זויכער און איך גיב אים אַכיסל ניקל-געלט און הייס אים צוגיין צו דער
קאַסע קויפּן אַ בילעט.

אונדזער אידל גייט צו דער קאַסע און מיר שטייען פּונווייטן און קוקן.
וואָס דאָ וועט זיין דער סוף.

אַקסלראַד איז געזעסן אין קאַסע אַ פאַרטיפּטער אין די חשכונות און
פלוצלינג דערהערט ער, אַז עמיץ וויל קויפּן אַ בילעט און ער וואַרפט אַ
בליק אַף דעם פּריען גאַסט און דערזענדיק פאַר זיך אַמאָ דעם רויטן עק-
זעמפּליאַר, איז ער אַ וויילע געבליבן זיצן אין אַ פאַרגלויוערטע פּאַזע, נאָר
ווען דער איד האָט אים נאַכאַמאַל געפרעגט צי ער קאָן אים פאַרקויפּן אַ

בילעט אין טעאטער אריין, איז דער קראנקער, פארציליזירטער אקסלאראד אויפגעשפרונגען פון פלאץ, געכאפט זיין שמעקן און ארויסגעלאפן פון קא-סע און דאס אידל, זעענדיק ווי אקסלאראד וויל זיך אף אים ווארפן, האט שנעל געהויבן פים און אנטלאפן און אקסלאראד האט אים מיט זיינע קראנ-קע פים נאכגעיאגט א היבשע שמרעקע, ביז דער איד איז עוקר געווען מיט די עטלעכע ניקל וואס איך האב אים געגעבן אפן בילעט און אקסלאראד איז א צימערנדיקער פון כעס און פון מורא פאר דעם שלעכטן סימן, צוריק אריין אין קאסע-בודקעלע און זיך גענומען ביים די וואנסעס זיינע...

פארשטייט זיך, אז מיר זיינען געשמאנען אין א ווינקל פוננדייטן און זיך געקאממעט פון געלעכטער און אין אונדזער קינדישער פרייד, האבן מיר זיך גארנישט אפגעגעבן קיין השבון, אז אונזער אויפטו איז אפשר גארנישט אזא חכמהדיקער און אפשר אויך נישט קיין שיינער. מיר האבן זיך געפרייט מיט קינדישער פרייד...

:: :: ::

פארן פארענדיקן זיינע גאסמראלן אין טשערנאוויץ, האט פיינמאן מיר פארגעלייגט, איך זאל מיט אים פארן קיין לאנדאן. פיינמאן האט נישט געהאט אין זיך דאס בלאפערישע פון אנדערע סמארן, ער איז געווען א קינסטלער פון גאטס חסד און אויך אן ערנסטער מענטש, און ער האט עס מיט מיר געמיינט ערנסט. ער האט זיך אין מיר נישט אזוי שמארק גענויטיקט, אבער ער האט מיך געוואלט ארויסשלעפן פון דעם גאליציא-נער יאמערטאל פאר אידישע אקטיארן. ער האט אין מיר געזען פעא-קייטן און ער האט געוואלט ראטעווען מיין צוקונפט. דאס איז געווען אין דעם יאר, ווען פיינמאן האט זיך פאראייניקט מיט מאַשקאוויטשן אף אבי צופירן דאס אידישע טעאטער אין לאנדאן און דעמאלט האט פיינמאן טאקע מיטגענומען מיט זיך דעם דעמאלט נאך אזוי יונגן אויפגייענדיקן שמערן — ל ו ד ו ו י ק ז א י און אויב לודוויק זאץ איז דערנאך אזוי גרויס געווארן, האט ער דאס געהאט פיינמאנען צו פארדאנקען.

איך בין דערין מער ווי איבערצייגט, אז ווען לודוויק זאץ זאל געווען בלייבן אין גאליציע, וואלט ער דארט פונקט אזוי פארפאלן געווארן ווי א סך גאליציאנער חברים, וואס האבן כפירוש געהאט גרויסע טאלאנטן און זיי זיינען דארט אטראפירט געווארן...

פיינמאן האט מיך געוואלט מיטנעמען קיין לאנדאן און איך וואלט אהודאי געווען אנגענומען זיין באמת פאטערלעכן אַנבאַם, אבער ווי האב איך געקאנט אוועקפארן, אז איך האב געהאט א קראנק ווייב מיט צוויי

קליינע קינדער? אף וועמען האב איך זיי געקאנט איבערלאזן? איך בין געווען געפענטעט מיט אומצורייסכארע קייטן וואס האבן מיך פעסט צו- געהאלטן און מיך נישט דערלאזן גיין אף דער וועלט און עפעס דערגרייכן און מאכן א קארעיערע, כאטש לויט ווי פיינמאן האט עס יעדן געזאגט, איך האב געהאט גענוג מיטל דערפאר.

איך בין געבליבן אין גאליציע מיט דער ארימקייט און צוריקגעשטא- גענקייט וואס האט דעמאלט געהערשט אין אידישן מעטאער און איך האב געקעמפט, אליין זיך אוועקגענומען דעם ביסן פון מויל און אוועקגעשיקט מיין ציפקען אין א קור-ארט און ווען זי איז צוריקגעקומען ווייטער קראנק און מען האט זי ווידער באדארפט אוועקשיקן אין אן אנדער קור-ארט אף צו נעמען בעדער, האב איך נישט מער געהאט קיין געלט, נאר בלויז אן אפגעשפארטן טערקישן לאס (א לאטעריע צעמל) וואס שפילט אייביק, דאס האב איך אין מיינע גוטע טעג געקויפט און עס אפגעשפארט און איצט האב איך דעם לאס געמוזט פארקויפן, כדי צו קענען ציפקען אוועק- שיקן אין צווייטן קור-ארט.

אזוי בין איך געבליבן אין משערנאוויץ און זיך געמוזט אפזאגן פון נייע דערגרייכונגען. זומער האב איך געשפילט אין משערנאוויץ און וויי- טער — אין די פראווינץ-שמעט, שלעפנדיק זיך פון שמעטל צו שמעטל און איך האב זיך געפרייט, וואס איך האב כאטש א גאנץ יאר ארבעט און איך באקום פונקטלעך אויסגעצאלט מיינע לוינען.

מאכט זיך, אז איין יאר, טאקע באלד נאכדעם ווי פיינמאן איז אוועק, האט אקסלראד ווייזט אויס, גענוג אפגעשפארט אפן ווינטער און ער האט נישט געוואלט ארויספארן אף דער פראווינץ, האט ער אויפגעלייזט די טרופע און געזאגט: — קינדערלעך, איר זייט פריי ביז צום זומער... דאס האט געהייסן, ווי ער זאל זאגן: — קינדערלעך, איר זייט פריי צו שטארבן פראנק און פריי פון הונגער...

מיין פרוי איז גראד דעמאלט צוריקגעקומען שוין פון צווייטן קור- ארט און זי איז נאך אלץ געווען קראנק און איך האב אנגעהויבן ארויס- פארקויפן זאכן פון שטוב, כדי צו האבן אף דאקטוירים און מעדיצינען און אף א שטיקל ברויט פאר די קינדערלעך.

נאך וויפל האב איך דאס געהאט זאכן אין שטוב וואס מען קאן פאר- קויפן? עס האט זיך שנעל אויסגעשעפט און עס האט גארנישט געהאלפן, איך האב אריינגענומען אן אלטע גויע אלס דינסט און איך האב זיך ארויס- געלאזן אף דער פראווינץ, און זיך טאקע באלד אנגעשלאסן אן א קליינער טרופע און איך האב אנגעהויבן ווידער שפילן מעטאער.

מיט דער טרופע האט אנגעפירט ליבנאלד מיט זיין פרוי סעפעקע און זיי האבן זיך מיט מיר דערפרייט ווי מיט משיח און איך האב טאקע

באדארפט שפילן די הויפט-ראָלן, ווייל קיין אַנדערן האָבן זיי נישט געהאַט. מיר איז זייער שווער געווען די אַרבעט מיט דער טרופע, ווייל עס האָבן געפּעלט כוחות אָף צו קענען אויפירן דעם דעמאָלט גאַנגבאַרן דע-פּערטואַר. האָב איך געזוכט און געשמוקעוועט און יאָקאַש אויפגעפירט פּיעסן, וואָס כאַטש זיי האָבן מיך קינסטלעריש נישט באַפּרידיקט, האָב איך זיך אַבער צוליב מיין טרויעריקער מאַטעריעלער לאַגע געמוזט צו-פּרידנשמעלן, וואָס איך האָב כאַטש דאָס.

און דווקא, מיט אַט-אָ דער קליינער טרופע, זיינען די געשעפטן געווען גאַנץ גוטע. מיר האָבן אָנגעהויבן אין כּוּטשאַטש, איך האָב געשפּילט די הויפט-ראָלן און מיר האָבן זיך דאָרט דערוואַרבן אַ זייער גוטן גאַמען, וואָס איז אונדז געגאַנגען פאַרויס אין אַנדערע שטעטלעך און ווען מיר זיינען געקומען אין די אַנדערע שטעטלעך, האָט מען אונדז אויפגענומען מיט פּרייד און וואָס ווייטער אַ טאַג, האָט די טרופע פון מיר מער גע-האַלטן און זיך מיט מיר מער געפּרייט.

זיכער האָבן מיך געפּרייט מיינע דערפאַלגן און דאָס וואָס די חברים אַקטיבירן האָבן מיר אַרויסגעוויזן אַזויפיל דרך-אַרץ און אנערקענונג; אַבער די פּרייד איז מיר נישט איינגעגאַנגען, ווייל איך האָב געוואוסט, אַז איך האָב דאָרט ערגיץ איבערגעלאָזן אַ קראַנקע פּרוי מיט צוויי קליינע קינד-דערלעך אָף פּרעמדע הענט, אונטער אויפזיכט פון עפעס אַן אַלטע נויע און איך האָב כּסדר געוואַרט און געהאַפּט, אַז עס זאָל געשען אַ נס, איך זאָל ווידער קענען זיין צוזאַמען מיט מיין ווייב און קינדער.

און דער נס איז געשען.

ווייזט אויס, אַז מיין גאַמען און דער שם וועגן מיינע אויפּטואונגען אָף דער פּראַווינץ, האָבן דערגרייכט ביז לעמבערג, ווייל אין איינעם אַ פּרוי-מאַרגן, וואַקסט אויס באַ מיר אידל גוטמאַן, ער איז געקומען אין גאַמען פון דירעקטאָר-גימפּל מיך אָנגאַזשירן.

איך האָב אין דעם געזען אַ נס פון הימל, נאָר באַלד צושטימען, האָב איך נישט געטאַרט. איך האָב געשטעלט באַדינגונגען. מיין האַרץ האָט זיך טאַקע אין מיר געצאַפּלט, איך האָב געוואוסט, אַז לעמבערג איז פאַרט אַ שטאַט וואו מען קאָן יאָקאַש מאַכן אַ לעבן אויב מען אַרבעט און דאָרט וועל איך דאָך קאַנען אַריבערנעמען מיין פּרוי און קינדער און זיין צוואַ-מען און נישט דאַרפן זיך אַרומשלעפּן גע-ונד און נאַכטראַכטן ביז משוגעת, וועגן דעם וואָס עס הערט זיך אין מיין היים... אַבער האַנדלען, האָב איך געמוזט פאַרזיכטיק. איך האָב געוואוסט, אַז גוטמאַן קומט אין גימפּלס אינמיטערעסן און ער וועט מיר וועלן „אַפּשניידן אַ פּאַלע“... און אַזוי איז טאַקע געווען. גוטמאַן האָט מיר צוגעזאָגט אַ קלעגלעכע גאַזשע און איך

האב פארשטאנען צו האלטן פאסאן און איך האב עס אפגעווארפן און עס איז געקומען צו א דינגעניש, ביז ענדלעך האט זיך מיר איינגעגעבן ארויפ-צוציען אף דער זעלבער גאזשע וואָס איך האב באַקומען באַ אַקסלאַרדן. ווייטער איז עס נישט געגאַנגען. אידל גוממאַן האָט מיר אַריינגעגעבן אין נדן אַרײַן דעם פאַקט, וואָס באַ נײַמפּלען מײַנט עס אַ יאָר-פאַסטן, מען אַרבעט אַף אײַן פּלאַץ און מען דאַרף נישט וואַנדערן, (ער האָט ווײַזט אױס געוואוסט מײַן שוואַכן פּונקט, אַז איך ווײל זײַן צוזאַמען מיט מײַן פּרוי און קינדער און ער האָט געשפּילט אַף אַט דער זיכערער קאַרט...) און זעענדיק אַז ווײַטער גײט עס נישט, האָב איך ווײַניקסטנס געפּאַדערט אַ פּאַרשום, אַז איך זאַל קענען אַריבערנעמען מײַן פּרוי און קינדער קײן לעמבערג און דאָס האָט מיר אידל גוממאַן ענדלעך נאַכגעגעבן.

איך האָב זיך געזעגנט מיט די ליבגאַלדס און מיט די איבעריקע חברים פון אונדזער קליינער טרופּע. איך האָב געזען טרערן אין זײַערע אויגן ווען איך האָב זיך געזעגנט מיט זײ און די טרערן זײַנען זײ נאָך אַלץ גע-שטאַנען אין די אויגן, ווען זײ האָבן מיך באַגלייט צו דער באַן. עס האָט זײ נישט פּאַרדראָסן וואָס איך פאַר אוועק. זײ האָבן געוואוסט, אַז איך האָב די גאַנצע צײַט געהאַפּט אַף דער מינוט, אַז איך זאַל קענען געפּינען אַן אַרבעטס-פּלאַץ וואו איך זאַל זײַן צוזאַמען מיט מײַן קראַנקער פּרוי און קינדער און זײ האָבן מיר די געשעעניש פּאַרגינען פון גאַנצן האַרצן; אָבער זײ האָבן באַווײַנט זײער וויסן מול, וואָס זײ בלייבן איצט אַליין און ווער ווײס וואָס פון זײ וועט ווערן און ווי אַזױ זײ וועלן זיך אַליין קענען ראַנגלען מיט דער נױט...

עס האָט אַנדערש נישט געקאַנט זײַן. איך האָב געמוזט אין זיך אונ-טערדריקן מײַנע סענטימענטן צו די חברים אַקטײַאַרן וואָס האָבן מיך אַזױ כּבּוד געהאַלטן און אַף מיר געליינט אַזױפּיל אַכט, ווײל איך האָב זיך געמוזט צוהערן צו מײַן פּליכט-באַוואוסטזײַן לגבי מײַן קראַנקער פּרוי און מײַנע צװײ קליינע קינדער און איך בין צוזאַמען מיט גוממאַנען אַוועקגע-פאַרן קײן לעמבערג.

:: ::

דער דירעקטאָר גימפּל, האָט זיך, ווײַזט אױס, געריכט צו קריגן אין מיר גאַר עפּעס אַנדערש, ווײל ער איז געווען איבעראַשט צו הערן פון מיר, אַז ער דאַרף מיך אַנאַנסירן אַלס דראַמאַטישן שױשפּילער; ער האָט געהערט וועגן מיר, ווי וועגן אַ כאַראַקטער-שױשפּילער.

דער צופּאַל האָט מיר אָבער צוגעהאַלפּן. דעמאַלט איז גראַד געווען זײַער שטאַרק אין דער מאַדע די פּיעסע „הער במלך“, וועלכע איז שױן

אין לעמבערג אויך געהאט געשפילט געווארן מיט א נאך גרויסן דערפאלג און מען האט זיך דערמאנט, אז איך וואלט אפשר געקאנט שפילן דעם „במלן“, וואלט שוין געווען כדאי.

„דער במלן“ איז דעמאלט געווען פארעכנט צום בעסערן רעפערטואר און איך האב זיך זייער געפרייט צו קענען אויפטראגן אין לעמבערג מיט אזא פיעסע און דירעקטאר גימפל האט מיר נאכגעגעבן און אנאנסירט, אז דער גאסט פאלעפאדע וועט אויפטראגן אין דער בארימטער ראל אלס במלן.

די פ י ש ל ע ר, א זייער פיינע אקטריסע, איז געווען מיין פארט-נערן און אידל גוטמאן מיט שרה ראזנבערג, האבן געשפילט אלס מינע טאטע-מאמע.

בכלל האט דעמאלט אין גימפל-טעאטער אקטואירט א זייער פיינע טרופע און די ראלן פון דער פיעסע זיינען זער גוט איינגעטיילט געווארן און די פארשטעלונג האט געקלאפט.

דאס אידישע לעמבערג, איז געווען א זייער גוטע שטאט פאר אידיש טעאטער, אויב מען האט נאר עפעס דערלאנגט דערין. דער לעמבערגער טעאטער-עולם האט זיך נישט געוואלט לאזן אפמאכן און ווען עס איז דעם עולם נישט געפעלן, האט ער זיך נישט געשעמט, נאר גענומען פראטעסט-סירן באס אפענעס פארהאנג און געווארפן אף דער בינע ארויף זידל-ווער-טער מיט די אויסטערלישסטע קללות, וואס לעמבערג פון הינטער דער שיל האט זיך מיט זיי אזוי אויסגעצייכנט...

ווען אבער גימפל האט געזוכט אפצופרישן זיין טעאטער און דעם עולם איז געפעלן א פארשטעלונג, האט שוין דער עולם נישט געזשאלע-וועט מיט קיין אפלאוזן און ער האט פון באגייסטערונג שיער נישט צע-טראגן דאס טעאטער...

איך האב אויסגעהאלטן דעם עקזאמען מיט א גאלדענעם מעדאל.

נאכן צווייטן אקט, האט זיך דער טעאטער-עולם אזוי צעשטורעמט מיט אפלאוזן און אוואציעס, אז עס האט אויסגעזען, אז מען וועט צעטראגן דעם טעאטער. דירעקטאר גימפל האט ווי געוויינלעך געשמייכלט, אבער ער האט זיך געשמאלצן אין נחת, ווען מען האט אים פון אלע זייטן גרא-טולירט און געמאכט קאמפלימענטן פון אנערקענונג פאר דעם נייעם גאסט, דעם קינסטלער פאלעפאדע, וואס ער האט געבראכט און דאלי גימפל האט זיך אויך נחתדיק געדרייט די וואנסעלעך און אקטיארן האבן צווישן זיך קאמענטירט, אז עס האבן דאך שוין געשפילט אביסל „במלנים“ אין לעמ-בערג, נאר אזא „במלן“ ווי פאלעפאדע, האט נאך קיינער דא נישט דער-לאנגט ...

כאטש די פיעסע איז שוין אין לעמבערג געווען היבשלעך אפגע-
שפילט, פונדעסמוועגן איז זי נאך געגאנגען און געגאנגען און כסדר בא
גוטע געשעפטן און איך האב שוין אנגעהויבן מערקן די קנאה-בליקן פון
אידל גוטמאן און איך האב פארשמאנען, אז ער קאן זיך זיכער נישט מוחל
זיין, וואס ער אליין האט מיך נאך אריבערגעבראכט קיין לעמבערג, וואו
ער האט זיך כסדר געהאלטן פאר דאס אויבערשטע פון שמויטל און פלוצ-
לינג זעט מען אים נישט ארויס...

אין איין אונט, נאכן צווייטן אקט, קומט ארויף א דעלעגאציע פון א
פאריין אף דער בינע, זיי גראטולירן מיר און זיי הויבן אן פארהאנדלען
וועגן קויפן א בענעפיט-פארשמעלונג פאר זייער ארגאניזאציע, נאר מיטן
באדינג, אז מען זאל שפילן דעם „בטלן“.

בא דער זייט שטייט אידל גוטמאן און איך באמערק, אז זיינע אויגן
שפריצן מיט פייער און לויט ווי איך האב שוין געהאט געהערט וועגן אים,
האבן מיר איצט זיינע בליקן געזאגט, אז ער וועט שוין דעם ענין נישט
אדורכלאזן גלאטיק.

נאך דעם פייער-שפייענדיקן בליק וואס איך האב יענעם אונט געזען
בא אידל גוטמאן, האב איך יעדן טאג געווארט אף עפעס א געשעעניש,
אבער איך האב בשום אופן נישט געקאנט וויסן וואס מיך דערווארט און
פון וואס איך וואלט זיך אפשר באדארפט היטן.

ענדלעך איז געקומען דער טאג פון דער פארקויפטער פארשמעלונג.
אלע בילעטן זיינען געווען אויספארקויפט און דער טעאטער פול גע-
פאקט מיט א יום-טובדיק געשטימטן עולם און די פארשמעלונג הויבט
זיך אן.

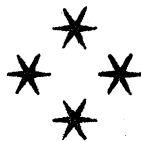
די פארשמעלונג איז געגאנגען אזוי ווי כסדר, לויט דערזעלבער ראף-
פארטיילונג און גוטמאן מיט דער ראזענבערג, האבן געשפילט אלס מיינע
טאטע-מאמע.

אין צווייטן אקט, ווען איך האב די שמארקע סצענע מיט טאטע-מא-
מע, האב איך לויט דער איינשמעלונג, געשפילט רעאליסטיש און ווען איך
גיב זיך מיט אימפעט א ווארף אף קידוש-השם, האבן מיך „טאטע-מאמע“
אדער גוטמאן און ראזנבערג אונטערגעכאפט און מיך נישט געלאזן פאלן.
איצט, ווען איך האב דורכגעפירט די סצענע אזוי ווי שמענדיק, האט
זיך גוטמאן פונקט אין דער מינוט אפגערוקט פון פלאץ און ער האט מיך
געלאזן פאלן און איך בין טאקע געפאלן מיט קאפ אפן פארענטש פון א
שטול און איך בין געפאלן מיט אזא אימפעט, אז איך בין געבליבן ליגן
ווי טויט.

צום גליק, פאלט פונקט אין דעם מאמענט דער פארהאנג און די גע-
שעעניש איז געבליבן א סוד פארן פובליקום.

מען האט מיך אפגעמונטערט און ווען איך בין געקומען צו זיך, האב איך, און דאס, ערשט נאך א היבשער וויילע, געפרעגט גוממאנען, פארוואס ער האט מיך נישט אונטערגעכאפט, נאר אַנשטאָט צו פארענטפערן זיך, האט ער זיך גאר אָף מיר צעשריגן: — וואָס פאַר אַן אונטערהאַפער בין איך דאָס באַ אייך? און איר מיינט טאַקע, אַז איך וועל באַ אייך כסדר שפילן דעם טאַטן? ניין! און ווען מען זאַל אים אַנשיטן אַ שטוב מיט גאַלד, וועט ער מער דעם טאַטן נישט שפילן און ער וועט קיינעם נישט אונטערכאַפן ...

איך האב שוין פריער געוואוסט ווער עס איז אידל גוממאן און איצט האבן איך זיך נאך מער איבערצייגט, אַז די שאַרם זיינען געווען גערעכט מיט דעם וואָס זיי האָבן דערציילט וועגן אים, נאַר אַזוי ווי איך האָב גע-דענקט אַן מיין קראַנק ווייב און קליינע קינדער, האָב איך פאַרביסן די ליפן און זיך געמראַכט, אַז נישטקשה, איצט איז נאָך צופרי, אַבער עס וועט קומען דער מאַמענט, ווען איך וועל דעם גוממאַנען אַפּזוכן... און דער-ווייל האָב איך געמאַכט אַ שווייג...

פינפאנצוואנציקסטער קאפיטל

אידל נוממאן אין סופליאר-קאסטן. — איך פיר דורך א רעוואלוציע און שפיל אף אידיש. — מיין זיסער זיג איבער די „דייטשן“ — געדאנקען וועגן זעלבסטמארד. — איך דער נייער דירה. — נוממאן מאכט א טעות מיטן צוטיילן מיר א „קליינע“ ראלע. — איך שמיר נוממאנען אויס א פאר נייע ווייסע הויזן.

איך מוז דא דעהמאנען, אז כאטש איך האב געלעבט און געאטעמט מיט מעאטער, כאטש איך האב — זייענדיק אין די גרעניצן פון מעאטער-אקטואציע — נישט געזען קיין שום אנדער וועלט און קיין שום אנדער לעבן א הויז מעאטער, האב איך ליב געהאט מיין פרוי און מייע קינדער און אזוי עם איז מיין פרוי אביסל בעסער געווארן און מייע פארדינסטן זיינען נישט אוועק בלויז אף דאקטוירים און מעדיצינען, איז געווען גרויס מיין פרייד און איך בין ווידער געווען אויך א גליקלעכער פאמיליען-מאן. מיין פרוי האט עם אוודאי נישט געטארט, צוליב איר געזונטהייט, אבער עם איז געשען, זי האט געבוירן א דריט קינד; די ערשטע צייט איז ציפקע געווען דערצו א געזונטע מאמע און איך האב געמיינט, אז אט הויבט זיך פאר מיר אן א גליקלעכע צייט.

דער דירעקטאר האט ארויסגעוויזן צו מיר א סך פריינטשאפט. עם קאן זיין, אז דאס איז געווען א דאנק די גומע געשעפטן וואס ער האט געמאכט מיט מיר, אבער דער פאקט איז געווען פאקט, אז דירעקטאר גימפל האט זיך מיט מיר פארשטענדיקט וועגן רעפערטואר און ער האט מיר בא יעדער געלעגנהייט ארויסגעוויזן, אז ער האלט פון מיר, כאטש אידל נוממאן האט קיינמאל נישט דורכגעלאזן די געלעגנהייט, צוזומראגן צום דירעקטאר א רכילות קעגן מיר.

זעענדיק, אז די רכילות ווירקן נישט, האט זיך נוממאן גענומען אף דרייסטערע וועגן; ער האט מיך געזוכט צו פראוואצירן און שווער מאכן דאס לעבן, אפשר וועט ער מיך אזויארום קענען פטור ווערן פון טרופע.

איך האב דעמאלט באשלאסן אויפצופירן „בר-ככבא“ און איך האב פאר זיך גענומען די ראל „פאפוס“ און נוממאן האט געשפילט „אליעזר“.

איך בין נישט געווען אפהענגיק פון סופליאר, ווייל איך האב מיין ראל גוט געקענט, אבער, גוטמאן האט אפגעטאן א שטיקל ארבעט, וואס האט שיער דערפירט צו אן אפענעם סקאנדאל.

סופליאר אין גימפל-טעאטער איז דעמאלט געווען פריזאמענט, א געוועזענער בוכהאלטער, וואס האט געהאט א גרויסע נייגונג צום אידישן טעאטער און ער איז געווארן א סופליאר. ער איז נאך געווען „גריין“ אין דער פראפעסיע און עס איז גענוג געווען די קלענסטע פראוואקאציע, אז דאס זאל אים אינגאנצן צעטומלען.

מאכט זיך, אז אין ערשטן אקט, ווען איך האב מיין דיאלאג מיט דינהן, ווערט פלוצלינג אינגאנצן שטיל אין סופליאר-קאסטן. איך ווארף א בליק אין קעסטל אריין און דערזע דארט זיצן גוטמאנען, כאראקטעריזירט מיט דער לאנגער ווייסער בארד אלס אליעזר, גוטמאן זיצט נעבן פריזאמענטן און וויל אים ארויסרייסן די פיעסע פון האנט.

די געשיכטע האט מיך זייער אויפגעברויזט און איך האב באלד, אף דער אפענער בינע, גענומען רעאגירן. איך האב געמאכט א פויזע און א זאג געגעבן, אזוי, אונטער די ציין: — זאל ער ארויסגיין פון קאסטן!... גוטמאן האט זיך נאך אלץ נישט גערירט פון ארט. מיין אויפרעגונג איז געוואקסן און איך האב שוין אויסגערופן אפן הויכן קול: — זאל ער שוין ארויסגיין פון קאסטן!

דער עולם האט שוין אנגעהויבן פילן, אז דא איז עפעס נישט גלאט און עס האט זיך שוין געהערט א געמורמל, דא האט זיך שוין אידל גוט-מאן דערשראקן, מורא האבנדיק פאר אן אפענעם סקאנדאל און ער איז ארויס פון סופליאר-קאסטן.

ווען דער אקט האט זיך געענדיקט, בין איך צוגעלאפן צו פריזאמענטן און אים געפרעגט וואס עס איז געשען און ער האט מיר גאנץ אפנהארציק דערציילט, אז גוטמאן איז אריין צו אים אין קאסטן און ארויסגעריסן בא אים דעם טעקסט, זאגנדיק, אז פאלעפאדע איז נישט קראנק צו קענען די ראל אויסנווייניק...

איך בין געווען זייער אויפגערגעט, אבער איך האב זיך באמיט צו בא-הערשן מיין כעס, איך האב גוט געדענקט מייע פליכטן צו מיין היים. צו מיין פרוי און דריי קליינע קינדער און איך האב פארביסן די ליפן און דעם ענין פארשווייגן.

גוטמאן האט צו זיך געהאט עטלעכע פון זיינע נאנטסטע חברים, וועל-כע האבן אים געהאלפן אין זיינע שטילע אינטריגעס קעגן מיר און זען מיר זיינען אריבער צו א געמישטן רעפערטואר און מיר האבן אנגעהויבן שפילן לאטיינערס פיעסן, האבן גוטמאן מיט זיינע מיטהעלפער, באקומען נייעם

שטאף אף צו קענען אינטריגירן קעגן מיר און חוזקן פון מיר, אבער זיי האבן געהאט איין דורכפאל נאכן צווייטן.

איך מוז דא דערמאנען איין עפיוזה, וואס כאראקטעריזירט די דעמאל-טיקע צייט אין אידישן טעאטער אין לעמבערג און אזוי אין גאנץ גאלי-ציע, וואו מען האט געשפילט לאמיינערס פיעסן בכלל אין דייטש און אוודאי די צוויי פיעסן „אשה רע“ און „כל נדרי“, און איך האב געוואגט צו מאכן א רעוואלוציע און שפילן די צוויי פיעסן אף אידיש.

איך האב זיך שוין פון לאנג געהאט ארומגעטראגן מיטן געדאנק, אז מען דארף לאמיינערס פיעסן „מגיר זיין“ און זיי פאראידישן און איצט, אז איך האב געהאט דאס ווארט באס שטעלן א פיעסע, האב איך מוין באשלוס געוואלט דורכפירן.

איך שפיל דעם הויפט-העלד פון „אשה רע“, דעם „גענעראל אכנר“ וואס רעדט אלעמאל „דייטש“ און איך שפיל אים דווקא אידיש און איך פיל באלד, אז מוין עקספערימענט האט זיך מיר איינגעגעבן, דער עולם האט דערפילט אין אכנרן אן אמתן אידישן העלד וואס רעדט אין דעם עולמס שפראך און איז דעריבער דעם עולם נענטער צום הארצן, און איך פיל, אז דער עולם זעט אין מיר דעם אמתן היסטאריש-אידישן העלד. אלע מיינע פארטנערס ריידן צו מיר אף דייטש און איך ענטפער זיי אף אידיש און מיינע קאלעגן, די „גוטע פריינט“ ווינקען איינער צום אנדערן און שושקען זיך איבער און שטיקן זיך ממש פון געלעכטער, באשר, דער גע-נעראל אכנר, א ג ע נ ע ר א ל, רעדט גאר זשארגאן פונקט ווי אין לעמ-בערג הינטער דער שיל...

נאך מער, האבן מיינע קאלעגן געהוקט פון מיר, ווען איך האב אין דער צווייטער פיעסע, אין לאמיינערס „כל נדרי“, שפילנדיק אלס דער גרויס-אינקוויזיטאר פוילוס, איך גערעדט אידיש. — הער נאר, הער, א גרויס-אינקוויזיטאר רעדט דאך ביי אים גאר זשארגאן!...

פאר מיינע „גוטע פריינט“ מיט אידלען בראש, האט זיך געוויזן א שטראל פון האפענונג, אז איצט וועל איך זיך אליין, אן זייערע אינטריגעס, האבן דערליידיקט...

זיי האבן אבער גאר שנעל דערלעבט א ביטערע אנטוישונג. שוין די הייסע אפלאזון פון עולם, האבן געוויזן אז מוין עקספערימענט איז אויפ-גענומען געווארן מיט באגייסטערונג און טאמער איז דאס געווען ווייניק, האט זיך דעמאלט אין לעמבערג געפינען א אידיש וואכנבלאט (לידער קאן איך זיך נישט דערמאנען דעם נאמען פון דעם וואכנבלאט און פון די שרייבער), וועמענס רעצענזענט האט אין מיין אויפטו געזען א גאנצע רעוואלוציע אין אידישן טעאטער-וועזן, א רעוואלוציע צום בעסערן און

ער איז ארויס מיט א גרויסן לויב-ארטיקל אין וועלכן ער האט אויסגע-
 דריקט התפעלות פאר מיין גרויסן אויפטו און דער ארטיקל האט אין לעמ-
 בערג, און ווי איך האב דערנאך געהערט, אויך אין גאנץ גאליציע, גע-
 מאכט א געוואלדיקן רושם און איך האב זיך מיט מיין זיג קעגן די „דייטשן“
 שטארק קונה-שם-געווען.

דער אומגעריכטער דערפאלג, האט אידלען נאך מער צערייצט זיינע
 קנאה-געפילן און ער האט נאך שטארקער אנגעהויבן זוכן וועגן און מיט-
 לען ווי אזוי מיר פטור צו ווערן. פונדעסטוועגן, האט ער מיר באַלד אַג-
 געהויבן נאכטון און אויך אנגעהויבן ריידן אידיש אף דער בינע...

ענדלעך האט זיך די צייט פון מינע אזוי-גערופענע גאסטשפילן פאר-
 ענדיקט און איך בין געווארן אן אקטיווער אנסאמבל-אקטיאר, שפילנדיק
 בלויז די ראלן פון מיין ושאַנר. עס האט זיך אנגעהויבן די צייט זין שמור
 דירן נייע אַפערעמעס, יעדן טאג האב איך געמוזט גיין צום דיריזשאַר דאָלי
 גימפל, וועלכער האט מיט מיר איינשטודירט מינע געזאנג-פארטיעס און
 עס האט אויסגעזען, אז מינע קעגנער, וועלן זיך שוין פאמעלעך באַרוואַיקן
 און איך וועל קאנען אַרבעטן רואיק און צופרידן.

:: :: ::

מיט גרויסע דערפאלגן און מיט גאנצע בערג אפלאוזן און פולע קע-
 שענעס מיט כבוד, האב איך זיך יעדע נאכט נאך דער פאַרשטעלינג אומ-
 געקערט אַהיים, נאָר גענוג פאַרדינסטן וואָס זאָלן דעקן מינע גרויסע
 הצטרכותן, דאָס האב איך נישט געהאַט.

פאַקטיש, האב איך גאנץ גוט פאַרדינט, נאָר ווידער איז מיין אומ-
 גליקלעכע ציפקע קראַנק געוואָרן און ווידער איז מיין גאַנץ דאַכרי מזל
 אַריין אין די דאַקטוירים און אין די מעדיצינען און מיין געהאַלט האט
 נישט געקלעקט אף די איבעריקע נויטווענדיקייטן פאַר דער שטוב.

און וואָס ווייטער, איז עס מיט מיין פרוי געוואָרן ערגער. יעדן טאָג
 — אַ דאַקטאָר און מיט די לעצטע גראַשנאָ אין אַפּטייק, און דאַרפנדיק זיין
 אינדערהיים אַ קראַנקן-וועכטער און דערצו אַ ניאַנקע צו מינע פּיצלעך
 קינדער, האב איך אין אַט דער שווערער צייט באַדאַרפט אויסלערנען אין
 איין וואָך צוויי אַפערעמעס מיט צוויי ריזן-געזאנג-פאַרטיעס. די צוויי אַפּע-
 רעמעס זיינען געווען „שלמה המלך“ און „שבת קודש“, אין וועלכער איך
 האב באַדאַרפט שפּילן „לייב ספרדי“.

לויפנדיק פון די פראַכן אַהיים, האב איך זיך באַדאַרפט אַריינכאַפּן
 אין אַ רעסטאָראַן און קויפן עפעס עסן פאַר מיין קראַנקער פרוי און פאַר

מיינע פיצלעך קינדער און ווען עס האט מיר אויסגעפעלט געלט און אהיים-
קומען מיט גארנישט האב איך דאך נישט געקאנט, האב איך זיך געמוזט
דערנידעריקן און בעטן באם רעסטאראטאר, ער זאל מיר אויסכארגן דאס
בימל עסן...

נאך ערגער איז עס געווען, ווען דער דאקטאר האט מיך געווארנט,
אז איך מוז בייטן די וואוינונג, ווייל דא קומט קיינמאל נישט צו די זון
און זי העלפט צו דעם מלאך המות אומברענגען מיין ציפקען. איך בין גע-
לאפן זוכן א נייע דירה און איך האב אפילו געפונען א באדייטנד גרעסערע
דירה צום פראנט מיט א באלקאן און די זון שיינט דארט א גאנצן טאג,
אבער איך האב נישט געהאט גענוג געלט זי צו דינגען און די מורא אז
איך זאל נישט זיין דער שולדיקער אויב מיין פרוי וועט ווערן ערגער, האט
מיך געטריבן, אז איך זאל גיין צום דירעקטאר בעטן א פארשום.

גראד האב איך דעם דירעקטאר גימפל געטראפן אין א שלעכטער
שטימונג און ער האט מיר אן מענות ומענות אפגעזאגט. איך האב גע-
פרוואוּט אפּעלירן צו זיין מענטשלעכקייט און אים דערציילט וועגן מיין
גריוואמער לאגע, נאָר ער איז געווען בייז און עס האט גארנישט גע-
האלפן. די טרערן זיינען מיר געבליבן שמעקן אין האלדז און איך האב
מער נישט געקאנט ריידן. א פארצווייפלטער בין איך ארויס פון דירעק-
טארס הויז. איך האב נישט געוואוסט וואו איך זאל גיין, וואו איך זאל זיך
קערן און ווענדן, און א צעבראכענער האב איך זיך אומגעקערט אהיים,
צו מיין קראנקער פרוי און קינדער. איך האב אפילו נישט געהאט פאר
וואָס צו קויפן עסן פאר מיין אומגליקלעכער פאמיליע.

איך האב זיך דעמאלט אזוי געראנגלט מיט מיין פארצווייפלונג און
מיט מיינע געדאנקען וועגן זעלבסטמאָרד, אז איך ווייס נאָך ביז היינט
נישט, ווי אזוי איך בין געבליבן לעבן.

איך האב זיך געוואלט באפרייען פון דער פאלשער און פארדארבענער
וועלט און טאקע נאָר דער רחמנות צו מיין קראנקער פרוי און די פיצלעך
קינדער, האבן מיך אויפגעהאלטן צום ווייטערדיקן לידן און קעמפן אין
אָט, מיט אזא אַנגעלאָדן האַרץ מיט פאַרצווייפלונג און יסורים און טאַקע
מיט האָס צו דער גאַנצער וועלט, האָב איך באַדאַרפֿט גיין וויילן דאָס ליבע
פּובליקום... האָט דען עמין פון דעם ליבן פּובליקום דעמאלט אפילו גע-
קאנט האבן אן אַנגונג, אז זייער ליבלינג-אַקטיאָר בנציון פאַלעפּאַדע, וועל-
כער פאַרוויילט זיי אזוי פּרעכטיק און זיי באַשענקען אים מיט אַזויפיל
אַפּלאַדיסמענטן, אז אָט אַ דער אַקטיאָר דאַרף אַוועקגיין פון מעאַטער אַ
צעבראַכענער, מורא האבנדיק צו קומען אהיים, ווייל ווער ווייס וואָס זיין
קראַנקע פרוי מוז איצט און צי איז איר נישט אין דער פינצטערער קבר-
שטוב נאָך ערגער געוואָרן...

נאך א שטיקל צייט, ווען איך האב באשלאסן, אז אדער איך וועל בא-
ווייזן צו באקומען אן אנדער דירה, אדער איך וועל א סוף מאכן צו מיין
טרויעריק לעבן, האב איך זיך געשטארקט נאך איינמאל צו גיין צו דירעק-
טאר גימפל און אים בעטן א פארשום.

די פרוי גימפל איז געזעסן נעבן אים באם טיש און דאסמאל איז ער
געווען אין גומער שטימונג. ער האט מיך אויסגעהערט און הערנדיק וועגן
מיין לאגע, האט זיך די דירעקטארשע גענומען ווישן די אויגן פון מיט-
געפיל און דאס האט אונדאי אויך געווירקט אפן דירעקטאר און ער האט
מיר געגעבן דעם פארלאנגטן פארשום, איך זאל קענען דינגען אן אנדער
דירה.

משוגע פון פרייד, בין איך געלאפן און געדונגען די דירה וואס איז צום
גליק נאך געשטאנען לידיק און בין אהיימגעלאפן אנוואגן די בשורה, אז
נאך היינט ציען מיר זיך אריבער אי זדער נייער וויניקער וואוינונג.

עס איז געווען א שיינער טרוקענער ווינטער-טאג, די זון האט גע-
שיינט, אבער נישט געווארימט, האב איך מיין פרוי אנגעטאן אין ווארימע
קליידער, מיר זיינען אריבער אין דער נייער וואוינונג און א פאר שעה
שפעטער, האב איך ציפקען ווידער גוט איינגעהילט און האב זי ארויסגע-
פירט אפן באלקאן און זי אוועקגעזעצט קעגן דער זון.

אויך די קינדערלעך האבן זיך ארויסגעריסן אפן באלקאן, אזוי ווי די
פייגעלעך האבן זיי זיך געריסן צו דער פרויהייט און צו דער זון און זיי
האבן זיך אפן באלקאן געשפילט און ציפקע האט געקוקט ווי די קינדער
שפילן זיך אזוי גליקלעך און טרערן האבן אויפגעגלאנצט אין אירע טיף-
אריינגעפאלענע, אבער דאך גרויסע, שווארצע אויגן.

באם דרויסן-ליכט, האב איך ערשט כולטער געזען מיין גרויסן אומ-
גליק, ווען איך האב באטראכט מיין קראנקע ציפקע. גרויסע געלע פלעקן
האבן איר כסדר ארויסגעשלאגן אפן אפגעצערטן פנים און אונטער די
אויגן, איז אינגאנצן געווען עפעס ווי אויסגעהוילט, נאר בלויז די שווארצע
גרויסע אויגן זיינען געבליבן און נאר אין זיי, האט זיך אפגעשפיגלט, אז
זי איז ערשט קוים איין און דרייסיק יאר אלט.

ציפקע קוקט אף מיר. זי קוקט און באטראכט מיך פון אויבן ביז אראפ
און איך זע, אז זי קעמפט מיט זיך, זי וויל מיר עפעס זאגן, נאר זי ווייס
נישט צי זי ד א ר א פ עס מיר זאגן, אבער ענדלעך באשליסט זי און זי
הויכט אן מיט א ציטערדיק קול:

— דו ווייסט, בניציון?... דו ביזט נאך א גאנץ שיינער יונגערמאן... דו
וועסט נאך קענען חתונה האבן און זיין גליקלעך...

די אַרימינקע; זי האָט געוואוסט, אַז זי שמאַרמט און זי האָט זיך שוין צוגעוואוינט צום געדאַנק, אַז אַזוי דאַרף זיין. אַף אַ וויילע האָט זי אַוועקגעדרייט אירע בליקן און איך האָב גוט געזען, אַז פון אירע מיפע שוואַרצע אויגן קייקלען זיך אַרויס צוויי גרויסע טרערן. זי האָט נישט גע-וואָלט, אַז איך זאָל זען אַז זי וויינט... נאָר באלד, ווי וועלנדיק דערפילן אַ באַשלוס וועלכן זי טאָר מער נישט אַפלייגן, האָט זי ווידער אַף מיר אַנגע-שמעלט אירע בליקן און זי האָט אַפּסניי אַנגעהויבן:

— בנציון... פאַר דיר וועט זיך אַנהויבן אַ ניי לעבן... וויל איך... דו זאַלסט נישט פאַרלאָזן אונדזערע קינדערלעך...

מער האָט זי נישט געקאָנט. טרערן האָבן איר אַ פלייץ געטון פון די אויגן און אַן אַ קול האָט זי געוויינט. וואָס האָב איך איר געזאַלט זאָגן? מיט וואָס האָב איך זי געקאָנט טרייסטן? דער מיפער רחמנות-געפיל האָט אַזוי פאַרצאַפלט מיין האַרץ, אַז איך האָב נישט געקאָנט אויסריידן קיין וואָרט און איך האָב פשוט נישט געפונען קיין טרייסט-וואָרט פאַר מיין קראַנקער פרוי.

האַב איך זיך אַוועקגעזעצט נעבן איר, מיט מיין טאַשנמוך אַפּגעווישט די טרערן פון אירע אויגן און איך האָב שוויינגנדיק גענומען גלעזן אירע האַר.

לאַנג זיינען מיר אַזוי ביידע געזעסן שוויינגנדיק, יעדער פון אונדז פאַרטיפט אין זיינע טרויעריקע מחשבות, נאָר די אומשולדיקע שעפעלעך, זיי האָבן נישט געפילט די דראַמע וואָס שפילט זיך אַפ אַרום זיי, זיי האָבן זיך געשפילט און געשטיפט איינס מיטן אַנדערן, אַזוי ווי די לעבנסלוסטיקע זומער-פייגעלעך אַנטקעגן דער וואַרימער זון...

:: :: ::

פונדעסמוענגן, בין איך ווייטער אַנגעגאַנגען מיט מיין מעאַטער-אַר-בעט און ווייטער געשפילט מיט גרויסע דערפאַלגן און אידל גוממאַן האָט אַלץ נישט אויפגעהערט ווכן פאַרטלען, וויאָזוי מיר צו דערגיין די יאָר, אַז איך זאָל אַליין מוזן עוקר זיין פון טרופע.

און עס האָט זיך געמאַכט אַזוי, אַז ווען איך בין שוין געווען אויס גאַסט, האָט אידל גוממאַן ווידער באַקומען די לייצעס פון דער גאַנצער טרופע אין זיינע הענט און זייענדיק רעזשיסאָר, האָט ער גענומען פאַר-טיילן די ראלן נישט ווי ער האָט עס פאַרשמאַנען אַז ער דאַרף פאַרטיילן, (און פאַרשמאַנען האָט ער דווקא יא) נאָר ווי אים האָט געלוינט פאַר זיינע אַמביציעס.

אפילו פון דער נארישסטער פיעסע פון ביליקן רעפערטואר, האט ער זיך גענומען די הויפט-ראל און ווייל די פיעסע איז געווען א ביליקע און א נארישע, האט ער זיך נישט אינטערעסירט מיט די איבעריקע ראלן, נאר פשוט גענומען די קלענסטע ראל און זי מיר דערלאנגט.

אפן פאפיר, איז די ראל באמת געווען די קלענסטע. בלויז צוויי זייט-לעך, וואס מען גיט געוויינלעך א פירט-ראנגיקן שוישפילער. אין ערשטן אקט, האב איך איבערהויפט נישט באדארפט דערשיינען און אין צווייטן, בלויז מיט א דריי-פיר פראזן; דערפאר האב איך אבער אין דריטן אקט א סצענע אלס שיכור, וואו איך דערקען מיין זון (גוטמאנען), וועלכער וויל מיר בשום אופן נישט מוחל זיין מיינע אמאליקע חטאים וואס איך בין בא-גאנגען קעגן זיין מוטער און איך פאל צו זיינע פיס און בעט זיך בא אים רחמים, ביז איך הויך אויס מיין פארזינדיקטע נשמה און איך שמארב.

מיט דער שמארב-סצענע ענדיקט זיך טאקע מיין ראל און גוטמאנען איז גארנישט איינגעפאלן, אז איך קאן פון אט דער קליינער ראל עפעס מאכן און ער האט באלד באדארפט קריצן מיט די ציין פאר זיין גרויסן טעות.

אגב, האט זיך בעת דער סצענע געמראפן א שטיקל מכשול, איך האב גוטמאנען פארשמירט מיט מיין גרים א פאר נייע ווייסע הויזן און ער האט געהאט א גומע געלעגנהייט צו קענען אויסשוימען זיין כעס קעגן מיר. די געשיכטע איז געווען אזוי:

גוטמאן האט געשפילט אלס מיין רייכער זון און ער האט צו דער פיע-סע באנייט א ספעציעל באשטעלטן שיינעם ווייסן אנצוג.

בעת אונדזער באגעגעניש אין דריטן אקט, שיט ער אף זיין שיכורן פאטער פעך און שוועבל און רעכנט אים אויס אלע חטאים וואס ער איז באגאנגען קעגן זיין אומגליקלעכער מאמען און איך, אלס שיכורער פא-טער, ווארף זיך אים צו די פיס און באמי זיך צו רירן זיין הארץ, ער זאל רחמנות האבן אף זיין אלטן צעבראכענעם טאטן, וואס איז שוין גענוג אפ-געקומען פאר זיינע אמאליקע זינד און ליגנדיק אזוי אף דער ערד, נעם איך אים ארום זיינע פיס און קוש אים און בעט בא אים, ער זאל מיר מוחל זיין.

געווען איז גראד דעמאלט א זייער הייסע זומער-נאכט און דער זאל איז געווען פול געפאקט מיט מענטשן און שפילנדיק מיין סצענע מיט הארץ און געפיל, ווי איך וואלט באמת געווען א שיכורער טאטע, האב איך זיך אין מיין עקסטאז דערווארימט און דער גרים אף מיין פנים, האט זיך פון דער היץ אנגעהויבן אויפלייזן און קושנדיק גוטמאנען פיס, האב איך אים אומגערן פארשמירט מיט מיין גרים זיינע נייע ווייסע הויזן...

ועענדיק ווי שמאָרק איך האָב געשפּאַנט דעם עולם מיט מיין סצענע, האָט ער מיך געוואַלט אַרויסברענגען פון טאָן און באַם אַפענעם פּאַרהאַנג גיט ער מיר אַ זאַג: — זיי פּאַרזיכטיק, הער אויף שמירן מייע הויז... —

איך בין שוין אַבער נישט קיין היינטיקער באַם מעאַטער, הער איך אים ווי דעם פּאַראַיעריקן שניי און איך גיי אָן מיט מיין שפּיל און איך פּיל, אַז דער עולם איז מיט מיר און ווי נאָר איך שפּיל אָפּ מיין שטאַרב-סצענע און דער פּאַרהאַנג פּאַלט, ווערט אזא דונער-אַפּלאַז אין סאַלאַן, און דער עולם פּאַלט אַריין אין אזא התפעלות, אַז ער הויבט אָן שרייען: — פּאַלעפּאַדע! פּאַלעפּאַדע! בראַוואַ, פּאַלעפּאַדע!... און דער אַפּלאַז האַלט אָן אַרום פינף מינוט און מען מוז אומציייליקע מאַל אויפהויבן דעם פּאַר-האַנג, איך זאָל זיך נייגן פּאַרן עולם...

דער טעות, וואָס גוטמאַן האָט געמאַכט מיט געבן מיר די כלומרשט קליינע ראַל, האָט גוטמאַנען נאָך מער אַרויסגעבראַכט פון די כלים און נישט האַבנדיק עפעס אַנדערש, האָט ער זיך אָנגעכאַפט אָן די פּאַרפּלעקטע הויזן און יעדן האָט ער געוויזן וואָס פּאַר אַ גרויסן שאַדן איך האָב אים פּאַראַורזאַכט און אַז איך האָב אים דאָס באַוואוסטזיניק געטאָן און ער האָט זיך נאָך אַלץ נישט באַרוואַיקט, ביז דער דירעקטאָר איז אָנגעקומען און ער האָט מיך אויך פּאַר וואָס פּאַרקלאַגט און דער דירעקטאָר, וועלנדיק באַרוואַיקן גוטמאַנען, קומט צו צו מיר און מאַכט מיר אַ פּאַרוואַורף, פּאַר-וואָס איך האָב דאָס געטאָן.

איך האָב דעם דירעקטאָר אָנגעקוקט און אים געוואַלט עפעס ענט-פּערן, נאָר אַפּן מאַמענט האָב איך זיך געכאַפט, אַז וואָס איך זאָל אים איצט נישט ענטפּערן, וועט עס קומען צו אַ קאַנפּליקט, אַף וועלכן גוטמאַן האָט אזוי אַרויסגעקוקט און איך האָב זיך באַהערשט און דווקא געשוויגן.

ערשט ווען איך האָב זיך אַפּגערוט און אויסגרימירט און אָנגעטאָן זיך פּאַרטיק צום אוועקגיין, בין איך פּאַרבייגעגאַנגען פּאַרביי גוטמאַנען און איך האָב אים שאַרף אַריינגעקוקט אין די אויגן און ער איז בלאַס געוואָרן. ער האָט געמיינט, אַז שוין ברעכט אויס דער סקאַנדאַל אַף וועלכן ער קוקט אַרויס און ער האָט זיך געגרייט צו אים.

איך האָב זיך אַבער באַהערשט און אָן אַ וואָרט אויסצוריידן, בין איך אַרויס פון גאַרדעראַב און זיך געלאָזן מיט אַ פּול האַרץ, אַף מיין וועג אַהיים, צו מיין קראַנקער פּרוי.

זעקסאונצוואנציקסטער קאפיטל

דאס אינגל מיט דער קרוםער נאז. — איציק דייטש ווערט מיין האר
ציסקער בוזעספריינט. — איד מוז ציפקען אינטערנירו אין א שפיטאל.
— „יאקעש“ פון „משה הייט“ וויל נישט טאנצן קיין סאלא. — איד גיס
אויס אה גוטמאנען מיין פארביטערט הארץ. — נישטא מער די מאמע
פון מיינע דרוי קליינע קינדערלעך... צוריקגייענדיק פון דער לוייה, רעדט
מען מיר א שידוך מיט א... פארהייראטער פרוי.

ווי עס איז צו פארשמיין פון פאריקן קאפיטל, איז די גימפל-טרופע
אויך געווען די גוטמאן-טרופע. גוטמאן האט געוואוסט ווי אזוי צו גע-
ווינען דעם הונדערט פראצענטטיקן צומרוי פון נארישן שמייכלענדיקן די-
דעקטאר און זייענדיק דעם דירעקטארס ערשמע האנט, האבן אים די
פחדנותדיקע אקטיארן פון טרופע געשמייכלט נאך מער ווי דעם דירעק-
טאר גופא.

עס איז געקומען אזוי ווייט, אז וויסנדיק וועגן גוטמאנס באציאונג צו
מיר, האט מיך קיינער פון טרופע נישט געוואגט צו באגריסן, ווען גוטמאן
האט געזען... איך האב די הערצער פון די ארימע אקטיארן גוט פארשטא-
נען און זיי נאר באדויערט, פאר זייער הכנעה.

דאס אינטערעסאנטסטע דערפון איז געווען, וואס גוטמאן אליין, האט
מיך דווקא יא באגריסט און ער האט עס נאך אפילו געמאכט מיט אן אומ-
פארשעמטן שמייכל, און עס האט מיך שמארק פארדראסן, וואס איך מוז
אים ענטפערן אף זיין באגריסונג.

:: :: ::

צווישן דער טרופע האט זיך געפונען איינער א אינגל, מיט א קרו-
מער נאז.

ער איז נישט געווען אין טרופע אלס אקטיאר, נאר בלויז אלס כא-
ריסט. ער איז פון ערגיץ-וואו געקומען צוזאמען מיט זיין ברודער דעם חזן
קיין לעמבערג און ער איז געווען דעם ברודערס משורר און ווכנדיק פרנסה.
איז דאס אינגל אריין אין גימפלס טעאטער אלס כאריסט.

עם איז מיר גארנישט שווער געווען צו דערקענען, אז דאס אינגל קומט פון רוסלאנד. זיין אויסזען, זיין קליידונג און זיין לשון, האבן געגעבן צו דערקענען, אז ער שטאמט פון ארימען געסל אין רוסלאנד און אט דער ברייטהארציקער בחור, איז מיר באַלד געגאנגען געוואָרן צו מיין געמיט, ווי די אלע גאליציאנער אַקטיאָרן, מיט זייער העפּלעכן, אַבער זעלמן ווען — ערלעכן שמייכל.

דער בחור, איציק איז געווען זיין נאָמען, האָט זיך צו מיר צוגעשארט און דווקא פונקט דעמאלט, ווען אלע האָבן זיך אויס מורא פאר גוטמאָנען, פון מיר דערווייטערט. ער, דער איינציקער אין טרופע, האָט באַוווּן, אז ער ציטערט נישט אזוי פארן שטיקל ברויט און ער וויל פאר דעם שטיקל ברויט נישט פארקויפן זיין זעלבסטשטענדיקייט.

דער דירעקטאר עמיל גימפל און דיריזשאר דאָלי גימפל, האָבן פון איציען זייער געהאלטן, כאָטש אלע האָבן געחוזקט פון אים, פארוואָס ער האָט זיך אַ נאָמען געגעבן ד י י ט ש, בעת ער קאָן נישט קיין איין וואָרט דייטש, און אפילו פון זיין אידיש ריידן, האָבן זיך אלע געהאלטן באַ די זייטן פון לאָבן.

דער בחור האָט אַבער געהאָט אַ גאָר באַזונדערע צוציאונגס-קראַפט און טראַץ זיין שקאַצעוואַטע זעלבסטשטענדיקייט, האָט דער דירעקטאר געמאַכט אַן אויסנאַם און געגעבן דעם פראַסטן כאַריסט אַ שאַנס, אויפצו-טרעטן אין אַ געזאַנגס-ראַל אַלס „דער פאַסטוֹך“ און דאָס נישט שיינע בחורל מיט דער קרומער נאַז, האָט מיט זיין זעלמענער שטים און מיט זיין מתיקותדיקן זינגען, איבעראַשט דאָס לעמבערגער אידישע טעאַטער-פּובליקום.

נישט קוקנדיק, וואָס איציע דייטש איז געווען מיט גאַנצע אַכט יאָר יונגער פון מיר, האָט ער געוואונען מיין צוטרוי; דאָס אינגל האָט זיך צו מיר צוגעקלעפט און מיר זיינען געוואָרן אויפריכטיקע און געטרייע פריינט.

אין מיין שווערן צושטאַנד, בעת איך האָב זיך כסדר געפינען כאַס ראַנד פון פאַרצווייפּלונג, האָט מיך איציע געטרייסט מיט קלוגע רייד, ער האָט מיר אויסגערעדט און באַרואיקט מיין שווער געמיט און כדי צו באַ-וווּיזן זיין צוגעבונדנקייט צו מיר, האָט ער מיר אויך אַנפאַרטרויט זיינע אינטימסטע סודות און אויבערלעבענישן און די אינטימיטעט, האָט אונדז נאָך מער צונויפגעבונדן און עס האָט אויפגעהערט צו זיין אַ חילוק פון מיין געלט און זיין געלט, מיר האָבן געלעבט און געליטן און זיך געפרייט צוזאַמען, אָף וויפל מיר האָבן דעמאַלט אויך געהאַט פריידיקע סאַמענטן.

טראַכטנדיק וועגן אונדזער דעמאַלטיקער פריינטשאַפט, ווייזט מיר אויס, אז גאָר לעגענדעס קענען דערציילן וועגן אזאַ טיפן צוזאַמענבונד פון

צוויי חברים און איצט, איבערלעבנדיק נאכאמאל יענע צייט, פארקלעמט מיר פשוט דאס הארץ, וואס אויך אזא חכשאפט קאן זיך מיט דער צייט אויסלעשן... און איך דערמאן עס מיט טרערן וואס דייסן זיך מיר פון מיין אנגעפילט הארץ...

:: :: ::

מיין פרויס צושטאנד האט זיך כסדר פארערגערט. עס איז געווען א מוראדיקע זאך, אריינצוקומען אין דער איינציקער שטוב, אין וועלכער מיין ארימע פרוי איז געלעגן אין בעט און נעבן איר, אף דער ערה, האבן זיך געשפילט, געלאכט, אדער געוויינט, אונדזערע דריי פיצלעך קינדער.

ביז היינט ווייס איך נישט, ווי אזוי איך האב אין מיין דעמאלטיקן צושטאנד געקאנט שפילן א ראל אף דער בינע. איך פארשטיי נישט, פונ-וואגען עס האט זיך צו מיר גענומען דער כוח, צו פארגעסן כאטש אף א ווייל מיין טרויעריקע היים און זיך אריינדרינגען אין אן אנדער לעבן, אין לעבן פון דער ראל, וואס איך האב באדארפט אינטערפרעטירן.

און עס קאן זיין, אז איך האב טאקע גייסטיק געליטן און נישט בא-וויזן דאס אף דער בינע, וואס איך האב באדארפט און בא אנדערע אומ-שמענדן געקענט באווייזן.

קיינער האט נישט געוואוסט פון מיין גרויסער פארצווייפלונג, נאר איין איציע און ווען דער דאקטאר האט געזאגט, אז עס דראט א געפאר פאר די קינדער, אויב זיי בלייבן מיט דער מאמען צוזאמען אין איין שטוב, דעמאלט האט מיך איציע גענומען צורידן, איך זאל ציפקען אינטערנירן אין שפיטאל און ער איז געלאפן און געזוכט פראטעקציעס און מיטן ציי-געניש פון דאקטאר, אז זי טאר נישט בלייבן אין שטוב מיט די קינדער. האט מען זי אויפגענומען אין שפיטאל.

איך האב געדונגען אן עלטערע פרוי וואס זאל מיר אכטונג געבן אף די קינדער און יעדן טאג, ווען איך האב באדארפט גיין צו פראכע אדער צו דער פארשטעלונג, האב איך געמוזט וויינען, זעענדיק, ווי די דריי פיצ-לעך קינדערלעך, בלייבן פארבענקטע מיט דער אלטער פרוי, וואס דארף אף זיי אכטונג געבן.

דער פריילינג איז געקומען מיט זיין פראכט, די טעג זיינען אויפגע-שמאנען שיינענדיקע און אפן פארלאנג פון מיין פרוי, האב איך די צוויי על-טערע קינדער מיטגענומען אין שפיטאל, די מאמע זאל זען, אז זיי זיינען געזונט.

מיט א שווערן און טיפן קרעכץ, האָט ציפקע אויסגעדריקט איר מו-
טערלעכן געפיל, ווען איך בין מיט די צוויי קינדערלעך צוגעקומען צו איר
בעט און אין אירע שוין אויסגעלאָשענע אויגן, האָט זיך אָפגעשפיגלט איר
גאַנצע טראַגעדיע צוזאַמען מיט איר אומהיילבאַרער קראַנקהייט...

אין דערזעלבער צייט פון מיין טיפער דערשימערונג צוליב מיין פאַ-
מיליערן אומגליק, האָב איך פונדעסטוועגן געמוזט דערפילן מיט מיינע
פליכטן צום טעאָטער; איך האָבן יעדן מאָג געמוזט זיין באַ די פראַבן און
יעדע נאַכט — שפילן טעאָטער און פריילעך מאַכן דעם עולם און גלייכציי-
טיק — ליידן פון אידל גוטמאַנס הינטער-פיסלעך און פון די אַלע הינטער-
קוליסן פאַרבימערונגען.

מען האָט אַנגאַסירט משה ריכטערס קאַמעדיע — „משה חייט“ (אָדער
,,דער שניידער אַלס געמיינדע ראַט“). אין דער פּיעסע, האָב איך שוין אין
משערנאַוויץ געהאַט געשפּילט די מיטל-ראַל און מיט גרויס דערפאַלג. דאָ
האַט אידל גוטמאַן זיך גענומען די ראַל און מיר האָט ער דערלאָנגט צו
שפּילן „יאַקעשן“. אין מיין טיפער אָפּאַטיע, האָב איך אָפּילו נישט גע-
פּרוּאוּווט זאָגן אַ וואַרט. איך האָב אַנגענומען די ראַל, זאָל זיין יאַקעש.

קיין פראַבן האָט מען נישט געמאַכט, ווייל אַלע זיינען געווען אינגע-
שפּילט און איך בין דערפון געווען זייער צופרידן, ווייל איך וועל האָבן מער
צייט פאַר מיינע פאַמיליען-אַנגעלעגנהייטן.

עס איז געקומען די נאַכט פון דער פאַרשמעלונג און אין צווייטן אַקט,
שטייענדיק שוין אָפּ דער בינע, האָב איך זיך דערמאַנט, אַז אין משערנאַ-
וויץ האָט זיך דער צווייטער אַקט געענדיקט מיט אַ קוואַרטעט, פון וועלכן
יאַקעש איז געווען דער פּירטער.

איך בין געווען זיכער, אַז דאָ ענדיקט זיך דער אַקט אויך צוויי ווי אין
משערנאַוויץ און איך וועל אַוודאי דאַרפן מאַנצן מיטן קוואַרטעט און מיר
האַבן זיך אָפּילו גאַרנישט פאַרשמענדיקט וועגן דעם, און איך שטיי שוין
מיט יסורים אָפּ דער בינע און איך האָב נישט קיין שום אַנדערע ברירה,
ווי וואַרטן וואָס דאָ וועט זיין דער סוף.

אַרויסגעוויזן האָט זיך אַבער, אַז דאָ שפּילט מען די שלום-סצענע אַנ-
דערש. דאָ מאַנצט נישט דער קוואַרטעט, נאָר יאַקעש אַליין דאַרף מאַנצן-
דיק פאַרענדיקן דעם אַקט.

האַב איך דאָך אַבער נישט געוואוסט דערפון, זינגט מען אָפּ און ווען
דער מאַנץ מיינער דאַרף זיך אַנהויבן, שטיי איך אַלץ און וואַרט.
גוטמאַן דענערווירט זיך און זאָגט מיר צווישן די ציין: — פאַלעפּאַדע,
מאַנצט!

— ווער זאָל מאַנצן? — פּרעג איך.

— איר דערהרגעט די פארשמעלונג, זאגט שוין גוממאן מיט א הע-
כערן טאן: — טאנצט!

דאס בלוט שיסט מיר אין פנים אריין און איך פארליר דעם קאנטראל
איבער זיך און איך רופ אויס: — טאנצט איר, איך בין נישט קיין טענצער...
— איר דארפט טאנצן, זאגט ער מיר מיט א דראענדיקן טאן.

— האט איר מיר באדארפט זאגן וועגן דעם פ א ר דער פארשמע-
לונג.

אזוי האבן מיר זיך געדינגען עמלעכע מינוט באס אפענעם פארהאנג
און דער סוף איז געווען, אז דער אקט האט זיך געמוזט ענדיקן און א
טאנץ און דער פארהאנג איז געפאלן.

מיט דעם האט זיך אבער דער עפיזאד נאך נישט געענדיקט, ווייל דער
עולם האט שוין געקענט די פיעסע און מען האט געוואוסט, אז דער צוויי-
טער אקט דארף זיך ענדיקן מיט יאקעשנס טאנץ און דער עולם האט אן-
געהויבן פראטעסטירן און די גאנצע שולד איז געפאלן אף מיר און אידל
גוממאן האט שוין געהאט קעגן מיר א נייע ביימס...

באלד נאך דער סקאנדאלעזער פארשמעלונג, האט גוממאן איבערגע-
געבן דעם נארישעוואטן דירעקטאר, ווי אזוי איך האב ארויסגערופן דעם
סקאנדאל, ווייל איך האב זיך אפגעזאגט טאנצן און דער דירעקטאר איז
שוין גרייט געווען מיר אפצוזאגן פאר אזא שטיקל ארבעט און איך האב
שוין געזען, אז מיט שווייגן וועל איך איצט גארנישט אויפטאן, האב איך
ענדלעך, צום ערשטן מאל, געעפנט מיין מויל און אין קעגנזארט פון די-
רעקטאר, האב איך אנגעהויבן גוממאנען אראפצורייסן די מאסקע און
אויפגעדעקט אלע זיינע ביז-איצטיקע געמיינהייטן קעגן מיר און איך האב
אויך אויפגעקלערט דעם היינטיקן פאל, מיט יאקעשנס טאנץ, וועגן וועלכן
ער האט מיר פאר דער פארשמעלונג נישט געזאגט קיין איין ווארט און
איך בין פשוט נישט געווען צוגעגרייט.

איך בין שוין אריין איז אזא אזא ארט פון אראפריידן זיך פון הארצן
און אויסכטלען אלע מיינע בייזע חלומות צו גוממאנס קאפ, אז עס האט
מיד געקאסט א סך מי זיך צו באהערשן און ענדלעך בין איך צוזאמען מיט
מיין חבר איציע דיימט, ארויסגעגאנגען פון גארדעראב און איציע האט
מיד באגלייט דעם גאנצן וועג אהיים, טרייסטנדיק מיד, אבער איך האב
קיין טרייסט דעמאלט נישט געפונען. אף מיין געלעגער האב איך נאכאמאל
איבערגעטראכט און איבערגעפילט אלץ וואס האט פאסירט מיט מיר, מיין
לעבן אינדערהיים, מיין קראנקע פרוי, וואס סאיז צו איר נישטאף קיין רעמונג
און מיינע דריי קליינע קינדערלעך און מיינע ליידן אין טעאטער און די
אלע ליידן האבן זיך צונויפגעפלאצנטערט אין איין טראגישן פלאנמער און

מיך גענומען דריקן אונטערן הארץ און ערשט ווען איך האב זיך גוט אויסגעוויינט און נאָס געמאַכט דאָס קישן מיט מיינע טרערן, האָב איך זיך באַרוואַיקט און בין איינגעשלאָפן אין אַ מידן, מידן שלאָפן...
 קוים עטלעכע שעה אָפּגעשלאָפן, פיל איך, מען וועקט מיך.
 איך שפּרינג שנעל פון בעט, איך פאַרשטיי שוין וואָס עס מיינט. עס האַלט שלעכט מיט ציפקען און מען רופט מיך אין שפיטאַל.

ואיך קוק צו די שלאָפנדיקע קינדערלעך, ניין, זיי טאָר איך איצט נישט אויפרייסן פון שלאָפן. איך לויף אַוועק אין שפיטאַל, איך זע שוין מער נישט ציפקען, נאָר אַ לעבעדיקן מת. אַפילו אירע אויגן, וואָס האָבן נאָך נעכטן אַזוי לעבעדיק זיך באַוואויגן, זיינען איצט אויסגעלאָשן. איך דערווייט זיך, אַז ציפקע האָט באַקומען די גאַלצפירנדיקע שווינדוכט און יעדע רגע קאָן קומען דער אומפאַרמיידלעכער טויט.

ציפקע קוקט אָפּ מיר מיט אירע לעבלאָזע בליקן און זי באַמיט זיך אויסצודרייען דעם בליק און איך פאַרשטיי, אַז זי זוכט די קינדער און איך נעם זיך פאַרענטפערן, ואז זיי זיינען אַזוי גוט געשלאָפן, האָב איך זיי נישט געוואָגט אויפצואוועקן און אַט גיי איך אַהיים און קום באַלד צוריק מיט זיי. איך בין אַרויס, שנעל אַהיימגעלאָפן, אָנגעטון די צוויי עלטערע קינדערלעך און באַלד צוריקגעקומען אין שפיטאַל.

אַלץ צוואָס האָט אפּשר געדויערט אַ שעה, אַכער דורך דער שעה, איז ציפקע אינגאַנצן פאַרענדערט געוואָרן. זי האָט אינגאַנצן געציטערט. איך האָב געזען, אַז זי וויל עפעס ריידן, עפעס זאָגן, נאָר עס האָט איר אין מויל געקלאַפט אַ צאָן אַן אַ צאָן און עס האָט קיין וואָרט נישט געקאָנט אַרויסקומען. זי האָט אָנגעשפיצט אירע בליקן אָפּ די קינדער, וועלכע האָבן אומשולדיק געקוקט אָפּ זייער אומגליקלעכער מאַמע און זיי האָבן נישט געקאָנט פאַרשטיין, אַז זיי פאַרלירן זי... אַ וויילע האָט עס אויסגעזען, אַז דאָס לעבן שפּאַרט זיך צוריק אַריין אין ציפקעס אויגן. זי האָט מיך שאַרף אָנגעקוקט און פּלוצלינג אויסגערופן: — נעם מיך אַהיים!

— יא, ציפקע, איך וועל דיך באַלד אַהיימנעמען.
 אַ קראַנקן-שוועסטער שטייט נעבן מיר און רוימט מיר איין אין אויער:
 — וואַנט עס נישט, ווייל זי קאָן שטאַרבן אָפּן וועג. און ציפקע נאָכאַמאַל:
 — בנציון, איך וויל אַהיים!...

איך האָב זיך געפילט שולדיק, וואָס איך קאָן איר לעצטן וואונטש נישט דערפילן און איך האָב נישט געהאַט גענוג מוט זי צו נאָרן, אַכער נאָרן האָב איך זי געמוזט: — יא, ציפקע, אַט וועל איך דיך באַלד אַהיימ-געמען... דער דאָקטאָר דאַרף דיך בלויז פריער באַטראַכטן...
 ציפקע האָט ווייזט אויס געפילט, אַז איך נאָר זי. זי האָט געקוקט צו

די קינדערלעך און שמיל אויסגערופן: — מיינע ליבע אומגליקלעכע מלא-
כימלעך... — און טרערן ווי פון צוויי קוואלן, האבן אנגעהויבן פלייצן פון
אירע איינגעפאלענע און אויסגעלאשענע אויגן.

די שפיטאל-מענטשן האבן צו מיר געוואונקען און געגעבן צו פאר-
שטיין, אז אונדזער אנוועזנהייט, ווירקט זייער שלעכט אף דער קראנקער
און אז עס איז בעסער, מיר זאלן אוועקגיין.

איך האב גענומען מיינע צוויי קינדערלעך אף די הענט, צוגעדריקט זיי
צו מיין ברוסט און בין מיט זיי ארויס פון שפיטאל. קומענדיק אהיים, האב
איך די צוויי קינדער צוגעלייגט צום דריטן, געקוקט אף אלע דריי אומ-
שולדיקע עופהלעך און זיך ביטער פונאנדערגעוויינט.

דער עלטערער זונדל מיינער, וועלכער איז שוין אלט געווען פיר יאר,
האט געפילט און עפעס פארשטאנען, אז דא גייט אן מיט אונדז א זייער
טרויעריקע און שלעכטע זאך און ער האט זיך צו מיר צוגעטוליעט און
געקוקט אף מיר מיט פארוויינטע אייגעלעך און איך האב אים גענומען אף
דער שוים און אין מיין פארצווייפלונג, זיך אנגעהויבן מיט אים אדורכ-
שמועסן און איך האב גערעדט מיט אים צערמלעכע רייד און איך האב
אים געגלעט און מיינע טרערן זיינען געפאלן אף זיין פנים און ווי וועלן-
דיק מיך טרייסטן, האט ער אנגעהויבן שמייכלען און אזוי, א שמייכלען-
דיקער, איז ער ענדלעך איינגעשלאפן אף מיינע הענט.

די נאכט איז צוגעפאלן און איך האב געמוזט אילן אין טעאטער, אפ-
שפילן מיין ראל. איך ווייס נישט מיט וואס פארא כוחות, מיר דוכט זיך, אז
איך האב מיינע אייגענע ווערטער נישט געהערט, נאר געשפילט ווי אין
א היפנאטיזירטן צושטאנד און ווי אין חלום האב איך געהערט אז מען
אפלאדירט און מען שרייט „בראוו, פאלעפארעך!“ און ענדלעך בין איך א
צעבראכענער אהיימגעקומען, געגלעט מיינע שלאפנדיקע קינדערלעך און
זיך קוים דערווארט ביז פארטאג, ווען איך בין ווידער אוועקגעלאפן אין
שפיטאל.

די קראנקען-שוועסטער איז מיר אנטקעגנגעקומען. מיט אראפגעלאז-
טע בליקן, האט זי מיר געזאגט, אז מיין פרוי ליגט שוין מער נישט דא...
מער האט זי נישט באדארפט זאגן. איך האב נישט געוויינט, נישט
געשריגן, ווייל די פארצווייפלונג האט מיר אזוי פארקלעמט דאס הארץ,
אז איך האב קוים געקאנט דעם אטעם אפכאפן. איך האב געוואלט אויס-
שרייען כאטש איין ווארט, בלויז איין ווארט: — ציפקע! אבער איך האב
אפילו דאס נישט געקענט און א צעבראכענער בין איך אוועק צוריק
אהיים, צו מיינע דריי יתומימלעך, איך האב גענומען אף מיינע הענט דאס
קלענסטע קינד וואס איז קוים אלט געווען אכט חדשים און ערשט איצט,

האב איך אנגעהויבן קלאגן. איך האב אנגעהויבן אזוי יאמערלעך צו וויי-
נען און שרייען, אז מיין גרעסערער פיר-יעריקער זונדל האט זיך דער-
שראקן און איך האב זיך געמוזט באהערשן. איך האב אויפגעהערט וויי-
נען אפן קול, אבער די טרערן-קוואלן זיינען געבליבן אפן און די טרערן
האבן נישט אויפגעהערט פלייצן פון מיינע אויגן.

אינגאנצן דערשטיקן מיין ווייטיק וואס האט געזוכט ארויסצושרייען
פון מיר, האב איך נישט געקאנט, האב איך גענומען ברומען א ניגונדל
פון א לידל, וואס ציפקע האט ליב געהאט דערמיט איינצושלעפען די
קינדער. די טרערן האבן זיך געגאסן און איך האב געזונגען און מיין על-
טער זונדל האט זיך צו מיר צוגעטוליעט און שמיל געכליפעט...

:: :: ::

די לויז איז געווען באשטימט אף צומארגנס אינדערפרי.
גאנץ פרי איז שוין די גאנצע טרופע געשמאנען נעבן שפיטאל, אויך
דער דירעקטאר און אידל גוממאן זיינען געווען, און עס זיינען אויך געווען
עטלעכע באקאנטע, מענער און פרויען און ווען די פרויען האבן געזען ווי
איך פיר מיין עלטער זונדל באס הענטל, האבן זיי אויסגעבראכן אין א
יאמערלעכן געוויין, וועלכער האט זיך נאך מער פארשטארקט, ווען מען
האט ארויסגעטראגן דעם ארון..
צום הייליקן ארט, איז מען דעם ארון נאכגעגאנגען צופוס. מיין חבר,
איציע, איז געגאנגען בא מיין זייט און די גאנצע טרופע איז נאכגעגאנגען
פון הינטן ביז צום בית-עולם.

דער בית-עולם איז געווען באדעקט מיט שניי. ממש גאנצע בערגער
שניי האבן פארדעקט די קברים און בלויז די מצבות האט מען ארויסגע-
זען און מיר זיינען אזוי געקראכן אין שניי ביז מיר זיינען צוגעקומען צו
דעם אפענעם קבר, וואס איז געלעגן צווישן צוויי בערגלעך שניי, גרייט
צו פארשולונגען דעם קערפער פון מיין אומגליקלעכער פרוי.

אפן בית-עולם זיינען געווען בלויז מענער און א צוויי-דריי פרויען
און די קבורה איז צוגעגאנגען שנעל, כמעט אן געוויין. ס'איז געווען שמיל
און די שמילקייט איז ערשט איבערגעריסן געווארן, ווען א איד האט גע-
נומען זאגן דעם, "אל מלא רחמים" און דערנאך האט ער מיר געהייסן
זאגן קדיש.

שוין. מיט דעם האט עס זיך פארענדיקט. דער קבר איז שוין געווען
פארשאטן, דארט איז געבליבן מיין טייערע ציפקע, די מאמע פון מיינע
דריי קליינע קינדער. זי איז דארט געבליבן פארשאטן מיטן אייביקן וויי-

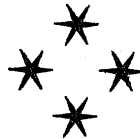
מער און מיר זיינען מיט געבויגענע קעפ געגאנגען אף צוריק, צום לעבן און צו ווייטערדיקע ליידן און פיין.

ווען מיר זיינען שוין באלד געווען אין צענטער פון שמאץ, רוקט זיך צו מיר צו אן אקטיאָרס א פרוי און זי הויכט אן גיין אין מיין זייט מראָט באַ מראָט. צוערשט האָט זי אָנגעהויבן מיט אויסריידן מיר דעם ווייטיק און באלד איז זי אַריבער אָף אַ שמועס, אַז איך זאָל זיך נישט אַיילן מיט אַ שידוך מאַן, ווייל איר שוועגערן סימפאטיזירט מיט מיר...

מיט מיינע נאָך-פאַרטערטע אויגן האָב איך זי פאַרוואַנדערט אָנגע-קוקט; עפעס האָט זיך מיר נישט געקאָנט גלויבן, אַז איך האָב עס מאַקע געהערט און ווי פאַרשטייענדיק מיין פאַרוואַנדערונג, האָט זי זיך באלד אָנגעהויבן פאַרענטפערן, אַז דאָ איז אַזוי דער מנהג, אַז גייענדיק פון בית-עולם, זאָל מען דעם אלמן באלד ריידן אַ שידוך.

די אָנצוהערענישן פון דער פרוי וועגן איר שוועגערן, האָט מיך פשוט געעקלט און איך האָב זיך אָפגעקערט פון איר און צוגערוקט זיך צו איציע דייטש, ער האָט מיך גענומען אונטערן אַרעם און ענדלעך בין איך אַהיים-געקומען אין מיין וויסטער היים, מיין אינגעלע האָט זיך גענומען שפילן מיט די קלענערע ברידערלעך און איך האָב זיך אַוועקגעזעצט אָף אַן אומ-געלייגט בענקל, אויסגעמאַן די שייך און געכליבן זיצן שבעה.

ערשט עמלעכע שעה שפעטער, האָב איך זיך דערמאָנט, אַז די שווע-גערן וועגן וועלכער די אַקטריסע האָט גערעדט, האָט גאָר אַ מאַן, אַ שיכור און דער פאַרשלאַג האָט מיך פאַרוואַנדערט און נאָך מער געעקלט.

דבנאונצוואנציקסטער קאפיטל

מײן „שױדור“ האָט זײַך שױן גענום מיט איר מאַן. — די גרושע
ווייזם אַרויס „געטריישאַפּט“ צו מײנע קינדער. — דער „יעקב נאַרדײן
פאַרײן“ אין לעמבערג. — איר פיר דורד אַ רעוואָלוציע און איר לײד
אַ דורכפאַל. — גוטמאַן גיט מיר נישט קײן ראַל און איר גײ אַרום
לײדיק. — איר האָב התונה מיט אַן אַקטריסע. — איר פאַרלאָז גיטפּלם
טעאַטער. — מיר שפּילן אַפּן לאַשאַוויצער יוד.

דער דירעקטאָר גימפּל האָט מיר געגעבן אורלויב אָף גאַנצע אַכט טעג,
איר זאַל קענען אָפּזיצן „שבעה“. די אַכט טעג זײנען פאַר מיר געווען אַ
גרויסע אָפּקומעניש, איבערהויפּט זײנען מיר געווען שווער די שעה, ווען
איר האָב באַדאַרפּט זײן מיט זיך אַלײן.

מײן חבר איציע פּלעגט מיך יעדן טאַג באַזוכן און ער איז קײנמאַל
נישט געקומען מיט ליידיקע הענט און מערסטנס האָט ער אויך מיטגע-
בראַכט אַביסל משקה און דאַס האָט איבערגעריסן מײן שווערע שטימונג.
יעדן טאַג האָט איציע מיט מיר פאַרבראַכט עטלעכע שעה און ווי לאַנג
ער איז געווען מיט מיר, האָב איר אַביסל פאַרגעסן אַן מײנע צרות.

נאָך אַ ווייזט האָב איר געהאַט יעדן טאַג. דאַס איז געווען דיזעלבע
אַקטריסע, וואָס האָט מיר צוריקגעײענדיק פון בית-עולם געמאַכט דעם
אויסמערלישן פאַרשלאַג וועגן איר שוועגערן. אַפּן פּערטן טאַג פון מײן
שבעה-זיצן, האָט זי מיר געבראַכט די „פּרײלעכע“ ידיעה, אַז די שוועגערן
האַט שױן מיט מול געשלאָגן כּפרות מיט איר מאַן דעם שײכור, אַז זי האָט
שױן באַקומען אַ גט פון אים און זי איז פּרײ און אַז מען דאַרף נישט
פאַרציען אין דער לאַנגער באַנק, זי דאַרף בלויז לויטן דין, צואוואַרטן דריי
חדשים און מען קאַן שמעלן אַ חופּה...

זי, פון איר זײם, איז שױן געווען פאַרטיק. באַלד צומאַרגנס, איז זי
שױן געקומען צוזאַמען מיט דער שוועגערן, די פּרײשגעבאַקענע גרושה,
די גרושה האָט מיטגעבראַכט שפּילצײג פאַר מײנע יתומימלעך און זי האָט
זיך געשפּילט מיט זיי און זיי אַרויסגעוויזן זײער פּיל געטריישאַפּט און אַ

טאג שפעטער איז שוין די גרושה אליין געקומען און ווידער מיט שפיל-
צייג און ווידער האט זי זיך געשפילט מיט מיינע יתומימלעך און מיר איז
געווען אזוי אנגעזאלצן אף מיין געמיט, אז איך האב גארנישט געוואוסט
ווי אזוי צו האנדלען, איך האב נאָר געפילט, אז די גאנצע גומסקייט פון
דער גרושה איז אַ געקינצלמע און מיך האט געעקלט איר אַנוועזנהייט.
און דאָך האב איך נישט געהאט גענוג מוט, איר צו ווייזן די מיר.

ענדלעך זיינען די שבעה-מעג אריבער און איציע האט מיך ארויסגע-
נומען אף דער פרייער וועלט. ער האט מיך געפירט דא און דארט און גע-
זוכט פאר מיר צעשטרייאונג, אָבער איך האב אינערגיץ נישט געפונען קיין
רו, אויסער באַ די פראַכן און שפעטער, דאָס שפילן טעאטער, וואָס האט
מיך געמאכט פארגעסן אַן מיין גרויסער פיין.

קומענדיק שוין אין באַרירונג מיט דער גאס און מיט מענטשן, האב
איך שנעל אָפגעטשעפעט פון זיך די גרושה, אָבער לעמבערג איז פול
געווען מיט שדכנים און שדכנמעס און זיי האבן נישט געקענט פארליידן,
אז אַ יונגער מענטש זאל זיך דארט אַרומדרייען אַן אַ ווייב און זיי האבן
מיר יעדן טאָג געבראַכט נייע שדוכים, און וויפל איך האב זיי געוויזן דעם
וועג, האבן זיי מיך אַלץ נישט אָפגעטראָטן און עס האט געדויערט גענוג
לאַנג, ביז זיי האבן ענדלעך איינגעזען, אז זייער אַרבעט איז אומזיסט און
זיי האבן מיך אויפגעהערט צו באַלעסטיקן.

איך האב באַשלאָסן צו בלייבן פריי און זיך אינגאנצן ווידמען פאר
דער בינע.

:: :: ::

אין לעמבערג האט זיך שוין דעמאלט געפינען אַן אַקטיאָרן-פאַרריין,
אונטערן נאָמען: „יעקב גאַרדין-פאַרריין“.

ביז היינט ווייס איך נישט, וואָס דער פאַרריין איז איינגעטלעך אויסן גע-
ווען, ווייל פון קיין פראַפעסיאָנאַליזם, האט ער נישט געוואוסט; פון אונ-
טערשטיצן אַקטיאָרן אין זייער נויט, האט ער אויך נישט געהאַלטן און
סתם אַ קלוב פאר אַקטיאָרן, זיי זאלן זיך האבן וואו צונויפצוקומען, איז
ער אויך נישט געווען, ווייל דער „פאַרריין“ איז כמעט כסדר געשטאַנען אַ
פאַרשלאָסענער און מען האט גלאַט געצאלט דיר-הגעלט פאַרן לאַקאַל.

מען האט מיך אויך אַריינגעשלעפט אין דער פאַרוואַלטונג, אָבער מיר
האַבן קיינמאַל נישט געהאַט קיין שטאַך אַרבעט. איינמאַל איז אַפילו יאָ
פאַרגעקומען אַ שטיקל מסוּך צווישן אַן אַקטיאָר מיט אַ דירעקטאָר, ווייל
דער אַקטיאָר האט איבערגעלאָזן דעם פראַווינג-דירעקטאָר אין סאַמע ברען

פון אקטואציע און איז אן א שום מאטיוו, אוועק קיין לעמבערג אין גימפּלס מעאטער.

האט זיך דאך דעמאלט, הייסט עס, געהאנדלט וועגן ארויסנעמען צו-ריק דעם אקטיאָר פון גימפּלס מעאטער און אים הייסן צוריקגיין צו זיין פראַווינג-טרופע און ווער פון דער פארוואלטונג פון יעקב גארדיך-פאריין, וועט דאָס וואָגן ארויסצונעמען אן אקטיאָר פון גימפּלס מעאטער? נו, האָט דער פאריין געכשרט די האַנדלונג פון אקטיאָר און ער איז געבליבן באַ גימפּלען.

א צוויי דריי זיינען מיר געווען אין פארוואלטונג, וואָס מיר האָבן געשטימט קעגן דעם פסק-דין, אָבער גומאָזן איז געווען פּרעזידענט און די איבעריקע — פון גימפּלס מעאטער, האָבן געשטימט ווי דער פּרעזידענט האָט געוואָלט און זעענדיק, אז אזא פאריין האָט קיין שום ווערט נישט, האָבן מיר זיך, די דריי פארוואלטונגס-מיטגלידער אָפּגעשמועסט, אז מען דאַרף מאַכן אַ רעוואָלוציע אין פאריין און אַראַפּוואַרפן די איינזייטיקע פארוואלטונגס-מיטגלידער.

מיר האָבן אויסגעארבעט אַ פּלאַן, ווי צוויי דעם פאריין אויפצוהויבן אָף אַ געוויסער הויך פון וויכטיקע צילן און אויפנאַבן און מיט דעם אויסגע-ארבעטן פּלאַן, האָבן מיר אָנגעהויבן אונדזער אַגיטאַציע און עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז מיר גייען צום ציל, אז מיר באַקומען כּסדר נייע אָנהענגער און מיר זיינען שוין זיכער געווען, אז אונדזער רעוואָלוציע וועט זיך איינגעבן.

פאַר די וואָלן, בין איך ארויס מיט אן אָפּענער אַגיטאַציע קעגן אידל גומטאַן, אָבער אָף דער פארוואלטונג, האָבן איך באַלד געזען, אז איך רעד צו מתים. עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז די אקטיאָרן האָבן מורא געהאַט פאַר גומטאַנס תקיפות; זיי האָבן טאַקע געוואָלט אַ בעסערן פאריין, אָבער איינרייסן זיך מיט אידלען, האָבן זיי נישט געוואָגט און ווידער איז אידל אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פּרעזידענט און אַלץ איז געבליבן באַס אַלסן.

ערשט איצט, האָט אידל מיר אויך דערקלערט אן אָפּענעם קריג. פאַר-בייגייענדיק פאַר מיר, האָט ער אַ זאַג געמאַן: — איך וועל דיר פאַר אַלץ באַצאַלן!... — און ער האָט זיך באַמיט צו האַלטן וואָרט...

אַפּן זומער, זיינען מיר אַריבער פון סאַלאַן אָף צו שפּילן אינדרויסן, אין זומער-מעאטער, וואָס האָט זיך געפינען נעבן דעם סאַלאַן, אָף אַ גרויסן פּרייען פּלאַץ.

עס האָבן אָנגעהויבן קומען סטאַרן און סטאַרעלעך פון אַלע עקן וועלט. זיי האָבן דערשפּירט, אז דאָ באַקומען מען ברומט-פּראַצענטן פאַר גאַסט-אויפטריטן און זיי האָבן זיך געיאָוועט און דערווייל איז געווען אַרבעט און

איך האב געהאט אויסצוהאלטן מיינע בידנע יתומימלעך און אויך צאלן דער פרוי וואס האט באדינט די שטוב.

יעדן צווייטן אדער דריטן טאג האט מען אויפגעפירט א נייע פיעסע, איך בין געווען פארנומען מיט פראכן און גוטמאן איז געווען נימפלס בא-פולמעכטיקטער, אז ער זאל צוזאמען מיט די גאסטראליאָרן פארטיילן די ראלן.

נו, פארשטייט זיך, אז ער האט געהאט א גוטע און זיכערע מעגלעכ-קייט זיך נוקם צו זיין אן מיר און ער האט נישט דורכגעלאזן קיין איין געלעגנהייט דאס צו טאן.

א סך מאל, אין שווערע מאמענטן, איז מיר געקומען אפן זינגען, אז איך דארף שטיין לאזן נימפלס טעאטער מיט זיין הויפט-בעל-יועץ אידל גוטמאן און לאזן זיך וואו די אויגן וועלן מיך טראגן, אבער איך האב זיך דערמאנט אן מיינע דריי קליינע יתומימלעך און איך האב א טראכט גע-טאן: — וואו וועל איך זיך מיט זיי ארומשלעפן? נו, האב איך געמוזט בויען דעם קאפ און ליידן און שווייגן...

ווען די גאסטראלן האבן זיך געענדיקט און אידל איז שוין געווארן דער אליין-הערשער אף דער בינע, האט ער זיך נאך מער גענומען מיר דערגיין די יארן.

ער האט פשוט אויפגעהערט מיר געבן א ראל. ער האט נישט פארשטא-נען און געפילט, וואס דאס הייסט אזוינס פאר אן אקטיאר, ווען ער דארף זיך ארומדרייען ליידיק און קוקן ווי אנדערע שפילן און ער האט געמאכט, אז איך זאל זיך וואכן און חדשים ארומדרייען ליידיק, אז איך זאל זיך אב-הויבן פילן ווי אן איבעריקע זאך, וואס קיינער דארף נישט און קיינער וויל מיך נישט האבן און איך עס גלאט אומזיסט ברויט...

דער דירעקטאר פלעגט יעדן שבת בעת דער פארשטעלונג, דעם פער-זאנאל אויסצאלן די גאזשע.

די אויסצאלונג איז חלילה נישט פארגעקומען אין א ביורא, אדער אין דער קאסע, נאר אין גארדערעאב. אלע האבן באדארפט זיין אין גארדערעאב און ער האט יעדן צוגערופן און געהייסן האלטן די זשמעניע אין וועלכער ער האט אריינגעשטופט די גאזשע.

אין מיין שווערן געמיט-צושטאנד, האב איך זיך אנגעהויבן אויסכא-האלטן און מען האט יעדעס מאל באדארפט אויסרופן מיין נאמען ביז איך בין צוגעקומען און ווען דער דירעקטאר האט מיר איינמאל געמאכט א פארווארף, פארוואס איך לאז אים אזויפיל מאל רופן מיין נאמען און פארוואס איך שטיי נישט גרייט מיט דער זשמעניע אזוי ווי אלע, האב איך אים מיט אראפגעלאזטע בליקן געענטפערט: — איך מיין, הער דירעקטאר, אז מיר קומט גארנישט צו באצאלן...

— וואס הייסט, עם קומט נישט?

— נו יא, הער דירעקטאר, איך שפיל דאך נישט!...

דער דירעקטאר האט מיך שארף אנגעקוקט, געמראכט א ווילע און ענדלעך מיך געהייסן אונטערשמעלן די זשמעניע און מיר אריינגעלייגט די גאזשע.

אזוי האבן זיך געצויגן וואסן און חדשים און איך האב זיך צוגעוואוינט צו דער לאגע, ארומצוגיין פוסט-און-פאס און יעדן שבת אויסשמעלן די זשמעניע און דאס אלץ, ווייל איך האב נישט געמארט פארגעסן אן מיינע דריי קליינע יתומימלעך, וועלכע איך דארף און מוז פארזארגן, און איך מוז צוליב זיי בלייבן אין לעמבערג און לאזן זיך טרעטן מיט די פיס פון אידל גוממאן. עם האט אויסגעזען, אז מיין אומגליק וועט שוין אזוי אייביק געדויערן און מיין לעבן וועט אייביק אזוי איינשטיין אין די הענט פון דעם בעל-נוקס-ונטר אידל גוממאן...

:: :: ::

צווישן די אלע וואס האבן זיך צו מיר אין משך פון דער צייט גע-
שדכנט, איז אויך געווען די יונגע פרימאדאנע האני זיסמאן.
געוויינלעך, ווי שוין דערמאנט, האב איך די אלע שדוכים אפגעווארפן
און אפילו נישט אין אכט גענומען; אבער מיט האני איז געווען
אביסל אנדערש. זי האט זיך מיר נישט דערקלערט אין קיין ליבע,
נאר זי האט מיר געמאכט א פראקטישן פארשלאג, אז אזוי ווי זי זעט און
פילט מיינע לידן דא און זי ווייס, אז איך מוז דא אזוי אויסהאלטן צוליב
מיינע יתומימלעך, דעריבער לייגט זי מיר פאר איר האנט און זי פארזי-
כערט מיר, אז זי וועט זיין א געטרייע מאמע צו מיינע קינדער און זי וועט
מיר אויך זיין א געטרייע לעבנסבאגלייטערין און ביידע צוזאמען, קענען
מיר שוין מאכן א לעבן, וואו מיר זאלן זיך נישט געפינען.

האני האט מיט אירע ווערטער גערטאפן אין פינטל. מיינע לידן זיי-
נען געווען אזוי טיף און אן א שום אויסזיכט, אז איך האב אין האנים פאר-
שלאג געזען א ישועה, אן אויסלייוונג פון דער פיין. זי איז געווען א גוטע
אקטריסע און זי האט געזאגט דעם אמת, אז מיר צוזאמען, קענען איבער-
דאל, וואו מיר זאלן זיך נישט געפינען, מאכן א לעבן.

דאס איינציקע וואס האט מיך נאך אביסל אפגעהאלטן, איז געווען די
פראגע, צי וועט זי טאקע אף זיך וועלן טראגן דעם עול צו זיין א מאמע
פון פרעמדע קינדער, אבער זי האט מיר מיט רירנדע ווערטער פארזיכערט,
אז זי וועט זיי באהאנדלען ווי זיי וואלטן געווען אירע אייגענע און אזוי
האב איך ערשט מסכים געווען.

איציע דייטש האט מיך אויך צוגערעדט צו דעם שידוך און גאנץ שנעל, האט זי אראפגעבראכט איר מוטער קיין לעמבערג און עס איז גע- פראוועט געווארן אונזער חתונה.

בלייך-שנעל האט זיך צווישן די אקטיארן פון שטאט און פראווינץ פארשפרייט די ידיעה וועגן אונזער פאראייניקונג און מיר האבן שוין אַנ- געהויבן באַקומען פארשלאגן פון טרופעס און כדי וואָס שנעלער זיך צו באַפרייען פון גימפל-גוממאָנס ממשלה, האָב איך באַדאי אָפגעמאַכט מיט אַ שוואַכער טרופע פון נישט אַנגעזעענע אַרטיסטישע כוחות, אַבי צו קע- נען אַרויס פון לעמבערג.

אהרן דרוקער איז שוין איצט געווען דירעקטאָר פון אַ פראַווינץ-טרו- פע. ער האָט געהאַט אַ זייער שוואַכע טרופע און ער האָט זיך שטאַרק באַמיט אונדז צו באַקומען און מיט אים האָבן מיר דאָס אָפגעמאַכט צו פאַרן שפילן טעאַטער אָפן לאַשקאַוויצער יריד.

לאַשקאַוויץ איז געווען אַ שמעטל, וואו עס האָט זיך געשמעלט אַ גרוי- סער יאָר-יריד, צו וועלכן עס זיינען זיך צונויפגעפאַרן פאַרשידענע סוחרים פון נאַנט און ווייט, אָף צו פאַרקויפן סחורות און אָף צו קויפן תבואות, בהמות און פערד פאַרן עקספאַרט און אין דער צייט פון יריד, האָט דאָרט געשוויבלט און געגריבלט פון מענטשן און עס האָט זיך געפונען אַן אונ- טערנעמער, וואָס האָט אויפגעשמעלט אַ גרויסע הילצערנע געביידע מיט אַ בינע און בענק און אזוי האָט מען אָפן יריד געשפילט אידיש טעאַטער.

איך האָב זיך אויך דערוואוסט, אַז מאַנכע נעכט, שפילט מען אין לאַש- קאַוויץ אַפילו צוויי מאל און די צווייטע פאַרשמעלונג הויבט זיך ערשט אַן צוויי אַזייגער באַנאַכט און עס מאַכט זיך, אַז צו דער צווייטער פאַר- שמעלונג זיינען פאַראַן מער מענטשן ווי צו דער ערשטער, ווייל אזוי ווי די צוויי האַמעלן און די פּריוואַטע דירות זיינען שוין פול-געפאַקט מיט אַנגעפאַרענע סוחרים, האָבן אַ סך נישט וואו זיך אַהינצומאַן און וואו צו שלאָפן, קומען זיי אין טעאַטער צו דער צווייטער פאַרשמעלונג און עס מאַכט זיך, אַז שוין באַס ערשטן אַקט פון דער צווייטער פאַרשמעלונג, ווערן מאַנכע פון די געסט אַנשלאָפן און ווען עס ענדיקט זיך די פאַרשמע- לונג, כראַפּעט דאָס גאַנצע פּובליקום און די אַקטיאָרן גנבענען זיך אַרויס פון טעאַטער אָף די שפּיץ נעגל, כדי נישט אויפצואוועקן די מידע סוחרים פון זייער ביסעלע שלאָף...

צו פאַרן פון אַ לעגיטימען טעאַטער ווי גימפּלס אין לעמבערג אין אַזאָ לאַשקאַוויצער יריד-טעאַטער, איז נישט געווען פון די גאַר אַנלאַקנדע מצ- יות, אַבער אין מיין לאַגע, האָב איך עס אַנגענומען ווי אַ גליק און איך בין געקומען צום דירעקטאָר גימפּל און אים דערקלערט, אַז איך פאַרלאָז זיין טעאַטער. ווען דער דירעקטאָר האָט אָף מיר געקוקט פאַרוואַנדערט, האָב

איך צוגעגעבן: — איך בין דאך דא אלצאיינס נישט נויטיק, איך שפיל דאך אלצאיינס נישט און איך באטרעט נישט די בינע...

— וואָס אַרט עס אייך? — זאָגט מיר דער דירעקטאָר — אַבי איך צאָל אייך און און איך פאַרשטיי נישט, וואָס איז אייך שלעכט באַ מיר?... גיי, דערצייל דעם שמייכלענדיקן דירעקטאָר, וואָס דאָס הייסט אַזוינס פאַר אַן אַקטיאָר, ווען ער דאַרף זיך אַרומדרייען ווי אַן איבעריקע זאַך, אין אַ טרופּע, וואו ער פּילט, אַז ער האָט אַזויפּיל צו טאָן... — איר זייט זייער ליבנסווירדיק, זאָג איך דעם דירעקטאָר, נאָר באַ מיין בעסטן ווילן, קאָן איך נישט נעמען באַ אייך קיין געלט, ווען איך פּיל, אַז איך נעם עס אומזיסט.

איך בין אַוועק צו דער נייער טרופּע פון אהרן דרוקער. געטראָפּן האָב איך דאָרט נישט קיין טרופּע, נאָר אַ כאַאָס. אַ גרופּע מענטשן וואָס האָבן זיך אָנגערופן אַקטיאָרן און עס איז ממש נישטאַ מיט וועמען צו גיין צום טיש און מיר, איך און האַני, מיר האָבן שוין איינגעזען, אַז מיר זיינען דאָ צוגעצויגן געוואָרן ווי סטאַרן, און כאַטש מען האָט אונדז אָפּגעגעבן כבוד טאַקע ווי סטאַרן, האָבן מיר זיך מיט דער גרופּע גאַרנישט פּויגלדיק געפּילט.

מיר זיינען פונדעסטוועגן אַרויסגעפאַרן קיין לאַשקאַוויץ און מיר האָבן געשפּילט, טאַקע אַזוי, אַף אַזא אופן, ווי שוין פריער דערמאַנט. מיר האָבן געשפּילט אַזוי ווי די באַדינגונגען מיט דער טרופּע, האָבן אונדז דער-לויבט און נאָך עטלעכע טעג, יאַוועט זיך צו אונדז דער דירעקטאָר האַרמ, מיטן קאַמיקער וועטשטיין און דיריזשאָר באַצלאַזוסקי, זיי דערקלערן מיר, אַז זיי זיינען ספּעציעל געקומען מיך אָנגאַזשירן.

איך האָב זיי פאַרבעטן צו אונזער פאַרשטעלונג און זעענדיק אונדז שפּילן און הערנדיק האַנים שטים, האָבן זיי נאָך מער זיך באַמיט אונדז צו באַקומען און מיר האָבן ענדלעך אָפּגעמאַכט, אַז אַזוי ווי איך וועל פאַרענ-דיקן מיינע גאַסט-שפּילן מיט דער טרופּע אין לאַשקאַוויץ, דאַרפן מיר קר-מען צו האַרטן, אין זיין טרופּע.

דאָס קומען ספּעציעל נאָך אונדז קיין לאַשקאַוויץ, האָט אונדז זייער געשמייכלט. נאָך מער, ווייל מיר האָבן געוואוסט, אַז האַרט האָט אַלעמאַל אַ פּייז-געקליבענע טרופּע פון ערשמקלאַסיקע שווישפּילער און אַז האַרט האָט אַ ספּעציעלע באַציאונג און ער באַמיט זיך פון צייט צו צייט אויפ-צופירן פּיעסן פון בעסערן רעפּערטואַר.

מיר האָבן שוין געוואַרט מיט אומגעדולד, אַז אונדזער אַקטואַציע אָף דעם לאַשקאַוויצער יריד זאָל זיך ענדיקן, כדי מיר זאָלן אָנהויבן מיט נייעם מוט, שפּילן בעסער טעאַטער.

אכטאונצוואנציקסטער קאפיטל

אונטער דירעקטאר הארמ. — רעפערטן קענן שונדליכערט
סור. — אסיפ דימאוו, „שמע ישראל“ — משידושעצני. א זכאר פון
דרייסיק רייניש. — איר לאז מיין פאמיליע און פאר זוכן „גליקו“ —
א „גרענאז“ וואס קען גארנישט און פאדערט אלע. — צוריק איז
הארטס טרופע. — די „קעניגע“ און „פרינצן“ פאלן דורך.

דער דירעקטאר הארט, האט געהאט אן אנגעצייכנטע ליניע פאר זיין
ארבעט און אויך, א פלאן-מעסיקן רעפערטואר. אקטואירט האט הארטס
טרופע אין די גרעסערע שמעט, וואס האבן ארויסגעוויזן באציאונג צום
אידישן מעאטער און דער רעפערטואר אין דורכשניט, איז באשטאנען פון
אפערעמעט און טיילווייז אויך גארדינס פיעסן, און פון צייט צו צייט, אויך
א פיעסע פון אזויגערופענעם ליטערארישן רעפערטואר.

די שבתים און זונטיקס, ווען עס קומט געוויינלעך א געמישט פובלי-
קום אין מעאטער, האט מען געשפילט די אפערעמעט און מיט גארדינס
א פיעסע, אדער מיט אן אנדער ליטערארישע פיעסע, האט מען ריזיקירט
אין די וואכן-מעג.

אין דער טרופע האבן זיך באטייליקט אקטיארן פון פארשידענעם כא-
ראקטער און פון פארשידענע קינסמלערישע שטופעס און אמביציעס. גע-
ווען א טייל, וואס האבן גאר געהאלטן פון דער אפערעמעט און געווען אויך
אזעלכע, וועלכע האבן געשמרעכט צו קינסמלערישער דערגרייכונג און זיי
האבן געוואלט, אז מען זאל שפילן בעסערן רעפערטואר.

אויך, כאטש איך האב אין דער אפערעמעט געהאט מער צו טאן און
האטני אוודאי, פונדעסטוועגן, האב איך זיך באלד צוגעטוליעט צו די קא-
לעגן, וואס האבן געשמרעכט צו דעם בעסערן און איך האב גרויס הנאה
געהאט, ווען איך האב געזען, אז אויך דער דירעקטאר הארט, האט פיינט
די מאכערייקעס און ער שמרעכט אויך צום בעסערן מעאטער.

דירעקטאר הארט איז געווען דער סופליאר פון טרופע און אויך דער
דעזשיסאר. ווען איך בין אריין צו אים אין טרופע, האט ער זיך כא רעזשי-

ענינים, באראמאן מיט מיר און ווען מיר האבן אָנגעהויבן ריידן וועגן אויפ-
פירן אַ בעסערע פיעסע, האָבן אונדזערע אָפערעמן-קאלעגן געהווקט פון
אונדז און אונדז אָנגערופן מיט איראַניע — ליטעראַטורניקעס...

פון פובליקום, איז די מאַיאָרימעט געווען גלייכגילטיק, זי האָט זיך
נישט געמישט, נאָר ווען מען האָט געשפילט אַ פיעסע וואָס האָט אָפּעלירט
צו די ברייטע מאַסן, זיינען זיי געקומען און אַ קליינער טייל פון עולם איז
בלויז געווען, וואָס האָט געשטרעבט צו זען אַ בעסערן רעפערטואַר און
פון דעם טייל, האָבן זיך אָפּמאַל אויסגעטיילט אינציאָטאַרן, וואָס זיינען
געקומען צו אונדז און אָפּגעקויפט אַ ספּעציעלע פאַרשטעלונג פון בעסערן
רעפערטואַר און דעמאָלט האָבן מיר געהאַט די געלעגנהייט זיך צו דער-
הויבן צו עפּעס העכערס.

איך ווייס נישט אָפּ וויפּל דאָס שטימט מיט דעם אמת, נאָר געהערט
האָב איך דעמאָלט, אז עס האָבן זיך פאַראייניקט אַ גרויסע צאל עסטריי-
כיש-אידישע סטודענטן פון דער הויך-שול, מיט דער לאַזונג, אָפּצוקויפּן
אַלע שונד-ראַמאַנען און שונד-פיעסן פון די בוכהאַנדלונגען און דורכפירן
איבער זיי אַ טויט-אורטייל דורך פאַרברענגען עפּנמלעך און דערמיט באַ-
פרייען דאָס פּאַלק, פון דער געפאַר פאַרמעמפט צו ווערן פון דער דאָזיקער
„ליטעראַטור און קונסט...“

איך האָב דעמאָלט געהערט וועגן דורכגעפירטע רעפערטאָן פון סמו-
דענטן אָפּ דער טעמע: — ווי אַזוי פאַרהיט מען דעם דורכשניט-מענש
פון דער שונדישער סם-ליטעראַטור וואָס פאַרמעמפט אים דעם מוח, — און
איך האָב אויך געהערט, אז אין טייל שמעט האָבן אידישע סטודענטן מאַ-
קע דורכגעפירט עפּנמלעכע פאַרברענונגען פון אַזעלכע שונד-כיכער, וועל-
כע זיי האָבן אָנגערקענט פאַר שעדלעך.

עס קאַן זיין, אז ווען דער וועלט-קריג וואָלט נישט פּונקט אין יענער
צייט אויסגעבראַכן, וואָלט דער וויכטיקער קאַמף ווייטער געווען אָנגע-
גאַנגען און אפשר געבראַכט פּאַזיטיווע רעזולטאַטן און די „דעזינפּעקציע
אין דער אידישער ליטעראַטור“ ווי זיי האָבן עס אָנגערופן, וואָלט זיך גע-
ווען איינגעגעבן, נאָר דער קריג איז אויסגעבראַכן און וויכטיקערע פּראַגן
זיינען אַרויפגעשוואומען אפּן טאַג-אַרדענונג און פון דעמלטיקן אידעאַלן
קאַמף פון דער אינטעליגענטער אידישער יוגנט, איז קיין זכר נישט גע-
בליבן. לויט די גרוסן וואָס איך האָב פון יענע געגנטן באַקומען, האָט מען
נאָך דער מלחמה זיך דאַרט ווידער געבאַדן אין שונד און נאָך מער ווי
פאַר דער מלחמה...

אַ גרופּע פון דער דערמאַנטער קעמפּנדער יוגנט, האָט אויסגעווירקט,
אז מיר זאָלן אויפירן די דעמאָלט-באַרימטע פיעסע „שמע ישראל“ פון אַסיפּ

רימאוו און הארט האָט אונדז געבראַכט די דאָזיקע פּיעסע, ער האָט זי פאַר אונדז פאַרגעלייענט, בעסער געזאָגט — רעציטירט מיט האַרץ און געפיל און מיר אלע האָבן זיך צוגעהערט מיט הייליקן ציטער און אַפילו מאַנכע פון אונדזערע אַפערעמניקעס, האָבן זיך באַ געוויסע שמעלן באַדאַרפט אויסווישן די טרערן פון די אויגן.

צו דער פּרעמיערע איז געקומען אַ געקליבענער עולם וואָס האָט אונדז זייער אויסגעלויבט פאַר אונדזער אויפירן אַזאָ פיינע פּיעסע און ווער שמועסט איר, איך בין געווען גליקלעך. איך האָב דאָך עפּעס געשפּילט די הויפט־ראַל, דעם ליידנדיקן פּילאָזאָף אַהרן שיפּער און איך האָב אַזוי גע־ווירקט מיט מיין שפּילן, אַז נישט נאָר וואָס דער עולם האָט מיך אַוואַ־ציאָנירט, נאָר אַפילו די אַקטיאָרן, האָבן זיך צעקושט מיט מיר און זייערע אויגן האָבן געלויבטן מיט הייליקע פייערלעך.

ליידער איז צו דער צווייטער פאַרשמעלונג געקומען אַזאָ קליינער עולם, אַז עס איז נישט מער געווען ווי זעכציק קראַנען איינזאַמע און וועט־שטיין, וועלכער איז געווען אַ זייער האַרציקער חבר, נאָר ער איז געווען פון די אַפערעמניקעס — האָט זיך גענומען וויצלען אָף אונדזער חשבון און אַזוי איז עס געוואָרן, אַז ווען מיר האָבן געשפּילט אַ בעסערע פּיעסע און עס זיינען געקומען ווייניק מענטשן, האָב איך געמעגט האַלטן אינדער־מיט פון אַן ערנסטער סצענע, האָט וועטשטיין אַריינגעשמעקט דעם קאַפּ אָף דער בינע און אויסגערופן צו מיר: — „משידושעשצי!“ (דרייסיק), דאָס הייסט, אַז די פּיעסע האָט געבראַכט אַ סבאַר קוים פון דרייסיק ראַניש, אַדער זעכציק קראַנען...

וועטשטיין האָט עס געמאַכט אַלס ווייץ, אַבער מיך האָט ער נישט וויי־ניק געשמאַכט, ווייל איך האָבן געזען, אַז מיין מי, אונדזער אַריינגעבן נשמה און די ריינסטע כוונות צו שפּילן בעסער מעאַטער, מוז האָבן אַ דורכפאַל, אויב מיר האָבן נישט קיין גענוגנדיקן פּובליקום דערפאַר און דער סוף איז שטאַקע געווען, אַז מיר האָבן געמוזט פאַרפאַקן דעם בעסערן רעפערטואַר און די אַפערעמניקעס האָבן געזיגט. כדי צו קענען לעבן און אויפהאַלטן דאָס מעאַטער, האָבן מיר זיך געמוזט נעמען צום שונד־רעפערטואַר.

אַ לענגערע צייט זיינען מיר אַזוי אַרומגעפאַרן מיט האַרמט טרופע איבער פאַרשידענע שמעט אין גאַליציע, ביז עס איז אויסגעבראַכן אַ אינ־צידענט צווישן אונדז און מיר זיינען אַרויס פון טרופע און באַלד אַוועק־געפאַרן.

האַרט האָט באַצייטנס אַפגעמאַכט מיט אַדאַלף מעלצער און זיין פרוי פּאַרניכריי (זיי זיינען דעמאָלט געווען די אַנגעזעענסטע אַרטיסטן אין גאַליציע) און איר, נישט האַבנדיק אַפן פּלאַץ קיין אויסזיכט, האָב איך

איבערגעלאזן מיין פאמיליע אין טארנאפאל און בין ארויסגעפארן זוכן א נייע געלעגנהייט פאר אקטואציע.

פארנדיק מיט דער באן קיין סטאניסלאוו, האב איך פארבייפארנדיק פארביי א סטאציע, דערווען א שוידערלעך בילד.

די באן האט זיך דעמאלט געטראגן מיט פולער שנעלקייט איבער פעלדער און דערפער. עס איז געווען א פרישער זומערדיקער פרימארגן און זיצנדיק באס פענצטערל, האב איך געזען ווי עס שווינדן הינטער מיר די פעלגראפן-סלופעס, כרייטע שטרעקעס פעלדער דרייען זיך אויס הינטער מיר און פארשוואנדן און פונקט אזוי פארשווינדן די דערפער וואס קומען אונדז אנטקעגן און דרייען זיך ארום דעם פענצטערל ביז זיי פארלירן זיך ערגיץ פון הינטן.

דער באן האט א פייף געטאן. מיר האבן זיך דערנענטערט צו א סטאציע, אבער דער צוג האט זיך ביי דער סטאציע נישט אפגעשטעלט, און פארבייפארנדיק, האב איך דערווען שטיין א טרופע אקטיארן אף דער פלאטאפארמע און איך האב דערקענט, אז דאס זיינען דיזעלבע אקטיארן, מיט וועלכע איך האב געארבעט אונטער אהרן דרוקערס דירעקציע.

אפן מאמענט איז דאס טרויעריקע בילד פאר מיר אויסגעוואקסן ווי א געשפענסט פון ציפוקסנס צייטן און א טיפער רחמנות האט מיך ארומגענומען צו זיי.

איינער פון דער דאזיקער טרופע איז געווען מיט א קלינגענדיקן נאָמען: — יאָשע שטערננאלד, א הויכער מאן מיט א פראסמן אויסזען און מיט לאנגע האַר, און זיין אויסזען האט גיכער דערמאנט אן עפעס א קאמעדיאנטישן; נעבן אים איז געשטאנען זיין פרוי, קרוי-בלוע, מיט א קינד אף דער האנט און אלע איבעריקע, מיט די פעקלעך אין די הענט און מיט פארצווייפלונג אין זייערע בליקן, דאס האבן זיי זיך אוודאי אזוי געשלעפט פון שמעטל צו שמעטל און פון דארף צו דארף, אזוי ווי איך געדענק עס פון די אלטע טרויעריקע צייטן פון מיין אנהויב אין רוסלאנד.

איינער פון דער טרופע האט מיך דערקענט און אויסגעשריגן: — פאלעפאדע! אפן מאמענט האט עס מיר א מיאכקע געטאן אין הארצן און איך האב מיט דער האנט געגעבן א צייכן, אז איך וועל פון דער ערשטער סטאציע צוריקומען צו זיי, זיי זאלן ווארטן אף מיר און שוין איז דאס גאנצע בילד פארשוואונדן פון מייע אויגן.

איך האב שוין אף דעם ווייטערדיקן וועג נישט געהאט קיין מנוחה. דאס געזעענע בילד האט מיך פארפאלגט און איך האב געדאנקט גאט, ווען דער צוג האט זיך ענדלעך אפגעשטעלט און איך בין אראפ און צום גליק האב איך כאלד געהאט א באן אף צוריק און ווי דערפרייט די ארימע טרור פֿע האט זיך דאס, ווען זיי האבן מיך דערווען נעבן זיך!

מיט טרערן אין די אויגן האבן זיי מיר איבערגעגעבן וועגן זייער לאגע און: — נאר גאט האט אייך אהערגעשיקט, איר זאלט זיין אונדזער משיח... מיר האבן צוגעווארט אף דעם צווייטן צוג וואס גייט קיין סטאניסלאוו און איך האב זיי אלע מיטגענומען, און אין סטאניסלאוו האב איך די גאנצע טרופע איינגעקווארטירט אין א אידישן האטעל און איך האב זיך בלויז מיט זיי אויסגענומען, אז זיי זאלן זיך וואס ווייניקער ארומדרייען אין שמאט, ווייל צו גוט האט מען זיי דארט געקענט און עס וואלט זיך זיכער שלעכט אפגערופן אפן געשעפט.

זיי האבן דאס אליין אנערקענט און זיך אונטערגעווארפן מינע פאר-ארדענונגען. זיי האבן אויך פארשמאנען, אז אף די פלאקאטן טאר מען נישט דערמאנען זייערע נעמען, און איך האב בלויז אנאנסירט די נעמען פון מיר און מיין פרוי.

געשפילט האבן מיר צוויי גארדין-פיעסן, אין טעאטער „מאניושיקי“, „כאשע די יתומה“ און „קרייצער-סאנאטע“.

דער טעאטער איז צו ביידע פארשמעלונגען געווען פול געפאקט און איך האב זיך געפרייט מיט מיין גרויסן דערפאלג, כאטש עס האט מיר גע-קאסט גענוג מי, ביז איך האב די פארשמעלונג צוגעגרייט און ביז איך האב די מענטשן אויסגעלערנט נאכזאגן די גארדינישע פראזע...

איך דערמאן עס מיט ווייטיק, ווי דער אקטיאר וואס האט געשפילט גרעגואר, האט דערהרגעט די ראל, און דווקא ער, האט פאראורזאכט, אז איך זאל מיט דער אומגליקלעכער טרופע מוזן איבערייסן די ארבעט.

דערזעלבער „גרעגואר“, וועלכער האט נישט געהאט קיין אנונג ווי זיך צו האלטן אף דער בינע און ווען עמי דערשיסט אים, האט ער זיך נישט אפגערוקט פון דער דעקאראציע, נעבן וועלכער ער איז געשמאנען. נאר ער האט זיך אנשמאט פאלן א טויטער, זיך אוועקגעזעצט און געהאט א זיצנדיקן טויט... אבער דערנאך, האט ער דווקא געשמעלט פרעמענויעס ווי א גאר גרויסער און געבראכט דעם רים צווישן מיר און דער טרופע.

איך האב געוואוסט, אז מאראליש קאן איך מיט דער טרופע קיין סך נישט דערגרייכן, אבער איך בין דא פשוט אויסן געווען דער טרופע ארויס-צוהעלפן פון דער שווערער לאגע און דערביי דערווייל אויך עפעס פארדרי-נען און אז גאט האט געהאלפן, מיר האבן טאקע געהאט א מאמעריעלן זיג, האט זיך יעדער פון טרופע גענומען איינריידן, אז דאס האט מען אים צו פארדאנקען און אמערסמנס האט זיך דער גרעגואר געגרויסט און ווען עס איז געקומען צום טיילן זיך מיט די פארדינסטן, דעמאלט האט עס זיך אנגעהויבן.

דאס טיילן זיך מיט די פארדינסטן, איז אלעמאל צווישן אקטיארן א שווערער פראבלעם. יעדער אקטיאר רעדט זיך געוויינלעך איין אז ער

איז עס דער וואָס אים קומט און אָן אַ מחלוקה גייט עס קיינמאל נישט דורך. דאָ איז אַבער דער ווייטיק געווען אַ גרעסערער, ווייל אַם, ערשט גאר-וואָס, האָט מען זיי אַרויסגעשלעפט פון בלאַטע, זיי האָבן מיך אויפֿ-גענומען ווי אַ משיח, אַבער ווען עס איז געקומען צום איינטיילן זיך מיט די פאַרדינסטן, האָבן זיי מיך נישט דערקענט און אַמערסטנס האָט גרו-גוצר געשריגן און געפאַדערט, כאַטש גיב אים אַוועק דאָס גאַנצע...

מיין פרוי האָט באַמערקט, אַז עס גייט אַריין אין די גדולות, האָט זי מיך אַוועקגערוּפֿן און מיך באַרוואַיקט און מיר געזאָגט, אַז איך זאָל זיי אַפילו אַוועקגעבן דאָס גאַנצע, אַבי פאַרענדיקן מיט דער חברה און פֿטור אַן עסק.

האַנים שטעלונג צו דעם ענין, האָט מיך היבשלעך פאַרוואַנדערט. וואָס הייסט, אַוועקגעבן דאָס גאַנצע? אַזוי רייך זיינען מיר? דאַרפֿן מיר דען נישט דעם פאַרדינסט פונקט אַזוי ווי די אלע דאָ? אַבער האַני האָט מיר איינגערוימט דעם סוד, אַז איידער זי איז אַהערגעפאַרן אָף מיין רוף, האָט דער דירעקטאָר האַרט זי אַפּגעזוכט און איר דערציילט, אַז מעלצער האָט זיך מיט אים צעפאַמט און איז אַוועק פון אים און זי האָט אַפּגעמאַכט, אַז ווי גאַר מיר ענדיקן די פאַרשטעלונגען אין סטאַניסלאַוו, קומען מיר צוריק אין זיין טרופֿע.

האַרט האָט געוואַלט זיין זיכער אַז מיר וועלן טאַקע קומען, האָט ער גענומען באַ מיין פרוי אַלס משכן איר גאַלדן זייגערל...

האַבנדיק שוין אַן אַנדער אַרבעטס-פּלאַץ, בין איך שוין געוואָרן רו-איקער און איך האָב אַנגעהויבן גאַנץ אַנדערש האַנדלען מיט „גרענאַרן“ און זיינע חברים. איך האָב פשוט געפּרעגט באַ יעדן פון זיי וויפּל ער פאַ-דערט און וויפּל מען האָט געזאָגט, אַזויפּיל האָב איך געגעבן און ווען דאָס טיילן איז געווען פאַרענדיקט, האָב איך זיי געזאָגט אַ זיי געזונט און וויפּל זיי האָבן זיך באַ מיר נישט געבעטן און וויפּל זיי האָבן זיך נישט געזוכט צו אַנטשולדיקן פאַר מיר, איך האָב זיך אַפּגעזענגט און בין אַוועק. מיר זיינען געפאַרן צוריק, אין טרופֿע פון דירעקטאָר האַרט.

:: :: ::

אין האַרטס טרופֿע, האָבן מיר געטראָפֿן אַ גאַנצע איבערקערעניש. כמעט די גאַנצע טרופֿע איז באַשטאַנען פון נייע מענטשן. דאַרט האָבן מיר געטראָפֿן שילינגען מיט זיין פרוי; די שושפּילערן עמינגער מיט איר מאַן; מיין חבר איציע דייטש מיט זיין פרוי און אַנדערע. די טרופֿע איז געווען געאייניקט אָף קאַפּעראַטיווע יסודות, אַ חוץ איך און מיין פרוי און גאַר

עטלעכע, וועלכע האָבן באַדאַרפֿט באַקומען אַ פּעסען געהאַלט אַלס גאַזשע. די טרופּע איז אַרומגעפֿאַרן ווי געוויינלעך, לויט דירעקטאָר האַרסט אויסגעאַרבעטן פּלאַן. דער דירעקטאָר האַרט האָט געמאַכט אַ גרויסן פּלאַן-קאַט מיט קליישעען. שילינג איז געווען אַנאַנסירט אַלס דער קעניג פֿון די קאַמיקערס און די עטינגער אַלס קעניג און איציע דייטש — אַלס פּרינץ פֿון די זינגערס און מיר אַלע זיינען געווען די פּראַסעטע סאַלדאַטן.

די קעניגע און די פּרינצן האָבן זיך אַרויסגעלאָזן אָף דער וועלט איי-נעמען שמעט און מדינות, נאָר די שמעט האָבן זיך נישט געלאָזן איינעמען און די געשעפטן זיינען געווען שלעכטע און עס האָט נישט געהאַלפֿן די שרייענדיקע רעקלאַמע און ווי פּאַרדריסלעך עס זאָל נישט זיין, האָט דער אמתער הומאַרפּולער קינסטלער שילינג, נישט געקאַנט באַס פּרימיטיוון מעאַטער-באַזוכער פּאַרטערען דאָס פּלאַץ פֿון וועטשמיינען און בשום אופן, האָט דער עולם נישט געקאַנט פּאַרגעסן ליאַרקע גליקסמאַן און ווי פּאַר-דריסלעך עס זאָל נישט האָבן געווען, זיינען אַלץ די געשעפטן געגאַנגען ערגער און ערגער און דער דעפיציט איז געוואַקסן פֿון טאַג צו טאַג. ביז האַרט האָט צונויפֿגערופֿן זיינע „סאַלדאַטן“ און זיי דערקלערט, אז ער קאַן מער קיין גאַזשע נישט צאָלן, נאָר ווער עס וויל, קאַן בלייבן אין טרופּע אָף קאַפּעראַטיווע יסודות, און וועמען עס געפֿעלט נישט, קאַן זיך באַמראַכטן אַלס פּריי.

עטלעכע פֿון אונדז האָבן געשוויגן. זיי האָבן זיך נישט געקאַנט באַ-שליסן וואָס צו טאָן. איך און פּרענקעל, מיר האָבן זיך איבערגעשמועסט און מיר האָבן פּעסמגעשמעלט, אז עס איז אַכסאַלוט נישט קיין יושר, וואָס באַ גומע געשעפטן, האָבן אונדז די אויבערשמע פֿון שמויסל געצאָלט גאַ-זשע און זיי האָבן צוגענומען די איבעריקע גרויסע פּאַרדינסטן און באַ-שלעכטע געשעפטן, ווילן זיי מיר זאָלן ליידן מיט זיי גלייך אָף גלייך...

פּרענקעל איז געווען אַ וואוילער בחור און ער האָט מיר צוגעזאָגט צו גיין מיט מיר און אַזוי ווי האַרט האָט אונדז געהאַט געגעבן 14 טעג אָף צו באַמראַכטן זיך, האָבן מיר דערוויל אינדערשמיל געפרואַווט אַרגאַ-גיזירן די איבעריקע פֿון טרופּע, עס האָט זיך אונדז אַבער נישט איינגע-געבן, די מענטשעלעך האָבן מוראַ געהאַט איינצורייסן מיט האַרטן און זיי זיינען געבליבן, און איך, האַני און פּרענקעל, עס האָט זיך אונדז איי-געגעבן צו פּאַראַייניקן זיך מיט די וויינבערגס און זייער טרופּע און מיר זיינען אַוועק פֿון האַרטן מיט זיינע דורכגעפֿאַלענע קעניגע און פּרינצן...

ניינאונצוואנציקסטער קאפיטל

מיט משה און הערמאן וויינבערג. — צער גידול בנים. — אקסלאד
אראנזשירט אונדז. — די גאסטראלן פון וואקסמאן, פיינמאן און זיל-
בערט. — א מעשה מיט א „קלמן־משה“. — דער גרויסער מאשקאוויטש
שפילט נישט אין משרנאווין. — איך שלים א שותפות מיט שנעקן. —
איך ווער אליין דירעקטאר.

די דירעקטארן זיינען געווען משה און הערמאן וויינבערג. זיי זיינען
ביידע געווען מער געשעפטסליים ווי שוישפילער. פאר זיי איז מעצמער
נישט געווען קונסט, נאר א מיטל פאר פרנסה. זייערע פרויען זיינען געווען
א מאטעריאל נאר פאר פראווינג-מעצמער און פעפי וויינבערג, כאַמש א
זייער גוטע און ליבע, הארציקע חברמע, האָט זי אַבער וועגן קונסט נישט
געוואוסט, זי האָט נאר געוואוסט, אז מעצמער איז א האַרעוואניע, וואָס
מען קאָן פון איר פאַרדינען אַמאָל מער און אַמאָל ווייניקער...

דאָס זיינען געווען מענטשן, וועלכע האָבן נישט געהאַט קיין „הויכע
חלומות“ פון קינסטלערישער אייביקייט, נאר מעצמער איז באַ זיי געווען
פונקט ווי יעדע אַנדערע מלאכה, וואָס ווער עס קען זי בעסער, דער פאַר-
דינט בעסער.

דערווייל האָט אָנגערוקט אַ שווערער ווינטער און מיר האָבן זיך גע-
כאַפט, אַז מיין עלטסטער זונדל ווערט שוין זעקס יאָר און מען דאַרף אים
אריינגעבן אין אַ שול, האָבן מיר באַשלאָסן אַהיימצונעמען דאָס קלענערע
קינד וואָס איז שוין דריי יאָר אַלט געווען און מיר האָבן עס געהאַט אַ-
בערגעלאָזט אַף פענסיאָן ביי אַ פאַמיליע און מיר האָבן דעם עלטערן אַרייַ-
געגעבן אַף פענסיאָן צו אַ אידישער פאַמיליע אין יאַרפּאָלאָו און דאָרט
האָבן מיר אים אויך אַיינגעשריבן אין שולע.

עס רעדט זיך אַזוי, אַז מיר „האָבן אַהיימצונעמען דאָס קלענערע
קינד...“ וואו האָבן מיר דען געהאַט אַ הויכע מיר האָבן די צוויי יונגערע
קינדער געמוזט מיטשלעפּן מיט זיך איבער די שווערע פאַרשניימע וועגן
פון איין שטאָט אין דער צווייטער. צוליב די צוויי קליינע קינדער, האָבן

זיך אנגעהויבן פארשידענע קאנפליקטלעך און מיספארשמענדענישן צווישן מיר און האנין און עס איז געקומען אזוי ווייט, אז איך האב באדארפט הערן פון האנין, אז זי הארעוועט כדי אויסצוהאלטן פרעמדע קינדער... דעמאלט האב איך אנגעהויבן פילן דעם גרויסן אמת וועגן דער טרויעריקייט פאר די יתומים, וואס דארפן לעבן אונטער אויפזיכט פון שטיפמאמעס און איך האב שוין נישט געקאנט פארלאזן זיך אף האנין, נאר אליין געמוזט אנהויבן זיין פאר די קינדער א מאמע און א טאמע צוזאמען.

דער ווינטער איז געווען א שווערער, אבער מיר זיינען אים איבערגע-קומען און ענדלעך זיך דערווארט אף א שיינעם זוניקן פרילינג און ווי נאר די ערשטע זונענשטראלן האבן אונדז אנגעהויבן ווארימען, זיינען אויך אנ-געקומען טעלעגראמעס פון משערנאוויץ, פון אקסלאדן, אז ער עפנט באלד דעם זומער-טעאטער און ער דארף אונדז האבן און די טעלעגראמעס האבן אונדז אויך געווארימט און מיר האבן אויפגעלעכט מיט נייע האפענונגען פאר א שענער און בעסער לעבן.

מיר האבן געפאדערט ביי אקסלאדן, ער זאל אונדז שיקן געלט און דעמוזעלבן טאג האבן מיר דאס געפאדערט געלט באקומען. מיר האבן זיך אבער בארעכנט, אז דאס באקומענע געלט איז צו ווייניק, אז מיר זאלן זיך קענען איינקויפן וואס מיר דארפן און אף הוצאות, האבן מיר ווידער טעלעגראפירט און דעמוזעלבן טאג איז געקומען נאך געלט. די דרינגלעכ-קייט פון אקסלאדס ארויספאדערונג, האט אונדז געשמייכלט און מיר האבן זיך געפילט געגרויסט און אט זיינען מיר דערהויבענע, אריינגעפארן קיין משערנאוויץ.

געטראפן האבן מיר שוין אין אקסלאדס טרופע — יצחק דייטש, וועל-כער איז פון אקסלאדן אנגאזשירט געווארן אלס געזאנגס-ליבהאבער; דארט האט זיך שוין אויך געפונען זי גל ע ר מיט זיין פרוי ראזא זיג-לער און לאהלע ווינטרויב, די דראמאטישע שוישפילערין און דעם קאמי-קער מאקס שמרענג.

דאסמאל האט זיך עפעס דער סעזאן אין משערנאוויץ אנגעהויבן אין א שלימזלדיקן טאג און ער האט זיך געשלעפט מאנאטאן און אן חשק איז מען געגאנגען צו די פראבן פון די נארישע מאכערייקעס וואס מען האט זיך געגרייט אויפצופירן און אן א חשק האט מען געשפילט און נאר וויי-ניקער חשק האט דער עולם געהאט צו קומען אין טעאטער... אזוי האט עס זיך געצויגן, ביז עס האבן אנגעהויבן קומען די אויס-לענדישע סטארן.

מיט דעם „ערשטן מנין“ האט „געזאונט“ דוד וואקסמאן. ער האט דער ערשטער געבראכט די „ווייסע שקלאפין“ און מיט דער פיעטע האט

ער אביסל אויפגעלעבט אונדזער מעצמער. דער צווייטער גאסט איז גע-
ווען — דיינע פיינמאן, וועלכע האט אביסל אפגעפרישט דעם אינטערעס
פון אונדזערע פרעמענויעזערע שוישפילער. דיינע פיינמאן איז אויפגע-
טרעטן אין איר קרעאציע אלס „כאסיע די יתומה“ (איך האב געשפילט די
פארנאמווארטלעכע כאראקטער-ראל אלס מאטיע שמרייכל). די פיינמאנס
גאסטראלן זיינען געווען זייער דערפאלגרייך.

דער דריטער פון די גאסטראליארן איז געווען יעקב זילבערמ. זיי
זיינען כמעט אלע געקומען צוזאמען און געווארט אין דער ריי, אז איינער
זאל אויפטערעמן נאכן אנדערן. בעת מיר האבן געשפילט „כאסיע די
יתומה“, איז דער הויכגעוויקסיקער יעקב זילבערמ געזעסן אין גארטן און
צוגעקוקט זיך צו דער פארשטעלונג און מיר האבן זיך באמיט אויסצונעמען
און געווינען זיין אנערקענונג.

יעקב זילבערמ האט אלס דעכום-פיעסע געשמעלט זיין „אידישן קע-
ניג ליר“. אקסלראד האט פאר אים אויסגעשמעלט דעם פערסאנאל און מיר
האט ער איינגעטיילט די ראל אלס „חריף“ און איך ווייס נישט וואס מיט
מיר איז דעמאלט געשען, עס האט מיר אפגענומען דער חשק צו שפילן די
ראל און איך האב זיך בא די פראכן אויסגעבראכן די ציין און בשום אופן
נישט געקאנט נאכזאגן די ווערטער פון סופליאר, כאטש, איך האב אלע-
מאל געקענט די גאנצע פיעסע פון אויסנווייניק...

זילבערמ איז געווען פארצווייפלט. — וועמען האט מיר דאס אקסלראד
געגעבן אלס חריף? האט ער זיך אויפגעערעגט און די זיגלער האט באמת
גענלויבט, אז איך טויג נישט פאר דער ראל און זי האט א זאג געמאך, אז
איר מאן איז א געשפילטער חריף און זיגלער האט באקומען די ראל.

ערשט נאך דער פראבע האב איך זיך גערייצט מיט זיגלערן, וואס ער
מוז שפילן אנשטאט מיר און זילבערמ איז דערווייל געבליבן מיט דער מיי-
נונג, אז איך טויג צו גארנישט...

די צווייטע פיעסע וואס זילבערמ האט גענומען גרייטן צום אויפירן,
איז געווען „דער פרעמדער“ פון יעקב גארדין. די פיעסע האט באדארפט
געשפילט ווערן צום ערשטן מאל אין טשערנאוויץ.

די גאנצע טרופע מיטן דירעקטאר בראש זיינען געווען בא דער פאר-
לעזונג, זילבערמ איז געזעסן אויבנאן און געלייענט און אלע האבן זיך
צוגעהערט מיטן גרעסטן דרך-ארץ און ווען ער האט געלייענט די רעפליקן
פון „קלמן-משה“, האט ער געקוקט צו מאקס שמרענג, זייענדיק זיכער,
אז ער וועט אודאי שפילן די ראל.

נאכן לייענען, נעמט אקסלראד די ראלן און פארטיילט זיי און מיר
גיט ער די ראל פון קלמן-משה. זילבערמ קוקט אים אן פארוואונדערט

און ער זאגט שטיל צו אקסלראדן: — וואס טוט איר? דאס איז דאך א קונסט־ראל? נאר אקסלראד ענטפערט אים שנעל אָפּ: — מאַקע דערפאר, ווייל עס איז אַ קונסט־ראל, דאָרף זי געשפּילט ווערן פון פּאַלעפּאָדען.

איך בין געזעסן אָן אַ זייט און געשווינגן. איך האָב גוט געזען וואָס דאָרט קומט פאַר צווישן דירעקטאָר און יעקב זילבערט, אַבער איך האָב אויך געוואוסט, אַז זילבערט האלט מיך פאַר אַ קאַליקע, צוליב מיין נישט וועלן שפּילן דעם חרף. ענדלעך האָט מיר דער דירעקטאָר דערלאָנגט די ראַל קלמן־משה, איך האָב זי גענומען און בין אַוועק אַהיים.

אפצומאַרגנס, צו דער ערשטער פּראַכע, האָב איך שוין געקענט די ראַל פון אויסנווייניק און זילבערט איז געווען איבעראַשט, הערנדיק ווי אַזוי איך בין אין דער ראַל שוין באַ דער ערשטער פּראַכע. זיין איבעראַשונג איז געווען אַזוי גרויס, אַז ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אָף אַ ווייל און ער גיט מיך אַ פּרעג: — ווער האָט געשפּילט „מאַטיע שמריוכל“ מיט דער פּיינמאַן?

הערנדיק, אַז איך האָב געשפּילט מאַטיע שמריוכל, האָט זילבערט אַ שמיכל געמאַן מיט צופּרידנהייט און ער האָט פּאַרגעזצט מיט דער פּראַכע. אַ קורצע צייט שפּעטער, ווען זילבערט האָט שוין געהאט פּאַרענדיקט מיט זיינע גאַסטראַלן, איז דער גרויסער מאַרס מאַשקאַוויטש צוריקגעפּאַרן פון רומעניע קיין לאַנדאָן און ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין טשער־נאוויץ אָף געציילטע מעג.

די גאַנצע טרופּע האָט זייער שטאַרק געוואַלט שפּילן כאַטש איין אויפּירונג אונטער דער רעזשי און צוזאַמען מיט דעם באַרימטן קינסטלער און אַקסלראַד האָט געפּועלט באַ אים, ער זאָל געבן כאַטש איין פּאַר־שמעלונג.

מאַשקאַוויטש האָט זיך זייער געאַיילט צום אָפּפּאַרן, אַבער ער האָט צוליב געמאַן און איז געקומען אין גאַרטן אַרײַן, וואו עס איז שוין געווען פּאַרזאַמלט די גאַנצע טרופּע און דער דירעקטאָר אַקסלראַד מיט זיין פּרוי רחל.

דער גרויסער גאַסט האָט דערקלערט, אַז ער האָט נישט קיין צייט, נאַר אויב מען קאן עס מאַכן שנעל, קאן ער געבן איין פּאַרשמעלונג. אַקסלראַד האָט געבעטן, אַז מאַשקאַוויטש זאָל כאַטש בלייבן שפּילן שבת און זונטיק, וואָס מאַשקאַוויטש האָט בשום אופן נישט געקאַנט נאַכגעבן, ווייל ער האָט פּרייטיק געמוזט אַוועקפּאַרן.

עס האָט שוין געהאלטן דערבײַ, אַז די פּאַרשמעלונג זאָל פּאַרקומען דאָנערשטיק, דאָ גיט זיך פּלוצלינג די דירעקטאָרשע רחל אַקסלראַד אַ רוף אָפּ מיט איר פּראַסטער, רױער אויסשפּראַך: — וואָס? דאָנערשטיק?

ווער ווייס צי וועט זיך אינגאנצן לייגען דאס עסק? וואס קאנט איר דען ברענגען אין א וואכן-טאג?...

מיר אלע האבן זיך דערפילט ווי אפגעגאסן מיט א טאפ קאכעדיק וואסער, מיר האבן באלד געזוכט צו פארגלעטן די דירעקטארשעס ווער-טער, נאר עס האט שוין גארנישט געהאלפן. אף מאַשקאוויטשעס הדרת-פנים האט זיך באוויזן א לייכטער איראנישער שמייכל, מיט ביידע הענט האט ער זיך א פאטש געטאן אף די קניען און ער איז אויפגעשטאנען פון פלאץ און זיך אויסגעגלייכט אין זיין גאנצער גרויס, דערנאך האט ער זיך ארויפגעשארט זיינע שווארצע געדיכטע האר וואס זיינען שוין געווען דורכגעוועכט מיט זילבערנע ווייסע פעדעס און ער האט זיך פאר-נויגט פאר רחל אקסלראד און זיך געלאזן ארויסגיין פון גארטן.

אנדערע האבן אפשר מורא געהאט, נאר איר, איציע דייטש און זיין לער, מיר האבן מאַשקאוויטשן ארויסבאגלייט. מיר האבן נאך אפילו גע-פראווט עפעס זאגן, אפשר וועט מען נאך באווייזן צו פארגלעטן די די-רעקטארשעס נארישן ארויסמירט, נאר ניין. עס האט גארנישט געהאלפן. מיט א רחמנותדיקן בליק אף אונדז, האט זיך דער גרויסער קינסטלער מיט אונדז געזעגנט און אזוי האבן מיר פארלוירן די געלעגנהייט צו קענען שפילן צוזאמען מיט דעם בארימטן קינסטלער.

באלד נאך דער פיינלעכער געשעעניש, האט זיך דער זומער-סעזאן געענדיקט און די טרופע איז באפרייט געווארן און יעדער פון טרופע איז מגלגול געווארן ערגיץ אנדערש און מיר האט זיך געמאכט, אז איך האב זיך באלד פאראייניקט מיט דעם קאמיקער ש נ ע ק, מיר האבן בשותפות אנגאזשירט א טרופע אף ארויסצופארן אף דער פראווינץ.

שנעק איז געווען פון די שאבלאנע קאמיקערס, וואס האבן זיך כסדר באנוצט מיט די שאבלאנע וויצן, מיט וועלכע ער האט פונדעסטוועגן זייער שטארק אויסגענומען בא דעם דורכשניטלעכן עולם. איז אבער געווען אן אומגליק, וואס מען האט דעם מענטשן זעלטן געקאנט מרעפן א ניכטערן.

נאך א זאך; פון שרייבן און לייענן, האט ער נישט געהאלטן און אין קיין שום פיעסע, אפילו אין ז י י נ ראל, האט ער קיינמאל נישט אריינגעקוקט און הויז אין מאכן א לחיים, איז זיין פרוי, מיט אלץ געווען ענלעך צו אים, ממש ווי א צווילינגס-פארל...!

ווי שוין דערמאנט, איז שנעק פונדעסטוועגן געווען זייער באליבט באס פראסטן פובליקום וואס איז אלעמאל געווען די גרויסע מאיארימעט פון די טעאטער-באווער און ער האט געהאט א נאמען, ממש בארימט געווען אלס אויסגעצייכנטער קאמיקער און אין גאנץ גאליציע האט מען פון אים שטארק געהאלטן.

עס איז גענוג געווען, אז שנעק זאל זיך באווייזן אף דער בינע מיט זיינע צוויי אָנגעבלאָזענע באַקן און גרויסע, גרויע, קעצענע אויגן. אז דער עולם זאל מוזן אויסשיסן מיט אַ געלעכטער און אלץ וואָס ער האָט געזאָגט, איז פון עולם אויפגענומען געוואָרן ווי דער גרעסטער ווייץ. פון אַנהויב, האָבן מיר געמאַכט גאַנץ פיינע געשעפטן; איז אַבער גע-ווען אַ צרה מיט די השכונות. מיר זיינען בלויז געווען צוויי שותפים, די איבעריקע מיטגלידער פון אונדזער טרופע האָבן מיר דאָך געצאלט גאָזשע און אונדזערע השכונות האָט מען פאַקטיש געקאנט דערלעדיקן אין פינף מינוט און דאָך, האָב איך געמוזט זיצן מיט שנעקן און מיט זיין פרוי און השכונען גאַנצע נעכט און ערשט דערנאָך זיינען זיי אַוועק שאַק-לענדיק מיט די קעפּ, אויסדריקנדיק צווייפּל, צי די השכונות זיינען טאַקע ריכטיק...

דער אומצוטרוי פון מיין שותף מיט זיין ווייב, האָט מיר פאַרשאַפט אַ סך עגמת-נפש, אַבער וואָס האָב איך געקאנט טאָן? ער האָט דאָך פאַרמ נישט געקאנט שרייבן און לייענען און זיין ווייב האָט נישט געקאנט בעסער פון אים, טאָ ווי אַזוי האָב איך זיי פאַרמ געזאָלט איבערצייגן, אז די השכונות זיינען ריכטיק און אז איך האַנדל מיט אים ערלעך? און טאַמער איז דאָס געווען ווייניק, האָט ער יעדעס מאל געפלעגט קומען צו דער פאַרשמעלונג אַ באַטרונקענער און נישט חלילה מיט קיין וואַסער, נאָר מיט עכטן אַקאוויט און דער אַקאוויט האָט אין אים גע-שפילט און ער האָט זיך גענומען קריגן יעדעס מאל מיט אַן אַנדער אַק-טיאָר און עס האָט זיך נישט געקאנט אַנהויבן קיין פאַרשמעלונג, אַן אַ פריערדיקן סקאַנדאַל, וואָס איך האָב אַלעמאַל באַדאַרפּט איינשמילן. זעענדיק, אז אַזוי וועל איך ווייטער נישט קענען אַנגיין מיט דער אַרבעט, האָב איך שנעקן פאַרגעלייגט, אז אַזוי ווי ער צווייפּלט צי איך נאָר אים נישט אָפּ, קאָן איך אויפלייזן מיט אים דאָס שותפות און איך בין גרייט אים צו צאָלן גאָזשע, אַזוי ווי אַלע קאַלעגן. שנעק האָט זיך אָנגעכאַפט און באַלד געזאָגט אַ פרייז און איך האָב אַקצעפּטירט און צאָלנדיק אים זיין גאָזשע יעדע נאַכט פאַר דער פאַר-שמעלונג, האָב איך אַדאַנק דעם באַוויזן אַנצוגיין מיט דער אַרבעט אַלס אלייניקער דירעקטאָר אין משך פון אַ לענגערער צייט, באַ נישט קיין גאָר געהויבענע, אַבער אויך נישט קיין שלעכטע געשעפטן.

דרייסיקסטער קאפיטל

די „אידישע פינטעלעך“ פארזיכערן דעם דערפאלג. — זאל לעבן
טאמאשעווסקין! — א מסירה קענן אונדז, נאר דער זשאנדאר אין „אונדז
דער“. — מיין קליין זונדעלע געשטארבן. — א שטיפמאמע בלייבט א
שטיפמאמע. — איד פאר קיין ווין — אין „סטעפאני-טעאטער. — אפי
טיארן שפילן און סיפאנעס פייפן. — די טעאטערס אין ווין. — איד
פאר קיין קראקע.

מיר זיינען אנגעקומען קיין קוטי (בוקאווינע) און ווי איבעראל,
האבן מיר אויך דארט געזוכט צו שמעלן אזא פיעסע, וואס זאל דעם
דארטיקן עולם ציען אין טעאטער אריין און מיר האבן לויטן דעמאלטיקן
סדר, אויסגעזוכט א „תורהלע“.

דעמאלט איז געווען די עפאכע פון תורהלעך, „אידישע הערצער“, „אי-
דישע קינדער“ און „אידישע פינטעלעך“, וואס האט באהערשט דאס אי-
דישע טעאטער אין אלע לענדער וואו עס האבן געלעבט אידן.

טאמאשעווסקי האט דערפינדן די פינטעלעך, מיט וועלכע ער האט
געטראפן אין פינטל אריין פון די אנגעווייטיקטע פראגן אין אידישן לעבן
און מיט פרעדיקן רעליגיעז-נאציאנאלן אידישן פאטריאטיזם, האט טא-
מאשעווסקי דעמאלט געמאכט די בעסטע געשעפטן און טאמאשעווסקי האט
נישט באדארפט ערשט אנקומען צו פרעמדע מחברים וואס זאלן אים
צושמעלן די סחורה, ווייל ער אליין האט זיך יעדעסמאל צוגעטראכט א
ניי פינטעלע, וואס איז שוין פון פאראויס געווען געזיכערט מיט דערפאלג.
מיט זיין פיעסע „דאס פינטעלע איד“ האט ער אריינגעטראפן פונקט
ווי א גוטער יעגער, וואס טרעפט אין ציל.

מיין אלטער דירעקטאר אקסלראד, האט מיר נישט אפגעזאגט, ער
האט מיר פאר מיין פראוויניץ-נסיעה אויסגעבארגט די פיעסע מיט די
נאמן און איך האב געמאכט א גרויסן פלאקאט מיט א גרויסן „פינטל“
און מיט נאך א גרעסערן „איד“ און געמאלדן, אז שבת ווערט אין קומי
געשפילט דער גרויסער שלאגער פון בארים טאמאשעווסקי, — „דאס פינ-“

מעלע איד" און שוין עמלעכע טעג פריער איז קומי געגאנגען כאדארעם און מען האט אנגעהויבן אפשלעגן די מירן נאך בילעמן.

מיר האבן אבער געהאט א היפשע צרה, ווייל לויטן עסטרייכישן געזעץ, האט מען נישט געמאכט שפילן קיין מעאטער און א קאנצעסיע און איך ווייס נישט ווי אזוי דאס איז אין עסטרייך געשען, אז קאנצעסיעס האבן דוקא באקומען אזעלכע, וואס האבן מערסטנטיילס נישט גע- האט קיין שום שייכות צו מעאטער און ווי עס זאל נישט געווען זיין, עס האט זיך פונקט געמאכט אזוי, אז אלע קאנצעסיעאנערן, זיינען געווען ער- גיץ פארנומען מיט טרופעס און טרופעלעך און מיר האט זיך קוים איינ- געגעבן צו שליסן אן אפמאך מיט איינעם וואס האט געהאט א קאנצעסיע פאר דראטנגייערס אדער קאמערנישטשיקעס און די קאנצעסיע איז אויך געווען גילטיק פאר וואריעטע-נומערן.

איז אבער געווען א נייע צרה, וואס פאר יעדער פארשמעלונג, האט מען געמוזט איינמעלדן און מיטברענגען דעם מעקסט צו די שטאט-כא- הערדן אף צו באשטעטיקן, אבער מען האט זיך געדרייט און אן עצה גע- געבן און אט אף אזא קאנצעסיע האבן מיר אין די קליינע שטעטלעך גע- שפילט אידיש מעאטער.

אין קומי איז נישט געווען קיין באצירקסהויפטמאנשאפט, האב איך די קאנצעסיע איינגעמאלדן באם בירגערמייסטער. צום אומגליק, האט דער צופאל געוואלט, אז דער באצירקס-הויפטמאן איז פארבייגעפארן קומי און דערזעענדיק די אויסגעקלעפטע גרויסע פלאקאמן אף וועלכע עס האבן זיך אויך געפונען גרויסע אידישע אותיות, איז ער שרעקלעך אויפגעבראכט געווארן און ער האט דער זשאנדארמערע געגעבן א באפעל אראפצורייסן די פלאקאמן און איבערלאזנדיק דעם באפעל צו פארביטן די אידישע פארשמעלונג, איז ער אוועק פון קומי, ווייטער אף זיין וועג.

שנעק מיט זיין פרוי, האבן ארויסגעוויזן א גלייכגילטיקייט צו דער גאנצער געשעעניש, גלייך ווי זיי וואלט עס גארנישט אנגעריירט און א- שטאט צוזאמען מיט אונדז צומראכטן אן עצה, א מיטל ווי אזוי מיר זאלן זיך קענען ראטעווען, האבן זיי זיך גאר אויפגעהויבן און אוועקגעפארן קיין וויזשניצע און זייט געזונט.

אונדזער ווייטיק איז געווען זייער גרויס. שבת וואלט זיכער געווען א גרויסע איינצאמע און דער קלאפ איז פאר אונדז געווען א שרעקלעכער. איך בין קוים איבערגעקומען די שלאפלאזע נאכט און בעלד אינ- דערפרי בין איך אויפגעשטאנען און ארויס אין שטעטל, אפשר וועט גאט העלפן און עמיץ וועט מיר געבן עפעס א גוטע עצה ווי אזוי ארויסצו- קריכן פון דעם אומגליק און עס האט נישט לאנג געדויערט, האב איך

געפונען א יונגעמאן, וואס קען זיך גוט מיטן זשאנדארס-מייסטער און דער יונגערמאן זאגט מיר, אז מיט א פינפערל, קאן איך דעם ענין דער-ליידיקן, אז מיר זאלן שבת קענען שפילן טעאטער.

א שעה שפעטער, האב איך שוין געהאט די פארזיכערונג, אז מיר קענען שפילן. דער יונגערמאן האט מיר איבערגעגעבן, אז דער זשאנ-דארס-מייסטער וועט אין דער צייט פון דער פארשטעלונג אוועקגיין אין אן אנדער דארף און מיר וועלן דערווייל אפשפילן די פארשטעלונג.

אויסגעצייכנט! קיין סך דעקלאמע האט מען שוין נישט באדארפט, ווייל עס איז גענוג געווען, אז צוויי מענטשן זאלן וויסן, אז היינט שפילט מען „דאס פינטעלע איד“, אז דאס גאנצע שמעטל זאל גיין כאדארעס און מען האט צעכאפט אלע בילעטן פאר זיין-פלעצער און נאכאמאל אזויפיל האבן מיר פארקויפט בילעטן צום שטיין.

דער סאלאן האט אויסגעזען ווי א פעסל מיט געפרעסטע הערינג. אזא גם טרעפט זיך זעלטן פאר אידישע אקטיארן און מיר האבן דעמאלט מיט פרייד גערעדט צווישן זיך, אז לעבן זאל טאמאשעווסקי מיט זיינע תורהלעך און מיט זיינע פינטעלעך, מיט וועלכע ער האט אזוי פונקטלעך געמראפן אין די אידישע הערצער...

לענגער פארבלייבן אין קומי, האבן מיר נישט געמארט, זיינען מיר גלייך אפצומארנגס אוועק אין א צווייט שמעטל, אויך דארט האט מען בלויז געהאט צו טאן מיט א זשאנדאר און מיר האבן אים גיכער געקאנט אפמארן מיט דער קאנצעסיע פון דראטנגייער און מיר גרייטן זיך שוין צו א נייער פארשטעלונג, וואס גיט אונדז די בעסטע אויסזיכטן.

ווער האט געזאלט וויסן, אז שנעק, וועלכער איז פון אונדז אזוי מיאוס אנטלאפן, אז ער וועט נישט קענען פארליידן אונדזער גרויס גליק און ער וועט אונדז גיין אונטער-מסורן?

שנעק האט זיך געפינען אין וויזשניצע, זייער גאנט פון קומי און ער האט זיך באלד דערוואוסט וועגן אונדזער גרויסן דערפאלג פון דער שבתדיקער פארשטעלונג און בעת מיר האבן זיך שוין געגרייט אין דעם נייעם שמעטל צו דער פארשטעלונג און איך זיין מיר אזוי אין מיין הא-טעל-צימער און באטראכט מיין לאגע, קומט אריין דער זשאנדאר מיט וועלכן איך בין שוין געווען באקאנט און ער ווייזט מיר א פאפיר וואס ער האט גאר-וואס באקומען און אין פאפיר זאגט זיך בפירוש, אז מיר גארן אפ, מיר האבן בלויז א קאנצעסיע פאר אקראכאטן און דראטנגייער און מיר שפילן גאר אידיש טעאטער...

דער זשאנדאר האט מיר אפן געזאגט, אז דאס איז געקומען א מסירה און פארשטייענדיק, אז דאס האט מיר שנעק אפגעשפילט דאס מיאוסע שטיקל ארבעט, איז מיר פשוט געווארן פינצטער אין די אויגן.

זעענדיק ווי איך בין געבליבן זיצן ווי פארפליזירט, האט דער זשאנ-
דארס מיך גענומען טרייסטן, איך זאל זיך נישט שרעקן, אז דא איז ער
באלעבאס און — האט נישט קיין מורא, איר וועט דא קענען שפילן מע-
אטער וואפיל אייער האלץ גלוסט... ווייל מיין פליכט וועל איך קאנען
דערפילן, ווען איר וועט שוין זיין ווייט פונדאנען..

מיר האבן אין דעם שמעטל געשפילט א רייע פארשמעלונגען מיט א
גאר פיינעם דערפאלג און שנעק מיט זיינע אַנגעבלאזענע באקן, האט
געמוזט איינזען, אז ער האט זיך מיאוס באנארישט.

פונדעסטוועגן, שאדן האט ער מיר געבראכט, ווייל מורא האבנדיק
פאר א נייער צרה, איז שוין אונדזער ארבעט נישט געגאנגען אין דעם
מעמפ פון האפערדיקייט און נאך א קורצער צייט האב איך אויפגעלייזט
די טרופע און די אקטיארן זיינען זיך צעפארן יעדער אין אן אנדער
ריכטונג.

איך בין מיט מיין פרוי און מיט מיין מיטלסטן זונדל (וועלכער איז
מיט אונדז איבעראל מיטגעפארן) ארויסגעפארן קיין טארנאפאל, מיטן
געזאנק, אז איך זאל זיי דארט איבערלאזן און אליין זיך אוועקלאזן זוכן
אַנצוקניפן א פארבינדונג מיט א מעאטער אדער טרופע.

פאר מיין עלטערן זונדל, האב איך יעדן חודש אוועקגעשיקט געלט
קיין יארטלאוו, וואו ער איז געווען איינגעדונגען אף קעסט און קוואר-
מיר און ער איז דארט געגאנגען אין שול און מיין יונגסט זונדל, איז געהאט
געבליבן בא מיין פרויס עלטערן.

פארנדיק קיין טארנאפאל, האב איך זיך געפרייט, וואס איך וועל
דארט טרעפן מיין קליינמשיק זונדעלע, וועלכער דארף שוין היינט אלס
זיין פינף יאר און ווען איך האב פאר האנין אויסגעדריקט מיין פרייד,
וואס איך וועל ענדלעך ווידער זען מיין קליין שיין אינגעלע, האב איך
באמערקט, אז זי דרייט עפעס אוועק איר קאפ און זי שווייגט, אבער
איך האב איר שווייגן אַנגענומען פשוט, אז זי האט דאך נישט דעם אינ-
טערעס פאר דעם קינד ווי איך, אלס טאטע פון דעם קליינעם יתומל.
יעדנפאלס, האב איך איר שווייגן נישט אַנגענומען שרעקלעך און איך
האב נישט געהאט קיין אַנונג, אז איך וועל מער מיין אַרים קינדעלע
קיינמאל נישט קענען זען...

אַריינקומענדיק אין דעם הויז פון מיין פרויס עלטערן האבן מייע
פליקן קודם אַנגעהויבן אַרומזוכן מיין קינד און ווען איך האב עס נישט
געזען, האב איך געפרעגט אף אים, נאר אנשמאט אן ענטפער, האבן אלע
אַראַפגעלאזן די קעפ און געשווייגן.

איך האָב שוין פאַרשטאַנען דעם טרויעריקן ענטפער. — נישטאָ מער מיין ליאַלי!... אַכט חדשים איז ער קוים אַלט געווען ווען ער איז געבליבן אַ יתומל... ביז פינף יאָר האָט ער איבערגעלעבט אַלע צרות, דערציעני-דיק זיך אַף פרעמדע הענט און פון אַן אומרייפֿע פרוכט וואָס ער האָט אַפּשר פון הונגער אויפגעגעסן, איז ער קראַנק געוואָרן און מען האָט אים מער נישט געקאַנט אַפּראַטעווען...

איך האָב זיך נישט געקאַנט באַרוואַיקן: — געשמאַרבן ליאַלי!... מיט וויפּל צערטלעכקייט ציפּקע האָט אים דאָס גערופן מיט דעם נאַמען ליאַלי, בעת ער האָט געוויגן פון איר שוין קראַנקער ברוסט! נישטאָ מער ליאַלי, דער שטיפּפאַמע, האָט ער זיכער געמאַן די גרעסטע טובה...

עטלעכ טעג בין איך אַרומגעגאַנגען ווי אַף אַן אַנדער וועלט, אַכער די פליכטן האָבן געמאַנט באַ מיר און איך האָב זיך ענדלעך באַהערשט און געזוכט שמידן די ווייטערדיקע פּלענער פאַר אונדזער נייעם געזונד. איך האָב פאַרטראַכט, אַז מיין פרוי זאָל בלייבן באַ די עלטערן מיט מיין מיטלסטן זונדל לאַני, און איך וועל אַרויספאַרן עפעס אַפּווכן אַ שטיקל פרנסה.

האַט אַכער מיין פרוי בשום אופן נישט געוואָלט הערן דערפון: — זי וויל מער נישט טראַגן די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר פרעמדע קינדער... דער טרוקענער ענטפער און איר אונטערשמייבן די ווערטער „פרעמדע קינדער“ האָבן פאַר מיר באַשמעטיקט דעם אייביקן פאַראַר-מייל און איך האָב אין איר געזען די אייביקע שטיפּפאַמע און איך האָב אויך אַנגעהויבן פּילן, אַז זי איז מיין שטיף-ווייב... האָב איך געמוזט מיטנעמען מיין קליין אינגעלע און צוזאַמען מיט אים אַרויספאַרן ערגין, ווער ווייסט וואו, זוכן גליקן...

מיר זיינען געקומען קיין קראַקע.

דאָרט האָב איך געמראַפּן די טרופּע האַרט מיט מיינע אַלמע חברים און אויך די צוקערבערגס זיינען דאָרט געווען. האַרט האָט מיך זייער פּריינטלעך אויפגענומען און ער האָט מיר אויך געגעבן עטלעכע אויפטריוטן, וועלכע האָבן מיר געגעבן אַ גאַנץ פּיי-נעם פאַרדינסט, אַכער די טרופּע איז געווען אַ קאַמפלעמע און איך האָב געזען, אַז באַ דער בעסטער באַציאָונג וואָס מען ווייזט מיר אַרויס, בין איך דאָרט נישט נויטיק און איך האָב זיך געלאָזן פון קראַקע קיין ווין, וואו עס האָט זיך דעמאָלט אויפגעהאַלטן מיין ליכער חבר יצחק דייטש. פאַרשטייט זיך, אַז אין ווין, איז מיין ערשמער וועג געווען צו איציען און ער האָט זיך מיט מיר זייער דערפרייט און זיין פּרייד וואָלט געווען

נאך גרעסער, ווען זיין ווייב, מינצי, וואלט נישט געמאכט קיין זייער פנים. מינצי דיימט אז דוקא נישט געווען קיין זייער גאסמפריינטלעכע...

גרויס איז געווען מיין נייגערקייט צו זען דאס אידישע טעאטער פון ווין און איך האב קוים דערצויגן ביז אף דער נאכט, ווען יצחק דיימט האט מיך מיטגענומען אין „סמעפאני-טעאטער“.

דער „סמעפאני-טעאטער“ איז באשטאנען פון א לאנגען שמאלן זאל, מיט א קליין בינלעך און אין דעם לאנגן סאלאן זיינען געשטאנען אויסגע-שמעלט מישלעך און ארום יעדן מישל — עמלעכע בענקלעך און בעתן שפילן טעאטער, דרייען זיך ארום די קעלנער אין פראק-אנצוגן און בא-דינען דאס ווערטע פובליקום. אינמיטן שפילן טעאטער, קאן זיך יעדער גאסט גאנץ פריי און אפן הויכן קול צורופן דעם קעלנער און באשטעלן וואס זיין הארץ גלוסט און דער קעלנער טראגט עס אים באלד צו.

איך געדענק נישט גענוי וואס מען האט דעמאלט געשפילט, נאר איך געדענק, אז עס איז געווען א זייער ערנסטע סצענע, האט זיך איינעם פאר-גלוסט באשטעלן א סיפאן און דער קעלנער האט עס אים צוגעבראכט און עס איז אויסגעקומען, אז פונקט אין מאמענט פון דער שפאנענדער שטיק-לער סצענע, האט דער גאסט אנגעגאסן א גלאז סיפאן מיט אזא זשום און פייפער, אז דאס גאנצע פובליקום האט זיך אומגעקוקט אף דעם סוב-יעקט, וואס האט מיט אזויפיל הוצפה געצאפט פון סיפאן און די גאנצע שטימונג פון דער סצענע איז איבערגעריסן געווארן און עס איז געווארן א געשריי: — ביטע אום רוע! רוע! ש.ש.ש.ש.ש.!

און די ארימע שוישפילער, וועלכע זיינען ארויסגעריסן געווארן פון דעם גלייכגעוויכט אין זייערע ראָלן, האָבן געמוזט מאַכן אַ פּוּזע און צוואוואַרטן ביז עס וועט זיך באַרוואַיקן אין סאַלאַן און דאַן ערשט האָבן זיי פאַרגעזעט דאָס שפּיל.

אין סאלאן איז אויך געווען דערלויבט צו רויכערן אינמיטן דעם שפילן און דער גאנצער רויך פון די ציגארעטן האט זיך פארקליבן און קאנצענטרירט פאר דער בינע, אזוי, אז עס האט זיך פאר דער בינע פאר-מירט א רויך-נעפל, דורך וועלכן מען האט די שוישפילער קוים אדורכגעזען. אט בא אזעלכע טרויעריקע באדינגונגען האט מען אין דעם גרויסן ווין געשפילט אידיש טעאטער און איך בין פון דעם אלעם וואס איך האב געזען אין דער איינער נאכט, געבליבן אזוי אנמוישט, אז איך האב א צייט לאנג נישט געקאנט קומען צו זיך פון דער קאשמארנער ווירקונג.

דער דירעקטאר פון דער טרופע אין „סמעפאני-טעאטער“ איז דער-מאלט געווען זיגלער און אין זיין טרופע האבן זיך געפונען ביידע ברידער וויינבערג מיט זייערע פאמיליעס (זיי האבן סטאביל געוואוינט

אין ווין און וואס פאר א מעצמער עם האט דארט אקטואירט, האט מען זיי געמוזט פארעכענען אין טרופע. אין טרופע איז אויך געווען יונה רייז-מאן און שלום פאדזאמצשע, זיי זיינען אויך געווען ווינער תושבים.

פאדזאמצשע איז געווען איינער פון די לעצטע בראדער זינגער און רייזמאן איז געווען אן אלטער שוישפילער פון בעסערן שניט און אין אלגעמיין, איז דארט געווען א זייער פיינע טרופע און עם איז נאר גע-ווען א הארצווייטיק צוצוקוקן, ווי אזוי אזא פיינע טרופע דארף אקטואירן בא אזעלכע טרויעריקע אומשמענדן.

פונדעסטוועגן, האב איך זיך נישט אפגעזאגט אויפצומערעטן, ווען מען האט מיך דערצו איינגעלאדן. יעדן אקטיאר ווילט זיך ווייזן פאר א נייער סביבה מענטשן, מעג עם אפילו זיין אונטערן אקאמפאניאמענט פון פייפנדיקע סיפאנעס און אונטערן נעפל פון ציגארעטן-רויך.

איך בין אויפגעטרעטן אין גארדינס א פיעסע, עם איז געקומען א בעסערער עולם אין מעצמער און מען האט מיך זייער געלויבט, אבער מיין ערשמער איינדרוק איז דעם מעצמער האט געדריקט אף מיין געמיט און איך האב דארט בשום אופן נישט געקאנט פילן קיין קינסטלערישע בא-פרידיקונג.

אז איך בין שוין געווען אין ווין, האב איך נישט געוואלט פארלירן די געלעגנהייט צו זען דאס דייטשע ווינער מעצמער, וואס איז בארימט איבער דער גאנצער וועלט.

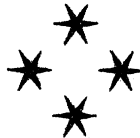
מיין חבר האט מיך עטלעכע מאל געפירט אין פארשודענע טעא-טערס און דערנאך, האב איך שוין אליין געפונען דעם וועג און אזוי האב איך באזוכט דעם „בורג-טעאטער“, דאס „דייטשע פאלקס-טעאטער“ און די האף-אפערע און בעת איך האב זיך געפונען אין אט א די טעמפלען פון קונסט און באוואונדערט די ריינקייט און די שיינקייט פון אלץ ארום און די וואונדערלעכע פארשמעלונגען, וואס האבן זיך מיט אלץ מיטאיינ-אנדער צונויפגעגאסן אין איין וואונדערלעכער הארמאניע, א. ווען איך האב דאס אלץ געזען, האב איך געמוזט זאגן צו זיך אליין: — ניין! איך בין נישט קיין אקטיאר און איך וועל עם קיינמאל נישט זיין!... מיר, אי-דישע אקטיארן, זיינען ווי ממזרים, וואס מען ווארפט אונטער אף הפקר הינטער די פלויטן און ווי אונטערגעווארפענע נאטור-קינדער, דארפן מיר זיך וואלגען אף די שווערע וועגן, וועלכע זיינען פון גורל פאר אונדז א-געצייכנט געווארן...

נישטא קיין שול, אן א היים, אן אן אויפויכט און אן א סמאבילע שטיצע, וואגלען מיר פון שמאט צו שמאט און פון לאנד צו לאנד, ווי די צייגניער, קאמעדיאנטישקעס, וואס קיינער ווארט נישט אף אונדז

און וואו מיר קומען, קוקט מען אף אונדז בלויז ווי אף אַ ביידל-וואונדער
און האט מען אונדז נאר געזען, בלייבן מיר שוין ווי אן איבעריקע זאך,
וואָס קיינער דאַרף נישט מער...

נאָך שטאַרקער האָב איך געפילט די שפּלדיקייט פון אידישן בינע-
שפּילער, ווען איך בין נאָך אַ פּרעכטיקער פּאַרשמעלונג אין אַ ווינער
מעאַמער, צוריקגעקומען אין סטעפּאַני-סאַלאַן און זיך באַדאַרפּט דורכ-
שניידן אַ וועג אין דעם געדיכטן רויך, לענג-אויס דעם סאַלאַן, כדי צוצו-
קומען צו דער בינע.

נישט לאַנג בין איך געבליבן אין ווין. דירעקטאָר האַרט האַט זיך
אין קראַקע צעקרויגט מיט די צוקערבערגס און זיי זיינען אַוועק פון אים
און דעמאָלט האַט האַרט אָנגעהויבן האַגלען צו מיר מיט מעלעגראַמעס
און בריוו און איך בין אַוועק צוריק קיין קראַקע.

איינאונדרייסיקסטער קאפיטל

ליבעשפיל און אייפערזוכט־סצענעס. — די טרופע צעפאלט זיך. —
מיר פארן אין באדישמעטל ק ר י נ י צ ע . — מאכיליאזאציע!
מלחמה! — מיר לויפן קיין טארנאווי. — מיין לאנדסמאן בארנשטיין. —
איר ארבעט אין א מיל. — מען דארף זיך מעלדן. — מיין זונדל קומט
צו מיר א נאקעטער און א בארוועסער.

נאך מייענע באזוכן אין די ווינער טעאטערס האב איך נישט אזוי
שנעל געקאנט געפינען א באפרידיקונג בא אונדזערע באדינגונגען.

פון קראקע בין איך מיט הארטם טרופע ארויסגעפארן ווידער איבער
שמעט און שמעטלעך, די געשעפטן זיינען געווען פארשידן און די קינסט-
לערישע אויפטוען אויך פארשידן און עס איז געווען מער מ ל א כ ה וואס
דארף געבן פרנסה, ווי קונסט.

מאנאטאן האבן זיך געצויגן די טעג בעת מיר האבן געוואנדערט
איבער די שמעט און שמעטלעך און די איינטעניקייט האט געדריקט אף
די געמיטער פון אונדזערע אקטיארן און עס האבן זיך אנגעהויבן דיס-
הארמאניעס, וועלכע האבן זיך שנעל פארוואנדלט אין קריגערייען און עס
זיינען געווען עפיזאדן פון ליבעס־טראגעדיעס, די דירעקטארן האט גע-
האט פארדאכטן און זי האט אפגעשפילט אייפערזוכט־סצענעס און דער
דיריזשאר איז ארומגעגאנגען ווי א נעכטיקער, ביז די אלע אויפרייס-
שמאפן האבן אויפגעריסן און די טרופע איז זיך פונאנדערגעפאלן.

און נישט בלויז אין אונדזער טרופע האט זיך אנגעזאמלט אויפרייס-
שמאפן, וואס האט די טרופע צעשפליטערט, נאר אויך אין מיין פאמיליען-
לעבן איז די לאגע כסדר געווארן מער און מער אנגעצויגן.

עס האט אנגערוקט די צייט, ווען דער צווייטער זונדל מינער, האט
באדארפט אנהויבן גיין אין שולע. איבערלאזן אים ערגיין אין א שמאפ
אף קעסט און קווארטיר, אזוי ווי מיין עלטערן זון, האב איך זיך נישט
געקאנט אונטערנעמען, ווייל עס איז מיר גענוג שווער אנגעקומען דאס
שיקן יעדן חודש געלט פאר מיין עלטערן זון און יעדעס מאל ווען

איך האב אוועקגעשיקט געלט, האב איך געהאט אויסצושטיין פון מיין פרוי, ווייל מיר האבן אינדעראמתן נישט פארדינט אזויפיל, אז עס זאל קלעקן און דאס וואס איך האב אוועקגעשיקט, האט און דאז אויסגע-פעלט.

דערווייל איז געווען זומער פון 1914. וואקאציע-צייט. ביז צום איינ-שרייבן אין שול, איז נאך געווען צייט און אזוי ווי אונדזער טרופע איז זיך געהאט צעפאלן, האבן מיר, איך און מיין ווייב מיט מיין אינגעלע, בא-שלאסן נאכצומאן די גבירים און פארן אין א קור-ארט, כדי אפצורוען אביסל מיט לייטן גלייך, און בא דער געלעגנהייט אפשר אריינכאפן א פאר פארשמעלונגען און פארדיגען אף פרנסה.

זיינען מיר געפארן קיין קריניצע, אדער „קרעניץ“ ווי מען האט עס גערופן אף אידיש און דארט האבן מיר זיך איבערצייגט, אז די גבירים זיינען גארנישט קיין נארענים, זיי ווייסן ווי אזוי מען דארף לעבן אף דער וועלט...

אפילו מיין כסדר אומצופרידענע פרוי, האט דארט פארגעסן אן איר אומצופרידנקייט, זי האט פארגעסן אן אירע כסדרדיקע פרעמענזיעס און כאטש מיר האבן ווייט נישט געהאט די מעגלעכקייטן וואס די גבירים, האבן מיר פונדעסטוועגן זייער פיין גענאסן פון די אלע גוטע און הייליג-דיקע מינערצאלן און בעדער און די גוטע לופט און דאס וויכטיקסטע, מיר האבן אויך פארדינט געלט, אף אויסצוהאלטן און אויפהאלטן זיך אין דעם וואונדערבארן שמעטל און מיר האבן געלעבט רואיק און צופרידן.

מיר האבן זיך קיים באוויזן אויסצוגלייכן אונדזערע ביינער אז צום ערשטן מאל איז אונדזער לעבן, אויך אביסל פילן דעם מעם פון א רואיקן לעבן, ווי עס זיינען אנגעקומען די טעלעגראמעס: — מאביליאציע! מלחמה!

די צוויי שוידערלעכע ווערטער, האבן ארויסגערופן א פאניק אין דעם שטילן און רואיקן קור-ארט, עס האט זיך אנגעהויבן א לויפעניש און א פארעניש, די באן-סטאציע איז שוין געווען באלאגערט פון קור-געסט מיט זייערע געפעק, יעדער האט זיך געאיילט און יעדער האט שוין וואס פריער געוואלט זיין אין זיין היים און מען איז געלאפן ווי פון א שרפה.

מיר זיינען אויך ארומגעכאפט געווארן פון דער פאניק און מיר האבן אויך געוואלט לויפן, נאר פלוצלינג האבן מיר זיך אפגעשטעלט. — וואואהין? יעדער לויפט צוריק אין זיין היים-שטאט, אין זיין דירה וואס שטייט גרייט און ווארט אף די באלעבאטים, אבער מיט י ר, וואו האבן מיר אונדזער היים? וואו האט א אידישער אקטיאר זיין היים? ...

זווי ווי בלייבן אין קרעניץ האבן מיר פארט נישט געקאנט, איז געבליבן, אז מיר פארן אריין אין דער נאנטסטער שטאט, דאס איז געווען טארנאוו, וואו איך האב אנגעהאט א היפשע באקאנטשאפט. אנקומענדיק קיין טארנאוו, האבן מיר שוין אנגעהויבן פילן דעם מלחמה-שטורעם.

די לופט איז געווען אנגעפילט מיט שרעק. דער אויסרוף — מ ל ח מ ה ! האט אנגעהילכט ווי א מעכטיקער דונער. מענטשן זיינען געלאפן, מי-ליטער האט מארשירט און אף יעדן פארבייגייער האט מען געזען ממנים פון צעמישעניש. יעדע וויילע האט מען אף די ווענט פון הייזער צע-קלעפט נייע אפישן מיט נייע פארארדענונגען און איינער, אזא פלאקאט, האט אנגעקינדיקט, אז אלע אויסלענדער מוזן זיך באלד און טאקע באלד מעלדן אין דער פאליציי, ווייל אויב אזא נישט-געמאלדענער וועט געכאפט ווערן, וועט ער געמשפט ווערן דורך א קריגס-געריכט אלס שפיאן.

זעענדיק אזא מעלדונג, בין איך, נאך איידער איך האב געדונגען א וואוינונג, אזויעק אין פאליציי-אמט, איך האב זיך איינגעמאלדן און ווען מען האט מיך געפרעגט אף מיין אדרעס, האב איך דערקלערט, אז איך בין ערשט געקומען קיין טארנאוו, און איך גיי ערשט דינגען א וואוינונג. האט מען דארט פארצייכנט מיין נאמען און מיין רוסישע בירגער-שאפט און מען האט מיר אנגעזאגט, אז ווי נאך איך וועל האבן א וואוי-נונג, זאל איך קומען און אנגעבן מיין אדרעס.

די הויז-פרוי, ביי וועמען איך האב אלעמאל געוואוינט, ווען מיר איז אויסגעקומען צו ווילן אין טארנאוו, איז נישט געוואוינט געווען צו גיין מעלדן אין פאליציי און זי האט עס איצט אויך נישט געפונען פאר נויטיק און הערנדיק וואס אין שטאט טוט זיך, ווי מען טרייבט שוין אין גאס רוסישע בירגער צו דער באן און מען פארשיקט זיי אין אינטערנירונגס-לאגערן, האב איך שוין געשוויגן און האב דער הויז-פרוי גארנישט דער-ציילט וועגן מיין מעלדן זיך אין פאליציי-אמט און איך האב זיך פאר-לאזן אף גאט, וואס וועט זיין, וועט זיין.

און וואס א טאג, האב איך זיך אנגעזען מער. איך האב געזען, ווי מען האט געטריבן מאסן רוסישע אונטערטאנען ווי די סמאדעס שעפסן צו דער באן און קיינער האט נישט געוואוסט וואוהיין מען טרייבט זיי און וואו מען וועט זיי פארשיקן.

דאס מוראדיקסטע דערפון איז געווען, וואס א סך פון די געטריבענע רוסישע אונטערטאנען, זיינען שוין געווען אלטע תושבים אין טארנאוו, זיי האבן שוין געהאט פארצווייגטע פאמיליעס, ווייבער און קינדער און אפילו אייניקלעך און מען האט דאס אלעס נישט אין אכט גענומען. גע-

זען איז געזען און היינט איז מלחמה און מען דארף זיך פארזיכערן קעגן די פרעמדע עלעמענטן, וואָס זיינען בירגער פון אַ פיינמלעכער מלוכה...

איך האָב עם שוין געהאלטן פאַר אַ נס, וואָס איך בין געגאַנגען אין פּאַליציי-אַמט זיך מעלדן נאָך איידער איך האָב געהאַט אַן אַדרעס, ווייל ווען די פּאַליציי וואַלט געוואוסט מיין אַדרעס, וואַלט איך שוין געטריבן געוואָרן דער רוח ווייסט וואוהין.

בין איך געזעסן אין שטוב און נאָר געמראַכט, וואָס דאָ וועט ווערן אונדזער סוף, פּונדאָנגען און ווי אזוי מיר וועלן דאָ קעגען פּאַרדינען אפּן שטיקל כרויס, ווייל פון שפּילן טעאַטער, האָט דאָך בא די באַדינגונגען נישט געקאַנט אפּילו געהלומט ווערן.

נאָך עטלעכע טעג, האָבן זיך צו מיר פּלוצלינג געיאוועט געסם. איינגעטלעך זיינען זיי נישט געקומען צו מיר, ווייל זיי האָבן נישט געוואוסט, אַז איך בין אין טאַרנאָוו; זיי זיינען געקומען צו אונדזער הויז-פּרוי, וואו עם זיינען אַלעמאַל איינגעשטאַנען אַקטיוואַרן און טרעפּנדיק מיך, האָבן זיי זיך שוין אָנגעהויבן פּילן ווי בא זיך אינדערהיים. די געסם זיינען געווען — אַן אַקטיואַר ב אַ ר נ ש ט י י, מיט זיין פּרוי און צוויי קינדער.

זיי זיינען געקומען אין אַ זייער טרויעריקן צושטאַנד. אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן, באַרנשטיין איז געגאַנגען אַן אַ קראַנץ און אַן אַ קראַוואַט, צעשוּיבערט און שמוציק און זיין בלאַנד ווייבל איז געגאַנגען אין אַ צע-ריסן פּערקאַלן קליידל, מיט איין קינד אַף די הענט, און דאָס אַנדערע, כמעט אַ נאַקעטס, האָט זיך געקלאַמערט אַן איר בא אירע פּיס. באַרנשטיין איז נישט געווען אַזאַ גומער אַקטיואַר, ווי ער האָט גע-קאַנט שיינ דערציילן וועגן טעאַטער בכלל און וועגן זיינע דערפאַלגן בפרט. ער האָט געשפּילט אפּן „מאַרס“ און אַף דער לבנה און ער דערציילט און דערציילט און ער לאַזט זיך הערן, ווייל ער דערציילט אַלעס אזוי אינטערעסאַנט און מיט פאַרב, אַז ער פאַרכאַפט ממש, און דאָס ווייבל זיינס מושטעט זיך דערווייל מיט די צוויי קינדערלעך...

זע איך, אַז מיין באַרנשטיין וועט נישט מיד ווערן דערציילנדיק זיינע גרויסע אויפּטוען, שלאַג איך אים איבער און איך באַפעל האַנין, אַז מען דאַרף קודם גרייטן אַ סעודה און מיר זעען טאַקע, אַז מיי באַרנשטיין און אודאי זיין ווייב און קינדערלעך, זיינען טויט הונגעריק און מען כאַפט זיך צום עסן און שמועסנדיק אזוי, דערוויסט מען זיך, אַז זיי האָבן נישט קיין פּרוטה און עם בלייבט, אַז זיי מוזן זיין מיט אונדז און איך זאָג שוין באַרנשטיינען, אַז ער טאַר זיך נישט גיין מעלדן אין פּאַליציי, ווייל (אויך ער איז געווען אַ רומישער אונטערטאָן) מען וועט אים אַוועקשיקן

ערניץ אין א באראק און אזוי איז עס געוואָרן, אז מיר האָבן זיך צונויפֿ-
גערוקט און צונויפֿגעקוועטשט און באַרנשטיין מיט זיין פּאַמיליע איז
געבליבן וואוינען מיט אונדז אין דערזעלבער שטוב.

דערווייל, האָב איך נאָך געהאַט מיט וואָס אויסצוקומען, אָבער די
מעג גייען און באלד בלייבן מיר באַ גאַרנישט, קיין מעאַטער קאָז מען
נישט שפּילן און עס העלפֿן נישט קיין חכמות, מען מוז אָפּזוכן עפעס אַ
שטיקל אַרבעט. אָבער ווי אזוי קאָז מען גיין זוכן אַרבעט, אז עס איז אַ
געפּאַר אין גאַס אַרויסצוגיין, ווייל מען קאָז כאַפּן און באלד אַוועקשיקן
אין אלדי שוואַרצע יאַרן...

באַרנשטיין האָט פּונדעסמוועגן געוואַגט, ער איז אַרויס, אויך ער
האַט געהאַט אַ סך באַקאַנטע אין טאַרנאָוו און עס האָט נישט לאַנג גע-
דויערט, האָט ער באַקומען אַרבעט אין אַ מיל, וואו מען האָט זיך צוליב
דער מאַביליזאַציע, גענויטיקט אין נייע אַרבעטער.

אַפּצומאַרגנס, האָט באַרנשטיין מיך מיטגענומען, אַריינגעפירט מיך
אין קאַנטאַר און מיך פאַרגעשטעלט פאַר דעם געשעפּט-פירער פון דער
מיל, וועלכער איז אַ גאנג געווען אַ פּלייסיקער באַזוכער פון אידישן מעאַ-
טער און טאַקע מיינער אַ הייסער אַנהענגער און ער האָט מיך באלד
דערקענט און ער איז געבליבן דערשטוינט, הערנדיק, אז איך זוך אַרבעט
אין דער מיל.

ערשט ווען איך האָב אים אויפֿגעקלערט, אז איך זוך שוין, האָט ער
אונדז שוין ביידן צוזאַמען פאַרשריבן אַלס אַרבעטער אין מיל, מיט אַ
לויף פון אַ ראַניש מיט צוואַנציק קרייצער טעגלעך (אזוי ווי פאַר אַלע
אַרבעטער) און ער האָט אונדז געהייסן שוין מאַרגן קומען צו דער אַרבעט.
די אַרבעט אין מיל, איז געווען געטיילט אין צוויי שיכטן. טאַג-אַר-
בעט און נאַכט-אַרבעט.

אַנגעהויבן האָבן מיר מיט טאַג-אַרבעט. ווען מיר זיינען זעקס אַזייגער
אינדערפרי געקומען אין מיל צו דער אַרבעט, האָבן אַלע גויאישע אַר-
בעטער אַנגעהויבן קוקן אַף אונדז מיט פאַרדעכטיקע בליקן און נאָך
מער אַף מיר, ווייל בעת באַרנשטיין האָט באלד באַוווּן, אז ער איז נישט
קיין גרינער אין דער אַרבעט, בין איך געווען אומבאַהאַלפֿן און זיי האָבן
געזען, אז איך בין „נישט פון פּאַך“..

באַרנשטיין איז געווען נישט נאָר אַ בעל-כּה, נאָר ער האָט שוין
פאַרזוכט דעם מעם פון שווערע אַרבעט. ער האָט שוין געאַרבעט באַ
פאַרמז און אויפהויבן אַ זעקל מעל פון אַ הונדערט קילאָ, איז באַ אים
געווען ווי אויפהויבן אַ שפּענדל און ער האָט נאָך אַזאָ זעקל געקאַנט אַ
וואַרף טאַן אינדערהויך, און זיך שפּילן דערמיט ווי מיט אַ גומי-באַל...

דער געשעפט-פירער האָט צו מיר אַרויסגעוויזן אַ ספעציעלע באַ-
ציאונג. ער האָט פאַר מיר אויסגעזוכט גרינגערע אַרבעטן, ווי פּלאַמבירן
אַנגעפּולמע זעק, אַדער ציילן און פאַרצייכענען די זעק וואָס מען פירט
אַרויס פון מיל און די גוים האָבן אַנגעהויבן אונטערצובורמשען, וואָס
מען האלט מיך עפעס פאַר אַ פּריץ און איך טראָג נישט קיין זעק.

דאָ האָט באַרנשטיין באַקומען אַ פיינע געלעגנהייט צו דערציילן זיינע
נישט געשמויגענע און נישט געפּלויגענע מעשות, ער האָט זיי איינגע-
רעדט, אַז איך בין אַ געוועזענער פּראַפעסאָר, וואָס האָט צוליב אַ טראַ-
געיִע אין זיין פּאַמיליען-לעבן אַלעס פאַרלוירן ביז ער איז אַנגעקומען
אַט אַזוי אַ, צו דעם שווערן לעבן, אַלס אַרבעטער אין מיל...

די מעשות, האָבן אַבער נאָר געקאנט גילטן, פאַר די פּראַסע אַר-
בעטער, און ווייזט אויס, אַז אויך צווישן די העכערע באַצאָמע האָט זיך
אַנגעהויבן אַ בורמשעריי און איין טאַג, האָט מיך דער געשעפט-פירער
אַריינגערופן צו זיך און נאָך דעם ווי ער האָט זיך פאַר מיר זייער שטאַרק
אַנטשולדיקט, האָט ער מיר דערקלערט, אַז אויב איך קאן זיך נישט אונ-
טערנעמן צו טראָגן זעק אַזוי ווי אַלע אַרבעטער, קאן איך אין דער מיל
מער נישט אַרבעטן.

דאָ האָבן שוין נישט געהאַלפן קיין שום מעשות, מען האָט זיך גע-
נומען צו דער אַרבעט. איך בין אַרויס צו די זעק-טרעגער און זיי דער-
לאַנגט די האַנט, זאָגנדיק צו זיי, אַז פון איצט אָן, וועל איך פּונקט ווי
זיי טראָגן זעק...

קיין מפּיל-קינד בין איך קיינמאַל נישט געווען און איך האָב אַמאַל
געטורנט אויך און איך האָב געהאַט גענוג פעסטע מוסקולן, אַבער זעק
טראָגן, איז אַ געוואוינהייט און באַם ערשטן זאַק, האָבן טאַקע מיינע פּיס
אַביסל געצימערט און איך האָב זיך אונטער דער הונדערט קילאָדיקער
מאַסע געוואַקלט ווי אַ שיכור, אַרויסרוּפּנדיק פּריידיקע געלעכטערס באַ
די פּראַפעסיאָנעלע זעקל-טרעגער.

איך האָב מכלומרשט מיטגעלאַכט מיט זיי, אַבער אונטער דעם זעקל
איז מיר געווען גאַרנישט פּריילעך...

אַזוי איז זיך געגאַנגען אַ טאַג נאָך אַ טאַג און אין משך פון מיין
מילנערשאַפט, איז מיר אויך אויסגעקומען צו אַרבעטן נאַכט-טונעס און
באַנאַכט איז נישט געווען קיין זעק צו טראָגן, איז מען געזעסן אונטער
דעם רויש פון די מאַשינען און מען האָט זיך דערציילט מעשות, אַדער
מען האָט געגעניצט.

כדי צו פאַרטרייבן דעם שלאַף, האָבן די יונגע פּויערים גענומען
פרואוון זייער קראַפט און מען האָט זיך געשפּילט אין באַרעניש.

כא די באַרענישן, איז געווען איינער, א יונגער פויער, וואָס איז שמעני-דיק אַרויס דער זיגער, דער שטאַרקער, האָבן שוין אַ סך מורא געהאט זיך מיט אים צו באַרען און ער האָט זיך אַרומגעדרייט מיט זיין קראַפט אַן אַ שטיקל אַרבעט.

— קום, זאָג איך, — איך וויל אויך פּרוּוואָוין...

אַלע האָבן אויסגעשאַסן מיט אַ געלעכטער. זיי האָבן מיך פון אַני-הויב אַן געהאלטן פאַר אַ שטיק שלימזל און פּלוצלינג רוף איך גאַר אַרויס צום קאַפּף און דוקא דעם שטאַרקסטן פויער, וואָס האָט שוין אַלעמען באַזיגט.

דער פויער שטייט און גאַפט און ווייס נישט צי מאַך איך דאָס אַ שפּאַס, אַדער מיין איך עס טאַקע ערנסט: — קום, — רוף איך נאַכאַמאָל אַויס; — איך מיין עס ערנסט...

גיט ער, דער העלד און ער דערנענטערט זיך צו מיר מיט אַ חוזקדיקן שמייכל, אַכער שוין באַם ערשטן אַנגריף, האָט ער דערפּילט, אַז דאָס איז גאַרנישט קיין שפּאַס און ער האָט זיך אַנגעהויבן ראַנגלען מיט אַלע כחות אין מיינע הענט, וואָס האָבן אים געהאלטן ווי אין צוואַנגען און אַלע צוקוקער האָבן געקוקט מיט פאַרוואַונדערטע בליקן און עס איז שוין פאַר זיי געוואָרן אַ שפּאַנענדער ספּעקטאַקל.

נאָך אַ קורצער ראַנגלעניש פון אַ צוויי מינוט, האָב איך אים צוועק-געלייגט אַזוי ווי אַ געבונדענעם שעפּס און די פויערים האָבן מיר גע-מאַכט אַ פּריילעכן וויוואַט.

אינדערהיים, האָט זיך דערוויל אַפּגעשפּילט גאַר אַן אַנדער גע-שיכטע.

אונדזער הויז-פּרוי קומט אַריין צו מיר און מיט טרערן אין די אויגן דערציילט זי מיר, אַז זי האָט זיך געהאט צעקריגט מיט אַ שכנה און די שכנה האָט זי פאַרמאַסערט פאַר דער באַלעבאַסטע פון הויז, וואָס איז די פּרוי פון אַן עסטרייכישן גענעראַל, און די באַלעבאַסטע האָט געזאָגט, אַז איר מאַן געפינט זיך איצט אפּן רוסישן פּראַנט קעגן דעם כאַמסקע רוסישן שונא און זי קאן כּשום אופן נישט דערלויבן, אַז אין איר הויז, זאָלן זיך אויפהאלטן נישט איינגעמאַלדענע רוסן. כּכן, בעט זי מיר, אַז איך און באַרנשטיין, זאָלן מיר זיך באַלד גיין מעלדן אין פּאַליציי, ווען נישט מוזן מיר זיך אַרויסקלויבן פון איר דירה...

פאַרשטייט זיך, אַז פון אירע רייד, האָט מיר צוערשט ממש אַפּ-גענומען דאָס לשון, אַכער איך האָב זיך שנעל באַהערשט און איך זאָג איר: — טאָ צו וואָס וויינט איר? נעמט קודם אַ מעלדע-צעטל און גיט אין פּאַליציי, און מעלדעט מיך איין.

איך בין געווארן רואיקער, ווייל איך האב זיך דערמאנט, אז אין מארנאווער פאליציי, האב איך א שטיקל חלק. דארט האט געדינט א אידישער געהיים-אגענט, א געוויסער לייבל און דער דאזיקער לייבל, איז מיט אידישע אקטיארן געווען אויסגעבונדן און גאר באזונדערס איז ער געווען מיינס א הייסער פאררער.

ווי נאר איך האב אויסגעפילט די מעלדע-צעמל און געגעבן דער הויז-פרוי זי זאל זיי אוועקטראגן אין פאליציי, בין איך באלד צוועק צו לייבלען און אים דערציילט וועגן וואס דא האנדלט זיך און אים געפרעגט, צי ער קאן מיר דא עפעס העלפן.

איך בין אבער געבליבן דערשטוינט פון לייבלס קאלטן פארגליווערטן פנים. דער פאליצייאישער טיפ האט מיך ווי נישט דערקענט און גודניש קאלט האט ער מיר געענטפערט, אז ער האט נישט צו טון מיט קיין רוסי. און אז איך מוז אינטערנירט ווערן אלס פיינמלעכער אויסלענדער.

— לייבל! — פרואוו איך אפעלירן צו אים; — וואס פאר א רוסי בין איך דיר? איך בין דאך פון דארט אנטלאפן, ווייל איך האב פיינט דעם צאר מיט זיינע פאגראממשיקעס; איך בין דאך א איד, וועמען דער צאר הערט נישט אויף טרייבן און דערצו, בין איך דאך אן אקטיאר און דו קענסט מיך שוין אזוי לאנג, וואס פאר א פיינמלעכער אויסלענדער בין איך דיר?...

מיינע ווערטער האבן דאך געווירקט אף אים און ער איז געווארן אביסל ווייכער.

— נו, גוט, רופט ער אויס און קוקט אלץ נישט אין מיין זייט. — אויב מען וועט דיר קומען רופן, זאלסטו זיך נישט שרעקן, נאר זאלסט באלד קומען. איך וועל אויך זיין און איך וועל שוין זען, אז עס זאל זיין גוט.

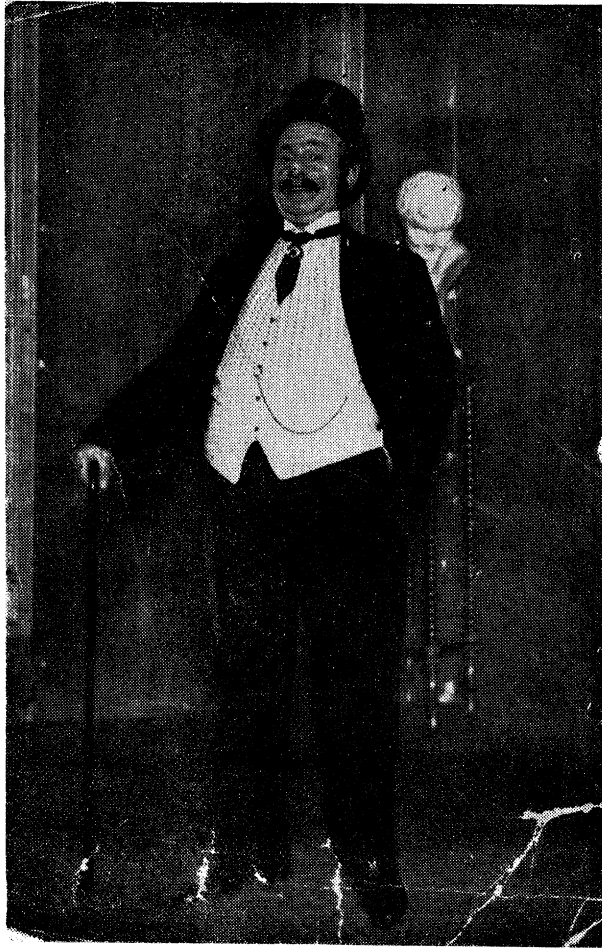
איך האב אים מיט טיפער הכנעה אפגעדאנקט און שוין עמלעכע שעה שפעטער האט מען מיך גערופן און איך בין געקומען און לייבלען טאקע געטראפן און ער האט קעגן מיר טאקע געהאנדלט נישט ווי א פאליצייסקע, נאר ווי א איד. צוערשט האט זיך לייבל אף מיר כלומרשט געבייזערט און האט מיר פארגעווארפן, פארוואס איך האב זיך נישט באלד געמאלדן ווי די פלאקאטן האבן אויפגעפאדערט און ווען איך האב געענטפערט, אז איך האב זיך יא געמאלדן און נאך דערצו באלד, ווי איך בין אראפ פון דער באג, נאך איידער איך האב אפילו געהאט א וואוינונג, איז ער שוין געווארן צו מיר רואיקער, ער האט געהייסן נאכקוקן און עס האט זיך בא-שמעטיקט, אז איך האב זיך טאקע איינגעמאלדן, האט שוין לייבל גערעדט צו מיר מיט אן אנדער טאן און ער פרעגט מיך צי איך האב עפעס א בא-

פ. פאליעפארע אין ארונקעמיניע

צייכנט זיך אויס אין דער ראל אלס „כאבע יאכנע“.

ט. פאלעפאדע געשפילט אין טעאטער דעם
"אריינמיטן"

וויפל מאל האט פאלעפאדע געשפילט אין טעאטער דעם
רייכן מאן וועלכער ווארפט מיט שווערע טעאטראלע
טויזנטער אף דער בינע, בעת אינדערהיים האט ממש
געפעלט אפן טרוקענעם שטיקל ברויט...

שעפטיקונג און ווען איך ענטפער, אז איך ארבעט אין דער מיל, זאגט מיר לייבל אן אפן הויכן קול, אז איך זאל אכטונג געבן, אז איך זאל זיך נישט ארוםדרייען אין גאס און זיך פארהאלטן רואיק און נאך א גאנצער רייע אנוואגענישן, האט ער מיך געהייסן גיין אהיים.

ווען איך בין אהיימגעקומען, איז שוין געווען שפעט פארנאכט, דאס הארץ איז מיר שוין געווען באשווערט און מיט א שווערן געמיט, בין איך אוועק אין מיל צו מיין נאכט-טורנע און ווען איך האב ענדלעך איבערגע-קומען די שווערע נאכט און אהיימגעקומען פארטאג און שוין געוואלט זיך לייגן אין בעט אריין, עפנט זיך פלוצלינג די מיר און עס קומט אריין אן אפגעריסן אינגעלע מיט בארוויסע פיס.

צוערשט האב איך געמיינט, אז דאס איז עפעס א קליין וואגאכונדל, וואס אין גאליציע זיינען זיי געווען גענוג; מן-הסתם האט ער זיך דא אריינגעכאפט, כדי עפעס צוגנבענען; האב איך זיך האסטיק א לאז גע-מאן צו אים און ער האט זיך א דערשראקענער צוריקגעצויגן אף יענער זייט מיר.

ווען איך בין שוין געזעסן אפן בעט, כדי זיך צו לייגן, האט זיך דאס אינגל נאכאמאל באוויזן און איבערגעשראקן ווי ער האט אויסגעזען, האב איך רחמנות געהאט און אים געפרעגט וואס ער וויל און וועמען ער זוכט. דאס אינגעלע איז געווארן דרייסטער און צוגעקומען אביסל גענטער און פלוצלינג האט זיך פון זיין הערצל ארויסגעריסן א יאמערלעכער אויסרוף:

— פאטער!...

ערשט איצט, האב איך דערקענט מיין זונדעלע.

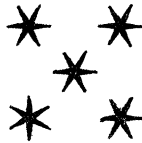
— איזילע!... קינד מיינס!...

דאס בארוויסע אינגעלע איז צוגעפאלן צו מיר, ארומגעכאפט מיינע פיס און אנגעהויבן אזוי צו כליפען, אז וויפל איך האב אים נישט געגלעט און געדריקט צו מיין הארץ, האב איך אים נישט געקאנט בארואיקן. בין ער איז אזוי כליפענדיק איינגעשלאפן אף מיינע הענט, האב איך אים אוועקגעלייגט אפן בעט, פאמעלעך אראפגעווישט די טרערן פון זיין פנימל און בעת מעשה, זיינען די טרערן געפלאסן פון מיינע אויגן ווי פון צעעפנ-טע קוואלן און איך בין שוין אזוי געבליבן זיצן געבן מיין שלאפנדיקן אומ-גליקלעכן יתום...

נאך עטלעכע שעה, איז מיין זונדל אויפגעוואכט. צוערשט האט ער זיך אומגעקוקט אין דער פרעמדער שטוב, ווי ער וואלט געצווייפלט צי איז דאס נישט קיין חלום, ערשט מיינע צערמלעכע קושן האבן אים באר-ואיקט און ער האט אנגעהויבן דערציילן, ווי אזוי מען האט אים דארט,

אין יארפסלאוו, אָנגעהויבן שלעכט באַהאַנדלען, מען האָט אים צוגענומען די שיכלעך און דאָס אנציגל וואָס ער האָט געהאַט פאַר דער שולע, האָט מען אים אויך צוגענומען און מען האָט אים געזאָגט, אז אויב דער טאַטע וועט שיקן געלט, וועט מען אים דאָס צוריקגעבן און אויב נישט, וועט מען אים צו עסן אויך נישט געבן.

אויך האָב געקרעכצט פון ווייטיק. עס איז אמת, אז אויך האָב דעם לעצטן חודש נישט געשיקט קיין געלט, אָבער נישט ווייל אויך האָב נישט געוואָלט שיקן, נאָר ווייל מען האָט נישט געקאַנט שיקן און שוין האָט מען דאָרט מיין אַרים זונדל אָנגעהויבן אַזוי שלעכט באַהאַנדלען... און איז דערציילט מיר ווייטער, ווי אַזוי ער האָט זיך דאָרט דער-וואַסט מיין אַדרעס אין טאַרנאָוו, האָט ער זיך אַרויפגעכאַפט אָפּ אַ צוג פון פליכטלינגען און זיך געשלעפט פיר טעג, ביז ער איז אָנגעקומען קיין טאַר-נאָוו און זיך אָנגעפּרעגט אָפּ דעם אַדרעס, וואָס ער האָט געהאַט צו מיר און אַזוי, איז מיין אַרים קינד אָנגעקומען צו זיין טאַטן...

צווייאונדרייסקטער קאפיטל

מען עוואקואירט טארנאוו. — מיר פארן אלס עסטרייכישע פליכט
לינגע. — מיר וואוינען אין א סוכה. — דער פרומער איד טרייבט
אונדן. — אידישע אקטיארן אין צייט פון מלחמה. — מיר שפילן אין
מעהרן פאר פליכטלינגע. — מיר דארפן זיך מעלדן צום עסטרייכישן מר-
ליטער. — מיר פארן קיין ווין.

די צוויי ווערטער: — מאביליזאציע! מלחמה! — זיינען געווען ווי
צוויי געפערלעכע פונקען, וואס האבן זיך כסדר מער צעפלאקערט אין א
שוידערלעך-שרעקלעכן פייער.

שמעט, שמעטלעך און דערפער זיינען הרוב געווארן; די ריסן האבן
אינוואדירט גאליציע, ביז עס האבן זיך ענדלעך דערהערט אנדערע צוויי
שרעקלעכע ווערטער: — טארנאוו באדראמא!...

די נייע צוויי שוידערלעכע ווערטער האבן מאמענטאן ארויסגערופן א
פאניק אין טארנאוו. אלעס וואס האט געלעבט, גרויס און קליין, האט גע-
מוזט גיין אין באצירקס-הויפטמאנשאפט זיך מעלדן, דארט האט מען ארויס-
באקומען עוואקואציע-שיינען שוין צוזאמען מיט אומזיסטע באך-בילעטן
און דער געלויף און געדרענג איז געווען אזוי גרויס, אז מיליטערישע
זשאנדארן מיט געפלאנצט געווער אף זייערע ביקסן, האבן געמוזט האלטן
אָרדענונג.

אין די קאנצלייען האט מען נישט געשמעלט קיין שום איבעריקע
פראגע, מען האט בלויז פארצייכנט די נעמען און פאמיליען-נעמען און מען
האט באלד ארויסבאקומען א באשמעטיקונג, אז דער און דער האט א
רעכט בא דער ערשמער מעגלעכקייט ארויסצופארן פון טארנאוו אלס
עוואקואירטער.

די צוויי ווערטער: — טארנאוו באדראמא, האבן געמאכט פארגעסן אן
דער פראגע וועגן פרנסה, דא האט זיך געהאנדלט וועגן ראטעווען זיך
דאס בימל חיות און אויך מיר, איך און בארנשטיין, מיר האבן געלאזן די
מיל און אוועק אין באצירקס-הויפטמאנשאפט, מיר האבן באלד באקומען
אונדזערע שיינען אף מאשין געשריבן און מיר האבן זיך גענומען פאקן.

פון מיינע קאסטנס און קופערנס, האב איך געמאכט פֿעק און פֿעק-
לעך, כדי צו קענען זיי אריינעמען אין באַן און אין דעם פרט אין באַרנ-
שטיין געווען אַ סך „גליקלעכער“, ווייל ער האָט גאַרנישט געהאַט, און
סער די צוויי נאַקעמע קינדער און דאָס קליינע בלאַנדע ווייבל זיינס.

עס איז געווען דער ערשטער טאָג ראש-השנה, ווען מיר זיינען גע-
קומען מיט אונדזערע פֿעק און פֿעקלעך אין טאַרגאווער באַנהאַפּ און דאַרט,
האַבן מיר ערשט געזען די גאַנצע גרוילהאַפּטיקייט פון מלחמה-צייט און
די צרות וואָס רוקן זיך אָן אַף אונדז.

אַלע ווינקלען פון דעם גרויסן באַנהאַפּ זיינען געווען אַנגעפאַקט מיט
פליכטלינגען וואָס האָבן געוואַרט אַף אַ באַן און ווען אַ באַן וועט קומען,
דאָס האָט קיינער נישט געוואוסט.

ענדלעך איז אַנגעקומען אַ באַן, עס איז געוואָרן אַ געדרענג, די מענ-
טשן-מאַסן, מענער, פרויען און קינדער, וואָס זיינען פריער געלעבן אַף
דער ערד אין אַלע ווינקלען לענג-אויס די פלאַטאַפאַרמע, האָט זיך אַ באַוועג
געמאַן און גענומען שטראַמען צו דער ליניע צו, וואו די באַן איז אַנגע-
קומען, אַבער די באַן, וואָס איז געווען אַ שלעפּ-צוג מיט האַלבע וואַגאַנעס
פאַר האַלץ-טראַנספּאָרט, זיינען שוין געווען פול-געפאַקט מיט פליכטלינג-
גען וואָס זיינען אַנטלאָפּן פון אַנדערע באַדראַטע געגנטן און אין אַפּענע
וואַגאַנעס, אָן דעכער, האָט מען געזען יונגע און אַלטע אידן איינגעהילט
אין די מליתים און די זקנים מיט שניי-זויסע בערד, געהילט אין די מליתים
און מאַכע איד אין קיטלען, האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט אָן אויסערנע-
וויינלעך בילד. דאָס האָבן די אידן געדאוונט זייערע ראש-השנהדיקע תּפּיר-
לות פאַרנדיק אין די אַפּענע לאַסט-וואַגאַנעס, וואָס זיינען געווען אַזוי פול
געפאַקט, אַז דאַרט האָט שוין קיינער נישט געקאַנט מער אַרויף און מען
האָט אַנגעהויבן צוריקטרייבן די מענטשן, פאַרזיכערנדיק, אַז מאַרגן וועט
קומען אַ ספּעציעלער באַן אונדז אַוועקצופירן.

האָט זיך די מאַסע צעווינט אַף צוריק, יעדע פאַמיליען-גרופּע האָט
זיך אַפּגעזוכט אָן אַנדער ווינקל און מען האָט זיך אַוועקגעלייגט אַף דער
ערד, וואַרטן ביז מאַרגן.

אויך מיר האָבן זיך אַפּגעזוכט אַ פּיצל פּרייען פּלאַץ אַף דער ערד. די
ווייבער מיט די קינדער זיינען געזעסן אַף די פֿעקלעך און איך מיט באַרנ-
שטיינען, מיר האָבן זיך געדרייט און צוגעקוקט ווי יעדע וויילע פאַרן פאַר-
ביי באַנען, אַבער זיי אַלע זיינען פול געפאַקט מיט מיליטער.

צומאַרגנס איז טאַקע אַנגעקומען אַ לאַנגער צוג מיט אַ סך וואַגאַנען.
אַבער אויך דער צוג איז שוין געווען פול-געפאַקט, ונדעסמוועגן האָט מען
זיך אין גרויסער פאַניק אַנגעהויבן דרענגען און שמויסן כדי זיך אַרויפצו-

באקומען און אונדזערע פרויען האָבן דערווייל אָפגעשפּילט אַ שטיקל. זיי האָבן גענומען די קליינע קינדער אָפּ די הענט און אָנגעהויבן קוויטשען און מען דערשטיקט זיי די קינדער און דאָס האָט געווירקט, מען האָט זיך אָפגערוקט און זיי האָבן זיך אַרויפבאַקומען אָפּ דער באָן, און דווקא אָפּ אַ פאַסאָזשיר-וואַגאָן, און מיר האָבן דורך דעם צעעפנטן אַפּענצמערל אַריינגעוואָרפן די פעק און צום סוף, אויך אַליין אַריינגעקראָכן דורך דעם פענצ-מערל און אַט זיינען מיר שוין געראַטעוועטע, מיר זיינען אָפּ דער באָן.

דער וואַגאָן איז געווען אַזוי פּול-געפאַקט, אַז עס איז ממש נישט מעג-לעך געווען זיך אויסצודרייען. די מירן זיינען שוין געווען פאַרלייגט, די קלאַזעטן פאַרלייגט מיט פעק און די לופט איז געווען אַזוי געפּרעסט און אָנגעפּילט מיט מענטשלעכן שווייס, ממש דערשטיקט צו ווערן.

די באָן גייט זייער פאַמעלעך, די נאַכט פּאַלט צו און עס קומט אַ פאַר-באַט אָנצוצונדן אַפּילו אַ שוועכעלעך, און ריידן טאַר מען אויך נישט הויך, ווייזט אויס, אַז דער שונא געפינט זיך שוין גאַנץ נאַנט פון דער ליניע און מען טאַר נישט געבן צו מערקן מיט גאַרנישט, פאַרשמעלט מען די וויי-גענדיקע קינדערלעך די מיילעכלעך, זיי ווערן שיר נישט דערשטיקט, אַבער וויינען לאָזט מען זיי נישט און די געצוואונגענע שטילקייט אין דער פינצ-מערער נאַכט, גיסט טויזנטער שרעקן אין אַלעמענס הערצער און מען וואַרט, אַז די נאַכט זאל זיך שוין אַמאל ענדיקן...

נאָר די נאַכט, האָט זיך ווי אָפּ צו להכעיס געצויגן פונקט אַזוי פאַ-מעלעך, ווי דער גאַנג פון דער באָן. און ווען די נאַכט האָט זיך שוין מיט מול יאָ געענדיקט איז דער מאַרגנדיקער טאָג געווען נאָך שווערער און נאָך ערגער, ווייל געוואוסט האָט מען, אַז מען פאַרט ביז נייסאַנדעץ, דאָס איז אַ רייווע, וואָס דויערט געוויינלעך דריי-פיר שעה, און קיינעם האָט נישט געקאַנט איינפאַלן, אַז איצט וועט מען זיך דאַרפן שלעפּן ביז ניי-סאַנדעץ גאַנצע פיר טעג, האָט מען זיך נישט געהאַט פאַרגרייט קיין עסן און די קינדער האָבן געוויינט און די גרויסע האָבן געפּילט די פּיין און העלפן נישט געקאַנט.

ענדלעך, אין אַ פּרימאַרגן, זיינען מיר פאַרט אָנגעקומען קיין ניי-סאַנדעץ.

דער גאַנצער באָן-האַפּ איז געווען פאַרפּלייצט פון מיליטער. אַפיצירן זיינען אַריין אין אונדזערע וואַגאָנען און אויפגעפּאַדערט, מיר זאָלן וואָס שנעלער אַראָפּ, ווייל דער צוג איז נויטיק פאַר מיליטער. צוליב דער איי-לעגיש, איז אויך דאָס אַראָפּגיין פון דער באָן צוגעגאַנגען מיט פּאַניק און ווען מיר זיינען שוין ענדלעך אונטן, דערוויסן מיר זיך, אַז דאָ בלייבן וועט מען נישט קענען, מיר דאַרפן פאַרן ווייטער, קיין בעהמען אַדער מעהרן.

נאר מיר וועלן דארפן דא צוואווארטן א פינף-זעקס טעג, ביז עס וועט אָנ-
קומען אַ ספעציעלער צוג, וואָס וועט אונדז אויפנעמען.

הערנדיק, אז מיר דארפן דא שטיין אַ פינף אָדער זעקס טעג און אפשר
נאָך לענגער, האָבן מיר געלאָזן די ווייבער זיצן און אַכטונג געבן אַפן
ביסל אַרימקייט און איך מיט באַרנשטיינען, מיר זיינען אַריין אין שמעטל
זוכן ערגיץ אַ דאָך איבער אונדזערע קעפּ.

נייסאַנדעץ איז געווען בלאַגערט מיט מענטשן פון אַלע עקן גאַל-
ציע, און נאָך מער — פון מיליטער. אַלע פּאַבריקן, אַלע גרעסערע הייזער,
איבעראַל פול און נישטאַ פאַר אונדז קיין פּלאַץ. האָבן מיר זיך דערמאַנט
אַן דעם סאַלאַן וואו מיר האָבן געוויינלעך אין ניסאַנדעץ געשפּילט טעאָ-
טער, אַבער אויך דאַרט איז געווען אַ מיליטער-לאַגער און אונדזער ניי-
סאַנדעץ איז נישט געווען צו דערקענען.

מיר האָבן שוין געוואַלט צוריקגיין צו דער באַן, ווען עמיץ האָט אונדז
אַנגעוויזן, אז אין אַ הויף פון אַ פרומען אידן, שטייט אַ סוכה, די סוכה איז
מיט „שלעק“ (דאָס איז אזא דאָך וואָס מען קאָן אים עפענען און די סוכה
איז כשר, נאָר אויב עס רעגנט, פאַרמאַכט מען דעם „שלעק“ און מען עסט
פונדעסטוועגן אין סוכה) און מען קאָן דאַרט וואוינען.

זיינען מיר אַריין צו דעם אידן און מיט תּחנונים אים געבעטן, אז ער
זאָל אַריינלאָזן אין סוכה אונדזערע ווייבער מיט די קליינע קינדערלעך
וואָס קענען דאַרט באַ דער באַן פשוט אויסגיין און פאַרויכערנדיק אים, אז
ביז סוכות וועלן מיר אים באַפרייען די סוכה, ווייל מיר פאַרן דאָך באלד
ווייטער, האָט ער אונדז אַריינגעלאָזן.

האָבן מיר שוין פון דער באַן געבראַכט אונדזערע פאַמיליעס מיט
אונדזער ביסל אַרימקייט, מיר האָבן זיך צעפּאַקט און איינגעאַרדנט געלע-
גערס און יעדן טאַג זיינען מיר געלאָפן פּרעגן ווען עס קומט אַ צוג און
יעדעס מאָל — דערזעלבער ענטפּער, מען ווייסט נישט...

דערזווייל איז שוין אַריבער יום-כּפור און דער איד הויבט ביי אונדז
אַן טאַנען די סוכה זיינע, ער קאָן דאָך צוליב אונדז נישט בלייבן אַן אַ
סוכה... און כּדי ער זאָל אונדזערע פּטור ווערן, האָט ער קודם געעפּנט
די „שלעק“ (דעם דאָך), מיט דער טענה, אז ער דאַרף לופּטערן די סוכה
און דעמאַלט איז שוין געווען גענוג קאַלט, אַבער זאָל זיין מיט אַפענע
שלעק, אַבי נישט אינגאַנצן אַפן גאַס געבן באַד-האַף, וואו אַנדערע זיינען
געלעגן.

עס איז געווען אַ פּרייטיק פאַרנאַכט, האָבן מיר זיך דערוואוסט, אז
עס קומט אַ באַן. האָבן מיר אַף שנעל פאַרפּאַקט די פעקלעך, גענומען די
קינדער און היידאַ, צו דער באַן!

צו אונדזער גרויסן שלימה, איז דער צוג שוין געווען א פולגעפאק-
טער און מיר זיינען געבליבן ווי אפגעשמיסענע.

די הארבסטטיקע נאכט איז צוגעפאלן און עס האט נאך געטריפט א
דריבענע קאלט רעגנדל, אין באך-האף איז נישט געווען קיין פלאץ אפילו א
שפילקע אף דער ערד צו ווארפן, נעמען מיר אונדזערע פעקלעך און די
קינדערלעך און מיר לאזן זיך צוריקגיין צו דער סוכה.

עס איז אבער פרייטיק-צו-נאכט, אונדזער פרומער איד ענטפערט
אפילו נישט אף אונדזער קלאפן אין טויער און אף אונדזערע הילף-דופן
און עס קומט אונדז אויס, כאטש לייגן זיך מיט די קינדערלעך אינמיטן גאס
און איבערבידעווען די קאלטע רעגנדיקע נאכט.

צום גליק האט זיך דערנענטערט א מענטש, ער האט מיך דערקענט
און זעענדיק אונדזער לאגע, האט ער אונדז געפירט צו זיינס א באקאנטן,
א סטאליער, וועלכער איז געשלאפן אין זיין ווארשמאט.

אנגעקלאפט און דער סטאליער האט אונדז באלד געעפנט און אריין-
געלאזן. אבער אנצינדן א ליכט האט ער נישט געוואלט, עס איז דאך שבת,
האבן מיר געמאכט ליכטיק און דער סטאליער האט צונויפגעלייגט ברע-
טער און געמאכט צוויי געלענערס פאר די פרויען מיט די קינדער און מיר,
איך און בארנשטיין, מיר זיינען אזוי איבערגעזעסן די נאכט.

אפצומארגנס זיינען מיר באלד אינדערהפרי אוועק צו דער באן. צום
גליק, איז אנגעקומען א באן מיט א סך וואנאנעס, מיר האבן זיך באציימנס
ארויפגעפאקט און האבנדיק שוין אביסל פראקטיק, האבן מיר באציימנס
איינגעקויפט ברויט און אנדערע עס-זאכן און מיר זיינען שוין געווען בא-
ווארנט, אויב די רייזע וועט ווידער דויערן עמלעכע טעג.

און די רייזע האט טאקע געדויערט. יעדע פאר מינוט האט זיך דער
צוג געמוזט אפשטעלן אף זייטיקע ליניעס, כדי דורכצולאזן די וויכטיקע
באנען וואס האבן געפירט מיליטער צום פראנט און פארוואונדעטע פו-
ן די פראנטן און אזוי זיינען טעג פארגאנגען, און אונדזער רייזע האט נאך
אלץ געדויערט.

די לאנגע רייזע איז אנגעגאנגען בא די שוידערלעכסטע באדינגונגען.
מען האט זיך ממש געבאדן אין שמוץ און א סך זיינען געווען וואס האבן
געהונגערט און קינדער האבן געוויינט און כאטש עמיץ וואלט אפשר גרייט
געווען צו טיילן זיך מיטן ביסן, האט מען אבער נישט געוואוסט ווי לאנג
די רייזע וועט געדויערן און קיינער האט נישט געוואלט זיין אויסגעזעצט
צו בלייבן אן א שטיקל ברויט. אויך אנטיסעמיטיזם האט נישט געפעלט.
אין וואנטן זיינען אויך געפארן פאליצקן מיט זייערע פאמיליעס און די
פאליצקן האבן אפילו אין דער שווערער לאגע, נישט דורכגעלאזן די גע-
לעגנהייט א טשעפע צו מאן מיט אידן און נישט איינמאל איז מיר אויסגע-

קומען צו בארואיקן מיין אויפגעברויטן „מלחמה-שותף“ בארנשטייגען, וועלכער האט זיך געוואלט ווארפן אף איינעם פון די אנטיסעמיטישע פאג ליאקן, כדי אויסצומיידן א סקאנדאליעזן געשלעג אינמיטן פארן. ווען מיר זיינען געקומען אף דער מערימאריע פון מעהרן און בעהמען, האבן אונדז בא יעדער סטאציע אפגעווארט אידישע דעלעגאציעס פון לאנדעס-קאמיטעט למובת אידישע פליכטלינגען. איבעראל האט מען פאר-גרייט עסן פאר אונדז און די קינדער האבן זיך גאר מחיה געווען מיט א טעפל ווארים געקעכט און בכלל, האבן די „יאהודים“ ארויסגעוויזן א זייער ווארימע אידישע באציאונג צו זייערע אומגליקלעכע גלויבנס-גענאסן, וואס דער מלחמה-גורל האט זיי פאראורטיילט צו אזא שווערער פיין.

:: :: ::

איך וואלט אפשר גארנישט באדארפט אריינעמען די אלע מלחמה-אי-בערלעבענישן אין מיין בוך „זכרונות פון א האלבן יארהונדערט אידיש טעאטער“, אבער איך בין דאך נישט געווען קיין יחיד אלס אקטיאר, וואס איך האב געלייטן מיי פון מיין מורא אלס רוסישער אונטערמאן אף דער אזויגערופענער פיינמלעכער מערימאריע און מיי אלס מלחמה-געלייטענער; געווען א סך אידישע אקטיארן ווי איך און בכלל, אפילו די גאליציאנער אי-דישע אקטיארן, וועלכע האבן שוין נישט קיין מורא געהאט אלס „פאר-דעכטיקע אויסלענדער“, האבן זיך דאך געפינען אין דערזעלבער לאגע וואס מיר און מיר אלע האבן מיט זיך אין די שווערע טעג פון אונדזערע עווא-קואציע-וואנדערונגען, מיטגעפירט מיט זיך און א י נ זיך דעם דראנג זיך אויסצולעבן קינסמלעריש און דערפילן אונדזערע אקטיארישע אויפ-גאבן, אפילו ביי די שווערסטע באדינגונגען.

איך האב די מלחמה-איבערלעבענישן אריינגענומען אין דער געשיכ-טע, ווייל די געשיכטע פון אידישן טעאטער, בעסער געזאגט, דער פ א-דעם פון דער אידישער טעאטער-געשיכטע האט זיך נישט איבערגעריסן אפילו אין די שווערסטע מאמענטן פון אונדזערע איבערלעבונגען און טראכטנדיק היינט פון יענער צייט, גלויב איך, אז דעם אידישן אקטיאר קומט זייער פיל צו פארדאנקען, וואס מאסן אידן זיינען אין יענע שווערע מאמענטן נישט אריינגעפאלן און פארזונקען געווארן אין יאוש. ווען מען האט אונדז ארויסגעטריבן פון די וואגאנען אין דעם מעה-רישן שמעמל ג א י א, כדי צו האבן די וואגאנען פאר מיליטער, האט מען אונדז געפרייסט, אז דא זיינען פאראן אויפגעשטעלטע גרויסע בא-ראקן, וואו עס וועט זיין פאר אונדז גענוג פלאץ זיך גוט איינצוארדנען. ארויסגעוויזן האט זיך אבער, אז די באראקן זיינען שוין געווען פארפולט

פון פריערדיקע אָנגעקומענע און מען האָט זיך באַדאַרפֿט צונויפקוועמשן און דאָס האָט דערפירט צו געשלעגן און צו געוויינען, אז עס האָט צעריסן דאָס האַרץ.

האַבן מיר, איך און באַרנשמין, אַוועקגעזעצט אונדזערע ווייבער און קינדער נעבן אַזאַ באַראַק, זיי זאָלן וואַכן איבער די זאַכן וואָס מיר האָבן מיטגעפירט און מיר האָבן זיך געלאָזן איבערן שמעטל גאָיא, אַזוי ווי מיר זיינען געוואוינט געווען אויסצוקוקן אַ שמעטל, וואוהיין מיר זיינען געקומען שפּילן טעאַטער...

עס האָט זיך אונדז באַלד איינגעגעבן צו דינגען אַ שמוב אין אַ פּויע-רישער הייזקע און אַזויי שעה שפּעטער, זיינען מיר שוין געווען מיט אונדזערע פאַמיליעס אין דער דאָזיקער פּויערישער שמוב און לגבי די אַנדערע פליכטלינגע וואָס זיינען געקומען צוזאַמען מיט אונדז, האָבן מיר שוין גע-וואוינט ווי מלכים...

אַפּגעגעסן נאַכט-עסן און איבערגעשלאָפֿן די נאַכט, האָבן מיר זיך ווי-דער אַרויסגעלאָזן איבערן שמעטל, מיר האָבן זיך דערוואוסט, אז דער בירגערמייסטער פון גאָיא, איז אַ אידישער דאָקטאָר, זיינען מיר באַלד אַוועק צו אים, פאַרנעשמעלט זיך אַלס אידישע אַקטיאָרן און דער אידי-שער בירגערמייסטער האָט געוואוסט אַפּצושאַצן דעם ווערט פון פאַר-וואַגלעטע אידישע קינסטלער און ער האָט פאַראַרדנט, אז מען זאָל אונדז צושיקן די בעסטע שפּייזן ביז אין אונדזער וואוינונג אַריין.

די בעסערע באַקעסטיקונג אַליין, האָט אונדז אַבער נישט באַפּרידיקט; די קונסט האָט אין אונדז אָנגעהויבן „כורמשען“ און מיר האָבן פאַרגע-לייגט דעם בירגערמייסטער, אַז אַזוי ווי די אַלע פליכטלינגע נויטיקן זיך אין אַביסעלע אויפלעבונג, זיינען מיר גרייט פאַר זיי צו שפּילן אידיש טעאַטער.

אונדזער פאַרשלאָג איז דעם בירגערמייסטער זייער געפּעלן און נישט נאָר וואָס ער האָט אונדז געהאַלפֿן דורכפירן אַ פאַרשמעלונג אין גאָיא גופא, נאָר ער האָט אונדז נעגעבן אַ שריפט פון דער געמיינדע מיטן סטעמפל פון קולמוס-פאַרשטייער און דער בירגערמייסטער האָט אונטערגעשריבן אַ מין באַפּולמעכטיקונג, אז מיר זאָלן שפּילן אין די אַלע אַרומיקע שמעט און שמעטלעך און די הכנסות זאָלן גיין למובת די פליכטלינגע.

און אַזוי האָב איך זיך אַלס פליכטלינג געמוזט אַ נעם טאָן צו מיין רעפּערטואַר און צונויפשמוקעווען מאַכערייקעס וואָס מיר זאָלן קענען אַליין דורכפירן און הויפטזאַך, מיר האָבן באַדאַרפֿט פּריילעך מאַכן די צושויער, זוּעלכע זיינען מערסטנס באַשמאַנען פון די שווער-געפּלאַגטע פליכטלינגע. אַרויסגעוויזן האָט זיך שנעל, אז אין די אַרומיקע שמעט און שמעט-לעך, זיינען געקומען צו אונדזערע פאַרשמעלונגען אויך די איינגעזעסענע

אסימילירטע יאהודים, וועלכע האבן גאר אנגעקוואלן פון אונדז און מיר האבן זיי געקרוינט אלס דעם אידישן „קאאיניץ“.

עס זיינען געווען שמעלעך, וואו די קאמיטעט-פארשטייער האבן אונדז אוועקגעגעבן די גאנצע איינצאמעם, זאגנדיק, אז זיי וועלן שוין עקס-טרע צושיקן צום בירגערמייסטער זייערע באשטייערונגען פאר די פליכט-לייגע.

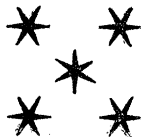
עס האט אונדז אנגעהויבן גיין גוט און מיר וואלטן אפשר געווען פאר-געסן אז מיר זיינען געבוירן צום לידן, ווען עס ריקט נישט אן אף אונ-דזערע קעפ א נייע צרה:

אנקומענדיק קיין גאיא, האבן מיר זיך אנגעגעבן אלס גאליציאנער פליכטלינגע. דאס האט געמיינט, אז מיר זיינען עסטרייכישע בירגער און מיר דארפן מער נישט מורא האבן, אינטערנירט צו ווערן אלס „פיינמלעכע אויסלענדער“. האט זיך אבער די וועלט-מלחמה פארצויגן און די פראנטן האבן כסדר געפאדערט נייע קרבנות און מען האט כסדר געמאכט נייע „מוסטערונגען“ (אסענטירונגען אדער „פרייווון“) און ענדלעך האט מען דורך גרויסע באקאנטמאכונגען גערופן אונדזער יארגאנג צו פאטערלאנדס-פארטיידיקונג.

אין גאיא, האבן מיר איינגעזען, אז מיר וועלן זיך נישט קענען אויס-באהאלטן און עס וועט מוזן ארויסקומען אונדזער סוד, אז מיר זיינען רוסן און ווער ווייס וואס מיט אונדז וועט דאן געשען, האבן מיר אין א געוויסן מאָג איינגעפאקט צוויי קליינע פעקלעך, די פרויען האבן מיר איבערגע-לאזן אין גאיא, און מיר זיינען אריינגעפארן אין דער עסטרייכישער דע-זידענץ-שטאט וו'י'ן.

און א וואונדערלעכע זאך: מיר האבן זיך דערוואוסט, אז אין ווין לעבן רומישע אונטערטאנען פראנק און פריי און מען אינטערנירט זיי נישט, האבן מיר זיך טאקע ריכטיק איינגעמעלדעט אלס רומישע בירגער און די פאליציי-באטערדן האבן נאר געפאדערט ביי אונדז אז מיר זאלן זיך יעדע וואך פרעזענטירן אין אנגעגעבענעם קאמיסאריאט.

אין ווין, זיינען מיר געווען פרייע מענטשן און מיר האבן זיך באלד אנגעהויבן אומקוקן ווי אזוי מען קאן דא מלחמה-צייט מאכן א לעבן.

דרייאונדרייסיקסטער קאפיטל

יצחק דייטש איז נישט דערוועלכער. — איד שאף א צווייטן קאפע
טעאטער אין ווין. — מען נעמט אונדז אראפ פון דער בינע. — מיר
נייען צום שטאטהאלטער. — דער נומער פאליציירעקסטאר. — איד
ווער א פרעסער פון היטלען. — איד עפן א געשעפט און האב פרנסה. —
אקטוארן זיינען מיר מקנא און איד בין זיי מקנא. — די
רעקטאר מאזעס יאקאב פון קראקע אננאזשירט מיר.

דער „סטעפאניע-טעאטער“ איז ווי שמענדיק געווען פארנומען פון די
סטאבילע ווינער אידישע אקטיארן, בלויז בארייכערט פון עמלעכע פליכט-
לינג-אקטיארן, צווישן וועלכע, עם האט זיך אויך געפונען יצחק דייטש,
אין וועלכן די טרופע האט זיך גענויטיקט, ווייל ווין האט געבענקט נאך
איציעס א לידל.

פאר מיר, איז שוין אין „סטעפאני-טעאטער“ נישט געווען קיין פלאץ
און מיין חבר יצחק דייטש, איז אין משך פון די יארן געווארן אן אנדער-
רער, די פריינטשאפט האט זיך אויסגעלאזשן און ער האט זיך אפ מיר נישט
אומגעקוקט און דאס האט מיר זייער, זייער ווייגנעטאן און איד האב זיך
דערווייטערט פון אים, כדי ווייניקער צו פילן מיין ווייטיק.

נישט האבנדיק קיין אנדער ברירה, האב איד זיך גענומען צום אר-
גאניזירן א טרופע און איד האב פארהאנדלט אין א קאפע און איינגעארדנט
אן ענלעכן טעאטער ווי אין „סטעפאני“, נאר קלענער, אין וועלכן מען האט
אויך באדארפט פארוויילן די געסט וואס זיינען געזעסן און געגעסן און
געפייפט מיט די סיפאנען און געבלאזן דעם ציגארעטן-רויך אפ דער בינע...

קיין גרויסע קאנקורענץ פאר די סטעפאני-אקטיארן, האט אונדזער
קליין קאפע-טעאטערל נישט געקאנט זיין, אבער אביסל מענטשן האט עם
אפשר יא אפגעצויגן און דאס האבן די סטעפאני-אקטיארן נישט געקאנט
דולדן און אזוי ווי זיגלער, זייער דירעקטאר, האט געוואוסט וואו עם עפנט
זיך א מיר, האט זיך געמאכט אזוי, אז מען האט אונדז אראפגענומען פון
דער בינע און אלס רוסישע אונטערטאגען אונדז שמרענגסטנס פארבאטן
צו אקטואירן אלס ארטיסטן.

פֿי ש ע ר מ א נ, דער באזיצער פון דער קאנצעסיע אָף וועלכער מיר האָבן געשפּילט, איז געווען אַ זיבעציק-יעריקער זקן. ער האָט זיך דורכגענו- מען מיט אונדזער לאַגע און ער האָט אונדז געעצהט, אַז מיר זאַלע, די אידישע אַקטיאָרן וואָס שטאַמען פון רוסלאַנד, זאַלן זיך צונויפנעמען און צוועקגיין אין דער שטאַטהאַלטעריי און מיר זאַלן — „דעם האָהען בעאַמ- מען ערצהעלען וועגען אונדזער לאַגע, דאַס וויר לאַומער פאַמיליען-מענער זינד, אונד זאָ ווייטער אונד ווייטער...“

וויסנדיק, אַז פּישערמאַן איז אַ ווינער פון זיין יונגסטער יוגנט, האָבן מיר זיך געשטיצט אָף זיינע ווערטער און מיר זיינען צוועק אין דער שטאַטהאַלטעריי, דאַרט האָט אונדז אין פאַרציימער אויפגענומען אַ באַ- צאַמער און אויסגעפּרעגט אונדז און איך בין געווען צווישן אונדזער ר- מישער גרופּע דער בעסטער אָף צו ריידן דייטש; האָב איך פאַר דעם סעק- רעטאַר אויסגעשיט אונדזער בקשה און ער האָט אונדז דווקא זייער העפּ- לעך און מיט אויפּמערקזאַמקייט אויסגעהערט און דאַן האָט ער אונדז גע- הייסן צוועקזעצן און וואַרטן.

האָבן מיר געוואַרט, ביז עס האָט זיך באַוווּן דער „אדון-הגדול“, אַ הויכער מאַן מיט אַ שפּיציק שוין שאַטין-בערדל און איך האָב אויך פאַר אים און שטאַקע מיט נאָך מער הכנעה, איבערגעגעבן אַפּסניי אונדזער בקשה, נאָר ווען ער האָט געהערט אַז מיר זיינען רוסישע אונטערטאַנען, האָבן מיר געזען ווי ער ווערט ווייס און דערצו האָט ער נאָך געוואַרפן אַ בליק אָף באַרנשטיינען מיט זיינע לאַנגע צעשוּיבערטע האַר, מיט זיין גאַנצן הולד, האָט ער זיכער געמיינט, אַז אַמ-אַם און עס וועט נעבן אים אויפ- רייסן אַ באַמבע... און נישט אויסריידנדיק קיין וואַרט, האָט ער זיך צו- ריקגעצויגן אין זיין צימער.

— עס איז זייער נישט גוט... האָב איך אַ כורטשע געטאַן צו מיינע קאַלעגן און איידער וואָס ווען, זיינען אַריינגעקומען צוויי יונגעלייט מיט האַרמע קאַפּעלושן, זיי קומען גלייך צו צו אונדז און איינער גיט אַ פרעג: — פּערשטעהען זי דייטש? און איך ענטפּער גלייך: — יא, מיינע הער- שאַפּטן!... — נו, קאַמען זי מיט!...

און זיי לאָזן זיך גיין אין דעם צימער וואו דער אדון איז פאַרשוואונדן און איך מיט מיין כאַליאַסטער, נאָך זיי. פון דעם צימער גייען מיר אין אַן אַנדער צימער, דעם אדון האָבן מיר מער נישט געזען, ביז די צוויי האָבן אונדז אַרויסגעפּירט פון דער צווייטער זייט געביידע אָף אַן אַנדערער גאַס. דאַס האַרץ נעמט אונדז מיטאַכקען: — וואו פירט מען אונדז? נאָר באַלד זעען מיר, אַז מיר גייען אַריין אין דעם ווינער פּאַליציי-אַמט, דאַרט האָבן אונדז די צוויי „פירער“ אַדער „באַגלייטער“ געהייסן זיצן אין פאַר- הויז, און זיי זיינען פאַרשוואונדן.

עמלעכע שעה זיינען מיר אזוי געזעסן אין געהאקטע צרות, ביז מען האט אונדז אריינגעבעמן צום פאליציי-דירעקטאר, א שיינער הויכער מאן, מיט א ווייסן קאפ האר, מיט אן אויסערגעוויינלעכן הדרת-פנים, וואס האט געוויזן אן אבסאלוטע ענלעכקייט צום גרויסן קינסמלער יאקאב אד-לער און זעענדיק זיינע פריינמלעכע און רחמנות-פולע בליקן, האב איך באקומען מוט און איך האב אנגעהויבן ריידן. איך האב דערציילט אונדזער גאנצע געשיכטע מיטן פארבאט און ווי מיר בלייבן מיט די פאמיליעס אן ברויט און ווי דער דירעקטאר פישערמאן האט אונדז גערעטן גיין צום שמאטהאלטער...

— וואו זייט איר פארקראכן? — האט אונדז דער הויכער באצאמטער איבערגעשלאגן די רייד: — פארוואס זייט איר באלד נישט געקומען צו מיר?... איצט איז אלץ פארפאלן... מען האט מיר פון שמאטהאלטעריי פארגעווארפן, פארוואס איך לאז די רוטישע אינדיווידיוס אזוי פריי זיך באוועגן אף די ווינער גאסן... עס מוט מיר זייער לייד, בא מיין בעסטן ווילן, מוז איך אייך פארהאלטן אין ארעסט...

עס האט אונדז אלעמען אפגענומען דאס לשון. בארנשטיין איז גע-שמאנען האלמנדיק זיין צעקנייטשטן הוט אין האנט און פאר שרעק, האט ער אנגעהויבן שפילן טעאטער און מיטן טאן פון אן אלטן באראקטער-רעזיניאר האט ער זיך אפגערופן אף א מין צעקאליעטשעפן דייטש: — און וואס וועט זיין מיט מיין פראגה אונט קונדער? הע-הע-הע-הע... (און דערביי האט ער גענומען דראמאטיש טרייסלען מיטן קאפ און ציטערן מיטן גאנצן לייב און לעבן, טאקע נאר ווי א גרויסער אקטיאר קאן עס אמאל באווייזן...) און אין אונדזערע גרויסע צרות, האבן מיר זיך קוים איינגעהאלטן פון לאכן.

יעדנפאלס, דער אלטער פיינער מאן האט אין אונדז ווייזט אויס נישט געזען קיין געפערלעכן עלעמענט פאר עסטרייך און ער האט אונדז מיט א פריינמלעכער מינע געהייסן צואווארטן אין פארהויז.

מעלעפאניש זיינען פון פארשידענע באצירקן געקומען אינפארמא-ציעס, אז מיר זיינען אין גארנישט פארדעכטיקט און אז מיר פארהאלטן זיך רואיק, איז דער הויכער פאליצייאישער באצאמטער ווידער ארויסגעקו-מען, געהאלטן פאר אונדז א גאנצע דרשה ווי אזוי מיר זאלן זיך אויפירן, ער האט אונדז אנגעזאגט, אז מיר זאלן נישט וואגן אויפצוטרעטן אף א בינע און מיר זאלן זיך וואס ווייניקער דרייען אף די ווינער גאסן און אזוי האט ער אונדז דערקלערט אלס פרייגעשפראכן...

— מיר זיינען פריי!... פריי פון שפילן טעאטער, ווייל מיר טארן נישט אויפטרעטן אף קיין בינע; פריי פון פרנסה און פריי צו שמארבן פון הונ-

גער, ווייל מיר דארפן זיך וואס ווייניקער דרייען אף ווינער גאסן!... אכער דאך, מיר זיינען פריי!...

זיין איך אין א קאפע און איך מרעף זיך מיט א געוויסן פו ק ס , מיט וועלכן איך האב זיך אמאל באקענט אין גאליציע און הערנדיק וועגן מיין לאגע, לייגט ער מיר פאר, איך זאל זיך אויסלערנען א פאר, — פרעסן הימלען.

— זאל זיין פרעסן הימלען, אבי צו קענען מפרנס זיין מיין פאמיליע און אזוי ווי דאס איז נישט פון די גרויסע תורות, האב איך שנעל אויסגע- לערנט און פראגרעסירט אין דער ארבעט, אזוי, אז שוין נאך א וואך אפ- ארבעטן, האב איך פארדינט אף אזויפיל, צו קענען אויסהאלטן מיין פא- מיליע.

נאך עטלעכע וואכן ארבעט, בין איך אזוי אריין אין פאר, אז איך האב גוט פארדינט, און די אקטוארן פון סטעפאני-טעאטער, וועלכע האבן דע- מאלט געשפילט פאר ליידיקע מישלעך, האבן מיך אנגעהויבן מקנא צו זיין...

מיין פאמיליע האב איך שוין פון פריער געהאט אין ווין און צום אומגליק, האב איך מיינע קינדער, פארשרייבנדיק זיי אין שול, אנגעגעבן אלס קינדער פון א רוסישן אונטערמאן און אין א שיינעם טאג, האט מען מיר די קינדער אהיימגעשיקט פון שולע, דערקלערנדיק, אז פאר קינדער פון פיינטלעכע אויסלענדער, איז קריגס-צייט אין די באשרענקטע צאל עסטרייכישע שולן, קיין פלאץ נישטא.

עס האבן נישט געהאלפן מיינע פראטעקציעס, די קינדער מיינע, וועל- כע זיינען געווען וואוילע שילער, האבן געמוזט איבערייסן זייער לערנען און דער פריוואטער לערער האט נישט געקאנט פארטרעטן א רעגירונגס- שול און אזוי האט מען אין ציוויליזירטן עסטרייך אונטער דער הערשאפט פון ליבעראלן קייזער פראנץ יאזעף, בא מיר צוגערויבט די בינע, און בא מיינע קינדער — די שולע...

בא מיין ארבעט האב איך געמאכט פארשריט און איך האב זיך גע- פרייט, וואס אין דעם הונגעריקן ווין, האב איך פרנסה פאר מיר און מיין פאמיליע.

און באלד האט זיך נאך געמאכט, אז דורך א נייער באקאנטשאפט, האב איך זיך געקאנט שנעל אפגעזעגענען מיט דעם שווערן פרעס-אייזן. א לאנדסמאן האט מיך צוגערעדט: — קומט, זאגט ער, ווערט א סוחר, מוט אזוי ווי איך...

בין איך ארויס מיט מיין נייעם באקאנטן, מען האט אונדז גערופן אין א הויז און מיר האבן דארט עפעס איינגעקויפט און פון האנט צו האנט,

האבן מיר עס באַלד פאַרקויפט און פון דעם איינעם האַלבן טאָג געשעפט, האָב איך פאַרדינט מער ווי פון אַ גאַנצע וואָך שטיין און פּרעסן מיט דעם שווערן פּרעס-אַייזן...

אַ פאַר טעג שפּעטער, האָב איך שוין נישט באַדאַרפט דעם שותף; איך האָב שוין אַליין פאַרשטאַנען די קונץ און באַלד האָב איך געעפּנט אַ קליין געשעפטל און איך האָב דערפון געהאַט זייער פיין פּרנסה. און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ טראַגיש שפּיל:

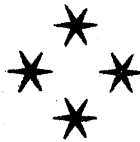
אין די זונטיק-טעג האָב איך זיך צונויפגעטראָפּן מיט אַקטיאָרן, איך בין געווען אין „סטעפּאַני“ און מיר האָבן זיך איינער דעם אַנדערן מקנא געווען. באַ מיר האָט געצופּט אין דער נשמה, עס האָט זיך דאָך אַזוי גע-וואַלט אַזאַ שפּיל טאָן מעאַטער... האָב איך די אַקטיאָרן מקנא געווען, ווי זיי וואַלטן געווען די גליקלעכסטע מענטשן... און זיי, די אַקטיאָרן, וועלכע האָבן זיך היפּשלעך צוגעמוטשעט מיט זייער קונסט, האָבן ווידער מיך מקנא געווען, וואָס איך האָב זיך ענדלעך „אַרויסגעריסן פון דעם ברויט“ און איך האָב אַ לייטישע פּרנסה...

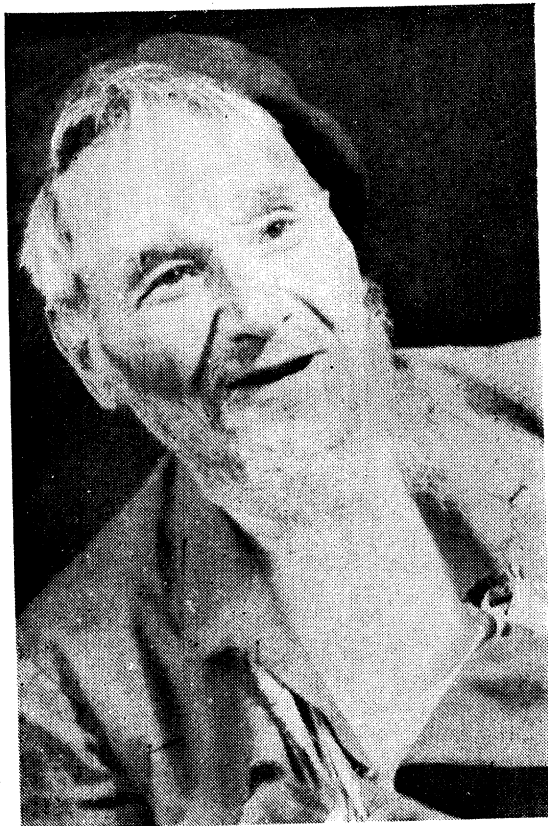
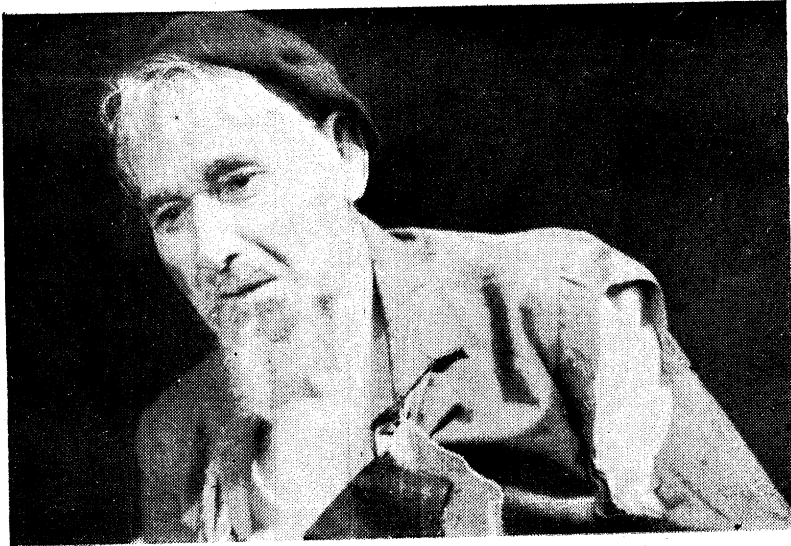
מיר האָבן זיך קעגנזייטיק מקנא געווען, אַבער מיר האָבן זיך קעגנ-זייטיק געמאַכט האַרץ און נישט געגעבן צו פּילן איינער דעם אַנדערן די קנאה, פאַרקערט, יעדער צד האָט געשפּילט פאַר דעם אַנדערן, דעם גליק-לעכן און צופּרידענעם... — אַ זייער טראַגיש שפּיל געווען...

עס איז געווען אין יאָר 1917. איך בין שוין געווען גאַנץ גוט איינגע-אַרדנט אין ווין, דאָס געשעפטל האָט געגעבן גאַנץ פינע פּרנסה און פּלוז-לינג קומט צו מיר אַ ספּעציעלער שליה פון דעם קראַקעווער טעאַטער-די-רעקטאָר הער מאַזעס יאַקאָב, ער טיילט מיר מיט, אַז ער קומט אין אויפּטראַג פון זיין הער דירעקטאָר, מיך צו אָנגאַזשירן קיין קראַקע, ער לייגט מיר פאַר אַ פינע גאַזשע און גיט מיר אויך אין גדן אַרײַן, אַז איך וועל זיין דער ערשטער אַקטיאָר און אויך רעזשיסאָר.

הערנדיק די פאַרשלאַג, איז אין איין מינוט דורכגעלאָפּן און דורכ-געשטראַכט אין מיין מוח און אין מיין האַרצן אַ גאַנצע וועלט. וואָס זאָג איך? גאַנצע צוויי וועלטן! איין וועלט, די קרעמערישע, דאָס געוועלכל מינס וואו איך שלעפּ די חיונה און איין טאָג איז אַזוי ענלעך צום צווייטן און אַלץ שלעפּט זיך עפּעס אַזוי באַלעכאַטיש-איינמאַניק און די צווייטע וועלט, די בינע, וואו די ראַמפּע-לאָפּן גיסן דעם באַלויכטענעם אַקטיאָר פיבער אין האַרצן און וואו אַן עולם אידן קוקט אָפּ דיר און וואַרט, אַז דו זאָלסט עפּעס באַווײַזן פאַר זיי און ווי דער עולם רעאַגירט מיט שמורעם אָפּ אַלץ וואָס דו באַווײַזט און ווי דער עולם דערהויבט זיך פון עמאַציע און באַ-גייסטערונג און ער רייסט דיך מיט און הויבט דיך אַרויס מיט זיינע אַפּ-לאַוזן אין די הויכע הויכן פון הייליקן גענוס...

אין איין מינוט זיינען דורך מיין מוח און אין מיין הארץ דורכגעלאפן
 צוויי וועלטן און ווי מורא האבנדיק, אז די ערשטע וועלט, די קרעמערישע
 וועט מיך פארזאלטן, האב איך זיך שנעל א ווארף געמאן צו דער צוויי-
 טער, צו דער טעאטער-וועלט, וואו איך וועל זיך ווידער קענען באפרייען
 פון מיינע קינסמלערישע פיבערן און איך האב שוין געזען פאר זיך דעם
 קראקעווער טעאטער-עולם, וועלכער האט מיר אלעמאל אזויפיל פארע-
 רונג ארויסגעוויזן און איך האב אנגענומען דעם פארשלאג, איך האב אונ-
 טערגעשריבן דעם קאנטראקט און איך פארקויף שנעל מיין געשעפטל אין
 ווין און איך פארלאז אלע גליקן מיטן פארשמאלצעוועטן געלט און איך
 פאר קיין קראקע, קיין קראקע אין אידישן טעאטער אף באכענסקא, צום
 דירעקטאר מ א ז ע ס י א ק א ב, וואו איך וועל זיין רעזשיסאר און
 ע ר ש ט א ר א ק מ י א ר ! ...

ב. פאלעפאדע
אלם
שלמהקע
שאַרלאַטשאַן

דאָס איז געווען איי-
נע פון פאלעפאדעס
קרין-דראַקלן, אין וועל-
כע ער האָט זיך אלע-
מאָל אויסגעצייכנט
און אַרויסגערוּפֿן
שטורמישן אַפלאַז
באָס עולם, און באַ
פאלעפאדען איז
„שלמהקע שאַרלאַ-
טשאַן“ אלעמאָל גע-
ווען זיין באַליבטסטע
קונסטראַקט.

התמונה היא תצלום של "המסע"

התמונה היא תצלום של "המסע" מאת "המסע" 1982.

פינפאונדרייסיקסטער קאפיטל

דירעקטאר מאָזעס יאָקאָב פֿון קראַקע. — מיינע אויפטריטן אין
קראַקע — פֿליסיקע רויטע פֿאַרב אין מיינ צילינדער־הוט. — דער די-
רעקטאר מעבלירט אויס די בינע מיט זיינע אייגענע שטוב־מעבל. — מען
אַרעסטירט מיר אַלס טיילטער־פֿליכטיקן. — איד דאַוון אין תּפיסה צוזאַ-
מען מיט צוויי פרומע אידן. — די אידן בענטשן מיר.

פֿראַפעסאָר מאָזעס יאָקאָב, איז געווען אַ רעליגיאָנס־לערער אין אַ
קראַקעווער רעגירונגס־שול און צו דעם צו, איז ער אויך געווען דער קיי-
זער־קעניגלעכער פֿאַליציאָיאַישער צענזאָר און ביי ער אַליין איז געוואָרן
דער מעצטער־דירעקטאר, האָט דאָס אידישע מעצטער אין קראַקע נישט
ווייניק געליטן פֿון אים אַלס צענזאָר.

אַ חוץ דעם, וואָס ער האָט אויסגעשמראַכן אַ סך וויכטיקע און אַמאָל
די וויכטיקסטע שטעלן פֿון אַ פּיעסע, האָט ער די פּיעסע „כל נדרי“ אינ-
גאַנצן פֿאַרבאַטן צו שפּילן און גאַרדינס פּיעסע „גאַט, מענטש און טייוול“,
האָט ער אויסגעשמראַכן דאָס ערשטע וואָרט פֿון טימל, מיטן מאַטיוו, אַז
עס איז נישט מאַראַליש און עס איז אַ גאַמלעסטרונג, צו שמעלן דעם
נאַמען גאַט, צוזאַמען מיט מענטש און טייוול און די פּיעסע איז אַנאַנסירט
געוואָרן בלויז „מענטש און טייוול“...

אַ חוץ רעליגיאָנס־לערער און צענזאָר, איז מאָזעס יאָקאָב אויך גע-
ווען אַ קינסטלער אין צייכענען און ליטאָגראַפירן. אַזוי האָט ער למשל
אויפגעצייכנט און צוזאַמענגעשטעלט אַ גענוי בילד פֿון בית־המקדש, וואָס
מען איז געלאָפֿן אַנקוקן אָפֿ חידושים און יאָקאָב האָט חוץ דעם באַוווּן.
אַז אָפֿ אַן איי פֿון אַ הון, האָט ער אויפגעשריבן גאַנץ שיר השירים און אָפֿ
אַ גענדזענע איי, גאַנץ תּהילים.

ער האָט געקענט שרייבן אַזוי קליין, אַז ער האָט אַנגעשריבן היינעם
אַ ליד, אָפֿ דעם שאַרף פֿון אַ דין בלעמל און מיט אַ פֿאַרגרעסערונגס־גלאַז
האָט מען עס דייטלעך געקאָנט איבערלייענען.

זיינע קענטענישן און זיין פיל-זייטיקער טאלאנט, האבן גארנישט גע-
שמערט, אז ער זאל זיין א געלט-גייציקער מענטש פון ערגסטן מין און
אלס צענוואר — א קאלט-בלומיקער רשע, וואס האלט זיך כלומרשט שטרענג
לויטן געזעץ.

אז דאס האלטן זיך שטרענג לויטן געזעץ איז ביי אים געווען בלויז
אף צוכלומרשט, קאן באווייזן דער פאקט, וואס ווי נאר ער אליין האט
דורך פארשידענע פראטעקציעס באקומען די קאנצעסיע אפן קראקעווער
מעטאטער, און ווי נאר ער האט אנגאזשירט א מרופע און געווארן דירעקט-
טאר, האט ער אלס ערשטע אויפירונג אויסגעקליבן דווקא די פריער דורך
אים פארבאטענע פיעסע — „כל נדרי“, וויסנדיק, אז מיט דער פיעסע
וועט ער שלאגן קאפיטאל אפן זיכערסטן אופן...

אט אזא, איז געווען דער דירעקטאר מאזעס יאקאב, וועלכן די אק-
טיוארן האבן צווישן זיך גערופן מיט לצנות — משה יאנקל.

זיין מעטאטער איז געשמאנען אף דער באכענסקא גאס נומער 7, כמעט
אן אונטערגעסל, אבער קראקעווער אידן האבן געמראפן אהין און אזוי א
פארשמעלונג איז זיי געפעלן, האבן זיי אויסגעפילט דאס מעטאטער.

דער מעטאטער-סאלאן וואס האט זיך געפונען אין א גרויס קאלעקטיוו
פריוואט הויז, איז געווען זייער ארים אויסגעשטאט, אבער עס איז אלץ
געשמאנען העכער, ווי דער סטעפאניע-מעטאטער אין ווין. דא זיינען די בענק-
לעך געשמאנען אויסגעשמעלט אין רייען און מען האט נישט געפויפט מיט
קיין סיפאנען בעתן שפילן.

נאר וואס דען? — די בינע איז געווען בלום-ארים. די בינע האט פאר-
מאגט אן אלט צעבראכן מישל און עמלעכע שמילן פון זעלבן טיפ, און
אט-א דאס ביסל מעכל, האט באדארפט דינען פאר אלע פיעסן, צי די
בינע האט באדארפט פארשמעלן א רייכן סאלאן, אדער אן ארים שטיבל...
דעם דירעקטאר יאקאב איז געווען זייער שווער צו איבערצייגן, אז א
בינע נויטיקט זיך אין אויסשטאמונג, אין עפעקטן, ער האט געהאט איין
מענה: — וואס וואלן זי דען? דאס פובליקום קאמט דאך מאסנהאפט גאנץ
גענאל! ...

און דאס איז געווען אמת. קראקעווער מיטקלאס-מענטשן און נאך
מער, פון די ארימע שיכטן, האבן אנגעפילט דאס מעטאטער און פאר דעם
מעטאטער-דירעקטאר משה יאקאב, איז דאס געווען גענוג, ווייל ער האט
שוין איצט (נישט אלס צענוואר, נאר אלס דירעקטאר) געזוכט באס מעט-
טער נישט מער, ווי געשעפט.

פאר מיין ערשטן אויפטריט אין קראקע, האב איך אויסגעקליבן יעקב גארדינס, „דער ווילדער מענטש“. דער סאלאן איז געווען פול געפאקט און איך האב אין דער ראל אלס למך, דער ווילדער מענטש, געמאכט אזא פור-ראר, אז דער עולם האט מיר לאנג אפלאדירט און דער דירעקטאר אליין איז ארויפגעקומען און מיט התפעלות מיך באגריסט, פארשטייט זיך, אין דייטשער שפראך.

מיין דערפאלג האט, ווי געוויינלעך, אויך אין קראקע צווישן מיניע אקטיארן אנגעטריט די סטרוגע פון קנאה און איינער פון זיי, (איך וויל דא זיין נאמען נישט דערמאנען) וועלכער האט יארן שפעטער אויפגע-טראפן דא אין בוענאס איירעס, וואו ער האט אויפגעהויבן א שטויב אף דער בינע, דער איינער, האט געזוכט מיר אפצוטאן א שפיצל און נאך דורך א גליקלעכן צופאל, האט עס זיך אים נישט איינגעגעבן אין פור-לעד מאס.

די געשיכטע איז געווען אזוי:

צום לעצטן אקט פון „ווילדער מענטש“, האבן מיר געהאט פארגרייט אזא שארפע רויטע פליסיקייט, וואס בעת איך דארף קוילען די שמיפמא-מע, האב איך אין דער פליסיקייט איינגעטונקען דעם חלף און דאס כלל-מרשטע בלוט מאכט א שטארקן רושם אפן עולם.

נאך דעם „ווילדן מענטש“ האב איך געשפילט „דודס פידעלע (דאווידס גייגע) און צום צווייטן אקט, ווען איך דארף זיך אימפאנירן אלס רייכער מאן, האב איך זיך פארגרייט מיט ספעציעלע רייכע מלבושים און מיט א שיינעם צילינדער-הוט.

איך האב זיך שוין אינגאנצן אנגעטאן און עס פעלט מיר בלויז אנטאן אויך דעם צילינדער.

און געוואוינהייט, טו איך קיינמאל נישט אן קיין הוט, ביז איך פוץ אים נישט ארום און דאס איז געווען מיין גליק, ווייל ווי נאך איך האב א נעם-געמאן דעם צילינדער און אים געוואלט ארומווישן, האט זיך פון אים ארויסגעגאסן די שארפע רויטע פליסיקייט, אין וועלכער איך האב מיט א נאכט פריער געהאט איינגעטונקען דעם חלף, ער זאל אויסווען ווי פאר-בלומיקמ...

איך האב מיט דער פליסיקייט בלויז פארשמירט מיניע קליידער און מיניע שיד, אבער דער געדאנק, אז דער ווילדער ליץ וואס האט מיר אפגע-טאן דאס שפיצל, איז אויסן געווען, אז איך זאל דעם צילינדער אנטון אפן קאפ, דאס בילד ווי איך וואלט אויסגעזען ווען דאס פאסירט אזוי, האט מיך ווילד געמאכט און איך האב נישט געוואלט פארזעצן מיט דער פאר-שטעלונג.

אויך דער דירעקטאר יאקאב איז געווען זייער אויפגערגעט, אבער גלייכצייטיק האט ער זיך באמיט מיך צו בארואיקן און די אקטיארן האט ער געדראט, אז ער וועט מאכן אן אויספארשונג ווער דער שולדיקער איז געווען און ער וועט אים לאזן ארעסטירן.

דאנקען גאט, וואס צו קיין ארעסטן איז עס נישט געקומען, (כאטש ביי משה יאנקל איז דאס געווען פון די קלייניקייטן) דער דירעקטאר האט בלויז אפצומארנגס צונויפגערופן די מרופע און געהאלטן פאר די אקטיארן א שארפע רעדע, איבערגעבנדיק מיר די אויטאריטעט, אז: „פיר יעדער ארט ווידערשפעניקונג, קענען זי בעשטרעפן לאזט איהנעס איינזעהן!...“

נאך עטלעכע פיעסן, וועלכע איך האב מער-ווייניק געקאנט צופאסן צו דעם ארימען ביסל מעבל וואס אונדזער בינע האט פארמאגט, האב איך געוואלט אויפירן א סאלאן-אפערעמע, אבער עס איז מיר נישט געווען מעגלעך צו באוועגן דעם דירעקטאר, ער זאל אויסגעבן די קלענסטע הוצאות פאר דער פארשענערונג פון דער בינע.

ערשט ווען איך האב אים געדראט, אז איך קאן בא די באדינגונגען ווייטער נישט ארבעטן, און אז איך בין גרייט צו פארלאזן זיין מעצטער, האט ער מיר צוגעזאגט, אז פאר דער פרעמיערע וואס דארף גיין שבת, וועט ער אויסשטאטן די בינע מיט ניי מעבל, נאך בעסער ווי איך אליין ווינמש עס.

און ער האט ווארט געהאלטן. צו דער פרעמיערע האט ער צוגעשיקט אין מעצטער אריין זיין אייגן מעבל. ער האט געוואוינט זייער שיין, אף א רייכער גאס אין קראקע און ער האט געבראכט אין מעצטער די גאנצע שיינע מעבל-אויסשטאמונג פון זיין רייכער שטוב.

בעסער האב איך זיך נישט געקאנט ווינמשן. דער עולם האט געגלאצט אף דער בינע, זיי האבן ממש נישט געגלויבט זייערע אייגענע אויגן; צום ערשטן מאל אין זייער לעבן האבן זיי געזען אזא רייך-אויסגעשטאמעטע בינע און די פארשטעלונג איז דורך מיט אן אויסערגעוויינלעכן דערפאלג.

דאסזעלבע איז געווען צומארגנס, זונטיק באטאג און באנאכט. נאך מאנטיק, בעת מיר זיינען געקומען צו פראכע, האבן מיר שוין געזען שטיין א גרויסן וואגן פאר דעם מעצטער און מרעגערס האבן שוין ארויסגע-מראגן די מעבל צוריק, אף אפצופירן אהין, צום דירעקטאר יאקאב אין זיין רייכער היים, פונדאנען מען האט זיי געבראכט...

די ווייטערדיקע פארשטעלונגען פון דערזעלבער פיעסע, האב איך

שוין געמוזט שפילן מיט דעם אַרמען ביסל מעבל, וואָס האָט זיך געפונען אַף דער בינע מששת ימי בראשית...

די מלחמה האָט זיך פאַרצויגן און די פּראָנטן האָבן זיך כסדר גע-
נויטיקט אין ניי מענטשן-פלייש און איינמאַל, בעת פּראַכע, קומט אַריין
אַ געהיים-אַגענט און נעמט מיך אַראָפּ פון בינע און עס העלפן נישט קיין
שום מענות, ער פירט מיך אָפּ אין אַמט און דאַרט דערווייט איך זיך, אַז
פון קריגס-מיניסטעריום איז אַנגעקומען אַ פּאַפּיר, אַז איך האָב נישט מיט
וואָס איבערצוצייגן, אַז איך בין טאַקע אַ רוסישער אונטערטאָן און איך
דאַרף גיין דינען דעם עסטרייכישן פּאַטערלאַנד...

נאַכדעם ווי מען האָט מיר דאָס מיטגעטיילט, האָב איך שוין נישט
געהאַט מיט וועמען צו ריידן. שוין נישט קיין געהיים-אַגענט, נאָר אַ
זשאַנדאַר מיט אַ ביקס און מיט געפלאַנצט געווער איז אויסגעוואַקסן נעבן
מיר און ער זאָגט מיר: — קאַמען זי מיט.

מען מוז גיין. ער האָט מיך אַוועקגעפירט אַף דער פּאַוויאַ-גאַס אין
דער גרויסער „רוואַלף קאַזאַרמע“ און דאַרט האָט מען מיך אַריינגעשיבט
אין אַ צעלע און איידער איך כאָפּ זיך וואָס דאָ איז מיט מיר געשען, די
מיר איז שוין הערמעטיש פאַרמאַכט, כאָטש שריי הייזיקים...

איך קוק זיך אום וואו איך בין דאָ ערגיץ אין דער וועלט און איך
זע, אַז אין צעלע געפינען זיך נאָך צוויי אידן און עפעס אַ וואַנאַבונד.

די צוויי אידן, אין פּרום-חסידישע קליידער, האָבן אין מיר דערקענט
אַז איך בין אַ איד און אַט דערלאַנגען זיי מיר שלום-עליכם און איינער
פון זיי, דער הויכער מיטן שוואַרצן בערדל און מיט פאַרטראַכטע אויגן
דערציילט מיר, אַז ער שטאַמט פון בוקאַווינע און דאָס קליינע אידל מיט
אַ געקרייזלט בערדל און געלאַקטע פּאַות, איז טאַקע פון קראַקע און זיי
זיצן און וואַרטן ביז נאָט וועט זיך איבער זיי מרחם זיין...

צום ערשטן מאַל אין לעבן האָב איך זיך געפונען הינטער גראַטעס
און דאָ זיצט מיין פּאַמיליע אין ווין און ווייס אַפילו נישט פון מיין אומ-
גליק און עס קלעמט דאָס האַרץ פאַר מיר און פאַר מיינע קינדער, ווער
זוייט וואָס פון מיר וועט דאָ ווערן און וואָס עס וועט דאָן ווערן פון מיינע
קינדערלעך.

די נאַכט איז צוגעפאַלן און די שאַטנעס האָבן זיך אויסגעלייגט אַף
דעם אומעטיקן גרויען קעמערל און איך בין געשטאַנען און געקוקט דורכן
פענצטערל צו דער לכּנה און פון די אויגן האָבן זיך מיר ארויסגעגליטשט
שרערן.

די צוויי פרומע אידן האבן זיך אוועקגעשטעלט דאווענען מעריב און זעענדיק, אז זיי פארדריסן, וואס איך האלט נישט מיט, האב איך זיך אויך צוגערוקט צו זיי און אלע דריי האבן מיר אימפראוויזירט א שיל און די טענער פון אונדזער מעריבדיקער תפילה האבן אויסגעדריקט די ווייטיקן פון אונדזערע הערצער.

די גאנצע נאכט בין איך געשטאנען אף די פיס, ווייל עס האט מיך געעקלט אוועקצוזעצן אדער אוועקלייגן זיך אף די שמוציקע בענק, וואס זיינען געווען פול מיט אומפלייט.

אפן דריטן טאג, עס איז געווען דער ערשטער מאי און דער טאג איז אויפגעשטאנען א שטרעלנדיקער און א שיינענדיקער און איך האב מיט אויפגעריסענע אויגן ארויסגעקוקט דורך דעם פענצטערל צו דעם שיינעם פרייען דרויסן, צו וועלכן איך האב מער נישט קיין צוטריט, ווייל איך בין אן ארעסטאנט...

די צוויי אידן כראפען געשמאק אף די הארטע נארעס, זיי זיצן דא שוין לאנג און זיי האבן זיך שוין צוגעוואוינט צו די צרות און ענדלעך וועקן זיי זיך אויף און ווי יעדן פרימארגן, האבן זיי זיך כאלד גענומען צום — דאווענען.

דער בוקאווינער איד האט געדאוונט אין צוויי פאר תפילין. ביידע האבן געדאוונט מיט פארמאכטע אויגן און זיך געשאקלט דערביי און מיט ווייטיקלעכע הכנעהדיקע טענער האבן זיי געבעטן כאס רבנו של עולם און נאכן דאווענען, זיינען זייערע אויגן געווארן ווי ליכטיקער, און עס האט פון זיי ארויסגעשטראלט נייע האפענונג און נייער גלויבן, אז נאט וועט זיך דאך מרחם זיין אף זיי.

ארום אכט אזייגער האט זיך געעפנט די צעלע און א סאלדאט מיט א ביקס האט אויסגערופן מין נאמען: — פאלעפאדע!...

איך האב זיך אף שנעל געזעגנט מיט די צוויי אידן, מיינע ליידנס-גענאסן, דער הויכער שלאנקער איד האט מיר לאנג געהאלטן די האנט און זי ווארים געדריקט און ער האט מיר געווינטשן, אז איך זאל אויס-געלייזט ווערן פון גויאישע הענט און כאס ווינטשן מיר, האבן זיך צוויי גרויסע טרערן ארויסגעקייקלט פון זיינע פארחלומטע אויגן.

איך בין מיט א פארוויינט פנים ארויס פון דעם קעמערל און נאכ-געגאנגען דעם סאלדאט מיט דער ביקס, אף דעם גרויסן הויף פון דער קאזארטע.

פינפאונדרייסקסטער קאפיטל

די „רודאלפטיקאסערן“ אין קראקע — א אידישער אפיציר דער
סענט מיר. — די פאליקעס זיינען „טוינגלער“ און מיר שיקט מען אפ
אבסערוואציע. — איר באקום א פאפיר „אומטוינגלער“. — מיין 25
יעריקע יובילייִפארשטעלונג. — דער אקטיאר וואַיקאוויינגאלד, אדער
דער נר אברהם בן אברהם. — די יובילייִפארשטעלונג ניט מיר
מרייד און מוט.

דער הויף פון דער „רודאלף קאסערן“ אין קראקע, איז געוואלטיק
גרויס און דארט געפינען זיך זייער א סך ריזן-בנינים און פון איין בנין
צום אנדערן, איז א היפשער מהלך. און ווי גרויס עס איז דער ריזן-הויף,
זיינען איבעראל געווען מענטשן און מענטשן, וועלכע האבן באדארפן גיין
צו דער „מוסטערונג“ (פרייזוו).

איך גיי נאך דעם באוואפנמן סאלדאט; איך גיי און די פיס וואקלען
זיך אונטער מיר, ביז ענדלעך זאגט ער מיר, אז דא דארף איך ווארטן.
ביז מען וועט מיר רופן.

איך קוק זיך אום אף דער גרויסער גרופע מענטשן, צווישן וועלכע
איך געפין זיך און איך זע א סך אידן, אבער נאך מער גוים, נאך די גוים
זיינען פראקטישער, זיי האבן באלד מיטגעבראכט זייערע קופערטלעך מיט
זאכן, גרייט צו בלייבן דינען און זיי זיצן אף די קופערטלעך און איך בין
זיי מקנא וואס זיי זיצן און איך קאן נישט אויסהאלטן און בעט זיך בא
איין שייגעץ, ער זאל מיר דערלויבן אוועקזעצן זיך אף זיין קופערטל און
ער דערלויבט מיר און אט זיך איך אין האלבן דרימל, ווייל שוין דעם
פערטן טאג, וואס איך בין נישט געזעסן און נישט געשלאפן. פלוצלינג
פיל איך ווי מען טארעט מיר, איך מאך אויף די אויגן און דערזע א בלאנדן
אפיציר, ער שטייט און גיט באפעלן און מיין גרופע צעווינגט זיך און ענד-
לעך קוקט דער בלאנדער אפיציר צו מיר און ער שמעלט אפ זיין בליק
אף מיר און איך זע ווי זיין פנים הויכט אן אויסדריקן פארוואונדערונג.
און פלוצלינג גיט ער נישט דרייט א פרעג: — הער פאלעפאדע? ...

דער בלאַנדער אָפיציר האָט מיך דערקענט פון מ'שערנאַוויץ און ער האָט זיך מיט מיר זייער וואַרים באַגריסט און מיר פאַרזיכערט, אז ער וועט פאַר מיר מון אַלץ וואָס נאָר מעגלעך.

ער איז אַוועקגעלאָפן און אין אַ קורצער וויילע קומט ער צוריק און זאָגט מיר, אז צו דער מוסטערונג וועל איך זיך מוזן צושמעלן, אָבער איך זאל זיך נישט שרעקן, איך זאל זאָגן אז איך בין קראַנק און ער וועט שוין זעהן, אז מען זאל מיך איבערשיקן אין אַ שפיטאַל און דאָרט וועט מען שוין ווייטער זען עפעס צו מאַכן...

דעם אָפיצירס ווערטער האָבן מיך היפּשלעך באַרואַיקט. דער אַמאַ-ליקער מעאַטער-פאַרערער מיינער פון מ'שערנאַוויצער מעאַטער, איז פאַר מיר איצט, אין דעם אָפיצערסקע קאַסטיום, אויסגעוואַקסן ווי אַ דערליי-זער, וואָס נאָר גאָט האָט מיר אים צוגעשיקט.

ענדלעך האָט מען מיך אַריינגעפירט אין אַ גרויסן סאַלאַן, וואו עס זיינען שוין געשטאַנען אַ סך מענטשן פון מיין יאָרגאַנג, זיי זיינען גע-שמאַנען מוסטער-נאַקעט און איך האָב געזען צווישן זיי קאַליקעס מיט הויקערס און גוליעס און געברעכטע, ווייזט אויס, אז אַלע געזונטע מע-נער האָט שוין די מלחמה פאַרשלאַנגען און מען מוז שוין אַנקומען אַט אַ, צו דעם ביסל רעשמלעך געבראַכענע קראַנקע מענטשן, צווישן וועלכע איך האָב אויסגעזען ווי אַ ריז פון אַן אַנדערער וועלט און עס האָט אַפילו נישט געקאָנט זיין די קלענסטע האַפענונג, אז איך זאל צווישן דעם ביסל בראַכוואַרג קענען אַרויסקומען פריי.

אויבאַן, אין צווייטן עק סאַלאַן, איז געזעסן די מיליטערישע קאַמיסיע וואָס האָט געמוסטערט. דער שמאַכס-אַרצט, אַ שטרענגער, מיט לאַנגע שונקל-גרויע וואַנסעס, איז געזעסן אויבאַן און אַ צווייטער מילי-טער-דאָקטער האָט די מענטשן איינציקווייז פאַרגעפירט פאַרביי אים און איך האָב געזען, אז ער האָט גאַנץ זעלטן עמיצן דערקלערט פאַר אומ-טויגלעך. יעדע וויילע האָט זיך געהערט זיין שטרענגער אויסרוף: — „ט א ו ג ל י ך“ און דאָס וואָרט האָט פאַר מיר געקלאַנגען ווי דער שאַס פון אַ האַרמאַט. באַ די באַדינגונגען, האָט זיך אין מיר אויסגעלאָשן די קלענסטע האַפענונג צו ווערן באַפרייט.

ענדלעך איז עס געקומען צו מיר. דער מיליטער-דאָקטער האָט מיך נישט פאַרבייגעפירט פאַרן שמאַכס-אַרצט, נאָר זיך אָפּגעשמעלט באַ מיר, געפרעגט מיך צי האָב איך זיך אָף וואָס צו באַקלאַגן און איך האָב שוין געפילט, אז דאָס מוז ער זיין אונטערן איינפלוס פון מיין בלאַנדן אָפיציר און איך האָב אויסגערעכנט אַ טויז קראַנקהייטן אָף וועלכע איך לייד און דער דאָקטאָר האָט אויסגערופן: — „אַוּף קאַמיסאַן!“ — וואָס דאָס האָט געמיינט — אין שפיטאַל, אָף אַכסערוואַציע.

און, א וואונדערלעכע זאך; דער שטאכט-ארצט האָט זיך אין מיין פאל, אַכטאלט נישט אַרײַנגעמישט, ער האָט זיך פאַרטיפט אין אַ פאַ- פיר, גלייך ווי ער וואָלט מיך אַפילו נישט געזען...

אַרויסקומענדיק פון גרויסן סאַלאָן, האָב איך שוין געטראָפן מיין בלאַנדן אַפיציר. ער האָט מיר געגעבן אַ פאַפיר, אַ מין פאַסיר-שיין, אַז איך זאל קענען פאַרלאָזן די קאַזאַרמע און איך זאל נישט דאַרפן גיין אונטער דער אויפזיכט פון באַוואַפנטן סאַלדאַט און איך בין לויט דער עצה פון אַפיציר אַליין אַוועק אין מיליטער-שפיטאַל און באַלד אין אויפ-נאַמס-צימער, קומט מיר אַנטקעגן אַ אידישער דאָקטאָר-אַסיסטענט, וועל-כער האָט געפּלעגט כמעט יעדע נאַכט קומען אין אידישן טעאַטער און דאָס האָרץ פרייט זיך אין מיר, איך זע שוין, אַז היינט האָב איך אַ מזל-דיקן טאַג.

דער דאָקטאָר-אַסיסטענט האָט זיך מיט מיר וואַרים באַגריסט און נאַכדעם ווי ער האָט זיך באַקענט מיט מיין גאַנצן ענין, זאָגט ער מיר: — הער פאַלעפּאַדע, גייט אַהיים און שפּילט ווייטער טעאַטער און ווען איך וועל אייך דאָ דאַרפן האָבן, וועל איך אייך לאָזן וויסן... איך בין אַרויס פון דעם ריזן יאַמער-טאַל ווי עס האָט זיך דעמאַלט גערופן די „רוואַלף-קאַזאַרמע“ און איך האָב געטראַכט, אַז נישט אַנ-דערש, נאָר די ברכות פון די צוויי פרומע אידן זיינען מקוים געוואָרן און ווי האָט עס געקאַנט זיין אַנדערש? פאַניען בין איך שולדיק געבליבן, זועל איך גאָר גיין דינען קירען?...

עמלעכע טעג שפּעטער, לאָזט מיך דער אַסיסטענט-דאָקטאָר וויסן, אַז איך דאַרף פאַרגעשטעלט ווערן פאַרן שטאַכט-אַרצט, אַבער ער זאָגט מיר באַלד, אַז איך דאַרף זיך נישט שרעקן, ווייל דער שטאַכט-אַרצט איז אויך מאַחינו בני ישראל און ער קען מיך גוט פון אידישן טעאַטער... אין די באַוועגונגען פון זיינע ליפן, האָב איך געזען, אַז דער אַסיס-טענט גיט איבער דעם שטאַכט-אַרצט, אַז דאָס איז דער אידישער שוין-שפּילער פאַלעפּאַדע... דער שטאַכט-אַרצט האָט כלומרשט גענומען מיין האַנט, געטאַפט מיר דעם פּולס און פון יוצא וועגן, האָט ער צוגעלייגט זיין אויער צו מייע פלייצעס און ער איז אַוועק פון מיר, וואַרפנדיק בלויז אַ פלינקן בליק צום אַסיסטענט, וועלכער האָט מיר אויסגעשטעלט אַ ציי-געניש, אַרײַנשרייבנדיק אַזעלכע קראַנקהייטן, וועלכע איך וואָלט מיין ערנסטן שונא נישט געווינטשן און מיט דעם צייגעניש בין איך ערשט אַוועק צוריק אין רוואַלף-קאַסערן צו דער מוסטערונג און דאַרט האָב איך אַרויסבאַקומען אַ פאַפיר מיט אַ גרויסן זיגל און אַף דעם פאַפיר איז געשטאַנען מיט גרויסע אותיות אַנגעשריבן: — נישט גע א יי ג- געמ!

ערשט איצט בין איך געווארן צוריק א מענטש! אנדערע וואלטן זיך אין דער צייט זיכער געלאזן קאסטן פארמעגנס פאר אזא שטיקל פאפיר און איך האב עם באקומען! נישט געאייגענט! אומטויג לעך! און מיט הונדערט פריידן אין הארצן בין איך צוריקגעלאפן אין מעאטער, אף דער באכענסקא גאס, צו משה יאנקל דעם דירעקטאר...

עס איז שוין געווען ווייט אין מעזאן פון 1918 און די אקטיארן האבן זיך שוין אנגעהויבן גרייטן צו זייערע ערן-אונטן און איך, אלס ערשטער אקטיאר, האב באקומען פון דירעקטאר דעם ערשטע בענעפיס.

אזוי ווי אין דעם מעזאן איז פונקט געווארן פינג-אן-צוואנציק יאר זייט איך בין געווארן אן אקטיאר, האב איך מיין ערן-אונטן באצייכנט אלס יוביליי-פארשטעלונג און אין אונדזער טרופע זיינען געווען אזעלכע מיטגלידער, וועלכע האבן פארשטאנען אפצושאצן א יובילעאום פון אן אקטיאר אלס געשעעניש, האט מען זיך צו מיין יום-טוב גענומען גרייטן אף א גאר ספעציעלן אופן.

דער וויכטיקסטער פון אונדזער טרופע, וואס האט זיך זייער אפגע-געבן דערצו, אז מיין יום-טוב זאל דורכגעפירט ווערן וואס פייערלעכער, איז געווען דער אקטיאר ווינגאלד.

ווינגאלד האט געהאט הינטער זיך א זייער אינטערעסאנטע גע-שיכטע.

ווינגאלד איז געווען א געבוירענער קריסט, א רומענער. א קיילעכ-דיקער יתום פון זיין פריסטער קינדהייט, איז ער געבליבן אליין אף דער וועלט און ער האט זיך ארומגעבלאנקעט אין די אידישע געסלעך און אזוי האט ער זיך אליין דערצויגן צווישן אידן און מיט דער אידישער שפראך, ביז ער איז אדאנק זיין שיינער שמים, געווארן א כאריסט אין אידישן מעאטער און שפעטער אויך אן אקטיאר און דוקא א גומער אק-טיאר.

נאך זיין פאטער, האט ער געהייסן ווינגאלד, אבער ער האט זיך א נאמען געגעבן ווינגאלד און ביז היינט איז געבליבן א סוד, ווי אזוי דאס פארווארלאזטע ארימע יתומל האט באוויזן זיך אויסלערנען שרייבן און לייענען רחמניש און דייטש און נאכמער וואונדער איז, אז דוקא דער גויאישער ווינגאלד, האט געקענט בעסער שרייבן און לייענען אידיש, ווי א סך פון די דעמאלטיקע אידישע אקטיארן...

וועגן וויינגאלדן, האט מען דערציילט א סך משיקאווע עפיזאדן: ווען מען האט געשפילט א פיעסע, אין וועלכער מען האט באדארפט מאכן אן „אל מלא רחמים“, איז צווישן אלע אידישע כאריסטן, וויינגאלד דער גוי, געווען דער איינציקער, וועלכער האט מיט זיין מתיקותדיקן לירישן טעג נאר געמאכט אזא „אל מלא“, אז די ווייבער אין טעאטער האבן זיך צעכליפט.

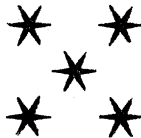
בכלל, בא אידישע ענינים אף דער בינע, האט וויינגאלד אלעמאל ארויסגעוויזן מערער פארשמענדעניש פון די אנדערע אין טעאטער און ווען ער האט זיך דערהויבן פון כאריסט צו ווערן אן אקטיאר, האט ער באלד ארויסגעוויזן זיינע גרויסע פעאיקייטן און עס האט נישט לאנג געדויערט, האט ער אנגעהויבן שפילן ערשמע ראלן. וויינגאלד האט גע- האט אן איינגעבוירענע אינטעליגענץ און ער האט אלץ תופס געווען. אין 1912, האט דער רומענישער שייגעץ וו א י ק א, אין ווין זיך געלאזן אפערירן פון א מוהל-מומחה, ער האט זיך הייסט עם מנייר געווען און באקומען דעם נאמען א ב ר ה ס. (וויינגאלד האט מיר שפעטער דער- קלערט, אז ער האט עם נישט אזוי ווייט געמאן צוליב רעליגיעזע מא- טיוון, ווי פון שמארקער איבערצייגונג, אז אן אקטיאר וואס שפילט אי- דיש טעאטער, מוז זיין א איד...).

אברהם וויינגאלד איז געווען דער וויכטיקסטער טוער פאר דער גר- טער דורכפירונג פון מייזן יוביליי-פארשטעלונג. ער האט מער ווי די איבעריקע אפגעשאצט וואס עם מיינט אזוינס פאר א אידישן אקטיאר שפילן 25 יאר אידיש טעאטער און ער האט געזשומעט ארום דעם און די בילעטן זיינען שוין עפלעכע טעג פאר דער אנאנסירטער פארשטע- לונג, געווען אויספארקויפט.

צו דער יוביליי-פארשטעלונג, האב איך אויפגעפירט פריז הירשביינס „די נבלה“. אלע אקטיארן האבן זיך מיט גרעסטן דרך-אריז באמיט, אז די אויפירונג זאל דורכגיין ווי אמבעסטן און צום שלום פון דער פאר- שמעלונג זיינען אלע וואס האבן נאר געהאט א שייכות צום טעאטער און מיטן דירעקטאר בראש, ארויס אף דער בינע, וואס האט שוין פון די אנגעבראכטע בלומען-בוקעמען אויסגעזען ווי א בלומען-גארטן און וויי- גאלד האט געבראכט א גרויסע טאץ מיט גלעזער און וויין און אין קעג- ווארט פון פובליקום, האט מען צו מיר געטרונקען לחיים און וויינגאלד האט געהאלטן א פרעכטיקע רעדע, שילדערנדיק דעם ליידנס-וועג און די וואנדערונגען פון אידישן אקטיאר און מאנכע שמעלן פון וויינגאלד'ס רעדע זיינען געווען דורכגענומען מיט אזוי פיל נשמהדיקייט, אז זיי האבן בא מיר ארויסגערופן מרערן און דער עולם האט דערפילט די הייליקע גע-

הויבענע שטימונג און לאנג, לאנג האבן אנגעהאלטן די אפלאזון און די באגייסטערטע אויסרופן: — פאלעפאדע! אונדזער פאלעפאדע! לאנג לעבן זאל פאלעפאדע!...

קנאפע דריי צענדליק יאר זיינען שוין זייט דעמאלט פארגאנגען און גאנצע ימים פון ליידן און פיין האב איך שוין זייט דעמאלט איבערגעלעבט און איך האב אין משך פון דער צייט אויך געהאט גענוג פריידיקע און דערהויבנדיקע מאמענטן, נאר די דעמאלטיקע הייליקע פרייד וואס איך האב איבערגעפילט אף דער בינע פון אידישן טעאטער אף דער באכענסקא גאס אין קראקע, פיל איך נאך היינט און זי ווארימט נאך היינט מיין געמיט, ווייל נאר די דעמאלטיקע פרייד וואס די חברים אקטיארן מיט וויינגאלדן בראש און וואס דער קראקעווער אידישער טעאטער-עולם האט מיר פארשאפן, נאר די דעמאלטיקע פרייד האט מיך געמוטיקט און גע-קרעפטיקט, אז איך זאל נאך ווייטערדיקע דרייסיק יאר קענען טראגן אף זיך דעם גרויסן עול, און דורכפירן מיין הייליקע פליכט, צו זיין א אידישער אקטיאר!...

זעקסאונדרייסיקסטער קאפיטל

וויין, די היים וואס איז מער נישט קיין היים. — דער דראסקריין
איז טארנאפאל. — צוריק קיין רוסלאנד. — פאפירלעד, פאפיר
און פאפירן וואס רופן זיך נעלט. — דירעקטאר שולמאן פון פראסי
קראון. — איד שנייד צו א פיעסע „פאר צוויי“. — אין קיעוו טרעה
איד זיך מיט זינא ראפעל. — מיט פעפי לימאן אין האמעל. — מיר
שפילן אין קיעוו. — די פאליטישע אויפברויז און איבערקערענישן.
— איד אנטלויף א קאסטיומירטער און גרימירטער אלס „מרדכי
נאז“. — איד פאר קיין זשיטאמיר.

פארענדיקט דעם ווינטער-סעזאן פון 1918, בין איך פון קראקע צו-
ריקגעפארן אהיים, קיין ווין.

די היים אין ווין איז אבער שוין נישט געווען קיין היים, ווייל מען
האט אנגעהויבן אויסווייזן די פליכטלינגע, אפשיקנדיק זיי יעדן אין זיין
היים אין גאליציע און כאטש איך האב פאקטיש אינערגיץ נישט געהאט
קיין היים, פונדעסטוועגן, האב איך זיך אויך געפינען צווישן די אויסגע-
וויזענע און מיר האבן אף שנעל באשלאסן צו פארן קיין טארנאפאל.

וויין, דאס שיינע ווין איז פאר מיר מיאום געווארן, זייט מען האט
דארט מיינע קינדער אויסגעוויזן פון דער שול און זייט מען האט מיר
ארעפגענומען פון דער בינע. זייט דעמאלט, האב איך זיך דארט געפילט
ווי א קינד בא א שלעכטער שטימפאמע און מיר איז שוין נישט געווען
קיין חילוק וואוהין, ווייל איך בין אוועק פון ווין מיט א קללה אף די
ליפן, נישט קענענדיק מוחל זיין די בארכארישע האנדלונג לגבי אום-
שולדיקע קינדער.

פארנדיק צוריק איבער גאליציע קיין טארנאפאל, האבן מיר איבע-
ראל, אף די באן-סטאציעס פון גאליצישע שטעט און שטעטלעך, געזען די
טרויעריקע סמנים פון דער רוסישער אינוואזיע. הייער מיט פענצטער-
לעכער אן געזומסן, האבן געקוקט אין דער ווייטקייט זיי אויגן-לעכער פון
סקעלעטן און אין טארנאפאל האבן מיר א סך פריערדיקע שיינע געביי-
דעס, איצט געטראפן אלס חורבות.

פונדעסמוועגן, האט זיך די אידישע יוגנט אין טארנאָפּאָל, שנעל גענומען אויפריכטן דאָס אַרגאַניזירטע אידישע לעבן און עס איז שוין געווען אַ דראַמאַטיזירט, וועלכער האָט פון צייט צו צייט געגעבן פאַרשטע-לונגען און די אַמאַטאָרן זיינען אזוי פאַמעלעך געוואָרן פּראַפּעסיאָנעלע אַרטיסטן און ווי נאָר די אַנפירער פון דעם קרייז האָבן זיך דערוואוסט, אז איך בין אין טארנאָפּאָל, האָבן זיי מיך באַלד פאַרבעטן, איך זאָל זיך שמעלן בראש פון דער גרופע און זעענדיק, אז צווישן זיי זיינען פאַראַן פּעאַיקע מענטשן, האָב איך די איינלאַדונג אָנגענומען און בין צוגעטראָפּן צו דער אַרבעט.

נאָך עטלעכע פאַרשמעלונגען, וואָס איך האָב מיט די פּראַפּעסיאָנעלע אַמאַטאָרן דורכגעפירט, האָב איך איינגעזען, אז ווייטער קאָן מען מיט דעם מענטשן-מאַטעריאַל נישט קומען און דערווייל האָבן זיך קיין טארנאָפּאָל דערטראָגן פּריילעכע פּרייהייטס-קלאַנגען פון רוסלאַנד און עס האָט מיך אָנגעהויבן ציען אַהינצו.

איך האָב געוואוסט, אז מיינע פאַמיליאַנטן זיינען זיך שוין לאַנג צו-לאָפן פון רוסלאַנד, פונדעסמוועגן האָט מיך געצויגן אַהין ווי מיט צוואַנגען און אז די רעוואָלוציע האָט געעפנט די גרעניץ פון מיין געבורטלאַנד און מיינע אַמאַליקע חטאים פאַר נישט גיין דינען דעם צאַר זיינען שוין אַפּ-געווישט, דאַרף מען נאָכגיין דער שטייג פון האַרץ און פאַרן.

האָב איך מיינע קינדער פאַרוואַרט מיט קאַסט און קוואַרטיר אין אַ באַלעבאַטישער שטוב און איך מיט האַנין, מיר האָבן זיך געלאָזן אין וועג איבער דער רוסישער גרעניץ.

שוין אין דער רוסישער באַן האָב איך דערקענט מיין אַלטע היים. דער שווערער קאַנדוקטאָר האָט זיך אָנגעמשעפּעט, אז אונדזער רייזע-קאַסטן איז צו-גרויס אויף מיטצונעמען מיט זיך אין וואַגאָן אַריין און איך האָב זיך דערמאַנט אַן דער אַלמער רפואה און איך האָב זיך גענומען צום ביימל און דער קאַנדוקטאָר האָט זיך גענומען ווישן די גראַבע וואָס מען און אויסדרייענדיק זיך „בואי-בשלום“, האָט ער אויסגעשמרעקט די האַנט פון הינטן און איך האָב אים ווי אין די אַלטע צייטן, אַריינגעלייגט „אין יד אַריין“ און דער קאַסטן האָט שוין געהאַט פּלאַץ מיט אונדז צו-זאַמען אין וואַגאָן...

אונדזער ערשטער עטאַפּ איז געווען פּראַסקוראַוו, וואו מיר זיינען אַפּגעשטיגן מיט דער אויסזיכט צו קענען געבן אין צווייען אַ פאַרשטע-לונג.

מאָדנע האָט מיר דאָס איצטיקע רוסלאַנד אויסגעזען; דאָס איז געווען די צייט פון העטמאַנס ממשלה, ווען דאָס דייטשע מיליטער איז געווען

אויסגעשפרייט איבער גאנץ אוקראינע און עס איז געווען א מישמאש, אן אויסמישעניש פון דייטשע זעלנער מיט אוקראינישע שווערע סאלדאטן מיט די איינוויטיקע „קעפקעס“ מיט די ארויסגעסארטשעטע פאות.

און עס איז געווען מאדנע א קוק צו טאן, ווי די אוקראינער סאל-דאטן האבן פאר די דייטשלעך אפגעמראצטן דעם וועג און איין דייטש האט געהאט דעם כח אויפצוהאלטן די ארדענונג אין א גאנצער שטאט. נאר מער מאדנע איז געווען מיטן געלט. דאס געלט איז באשטאנען פון פארשידנארטיקע פאפירלעך, וואס האבן זיך גיכער געפאסט פאר קינדער צום שפילן זיך, ווי אלס וואלוטע פון אזא מדינה. די פאפירלעך זיינען געווען פון פארשידענע פארבן און פון פארשידענע גרויסן, אנגע-הויבן פון דער גרויס פון א פאסט-מארקע, ביז א גרויסן בויגן און פופ-ציקערס זיינען געווען ווייסע, וואס דער רוב פון זיי זיינען געווען פאלשע, פונדעסטוועגן האט מען פאר די אלע פאפירלעך געקאנט קויפן און מען דאס געמסחרט מיט די פאפירלעך, מיט די עכטע פונקט אזוי ווי מיט די נאכגעמאכטע...

איך האב גענומען גרייטן א פארשמעלונג, א פיעסע אין פיר אקטן, נאר אזוי צוגעשניטן מעכניש, אז איך זאל זיך קענען עמלעכע מאל איר-בערטן און דערשיינען אין אן אנדער ראל, אזוי, אז מיר ביידע, זאלן אויספולן א גאנצן פערסאנאזש. איך האב אויך אריינגעפאסט שיינע נר-מערן געזאגט און סענסאציאנעלע מצענעס פון די בעסטע פיעסן האב איך צונויפגעשטעלט און דאס שלעכטע איז נאר געווען, וואס דער אייגנטי-מער פון טעאטער, ש ו ל מ א ן האט בא מיר געפרעגט אף דער טרופע. גיי דערצייל אים, אז די גאנצע טרופע באשטייט פון מיר מיט מיינ פרוי... איך האב נישט געהאט קיין ברירה און אים געמוזט איבערגעבן מיינ פלאן, ווי אזוי איך האב „צוגעשניטן“ א פיעסע פאר מיר מיט מיינ פרוי און איך האב אים פארזיכערט, אז עס וועט גוט ארויסקומען, אבער שול-מאן איז שוין געווען א געבריימער און ער האט מורא געהאט מיר צו פארדינגען דעם סאלאן, האט ער מיך אפגעקומען מיט א צוואג, אז בא-נאכט וועט ער מיר געבן אן ענטפער.

צום גליק, האבן זיך אין פראסקוראוו גראד געפינען א היפש ביסל גאליציאנער סוחרים און שולמאן האט זיך בא זיי דערוואוסט וועגן מיר, אז איך בין געווען איינער פון די אנגעזענסטע אקטיארן אין גאליציע און באקומענדיק אזא גוטע אינפארמאציע וועגן מיר, האט ער מיר פארדונ-גען דעם סאלאן; שולמאן האט מיר דערציילט ווי פיין די גאליציאנער סוחרים האבן מיך פאר אים רעקאמענדירט און מיר האבן דאס געשעצט אפגעשלאסן אף פראצענטן און דוקא אף זייער גוטע באדינגונגען פאר

מיר און באלד אפצומאָרנגס, האָט שוין אונדזער פראָפאָגאנדע געארבעט און אידן האָבן אָנגעהויבן קויפן בילעטן, און די קאָסע פון מעאַטער איז ממש פאַרוואָרפן געוואָרן מיט די פאַרשידענע פאַפירלעך, וואָס האָבן דע-מאָלט געדינט אַלס געלט...

דער צוגעשניטענער ספּעקטאַקל האָט געמאַכט אַ גרויסן רושם. מען האָט מיך באַוואָרפן מיט בלומען און מען האָט אונדז שטורמיש אַפּלאַ-דירט און עס האָט אויסגעזען, אַז דער עולם האָט נישט אָנגעהויבן מערקן, אַז איך, איינער אַליין, האָב געשפּילט אַזוי פּיל גאָלן.

נאָך דער פאַרשטעלונג איז שולמאַן אַרויפגעקומען צו מיר און נאָכ-דעם זוי ער האָט מיך אַרומגעכאַפט און מיך וואַרים באַגריסט, פּרעגט ער מיך: — וואָס שפּילן מיר מאַרגן?

— מאַרגן קענען מיר שפּילן דאַסזעלבע וואָס היינט. איר פאַרשטייט דאָך, אַז צוויי מענטשן קענען נישט האָבן קיין גרויסן רעפּערטואַר.

צו דער צווייטער פאַרשטעלונג איז געקומען נאָך אַ גרעסערער עולם, עס איז געווען פאַר שולמאַנען איבער אַלע דערוואַרטונגען און אַ הויז מיט כבוד, בין איך אַוועק פון דער צווייטער פאַרשטעלונג מיט גאַנצע פּעק מיט פאַרשידן-קאַלרנדיקע פאַפירן און פאַפירלעך, וואָס האָט זיך אָנגע-רופן געלט...

פּונדעסטוועגן, האָב איך איינגעזען, אַז עס איז נישט אַזוי קיין פּלאַן; מען דאַרף אַריינפאַרן קיין קיעוו, אפּשר זיינען דאָרט פאַראַן אַקטיאָרן, מען זאַל קענען פאַרמירן אַ טרופּע און שפּילן מעאַטער ווי עס דאַרף זיין.

קיין אידיש מעאַטער האָט אין קיעוו דעמאָלט נישט געשפּילט, אָבער אַרבעטסלאָזע אַקטיאָרן האָבן זיך אַרומגעדרייט גענוג, און צווישן זיי האָבן זיך אויך געפונען יעקב ליבערמאַן, הערש ווייסמאַן מיט זיין פּרוי, די מעד-וועדיעוואַ און ראָסאַ מעדוועדיעוואַ און פּעפי ליטמאַן און זינאַ ראַפּעל.

דאָס ערשטע האָב איך זיך אָנגעפּרעגט צו זינאַ ראַפּעל. עס איז מיר געווען אינטערעסאַנט צו זען די חבּרמע, מיט וועלכער איך האָב זיך געהאַט באַקענט באַ איר פּאַטער, ציפּקוסן אין שטוב נאָך ווען איך בין געווען אַ אינגל און זי — ממש נאָך אַ קינד, און וואָס — לויט איך האָב געהערט, זי איז אויסגעוואַקסן אַן אָנגעזעענע און באַוואוסטע אידישע אַקטריסע.

שוין באַם עפּענען די טיר, ווי נאָר זי האָט מיך דערזען, האָט זי מיט פּריידיקער איבערזשונג אויסגערופּן: — פאַלעפּארדע!...

באַם ערשטן בליק האָט מיך מיין יוגנט-חבּרמע נאָך צוואַנציק יאָר נישט זען זיך, דערקענט און זייער גרויס איז געווען די פּרייט פון די צוויי מענטשן, וועלכע דער גורל האָט צעשיידט און זיי געטריבן אַף פאַר-

שידענע וועגן איבער דער גרויסער וועלט און זיי איצט ווידער צוזאמען-געבראכט אלס דערוואקסענע מענטשן און אנערקענטע אידישע בינע-קינסטלער.

דער צוזאמענערעף נאך אזויפיל יאר, האט אף מיר זייער שטארק געווירקט און זיכער נישט ווייניקער אף זינא ראפעל, ווייל די באגעגע-ניש האט אונדז געמאכט צוריקקוקן צו אונדזער פארגאנגענהייט און מיר האבן געזען דעם גרויסן מהלך, איבער וועלכן די צייט האט אונדז אזוועקגעפירט...

דערווייל האט זיך פעפי ליטמאן דערוואוסט, אז איך געפין זיך אין קיעוו און זי האט מיר איינגעלאדן צו זיך, כדי צו ריידן וועגן געשעפט. בא איר אין שטוב האב איך געמראפן דעם דירעקטאר פון האמעלער „ט ר ע ק“ („טרעק“, דאס איז געווען א גרויסער פלאץ אין האמעל, וואו דער דירעקטאר האט געהאט שטיין עטלעכע טעאטער-בנינים), ער איז ספעציעל געקומען איינלאדן פעפי ליטמאן אף צוויי קאנצערטן קיין הא-מעל און זיי האבן מיט מיר פארהאנדלט, אז איך זאל מיטפארן און צוגעבן פעפס א פארשמעלונג צו פעפס קאנצערט-פראגראם.

איך האב זיך אונטערגענומען צו געבן א צוויי-אקטיקע פיעסע, וואס זאל געשפילט ווערן צווישן פעפי ליטמאן קאנצערט-נומערן. דאס הייסט, פעפי ליטמאן דארף דערפענען דעם אווענט מיט אירע קאנצערט-נומערן און זי דארף אים שליסן מיט א צווייטן טייל פון איר פראגראם.

דער דירעקטאר איז צופרידן און ער זאגט מיר צו א ריזן-סומע וואס ער וועט מיר אויסצאלן מיט די אוקראינער פאפירלעך...

מיין צוויי-אקטיקע פיעסע האט געשמאמט טאקע פון דער פראם-קוראווער פיר-אקטיקער קאמפאזיציע. איך האב פון די צינופגעשמעלטע פיר אקטן, ארויסגענומען די שענסטע סצענעס און געזאנגען און זיי קאמ-בינירט אין צוויי אקטן.

האמעלער אידן האבן אבער נישט געווארט אף מיר. זיי האבן גע-ווארט אף פעפי ליטמאן. זי איז אנאנסירט געווארן אלס די גרויסע סענ-סאציע און דער האמעלער עולם האט זיך נישט גערויכט אף קיין שום אנדערע סיורפריזן.

דער נאמען פעפי ליטמאן, האט געשמט איבער רוסלאנד און דער דירעקטאר פון האמעלער „טרעק“, האט זי אנאנשירט ווי א סענסאציע פאר זיינע טעאטער-באזוכער.

פעפי ליטמאן איז אויפגעטרעטן קאסמיומירט אין איר טראדיציאָ-
נעלן שוואַרצן קאפּאַטקעלע, מיט דער יאַרמעלקע אפן קאַפּ און מיטן מלית-
קמן און זי האָט געזונגען אירע חסידישע לידלעך מיט געפעפערטן איי-
האלט און די נגונים אירע, זיינען געווען חזנישע, ממש ימים-נוראימדיקע
מאַטיוון און דער עולם האָט נאָך יעדן אָפּגעזונגענעם געפעפערטן לידל,
איר שטורמיש אפּלאַדירט, ממש געשטורעמט דעם טעאַטער.

נאָך איר ערשטן טייל קאַנצערט, האָבן מיר באַדאַרפט אויפטרעטן
מיט אונדזערע צוויי אַקטן, וועלכע קיינער האָט נישט דערוואַרט, ווייל
די הויפּט-סענסאַציע איז געווען די ליטמאָן.

אַבער פּראָגראַם איז פּראָגראַם און מיר האָבן אָנגעהויבן.

צו ערשט האָט זיך געפילט דער לייכטער געמיט אין טעאַטער. דער
עולם איז נאָך געווען אונטער דער ווירקונג פון פעפי ליטמאָנס לידלעך.
אַבער פאַמעלעך האָבן מיר מיט אונדזער שפּילן דאָך צוגעצויגן די אויפ-
מערקזאַמקייט פון עולם, מיין צונויפגעשמוקעוועטע פּיעסע האָט אָנגעהויבן
אינטערעסירן און ביז צום סוף פון ערשטן אַקט, איז שוין דער עולם גע-
ווען אַריינגעטאָן אין דער האַנדלונג און ווען דער פאַרהאַנג איז געפאַלן,
האָט דער עולם אונדז שטורמיש אפּלאַדירט, כמעט נישט ווייניקער ווי
פריער פעפי ליטמאָן.

ווען מיר האָבן באַדאַרפט אָנהויבן דעם צווייטן אַקט, איז שוין פעפי
ליטמאָן געשטאַנען הינטער די קוליסן אָן איבערגעטוענע אין אַ גרויער
קאַפּאַטע מיט אַ גרויער יאַרמעלקע, זי האָט געפילט, אַז דער עולם וואַרט
שוין געשפאַנט אַף אונדזער צווייטן אַקט און איך האָב באַמערקט איר
אומצופרידנקייט און אומגעדולדיקייט, וואָס איז כּסדר געוואָקסן צוזאַ-
מען מיטן אינטערעס פון עולם, וואָס האָט זיך שוין מיט שפּאַננונג צוגע-
קוקט צו אונדזער צווייטן אַקט.

מיטן צווייטן אַקט, האָבן מיר שוין אינגאַנצן געוואונען דעם האַ-
מעלער עולם. אריבער פינף מינוט האָבן געדויערט די אַוואַציעס און
דער פאַרהאַנג האָט זיך היפשע עמלעכע מאל געמוזט אויפהויבן און מען
האָט שוין געזען, אַז פאַר פעפי ליטמאָנס לידלעך, איז שוין איצט נישט אַ
קייין פּלאַץ. אונדזער צוויי-אַקטיקע פּיעסע איז פאַרן עולם געווען אַן
אומגעריכטער סורפּריז און דערפאַר פיל שטאַרקער געוויירקט און דער
עולם איז שוין געווען זאַט מיט איינדרוקן און דער צווייטער טייל פון
פעפי ליטמאָנס קאַנצערט, איז שוין צוגעגאַנגען וואַכעדיק און נישט גע-
מאַכט דעם געוויינלעכן עפעקט.

נאך די צוויי קאנצערטן, איז פעפי ליטמאן אוועקגעפארן און אונדז האט דער דירעקטאר פארהאלטן און אפגעמאכט מיט אונדז, אז מיר זאלן זיך באטייליקן אין זיין וואריעמע-טעאטער.

דער פרייז, וועלכן דער דירעקטאר האט פאר אונדז באשטימט, איז געווען א גומער און מיר האבן אפגעמאכט און יעדן צווייטן טאג האב איך געגעבן א נייעם גומער.

נאך א שטיקל צייט, האבן מיר זיך געלאזן קיין קיעוו, מיטן געדאנק, אז אויב מיר וועלן אין קיעוו נישט באקומען קיין טרופע צו וועלן-כער זיך אנצושליסן, וועלן מיר צוריקפארן קיין גאליציע.

פון האמעל קיין קיעוו, זיינען מיר געפארן מיט א שיף. כמעט צוויי טעג האט געדויערט די רייזע. עס זיינען געווען צוויי שיינע אינטערעסאנטע מעג. די שיף האט באזארגט אירע פאסאזשירן מיט געשמאקע מיטיקן און נאכטענסם און אנקומענדיק קיין קיעוו, איז אונדז פשוט א שאד געווען צו פארלאזן די שיף.

אין קיעוו. אראפגעקומען פון שיף, איז מיר אדורכגעפלוין א געדאנק, אז עס וואלט אפשר כדאי געווען גלייך פארן צו דער באן-סטאציע און מיטן ערשטן באן לאזן זיך קיין גאליציע. די נייגעריקייט צו זען חברים, האט אונדז באוואויגן מיר זאלן זיך קודם א קוק אום געבן וואס מען הערט עפעס אין קיעוו און אזוי האבן מיר אנגעטראפן חברים אק-טיארן, וועלכע האבן גראד געהאלטן אין פארמירן א טרופע פארן וויי-טער-סעזאן און זיי האבן זיך גענויטיקט אין אונדז און אלע האבן זיך ארויסגעלאזן איבער דער שמאט זוכן פאר אונדז א וואוינונג, וואס איז דעמאלט זייער שווער געווען צו געפינען.

ענדלעך האט מען פאר אונדז געפונען א קליין צימערל אין א אידישן רעסטאראן, וואו מיר האבן זיך קוים אריינגעשפארט, דארט זיינען מיר געווען אויך מיט פענסיאן און מיר זיינען געבליבן מיט דער טרופע אפן ווינטער-סעזאן.

די טרופע איז באשטאנען פון לויטער בעסערע כחות, מיט א גומן כאר און ארקעסטער, אונטער דער ליימונג פון דיריזשאר ע. מ. א. געשפילט האבן מיר אין אלעקסיעווסקער פארק, אף דער גאס באל-שאיז וואסילקאווסקאיי און איך ווייס נישט צי ווייל דאס געלט האט נישט געהאט קיין ווערט, צי ווייל די צייט איז גלאט געווען אן אומנאר-מאלע, איך ווייס נאר, אז מיר האבן ממש געשארט געלט מיט לאפעמעס אין דער קאסע אריין און זעקס וואכן האט אזוי אנגעהאלטן דאס גומע לעבן, דאס שיינע שפילן טעאטער און דאס פארדינען אף גומער פרנסה, ביז עס האבן אנגעיאגט ביזע ווינטן, עס האבן זיך אנגעהויבן די אויפ-

שטאנדן און מען האט אנגעהויבן מורא האבן ארויסצוגיין באנאכט אין גאס אריין און מען האט געמוזט אויפהערן שפילן טעאטער.

מיר זיינע געכליבן אן באשעפטיקונג, און פארן קיין גאליציע, האט מען שוין איצט אויך נישט געקאנט, ווייל צו געפערלעך איז עס געווען זיך צוצובאקומען אפילו בלויז ביז צו דער גרעניץ.

דערווייל האט זיך געמאכט, אז צו אונדז איז געקומען א געוויסער ל י פ ש י ק, וועלכער האט זיך מיר פארגעשטעלט, אז ער פירט אן א מלחמה-טרופע. דאס הייסט, די טרופע באשטייט פון אמאטארן, וועלכע האבן זיך אין מלחמה-צייט פראפעסיאנאליזירט.

דער ליפשיץ האט אף מיר געמאכט א זייער גוטן איינדרוק. אויס-געזען האט ער ווי א מאדערנער לערער, אדער בוכהאלטער און דורך די ברילן האט ער זיך ערנסט איינגעקוקט אין מיר און ער האט באניצט פראזן אינטעליגענטישע, ליטערארישע און איך האב בא אים נישט גע-זען די גוזמאדיקע פארשטעלונגען מיט וועלכע עס באנוצן זיך געוויינלעך פראפעסיאנעלע טעאטער-אונטערנעמער און ער איז מיר אויסערגעוויינ-לעך געפעלן און איך האב אנגענומען זיין פארשלאג, זיך אנצושליסן אין זיין אמאטארן-קאלעקטיוו, וועלכער איז באשטאנען פון מיטגלידער. ענ-לעכע צו ליפשיץ.

דער מלחמהדיקער אמאטארן-קאלעקטיוו האט זיך געפונען אין פ ע-ר י א ס ל ע ו ו און ווען איך בין אהינגעקומען, האב איך אין זיי געזען לויטער אינטעליגענטע בחורים און מיידלעך, בא וועמען טעאטער איז נאך נישט באטראכט געווארן בלויז אלס פרנסה-געניץ, נאר אלס קונסט-געביט, פאר וועלכן מען דארף זיך ווידמען מיט אידעאליוזם.

אין דעם קרייז, האט זיך מיר אנגעהויבן אויסווייזן, אז מיינע חלומות, מיינע שטרעבונגען פאר בעסער טעאטער, וועלן קענען פארווירקלעכט ווערן און מיט גרויס חשק האב איך זיך גענומען צו דער ארבעט מיט די יונגע אידעאליסטישע אמאטארן, צווישן וועלכע איך האב זיך אויך געפילט א באנייטער, א יונגער און איך האב געוואלט אנהויבען פון אנהויב.

די יונגעלייט האבן מיר ארויסגעוויזן א סך דרך-ארג און מיט אויפ-טערקזאמקייט האבן זיי זיך צוגעהערט צו מיר, זיי האבן פארשטאנען, אז זיי דארפן לערנען פון מיינע דערפארונגען בא טעאטער און מיר האבן טאקע געשפילט שוין און בעסערן רעפערטואר, לויט די דעמאלטיקע אומ-שטענדן.

אויך די געשעפטן זיינען געווען זייער גוטע. יעדעס מאל ווען מיר האבן געשפילט, איז דאס טעאטער געווען פול-געפאקט און דוקא פון א

פיינעם עולם, וואס האט אונדז אפלאדירט און צוגעגעבן מוט צו אונדזער ארבעט.

אבער אויך צו דער שיינער אידלישער טעאטער-ארבעט האט שנעל גענומען א סוף, צוליב די כסדרדיקע איבערקערענישן און פאליטישע אויפ-ברויזן.

די קליינע שמעטלעך האבן אמשטארקסטן געליטן פון די אפמע רע-גירונגס-וועקסלונגען און עס איז אויסגעקומען, אז מען האט זיך געלייגט שלאפן אונטער העטמאנעם רעגירונג און אויפגעשמאנען איז מען שוין אונ-טער פעטליוורעם הערשאפט, אדער פארקערט.

ערנער זיינען נאך געווען די פארשידענע באנדעס, וואס האבן זיך פארמירט, אויסנוצנדיק די רעגירונגסלאזיקייט פאר רויבערישע צוועקן. מיר זיינען דעמאלט געבליבן אין פעריאסלעו אפגעשפארמע פון דער איבעריקער וועלט. פון שפילן טעאטער האט מען אפילו נישט געקאנט מראכטן און ווען די נאכט איז צוגעפאלן, האט מען זיך אין די שטיבער געמוליעט איינער צום אנדערן אין טויט-שרעק, הערנדיק די שיסערייען וואס זיינען פארגעקומען אין גאס.

קיין פאסט איז אויך נישט אנגעקומען און מיר האבן נישט געוואוסט וואס עס מוט זיך אפילו אין דעם נאענטסטן שמעטל און איך האב שוין פארלוירן די האפענונג צו הערן פון מיינע קינדער.

אזוי האבן זיך געצויגן מעג און נעכט, וועלכע מיר האבן איבערגע-לעבט אין פאנישער שרעק, ביז די באלשעוויקעס האבן ענדלעך איבער-גענומען די מאכט און די רויטע ארמיער האבן איינגעשמעלט אכיסל ארדענונג און מיר האבן אנגעהויבן שפילן אונדזער בעסער טעאטער.

אבער אפילו אונטער די באלשעוויקעס, איז אונדזער ארבעט נישט צוגעגאנגען אינגאנצן גלאטיק. מיר האבן געהאט גענוג איבערשלאגן מיט טויט-שרעק און איין עפיזאד ווילט זיך דערמאנען, וואס וועט כאראקטע-ריזירן די באדינגונגען פון אונדזער דעמאלטיקער ארבעט.

מיר האבן געשפילט די פיעסע: — „דער במלן“ און איך האב נע-שפילט די קאמישע ראל אלס „מרדכי נאז“.

באם אנהויב פון צווייטן אקט, האט זיך פון דרויסן דערהערט א שאס פון א רעוואלוער און באלד דערויף האבן זיך געהערט ביקסן-שאסן און עס איז אויסגעבראכן א פאניק אין טעאטער און אנשטאט צו אנטלייפן דורך דער ארויסגאנג-מיר פונדאנען עס האבן זיך געהערט די שיסערייען, האט זיך דער עולם געלאזן דורך דער בינע-זייט. האט דער עולם אראפ-געריסן דעם פארהאנג און צעבראכן א קעראסין-לאמפ פון דער ראמפע און דער פארהאנג האט אנגעהויבן ברענען, דאס האט נאך מער פאר-

שמאָרקט די פּאַניק און אויך מיר, אַקטיאָרן, האָבן זיך געלאָזן לויפן יעדער אין אַן אַנדער זייט, צו זיך אַהיים.

אויך איך בין געלאָפן אין איין אַמעם, איך בין געשפרונגען איבער פּלויטן, אַבי איך זאָל וואָס שנעלער זיין אינדערהיים און פּלוצלינג דער-הער איך אַ נעשריי: — „סמאָי“!

אַ באַגאַסענער מיט אַ קאַלמן שווייס בין איך געבליבן שטיין און לייכ-טער איז מיר געוואָרן, ווען איך האָב געזען, אַז דאָס איז אַ פּאַטרוֹל פון רויט-אַרמייער.

מיט די ביקסן אַנגעצילט אַף מיר, זיינען צוויי פון זיי צוגעקומען און ביי דער שייץ פון דער לבנת, האָבן זיי זיך גענומען איינקוקן אין מיר און באַלד, באַם ערשטן בליק אַף מיר, האָבן זיי אויסגעשאַסן מיט אַ הילכיקן געלעכטער און ערשט איצט האָב איך זיך דערמאַנט, אַז איך גיי נאָך קאַסיוומירט און גרימירט אַלס מרדכי נאָז...

— ווער איז דאָס פּאַרזעעניש? — פּרעגן די רויטאַרמייער לאַכנדיק, ווייל זיי האָבן באַלד דערקענט, אַז וואָס וואָס, נאָר קיין בונטאַווישטיק בין איך זיכער נישט...

איך האָב זיי דערקלערט וואָס מיט אונדז איז געשען אין טעאָטער און ווי אזוי איך לויף איצט אַהיים און נאָכדעם ווי זיי האָבן הויך און האַרציק געלאַכט, האָט מיך איינער פון זיי צוגעפירט ביז אַהיים.

אויסער דער דערמאַנטער געשעעניש, האָבן מיר נאָך געהאַט גענוג שמערונגען אין אונדזער אַרבעט און איינע פון זיי, איז געווען די סבה, וואָס די רויטע אַרמייער האָבן פּלוצלינג ליב באַקומען אונדזער טעאָטער. מיר האָבן נאָך געשפּילט אַ שטיקל צייט אין פּעריאַסלעזן און צו יעדער פּאַרשמעלונג זיינען געקומען מאַסן רויט-אַרמייער, זיי זענען, פּאַר-

שטייט זיך, געקומען אַן בילעטן און זיי האָבן פּאַרנומען די כעסטע פּלע-צער און די באַזוכער, וואָס האָבן געקויפט בילעטן, האָבן געמוזט שטיין און אזוי האָט דער עולם אויפגעהערט קומען און מיר האָבן באַדאַרפט שפּילן פּאַר די רויט-אַרמייער אומזיסטע פּאַרשמעלונגען...

און טאַמער איז דאָס געווען ווייניק, האָבן זיך מאַכט פון די רויט-אַרמייער בעת די פּויעס ארויפגעכאַפט אַף דער בינע און אַנגעהויבן האַלטן זייערע רעדעס און גאַנץ אַפּט האָט אויך פּאַסירט, אַז זיי האָבן געגעבן אַ באַפּעל, אַז די מוזיק זאָל אויפשפּילן און זיי האָבן צעשאַרט די בענקלעך אין סאַלאַן און האָבן זיך גענומען צום טאַנצן און עס האָט אונדז געקאַסט אַ סך מי, צו פּועלן, אַז זיי זאָלן אויפהערן טאַנצן, כדי מיר זאָלן קענען פּאַרענדיקן די פּאַרשמעלונג.

זעענדיק וואָס עס טוט זיך, האָבן מיר זיך געווענדעט צום קאַמיסאַר פון די רויטע אַרמייער און ער האָט ארויסגעגעבן אַ באַפּעל, אַז זיינע

סאלדאטן מעגן זיך נאר געפינען אף דער גאלעריע און מיר האבן געמינט, אז דאס וועט שוין מעגלעך מאכן, אז אויך פריוואטע מענטשן זאלן קענען קומען אין טעאטער.

עס איז אבער געווען א טעות. די רויט-ארמיער האבן אפן באלקאן אלע מיטאמאל זיך גענומען פארזיכערן זייערע מאכאָרקע ציגארעטן און עס האט זיך אין סאלאן געשפרייט א רויד, ממש צום דערשטיקט ווערן... אויסערדעם, האבן זיך די רויטע סאלדאטן אפן באלקאן געמאכט א בא-זונדער שפיל, מיט אראפשייטן פון באלקאן אף די אונטן-זיצנדיקע געסט און זיי האבן זיך פארוועט, ווער עס וועט בעסער טרעפן א מענטשן פונקט אינדערמיט קאפ אדער אפן סאמע מיט פון עמיצנס א פליך...

ניין, ווייטער אזוי, האט עס נישט געקאנט גיין, און מיר זיינען ענד-לעך צוריקגעפארן קיין קיעוו.

אין קיעוו האבן מיר דעמאלט געטראפן בא די פיריהונדערט אידישע שוישפילער. צוליב די אומרוען אין אלע שמעטלעך, זיינען זיך די אקטיארן צונויפגעפארן קיין קיעוו, מיט דער האפענונג, אז דארט וועט מען גיכער קענען איבערקומען די שווערע צייט.

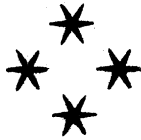
געשפילט האבן דעמאלט אין קיעוו צוויי טעאטערס. איין קונסט-טעאטער אונטערן נאמען „אונדזער ווינקל“, וועלכעס האט אקטואירט אין „אינטימען טעאטער“ און דאס אנדערע, א ביליק טעאטער, האט געשפילט אף פאדאל.

אין „אונדזער ווינקל“ האבן אקטואירט אסתר רחל קאמינסקי, זינג-מונט טורקאוו, י. ליבערט, ה. ווייסמאן, די שוועסטער איידלמאן און ע פ ש מ י י נ, א פייער אקטיאר, וועלכער איז דערנאך טראגיש אומ-געקומען פון צעבושעוועטע באנדעס און א נייער יונגער טאלאנט, מיטן נאמען ש י י נ ב ע ר ג.

דער קונסט-טעאטער האט אקטואירט אונטער דער אנפירונג פון דע-מאלט באוואוסטן מחבר און רעזשיסאר בוימוואל און די טרופע איז געווען א גרויסע און וועגן צווייטן טעאטער האב איך נישט געוואלט טראכטן, האב איך איינגעזען, אז דאס בעסטע וואלט געווען, ווען איך קאן זיך דערנעענ-טערן צו דער גרעניץ פון גאליציע, אפשר וועל איך זיך פארט קענען ארי-בערבאקומען, כדי צו קענען זיין צוזאמען מיט מייע קינדער.

גראד האב איך באקומען אן איינלאדונג פון זשימאמיר, וואו עס האט זיך געעפנט א מלוכה-טעאטער און כאטש עס איז געווען פארבונדן מיט גרויסע סכנות נפשות דאס פארן מיט דער באן, פונדעסטוועגן האב איך

עס אונטערגענומען, אבי צו קענען זיין א שפאן נעענטער צו דער גרעניץ. די זשימאמירער מלוכה-טרופע איז באשטאנען מערסטנס פון רומע-נישע אקטיוארן. דער מוזיקער ס ע ג א ל מיט זיין פרוי, פינקל און אנה-דערע און ווייל מען האט בא זיי געפאדערט בעסערן רעפערטואר, האבן זיי מיך באצויגן, כדי איך זאל איבערנעמען די רעזשי און אויפירן מיט זיי די בעסערע פיעסן.

זיבנאונדרייסיקסטער קאפיטל

דאס אידישע מלוכה־טעאטער אין זשימאמיר. — „טעאטער דארף
פארמייערן דעם נעשטאק פון פובליקום“. — „נאט פון נקמה“ און
„די רויבער“. — פעטלירא מיט זיינע באַנדעס פאַרנעמען די שטאָט.
— משה פּעדערמאַן און די לעזשינסקא. — נאָר פעטלירא קומט דע-
ניקין. — מיר שפּילן אַף רוסיש און פּויליש. — אַ דעניקאווען פּאַר-
ליבט זיך אין אַ אידישע אַסטריסע. — מיט נסים זיך נעראַטעוועט
פון אן אומגליק. — מיר שפּילן פאַר באַנדיטן און פאַרראַמטשטיקעס.
— מיר אַנטלויפן נענטער צו נאַליציע.

די זשימאמירער מלוכה־טרופע האָט זיך נישט צוגעפאַסט צו דער
צייט.

דאָס רומעניש־אידישע טעאטער האָט זיך שטענדיק געפינען אין
שלעכטע באַדינגונגען און עס איז געבליבן הינטערשמעליק. פון דאָרט איז
ארויסגעוואַקסן די פרוי סעגאַל, וועלכע האָט מיט אַלע כּחות דוקא געוואַלט
שפּילן דעם ס ט אַ ר. זי איז געבליבן באַ דער אַלטער שול וואָס זי האָט
געהאט פון די מאַכערייקעס און באַ אירע מעלאַדראַמאַטישע סצענעס,
האָט איר מאַן, דער פיינער וויאַליניסט, געמוזט איר צושפּילן אַף זיין
פּידל עפעס אַ טרויעריקע מעלאַדיע, כּדי צו פאַרשטאַרקן איר סצענע...
קומענדיק קיין זשימאמיר, בין איך געווען מיט דער סעגאַלס מאַן
אין אַ לאַזשע, בעת מען האָט געשפּילט די ביליקע מעלאַדראַמע — „גאַ-
סן־קינדער“.

נעבן אונדז, אין דער צווייטער לאַזשע, איז געווען אַ פּאַלפּאַלק און
זיי האָבן גערעדט אַף רוסיש, קריטיקירנדיק, וואָס מען דערלאַזט, אַז די
בינע, וואָס דאָרף זיי אַ שול פאַר דעם נייעם לעבן וואָס גייט אויף אין דעם
נייעם רומלאַנד, זאַל ווייזן אַזעלכע וויסמע מאַכערייקעס.

סעגאַל האָט נישט פאַרשמאַנען וואָס זיי ריידן און זעענדיק ווי די
פרוי זוכט דעם מאַן צו באַדראַיקן און ער ווערט כּסדר מער אויפגעברויזט,
האָט מיר סעגאַל געפּרעגט וועגן וואָס זיי ריידן און ווען איך האָב אים
איבערגעגעבן דעם אינהאַלט פון זייער שמועס, איז סעגאַל בלאַס געוואָרן

און ווען דער מאן האט ענדלעך גענומען די פרוי אונטערן אַרעם און אַוועק מיט איר פון טעאטער אינדערמיט פאַרשמעלונג, זיינען מיר זיי ביידע נאַכגעלאָפּן און איך האָב דעם מאַן פאַרהאַלטן, זיך אַנטשולדיקט פאַר אים און אַנגעהויבן ריידן מיט אים וועגן דעם, וואָס איך האָב צופּעליק געהערט פון אים זיצנדיק אין לאַזשע.

דאָ האָט זיך דער מאַן ערשט אַרויסגעלאָזן מיט לשון:

— מיט אַזע טעאטער, זאָגט ער, פאַרסטממען דאַס פאַלק! נאָך אזא רעוואָלוציע וואָס קאַסט אַזויפיל מענטשן-קרבנות, דאַרפן מיר האָבן אַן אַנדער טעאטער און איר וועט אייך מוזן אויסלערנען גיין מיט דער צייט, ווען נישט וועט איר מוזן פאַרשווינדן פון דער אַרענע...

סענאַל האָט ערשט איצט מיך פאַרגעשמעלט פאַר דעם מאַן און אים פאַרויכערט, אַז איצט וועט דאַס טעאטער אַנהויבן גיין אָף בעסערע וועגן. איך האָב כאַשמעטיקט, אַז מען האָט מיך דאָ ספּעציעל אַנגאַזשירט, כדי איך זאָל דאַס טעאטער אַרויפירן אָף אַ העכערן ניוואַ און איך האָב אים איינגעלאָדן צו דער ערשטער פאַרשמעלונג, פאַר וועלכער איך האָב אויסגעקליבן שלום אַשם באַרימטע דראַמע „גאַט פון נקמה“.

דער מאַן האָט זיך באַראַויקט און מיר האָבן נאָך געשמעסט פאַר-שידנס וועגן טעאטער, שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אַז ער איז גע-ווען אַ וויכטיקער טוער כאַ די באַלשעוויקעס, ליידער האָט ער נישט גע-קאַנט קומען צו אונדזער ערשטער פאַרשמעלונג, ווייל ער איז דרינגענד אַרויסגערופן געוואָרן קיין מאַסקווע און איך האָב אים מער נישט געזען. ערשט ווען זיי האָבן זיך דערוואוסט פון סענאַלן וועגן דעם שמועס, האָבן די רומענישע אַקטיאָרן פון זשיטאַמירער מלוכה-טעאטער פאַרשמאַ-נען, אַז זיי דאַרפן זיך באַמיען צו גיין מיט דער צייט און מען האָט זיך מיט גרויס פלייס גענומען צו די רעפּעטיציעס.

דער שענסטער טעאטער-זאַל וואָס זשיטאַמיר האָט פאַרמאַגט, איז געווען צו אונדזער דיספּאָזיציע און מיר האָבן געמאַן דאַס בעסטע וואָס מיר האָבן געקאַנט, אַז דער בעסערער טעאטער-עולם, זאַל פון אונדז זיין צופרידן.

צו דער פאַרשמעלונג איז דאַס טעאטער געווען פול געפאַקט מיט אַ כאַשמיוולטן עולם און עס איז געווען שווער צו דערקענען ווער עס איז אַ מיליאָר און ווער אַ ציוויל-מענטש; אַלע זיינען געגאַנגען אַנגעסון אין ליכטיק-גרויע לייזונגען העמדלעך (רובאַשקעס) און נאָכן אַפּשפּילן די פאַרשמעלונג, זיינען צו אונדז אַרויפגעקומען עטלעכע יונגעלייט, וועלכע האָבן געשמראַלט פון יום-טובדיקייט און זיי האָבן אונדז מיט דערהויבן-דיקע שיינע ווערטער אויסגעדריקט זייער צופרידנהייט פון דער פאַרשמע-

לונג און גאר באזונדערס, האָבן זיי מיר אויסגעדריקט אנערקענונג פאר מיין פיינעם אינטערפרעטירן די ראל פון יאנקל שאַפשאַוויטש.

אַלס צווייטע אויפירונג, האָב איך באַשטימט „די רויבער“ פון שילער, וויסנדיק, אז אין דעם שיינעם און גרויסן טעאָמער, האָב איך אַלע מעגלעכקייטן אויפצופירן די פיעסע אָפּ דעם פיינסטן אופּן, ווי זי דאַרף אויפֿגעפירט ווערן.

דערווייל האָט זיך אָנגעהויבן אַ געמורמל, אז „אונדזערע“ מוזן זיך צוריקציען. דער געמורמל, וועלכער איז צוערשט צוגעגאַנגען ווי בסוד סודות, האָט געמאַכט פאַרקילן דאָס בלוט אין די אַדערן און כאַמט מען איז שוין געווען צוגעוואוינט צו רעוואָלוציעס און איבערקערענישן, אַבער שפּילן טעאָמער האָט מען מער נישט געקאַנט, ווייל ווידער איז אין די גאַסן געוואָרן אומרואַיק און ווי גאַר די רעגירונגס־מענטשן מיט די רויטע אַרמיער זיינען אַוועק פון זשיטאַמיר, איז שוין געווען אַ געפאַר אין גאַס אַרויסצוגיין און יעדער איז זיך געזעסן איינגעשלאָסן אין שטוב און גע־וואַרט מיט אומרואַיקייט אָפּ דעם וואָס קאָן קומען.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און אין שטאַט האָבן אַריינמאַרשירט די פעטלירצערס.

שנעל האָבן פעטלירצערס מענטשן פאַרנומען די מאַכט און געוואָרן די באַלעבאַטים פון שטאַט און אין דעם טעאָמער וואו מיר האָבן געשפּילט, האָט שוין אָנגעהויבן אַקטואירן אַן אוקראַינישע טרופּע און מיר זיינען געבליבן אָפּ דער גאַס און מוראַ האַבנדיק, אז עס קאָן ווערן נאָך ערגער, האָבן מיר זיך מיט סכּנות־נפשות קוים אַריינבאַקומען קיין בערדימשעוו.

אין בערדימשעוו האָבן מיר געטראָפּן אַ סך אידישע אַקטיאָרן, צווישן וועלכע עס האָט זיך אויך געפונען די ע ט י נ ג ע ר, טאַקע דער פּרוי סענאַלס אַ שוועסטער און דער קרומער גרינשמייץ האָט דאָרט געשפּילט מיט אַ ריזן־טרופּע, וואָס האָט געקאַנט קלעקן פאַר צוויי טעאָמערס.

געשפּילט האָט מען אין אַ זומער־גאַרטן און אַ סך חברים האָבן מיר פאַרגעלייגט, אז איך זאָל בלייבן מיט זיי, אַבער איך האָב פאַרגעצויגן בעסער זיך צו פאַראייניקן מיט אַ גרופּע יונגע שושפּילער, ווי מ ש ה פ ע ד ע ר מיט זיין כּלח די לעזשינסקאַ, אייזנבערג, זערקאַלאָוו (וועלכער האָט איינגעטלעך געהייסן ש פ י ג ל), דאָס זיינען געווען לויטער האַר־ציקע יונגע מענטשן, וועלכע האָבן פונקט ווי איך, געהאַט די שטרעכונג זיך צו דערנענטערן צו זייערע היימען.

מיט דער גרופּע בין איך אַוועק איבער קליינע שמעטלעך, כּסדר נעג־מער צו דער גרעניץ, ביז מיר האָבן זיך דערשלעפּט קיין אַלמ־קאַנסטאַנצין און דאָרט האָבן מיר אָנגעהויבן שפּילן טעאָמער. סאיז פונקט געווען

א רואיק שטיקל צייט און אידן זיינען געלאפן אין מעאטער, נאך באלד איז עס ווידער געקומען צו א מלוכה-וועקסלונג, אלט-קאנסטאנטיין איז באזעצט געווארן פון דעניקינצעס און מיר האבן געמוזט אפשטעלן אונ-דזער אקטיוויטעט.

קוקנדיק אף דעניקינס סאלדאטן, האט מען געזען דיזעלבע פויערים, וואס האבן פריער געדינט אין פעמליורעס ארמיי אדער אפילו צווישן די רויט-ארמייער; עס האט אויסגעזען, אז פאר די דאזיקע פויערים איז נישט קיין חילוק אונטער וועמען זיי קעמפן און נישט קעגן וועמען זיי קעמפן, אזוי קעמפן און בעתן קעמפן אויסנוצן די געלעגנהייט צו קענען דויבן.

די דאזיקע דעניקינצעס, האט זיך דעמאלט געהאט איינגעגעבן צו צו-געמען פון פעמליורעס מיליטער עמלעכע וואגאנעס מיט אפגעדרוקט פא-פיר-געלט און יעדער סאלדאט האט געהאט בא זיך א גאנצן זאק מיט געלט און זיי זיינען אף די אַנגעשטאממע געלט-זעק געשלאפן, באנוצנדיק זיי אַנשטאט קישנס צוקאפנס...

און קארג זיינען די דאזיקע אויך נישט געווען. זיי האבן געוואוסט, אז מארגן, אדער זיי וועלן שוין זיין טויט, אדער זיי וועלן קאנען האבן פרי-שע געלמער; נו, האבן זיי טאקע מיט דעם געלט ממש געווארפן. פאר דער קלענסטער קלייניקייט וואס זיי האבן געוואלט קויפן, האבן זיי באצאלט מיט פאבלהאפטע סומעס פון די דאזיקע פאפירענע געלמער און די מעג-לעכקייטן האבן אונדז גערייצט און מיר האבן באשלאסן צו שפילן מעג-מער אף רוסיש.

צווישן אונדז זיינען געווען עמלעכע, וואס האבן קיין רוסיש נישט געקענט, האבן מיר פונדעסמוועגן צונויפגעשטעלט איינאקטער און גע-שפילט ווער אף רוסיש און ווער אף פויליש, הויפמזאך, דער מעאטער איז געווען פול געפאקט מיט די סאלדאטן און זיי האבן געווארפן מיט געלט און נאך דער פארשטעלונג האט ערשט די מוזיק אַנגעהויבן שפילן און מען האט געמאנצט ביז אין ווייסן טאג אריין.

האט זיך אבער געמאכט א מעשה, אז איינער פון דעניקינס באנדע, א יונגערער און אינטעליגענטערער סאלדאט, האט זיך פארליבט אין פער-דערס כלה און ער, דער סאלדאט, האט זיך דווקא געהאלטן זייער קארעקט אין דער געזעלשאפט פון משה פערדער מיט דער לעזשינסקא און די בא-קאנטשאפט מיט דעם פארברענגען אין דעם סאלדאטס געזעלשאפט, האט נישט אויסגעזען צו זיין געפערלעך, ביז אין איין אָוונט, האט דער יונגער סאלדאט איינגעלאדן די גאנצע טרופע אף א באנקעט, וואס ער גיט לכבוד דער גאנצער טרופע.

מיר, איך און מיין פרוי, מיר האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון דעם גרויסן כבוד און זיך באַצייטנס אַרויסגערוקט פון טעאָטער און אַוועק אַהיים. די איבעריקע פון טרופע, האָט זיך ווויזט אויס פאַרבענקט נאָך אַביסל כבוד און פאַרגעניגן און זיי זיינען אַוועק אָפּן באַנקעט און זיי האָבן דערפאַר שיעור נישט באַצאלט מיט זייערע לעבנס.

ווי מיר האָבן זיך שפּעטער דערוואַוסט, האָבן זיי געטראָפּן אָף דעם באַנקעט, אַ רייך-געדעקטן טיש מיט טייערע מאַכלים און מיט טייערע שנאַפּסן און וויינען און אַרום טיש זיינען שוין געזעסן סאַלדאַטן, ווי גע-וויינלעך, אַלע שטאַרק באַוואַפּנט פון קאַפּ ביז צו די פיס און די סאַלדאַט-סקע קאַוואַלירן וועלכע זיינען שוין געווען אַ היבש ביסל אונטער דעם גלעזל, האָבן זיך אָנגעהויבן באַנעמען זייער אומהעפלעך לגבי די איינ-געלאַדענע געסט און דער פאַרליבטער, אינמעליגענטער דעניקאָוויץ האָט גענומען אַ גלאַז וויין אין האַנט און געהאַלטן אַ מאַסס, דערקלערנדיק, אַז דער צוועק פון היינטיקן באַנקעט איז, צו מעלדן זיינע קאַלעגן פון דענ-קינס אַרמיי, וועגן זיין חתונה מיט דער שיינער יונגער שווישפילערין לעזשינסקאַיאַ.

פעדער מיט זיין כלה האָבן זיך איבערגעקוקט מיט דערשאַקענע בלי-קן און איידער וואָס ווען, האָט דער „חתן“ געגעבן אַ באַפעל, אַז דער באַנקעט איז געענדיקט, אַלע אַקטיאָרן זאָלן זיך גיין זייער וועג, נאָר בלויז די כלה, פאַרשטייט זיך, זאָל בלייבן.

משה פעדער האָט זיך געפרואַווט קעגנשמעלן. ער האָט זיין כלה נישט געוואַלט איבערלאָזן אָפּן יושר פון די ווילדע שיכורע חיות, נאָר מיט רע-וואַלווערן צו זיין ברוסט, האָבן די סאַלדאַטן אים אַרויסגעשמעלט אין גאַס און פעדער איז גלייך געקומען צו מיר און מיר איבערגעגעבן וועגן דעם געשעעניש, בעמנדיק מיך מיט פאַרצווייפלונג, איך זאָל אים עפעס אַן עצה געבן.

וואָס פאַר אַן עצה האָב איך אים געזאָלט געבן? מיט וואָס האָב איך אים דאָ געקענט העלפּן, אַז יעדער פון אונדז איז אונטער די אומשמענדן ווי אַ בלעמל אָפּן ווינט?...

צום גליק, האָט פאַסירט, אַז אַ צווייטער סאַלדאַט האָט דעם „חתן“ נישט פאַרגינען זיין מזל און אויסנוצנדיק אַ מאַמענט ווען דער חתן האָט געטרינקען אַ פּרישע כוסה און זיך געמאַכט קוראַזש, האָט דער צווייטער גענומען די לעזשינסקאַ און זי אַרויסגעפירט אָפּן גאַס און איר געזאָגט, אַז זי זאָל זיך שנעל דערווייטערן פון דעם פּלאַץ.

און אַט, פּלוצלינג, מיר הערן קלאַפּן אין טיר. איך מאַך אויף און דער-זע פאַר זיך די לעזשינסקאַ, ווי זי שטייט מיט אַ פאַרשטאַרטן בליק פון

שרעק און דערזענדיק מיר, ווארפט זי זיך אין מיינע ארעמס מיט א היס-
טערישן געוויין.

עס האט לאנג גענומען ביז מיר האבן זי בארואיקט און זי האט אונדז
דערציילט, ווי אזוי זי האט זיך געשלעפט אין דער מוראדיקער פינצטער-
ניש איבער די אלט-קאנסטאנטינער בלאטיקע גאסן און געסלעך, ביז זי
איז אנגעקומען צו מיר, ווייל אהיים האט זי מורא געהאט, אז די בעסטיעס
וועלן זי קומען זוכן...

און אזוי, איז שוין משה פעדער מיט זיין כלה געבליבן אין אונדער
וואוינונג און מיר לעבן אלע אין טויט-שרעק, אז די בעסטיעס זאלן נישט
קומען אף אונדזערע שפורן, ווייל זייער נקמה וואלט זיכער געווען א גרוי-
זאמע. און ערשט צומארגנס, האב איך אפגעזוכט א קליין צימערל ביי
ארימע מענטשן און איך האב דאס פארל דורך פארשידענע הינטער-נעס-
לעך אפגעפירט אהין, וואו זיי האבן זיך איינגעשלאסן און נישט געוואגט
אפילו צו טראכטן וועגן ארויסווייזן זיך אין גאס.

איך האב געמוזט ווערן דער שפייז-ליפעראנט פאר דעם חתן-כלה-
פארל און כדי צו טרייסטן זיי אין זייער צרהדיקער איינזאמקייט, בין איך
יעדן טאג אפגעזעסן מיט זיי שעהן לאנג און זיי אויסגערעדט, אז עס וועט
שוין לאנג נישט דויערן און מיר וועלן פון דער באנדע פמור ווערן.

און עס האט טאקע נישט געדויערט לאנג. אין א שיינעם, נאר מורא-
דיקן פרימארגן, האט מען געהערט שיסערייען אין די גאסן און ווען עס
האט זיך ענדלעך איינגעשטילט, האט מען זיך דערוואוסט, אז די דעניקינ-
צעס האבן געמוזט עוקר זיין פון אלט-קאנסטאנטינע און אבי דער „חתן“
איז שוין אוועק, זיינען משה פעדער מיט זיין כלה באפרייט געווארן פון
זייער שטוב-ארעס און מיר האבן שוין ווידער אנגעהויבן שמועסן וועגן
שפילן טעאטער.

אייזנבערג האט זיך אונטערגענומען צו מאכן א בענעפיט-פארשמע-
לונג, וואס זאל אייגנטלעך גיין פאר דער גאנצער טרופע, נאר ער זאל
באקומען פראצענטן פאר פארקויפן בילעטן צווישן זיינע פריינט און בא-
קאנטע.

מען האט אנאנסירט די פיעסע „שבת קודש“ און אייזנבערג האט זיך
גענומען די קאמישע ראל אלס שמעיה.

צו דער פארשמעלונג איז געקומען א היפשער עולם און די אקטיארן
זיינען געווען אין גוטן הומאר, מען האט זיך געפרייט, וואס מען קאן שוין
בארעמען די קונסט-ארענע און אביסל דורכלופטערן די טאלאנטן, נאר
באלד, אינמיטן ערשטן אקט, האט זיך דערהערט א טומל אין טעאטער
און מען האט נישט געוואוסט פונדאנען און ווי אזוי עס האבן זיך פלוצ-

לינג געיאוועט אין סאלאן אריין א באנדע פון א פערציק באנדימן, וועלכע זיינען געווען באוואפנט מיט רעוואלוערן, ביקסן, מעסערס און האנט-גראנאטן און אנגעמאן זיינען זיי געווען אין אנגערויבמע אידישע קליידער.

אלע מיט אמאל האבן זיי זיך אריינגעריסן אין מעאטער און זיי האבן מיט זייער אויסזען אנגעווארפן אזא פאניק אפן עולם, אז עס האט נישט געדויערט קיין פינף מינוט, ווי אין סאלאן איז קיינער נישט געבליבן, אוי-סער די פערציק באנדימן, וועלכע האבן דראענדיק מיט די צילנדיקע ביקסן אף דער בינע, געפאדערט, אז מיר זאלן פארזעצן דאס שפיל.

איינער פון די באנדימן, ווייזט אויס, זייערס אן אנפירער, האט זיך אריינגעזעצט אין א לאזשע נעבן דער בינע און מיר האבן געזען דעם פארשוין, ווי ער גייט אנגעמאן אין א גרויסן רבנישן זיידענעם פעליץ מיט א הויכן שמריימל אפן קאפ, מיט זיינע צוויי לאנגע דיקע וואנסעס אונטער דער רויט-בלויילעכער פארשיכורטער נאז און זיינע ווילדע בליקן און דער-צו — מיט א פיסטויל אין האנט, אז עס איז ממש געווען א פחד אף אים א קוק צו מאן...

ווייזט אויס, אז די חברה איז נאך וואס געקומען פון ערגיץ נאך א דורכגעפירטן פאגראם, ווייל אלע האבן זיי געטראגן אידישע קליידער און דער הויפט, דער אין דעם רבנישן פעליץ מיטן שמריימל, האט קאמאנדע-וועט און באפוילן אז מיר מוזן שפילן.

האבן מיר געשפילט.

איך האב געשפילט די סצענע אלס לייב ספרדי און ווען איך האב גע-זאגט די פראזע: — וואס? איר ווילט כא מיר מיינע בריליאנטן רויבן? ... האט דער באנדיט מיטן שמריימל מיר אנגעהויבן נאכקרומען: — וואס... וואס... ראספרררר!... און ער האט אנגעצילעוועט זיין פיסטויל גלייך צו מיר.

וואס איך האב דעמאלט געפילט, איז זיך לייכט פארצושמעלן. איך האבן געזען דעם טויט פאר די אויגן און איך ווייס נישט ווי אזוי דער ווילדער באנדיט האט זיך עפעס צוריקגעהאלטן און נישט א קוועטש גע-טאן דאס צינגל, וואס וואלט א סוף געמאכט צו מיין לעבן; מעגלעך, אז דאס שטורמישע געלעכטער פון זיינע פערציק באנדימן, וועמען עס איז זייער שטארק געפעלן דער ווייץ פון זייער אנפירער, האט אים אפגעהאל-טן פון א סוף מאכן צו דעם פריילעכן שפיל.

מיט טויט-שרעק אין הארצן, האבן מיר פארגעזעצט דאס שפיל. מיר האבן אנגעהויבן דעם דריטן אקט און דארט קומט פאר א סצענע, ווי יענערס שיסן אין וואלד און דער קאמיקער שמעיה פירט דערביי דורך זיינע קאמישע סצענעס, מיינענדיק כסדר אז די קויל האט אים געטראפן

און ער ווארפט זיך כסדר אף דער ערד ווי א דערהרגעמער. דא גיט זיך דער באנדיט א רוף אפ: — עי, ברידער, מען דארף אים שענקען אן אמתע קויל אין קאפ אריין!... — און ער צילט זיין פיסטויל צו אייזנבערגן.

אייזנבערג, וועלכער איז אזוי אויך געווען דער אמתער פחדן, האט אנגעהויבן פלאטערן און וויינען פון שרעק און אונדזערע פיינע באנדימישע געסט לאכן און אונטערהאלטן זיך פון זייער אנפירנדיקן וויצלער מיטן שטריימל און איך האב באשלאסן, אז מען מוז א סוף מאכן צום שפיל. ווייל אלצאיינס, קאן זיין אז עס וועט דא גלאטיק נישט אדורך.

מיר האבן אראפגעלאזן דעם פארהאנג און איך בין ארויס פאר דעם פארהאנג און גערעדט צום באנדימישן עולם און זיי דערקלערט, אז מיר האבן זיך נישט געריכט אף אזעלכע חשובע און אנגעלייגטע געסט, דער-פאר האבן מיר געשפילט אף אידיש, פאר א אידיש פובליקום; נאר אזוי ווי זיי זיינען שוין דא, וועלן מיר לכבוד זיי, געבן א ספעציעלן קאנצערט אף רוסיש.

די ברואים האבן ווילד אפלאדירט און איך בין ארויס דער ערשטער. איך האב געזונגען עטליכע רוסישע לידער, דערנאך זיינען מיר אלע ארויס נאכאמאל און מיר האבן אפגעזונגען אן אוקראינישע פאמפארי און צום סוף האט אייזנבערג געמאנצט און אמערסטנס האבן די באנדימן שטורמיש און ווילד אפלאדירט אייזנבערגס מענץ און נישט ווארטנדיק וואס עס וועט זיין ווייטער, האבן מיר זיך איינציקווייז ארויסגעשווארצט הינטן ארום, דורכן צווייטן אויסגאנג פון טעאטער און ווען מיר האבן זיך שוין געזען אף אונדזערע געלעגערס, האבן מיר זיך נאך דער איבערגעלעכטער שרעק, געזען ווי ניי-געבוירענע מענטשן, מיט נייע זארגן און מיר זיינען איינגעשלאפן אומרויאקע וועגן דעם וואס עס וועט אונדז ברענגען דער מארגנדיקער מאג.

צומארגנס איז דווקא אויפגעשטאנען א רואיקער מאג און אויך די ווייטערדיקע מעג זיינען געקומען רואיקע און אזוי ווי מען האט געזאגט, אז די וועגן זיינען נישט אזוי געפערלעך, האבן מיר זיך געזעגנט איינער מיטן אנדערן פון דער אינטערעסאנטער אקטיארן-גרופע און יעדער האט זיך אוועקגעלאזן אין אן אנדער ריכטונג, גענטער צו זיין ציל אף יענער זייט גרעניץ.

איך מיט מיין פרוי, מיר זיינען געפארן אפן וועג קיין מארגנאפאל, וואו מיר האבן געהאט איבערגעלאזט מיינע קינדער, פון וועלכע מיר האבן שוין נישט געהאט קיין שום ידיעה זייט אכט חדשים. אפן וועג, האבן מיר געמוזט אפשטייגן אין פראסקוראוו, דער בלוטיקער שמאט, וואו די אידן האבן נאר וואס געהאט איבערגעליטן פון דעם שוידערלעכן פאגראם.

די איינצלהיימן פון דעם פאָגראַם, לויט באַקאַנטע האָבן אונדז איי-
 בערגעגעבן, לאָזן זיך ממש נישט שילדערן מיט קיין פען. די שוידערלעכע
 שחיטה פון מענער, פרויען און קינדער, האָבן די באַנדימן דורכגעפירט מיט
 באַיאַנעטן און פיקעס און מיט פיקעס האָבן זיי אויפגעריסן די בייכער פון
 שוואַנגערע פרויען און זיי האָבן די בלוטיקע אַרבעט דורכגעפירט אזוי
 אַפן און אזוי פריי, אז עס איז געווען קענטיק, אז די מערדער טוען דאָס
 אַפן באַפעל פון זייער פירער, דעם רוצח פעטלירע ימח-שמו און ווען איך
 האָבן יאָרן שפעטער געהערט וועגן דער נקמה וואָס דער גואל-הדם, שלום
 שוואַרבאַרד, האָט דורכגעפירט קעגן דעם הויפט-פאָגראַממשטיק, האָט
 זיך מיר אויסגעוויזן, אז שוואַרבאַרד האָט דעם שוידערלעכן רוצח צוגע-
 טיילט אַ צו גרינגען טויט...

עטלעכע טעג זיינען מיר געבליבן אין פראַסקוראַוו וואַרטנדיק אַפ אַ
 באַן און ענדלעך האָבן מיר זיך דערוואוסט, אז עס גייט אַפ אַ לאַסט-באַן
 מיט וואַגאַנעס אויפצולאָדעווען געהילן, און אזוי ווי דער באַן גייט אין
 דער ריכטונג נענטער צו דער גרעניץ, האָבן מיר אַרויפגעוואַרפן אונדזערע
 פעקלעך און מיר זיינען אַרויפגעקראַכן אין דעם אַפענעם וואַגאַן אַריין.

עס איז געווען אין טיפן ווינטער און די קעלט איז געווען אויסער-
 געוויינלעך. האָבן מיר זיך געזעצט אַפ אונדזערע פעקלעך און צוגעטוליעט
 איינער צום אַנדערן און זיך געוואַרימט מיט אונדזערע אַטעמס.

אַפן זעלבן וואַגאַן איז אויך געלעגן אַ קראַנקער אַפ פלעקן-טיפוס
 און מען האָט אונדז אַנגעזאָגט, אז מיר זאָלן זיך צו אים נישט צורירן און
 פאַרשטייט זיך, אז מיר האָבן געפאַלגט.

נאָך עטלעכע שעה פאַרן, האָט זיך דער צוג אַפגעשמעלט און מיר
 אַלע (עס זיינען געפאַרן מערערע מענטשן) זיינען אַראָפ און געהאַלפן
 אַרויפלאָדעווען געהילן אַפ אַפענע וואַגאַנעס און ווען מיר זיינען פאַרטיק
 געוואָרן מיט דער אַרבעט, זיינען מיר ווייטער געפאַרן, ביז די באַן איז
 ווידער שטיין געבליבן אַפ אַ קליינער סטאַציע אינמיטן אַ פעלד און דאָרט
 האָט מען אונדז געהייסן אַראַפגיין.

אַפן קראַנקן האָט דאָרט געוואַרט אַ פויער מיט אַ פערד און וואַגן און
 ער האָט דעם קראַנקן צוגענומען.

מיר זיינען מיט אונדזערע זאַכן אַריין אין דער סטאַציע וואו ס'האָט
 געברענט אַ נאַפּט-לעמפל און אַ הויכער פויער מיט אַ ווילדן אויסזען, וואָס
 האָט דאָרט געהאַט זיין שענקל, האָט אַפ אונדז אַנגעוואַרפן אַ שרעק. פון
 יוצא-וועגן האָבן איך אים געוואַלט געבן עפעס צו לייזן און איך האָב אים
 געפּרעגט, צי ער האָט עפעס צו טרינקען און ער האָט מיר געגעבן אַ גלעזל

בראָנפן, וואָס האָט געהאַט אַ מעס פון כרען-ספירט און ווי נאָר איך האָב אויסגעטרונקען, פרעגט ער מיך וואָס מיר טראַכטן צו טאָן, ווייל ער גייט שוין פאַרמאָכן די בודע.

מיין פרוי האָט זיך צעוויינט. — וואָס וועלן מיר טאָן אָף דעם נאַקעטן פאַרפרוירענעם פעלד, וואו מען זעט נישט קיין סימן פון קיין כאַטע און עס איז אַ פינצטערע וויסמע נאַכט...

ווייזט אויס, אַז דער פויער איז גערימט געוואָרן פון מיין פרויס געוויין און ער זאָגט אונדז, אַז אויב מיר ווילן, קענען מיר מיט אים מיטגיין אין זיין „זעמליאַנקע“, וועלכע געפינט זיך דאָ נישט ווייט.

אַ ברירה האָבן מיר געהאַט? זיינען מיר מיטגעגאַנגען. דער פויער העלפט אונדז טראַגן די זאַכן און מיר גייען. אַבער אַפּן וועג, איז אונדז איבערגעפאַלן אַ שרעק און מיין פרוי פרעגט כאַ מיר: — וואו פירט ער אונדז? און עס הויבן זיך אַן מאַלן שוידערלעכע בילדער און מיין פרוי זאָגט, אַז נישט אַנדערש, נאָר דער פויער איז אַ גולן און ער פאַרפירט אונדז צו דער שחיטה, כדי צו קענען צורויבן אונדזערע זאַכן...

ענדלעך זיינען מיר אַנגעקומען צו דער זעמליאַנקע, וועלכע האָט זיך טאַקע געפינען אינגאַנצן אין דער ערד, בלויז מיט אַ קליינער טיר, דורך וועלכער מען האָט באַדאַרפט אַראַפגיין אָף טרעפּ. דער פויער האָט אַנגעקלאַפט אין טיר און אַן אַלמע פרוי האָט זי געעפנט. — דאָס איז מיין מוטער, האָט דער פויער געזאָגט און ווען מיר האָבן אַ קוק געגעבן אָף דער אַלטימשקער, האָט זיך אונדז נאָך מער אויסגעוויזן, אַז דאָס איז אַ גולנים-הייל צוויי ווי זי ווערט געשילדערט אין די שונדערטאַמען. אַ שוידער-לעבן אויסזען האָט זי געהאַט, די אַלטימשקע און איך הער ווי כאַ מיין פרוי קלאַפט שוין אַ צאָן אַן אַ צאָן.

איך האָב שנעל באַשלאָסן, אַז ביידע צוזאַמען זאלן מיר נישט אַריינגיין. ווען איינער בלייבט אינדריסן, איז עס זיכערער און איך האָב טאַקע געגעבן האַנין אַ צייכן, אַז זי זאל אַריינגיין און איך בין געבליבן אינדריסן, זאָגנדיק, אַז איך גיי זוכן אַ פּור.

דער פויער האָט פאַרשטאַנען אַז מיר געטרויען אים נישט, האָט ער געשמייכלט און איז אַריין מיט האַנין אין דער זעמליאַנקע און איך האָב זיך אין דער פינצטערער נאַכט געלאָזן זוכן אַ שפור פון אַנדערע מענטשן. פלוצלינג האָב איך דערהערט אַ קלאַנג פון אַ בלעכערנעם איימער; איך בין באַלד אַוועק אין דער ריכטונג און איך האָב ריכטיק געטראַפּן, ווי אַ פויער איז געשטאַנען און געפאַיעט אַ פּערד נעבן אַ ברונעם.

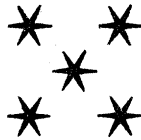
פאַר אַ גאַר היפּשן פּרייז, איז דער פויער איינגעגאַנגען אַפּצופירן אונדז ביז אין אַ נאַנטן שמעטל און מיר זיינען באַלד צוגעפאַרן צו דער זעמליאַנקע. איך האָב דעם פויער געהייסן צוערשט אַריינגיין און דערנאָך

בין איך צריין און איך בין געבליבן פארוואונדערט פון דער אויסערגע-
וויינלעכער זויבערקייט וואָס איך האָב אין דעם אונטערערדישן שמיבל
געטראָפן. אונטן איז געווען וואַרים און אָפן מיט איז שוין געשמאַנען אַ
זידנדיקער סאַמאַוואַר און האַני איז געזעסן כאַס מיט און גאַנץ געמיטלעך
געטרונקען טיי.

דער פויער זאָגט צו מיר: — פאַר שטראַף, וואָס דו האַסט מיר גע-
וואַגט חושד צו זיין, מוזטו זיך אוועקזעצן און טרינקען מיט מיר צוזאַמען
אַ „משאַי“...

איך האָב זיך פאַר אים אַנטשולדיקט, דערקלערנדיק, אַז מיר לעבן
היינט אין אַזאַ צייט, וואָס מען מוז יעדן חושד זיין און דער פויער האַט
טרויעריק צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, אַז עס איז אַ זייער שווערע צייט,
וואָס ווער ווייסט, מיט וואָס זי וועט זיך ענדיקן.

מיר האָבן זיך געזעגנט און וואַרים אָפּגעדאַנקט דעם פויער פאַר זיין
גאַטטפריינטלעכקייט און אַט זייגען מיר שוין געזעסן אָפּ דער פּוּר און מיר
האַבן זיך געלאָזן אין דעם גאַנטסען שמעטל.

אכטאונדרייסיקסטער קאפיטל

אין א חורבה הינטער פאדוואלאמיסקי. — צוריק אין טארנא
פאל. — די מנפה פון פלעקוטיפוס. — מיר שפילן אין טארנאפאל און
מען פאדערט אונז פון רוסלאנד. — מיר פארן קיין בערדיטשעוו. —
די לובערער לעדעראינדוסטריע. — 21 פאנראמיטען אין לובער. —
פאדצווייפלונג און הילפלאזיקייט.

דאנקען גאט, מיר זיינען שוין אין א אידיש שמעטל און מיר געפינען
זיך שוין אין א אידישער אכסניה וואו עס איז שמוציק און קאלט, דאך,
עס איז אונדז א סך לייכטער אפן געמיט, ווייל מיר געפינען זיך שוין אונ-
טער א דאך און צווישן אידן און מיר ליגן שוין ענדלעך אף א געלעגער
פון אמתע קישנס פון גענוענע פעדערן און איינגעדעקט מיט דעם פוכע-
נעם בעטגעוואנט, זיינען מיר געשמאק איבערגעשלאפן די נאכט.

דער צופאל האט אונדז ווייטער צוגעשפילט, ווייל אין דעמזעלבן
אונט, איז אין דער אכסניה אריינגעפארן א פויערשע פור, וואס דארף
אינדערפרי פארן ווייטער ביז פאדוואלאמיסקי. פאר אונדז איז דאס נע-
ווען א גרויס גליק און מיר האבן דעם פויער מער נישט אפגעלאזן און
וויפיל ער האט פארלאנגט, האבן מיר אים באצאלט, אבי פארן ווייטער.
עס האט זיך געוויזן א ווינטערדיקע זון, אבער אונטן האט דער
פראסט ממש געברענט און כמעט אינגאנצן פארפרוירענע, זיינען מיר
נאך עטלעכע עעה פארן, אנגעקומען צו א פלאץ וואו עס איז געשמאנען
א חורבה און דארט האבן מיר זיך אפגעשמעלט.

די חורבה האט געהאט שטיקלעך ווענט און א קליינעם סימן פון א דאך
און נעבן דער חורבה זיינען געשמאנען א סך פורן און די פויערים האבן
דערלאנגט פאשע פאר די פערד און אליין זיינען זיי אריין אין דער
חורבה, וואו עס איז געווען א שטיקל קרעטשמע.

מיר זיינען אויך אריין.

ביי א גרויסן טיש איז געשמאנען א פויער און פארקויפט רוי חזיר-
פלייש און „וועטשענא“ (שינקען), נאר קיין ברויט איז נישט געווען צו
באקומען. דארט האט זיך אויך געפינען אן אלטער צעבראכענער אויוון.

אין וועלכן די פויערים האָבן כסדר אַרײַנגעוואָרפֿן שפּענער, כדי אויפצו-
האלטן דאָס פּײַער און אפֿן אויוון איז געשטאַנען אַ בעקן אָף וועלכן עס
האַט זיך געפּרעגלט די שינקע.

יעדער האָט געמוזט מיטן געקויפֿטן שטיקל פֿלייש צוואוואַרטן ביז
עס איז געקומען זײַן רײ צום פּרעגלען עס און וואַרטנדיק אַזוי אין דער
רײ אַרום אויוון, האָט מען זיך דערווײַל גוט אָנגעוואַרימט.
ענדלעך איז די רײ געקומען אָף אונדו. מיר האָבן אָפּגעפּרעגלט דאָס
שטיקל שינקע און אַ שטיקל ברויט האָבן מיר באַקומען כּאָ אונדזער
פּאַרמאַן און אַזוי האָבן מיר זיך אָנגעזעטיקטע און דערוואַרימטע געלאָזן
אפֿן ווייטערדיקן וועג.

די גרעניץ וואָס האָט אָפּגעטיילט גאַליציע פֿון אוקראַינע, האָט זיך
געפֿונען עמלעכע קילאָמעטער פּאַר פּאַדוואַלאַטשיסק און זי איז געווען
שטרענג באַוואַכט פֿון פּוילישע סאַלדאַטן; אַבער אַדאַנק מײַנע מוסטערונגס-
פּאַפּירן, אין וועלכע איך בין געווען פּאַרעכנט פּאַר אַ גאַליציאַנער, האָט
מען אונדז דורכגעלאָזן און דער פּורמאַן האָט אונדז געבראַכט ביז פּאַד-
וואַלאַטשיסקי.

נישט קוקנדיק אָף דעם שטאַרקן פּראָסט, האָבן מיר זיך נאָך דעם
זעלבן טאַג, אָף אַן אָפּענעם לאַסט-אויטאָ אַריבערקומען ביז טאַרנאָ-
פּאַל. דער לאַסט-אויטאָ איז געפּאַרן שנעל און דער שניידיקער פּראָסט-
קער ווינט האָט אונדז געשניטן אין פנים אַרײַן, אַבער דאַנקען גאָט, מיר
זײַנען ענדלעך אין טאַרנאַפּאַל און נאָך אַמאַל דאַנקען גאָט — איך האָב
מײַנע קינדער געטראָפֿן געזונט.

די קינדער האָבן אונדז באַטראַכט, אַזוי ווי מיר וואַלטן נאָר-וואָס
אָנגעקומען פֿון יענער וועלט, ווײַל מען האָט געשמעסט, אַז מיר זײַנען
בעת די פּאַגראַמען דערהרגעט געוואָרן און, פּאַרשמיט זיך, אַז גרויס איז
געווען די פּרײַד, ווען מען האָט אונדז געזען לעבעדיקע און געזונטע.

אין טאַרנאַפּאַל האָט דעמאַלט געהערשט די שרעקלעכע עפּידעמיע
פֿון פּלעקן-טיפּוס און כמעט אָף יעדן צווייטן אַדער דריטן הויז, איז גע-
האַנגען אַ צעמל: — „דאָ טאַר מען נישט אַרײַנגיין, ווײַל דאָ הערשט
פּלעקן-טיפּוס!“ — און איך האָב געדאַנקט גאָט פּאַר דעם חסד, וואָס די
שוידערלעכע מגפה האָט מײַנע קינדער אויסגעמיטן.

מיר האָבן זיך צוזאַמען מיט אונדזערע קינדער אַרײַנגעקליבן צו
אונדזערע קרובים און ווייזט אויס, אַז די מגפה האָט דאָרט אָפּגעוואַרט
אָף מײַן יונגערן זונדל, ווײַל בלויז עמלעכע טעג שפּעטער, איז ער אַוועק-
געפּאַלן אָף דער געפּערלעכער הולאַת, אַלע אַנדערע פֿון הויז זײַנען אַנט-
לאָפֿן און בלויז איך מיט האַנין, מיר זײַנען געבליבן באַ דעם קראַנקן
קינד.

כא דעם פאל פון מיין זונדלס קראנקהייט, האט די מעדיצין געמאכט צוויי מעותים.

דעם ערשטן מעות האט זי געמאכט, וואס כאטש איך און מיין פרוי, מיר זיינען געלעגן צוזאמען מיט דעם קראנקן קינד און מיר האבן זיך נישט אנגענומען און דער צווייטער מעות איז געווען, וואס כאטש דער אלטישקער דאקטאר האט טרויעריק געשאקלט מיטן קאפ און אפגעזאגט דאס לעבן פון מיין קינד, האט זיך מיין קליינער זונדל דוקא נישט געלאזן נעמען פון טויט און צו די דריי וואכן, האט זיך דער קריזיס באוויזן צום גוטן און מיין זונדל האט זיך ארויסגעדרייט פון טויט אף להכעים דעם אלטן דאקטאר.

ווען מיין זונדל האט זיך אנגעהויבן בעסערן אין געזונט, האב איך זיך גענומען ארומקוקן וועגן פרנסה און נאך קורצע פארהאנדלונגען, האב איך זיך פאראייניקט מיט דער אמאטארן-גרופע, נאר עס האט זיך אויפגע-נישט די אלטע צרה: — מען דארף האבן א קאנצעסיע אף טעאטער.

אזוי ווי איך האב בא זיך געהאט עטלעכע פאפירן מיט סטעמפלען און דערלויבענישן פון סטארטמעס, וואס איך האב אמאל געהאט בא-קומען, האב איך דאס באוויזן דעם באאמטן און דער באאמטער האט עס אפילו נישט איבערגעלייענט, ער האט עס אנגענומען פאר א קאנצעסיע און ער האט געגעבן די דערלויבעניש צו שפילן.

אף טארנאפאלער אידן האט מען זיך נישט געקאנט באקלאגן. אבי מען האט נאר געגעבן צו וויסן אז מען שפילט אידיש טעאטער, זיינען די בילעטן שנעל געווארן אויספארקויפט.

אזוי האבן מיר דורכגעפירט עטלעכע פארשטעלונגען און מיר האבן געגלויבט, אז די נארישקייט וועט שוין אזוי גילטן ביז אראפ. האבן מיר אנאנסירט „בר-כוכבא" און די בילעטן, ווי געוויינלעך, זיינען שנעל גע-ווארן אויספארקויפט און מיר האבן שוין געהאלטן כאס לאזן אויפהויבן דעם פארהאנג, קומט אריין א באאמטער און ער באווייזט מיר א פאר-ארדענונג פון דער באצירקסהויפטמאנשאפט, אז די פארשטעלונג איז אבסאלוט פארבאטן.

עס איז נישט געווען וואס צו מאכן, בין איך ארויס פארן פארהאנג און דערקלערט דעם עולם וואס דא איז געשען און איך האב פארזיכערט, אז מיר וועלן זיך באמיען, אז אין צוויי טעג שפעטער, זאלן מיר קענען געבן דיזעלבע פארשטעלונג, נאר ווער עס איז נישט געדולדיק, קאן צו-גיין צו דער קאסע און ער וועט באקומען צוריקגעצאלט פאר די געקויפטע בילעטן.

אין מעצמער האט געהערשט א געדריקטע שטימונג און מיט אראפ-געלאזטע קעפ האט דער עולם פארלאזן דעם סאלאן, אבער ער איז געווען געדולדיק; קיינער האט נישט צוריקגעפאדערט קיין געלט, און אלע האבן דערקלערט, אז זיי באהאלטן די בילעטן, ביז די פארשמעלונג וועט פארקומען.

און צוויי טעג שפעטער, האבן מיר מאקע, אדאנק דער פראטעקציע פון אן אנגעזעענעם אידישן דאקטאר, באקומען די דערלויבעניש און דורכגעפירט די פארשמעלונג פאר דעם עולם, וואס האט געהאט די ביי-לעמן פון דער פארבאטענער פארשמעלונג.

די דערלויבעניש וואס מיר האבן דורך דער פראטעקציע אויסגע-זוירקט, איז געווען בלויז אף דער איינער פארשמעלונג און ווייטער, איז שוין נישט געווען וואס צו טאן און דערווייל, האב איך יעדן טאג בא-קומען בריוו פון אידישע אקטיארן אין אוקראינע, וואו וועלכע זיי ווארפן מיר פאר פארוואס איך בין אוועקגעפארן, ווייל געלט, וואלנערט זיך היינט דארט אין די גאסן און מען קאן מאכן גאלד, ווייל דער עולם בענקט נאך אידיש טעאטער און הויפטזאך, דער ראטנפארבאנד האט שוין בא-הערשט די לאגע און עס איז זיך נישטא וואס צו שרעקן...

די ידיעות האבן געווירקט אף מיר. איך האב זיך דערמאנט אן זשי-מאמירער אידישן מלוכה-טעאטער, וואו איך האב אזוי פוין אקטואירט מיט א בעסערן רעפערטואר און עס האט מיך אנגעהויבן לאקן און ציען און די קינדער מיינע זיינען דאך שוין נישט אזוי קליין: דעם עלטערן, וועל-כער איז שוין געווען פערצן יאר אלט, האב איך אוועקגעגעבן אף דער לער, צו לערנען א פאך און דעם יונגערן האבן מיר מיטגענומען מיט זיך און מיר האבן זיך געלאזן אין וועג אף צוריק, צוריק קיין אוקראינע, פונוואנען מיר זיינען ערשט נאך אזעלכע שרעקלעכע איבערלעבענישן קוים אנט-לאפן מיטן ביסל חיות...

מיר זיינען אוועקגעפארן קיין בערדיטשעוו.

דארט האבן מיר געטראפן גרינשטיינען און עס האט זיך באלד פאר-מירט א טרופע און מיר האבן געשפילט עטלעכע פארשמעלונגען און דערנאך זיינען מיר אוועקגעפארן קיין ל ו ב ע ר.

אין לובער, איז אלעמאל געווען א גרויסע אינדוסטריע פון לעדער און כמעט די גאנצע באפעלקערונג, מערסטנס אידן, האבן געלעבט פון דער אינדוסטריע און דארט איז אלעמאל געווען א גוטער פלאץ פאר אי-דיש טעאטער.

האבן מיר דארט אנגעהויבן שפילן טעאטער און די לובערער לע-דערנע אידן האבן צו יעדער פארשמעלונג אויסגעפילט דעם טעאטער-

סאלאן און מיר האָבן געמאכט אזויפיל געלט, אז עס איז שוין נישט געווען וואו עס אזוועקצולייגן...

מיד האָט די טרופע געהאט אויסגעקליבן אלס קאסירער און גערעכנט האָבן מיר זיך איינמאל אין וואָך און איך האָב געמוזט יעדע נאכט אריינגלייגן דאָס געלט אין אַ גרויסן קויש און איינמאל אין וואָך, צו דער אַפּרעכענונג, האָב איך די מאַסע פּאַפּיר-געלט איינגעוויקלט אין אַ גרויסן שיטמעך און אזוועקגעטראָגן עס אין מעאַטער צו דער אַפּרעכענונג.

ווען באקאנטע האָבן מיר געטראָפּן אין גאָס און געפרעגט וואָס איך טראָג דאָ אין דעם גרויסן פּאַק, האָב איך געענטפּערט, אז איך טראָג וועש צום וואָשן...

נישט אזוי גרינג איז אָנגעקומען צו מאַכן די חשבונות מיט אַזאָ ריזן-קאַפּיטאַל; עס האָט גענומען אַ סך צייט, ביז מען האָט אויסאַרטירט די פּאַפּירלעך יעדעס צו זיין מין און נאָך דער אַפּרעכענונג, איז יעדער אַק-טיאַר אזוועק פון מעאַטער מיט אַ היפּשן פּאַק באַנקנאָטן און אין אַ קור-צער צייט, זיינען מיר געוואָרן אמתע מיליאָנערן...

אַבער שנעל האָבן זיך געענדיקט אונדזערע גליקן. דאָס איז געווען אין 1920, ווען די רויטע אַרמיען האָבן געמאכט דעם ריקצוג פון הינטער וואַרשע און עס האָבן אין אוקראַינע ווידער אָנגעהויבן בלאָזן בייזע פּאַ-ליטישע ווינטן.

גרינשטיין מיט די איבעריקע בערדיטשעווער אַקטיאַרן האָבן אין אַזאָ צייט בעסער געוואַלט זיין באַ זיך אינדערהיים און זיי זיינען צוריק-געפּאַרן קיין בערדיטשעוו.

געבליבן איז בלויז איין אַקטיאַריש פּאַרל און אַן אַקטיאַר, אַן אלמן מיט אַ קינד און זיי האָבן געוואוינט אין אַ האַמעל און איך מיט מיין פּרוי און קינד, מיר האָבן געוואוינט אין אַ פּריוואַטער דירה.

דער צוריקצוג פון די רויט-אַרמיער האָט זיך כּסדר געזען בולטער; עס האָבן זיך אָנגעהויבן ציען פּוס-גייער, סאַלדאַטן אַפּגעריסענע, נאַקעטע און באַרוויסע. מען האָט געקאנט באַגעגענען אַ סאַלדאַט אָנגעמוזט אין אַ שוואַרצן מרדום, מיט אַ האַרטן שוואַרצן קאַפּעלומש און ברוויס, נאָר באַוואָפּנט מיט אַ ביקס און מיט אַנדערע וואָפּן.

אַזאָ סאַלדאַט האָט געוויינלעך געזוכט אַ פּאַר שטייול און איינמאל האָט מיר אַזאָ באַגעגנט און דערזענדיק, אז איך טראָג גאַנצע שיק, האָט ער געמיינט, אז דאָס זיינען שטייול, נאָר איך האָב פּאַרדעקט די כאַליאַ-וועס מיט די הויזן.

דער סאַלדאַט האָט אָנגעשמעלט אַף מיר די ביקס און מיר באַפוילן, איך זאָל אויסמאַן די שטייול און ערשט ווען איך האָב אים געוויזן, אז

דאס זיינען נישט קיין שטיוול נאָר שיק, האָט ער מיך געלאָזן גיין ווייטער.
מאָסן און מאָסן סאַלדאַטן האָבן אזוי פאַרביימאַרשירט לובער, און
אויסער עטלעכע קליינע אינצידענטן, איז אַלץ געווען רואיק און מען האָט
נישט געהערט פון ערנסטע געשעענישן.
אזוי איז עס געווען, ביז עס זיינען אָנגעקומען די סאַלדאַטן פון בר-
דיאַנים אַרמיי.

בודיאַנים אַרמיי איז געווען די טאַפּפערסטע פון דער גאַנצער ראַטן-
אַרמיי, אָבער די בודיאָנאָוצעס זיינען אויך געווען די געפערלעכסטע
לגבי דער ציווילער באַפּעלקערונג.
די בודיאָנאָוצעס האָבן זיך שנעל אויסגעשפּרייט איבער לובער און
זיי האָבן פאַרנומען אַ סך פּריוואַטע וואוינונגען וואו זיי האָבן זיך איי-
קוואַרטירט.
צווישן זיי האָבן זיך געפינען אַ סך געוועזענע פאַרברעכער, באַפּרייטע
פון פאַרשידענע תּפּיסות.

די בודיאָנאָוצעס האָבן זיך שנעל אויסגעשפּרייט איבער לובער און
זיי האָבן פאַרנומען אַ סך פּריוואַטע וואוינונגען און נאָך אין זעלבן טאָג,
דאָס איז געווען דער ערשטער טאָג סכות, זיינען זיי איבערגעפּאַלן די
שיל, וואָס איז געווען פול געפּאַקט מיט אידן און דאָרט האָבן זיי צעריסן
די ספּרי-תּורות און צעריסן די טליתים וואָס זיי האָבן אַראָפּגעריסן פון
די מתפללים און ביי אַ סך אידן האָבן זיי אַראָפּגעשלעפט די שטיוול פון
די פּיס און אידן זיינען ברוועסע געלאָפּן איבער די לובערער גאַסן און
געזוכט זיך אריינצובאַקומען צוריק אין זייערע היימען.
מיר האָבן די שוידערלעכע סצענעס פון די לויפּנדיקע אידן געזען
דורכן פּענצטער פון אונדזער וואוינונג, אָבער באלד איז געוואָרן שטיל
און מיר האָבן געהאַפּט, אַז דאָס איז נאָר געווען אַ מאַמענטאַנער אויס-
ברוך פון ווילדקייט, וואָס וועט אָבער שנעל באַהערשט ווערן פון די אַר-
מיי-פירער.

פונדעסטוועגן איז מען שוין געבליבן אין די שטיבער איינגעשלאָסענע
און אַפילו פאַרבאַריקאַדירט און ווען די נאַכט איז צוגעפּאַלן, איז מען
געבליבן אין דער פינצטער און מיט איינגעהאַלטענע אַטעמס האָט מען
דורך די פּענצטער אַרויסגעקוקט אין דער פינצטערער נאַכט אַרײַן.
ארום צען אזויגער, האָבן זיך פון ערגעצוואו דערהערט עטלעכע
שאַסן און באלד דערויף האָבן זיך צו אונדז דערטראַגן פאַרצווייפּלטע
רופן פון פאַרשידענע קולות, פון מענער, פרויען און קינדער און די קולות
זיינען מאַסנהאַפּטע און די רופן — גרויליקע און די סימפּאַניע פון פאַר-
צווייפּלונג וואָס האָט זיך אַרויסגעריסן פון אַ מאַסנהאַפּטן כאָר, האָט
ממש אויפגעטרייבט די נאַכט.

די שיסערייען און יללות זיינען געקומען נענטער און נענטער. ארום צוועלף באנאכט, האב איך דורכן פענצטער געזען, ווי אף דעם דאך פון דעם אנטקעגנאיבערדיקן צוויי-שטאָקן הויז, האָט זיך באַוווּן אַ פייערל אַזוי ווי פון אַ קופּקעלע צעגלימע קוילן און פון מינוט צו מינוט, האָט זיך דאָס קופּקעלע מער צעגליט און פּלוצלינג האָט זיך פון דעם צעגליטן פייערל אַ צעבושעווע געמאַן אַ גרויס פייער און עס האָט נישט לאַנג געדויערט, איז דאָס גאַנצע צוויי-שטאָקע הויז געשטאַנען איינגעהילט אין פּלאַמען און פון די פּלאַמען האָבן זיך אַרויסגעהערט יללות און הילפּס-רופן און מיר האָבן נישט געזען, אַז עמיץ זאָל אַפּילו פּרואוון פּאַרלעשן דאָס פייער.

די נאַכט איז אַריבער און די באַנדיטן האָבן ווייזט אויס נישט באַ-וווּן צוצוקומען צו אונדזער ווינקל.

אינדערפרי האָט מען זיך דערוואוסט, אַז עס זיינען פאַראַן עמלעכע זעכציק אידישע הרוגים און אַריבער צוויי הונדערט פאַרוואונדעטע. ווען איך בין אַרויס אין גאַס זוכן עפעס צו עסן פאַר מיין פאַמיליע, האָב איך נישט ווייט פון אונדזער היים, געזען ליגן אַ טויטן און געבן דעם דער-הרגעטן, האָט געקלאַנגט זיין אַלמע מוטער און אַ שוועסטערל פון אַ 15 אָדער 16 יאָר, האָט אַ צעשוּיבערטע געקוקט מיט שמאַרע בליקן, ווי אַ משוגענע, זי איז געווען געשענדעט.

דער דערהרגעטער איז געלעגן אין אַ טייך בלוט און איך האָב דער-קענט אין אים מיין גוטן פריינט, וואָס האָט געפלעגט אַריינקומען צו מיר און ערשט דערנאַך, האָב איך זיך געכאַפט אַז די פרוי וואָס באַוווּינט אים איז זיין מוטער און די געשענדעטע — זיין שוועסטערל. זיי זיינען ביידע געווען אַזוי געענדערט, אַז איך וואָלט זיי נישט דערקענט...

דאָס בילד איז געווען אַזאַ גרוילנדיקס, אַז איך האָב זיך אינגאַנצן פאַרלוירן. איך האָב געפילט, אַז דער קאַפּ וועט זיך מיר שפּאַלטן און איך האָב אַנגעהויבן שרייען, רעווען מיט אַלע מיינע כחות; עס האָט זיך מיר אויסגעוווּן, אַז מיט מיין שרייען, וועל איך אויפוועקן עפעס אַ ריזן-קראַפט, וואָס וועט פאַרניכטן אַלע אונדזערע שונאים, אָדער גאַר אַ סוף סאַכן צו דער גאַנצער אומגילקעכער רויבערישער וועלט!...

ניינאונדרייסיקסטער קאפיטל

אין תהום פון צרות און פיין. — דרייסיק טויזנט רובל אויס
ליינדעלט. — 250 באריסענע בודיאנאוועס. — לובערער אלטשטאט
און ניישטאט. — איד ווער א „קאוואל“. — די פוילישע ארמיי קומט
אז. — מיר פארן ענדלעך ארויס פון לובער. — מיר שפילן מיטן
אסטראנער דראסקרייז. — אין ראווע לעבט מען ווי מענטשן.

אין דעם תהום פון שרייענדיקע צרות און פיין, האב איך געהאט
פארגעסן אן מיינע חברים, די אקטיארן, וואס האבן געוואוינט אין האמעל.
אזוי ווי מיין זונדל האט אויסגעזען ענלעך צו א קריסטלעך קינד,
האב איך געוואגט אים צו שיקן אין האמעל, ער זאל א קוק געבן דארט
צו די אונדזעריקע און ער האט דארט געטראפן א שוידערלעך בילד.

דער יונגער אקטיאר איז געלעגן אף דער ערד אינגאנצן א נאקע
מער און זיין פרוי, די אקטריסע, איז געלעגן אין בעט א געשענדעמע פון
דרייסיק באנדימן; מיין זונדל האט פון זיך אראפגענומען דאס אנטון און
עס מיט מי אנגעטון אף דעם אקטיארס נאקעמן לייב און א ווייסער ווי
קאלך און אינגאנצן ציטערנדיק, האט ער דאס פארל געבראכט צו אונדז
אין שטוב אריין.

נאך איצט צאפלט זיך אין מיר מיין הארץ פון ווייטיק, ווען איך
דערמאן זיך אן יענע שווערע שעהן וואס מיר האבן איבערגעלעבט.
ווידער איז די נאכט צוגעפאלן. מיר האבן זיך באמיט צו האפן, אז
אויך די נאכט וועט פאר אונדז אפלויפן רואיק, פונדעסטוועגען זיינען מיר
שוין גרייט אויפצונעמען דאס ערגסטע.

מען האט שוין געוואוסט, אז די רוצחים האבן דורכגעפירט זייערע
רציחות ווייל מען האט געשריגן און געיאמערט און זיי האבן די געוואלטן
פארשמומט מיט זייער מעסערס אדער רעוואלוערן און דערפאר, האט
מען זיך שוין אנגעהויבן פארהאלטן רואיק און מיט פארביסענע ליפן
צוענקוקט צו אלץ וואס זיי האבן געטאן און מען האט געשוויגן.

זיי האבן געשענדעט פרויען און מיידלעך אין די אויגן פון זייערע מענער און עלטערן און די עלטערן און מענער האבן געמוזט שווייגן, כדי צו האפן צו קענען בלייבן לעבן...

מיר האבן זיך געגרייט צו דער נאכט.

אף אַ מראַגיש-מעאטראַלן אופן האָבן מיר אַראַנזשירט די שמוּב אַזוי, אַזוי ווי די באַנדימן וואָלטן נאָר-וואָס געווען אין איר. מיר האָבן די בענקלעך צעבראַכן און דעם מיט איבערגעקערט און אַליין אָנגעמאַכט אַ חורבן אין שמוּב, כדי, אויב די באַנדימן וועלן קומען, זאָל זיך זיי אויס-ווייזן, אַז די שמוּב איז שוין פון די זייעריקע באַזוכט געוואָרן און עס איז מער נישטאַ וואָס צו טאָן אין איר...

פון שלאָפן אין אַזאַ נאַכט, האָט דאָך נישט געקאָנט זיין קיין רייד, בין איך געשטאַנען נעבן פענצטער און אַרויסגעקוקט אין דער נאַכט אַריין און אַרום האַלבער נאַכט האָבן זיך אָנגעהויבן דערנענטערן גרופעס וואַקל-דיקע פאַרשווינען און די גרופעס האָבן זיך צעשאַטן אין פאַרשידענע ריכטונגען און צוויי פאַרשוין האָבן זיך געלאָזן גיין גלייך צו אונדזער הויז.

מיין באַפעל צו די שמוּביקע איז כאַלד אויסגעפירט געוואָרן. אפן מאַמענט האָט זיך יעדער פון שמוּב פאַרקליבן אין אַן אַנדער ווינקל און צעשוּיבערט מיט שוידערלעכע אויסזענס האָבן זיי געקוקט שמוּס פאַר זיך און מיט פאַרביסענע ליפן.

נאָך איידער די צוויי פאַרשוין האָבן געקלאַפט אין מיר, האָב איך זי אַליין געעפנט און אויסגערופן: — ביטע, קומט אַריין, חברים!...

— וואָס פאַר אַ חברים זיינען מיר דיר? — האָט זיך איינער אָנגערופן און מיך מכבד געווען מיט דער אמתער ברכת...

מיין פאַרשוין איז געבליבן שטיין נעבן דער מיר און מיטן רעוואַל-ווער אין האַנט, גענומען באַטראַכטן די שמוּב, וועלכע דער צווייטער האָט באַלויכטן מיט אַן אָנגעצונדן ליכט.

דער ברייט-פלייציקער, מיט דעם געשטימלטן פנים האָט זיך אַוועק-געשמעלט אינדערמיט שמוּב מיטן ליכט אינדערהויך און דערנאָך איז ער צוגעגאַנגען פון איינעם צום אַנדערן, צוגעקוקט זיך צו די פנימער און, פאַרשטייט זיך, אַז ביי אַלעמען האָבן זיך אָפגעשמעלט די אַמעס, פילנ-דיק אף זיך דעם מערדערישן בליק.

אונדזער שפיל האָט זיך ווייזט אויס איינגעגעבן, ווייל נאָך אַ קורצער וויילע, האָבן זיך ביידע באַנדימן געשמעלט אין אַן אַנדער פאַזע און איי-נער האָט אויסגערופן: — געלט! מיר ווילן געלט! גיב אונדז דרייסיק שווינגט ניקאַליעווסקע רובל!...

— אפשר קאנט איך נעמען סאָוועטסקע געלט — פּרוואווי איך אים
בעסן; — מיר האָבן דאָך נישט קיין ניקאלאיעווסקע...
— מיט סאָוועטסקע געלט קאנט איך זיך באַנוצן פאַר עפעס אַנדערש.
האַט ער רוי אויסגערופן...

איך האָב אים געפרוואווט זאָגן, אז מיר זיינען אַרטיסטן, אפשר וועט
ער לייגן כבוד אָף דער קונסט, אָבער איך האָב געמאַכט אַ מעות. דער-
הערנדיק, אַרטיסטן, האָט ער מיר ערשט געמאַכט דעם אמתן „מי שברך“
און ער האָט מיר אָפּגעזאָגט די אמתע דרשה: — אַרטיסטן, זאָגסטו,
גנבים! מאַשעניקעס!... גיב שוין אַהער דאָס סאָוועטסקע געלט!...
איך האָב אים דערלאָנגט אַ פעקל אַסיגנאַציעס, ער האָט עס גרינט-
לעך איבערגעצייגט און דערנאָך איז זיין בליק געפאלן אָף מיינע הויזן
און ער האָט מיר באַפוילן, אז איך זאל זיי אויסמאַן און אים זיי ארויס-
דערלאָנגען דורכן פענצטער.

זיי זיינען אַרויס און איך האָב אים פּונקטלעך אַרויסדערלאָנגט די
הויזן מיינע און מיר האָבן פרייער אָפּגעאַטעמט, ווען מיר האָבן געזען
ווי זיי דערווייטערן זיך פון אונדזער הויז.
לאַנג האָבן מיר אָבער נישט געקאנט אָפּאַטעמען, ווייל אין דערזעל-
בער נאַכט האָבן מיר עטלעכע מאָל געהאַט אַזעלכע געהויבענע געסט און
פון איין באַנדיט האָב איך באַקומען אַ „געדיזנע“ מיט דער גאַהייקע
איבערן פנים, וואָס האָט מיר געלאָזן אַ שאַרפן צייכן אָף אַ לענגערער
צייט...

250 שטיק זיינען זיי געווען, די באַרימטע בודיאָנאָוועס און ווי עס
ווייזט אויס, האָבן זיי באַטראַכט, אז אין לובער, האָבן זיי שוין זייערע
אויפגאַבן דערפילט. אַלע זיינען זיי געווען אָנגעטון אין די טייערסטע
אידישע קליידער און צירונג. אָף לאַנגע גאַלדענע ווייבערשע קייטן האָבן
זיי זייערע שווערדן אויפגעהאַנגען און אינמיטן העלן טאַג, האָבן זיי זיך
אויפגעזעצט אָף זייערע פערד, אויפגעהויבן הויך די רוימע פאַן, אָף וועל-
כער עס האָט זיך געזען דער אויפשריפט — זאַל לעבן דער דריטער אינ-
טערנאַציאָנאַל! און מיט געזאַנג, האָבן זיי זיך אַוועקגעלאָזן ווייטער,
איבערלאָזנדיק הינטער זיך דאָס הרוב-געוואָרענע שיינע שמעטל.
אין זעלבן טאַג איז מיר אויסגעקומען צו ריידן מיט איינעם פון די
מיליטערישע קאַמיסאַרן, אַן אמתן אידעאָליסט און ער האָט מיר טרויעריק
דערקלערט, אז ער קאַן דאָ גאַרנישט העלפן, ווייל מיט דעם מינדסטן וואַרט,
איז זיין לעבן אין געפאַר און מען מוז דאָס אַזוי אַריבערטראַגן ביז צו אַ
געוויסן מאַמענט.

דער קאמיסאר, איז עס טאקע געווען דער קאמענדאנט פון דער וויל-דער חברה, נאך ער אליין האט גארנישט גענאסן פון זייער רויב. ער אליין האט געטראגן צעריסענע שמיזל און געהאט אף זיך אן אלטן צעריסענעם ראק. און ער האט געזאגט דעם אמת, דער קאמענדאנט. ער האט זיין ווילדע באנדע דערפירט ביז קיעוו און דארט האט ער איבער-געגעבן א באריכט וועגן זיי און מען האט באלד די צעכושעוועטע חברה ארוםגערינגלט און מען האט זיי אלע ביז צום לעצטן אויסגעשאסן אפילו אן א משפט.

דער שנעל אויסגעפירטער טויט-אורטייל איבער די רוצחים, האט אבער נישט געענדערט די לאגע אין לובער. מען האט זיך געגרייט צו די לוויות פון די קרבנות און פון א סך שטיבער האט מען ארויסגעפירט מתים וואס זיינען שוין דארט געווען צו עמלעכע מעג און א סך געשענ-דעמע פרויען זיינען דערנאך באגאנגען זעלבסטמאָרד, נישט קענענדיק איבערלעבן די שאַנד און וויל דער טרויער איז געווען אזוי מוראדיק מיך, האט מען נישט מער געוויינט בא די מאסן-לויות, נאך שטיל, מיט גע-בויגענע קעפ צו דער ערד, האט מען באגלייט די קרבנות צו זייער איי-ביקער רן און בלוז א טיפער זיפן האט פון צייט צו צייט צעטרייסלט די שטילקייט מיט א טיפערער ווירקונג, ווי הונדערטער יאָמערנדיקע קולות.

ארום דריי וואַכן האט אַנגעהאלטן דער צוריקצוג פון די רוימע אַר-מייען און יעדע פאַרכיימאַרשירנדיקע אַרמיי, האט זיך פון לובער מיט-גענומען וואָס עס איז נאָך געבליבן פון די פריערדיקע רויב-אַקציעס און עס האט אויסגעזען, אז די לאגע וועט זיך אזוי ציען אף אייביק.

מיר האבן געוואוינט אין אלט-שטאָט, נעבן דער בריק, וואָס טיילט זי אָפּ פון דער ניי-שטאָט. אָף דער ניי-שטאָט זיינען געווען די פאַרפעס-טיקטע רוימע אַרמייער און אזוי ווי אין אונזער געגנט האבן געוואוינט א סך אידישע קאוואַלעס, האבן זיי א גאַנצן טאַג געהאט אַרבעט צו שמידן אומזיסט די פערד פון די רויט-אַרמייער, דערפאַר זיינען זיי אַבער געווען פרייער און זיכערער קעגן אַנפאַלן.

איך האב זיך אויך פאַרקאַמטשעט די אַרבל, אַנגעטאַן א פאַרטוד און זיך אויסגעשמירט די הענט מיטן פנים און בין א גאַנצן טאַג געשטאַנען און געאַרבעט מיטן בלאַד-זאַק, כדי אזוי ארום צו קענען זיך פרייער בא-וועגן און פאַרזאָרגן די שטוב מיט א שטיקל ברויט.

מאַכט זיך, אז עס קומט אַריין איינער פון דער חברה און זעענדיק ווי איך אַרבעט ביי דעם בלאַד-זאַק, האט ער מיך באַטראַכט מיט חשד (קאן זיין, אז ער איז אליין געווען א קאוואַל פון פאך און ער האט זיך

געכאפט, אז איך בין א „צוגעמשעפעמער“... און ענדלעך גיט ער צו מיר א זאג: — העי, דו, קאוואל, קאנסט מיר נישט זאגן, פון וועלכער זייט מען פארבויגט די משוועקעס פון דער פאדקאווע?...

איך בין געבליבן אין פארלעגנהייט און איך האב געמיינט, אז שוין עקט זיך מיר דאס לעבן. אבער דער רויט-ארמייער האט זיך שטארק צעלאכט פון זיין אייגענער חכמה און ער איז אוועק.

אינאונצואנציק טעג און נעכט, האבן מיר פון זיך די קליידער נישט אויסגעטאן און די גאנצע צייט האבן מיר קיין לעפל געקעכץ נישט געגעסן און קיין גלאז מיי נישט געטרונקען און איך ווייס אליין נישט, פון וואס און ווי אזוי מיר האבן דעמאלט געלעבט; מען האט שוין פשוט פארגעסן אז עסן...

א אידישער בעקער, וועלכער איז געווען אן אפמער באזוכער פון אידישן מעסטער, האט געדענקט אן אונדז און ווען ער האט אנגעבאקן אביסל ברויט, האט ער אונדז אריינגעשיקט א פריש ברויטל, וועלכעס האט פארשמעקט די שטוב, און גערייצט די אפעמיטן.

אבער וועמען פריער? א שטוב מיט הונגעריקע אויגן האבן זיך ארויפגעלייגט אף דעם קליינעם ברויטל און נאך איידער איך האב גע-נומען דאס מעסער כדי צוצושניידן דאס ברויטל אף דער נויטיקער צאל חלקים, האבן זיך דורכן פענצמער דערזען די פארפאסטן פון אנקומענדיקן פוילישן מיליטער און באלד האבן מיר געהערט שיסן פון ניי-שטאט. און די צוויי בארימטע פוילישע סאלדאטן פון פארפאסט, האבן זיך שנעל צוריקגעצויגן.

אף א סעקונדע איז געווארן שמיל און מיר האבן שוין אנגעהויבן קלערן, אז אפשר, ווען די פאליצאן וועלן אריינקומען, וועט ווערן רואי-קער, דערווייל האט זיך ווידער דעהערט א שימערני, וואס איז שוין געקומען באגלייט פון שטארקע קאנאנען-שאסן און אויפרייסן פון שראפ-געלן און גראנאטן.

אין אזא מאמענט האבן מיר שוין פארגעסן אן ברויטל וואס איז געבליבן ליגן אפן מיט פאריתומט. די פרויען און קינדער זיינען געקראכן אונטער די בעטן און די איבעריקע האבן זיך אויסגעצויגן אף דער ערד און זיך מיט שרעק צוגעהערט צו דעם ארקעסטער וואס אלע מינים וואפן האבן אויסגעשפילט פון ביידע צדדים, און וועמענס קוילן האבן געמוזט פארבייפליען אונדזער שטוב...

פון צייט צו צייט, האב איך פונדעסטוועגן געכאפט א קוק דורכן פענצמער און איך האב געזען, ווי אפטיילונגען פון פוילישן מאשינגע-זוער רוקן זיך אלץ נענטער און נענטער און עס פינקלען די קוילן וואס

פליען פארביי אונדזער פענצמער ווי ברענענדיקע גלי-פליגעלעך און אזוי האט דער מאוימדיקער קאנצערט אנגעהאלטן אריבער א האלבע שעה און שפעטער איז כסדר געווארן רואיקער און רואיקער, ביז עס איז ענדלעך אינגאנצן שטיל געווארן.

ווען מיר האבן זיך שוין געהאלטן אין בארואיקן און עמיץ פון אונדז האט זיך שוין אפשר דערמאנט אן דעם ברויטל וואס איז געבליבן ליגן אפן מיט, עפענט זיך די מיר און עס באווייזט זיך א פוילישער סאלדאט. זיין בליק איז דאס ערשטע געפאלן אף דעם ברויטל און אן ווערטער, איז ער צוגעגאנגען צום מיט און עס גענומען.

— פאנוי, זאג איך צו אים: — שוין א סך טעג האבן מיר נישט געהאט אין אונדזער מויל... האט רחמנות, נעמט אונדז נישט צו דאס ברויטל...

אן א ווארט צו ריידן, האט ער ארויסגענומען דעם באיאנעט און איבערגעהאקט דאס ברויט אין צווייען, זיך האט ער גענומען א האלבע און די צווייטע העלפט האט ער געלאזן פאר אונדז...

א האלבע שעה שפעטער, האט זיך שוין אינדרויסן דערפילט א היימעלעכערע לופט. אידן זיינען פאמעלעך ארויס פון זייערע פארשמעקטע לעכער און באלד איז פון דער פוילישער קאמאנדע געקומען א באפעל, אז די אידן זאלן צורעכט מאכן די בריקן וואס די באלשעוויקעס האבן בעלז זייער ריקצוג צעשטערט און מיטן גרעסטן חשק האבן די הונגע-ריקע אידן זיך גענומען צו דער ארבעט, טראגנדיק ברעמער און קלעצער און אין א קורצער צייט, האט מען שוין געקאנט אריבערגיין איבער דער בריק צו ניי-שטאט.

די אידן האבן געארבעט שווער, מיטן אויסזיכט, אז זיי וועלן דער-פאר באקומען צו עסן פון די מיליטערישע קיכן און עס איז געווען א ביטערער שפאס צוצוקוקן ווי אזוי די אידן זיינען געגאנגען אנגעטון, נאך דעם חורבן וואס די כודיאנאוועס האבן איבערגעלאזן.

מען האט געקאנט זען א מאן אנגעטאן אין א ווייבערשער יאקע און אף איין פוס א קאלאש און אפן צווייטן פוס — א שטיוול צונויפגעבונדן מיט שמאטעס און שטריקלעך...

מיר איז געלונגען אויסצובאהאלטן מיין ווינטערדיקן מאנטל און איך האב צווישן די אלע סענסאציאנעלע קאסמיומען, אויסגעזען ווי א לארד. עטלעכע טעג שפעטער, האבן מיר שוין אנגעהויבן זוכן א וועג, ווי אזוי אריינצופארן טיפער קיין פוילן, כדי צו קומען נענטער קיין טארנא-פאל. עס איז אבער געווען שווער צו באקומען עמיצן וואס זאל אונדז וועלן אפילו פארן גרעסטן פרייז אריבערפירן אין א צווייטן שמעטל און

די באנען זיינען געווען פארנומען פון מיליטער, נאר דורך א צחפאל האבן איך זיך באקענט מיט א פוילישן צוגספירער און פאר א היפּשן פרייז. האט ער זיך אונטערגענומען מיר צוצושטעלן א פויערישע פור, וואס וועט אונדז אריבערפירן אין א צווייטן שמעטל מיפער אין פוילן.

שפעט אין דער נאכט זיינען מיר ארויסגעפארן פון לובער, מיר האבן צוריקגעקוקט צו דעם שמעטל פון אידישער פיין און מיט א דערלייכטערט געמיט, זיינען מיר אָנגעקומען אין דעם צווייטן שמעטל און דער פויער האט אונדז צוגעפירט צו א געוועזענער אידישער קרעטשמע.

דארט האט מען אונדז אָפּגעגעבן א קליין צימערל וואס איז געווען באַלויכטן פון א חלבן ליכטל און וואו עס איז געשמאנען א קליין סדומער בעמל.

עס איז אונדז נישט לייכט געווען אויסצומאַן די קליידער. זיי זיינען אף אונדז אין משך פון די איינאונצוואַנציק טעג, געוואָרן ווי צוגעוואקסן און אף צו בייטן די וועש, האבן מיר אויך נישט געהאט, אבער אבי מיר האבן זיך געלייגט אפן געלענער, זיינען מיר באַלד איינגעשלאָפן אין אַ טיפן לאַנגען שלאָפּ, צו וועלכן מיר האבן אַזוי געבענקט אין משך פון עטלעכע וואָכן...

מיט שווערער מי, האט זיך אומדז איינגעגעבן צו פארן פון שמעטל צו שמעטל נענטער צו גאַליציע, מיר האבן אין מאַנכע שמעטלעך אפילו אַ טראַכט געמאַן וועגן שפילן טעאַטער, אבער עס איז נישט געווען פאר וועמען, ווייל די אידן האבן זיך נאָך דורכמאַרש פון בודיאָניס אַרמיי, אַרומגעדרייט ווי לעבעדיקע מתים און זיי האבן נישט געקענט טראַכטן וועגן טעאַטער.

ערשט ווען מיר זיינען אָנגעקומען קיין אַ ס ט ר אַ ג, אַ שמעטל פאר ראָווע, דארט האבן מיר שוין געטראָפן אַביסל לעבן און אַ יוגנט-באַווע-גונג און עס איז באַמת געווען צו באַוואַנדערן, ווי אַזוי די יוגנט האט זיך אין אַזאַ שווערער צייט נישט פאַרלוירן, נאר מיט ברען ווייטער אָנגע-פירט זייערע קולטור-אַנשטאַלמן און מיט אַ דראַמקרייז, צו וועלכן מיר זיינען צוגעצויגן געוואָרן און מיר האבן דארט מיט די יוגנטלעכע גע-שפילט עטלעכע פאַרשמעלונגען.

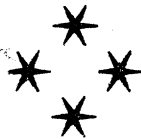
פון אַסטראַג זיינען מיר אַריינגעפארן קיין ראָווע און דארט האט זיך פאר אונדז אַנטפּלעקט אַ וועלט, פון וועלכער מיר האבן שוין אַפילו נישט געקאנט חלומען.

נאָך די איבערלעבענישן אין לובער, האבן מיר אין אונדזער פאַנטאַ-זיע שוין געזען אַ חרוב געוואַרענע וועלט און ווי איבעראַשט זיינען מיר געוואָרן, זעענדיק אין ראָווע די גרויסע שוין-פּענצטער און אויך מאַכלים

אלערליי, אלץ קאן מען באקומען און די וועלט איז נאך נישט חרוך און מען קאן נאך לעבן און שפילן מעצמער, מעצמער! דעם גרויסן חלום פון אונדזער לעבן!...

מיר זיינען אריין אין א רעסמאָראַן, וואו עס האָט אונדז אַנטקעגנגע-שלאָגן דער ריח פון ראַסל-פּלייש, אַבער ביז דער קעלנער האָט עס אונדז דערלאָנגט, האָבן מיר זיך דערווייל צוגעכאַפט צום ווייסן ברויט און דער-נאָך האָבן מיר איינגעקויפט וועש און קליידער און נאָכדעם ווי מיר האָבן זיך באַפּרייט פון דער דרימער מכה, האָבן מיר פּריי אַפּגעאַמעמט און אַנגעהויבן טראַכטן וועגן אונדזער גייסטיגער שפּייז, וועגן שפּילן מעצמער.

אויסגערומע אין דעם פיינעם בעט פון האַמעל-צימער און אויסגע-גלייכט די מידע גלידער, שפּאַנט מען איבער די ראַזונער גאַסן און דער דראַנג צום לעבן מאַכט פאַרגעסן די געשעענישן אין לובער און מען קוקט און מען זוכט וואו זיך צוצושוליען צום נייעם לעבן און אַנהויבן שמידן די מעצמער-קונסט אפּמניי און נאָכאַמאָל פון אַנהויב, נאָכאַמאָל פון אַנ-הויב...

פערציקסטער קאפיטל

אונזער טעאטער אין ראונע איז פול געפאקט. — די מלחמה טרופעס. — מיר פארן קיין בראד. — די בראדער מלחמה-טרופע שפילט „כינקע פינקע“. — אין לעמבערגער נימפליטעאטער איז אלץ ווי געווען. — ווידער באם דירעקטאר יאקאב אין קראקע. — מאלי פיר קאז, דער אויפגייענדיקער שטערן. — טרופע קאמפאניעיען קומט קיין קראקע. — דער קארנער דירעקטאר נארט אונז אפ. — פרידבערג, וועלכער און נ. צוקער קעמפן פאר אונז אויס גוטע באדינגונגען. — דער „דיבוק“ אין קראקע.

ווי אין א סך שמעט און שמעלעך, האט זיך אויך אין ראונע דער מאלט געשאפן א „מלחמה-טרופע“ און איך האב זיך פאראייניקט מיט די אטאטארן. איך האב באקומען דאס גרויסע „זאפראן-טעאטער“ און מיר האבן אנגעהויבן מיט אונזער קונסט.

דער עולם איז נישט געגאנגען, נאר געלאפן אין טעאטער. מיט די פוילישע באנקנאטן אין מויל, האבן זיך די אידן געשמויסן צו דער קאסע און קיין שום טייערער פרייז האט זיי נישט געקאנט אפשרעקן און קיין שום שמורעמווינט האט זיי נישט געקאנט אפהאלטן פון גיין אין טעאטער. עס האט זיך געמאכט א פאל אין א געוויינלעכן וואכן-טאג, ווען עס איז אויסגעבראכן א שרעקלעכער שמורעס-וועטער מיט א גאס רעגן און באלד דערויף האט געכאפט א פראסט און עס איז אין גאס געווארן אזוי גלימשיק, אז עס איז נישט מעגלעך געווען צו גיין.

אין אזא שרעקלעכער נאכט, זיינען מיר געווען זיכער, אז עס וועט זיך נישט געפינען קיין איין בעלן וואס זאל וועלן גיין אין טעאטער און מיר זיינען זיך גאנץ רואיק געבליבן ויצן אין האטעל.

פלוצלינג קומט צולויפן דער געשעפטספירער אונזערער און דער-זענדיק ווי מיר ויצן זיך אזוי רואיק, רופט ער אויס: — צו מיינע שונאים קע! דאס פובליקום איז אומגעדולדיק און זיי ויצן זיך נאר דא!...

מען האט אנגעצונדן לאמטערנס און מיר האבן זיך געלאזן גיין אין טעאטער, וואו מיר האבן שוין געטראפן א פול געפאקטן סאלאן מיט

אומגעדולדיקע מענטשן, וואָס האָבן געשמורעמט, אז דער פּאַרהאַנג זאָל זיך שוין אויפהויבן...

און אזוי האָבן מיר זיך אין ראַוונע אָנגעגעסן מיט ראַסל-פּלייש און אָנגעקליידט זיך מיט נייע קליידער און מאַקע געשפּילט טעאַטער און פּאַרדינט אַ סך געלט אויך, אַבער נאָך אַלץ האָט אָף אונדז געציטערט די פעל פּאַר אַ מעגלעכער נייער איבערקערעניש און מיר האָבן געוואַלט וואָס שנעלער זיין אין גאַליציע, וועלכע מיר האָבן געהאַלטן פּאַר אונדזער היים און וואו איך האָב איבערגעלאָזן איינעם פון מיינע זין און דעריבער האָבן מיר זיך געלאָזן אין ווייטערדיקן וועג און אונדזער ערשמער עטאַפּ איז געווען די גאַליציאַנער גרעניץ-שטאַט — ב ר אַ ד.

אויך אין בראַד האָבן מיר געטראָפּן אַ מלחמה-טרופע, וואָס איז גע-ווען צונויפגעשטעלט פון נישט אַזעלכע קולטורעלע כּחות. אַ בראַדער צימער-מאַלער, האָט זיינע פּראַסטע קינדער מיט נאָך עטלעכע אַמאַטאָרן געמאַכט פּאַר אַ מלחמה-טרופע און די גרופע האָט פון זייערע פּרימיטיווע טעאַטער-שפּילן געצויגן פּרנסה.

די דעמאָליטיקע מלחמה-טרופעס און טרופעלעך, זיינען בכלל צום גרויסן רוב געשמאַנען אָף אַ נידעריקן ניוואָ. ווי שוואַמען נאָך אַ רעגן, זיינען די טרופעלעך געבוירן געוואָרן ווי אומגעזעצלעכע קינדער פון די איבערקערענישן און רעוואָלוציעס און אַזעלכע אַמאַטאָרן זיינען נישט געווען איבערקלייבעריש וואָס און ווען, אַבי שפּילן טעאַטער און פּאַרדי-נען געלט.

די בראַדער מלחמה-טרופע האָט מיך צוגעצויגן צו זייער שפּיל, זיי האָבן געשפּילט „כינקע-פינקע“ און מיר האָבן זיך באַלד אָפּגעטרייסלט פון זיי.

ווי נאָר מיר זיינען אָנגעקומען קיין בראַד, האָבן מיר באַלד אַוועק-געשריבן צום דירעקטאָר יאַקאָב אין קראַקע און מיר האָבן שנעל באַ-קומען אַ גינסטיקן ענטפּער און מיר האָבן זיך געלאָזן ווייטער אין וועג. אין לעמבערג איז מיר אויסגעקומען צו וואַרטן איבער נאַכט, האָב איך באַזוכט דאָס טעאַטער און ווי דערשטוינט בין איך געוואָרן, ווען איך האָב געזען, אז דאָרט האָט זיך אַבסאָלוט גאַרנישט געענדערט. אָף דער בינע — דיזעלבע אלטע דעקאָראַציעס און דיזעלבע אלטע אַקטיאָרן און גוממאַן פירט נאָך אַלץ די קאַמאַנדע און דיזעלבע אלטע כאַריסטן און מען שפּילט נאָך אַלץ דעמועלעבן רעפּערטואַר און דיזעלבע קאַסטיומען פון מיט צענדליקער יאָרן צוריק און איך זע ווי מען שפּילט „עקדת יצחק“ און דער הויכער אויסגעטרוקנטער פּוקס (דער מוּיט האָט שוין געלויערט הינטער זיינע פּלייצעס) שפּילט נאָך אַלץ דעם קאַמישן ישמאל און סאיז אַן אמתער

טראגיקאמיזם, ווייל מען הערט שוין אכסאלוט נישט וואס ער זאגט און מען זעט ממש, אז דער קאמיקער איז שוין מיט איין פוס אין קבר און אז יעדע מינוט קאן ער זיך אויסלעשן אט אזוי שפילנדיק אף דער בינע...
אין אידישן גימפל-מעצטער אין לעמבערג, איז אלץ געבליבן אזוי ווי געווען...

:: :: ::

אויך דאס מעצטער פון פראפעסאר מאזעס יאקאב, האב איך נישט געפונען אין קיין בעסערן צושטאנד. פארקערט; דורך דער צייט, איז עס נאך מער פארערימט געווארן און עס איז געפאלן, געפאלן און דער עולם האט אויפגעהערט קומען.

איך האב געטראפן אזא אפאטיע, אז איך האב נישט געוואוסט בא וואס אנצוהויבן. די אקטיוואציע האבן זיך שוין געהאט צוגעוואוינט און זיי האבן זיך געאייניקט מיטן גורל, אז דאס אידישע מעצטער גייט אונטער און עס האט מיך געקאסט א סך מי, צו הויבן די שטימונג און וועקן די מענטשן צו באנייטע מעטיקייט.

עס האט זיך אנגעהויבן בעסערן די לאגע, אידן האבן אנגעהויבן קומען אין מעצטער, אבער דער דירעקטאר האט נישט געוואלט מאכן די קלענסטע הוצאה פאר דער פארשענערונג פון א פארשטעלונג און ביי אזעלכע באדינגונגען, איז דאס מעצטער ווידער צוריקגעפאלן אין דעם פריערדיקן גליווער-צושטאנד און איך האב נישט געקאנט העלפן.

די לאגע אין מעצטער איז שוין געווען אזוי שלעכט, אז דער דירעקטאר האט שוין נישט געוואלט צאלן קיין גאזשע און ווען מצלי פיקאן מיט יעקב קאליך זיינען מיט בארימטע נעמען געקומען קיין קראקע און גע-וואלט אויפטרעטן מיט דער פיקאנס דעמאלטיקער מענסאציע „יאנקעלע“, האט דער דירעקטאר אויך מורא געהאט איינצושטעלן זיין געלט און ער האט מיט אונדז פארמירט א חברים-טרופע.

מצלי פיקאן איז דעמאלט געווען דער אויפגייענדיקער שמערן און זי האט געשמעלט, (בעסער געזאגט: — יעקב קאליך האט פאר איר גע-שמעלט) צו שייקערע באדינגונגען, וועלכע מיר האבן מורא געהאט אנצו-נעמען און זעענדיק אונדזערע קוויינקלענישן, האט יעקב קאליך מיט אונדז אפגעשלאסן דאס געשעפט לויט די באדינגונגען וואס מיר האבן אים פארגעלייגט, אבער — כלווי אף דר יי פארשטעלונגען. די באכענסקא גאס האט נאך קיינמאל נישט פעזען אזויפיל קארעמעס און אויטאס און אזעלכע מענטשן אף דעם הינטער-געסל אין דער אידי-שער געגענט פון קראקע.

צו די דריי פארשטעלונגען איז דאס טעאטער געווען אזוי געפאקט און די נאכפראגע נאך בילעמן צו די ווייטערדיקע פארשטעלונגען מיט מצלי פיקאן איז שוין געווען אזוי גרויס, אז מיר האבן זיך געמוזט בעטן ביי יעקב קאליך, ער זאל בלייבן ווייטער און מיר האבן שוין אנגענומען אלע זיינע באדינגונגען, אפילו נאך טייערערע ווי פריער און מיר האבן זיך נאר געמוזט וואונדערן, פונדאנען עס האבן זיך דאס מיטאמאל גענומען אזויפיל אידישע טעאטער-באזוכער אין קראקע.

און דער אמת איז, אז די טעאטער-באזוכער זיינען געווען נישט בלויז קראקעווער גופא, נאר אפילו פון ווייטע פראווינץ-שמעט איז מען געקומען באוואונדערן די אויפגייענדיקע קינסטלער און הלמאי זאל אויך לייקע-נעץ? — איך בין גארנישט מיד געווארן צו שטיין אין די קוליסן און צוקוקן זיך צו די סצענעס וואס מצלי פיקאן האט אפגעשפילט מיט אזוי פיל קינדישן חן און שוין בא דער פופצנטער פארשטעלונג האב איך זיך צוגע-קוקט מיט דערזעלבער נייגעריקייט ווי בא דער ערשטער.

איך האב געהאט דעם כבוד צו שפילן יאנקעלעס פאטער און יעדן אונט האב איך באדארפט שמיסן דאס פארשייטע אינגעלע און איך האב עס געמאן מיט כלומרשטן פאטערלעכן צארן, בעת איך האב צו דער חנודיקער שטיפערקע געפילט אמתע פאטערלעכע ליבשאפט.

ווען עס איז פארגעקומען איר לעצטע געזענן-פארשטעלונג, האב איך זיך „נוקם געווען“ און בא דער שמיס-סצענע, האב איך זי געשמיסן שטארקער ווי אלעמאל און נאך דער פארשטעלונג האט זי מיר, מיט איר קינדישן חן, געפרעגט פארוואס איך האב זי אזוי שטארק געשמיסן און ווען איך האב איר געענטפערט, אז דאס האב איך זיך מיט איר אזוי געזעגנט, האט זי מיך ארומגעכאפט און לאכנדיק, מיך צוגעדריקט צו זיך, מיט קינדישער ליבשאפט.

פארשטייט זיך, אז נאך מצלי פיקאנס אפפארן, האט דאס אידישע טעאטער אין קראקע געמוזט פארמאכט ווערן און די ארבעטסלאזע אק-סיארן האבן געטרעכט, אז נאר א נם קאן ראטעווען דאס אידישע טעא-טער אין קראקע.

און גאנץ אומדערווארעמט איז דער נם געשען.

דער דירעקטאר יאקאב האט אונדז פלוצלינג איינגעלאדן צו זיך אין זיין רייכער וואוינונג אף דער זשעלאני-גאס און ער האט אונדז מיט א מיטליידנדיקער מינע איבערגעגעבן, אז דער לאדזשער טעאטער-דירעקט-מאר מיט זיין גאנצער טרופע קומען אין זיין טעאטער שפילן דעם „דיבוק“ און דאס הארץ טוט אים וויי פאר אונדז, וואס מיר וועלן דארפן צוקוקן ווי פרעמדע אקסיארן שפילן טעאטער און מיר גייען ארום אן ארבעט און

דעריבער, האט ער געזאגט, אז מען דארף אונדז אויך אנגאזשירן, פאר-
שטייט זיך, פאר א ביליקן פרייז, ווייל מען קאן זיך דאך באניין אן אונדז
אויך...

דאס זאגנדיק, האט ער אונדז אונטערגערוקט קאנטראקטן און גע-
הייסן אונטערשרייבן.

די קאנטראקטן האבן אונדז געגעבן זייער קלעגלעכע באדינגונגען און
מיר האבן פארשטאנען די סאלדאטסקע טובה וואס דער דירעקטאר משה-
יאנקל וויל אונדז דא טאן און אלע אקטיארן האבן געקוקט צו מיר און
כאטש איך האב געזען, אז משה-יאנקל שפרייט פאר אונדז א פאסטקע,
כדי אונדז אריינצובאקומען פאר א האלבן לויז, האב איך אונטערגעשריבן
און נאך מיר אלע חברים און מיר זיינען אַוועק.

קומענדיק אין גאס, האבן מיך די חברים אקטיארן פארווארפן מיט
פראגן און איך האב זיי גלייך געענטפערט, אז דאסמאל, וועט עס זיך
אונדזער דירעקטאר נישט איינגעגעבן.

די חברים האבן מיסטרואיש געשאקלט מיט די קעפ, זיי האבן גוט
געוואוסט, אז מיט משה-יאנקלען טאר מען זיך נישט שפאסן און אויב
אונטערגעשריבן א קאנטראקט, איז עס גוט אונטערגעשריבן. איך האב
זיי פארזיכערט, אז דאס מאל וועט עס זיין אנדערש און איך, נתן קליני-
גער, מיט נאך איינעם, מיר זיינען גלייך אַוועק צו א געוויסן פ ר י ד-
ב ע ר ג, אן אנפירער פון די קראַקעווער פועלי-ציון, וועלכער האט
שוין מיט אונדז עטלעכע מאל געהאט געדעמט וועגן שאפן א פראפע-
סיאנעלע ארטיסטן-סקעציע ביי דער פועלי-ציון-פארטיי.

פרידבערג האט אונדז זייער פֿיין אויפגענומען און ער האט באלד גע-
רופן א באראטונג, צו וועלכער עס זיינען געקומען וו ע ל נ ע ר און
צ ו ק ע ר (נחמיה צוקער, דער הי-באוואוסטער שרייבער, גרינדער און
אנפירער פון היגן אקטיארן פארייז) און זיי האבן אויפגענומען דעם ענין
און דערקלערט זייער גרייטקייט צו אינטערווענירן למוכת די קראַקעווער
אקטיארן, אויב עס וועט זיך נאך ארויסווייזן, אז דער דירעקטאר האט
אונדז אפגענארט.

עטלעכע טעג שפעטער איז געקומען די סימפאטישע משפחה קאמ-
פאניעיעץ און שוין ביי דער ערשטער פראכע האט זיך ארויסגעווייזן, אז
צו דער אויפירונג פון „דיבוק“ דארף מען א ריזן-פערסאנאל און נישט נאר
מיר אלע, די אנגאזשירטע זיינען נויטיק, נאר מען האט נאך געמוזט זוכן
אמאטארן, כדי צו דערגענצן דעם נויטיקן אנסאמבל.

פונדעסטוועגן, האבן מיר זיך מיט פולן דרך-אריץ צוגעהערט צו דער
פארלעזונג און מיר האבן אנגענומען די ראלן און ערשט אפצומארגנס.

האָבן די פריער דערמאָנטע דריי אָנפירער פון פּוּעלי-ציון, פּרידבערג, וועלנער און צוקער, איינגעלאָדן פּאַליאַקאָוון און ראַבינאַוויטשן (קאַמפּאַ-נייעצנס צוויי איידעמס) איך בין אויך געווען כאַ דער צוזאַמענקונפּט און ווען די צוויי פּאַרשטייער פון דער קאַמפּאַניע-טרוּפּע האָבן געהערט וועגן וואָס עס האַנדלט זיך, האָבן זיי באַלד דערקלערט, אַז זיי וועלן זיך מיט אונדז סאַלידאַריזירן אַן אַ שום קאַנדיציעס.

דער ענין איז באַמת געווען אַ סאַנדאַליעזער. וועלנדיק אויסנוצן אונדזער נויט, האָט אונדז דער דירעקטאָר יאַקאָב כלומרשט געוואַלט אַ טובה טאָן און זאָגנדיק אַז מען דאַרף אונדז נישט האָבן צו די פּאַרשטע-לונגען, האָט ער אונדז אַנגאַזשירט פאַר האַלבע פּרייז און מיט די אונ-טערגעשריבענע קאַנטראַקטן, האָט יאַקאָב געדראָט מיט תּפּיסה יעדן איי-געס וואָס וועט נישט דערפּילן זיין קאַנטראַקט.

אַפּילו קאַמפּאַניעיעצן האָט דער דירעקטאָר געדראָט, אויב זיי וועלן זיך מיט אונדז סאַלידאַריזירן, אַבער דאָ האָט דער דירעקטאָר נישט געהאַט צו טאָן בלויז מיט די אַקטיאָרן, דאָ איז שוין געווען אַן אַרגאַ-ניזאַציע, וועלכע האָט זיך פאַר אונדז איינגעשטעלט און די פריער דער-מאָנטע דריי פּאַרשטייער האָבן אויך נישט געשוויגן. צוקער האָט דעם דירעקטאָר אויפגעקלערט, אַז אויב ער וויל דוקא, וועלן די אַקטיאָרן דערפּילן זייערע קאַנטראַקטן און ער וועט זיי מוזן באַצאָלן אַזויפּיל וויפּיל ער האָט זיך פאַרפּליכטעט, נאָר וואָס דען, די פּאַרטיי וועט מיט אירע מיט-לען באַיקאַמירן זיין טעאַטער, און סטעמפלען אים אַלס אומדערהערטן אויסנוצער און ער וועט האָבן מער שאַדן.

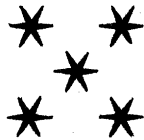
עטלעכע טעג האָבן אַנגעהאַלטן די פאַרהאַנדלונגען, ביז דער דירעק-טאָר האָט זיך ענדלעך געמוזט אונטערגעבן און ער האָט געמוזט אונטער-שרייבן נייע קאַנטראַקטן מיט דיזעלכע לוינען וואָס אַקטיאָרן האָבן אַלעמאַל גענומען און דאָס אויספירן ביי יאַקאָב אַ זאָך אַף כּח, מעג עס זיין אַפּילו מיטן כּח פון אַן אַרגאַניזאַציע, האָט דעמאָלט געקלונגען ווי אַ גרויסע טענסאַציע און האָט שטאַרק געוויקט פאַר דער אַרגאַניזירונג פון די אידישע אַקטיאָרן אין גאַנץ גאַליציע.

די אויפירונג פון „דיבוק“, ואיז אין קראַקע געווען אַ גרויסע סענ-סאַציע.

דאָס איז געווען נאָכדעם ווי דוד הערמאַן האָט אין וואַרשע געהאַט אויפגעפירט אַנסקיס באַרימטע פּיעסע און זי איז מיט דעם גרעסטן דער-פּאָלג געשפּילט געוואָרן מער ווי אַ יאָר צייט און נאָכדעם ווי דערזעלבער דוד הערמאַן האָט די פּיעסע אויפגעפירט מיט קאַמפּאַניעיעצעס טרוּפּע אין לאַדזש, אויך מיט אַ ריזן-דערפּאָלג, איז די טרוּפּע געקומען קיין קראַקע און ראַבינאַוויטש האָט זי אויפגעפירט לויט הערמאַנס רעזשי.

מיט דעם גרעסטן יראת-הכבוד האָבן מיר רעפעטירט און איינשטר-
 דירט די ראלן, צו קענען שפילן אַן אַ סופליאַר, וואָס דאָס איז אין דעם
 מעאַטער אַף באַכענסקאַ באַמת געווען אַ גרויסע רעוואָלוציע און אויך
 די דעקאָראַציעס וואָס זיינען ספּעציעל געמאַלן געוואָרן און אויך די ספּע-
 ציעלע קאַסטיומען, דאָס אַלעס איז געווען אַ גרויסע נייעס אין משה-יאַנקלס
 מעאַטער און דער עולם איז טאַקע געלאָפּן אַף חידושים און עס זיינען
 אין דעם מעאַטער געקומען נישט בלויז אַסימילירטע אידן, וועלכע האָבן
 געוויינלעך געווייכט פון דער אידישער געגנט, נאָר אַפילו קריסטן און
 גלחים זיינען געקומען זען דעם וואונדערלעכן ספּעקטאַקל, און אַלע פּו-
 לישע צייטונגען פון קראַקע, האָבן געדרוקט באַגייסטערטע רעצענזיעס
 סיי וועגן דער פּיעסע, ווי וועגן אונדזער שפּילן.

לאַנג איז דער „דיבוק“ געשפּילט געוואָרן און אַלס צווייטע פּיעסע
 האָט ראַבינאַוויטש אויפגעפירט הירשביינס „פּוסטע קרעטשמע“, וואָס
 הגם זי האָט נישט דערגרייכט אַזאָ דערפּאָלג ווי דער „דיבוק“, אָבער אויך
 הירשביינס פּיעסע איז געווען פּרעכטיק שיין אויפגעפירט און אַרויסגע-
 רופן דעם וואַרימסטן אינטערעס ביי דער קראַקעווער אינטעליגענץ און
 מען קאַן זאָגן, אַז די צוויי אויפירונגען, האָבן זייער שטאַרק דערהויבן דעם
 פּרעסטיזש פון אידישן מעאַטער, פון וועלכן די קראַקעווער אידישע אינ-
 טעליגענץ האָט קיינמאַל נישט געהאַלטן. און דאָס איז געווען דער פּאַזי-
 טיווער פּאַרדינסט פון קאַמפּאַניעיעצן מיט זיין אַרטיסטן-פּאַמיליע.

איינאנפערציקסטער קאפיטל

מיין נייגונג צו בעסער טעאטער. — מיר פארן קיין לובלין. —
די ידיעה, אז פאני נעפינט זיך אין ווארשע. — איד פאר קיין וואר-
שע און פאני נעמט מיר אויף. — איד נט אפ האנין און האב התונה
מיט פאנין. — איד פארטרעט סאמבערגן אין דער ראל פון „צדיק“.
— איד ווער א מיטגליד אין קאלעקטיוו פון „צענטראליטעאטער“ אין
ווארשע. — „מאטקע נב“ און שלמהקע בענקארט. — דער העכסטער
טאָפּל פון מיין אַרטיסטן־קאָרפּע.

די צוויי אויפירונגען, „דיבוק“ און „פוסטע קרעשמע“ האָבן אָפּ מיר
געהאַט אַזאַ שטאַרקע ווירקונג, אַז איך האָב באַשלאָסן איינמאַל פאַר אַלע
מאַל, זיך אָפּצוטרייסלען פון מיין פּרוערדיקן טעאָטער־שפּיל און זיך
ווידמען אויסשליסלעך דעם בעסערן רעפּערטואַר.

איך האָב אַלעמאַל געהאַט אַ נייגונג צום בעסערן מין טעאָטער־שפּילן.
אַבער מייע לעבנס־באַדינגונגען זיינען דאָך געווען אַזעלכע טרויעריקע,
אַז איך האָב קיינמאַל נישט געקאַנט דערגרייכן מיין ציל און איך האָב זיך
שוין אָנגעהויבן מייאש זיין, איך האָב שוין אָנגעהויבן גלויבן, אַז אידיש
טעאָטער קאן זיך קיינמאַל נישט דערהויבן צו די הויכקייטן פון אמתער
טעאָטער־קונסט, וואָס זאָל באַשטיין נישט בלויז פון שפּיל, נאָר אויך מיטן
אינהאַלט; און דאָ, די צוויי אויפירונגען, האָבן מיר דערמאַנט אָן די פאַר-
שמעלונגען וואָס איך האָב געווען אין די ווינער טעאָטערס און איך האָב
פלוצלינג זיך איבערצייגט, אַז נישט נאָר זיינען אונדזערע פאַרשמעלונגען
אָפּ דער אַרימער אידישער בינע פון משה־יאַנקלס טעאָטער געווען נישט
ערנער, נאָר זיי זיינען צו מאַל געווען נאָך בעסער לויט
אונדזערע אַרימע פאַרהעלטנישן און צום ערשטן מאַל אין לעבן האָב
איך דערפּילט, אַז איך בין באַמת אָן אַקטיאָר און איך טו הייליקע
אַרבעט און דאָס האָט מיך אַזוי באַווירקט, אַז ווי נאָר קאַמפּאָניעיען האָט
פאַרענדיקט מיט זיינע גאַטשפּילן אין קראַקע, האָב איך זיך אָנגעשלאָסן
צו זיין פאַמיליע־טרופּע און בין מיטגעפאַרן קיין לובלין, וואו מיר האָבן
געשפּילט דעם זעלבן דערהויבנדיקן רעפּערטואַר.

דאסמאל האב איך נישט געהאט די אפהאלטן פון אמאל, מיינע קינדער זיינען זיך שוין געהאט צעפארן און מיט מיין פרוי, מיט האנין, האב איך נישט געהאט קיין לעבן, האב איך זיך געפילט באפליגלט און איך בין געפלוניגן...

ליידער האט זיך אבער שנעל ארויסגעוויזן, אז דיזעלבע דערהויבנ-דיקע קונסט-ווערק וואס האבן אין קראַקע אזוי שטארק אויסגענומען, האבן אין לובלין נישט באוויזן ארויסצורופן דעם געהעריקן אינטערעס און דעם „דיבוק“ האבן די לובלינער אידן געהערט ווי המן דעם גראגער און די „פוסטע קרעטשמע“ האבן מיר געשפילט פאר פוסטע סאלאנגען און אונדזער ווייטיק איז געוואקסן פון טאג צו טאג.

דערווייל האב איך זיך דערוואוסט, אז פ א נ י געפינט זיך אין ווארשע און זי אקטואירט אין צענטראל-מעאטער.

די ידיעה האט אף מיר מאדנע געווירקט און זי האט מיך געמאכט נאכדענקען, וועגן מיינע פארגאנגענע יארן און וועגן דער ליבע וואס איך האב מיט איר אין מיינע יונגע יארן געפירט און מיין גאנץ לעבן האט זיך מיר אפסניי אפגעשפילט אין געדאנק און איך האב געזען מיינע בלאנדזשענישן און מיינע לידן סיי אלס פאמיליען-מענטש און סיי אלס אקטיאר און איך האב געזען ה א נ י ג, מיט וועלכער איך האב לעצטנס נישט געהאט קיין גוט לעבן און איך האב זיך דערמאנט ווי הארציק זי האט מיר פארזיכערט צו זיין א גוטע מאמע צו מיינע יתומים און ווי זי האט מיר דערנאך א זאג געטאן, אז זי וויל נישט טראגן די פארענט-ווארטלעכקייט פאר פ ר ע מ ד ע ק י נ ד ע ר...

עס האט מיך אנגעהויבן ציען קיין ווארשע, און ווען עס האט זיך געמאכט, אז מען האט אין די וואכן-טעג נישט געשפילט, האב איך באשלאסן זיך אריבערצוכאפן קיין ווארשע און גע-זאגט און געטאן: — איך בין געפארן.

איבערן גאנצן וועג האב איך נאר נאכגעטראכט, צי פאני וועט מיך לאזן קומען פאר אירע אויגן. איך האב דאך קעגן איר אזוי מיאוס גע-האנדלט! איך האב זיך דאך אפילו מיט איר נישט געהאט געזעגנט... וועד ווייסט, צי זי וועט מיט מיר וועלן אפילו א ווארט אויסריידן...

איך האב זיך דערוואוסט פאנים אדרעס און איך בין געגאנגען צו איר.

איך בין שנעל ארויף אפן פירטן שטאק וואו זי האט געוואוינט און מיט הארץ-פאכעניש בין איך געבליבן שטיין בא דער טיר. דאס איז שוין נישט געווען קיין שרעק, נאר די שולדיקייט וואס איך האב געפילט, האט מיר צוגענומען דעם מוט און איך האב נישט געוואגט איבערצוטערען די שוועל פון איר שטוב.

ווייזט אויס, אז פאני האט אינעווייניק דערשפירט אז עמיץ שטייט בא דער טיר, ווייל זי האט זי האסטיק אויפגעעפנט און דערזעענדיק מיך שטיין אן אומבאהאלפענעם, האט זי מיך פונדעסטוועגן באלד דערקענט און זי האט אויסגערופן: — בנציון!...

— קום אריין, האט זי מיך שמייכלענדיק אריינגעבעטן אין דעם ציכטיק אויפגערוימטן צימערל און מיר איז עפעס געווארן אזוי מאדנע אפן הארצן, נאר צום וויינען און ארויסוויינען פון זיך מיין גאנצן שולד-באוואוסטויין קעגן איר...

נאך א שעה צייט, האב איך שוין געוואוסט אלץ.

פאני איז אליין. זי האט אויך א סך מיטגעמאכט אין משך פון די יארן און היינט איז זי אליין. זי שפילט אין טעאטער „צענטראל“ און זי פירט א באשיידן און גאנץ פיין לעבן.

און ווי איידל פאני האט מיך דאס אויפגענומען און מיט וויפיל טאקט זי האט דאס אויסגעמיטן צו דערמאנען מיך מיין האנדלונג פון אמאל, נאר פון צייט צו צייט, האט זי אריינגעווארפן א ווארט, אז זי האט א סך מאל געטראכט וועגן מיר און אז זי האט אפילו צייטנווייז געטראכט, אז איך וועל נאך צוריקקומען צו איר און איך האב געזען ווי טרערן גלאנצן אויף אין אירע אויגן און איך האב געפילט די ערלעכקייט פון אירע ווערטער.

שוין נאכן ערשטן ווידערזען זיך מיט פאני, האב איך געפילט, אז מיר זיינען זיך געבליבן נאענטע און אז אין אונדז זיינען נאך געבליבן פונקען פון אונדזער אמאליקער ליבע און איך האב א טראכט געטאן. אז זי, פאני, איז געווען מיין ערשמע ליבע און זי דארף אויך זיין מיין לעצטע... אין אונט, בין איך מיטגעגאנגען מיט פאני אין צענטראל-טעאטער און איך האב געהאט די געלעגנהייט זיך צו זען מיט מייע אלטע בא-קאנטע, מיט אמת רחל קאמינסקי, מיט זינא ראפעל און איך האב זיך באקענט מיט דעם פיינעם ארטיסט לאנדוי, מיט טורקאוון, סאמבערגן, גאמליבן און זעענדיק די פארשמעלונג, האב איך פעסטגעשמעלט, אז דער צענטראל-טעאטער שטייט אף דער מדרגה פון א קונסט-טעאטער.

געשפילט האט מען גראד שלום אשם „פאר מיין פאלק“. דאס איז אן אנסאמבל-פיעסע און די ראלן זיינען געווען גוט פארטיילט און די אינ-טעליגענטע אקטיארן האבן געלייטמעט דאס בעסטע, אז די פארשמעלונג זאל פארשאפן א גייסטיקן גענוס פאר דעם אינטעליגענטערן טעאטער-באוזכער.

נאך אינדערזעלבער נאכט האט מיך פאני באגלייט צו דער באן און איך בין צוריקגעפארן צו מיין טרופע קיין לובלין און בלויז געציילטע מענ

האָט עס געדויערט און איך האָב זיך באַפרייט נישט בלויז פון דער טרופע, נאָר אויך פון מיין פרוי...

מיט האַנזן האָב איך שוין לאַנג געהאט אַ צעשטערט לעבן און ווען איך האָב איר געזאָגט, אַז איך בין גרייט זי צו באַפרייען, האָט זי מסכים געווען און דעמעלכן טאָג זיינען מיר אַוועק אין ראַכניצט און איך האָב איר געגעבן אַ גמ.

איך בין באלד צוריקגעפאָרן קיין וואַרשע און בעת מיין צווייטן וויזיט, האָט מיר פאַני קאַמעגאַריש דערקלערט, אַז אַן הופּה-וקדוּשין קאָן זי מיך נישט צוריק אויפנעמען און איך האָב באלד מסכים געווען און אונדזער חתונה איז פאַר די אַרטיסטן געווען אַ גרויסע סענסאַציע, מיט אַ מעלאָדראַמאַטישן אינהאַלט ווי אין אַ ראַמאַן, וואָס דאָס פאַרליבטע פאַרל ווערט צוליב פאַרשידענע סבות צעשיידט און ענדלעך, נאָך אַ סך יאָרן, פירט זיי דער גורל ווידער צוזאַמען און זיי זיינען גליקלעך...

און מיר האָבן זיך טאַקע געפילט גליקלעך. מיר זיינען ווידער גע-וואָרן יונג און עס האָט בלויז געפעלט, אַז מיר זאָלן זיך איינאַרדענען און קורץ דערנאָך, האָב איך אריבערגעבראַכט מיינע קינדער קיין וואַרשע און איך האָב בלויז געהאַפּט, אַז איך זאָל קענען אַריין אין טעאַטער און ווערן מעטיק.

פאַני האָט מיר פאַרזיכערט, אַז פאַרן קומענדיקן סעזאָן וועל איך אַריין אין „צענטראַל“ און דאָס איז געווען דאָס איינציקע וואָס איך האָב זיך געקאַנט ווינטשן, צו שפּילן אַזאַ פיין טעאַטער און מיט אַזעלכע גע-קליבענע אַקטיאָרן.

די אַנפירער פון צענטראַל-טעאַטער האָבן באַמט געזיפּט און גע-קליבן די אַרטיסטן, פּונקט ווי דעם רעפּערטואַר און הוצדעם, האָט גע-הערשט אַ מוסמעהאַפטע דיסציפּלין, וואָס כאַטש אַ חברים-טרוּפע, דאָך שמרענגער ווי אונטער אַ דירעקציע און יעדער אַקטיאָר וואָס איז אַריין אין קאַלעקטיוו, האָט ביי די ערנסטע געשעפּטן, געמוזט אויסהאַלטן דעם סעזאָן, כדי נישט צו שמערן דעם גאַנג פון דער אַרבעט און דעם אמת געזאָגט, האָב איך שטאַרק געצווייפּלט, צי מען וועט מיר צוטיילן דעם כבוד, מיך אַריינצונעמען אין טרוּפע, ווייל אויב אַ נייער סעזאָן, וואַרטן איז וואַרשע אַנדערע אידישע אַקטיאָרן, וועלכע וועלן זיין בילכערע קאַנ-דידאַטן פון מיר...

דערזווייל האָט זיך געמאַכט, אַז מען האָט געשפּילט דעם „דיבוק“ און סאַמבערג האָט געשפּילט דעם מיראַפּאָליער צידיק, אַבער אַלס פאַר-זיצנדער פון אַרטיסטן-פאַריוו, האָט ער דרינגענד געמוזט אַפּפּאָרן קיין לאַדזש און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ טומל מיט דער פּראָגע: — ווער וועט קענען פאַרטרעטן סאַמבערג?

גראד בין איך געווען ביי דער באראמונג פון דער טרופע מיט סאם-
בערגן און הערנדיק וועגן וואס עס גייט, רוף איך זיך אפ אין א וויין: —
איך קאן אייך מארגן פארטרעטן, אויב איר ווילט...

סאמבערג קוקט אפ מיר און נאך א וויילע טראכטן, גיט ער מיר א
זאג: — קומט מארגן פרי צו פראכע.

צען אזויגער אינדערפרי בין איך שוין אין טעאטער. איך טרעה
דארט טורקאוון, לאנדען און סאמבערגן. דער סופליאר משה זאנדבערג
עפנט דעם טעקסט און די עקספערטן שטייען גרייט צו הערן און זען ווי
איך מאך עס, אבער איך זאג דעם סופליאר, אז ער קאן פארמאכן דעם
טעקסט, ווייל איך קאן די ראל פון צדיק אף אויסווייניק.

איך האב פאר זיי גענומען שפילן דעם צדיק גענוי ווי ביי אן אמתער
פארשטעלונג און אינדערמיט האט מיך סאמבערג אפגעשטעלט און גע-
זאגט: — אויסגעצייכנט! איר וועט מיך פארטרעטן.

מיין אויפטריט האט ארויסגערופן א גאר גרויסן אינטערעס.

אין ווארשע דרייען זיך אלעמאל ארום צענדליקער אקטיארן וואס
זיינען פריי און זיי זיינען ספעציעל געקומען זען א נייעם „צדיק“ און
אויך צייטונגסמענטשן וואס האבן א גוטע באציאונג צום אידישן טעא-
טער, זיינען געקומען זען דעם גאסט-אויפטריט וואס טרעט אויף צופעליק
אין אזא פארנאמווארטלעכע ראלע און זעענדיק דעם גרויסן אינטערעס
וואס מיין אויפטריט האט ארויסגערופן, האט מיך באהערשט אן אויסער-
געוויינלעכע גערוועזיטעם, וועלכע איך האב אבער צו מיין אויפטריט
באהערשט און איך בין ארויף אף דער בינע מיט פולער רואיקייט, פילנ-
דיק אז איך באהערש די ראל און די ראל באהערשט מיך און אז מיין
נשמה איז דורכגענומען מיט דעם גאנצן צער פון צדיק, וואס דארף קעמפן
קעגן די בייזע כוחות וואס האבן זיך אריינגעכאפט אין גוף פון דער בתולה
לאה, ר' סענדער בריניצערס איינציקע טאכטער...

נאכן שפילן, איז צו מיר די ערשטע צוגעקומען אמתר רחל קאמינסקי
און מיט אנטציקונג האט זי מיך באגריסט. דער צווייטער איז געווען
זיגמונט טורקאוון און אזוי האבן מיך אלע חברים ווארים באגריסט און
פאני זאגט מיר שוין: — איצט, בנציון, מענטשן גיין מיט דעם קאפ אויפ-
געהויבן. דו האסט געמאכט א גרויסן רושם און קאנטט זיכער זיין, אז
צום קומענדיקן סעזאן, וועסטו זיין ואין אונדזער טרופע, אין צענטראל-
טעאטער.

און אזוי איז עס געווען. מען האט מיך איינגעלאדן און זיצנדיק צו-
זאמען מיט א היפשער גרופע אקטיארן, האט מען פארגעלייענט די חברשע
באדינגונגען און די רעגלאמענטן פון דער טרופע און נאכדעם ווי מיר האבן

אונטערגעשריבן אז מיר זיינען גרייט דאס אלעס צו דערפילן, האָט מען אויסגעוויילט אַ ראַט פון פינף חברים, צווישן וועלכע איך בין געווען פאַרעכנט. די אַנדערע פיר זיינען געווען סאַמבערג, לאַנדע, לעדערמאַן און לואי.

איך האָב זיך געפילט זייער דערהויבן פון דעם כבוד וואָס מען האָט מיך אריינגענומען אין דעם קאָאָפּעראַטיוו און נאַכמער דערמיט, וואָס מען האָט מיר אָנגעטרויט, אויסקלויבנדיק מיך אַלס איינעם פון די פינף ראַט-מענער.

נאָך אַ באַראַטונג פון ראַט וועגן רעפּערטואַר, האָבן מיר איינשטי-מיק באַשלאָסן צו דערעפּענען דעם סעזאָן מיט דער דעמאָלט באַרימטער אַוניווערזאַלער פּיעסע „דער מכול“.

באַלד צומאַרגנס איז פאַרגעקומען די פּאַרלעזונג פון דער אינטערע-סאַנטער פּיעסע, אַבער קיינער פון אונדזערע אייגענע רעזשיסאָרן, האָט זיך נישט געוואָלט אונטערנעמען די אַרבעט, האָבן מיר איינגעלאָדן דעם רעזשיסאָר מ. ווייבערט און מיר האָבן אויך צוגעצויגן דעם איבערזעצער פון דער פּיעסע, דעם אַקטיאָר וו אַ ל אַ ז י ל ב ע ר ב ע ר ג, וועלכער האָט די פּיעסע געזען אויפירן אין דער מאַסקווער טעאַטער-סטודיע און אזוי איז מען צוגעטראָטן צו דער אַרבעט און מען האָט פאַרטיילט די ראַלן.

איך ווייס נישט ווי אזוי עס איז געשען, נאָר מיר האָט מען צוגע-טיילט כמעט די קלענסטע ראַל און נישט נאָר וואָס די ראַל איז געווען אַ קליינע, נאָר זי האָט זיך בשום-אופן נישט געפאַסט פאַר מיר, זי איז נישט געווען פאַר מיין מאַס.

דאָס איז געווען די ראַל פון דעם יונגען ש ו ו ע ד, אַ דערפּינדער פון אַ מיקראַסקאָפּ, אַ נעבעכדיקער צעבראַכענער טיפּ, וואָס האָט זיך נישט געפאַסט פאַר מיין פעסטער פיגור.

איך האָב נישט געוואָלט אַרויסווייזן מיין אומצופרידנהייט, האָב איך אָנגענומען די ראַל און איך האָב זיך גענומען זי באַאַרבעטן אַף מיין שטיי-גער און ווען זילבערבערג האָט מיך געזען ביי אַ פּראַכע, האָט ער באַלד אָנגעפרעגט ווער עס האָט פאַרטיילט די ראַלן און עס איז געקומען צו אַ דיסקוסיע, געבליבן איז עס אַבער אזוי ווי עס איז געווען פאַרטיילט און מען האָט געמאַכט די פּראַכע.

זילבערבערג האָט זיך צוגעהערט צו מיין טאַן, וואָס דאַרף זיין פון אַ רחמנותדיקן פּאַנטאָזיאַר און מיין טאַן איז אים געפעלן, נאָר די פּראַנע איז געבליבן וועגן מיין פיגור און איך האָב זיך באַמיט אויך דאָס צו פאַרגלעטן. איך האָב זיך צוגעפאַסט אַן אַנצוג וואָס זאַל מיך מאַכן דינער

און א געהעריקע פערקע און גרים און ווען עס איז געקומען צו דער גענעראל-פראכע, וועלכע מיר האבן דורכגעפירט פונקט ווי א פארשטע-לונג, האט די מאדאם סענאלאוויטש זיך אזוי אנמציקט פון מיר, אז זי איז ארויפגעקומען צו מיר אף דער בינע און אויסגערופן: — פאלעפאדע! איר זייט אזוי גוט, נאר צום אויפעסן איך!...

דער ארטיסט ג א ד י ק האט אויך באקומען א קליינע ראלע, דעם נעגער און אויך ער האט זיך די ראל אזוי באארבעט, אז ער איז געווען אויסגעצייכנט און צומארגנס נאך דער פרעמיערע, זיינען די צייטונגען ארויס מיט רעצענזיעס, אין וועלכע זיי האבן צוערשט גערעדט וועגן דער פיעסע און דערנאך וועגן דער אויפירונג, אראפרייסנדיק די אלע הויפט-ראליסטן און דווקא מיך מיט גאדיקן, האט מען זייער שטארק געלויבט, מיך אלס דעם געבעכדיקן שוועד און גאדיקן אלס נעגער; די קריטיקער האבן פעסטגעשטעלט, אז מיר האבן אין די ראלן געווירן מייסטערהאפטע קרעאציעס.

טראצדעם וואס איך האב צופעליק באקומען די קליינע ראל וואס האט מיך אזוי דערהויבט, האב איך איינגעזען, אז אונדזער טרופע איז א מוסטערהאפטע און אן ערלעכע און אז אלע פון קאלעקטיוו זיינען נאר אויסן צו שפילן שוין און גוט מעאטער, כדי צו דערגרייכן קינסטלערישע דערהויבונג.

אין די ווייטערדיקע פיעסן האב איך שוין געשפילט באדייטנדיקע ראלן און אין גארדינס רעפערטואר, האב איך מיט אסתר רחלען געשפילט אלע כאראקטער-ראלן און אזוי האבן מיר געשפילט א גאנצן סעזאן, ביז מיר האבן גענומען זוכן א ספעציעלע פיעסע פאר די פסח-טעג.

עמיצער פון אונדז האט זיך דערוואוסט, אז דער רעדאקטאר נוגער פון לאדזש, האט שלום אשם א פיעסע „מאטקע גנב“.

מיר האבן זיך כאלד געשטעלט אין פארבינדונג און באקומען די פיעסע, אבער, צוליב די שלעכטע געשעפטן וואס מיר האבן לעצטנס גע-מאכט, האט מען מיט דער פיעסע גערעכנט בלויז איבערצוקומען די יום-טוב-טעג און מען האט צוליב דעם אף שנעל צונויפגעשמוקעוועט דע-קאראציעס און מען האט געזוכט איינצושפארן ביי יעדער קלייניקייט און לויט די פריערדיקע אויפירונגען, האט עס געהייסן, אז מיר גרייטן איצט אן ארימע פארשמעלונג.

געווארן איז עס אבער אנדערש. די אויפירונג פון „מאטקע גנב“ איז פאר ווארשע געווארן א סענסאציע און וואס לענגער מיר האבן די פיעסע געשפילט, אלץ מער האט מען צעכאפט די בילעטן פאר ווייטער-דיקע פארשמעלונגען און אונדזער געשעפטן זיינען כמש געווען פאנטאס-מישע, וואס קיינער פון אונדז האט וועגן אזוינס גארנישט געקאנט הלומען.

א סך חדשים האבן מיר געשפילט די פיעסע און זי איז אזוי איינגע-
שפילט געווארן, אז מיר האבן שוין לאנג נישט באדארפט קיין סופליאר
און פון זיך אליין זיינען געבוירן געווארן וואונדערלעכע נייע סצענעס און
מיוזאנסן, וואס בעת דער רעזשי, האט גאר קיינעם נישט געקאנט איי-
פאלן אזוינס און אז עס גייט שוין מזלדיק, גייט עס מיט אלעס, האט זיך
געמאכט, אז שלום אש איז געקומען קיין ווארשע און מיר האבן אים
איינגעלאדן צו א פארשטעלונג פון זיין פיעסע און נאך דער פארשטע-
לונג האט מען ארויסגערופן דעם אויטאר און שלום אש האט געזאגט, אז
אויב די פיעסע האט אזא דערפאלג, איז עס גאר א דאנק דער קינסטלע-
רישער לייסטונג פון דער מרופע און ער האט אונדז זייער שמארק גע-
לויבט און דאס האט ארויסגערופן נאך מער אינטערעס און עס האט
אויסגעזען, אז ווארשע ווייס נישט פון עפעס אנדערש, גאר איין זאך: —
די גרויסע סענסאציע-פארשטעלונג „מאסקע גנב“, אין וועלכער עס ווערט
אפגעשפיגלט דאס לעבן פון דער ווארשעווער אונטעררוועלט.

די גוטע גרויסן וועגן אונדזער אויפירונג, האבן אנגעשפארט ביז צו
אלע ווינקעלעך פון דעם גרויסן ווארשע און מען האט זיך שנעל דער-
וואוסט, אז איינער פון די הויפט-העלדן אין שלום אשס פיעסע „שלמהקע
בענקארט“, איז א לעבעדיקער טיפ אין ווארשע און דער לעבעדיקער
שלמהקע בענקארט איז מאסקע געקומען אין מעאמער, דאס איז געווען א
מאזן פון א יאר פינף און זעכציק, א ברייטפלייזיקער, מיט טונקל-גרויע
וואנצעס; ער איז געווען אנגעטאן אין שיינע לאק-שטיוול, א קורטקע און
א היטל מיט א גלאנציקן דאשיק.

נאך דער פארשטעלונג, איז ער צו אונדז ארויפגעקומען אף דער בינע
אן אויפגערעגטער און ער האט אויפגעהויבן א ליצאם, אז שלמהקע (לואי)
שפילט נישט ריכטיק, ווייל מאסקע האט מיך קיינמאל נישט געקאנט ביי-
קומען, ווייל איך בין א סך שמארקער פון אים און אויב פעטש, האט ער
זיי אלעמאל געכאפט פון מיר און נישט איך פון אים!...

ווען ער האט זיך דערוואוסט, אז מיר שפילן די פיעסע אזוי ווי שלום
אש האט זי אנגעשריבן, האט ער באלד געזאגט: — צו איך, יאטן, האב
איך גארנישט; איר ארבעט גוט; גאר שלומקען וועל איך דאס נישט
מוהל זיין, סיידן איך וועל נישט קענען קומען איבער אים!...

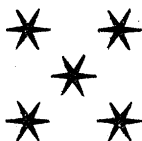
און בא די ווערטער, שלעפט ער ארויס א בלאנקענדיק מעסער פון
דער כאליעווע און א פיר-טוענדיק אין דער לופט, זאגט ער: איך וועל
אים אויפטרענען דעם בוך, אויב ער וועט נישט אויסכעסערן און אנגעבן
דעם אמת!...

מיר האבן שוין מורא געהאט זיך מיט אים ווייטער צו פארפירן אין
שמועס, אבער מיר האבן שוין געמוזט אויסהערן פון אים א רייע עפר-

זאָדן וועגן זיינע קאָמפּן מיט מאַטקען, און ווי צוויי ער איז אלעמאל אַרויס דער זיגער און פארן צוועקגיין, האָט ער אלעמען דערלאַנגט אַ פעסטע האַנט און אַ קוועטש געמאַן, אַז מען האָט זיך געזען מיט דער עלטער-באַבען...

דרייפערטל יאָר האָט מען אין וואַרשע געשפּילט „מאַטקען“ און גע-מאַכט די בעסטע געשעפטן און דערנאָך האָט מען נאָך געשפּילט גאַנצאַלס „רעוויזאָר“ און „דאָס גרויסע געווינס“ פון שלום-עליכם און עס איז גע-ווען אַ נחת צו פּילן, אַז מיר, מיר אליין, אַ גרופע אידישע אַקטיאָרן, האָבן געשאַפן אַ קונסט-מעאַטער און אין די צוויי יאָר וואָס איך האָב אַקטואַירט אין וואַרשעווער צענטראַל-מעאַטער, האָב איך פאַרגעסן אַן מיינע שווערע וואַנדער- און פיין-יאָרן, די גאַנצע טרופע האָט געפירט אַ באַשיידן לעבן, געגאַנגען שיין געקליידעט און מיר האָבן געוואוסט איין זאָך: — אַרבעטן איבער זיך און שפּילען בעסער מעאַטער.

די צוויי יאָר אין וואַרשעווער צענטראַל-מעאַטער, זיינען ביי מיר פאַרצייכנט אַלס העכסטער שטאַפל פון מיין קאַריערע אַלס אידישער אַר-מיסט.

צווייאונפערציקסטער קאפיטל

מיין פאמיליע געפינט זיך אין ארגענטינע. — מיין אלטע מאמע וויל מיר דווקא זען. — מען שיקט שיפסקארטן נאך מינע זין. — מיר פארן קיין ארגענטינע. — די שיף קומט אז מיט א טאג פריער און קיינער ווארט מיר נישט אפ. — איך זע אפישן מיט גרויסע קלישעען פון אונז און קיינער האט נאך מיט אונז נישט גערעדט וועגן קאנדיציעס.

זייענדיק אין ווארשע, איז מיר געלונגען דורך א צייטונג אויסצוגע- פינען מיין פאמיליע, וועלכע האט זיך געפונען אין ארגענטינע.

נאך אזויפיל יאר, האב איך באקומען א בריוו, פון וועלכן איך האב זיך דערוואוסט, אז מיין אלטימשקע מאמע לעבט און גארט מיך צו זען און מינע שוועסטער און ברודער שרייבן מיר די ווארימסטע ווערטער און זיי דריקן אויס זייער איינציקן וואונטש — מיך נאך צו זען אין אר- גענטינע.

די ווארימע בריוו האבן אפ מיר אזוי געווירקט, אז איך האב ממש געזען ווי מינע אייגענע שמרעקן צו מיר זייערע הענט און זיי דערווארטן מיך מיט בענקשאפט און אין מיין הארץ האט זיך אויך צעפלאקערט די בענקשאפט נאכאמאל צו זען מיין אלטע מאמע, מינע שוועסטער און מיין ליבן ברודער יעקב-יאשען.

נאך דעם ערשטן בריוו, זיינען געקומען נאך בריוו און נאך און מיין ברודער האט געשמורעמט, פארויכערנדיק מיר, אז איך וועל דא זיין דער גליקלעכסטער מענטש, אז אין ארגענטינע איז אויך דא אידישע מעאסטער און עס פעלן אקטיארן און איך זאל נישט פארציען, נאר וואס שנעלער קומען.

אינדערזעלבער צייט, זיינען אין ווארשעווער ארטיסטן-פאריין אג- געקומען גרויסע מעאסטער-אפישן פון ארגענטינע און מיר האבן געזען גרויסע קלישעען פון אקטיארן, וועלכע האבן אין ווארשע פארנומען דעם קלענסטען פלאץ און דאס האט מיך איבערצייגט, אז מיין ברודער שרייבט

דעם אמת און פון איין זייט די בענקשאפט צו זען מיין פאמיליע און פון דער אנדערער — די שמרעבונג פון קינסטלער צו דערגרייכן נייע האַר-זאָגן, האָבן מיר געלאָקט איך זאָל פאַרן און דערווייל, כדי צו ווייזן ווי שמאַרק מען בענקט נאָך מיר, האָט מען מיר קודם צוגעשיקט צוויי שיפס-קאַרמן נאָך מיינע קינדער, צושרייבנדיק, אז זיי דערוואַרמן מיינע קינדער מיט אַפענע אַרעמס און זיי האָפּן, אז מיר, (איך און מיין פרוי פאַני), וועלן אויך באַלד קומען.

האַבנדיק שוין אויך מיינע צוויי זין אין אַרגענטינע, האָבן מיר נאָך אַקטואַירט אין וואַרשע גאַנצע אַכט חדשים, ביז ענדלעך האָט די בענק-שאַפט צו מיין פאַמיליע איבערגעוואויגן און אזוי ווי פאַני האָט מסכים געווען צו פאַרן מיט מיר אַפילו אין עק וועלט, האָבן מיר זיך געזעגנט מיט אונדזערע חברים אין וואַרשע און מיר האָבן זיך געלאָזן אַף דעם ווייטן וועג מעכר-לים.

אין שערבורג האָבן מיר זיך אַרויפגעזעצט אַף אַ שיף, וואָס האָט אונדז צוגעפירט צו דער אמתער שיף, צו דער גרויסער שיף „אַרלאַנזאַ“. עס איז שוין געווען פאַרנאַכט, די זון האָט זיך געהאַלטן אין זעצן הינטער ווייטע האַריזאָנטן און די טויערן פון דער שיף זיינען געשמאַנען אַפן ווי עפעס אַ טויער פון אַן ערשמקלאַסיגן האַמעל און איידער מיר האָבן זיך צייט געהאַט אַרומצוקוקן, האָבן מיר שוין געזען ווי אונדזערע פעק שוועבן אַף די הויב-מאַשינען און זיי פאַרשוואַנדן אויבן אין בויך פון דער שיף און באַלד זיינען מיר אויך אַרויף אַף דער שיף און ווען די נאַכט איז צוגעפאַלן, האָט די שיף זיך אַוועקגעגליטשט פון ברעג און איך ווייס נישט וויאָזוי און פּוננאַנען, נאָר פּלוצלינג האָט זיך אַראַפּגעלאָזן אַ שלאַקס-רעגן און די בליצן האָבן צעריסן די הימעלען און די דונערן האָבן געקראַכט אזוי נאָנט פון אונדז, אז עס האָט אויסגעזען ווי קאַנאַנען-שאַסן וואַלטן געצילט אַף אונדזער שיף.

די שיף האָט זיך צעוויגט און זי האָט אונדז צעוויגט און קיינער האָט נישט געקאַנט איינשטיין גלייך אַף אַן אַרט און באַלד האָט מען געזען ווי מענטשן בויגן זיך אַריבער איבערן פאַרענטש פון שיף-דעק און זיי זאָגן „מחזור“... און אויך פאַני האָט זיך אָנגעהויבן פילן שלעכט און דאָס פּלאַץ וואָס מען האָט אונדז אָנגעוויזן איז געווען מוראדיק שלעכט און איך האָב זיך וואַקלענדיק אָנגעהויבן אומקוקן אַף דער שיף און זוכן פּראַמעקציעס און דורכן אידישן דאַלמעטשער האָב איך פאַר עטלעכע דאַלער באַקומען אַ בעסערן פּלאַץ „צווישן-דעק“, וואָס האָט זיך געפונען אַף דער צווייטער זייט שיף און נישט אזוי ליחכט איז עס אָנגעקומען, אַריבערצובאַקומען אַהין מיין האַלב-פאַרהלשמער פרוי.

ערשט ווען מיר זיינען אריין אין דער זויבערער קאכינע און געזען די געלעגערס מיט די ריינע וועש, האבן מיר זיך אנגעהויבן פילן ווי שמיקלעך מענטשן און עס האט געדויערט עטלעכע מעג, ביז מען האט זיך צוגעוואוינט צו דער שיף און צו דעם וויגן זיך און כדי צו פארטרייבן די צייט וואס האט זיך געצויגן אומענדלעך לאנג, האב איך מיט פאזיטיוו געמאכט א שמועס וועגן אונזערע ליידן און פריידן פון די פארגאנגענע יארן, מיר האבן גערעדט וועגן אונזער ערשמער ליבע און ווי דאס רעדל האט זיך געדרייט און געדרייט, ביז מיר האבן זיך ווידער געמראפן און איצט, וועט אונדז שוין קיין שום זאך נישט צעשיידן, מיר וועלן שוין זיין צוזאמען אף אייביק, אף אייביק...

און אין אט די דאזיקע שמועסן, זיינען די מעג ווי מינוטען פאר-גאנגען און ענדלעך, דעם ערשטן יולי 1923, זיינען מיר אנגעקומען אין בוענאס-איירעסער האפן.

אראפגייענדיק פון דער שיף, האב איך זיך דערוואוסט, אז די שיף-קאמפאניע האט געמאלדן, אז די „ארלאנז“ וועט אריינקומען אין פארט ערשט דעם 2-טן יולי און אזוי האט עס אויסגעזען, ווי דער פארהאנג בעת א שיינע פארשמעלונג, וואלט געפאלן פ א ר דער צייט און עס איז קאליע געווארן די שענסטע מצענע.

קינער האט אונדז נישט אפגעווארט, ווייל מען האט זיך ערשט גע-גרייט אונדז אפצווארטן מארגן...

פונדעסטוועגן איז די גאנצע משפחה געקומען; זיי האבן זיך דער-וואוסט אז די שיף איז שוין דא און די אלטע אויגן פון מיין מאמע האבן מיך געשלאנגען און אין דער באגעגעניש פון מיר מיט די מייניקע, האבן ארום מיר אויסגעשפרייט א ים מיט ליבשאפט.

א שעה שפעטער זיינען מיר שוין געווען אינדערהיים און מיינע שוועסטער האבן זיך געפארעט, זיי האבן פאר מיר מיט פאזיטיוו געגרייט עסן און ווידער האב איך געגעסן די אלטהיימישע מאכלים פון מיט אזוי פיל יארן צוריק אין נאוועבוג און אין באברייניעץ און איך האב זיך גע-פילט אזוי זיכער און אזוי גוט און איך האב געמיינט, אז דאס גוטע וועט אזוי געדויערען אייביק.

די גוטע מעג פון זיין געסט, זיינען אבער שנעל אריבער און עס האבן אנגערוקט מריבע וואכן-מעג און דערוואכנדיק פון דעם שיינעם חלום, האב איך זיך ארומגעזען, אז איך דארף א וואוינונג און מעבל און פרנסה און צו דעם אלעם מוז מען האבן די גרינע פעזעס און וואו מען קאן פארדינען די פעזעס, האב איך נישט געוואוסט און די זארג האט אנגעהויבן פרעסן און גאנגן מיין הארץ און פאני, וועלכע האט אודאי

נישט ווייניקער געזארגט פון מיר, האָט פונדעסמוועגן געהאט גענוג כח
 מיך צו טרייסן...

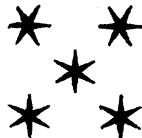
פאַרשטייט זיך, אז לאנג לאָזן אזוי, האָב איך נישט געקאָנט, האָב איך
 באַשלאָסן, אז מאַרגן גיי איך אַרויס זוכן עפּעס, אומקוקן זיך, און זען
 וואָס עס איז דאָ צו טאָן.

און ווי פאַרוואַנדערט בין איך געוואָרן, ווען איך האָב אין גאַס געזען
 אַף אַ מויער אַ גרויסן פּלאַקאַט מיט צוויי ריזן-קלישעען פון מיר און
 פּאַנין.

דער פּלאַקאַט האָט מיך אזוי איבעראַשט, אז איך האָב אַזש פאַר-
 געסן ווייטער צו קוקן וואָס, ווער און ווען, נאָר איך בין אַהיימגעלאָפּן און
 דערציילט פּאַנין און באַלד האָב איך זיך דערוואַוסט, אז די אונטערנע-
 מער פון טעאַטער „אַלימפּאַ“, וועלכע האָבן געהאט אַפּגעמאַכט אז אַסתר-
 רחל זאל קומען צו זיי, נאָר אין דער לעצטער מינוט האָט זי טעלעגראַפּיש
 מיטגעטוילט, אז זי קאן נישט קומען, האָבן זיי גענומען ביי מיינע קינדער
 אונדזערע בילדער און זיי אַנאַנסירן אונדז אַלס די גרעסטע געסט פון
 אייראָפּע, וואָס זיינען ספּעציעל געקומען פאַר זייער טעאַטער...

די קלישעען זיינען געווען אַזעלכע גרויסע, אז איך האָב נאָך אַזעלכע
 קיינמאַל נישט געזען און דאָס וואָס מען האָט אונדז אַנאַנסירט נישט
 אַנפּרעגענדיק פּריער ביי אונדז וועגן קאַנדידיעס, האָב איך גערעכנט, אז
 מסתמא פירט זיך עס אַזוי אין ב. איירעס, מסתמא זיינען זיי דאָך זיכער,
 אז אין געלט קאן נישט זיין קיין מניעה און זיי דערלויבן זיך צו גיין אַפּן
 זיכער.

האָב איך זיך שוין אַוועקגעזעצט וואַרמ, ביז די וועלכע האָבן אונדז
 אַזוי גרויס אַנאַנסירט, וועלן קומען צו אונדז און דורכפירן מיט אונדז דאָס
 געשעפט, וואָס זיי האָבן עס אַזוי אַף זיכער אַנאַנסירט, אז מיר זיינען
 געקומען „ספּעציעל פאַר זייער טעאַטער...“

דרייאונפערציקסטער קאפיטל

טעאטער „אלימפא“ און די באַלעטעראס — אַ סלחמה צווישן
„באַלעטעראס“ צוליב אסתריחהל קאסינסקי און מאדאם לאבל. —
נאאום נלאזונאו. — באַריס אויערבאד אלס „איוואנאו“. — אויער-
באד אַנטלויפט און איד סוז פארטרעטן זיין ראַל. — אין שוואונג
סוז „סמאָריוס“. — מאַכערייקעס און הפּערטעאטער. — איין שעה פּראַבע
פאַר אַ נייער אויפירונג. — „דורך וועלכער סיר דאַרף איד גיין?...“ —
גרעניצלעזע אומפאַראַנטוואַרטלעכקייט.

אין אַ שיינעם פּרימאָרגן האָבן זיך צו אונדז באַוווּן צוויי מענער;
דער ערשטער האָט זיך פאַר מיר פאַרגעשטעלט אלס איינער פון די דיי-
רעקטאָרן אין טעאטער „אלימפא“ און באַלד האָט ער מיך באַקענט מיט
דעם צווייטן, וועלכן ער האָט מיר פאַרגעשטעלט אלס „באַלעטעראַ“ פון
זיין טעאטער.

— וואָס מיינט עס אַזוינס „באַלעטעראַ“? — האָב איך געפּרעגט.
און דער איינער פון די דירעקטאָרן, וועלכער האָט געמאַכט אַן איינ-
דרוק ווי אַ באַלעבאָטישער כלל-טוער, האָט מיך שאַרף אָנגעקוקט דורך
זיינע ברילן-גלעזער און מיט אַ שמייכל האָט ער מיר דערקלערט, אַנווייזנ-
דיק אַף דעם יונגענמאַן מיט די רויטלעך-גלאַנצנדיקע בעקעלעך און שמייכל-
לענדיקע קליינע אייגעלעך, אַז דאָס איז דער גאַנצער פּרנסה-געבער פון
טעאטער, ווייל ער פאַרקויפט די בילעטן און נישט אין קאַסע פאַרקויפט
ער די בילעטן, נאָר אין די הייזער... ער פאַרקויפט די בילעטן דירעקט
צום פּובליקום...

ערשט שפּעטער, האָב איך זיך דערוואוסט איינצעלהייטן וועגן דער
אַרבעט פון „באַלעטעראַ“, ווי אַזוי ער איז עס געוואָרן דער גאַנצער בעל-
דעה אין בוענאַס-אירעסער אידישן טעאטער, און ווי אַזוי מען מוז אים
פאַלגן און שפּילן די פּיעסן וואָס ער הייסט און נאָך האָב איך זיך דער-
וואוסט, אַז עס איז דאָ אויך אַ צווייטער טעאטער און דער צווייטער
טעאטער האָט אויך אַ „באַלעטעראַ“ און ווען דער „באַלעטעראַ“ פון
„אלימפא“ טעאטער האָט פאַרקויפט בילעטן צו די גאַסט-אויפּמריטן פון

אסתר-רחל קאמינסקי, וועלכע האט באדארפט קומען, האט דער אנדערער „באלעטערע“ פארקויפט בילעטן פאר די אויפטריטן פון דער מאדאם ל א ב ע ל, און די צוויי „באלעטערעס“ זיינען זיך צונויפגעקומען אין איין שטוב און זיי האבן זיך אנגעהויבן קריגן און איינער האט פארגע-זוארפן דעם אנדערן: — פאר וועמען פארקויפטו דאס בילעטן? דיין סטאריכע איז דאך שוין אלט מויזנט יאר!... און דער צווייטער האט נישט אפגעשוויגן און גענומען אויסרעכענען אלדאסביי אפן השבון פון דעם אנדערנס סטאריכע: — ווער איז זי דארט, דיין לאבעל? — און ווער איז עס דארט דיין אסתר-רחל?..

אט, אזא איז געווען די ארבעט פון די „באלעטערעס“ און דער איי-גער פון די טעאטער-דירעקטארן, דאס איז געווען דער ארטיסט נאאום ג ל א ז ו ג א ו, האט מיר דעם „באלעטערע“, בלויז אויבנאויפיק פאר-געשמעלט...

דער איינציקער פראפעסיעאנעלער ארטיסט פון טרופע, איז דעמאלט געווען גלאזונאוו און מרים לערער, איז דעמאלט נאך געווען זייער יונג, אן אנפאנגער, אבער זייער וויכטיק פאר דער טרופע, ווייל זי האט זיך זייער פיינ אימפאנירט מיט איר שיינקייט, ווי מיט איר פיגור און מיט איר קליינגעדיק שטימעלע.

די בוענאס איירעסער אידישע פרעסע האט מיר געשענקט א סך אויפמערקזאמקייט; ביידע טעגלעכע צייטונגען האבן א סך געשריבן וועגן מיין ערשטן אויפטריט, אויך דער דיכטער לייב מלאך, האט אין זיין זואכנבלאט „פאר גרויס און קליין“, מיר אפגעגעבן א ווארימען ברוד-הבא אין ארגענטינער אידישן טעאטער און מיין דעבויט-פארשמעלונג איז דורכגעפירט געווארען ביי א יום-טובדיקער שטימונג און מיט א גאר גרויסן דערפאלג.

באלד דערויף, איז אנגעקומען באריס אויערבאך, אויך אלס גאסט-ראליאר און לויט זיין אפמאך, האט ער באדארפט האבן דעם ערשטן בענעפיט-אונט און ער האט באשלאסן אויפצופירן שלום-עליכמס „שווער צו זיין א איד“ און מיך האט ער מכבד געווען מיט דער ראל אלס דוד שאפירא.

דער בעל-יובל אליין, האט זיך גענומען די ראל פון קרויסלעכן סמו-דענט און ער האט כפירוש געשפילט א פיינעם „איוואנאוו“. פארשטייט זיך, אז דאס איז נישט געווען אזא גרויסער ער-בענעפיט, גאר מער א געשעפטלעכער, א מאטעריעלער בענעפיט, פונדעסמוועגן האב איך זיך גענומען פעסט צו דער אינהאלטסרייכער ראל אלס דוד שאפירא און איך האב טאקע זייער שטארק אויסגענומען און די רעצענוענטן און

שרייבער זיינען צו מיר ארויפגעקומען אין גארדערעכ און אויערבאך האט געהערט ווי זיי האלטן מיך אין איין לויבן און אים האבן זיי ווי נישט געזען און ערשט צומארגנס, זיינען אין אלע צייטונגען דערשינען באגויס- מערע רעצענזיעס וועגן מיין דוד שאפירא און אין די שפאנישע צייטונגען זיינען געווען אויסערגעוויינלעך גוטע אפרופן וועגן מיין קינסט- לערישער לייסונג און עס קאן זיין, אז דאס האט אף אויערבאך זייער שטארק געוויקט, ווייל פלוצלינג, אויערבאך איז געווען אנאנסירט, אז ער וועט אויפטערעטן אלס „ישיבה-בחור“ און אין זעלבן טאג, ווען די פארשטעלונג האט באדארפט פארקומען, איז ער פארשוואונדן געווארן אז זייט געזונט.

אומזיסט איז מען אים געגאנגען זוכן אין זיין וואוינונג, דארט האט מען זיך דערוואוסט, אז דער אמעריקאנער שוישפילער איז שוין אוועק- געפארן...

צו דער פארשטעלונג פון „ישיבה-בחור“, איז באנאכט געקומען א גאר גרויסער עולם און די דירעקטארן זיינען ארומגעלאפן ווי משוגע: — אזא אומגליק! אזא אומגליק! עס וועט אויסקומען, כאטש נעם און גיב צוריק דאס געלט פאר די בילעטן!...

פלוצלינג האט זיך גלאזונאוו אפגעשטעלט קעגן מיר, געקוקט מיר גלייך אין די אויגן און ער גיט א זאג: — איר, פאלעפאדע, קאנט אונדז ראטעווען!

באלד איז אויך א צווייטער דירעקטאר צוגעקומען, מען האט מיך פון אלע זייטן אנגעהויבן אונטערווארימען, אז איך און נאך איך קאן ראטעווען די סיטואציע.

איך וואלט עס שוין אפשר אונטערגענומען, נאר ווי קאן איך וואגן, ווען אן אנדערער שטייט אנאנסירט פאר דער ראל און דער אנדערער איז נאך דערצו אן אמעריקאנער סטאר, עס קאן דאך פשוט אויסברעכן א סקאנדאל.

נאר די דריי דירעקטארן האבן מיך שוין נישט אפגעלאזן, זיי האבן איבער מיר אזוי לאנג געארבעט, ביז איך האב זיך אונטערגעגעבן. א דאנק דעם צוטרוי וואס איך האב שוין געהאט געווינען באס בויע- גאס איירעסער מעטער-עולם און א דאנק מיין רוטין, האב איך זיך אן עצה געגעבן און אפגעשפילט דעם „ישיבה-בחור“ מיט א גאר גרויסן בייפאל און עס האט זיך נישט געפינען קיין איינער פון פובליקום, וואס זאל פראטעסטירן, אדער פרעגן פארוואס עס האט נישט געשפילט דער גארד-אמעריקאנער סטאר בארים אויערבאך...

און אזוי האט זיך געמאכט, אז פון די צוויי גאסטראליאן, איז איי- גער אוועק; דאס הייסט, אז פון טאפל-געשפאן איז ארויסגעפאלן איין

פערד און די דירעקטארן האבן אנגעהויבן אונטערטרייבן דאס געבליבענע פערדל, דאס מיינט מיך, איך זאל אליין שלעפן דעם יאך.
 האב איך זיך גענומען צו דער ארבעט. איך האב געשפילט „גאט פון נקמה“, דערנאך — „מאטקע גנב“ און שפעטער — „שלמהקע שאר-לאטאן“ און דעם „ווילדן מענטש“. איך בין צריין אין שוואונג פון סמא-ריזם, אבער זייער שווער איז מיר אנגעקומען די ארבעט און קיין נחת פון איר, האב איך טראץ די דערפאלגן, נישט געהאט. דער מאנגל איך פראפעסיאנעלע ארטיסטן און די ארימע מעכנישע מעגלעכקייטן, האבן געשמערט צו קענען געבן א ספעקטאקל, וואס זאל פאר אלעם, קענען מיך אליין באפרידיקן. און טראץ די בעסערע פיעסן וואס איך האב אויפגע-פירט, האט מען אזעלכע פארשמעלונגען געמעגט אנרופן — כאלטורע-פארשמעלונגען.

חוצדעם, זיינען יעדן טאג פארגעקומען סכסוכים וועגן געלט-פראגן, אקטיארן האבן געפאדערט געלט פאר זייער ארבעט און די דירעקטארן האבן בשום אופן נישט געוואלט צאלן און עס האט אויסגעזען, אז א ליאדע טאג וועט אויסברעכן א געשלעגן צווישן די אקטיארן און די דירעקטארן. דערווייל האט מען זיך דערוואוסט, אז דאס צווייטע טעאטער, וועל-כעס האט אקטואירט אין דעם סאלאן „אחפעאן עספאניאל“ אף דער גאס פיעדראס — האט זיך פארמאכט און די גאסטראליארשע מאדאס לאבל און די יונגע אקטריסע מארסעלא ווייס, זיינען געבליבן אן ארבעט און אונדזערע דירעקטארן האבן די צוויי אקטריסעס באלד אריינגעצויגן אין „אלימפא“ און די מאדאס לאבל האט אויסגעפאקט איר רעפערטואר און איך בין געווארן איר פראסטער סאלדאט, געמענדיק אנטייל אין אירע פארשמעלונגען פון אזעלכע פיעסן, וועלכע האבן מיך אכסאלוס נישט באפרידיקט.

עס איז געווען סקאנדאליען צוצוקוקן, ווי אזוי די לאבעל האט גע-וואגט צו שפילן כסדר נייע פיעסן בלויז מיט איין פראבע, פארלאזנדיק זיך בלויז אף זיך אליין, ווייל זי האט געקענט איר ראל פון הונדערטער טאל שפילן זי.

עס איז געווען א שרעק צוצווען, ווי די אקטיארן האבן פארלוירענע געקוקט אין סופליאר-קאסטן און דער סופליאר איז צום אומגליק געווען א זייער שלעכטער, ער האט כסדר פארלוירן דאס בלעטל פון וועלכן ער האט באדארפט „אונטערדערלאנגען“ די ווערטער און א חוץ וואס קיי-נער האט נישט געקאנט קיין ווארט (אויסער די לאבעל, פארשטייט זיך) האט קיינער נישט געוואוסט פון וועלכער זייט ארויפצוקומען אדער אראפ-צוגיין פון דער בינע און עס איז געווען א צער צוצוקוקן ווי מען האט

זיך אליין געפייניקט און ווי מען האט דעם עולם געפייניקט מיט די דאָ-
זיקע סקאנדאליעזע טעאָטער-שפּילערייקעס.

איך דערמאָן זיך אָן עפּיזאָד:

אין אַ פּאַרשטעלונג מיט דער לאַבעל, האָב איך געשפּילט אַ מאַן אַ
פּויליאַק, וועלכער ליגט שמענדיק אָף דער סאַפּאָ און ער וויל נישט גיין
צו דער אַרבעט. מײן פּרוי, פּאַני, האָט געשפּילט די פּרוי פּונעם פּוילענ-
צער, אַ פּרוי אַ קאַזאַק און זי האָט אַ סצענע מיט מיר, אין וועלכער זי
איז מיך מכבד מיט די ביטערסטע קללות און איך ענטפּער איר אָפּ מיט
ביליקע וויצן, ביז עס קומט דערצו, אַז די „אַשת חיל“ נעמט פּאַטשן איר
פּוילן מאַן און זי וויל אים אַראָפּוואַרפן פּון סאַפּאָ.

מיר זיינען נישט געוואוינט געווען צו די פּאַפּירענע דעקאָראַציעס
פּון אַרבעטניגער טעאָטער און פּאַני האָט מיר דערלאָנגט אַן אומפּאַרויכ-
טיקן שמוּים און די סאַפּאָ, צוואַמען מיט מיר, איז אַ פּאַל געטאָן אין
דער פּאַפּירענער וואַנט, די וואַנט האָט נאַכגעגעבן און די סאַפּאָ צוואַ-
מען מיט מיר זיינען איינגעשלונגען געוואָרן הינטער דער וואַנט און די
פּאַפּירענע דעקאָראַציע האָט זיך אויסגעגלייכט און מען האָט נישט גע-
וואוסט וואו איך בין אַהינגעקומען...

פאַרן עולם איז דאָס געווען אַ סענסאַציאָנעלער נומער, עס האָט אויס-
געווען ווי אַ שוואַרץ-קינצלעריי און מען האָט ממש געשטורעמט דעם
טעאָטער מיט אַפּלאָוזן...

מאַדאַם לאַבעל האָט זיך געגרייט אויפצופירן איר גלאַנץ-פּיעסע
„מאַדאַם איקס“ וואו אין דער גאַנצער טרופּע האָט זיך נישט געפונען
ווער עס זאָל שפּילן דעם יונגן אַדוואַקאַט. חוצדעם וואָס איך האָב זיך
געפּילט צו אַלט פּאַר אַזאַ יונגן ליבהאַבער, האָב איך באַדאַרפט אויס-
לערנען אין איין טאָג אַזעלכע גרויסע מאַנאַלאָגן אָף אויסנווייניק, ווייל
אָף אונדזער סחפּליאַר, איז נישט מעגלעך געווען זיך צו פּאַרלאָזן.

האַב איך זיך געמוזט אַנשטרענגען און אין איין טאָג אויסשמודירן
דעם גאַנצן יורדישן פּאַקולטעט און זיך אונטערנעמען צו פּאַרטיידיקן
די מאַדאַם לאַבעל — מאַדאַם איקס.

נישט אַנדערש, ווי נאָר דער אינסטינקט האָט מיר אונטערגעוואַגט
וואו געגעבן כּחות איך זאָל קענען זיין דער מאַדאַם איקס אַדוואַקאַט און
זי פּאַרטיידיקן היים און געטריי, ביז עס ווויזט זיך אַרויס, אַז זי איז
גאָר מײן מומער...

אייביק וועל איך געדענקען דעם היסטאָרישן זונטיק, ווען מיר האָבן
אַפּגעשפּילט די מאַטינע-פּאַרשטעלונג און מען האָט אונדז געזאָגט, אַז
צו דער אַוונט-פּאַרשטעלונג מוזן מיר שפּילן אַ נייע פּיעסע. מיר האָבן
געהאט גאַנצע צוויי שעה צייט צו מאַכן פּראַכע.

דאס איז שוין געווען אַ הפקות, וואָס האָט פאַרלוירן אַפילו די הפקר-
גרעניצן.

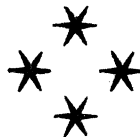
די גאַנצע טרופע האָט זיך ארומגעזעצט ארום אַ מישל וואו עס איז
געועסן דער סופליאַר, וועלכער האָט נישט געהאַט קיין איין צאָן אין
מויל און ער האָט שטאַמלענדיק געלייענט פון דער פיעסע און מיר האָבן
אים גאַכגעזאָגט די ווערטער און אזוי האָבן מיר זיך געגרייט כאַלד אויפֿ-
צוטערען פאַרן עולם און אַפּשפּילן אַ מעלאָדראַמע.

די דאָזיקע סיטואַציע, האָט מיך געמאַכט גאַכטראַכטן און איך האָב
באַוואונדערט די פיינקייט פון בוענאַס איירעסער אידישן טעאַטער-עולם,
וואָס האָט אונדז פאַר אַזעלכע פאַרשטעלונגען נישט געשלאָגן, אַדער וויי-
גיקסנטס אונדז באַוואַרפן מיט פוילע אייער...

פאַר צרות און נערוועזיטעט, בין איך אַריבער צום לייכטן טאַן און
איך האָב זיך אָנגעהויבן וויצלען.

און ווען די טאַדאַס לאַבעל האָט מיך, אַלס איר דינער, געשיקט אַ
גאַנג, האָב איך זי געפרעגט דורך וועלכער מיר איך זאָל אַרויסגיין און
די לאַבעל האָט זיך צעלאַכט און מיר אָנגעוויזן די טיר: — דורך דער טיר
זאָגט זי, דאַרפסטו גיין...

אין מיין לאַנגיעריקער טעאַטער-פּראַקטיק, איז עס נישט געווען קיין
גייעס, אַז מען דאַרף אַמאַל שפּילן עקספּראַמט אַ ראַל, אָבער דאָס איז
גאַר אַ י י י ראַל און עס מאַכט זיך אויך, וואָס אין איילעניש גנבעט
מען אַראַפּ אַ צוויי פּראַבן און מען שמעלט די פיעסע פריער, גאַר אַזאַ
מין בולמע, הפּקריקע אומפּאַראַנטוואַרטלעכקייט ווי דעמאַלט אין מעאַ-
טער „אַלימפּאַ“, דאָס האָב איך געזען צום ערשטן מאַל אין מיין לעבן!...

פיראונפער ציקסטער קאפיטל

טעאטער „אלימפא“ פארמאכט זיך. — דער ערשטער אידישער די ריוזשאר אין ארגענטינע. — די קאמישע סטארובע. — מאקס מארינאזי מיט א טרופע אף דער פראווינץ. — נאלפאנעז אנשטאט ציפונס שטאלן. — א בינע, די גרויס פון א באלעבאטישן טיש. — צעשטראלטע פנימער פון וואוילע הארעפאשנע אידן. — אין „סאלאז דעל טעאטרא“ צע קרייען זיך די הענער אינמיטן שפילן...

דאס געמוטשעטע טעאטער-שפילן אין „אלימפא“, האט אונדז ממש צעבראכן.

אהיימקומענדיק נאך א כאאמישער פארשמעלונג, האב איך זיך געפילט פיזיש און גייסטיק רואינירט.

אבער צו אליץ קומט א סוף און אין א געוויסן מאנטיק אינדערפרי, ווען איך בין געלעגן אין בעט, האט מען מיר געבראכט די ידיעה, אז דער טעאטער „אלימפא“ האט זיך געשלאסן.

נישט אומזיסט האבן די דירעקטארן נישט געוואלט אויסצאלן די לוינען זונטיק באנאכט, נאך די צוויי פארשמעלונגען; זיי האבן עס אפגעלייגט אף מאנטיק און היינט, אז דאס טעאטער איז געשלאסן, איז ווי מען זאגט: — „פיסליא חופה“...

איצט זיצן שוין אלע ארגענטינער אידישע אקטיארן אין די קאפעען ארבעטסלאזע, זיי בלאזן דעם ציגארעטן-רויך און ווארטן אף נסים...

דאס ביסל אייראפעאישע וואס איז אין מיר געבליבן, האט מיך נישט געלאזן רוען; איך האב זיך געפילט אונטער דעם אייביקן יאך וואס האט מיך געשטויסן צו מעשים און גראד האט זיך די ארמיסטן-משפחה פארגרעסערט, עס איז געקומען צו פארן א דיריוזשאר מיט א קאמישער סטארובע, דאס זיינען געווען אברהם און סאניע גאלובשיק און אויך פרידא זאגאר, א געשולטע זינגערין איז געקומען און איך האב אנגעהויבן מונטערן און וועקן די אקטיארן, אז אויב עס זיינען נישט פאראן קיין די-רעקטארן, דארפן מיר אליין נעמען דעם גורל אין אונזערע הענט.

אברהם גאלובשיק האט זיך שוין געהאט געווענדעט צו דעם טעאטער-אדמיניסטראטאר איזידאר צוקערמאן, אבער צוקערמאן האט מיט פארוואנדערונג געפרעגט בא גאלובשיקן, צו וואס מען דארף דאס אייננמלעך א דיריוזשאר...

גאלובטשיק האט אים געפרוואווט אויפקלערן, אז א דיריושאַר ווייזט אן מיטן שמעקעלע ווען אַנצוהויבן און ער האלט אן און באוואַכט די האַרמאָניע פון אַרקעסטער מיטן כאַר, אַבער צוקערמאַן האַט די דער-קלערונג אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט, זאָגנדיק, אז אין בוענאַס איירעס איז דאָס נישט נויטיק...

דער מאַגערער און קליינגעוויקסיקער דיריושאַר, איז פון צוקערמאַנס ענטפער נאָך דאָרער און נידעריקער געוואָרן.

און דער אמת איז, אז ביז גאלובטשיק, האט מען אין אידישן מעסע-טער פון ב. איירעס נישט געוואוסט פון קיין דיריושאַר. דער קלאוויר-שפילער פלעגט פון צייט צו צייט אַנווייזן די זינגער ווען זיי זאלן אַנ-הויבן, און אברהם גאלובטשיק, איז פאַקטיש געווען דער ערשטער אידי-שער דיריושאַר אין בוענאַס איירעס.

גאלובטשיק האט מיר פאַרגעשמעלט זיין פרוי און מיר געזאָגט, אז זי שפילט „קאַמישע סטאַרוכעס“. — שווייגט, האב איך אים דערזיף געענטפערט; דערמאָנט נישט דאָס וואָרט „קאַמישע סטאַרוכעס“, ווייל דאָ זיינען אַלע אַקטריסעס קאַמישע סטאַרוכעס. דאָ, זאָג איך צום גאַאיוון דיריושאַר, דאָ מוזט איר זאָגן, אז אייער פרוי איז אַ סוכרעטן...

הער אויסגעדאַרטער דיריושאַר האט אף מיר אַנגעשמעלט אַ פאַר פאַרוואונדערטע בליקן און אף זיין בלאַסן פנימל האט זיך אויסגעדריקט דער צער פון דער גאַנצער וועלט:

— וואָס הייסט, איך זאל זאָגן אַ סוכרעטן, אז מיין פרוי שפילט נאָר אַלטע קאַמישע פרויען?

לאַנג האב איך מיט אים געמוזט איינמענהן, ביז עס איז געבליבן, אז די גאלובטשיק איז אַ סוכרעטן און איך האב באוויזן צונויפצושמעלן אַ פיינע מרופע אף קאַפּעראַטיווע יסודות און מיר האבן געדונגען דעם סאַלאַן „בענעוואַלענסאַ“ אף צו שפילן יעדן זונטיק.

גאלובטשיק איז אַריין אין זיין מעטיקייט, ער האט פאַרמירט אַ כאַר פון די בוענאַס איירעסער שמענדיקע כאַריסטן און די כאַריסטן האבן באַלד אַנגעהויבן פראַמעטירן קעגן גאלובטשיק, וואָס ער וויל דאָ איינ-פירן נייע רעפארמען, אז דער כאַר זאל זינגען אין איינגעטיילטע שטי-מען, בעת זיי זיינען געוואוינט פון ששת ימי בראשית, צו זינגען אַלע אין איין שטימע...

פונדעסוועגן האט זיך גאלובטשיקן איינגעגעבן דורכצופירן זיינע רעפארמען און די עטלעכע אַפערעטעס וואָס מיר האבן אויפגעפירט, האבן געהאַט אַ גאַנץ פיינעם מאַראַלישן און מאַטעריעלן דערפאַלג. יעדער אַק-טיוואַר האט פאַר דעם איינמאַל שפילן אין וואָך, אַפּגענומען גענוג אף צו

קענען מאכן א באשיידן לעבן און אונדזער קאלעקטיוו האט זיך געהאלטן היפשע עמלעכע וואכן.

דערווייל איז אריבער דער פרילינג און פאר „קאמעטשע“ (שניט-צייט) האט זיך צו מיר געווענדעט דער דעמאלט פאפולערער שוישפילער און טעאטער אונטערנעמער מאקס מאריינגאן און ער האט מיר פארגעלייגט, אז איך זאל מיט אים דורכפירן זיין געפלאנטן טור מיט א טרופע וואס ער וועט צוזאמענשמעלן.

מארינגאן האט מיר ביי דער געלעגנהייט פארגעשטעלט א קלאר בילד ווי עס זעט דא אויס די פראווינץ, די אלע שוועריקייטן וואס עס קומט אויס מיטצומאכן אין די פראווינצן ענטרע ריאס און פאמפא, נאר אזוי ווי קיין אנדערע אויסזוכטן אף דער הייסער זומער-צייט, זיינען אין שטאט נישט געווען, האב איך אנגענומען מארינגאן פארשלאג און מיר האבן זיך געלאזן אין וועג.

:: :: ::

כאטש אנדערע פעלדער, ווייטע און פלאכע, וואס מען זעט זעלטן אף זיי א שטיבל, האט מיר די רייזע נישט איבעראשט. זי האט מיר נאר דערמאנט אז יענע אלטע טרויעריקע צייטן, ווען איך בין מיט דעם די-רעקטאר ציפקום ארומגעפארן איבער די קליינע רוסישע אדער בעסארז-בישע שמעטלעך; אויך דא, אין די ארגענטינער פראווינץ-שמעטלעך, האבן מיר געמוזט שפילן אין שטאלן, נאר דא רופט מען זיי „גאלפ-א-געס“ און נאך אן אונטערשיד, וואס אמאל האבן מיר ערשט געמוזט מאכן א בינע און אימפראוויזירן בענק און דא האבן מיר אין א סך גאלפ-פאנעס געטראפן כלומרשמע פארטיקע בינעס מיט בענק און אפילו מיט א באמאלענעם לייוונטענעם פארהאנג.

די גאלפאנעס, זיינען מערסטנמיילס פון בלעך, מיט בלעכענע דעכער און אזוי ווי אונזער טורנע איז געווען אין סאמע שניט-צייט, האט די זון אנגעגליט די בלעכענע ווענט מיט דעם בלעכענעם דאך פון גאלפ-פאן, איז אין די גאלפאנעס ממש נישט געווען אויסצוהאלטן פון דער היץ.

דאס גרעסטע אפקומעניש האבן מיר געהאט אין קלארא (פרא-ווינץ ענטרע ריאס), אין דעם קליינעם גאלפאנדל, וואס דער דארטיקער טעאטער-טוער יעקב מארינגאן, האט פאר אונדז געהאט צוגעגרייט. שוין אפגעזען וואס דארט איז געווען אויסערגעוויינלעך שמוציק, האט ער פאר אונדז געמאכט א בינעלע, וואס איז געווען אומגעפער אזוי גרויס, ווי א טיש אין א באלעבאטישער שטוב און מיר האט אויסגעזען, אז דארט

וועט זיין אוממעגלעך צו שפילן טעאטער, סיידן מיר זאלן זיך פארוואנדלען אין קליינע מאריאנעטן...

פונדעסטוועגן, שפילן האט מען געמוזט, אבער מיר האבן זיך אפילו נישט געהאט וואו צו גרימירן און איבערטון זיך. מיר האבן זיך אלע צוזאמען געמוזט צונויפקוועטשן אין א ווינקל, וואו מיר האבן זיך גרי-מירט און די שרעקלעכע היץ, פונקט ווי אף דער העכסטער באנק אין א שוויץ-באד, האט אונדז צוזאמענגעשמאלצן מיט אונדזערע גרימען... ניין, איך האב דאס אפילו נישט געקאנט פארגלייכן צו די צייטן פון ציפקוסן און צו די צרות, קומט נאך דער קלארער מעאטראל מארי-נאוו צו מיר און טאקע נאך ווי א מעאטראל, דריקט ער מיר אויס אנער-קענונג פאר מיין אויסגעצייכנטן שפילן...

איך האב אנגעקוקט דעם „מעאטראל“ ווי משוגע און זיין „אנער-קענונג“ האט מיך נאר צום איבעריקן דענערווירט און יעדער קאמפלי-מענט האט אף מיר געווירקט, ווי זאלן אף א וואונד...

איך מוז אבער צוגעבן, אז נאכדעם ווי איך האב זיך אכיסל בארואיקט און אגב איך צוגעוואוינט, האב איך איך געפילט און געזען די מעלות, פון וועלכע מען האט אין ציפקוסנס צייטן נישט געוואוסט. וואס איז געווען די מעלה? די מעלה איז געווען, וואס די הארעפאשנע קאלאניסטן זיינען געקומען פון ווייטע שטרעקעס און מיטגעבראכט גאנץ אפט זייער לעצטע פעזע, כדי צו זען אונדזער פארשמעלונג.

אין די רוסישע קליינע שמעטלעך האט מען געמעגט ריידן צום לאמפ. דארט, אין די קליינע רוסישע שמעטלעך, איז שווער געווען צו פארנארן א איד אין שטאל אריין און דא קומען די אידן פרייוויליק אין די אנגע-היצטע גאלפאנעס און זיי לעקן ממש די פינגער פון אונדזער פון היץ — צעשמאלצענער קונסט.

און נאך א זאך: — דא דארף מען נישט ווארטן ביז מען וועט פאר-דינען און דערנאך וועט מען עסן, נאר דא פארפארט מען גלייך אין א האטעל וואו מען רעכנט שוין צו דאס עסן און פאר אלץ, דערלאנגט מען שוין אזויפיל מאכלים, וואס אין אייראפע האב איך זיי אפילו אין הלום נישט געזען... און טאקע צוליב דעם וואס מען גיט אזויפיל עסנס מיט אמאל, בין איך פשוט זאט געווארן קוקנדיק דערויף און איך האב די מאכלים בשום אופן נישט געקאנט עסן...

— „איצט פארן מיר קיין וויליאם!“ — האט אויסגערופן אונדזער געשעפט-פירער און איך האב געמיינט, ווער ווייס וואס פאר א שמאט דאס איז; ערשט, איך זע, מיר פארן צו מיט דער פור צו א קליין שטיבל פון רויטע ציגל און איך קוק אין אלע זייטן און זוך די שמאט וויליאם, איך זע אבער נישט מער ווי ווייטע, נאקעמע פעלדער און קיין סימן אפילו

פון א מער ווייניק גרעסערן ישוב.
יא, עמלעכע שטיבלעך האב איך יא געזען. צוויי קליינע שטיבלעך,
אויך פון רויטע ציגל און איינע א געביידעלע, וואו עס געפינט זיך די שול
וואס ווערט אויך באנוצט אלס טעאטער-סאלאן. מער האב איך אכסאלום
גארנישט געזען.

איצט דארפן מיר איינשטיין אין דעם קליינעם ציגל-שטיבל, וואס
האט נישט מער ווי צוויי חדרים, א צימער מיט א קיך און דער באלע-
באם, א סימפאטישער קאלאניסט, האט נישט קיין גרויסן חשק אריין-
צולאזן אונדזער כאליאסטערע, אבער, פאר פינף פעזעס א טאג פאר יעדן
פון אונדז, טוט ער אונדז די טובה...

— וואו וועלן מיר זיך דא אלע אהינטאן? וואג איך א פרעג צו טאן
ביי אונדזער געשעפט-פירער מארינאוו.

— די מענער וועלן שלאפן אינדרויסן. מען האט אנגעצונדן א קע-
ראסיך-לאמפ און די גאנצע וועלט מיט פליגן פון פארשידענע מינים, האבן
זיך פארקליבן איבער אונדזער טיש און איידער מיר האבן זיך אומגע-
קוקט, האבן זיך שוין אין אונדזערע טעלערס מיט זופ, געפונען אן א
שיער דערמארענקענע פליגן-קרבות...

— פאר וועמען וועלן מיר דא שפילן טעאטער? — האב איך מארי-
נאוו נייגעריק א פרעג געטאן, כאטש דאס סאלאנעכל איז געווען אזוי
קליין, וואס האט קוים געהאט פלאץ פאר א פערציק פערזאן; אבער מא-
רינאוו האט מיך געטרייסט: — איר וועט שוין זען.

פארנאכטצו, האט מען זיך אנגעהויבן פארען מיט דינאמיט און מען
האט עמלעכע מאל אויסגעשאסן און מארינאוו האט מיר דערקלערט, אז
דאס איז די פראפאגאנדע פאר אונדזער טעאטער. ווען די קאלאניסטן
ארום הערן שיסן, ווייסן זיי שוין אז געסט זיינען געקומען און מען וועט
שפילן טעאטער און זיי קומען צו פארן.

— און וואס טוט מען ווען זיי קומען נישט צו פארן?

— איז טאקע ביטער, ענטפערט מארינאוו און רוקט זיך אפ פון מיר
א פארבארגעטער.

עס איז שוין געווען גענוג שפעט, ווען מיר האבן דערזען אַנקומען
דאס ערשטע צוויי-רעדערדיקע פורל, אדער ווי מען רופט עס אין ארגענ-
טינע — סולקי און דערנאך האבן זיך אנגעהויבן ווייזן נאך סולקים און
גרויסע וועגענער און רייטערס און עס האבן אויך אויפגעלויכטן שארף-
בלענדענדיקע אויטאמאביל-אויגן וואס האבן זיך דערנענטערט און דאס
פארווארפענע ווינקל איז פלוצלינג אויפגעלעכט געווארן, עס האט בא-
קומען אן אויסזען פון א מין יריד און באלד זיינען די פורלעך געווארן
ליידיק און דאס קליינע סאלאנטשיקל — פולגעפאקט, אבער טאקע אזוי

פול געפאקט, אז מען איז ממש געהאנגען אף די ווענט. די פרויען זיינען געוועסן און די מענער, מיט צעשמרצלמע פנימער, זיינען געשטאנען צוזאמען מענגעפרעסטע ווי די הערינג און כסדר האבן זיך אין סאלאנעכל אריינגעשמופט נייע מענטשן.

קונדיק דורך א שפאלט נעבן פארהאנג צום עולם, האט מיך ארוםגעכאפט א הייליקער געפיל פון ליבשאפט צו אט די דאזיקע הארעפאשנע אידן, וואס זיינען אפן סיגנאל פון די שאסן געקומען פון אלע זייטן, כדי צו הערן א אידיש ווארט פון אידישע ארטיסטן. פון שמענדיקן יאך אין אקער, קומען די דאזיקע ברידערלעך אונדזערע און וואס מאכט עס ביי זיי אויס, ווען זיי וועלן שטיין א צוויי שעה אין ענגשאפט, ווען זיי וועלן דא דערהערן א דערפרייענדיק ווארט און זיי וועלן זען מעאמער, וואס די בלאנדזשענדע שמערן האבן געבראכט פון דער ווייטער וועלט ביז צו זייערע פארווארפענע סמעפעס!?

און ווי גוט עס איז געווען צו שפילן פאר אט די הארעפאשנע אידישע פעלד-מענטשן! ווי זיי האבן דאס מיט גליענדע בליקן געקוקט אף דעם קליינעם בינעלע צו אונדז און ווי זיי האבן דאס געשלונגען יעדעב ווארט וואס מיר האבן ארויסגערעדט!

שווער איז געווען דאס שלעפן זיך איבער די ענטרע ריאסער קאלא-גיסטישע שמעטלעך, אבער גרויס און הייליק איז געווען דער נחת. צו שפילן מעאמער פאר די דאזיקע אידישע ערד-ארבעטער!...

אזוי זיינען מיר געפארן כמעט אין אלע שמעטלעך פון ענטרע ריאס און אין א סך שמעטלעך האב איך געטראפן מיינע קרובים, וועלכע האבן מיך אפגעווארט און זיי האבן זיך געפרייט מיט מיר און פונקט ווי אין וויליא, האט עס אויסגעזען אין ס א ז א נ מ א נ י א, נאך מיט דעם חילוק, וואס דא איז דאס גאלפאנדל געווען זייער שמוציק און דער בא-לעבאס פון סאלאנדל וועלכעס האט זיך גערופן „סאלאן דע מעאמרא“, האט דעם גאלפאן גענוצט אלס היים פאר זיינע גענו און הינער און בעתן שפילן אין רעכט געווען, אז די גענו זאלן זיך פלוצלינג צעריידן, אדער בשעת א שפאנענדער ערנסטער סצענע, האט געקאנט מרעפן, אז א האן זאל פלוצלינג א צעפאמט טאן מיט זיינע פליגל און לאזן הערן זיין הויכן קוקער-ריקו!...

בא די דארטיקע אידן, איז עס א געוויינלעכע זאך; זיי זיינען צוגעוואוינט דערצו און עס ווירקט מער נישט אף זיי און נאך א צוויי-דריי שמעטלעך אועלכע, האבן מיר זיך אויך צוגעוואוינט און אנשטאט עס זאל אונדז דענערווירן, ווי פריער, האבן מיר עס אנגענומען פאר אינעם-רעסאנט און מיר האבן שוין אפילו אין דעם געזען שיינקייט און דער-הויבנקייט.

פינפאונפערציקסטער קאפיטל

נאך ענטרע ריאס קומט פראווינץ פאמפא. — דער פיאניסט טאפט
אין דער פינצטער די קלאווישו. — אין מעדאנאס שפילן מיר אין בידע
קעננערישע סאלאנען. — פארנדיק קיין באהיא בלאנקא, דארף מען
צונרייסן א באזיבלעט אף צוריק. — אין וויזשא אלבא טרייבט מען
אונז ארויס פון סאלאז אינמיטן דער פארשטעלונג. — די דראמאטישע
באנעגעניש פון מיר מיט מיין ברודער אין ריווערא. — צוריק אין
בוענאס איירעס.

פארענדיקט די פראווינץ ענטרע ריאס, האָבן מיר זיך געלאזן פארן
צו פ א מ פ א.

לויט דעם פלאן פון אונדזער געשעפט־פירער, האָבן מיר אנגעהויבן
אין ראַזאריא און פון דארט האָבן מיר באַדארפט פארן אף זיד.
ראַזאריא, וואָס איז אַ גרויסע שטאָט אין צענטראַל אַרגענטינע, האָט
מאַרינאַוו געמאַכט פאַר אַ קליין שמעטל.

ער האָט אויסגעזוכט דעם אַרימסטן און קלענסטן סאַלאַן, ערגיזווא
הינטער די הרי־חושך און אַן אַ שטיקל דעקאַראַציע האָבן מיר אָפּגע-
שפּילט די צוועלף אַקטן פון אונדזערע דריי פאַרשידענע פּיעסן פון אומע-
טום האָט זיך געפּילט די אַרימקייט און פינצטער, חושך, איז געווען מיי
אָף דער בינע און מיי אין סאַלאַן און עס איז געווען אַ רחמנות אַ קוק צו
טאָן ווי אונדזער שלימזליקער קלאַוויר־שפּילער האָט אינדערפינצטער גע-
טאַפט די קלאַווישן און דער נעבעכדיקער עולם, מיט אויסגעצויגענע
מדהשחורהדיקע פּינימער, האָט געמאַכט, אז אונדזער פאַרשטעלונג האָט
גיכער אויסגעזען ווי אַ לויח...

איך האָב געפּרעגט מאַרינאַוו, פאַרוואָס ער האָט אין אַט דער גרוי-
ער שטאָט אויסגעזוכט די גרעסטע אַרימקייט און ער האָט מיר דער-
קלערט, אז איך ווייס נישט וואָס ראַזאריא איז און אז דאָ טאָר מען
גאַרנישט פּראַוואַן געבן עפעס בעסערס, אויב מען וויל נישט בלייבן שמעקן.
אז מען זאָל נישט האָבן אָף הוצאות אוועקצופאַרן...
דערפאַר האָבן מיר זיך אַביסל אָפּגעפּרישט קומענדיק קיין מ ע ד אַ-

מעדאנאס איז א לעבעדיק אידיש שמעטל פון אקטיוויטעט. די גאסן זיינען פון דער נאטור אויס, זייער אינטערעסאנטע. מעג פאלן דער גרעס-טער שלאקס-דעגן, ווערט דער טיפער זאמד נאך פארהארטעוועט און די גאסן גלאנצן קעגן דער זון און עס בליאסקען אנטקעגן די קליינע פערל-דיקע שטיינדלעך.

אין מעדאנאס האט די אידישע יוגנט אָנגעפירט א לעכהאפטע אידשע קולטור-מעטיקייט און דארט זיינען געווען צוויי סאלאנען וואָס האָבן געהערט צו צוויי קעגנערישע אינסטיטוציעס וואָס האָבן זיך כסדר געקריגט און כדי יוצא צו זיין פאר ביידע צדדים, האָבן מיר געדונגען ביידע סאלאנען און דורך א גורל באשטימט אין וועלכן מיר זאָלן שפילן פריער און דאָס האָט אונדז געשאַפן סימפאטיע באַ ביידע צדדים און מיר האָבן אין מעדאנאָס געשפילט פיר פאַרשטעלונגען, צו צוויי אין יעדן סאלאָן און די קעגנער זיינען געקומען אין קעגנערישן סאלאָן און מיר האָבן אין מעדאנאָס געמאַכט, לויט די פאַרעהלעמענישן, זייער גוטע גע-שעפטן.

די מעדאנאָסער אידן האָבן דוקא געוווּן פיינעס געשמאַק און זיי האָבן געפאָדערט בעסערע פיעסן, האָבן מיר טאַקע געשפילט דריי בעסערע פיעסן און די פערטע, די מאַכערייקע, האָט געליטן א דורכפאל.

פאַרבייפאַרנדיק באַהיז בלאַנקא, האָט זיך אונדז געוואַלט אויסשלאַגן די הוצאות. עס איז דאָך א היפשע שטאַט און דאָך האָט אונדז מאַרינאָוו דערקלערט, אַז דאָ טויג נישט קיין אידיש טעאַטער, ווייל די באַהיז-בלאַנקער אידן זיינען אומדיפערענט, זיי דאַרפן נישט און זיי בענקען נישט און כלווי אַ קליינע צאַל אידן קומען אין טעאַטער און מערסטנס ווען אַ טרופע שמעלט זיך דאָ אַפ, ליידט זי אַ מאַטעריעלן דורכפאַל.

פונדעסטוועגן האָבן מיר געשפילט און איך האָב זיך איבערצייגט, אַז מאַרינאָוו איז געווען גערעכט.

אַ שלעכטן ברוד-הבא האָבן מיר באַקומען בעתן אַנקומען קיין וויזשאַ אַלכא און בערנאַסקאַני.

עס האָט זיך גראָד אויפגעהויבן אַ מוראדיקער ווינט, וועלכן מען רופט דאָ „פ א מ פ ע ר אַ“ און דער דינער שטויב-וואַלקן האָט זיך איינגעפּרעסן אין דער הויט פון פנים און אין די אויגן, און מען האָט ממש נישט געזען וואו צו גיין. די שיד האָבן געטראָטן אין דעם טיפן ווייסן שטויב, אַזוי ווי אין אַ טיפן שניי.

מען האָט אונדז אַריינגעפירט אין אַ האַטעל צו אַ געוועזענעם דייטש, וועלכער האָט דערקלערט, אַז זיין פאַטער האָט נאָך געקענט דייטש, נאָך ער איז שוין אַן אַרגענטינער געבוירענער און ער האָט שוין פאַרלוירן דאָס לשון...

דאס צימערל וואס מיר האבן באקומען, איז געווען מיט א לייונטליכע-
נעם דאך און ציגעלנעם פאל מיט שפאלטן; אין וועלכע עס קענען זיך
אויפהאלטן די פארשידנסטע מינים היהלעך און די צוויי סדומער בעמ-
לעך, וואס עס איז געווען א געפאר זיך צו לייבן אף זיי.

צו מיטיק האט אונדז דער „דייטש“ דערלאנגט צוויי פארציעס מיט
קוילן. נישט חלילה אזעלכע וואס מען שמסט מיט זיי, נאר פון פלייש, צום
עסן, און יעדע קויל איז געווען אזוי גרויס, אומגעפער ווי א קאפ פון א
זעקס יעריק קינד...

א שרעקלעכע אפקומעניש איז פאר אונדז געווען דאס שטויביקע
וויזשא אלבא און ווי עס האט זיך ארויסגעוויזן, האט מען זיך דארט אף
אונדז נישט געריכט, ווייל בלויז א שעה פאר דער פארשמעלונג האט מען
אנגעהויבן רייניקן דעם סאלאן און גריימן א בינע און ביי די באדינגונגען,
האבן מיר באשלאסן, אז דא וועט זיין בעסער צו שפילן אונדזער מעלא-
דראמע.

שפילן מיר די מעלאדראמע און צוויי אקטן גייען גוט אריבער, נאר
אין דריטן אקט, וואו עס קומט פאר די סצענע, ווען די הויפט-העלדין פאלט
אריין אין די נעגל פון פרויען-הענדלער, אט א די סצענע, האבן די אידן
פון וויזשא אלבא פארשטאנען אף זייער אייגענעם אופן און עמלעכע פון
זיי האבן זיך געווענדעט צום קאמיסאר, וועלכער איז אויך געווען אין
מעאטער און די קליינשטעטליקע היצקעפ האבן אונדז פארמסורט פארן
קאמיסאר, אז מיר שפילן אן אוממאראלישע פיעסע.

דער קאמיסאר איז ארונטערגעקומען צו אונדז הינטער די קוליסן און
זיך צעשריגן אף אונדז און מארינאוו האט נישט געוואוסט וואס צו ענט-
פערן, ווייל ער האט נישט געקאנט קיין שפאניש און אונדזער סופליאר
האט געמוזט זיין דער דאלמעטשער און עס האט גארנישט געהאלפן, דער
קאמיסאר האט צעטריבן דעם עולם און פארווערט צו פארענדיקן די פאר-
שמעלונג.

ווען די אידן פון וויזשא אלבא האבן פארלאזן דעם סאלאן, האבן זיי
אונדז נאך מכבד געווען מיט דער אמתער פייפעריי און מיט חוזה-אויס-
רופן און עס איז נאר מיט נסים, וואס זיי האבן אונדז נישט אנגעבראכן
די ביינער און דאס אינטערעסאנטע דערפון איז דאס, וואס ווען מיר
האבן דיועלבע פיעסע געשפילט אין בערנאסקאני, זיינען א סך פון די
דאזיקע „מאראלישע“ אידן פון וויזשא אלבא, געקומען זען דעם בערמן
אקט פון דער „אוממאראלישער“ פיעסע... זיי האבן נישט אויסגעהאלטן;
זיי האבן געוואלט זען דעם סוף, וואס עס איז געווארן פון דער אומגליק-
לעכער הויפט-העלדין פון דער מעלאדראמע...

אפן וועג קיין ר י ו ר א, האט אין מיר דאס הארץ אנגעהויבן קלאפן האסטיקער.

ריווערא! דארט וואוינט דאך מיין ברודער יעקב-יאשי, מיין אייני-ציקער ליבער ברודער, וועלכן איך האב שוין זייט צוואנציק יאר נישט געזען!...

— וואס איז עס מיט מיר? פארוואס שפארן זיך מיר די טרערן פון די אויגן?

מיינע חברים, די בלאנדזשענדע שמערן, הכמהנען זיך, אדער זיי צעזינגען זיך, נאר ביי מיר שפילט אן אומעטיקע פרייד אין מיין הארצן. — איך וועל ווידער זען מיין ברודער יעקב-יוסף... ער איז זיכער דורך די אלע יארן געבליבן דערזעלבער ערלעכער און פשוטער ברייטהארציקער מענטש...

די באן האט זיך דערגענטערט צו דער סטאציע ריווערא און אן אימפאזאנט בילד האט זיך באוויזן פאר אונדזערע אויגן.

דאס גאנצע שמעטל איז געווען אפן באן-הויף. מען איז ארויס באגעגענען יעקב-יוסף ברודער דעם אקטיאר. נייגעריקע ווילן בייזוואוי-נען די זעלמענע באגעגעניש, וועגן וועלכער עס האבן זיך אין שמעטל ארומגעטראגן פארשידענע לעגענדעס. מען האט געזאגט, אז די צוויי ברידער האבן זיך שוין נישט געזען דרייסיק אדער גאר פערציק יאר און זיי האבן אפילו נישט געוואוסט איינער פון אנדערן און מען האט זיך שוין געהאלטן פאר געשטארבן, און פלוצלינג, אזא פרייד, א אידישער אקטיאר האט פארבלאנדזשעט קיין ריווערא שפילן טעאטער און דא האט ער זיין ברודער צוריקגעפונען...

פאר אונדזער טרופע איז דאס געווען די בעסטע פראפאגאנדע. מע-נער, פרויען און אפילו קינדער האבן זיך געשמופט צו די וואגאנעס, יעדער האט געוואלט פריער דעם קוק אף דעם גרויסן אקטיאר, פון וועלכן מען רעדט שוין אזוי לאנג אין ריווערא און צווישן דעם גרויסן נייגעריקן עולם, האב איך באלד מיין ברודער דערקענט.

מיין ברודער איז פאר מיר דערשינען ווי אן אלטער מאן. פון זיינע טיפע בלויע אויגן, איז שוין דער גלאנץ געווען אויסגעלאשן. זיי זיינען געווען מיט טרערן אנגעפילט. אונדזער צוזאמענטרעף האט מיט זיך פאר-געשמעלט א רירנדע סצענע, פון וועלכער מען האט אין ריווערא גערעדט א לאנגע צייט.

דער סאלאן איז געווען פול געפאקט צו אונדזערע פארשמעלונגען און מיר, איך און פאני, מיר זיינען איינגעשמאנען ביי מיין ברודער און עס האט זיך אונדז שוין גארנישט געגלוסט אַוועקצופארן. מיין ברודערס פרוי און קינדער האבן שטאלצירט מיט אונדזערע דערפאלגן און די ריווערער

אידן האבן געוווין מיט די פינגער אף דער בינע ארויף: — איר זעט?
דאס איז ער, דער פארלוירענער ברודער...

פון ריווערא, זיינען מארינאו, ליבערזאן און די זינגערן א ד א י ער
ו א א צוריקגעפארן קיין בווענאס איירעס און מיר זיינען געבליבן זעקס
פערזאן און באשלאסן פארצוועצן מיט אונדער אקטואציע.

צום גליק האב איך געהאט פיעסן מיט א קליינעם פערסאנאזש. מיר
האבן נאך געשפילט „דעם טיגער“ און הירשביינס — „די נבלה“ און מיר
האבן געהאט מאראלישע און מאטעריעלע דערפאלגן.

:: :: ::

אין די פארווארפענע ווינקעלעך פון די גרויסע און ווייסע ארגענטי-
נער פעלדער, לעבן הארעפאשנע אידן, וועלכע בענקען נאך א אידיש ווארט
און אין א שיינעם מאג קומען עמלעכע סולקים מיט דעלעגאטן פון דער
קאלאניע ל א פ י ז און זיי פארבעטן אונדז מיר זאלן מיט זיי מיטפארן
און זיי מהנא זיין מיט א פארשטעלונג.

דעם סאלאן, זאגן זיי צו אומזיסט, און קיין האמעלן דארפן מיר נישט
(נישטא קיין האמעלן אין לאפין), ווייל זיי, די קאלאניסטן, וועלן אונדז
אויפנעמען ביי זיך, ווי טייערע געסט.

הייסט עס דאך, אז מיר קענען בלויז פארדינען און קיין שום ריווקע
איז דאך נישטא, נעמען מיר אן דעם פארשלאג און מיר פארן.
אין לאפין פירט מען אונדז צו צו א קליין ערדן שטיבל, וועלכעס איז
אינגאנצן פארלייגט מיט זעק. איך קוק זיך אום, איך זיך נאך א שטיבל,
מען זעט נישט. ערשט ווען מען שמרענגט שטארק אן דעם בליק, דער-
זעט מען ערגיץ ווייט, טיף אין האריזאנט, א צווייט שטיבל.

מיר הייסן זיך פירן צום סאלאן, מיר ווילן מאכן א פראכע פון הירש-
ביינס פיעסע און פארנדיק מיט סולקים, זיינען מיר זיך, די גרופע אק-
טוארן, צונויפגעקומען פון פארשידענע זייטן צום סאלאן.

צוגעפארן זיינען מיר צו א גרויסן בלעכענעם גאלפאן, דאס איז גע-
ווען דער לאפינער מעאמער. נישט ווייט זיינען געשמאנען נאך א קליינע
צאל שטיבלעך צווישן וועלכן עס איז אויך געווען די שול און ווייטער,
ארומאונארום, לידיקע פעלדער ביו אין די ווייסע ווייטקייטן.

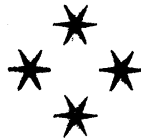
מיר וועלן שפילן מעאמער, אבער פאר וועמען? אזוי טראכט איך און
איך קוק פון אלע זייטן און ערשט נאך א וויילע, זע איך פון גאנץ ווייט,
וואו עס הויבן זיך ארויס בויער און צווישן זיי מערקט זיך א שטיבל און
אף א צווייטער זייט, ווידער בויער און ווידער א שטיבל און אזוי זיינען
די איינציקע שטיבלעך פון די קאלאניסטן צעשפרייט אף שבעה-ימים.

דער קאלאניסט ביי וועמען מיר זיינען איינגעשטאנען, האט אונדז
אויפגענומען מיטן גאנצן הארצן און געטיילט מיט אונדז פון אלעס וואס

ער האט פארמאגט און אין אונט, האט מען ווידער געשפאנט די סולקי
און מען האט אונדז אוועקגעפירט אהין, צום סאלאן.
מיר האבן איצט דעם פלאץ כמעט נישט דערקענט. אן אמתער יריד!
סולקים, וועגן און וועגענער און אינעווייניק, אין סאלאן, איז שוין פול
געפאקט מיט א צעשמרצלטן עולם און עס איז היימלעך און פריילעך אפן
הארצן און עס גלעט מיר די נשמה, דאס בילד, ווי אזוי אידן פון די
סטעפעס קומען זיך צוגויף בענקענדיקע און לעכצענדיקע נאך א לעבע-
דיק אידיש ווארט. ווי נאנט, ווי ליב און טייער זיינען מיר געווארן אט
א די וואוילע, ערלעכע און הארעפאשנע אידן!...

שוין לאנג האבן מיר נישט געשפילט מיט אזא הייליקן געפיל און ווי
דער עולם האט עס אויפגענומען! און נאכן שפילן, מען לאזט אונדז נישט
אוועק, מען מאכט ערשט א יום-טוב און מען פארברענגט אזוי ביז אינ-
דערפרי אין פריילעכער, דערהויבנדיקער שטימונג.

פון לאפין זיינען מיר צוריקגעפארן קיין בוענאס איירעס, און אנגעקור-
מען פונקט צום גערויש און הארמידער פון בוענאס איירעסער קארנאוואל,
וואס האט נאך די פייערלעכע אידילישע נעכט אין לאפין, מאדנע גע-
שפילט אף די נערוון...

זעקסאונפער ציקסמער קאפיטל

אָהרן לאַגער און אייזדאָר צוקערמאַן. — סאַלאַן „אַרפעאַן עספאַן“
גראַס. — באַריס טאַמאַשעווסקי. — אַקטיאָרן ווילן זיך פאַראייניקן אין
עס לאַזט זיך אויס אַ בוידעם. — מאַקס מאַרינאָוו דער אַרטיסטישער אַמאָר
פון „עקסעליאַר“. — איר האָב ענטהאַלטן צוליב אַ ראַס. — רעגנאַ
צוקערבערג אַלס „די חונטע“. — די מאַמע איז אַלט דרייסיק יאָר און
אירע פיר זין — נאַנצע 220 יאָר...

זוען איך בין צוריקגעקומען פון פראַווינץ, האָב איך אין ב. איירעס
געטראָפֿן צוויי אַקטואַירנדע טרופּעס.

איין טרופּע האָט געשפּילט מיט אָהרן לאַגער בראַש און די צווייטע,
— אונטער דער דירעקציע פון אייזדאָר צוקערמאַן. ביידע טעאָטערס האָבן
געשפּילט בלויז אין די זונטיק-טעג און אין ביידע טרופּעס, האָבן זיך
געפונען בלויז געציילטע פראַפעסיאָנעלע שווישפּילער.

פאַר מיר, איז אין ביידע טרופּעס קיין פּלאַץ נישט געווען, כאַטש
זיי האָבן זיך אין מיר גענויטיקט. דער פּאַקט איז געווען, אז מען האָט
מיך פשוט נישט געוואַלט צולאָזן צום פּסוק און מען האָט זיך נישט גע-
וואַלט ציילן מיט מיין ספּאַזש און נישט מיט מיינע אַרטיסטישע לייס-
טונגס-מעגלעכקייטן.

מאַכט זיך, אז עטלעכע יונגעלייט קומען צו מיר מיט אַ בשורה, אז
מען קאָן באַקומען דעם סאַלאַן „אַרפעאַן עספאַניאַל“ אָף פּיעדראַס און
זעענדיק אז קיינער זאָרגט זיך נישט וועגן מיר, האָב איך גענומען מיין
גורל אין אייגענע הענט און איך האָב געדונגען דעם סאַלאַן אויך אָף די
בלויזע זונטיק-טעג און צו מיין פּרייד, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז צווישן
די יונגעלייט זיינען פאַראַן פעאיקע און זיי וואַרפֿן זיך אַווי באַוואַוסט-
זיניק אונטער די טעאָטער-דיסציפּלין, און זיי באַטייען זיך צו לערנען און
מיר הויבן אַן מיט י. גאַרדינס „קעניג ליר“ און עס גייט אַ שיינע פאַר-
שטעלונג און מיר האָבן אַן אויספאַרקויפט הויז און אַווי שפּילן מיר עט-
לעכע וואַכן מיט זייער גוטע דערפאַלגן און די אידישע פרעסע רעדט וועגן
אונדז און זי האָט טענות צו מיר, פאַרוואָס איך גיב נישט בלויז גומן
רעפּערטואַר, אָבער מען לויבט מיינע לייסטונגען.

אין דעם סאלאן, האט זיך אגב אפגעשפילט אן עפיזאד, וואס איז כדאי דערמאנט צו ווערן.

מיר האבן געשפילט א מעלאדראמע, אין וועלכער איינער פון מיינע אמאטאָרן, דאָוידאָוויטש, האט געשפילט אַ פּרוּיען-הענדלער און ווען איך האב אַ שאַרפע סצענע מיט מיין פּרוי, קומט גראַד אַן דער פּרוּיען-הענדלער און איך דערשיי אים.

איך האב היפש לאנג איינשמודירט די סצענע מיט דאָוידאָוויטשן, אַכער ער האט ווייזט אים מורא געהאט פאַר דעם רעוואָלוער און ער קומט נישט אַרויף צו דער סצענע אף דער בינע.

אַזוי ווי ער איז נישט אונטערגעקומען אין צייט, איז אויסגעקומען, אַז איך האב דערשאַסן מיין פּרוי, וועלכע דאַרף נאָך דערשיינען אין פירטן אַקט, און דאַס האט מיך זייער דענערווירט און איך הויב אַן רופן: — פאַרוואָס קומט ער נישט אַרויף?

ערשט דעמאָלט האט זיך דאָוידאָוויטש באַוווּזן אף דער בינע, אַכער נישט ווי מען דאַרף קומען אף דער בינע, נאָר ער האט זיך גענומען שאַרן פון הינטערווילעכץ, כּוּרָא האַבנדיק ווייזט אים צו קוקן אפן רעוואָל-ווער און פון כּעס, האב איך גענומען אויסשיסן אף אים אַלע קוילן אין פּוס אַרײַן און פון דעם פּולווער האַבן זיך אַנגעצונדן זיינע הויזן און ער האט באַקומען אפן פּוס אַ קליינע וואונד.

דער פאַרהאַנג איז געפאַלן פאַר דער צייט און דער עולם האט גע-פילט, אַז עפעס איז דאָ נישט געווען אין אַרדענונג און איך האב זיך געגרייט געבן דאָוידאָוויטשן די אמתע פאַרציע, אַכער דערזעענדיק זיינע פאַרבּרענטע הויזן און די וואונד אף זיין פּוס, איז מיר פאַרגאַנגען דער כּעס.

איך האב אים באַצאַלט פאַר די הויזן און מיט דער וואונד האט ער זיך אַרומגעטראָגן אַ היפש ביסל צייט.

דערווייל האט זיך דערהערט אַ קלאַנג, אַז דער באַרימטער באַריס סאַמאַשעווסקי קומט קיין בוענאַס איירעס.

די ידיעה האט פּלוצלינג פאַרהאַיניקט אַלע אַקטיאָרן און איך האב באַלד דערזען, אַז געהיצט האַבן זיך נאָר די, וועלכע האַבן געוואוסט פּאַזיטיוו, אַז זיי וועלן נישט קענען זיין אין סאַמאַשעווסקיס טרופּע.

די אַקטיאָרן זיינען זיך צונויפגעקומען אין סאַלאַן, „גאַריבאַלדי“, אַהרן לאַגער האט גענומען אַ וואַרט און צוקערמאַן, וועלכער האט נישט גע-וואוסט פון פאַרלאַמענטאַריזם, איז אַרײַנגעפאַלן אין די רייד און מען האט גערעדט וועגן אייניקייט, וועגן אַלע פאַר איינעם און איינער פאַר אַלע און ווייל זיי האבן גערעדט מיט אַזאַ באַגייסטערטן „אידעאָליזם“, האב איך געוואָנט אַ שמעל צו געבן די פּראַגע: — און פאַרוואָס האט

איר מיך נישט געוואלט אריינעמען אין איינע פון די צוויי טרופעס, בעת
איך בין געקומען פון פראווינגץ?..
אף דער פראגע האבן זיי נישט געהאט קיין ענטפער, זיי האבן נאר
פארזיכערט, אז פון איצט און ווייטער, וועט שוין אלעס זיין גוט און
זוואויל, און מען דארף זיך פאראייניקן אלע אין איין גרויסן, חברים-קאא-
פעראטיון.

איך האב געפרואווט ברענגען א מוסטער פון ווארשעווער ארטיסטן
פאריין, ווי אזוי עס פירט זיך דארטן, אבער מען האט שוין נישט גע-
הערט מינע רייד, ווייל אויב א קאאפעראטיוו, דארף מען דאך באשטי-
מען די לוינען לויטן מארקעט-סיסטעם און יעדער האט געוואלט האבן אן
ערשטע מארקע און יעדער האט זיך געהאלטן פאר גדול און עס איז גע-
קומען צו א קריגעריי און עס האט שוין געהאלטן ביי א געשלעג און עס
זיינען געפאלן מיטן און עס האבן זיך איבערגעקערט שמילן און פון דער
פארזאמלונג איז גארנישט געווארן.

מ א ק ס מ א ר י נ א ו, וועלכער איז געווען סאמאשעווסקיס
באפולמעכטיקטער צו ארגאניזירן דעם סעזאן, האט באוויזן צו געווי-
נען פאר דעם אידישן מעאטער דעם שיינעם סאלאן, "עקסעלסיאר", וואס
געפינט זיך אין הארץ פון אידישן צענטר, טאקע כמעט אין צענטר פון
שמאט.

מארינאוו האט מיך איינגעלאדן און מיך אנגאזשירט צוזאמען מיט
מיין פרוי און כאטש די ריזיקע איז געווען זייער גרויס, איז מארינאוו
באלד צוגעשטאנען צו סאמאשעווסקיס פלאן, אפצושאפן די "באלעמע-
ראס", דאס ארומגיין מיט די בילעטן אין די הייזער און שלעפן די אידן
אף כח אין מעאטער אריין.

סאמאשעווסקי האט געמענהט, אז עס איז א דערנידעריקונג פארן
בינע-קינסטלער און פאר דער גאנצער מעאטער-פראפעסיע און מארינאוו
האט אים געגעבן רעכט און זיי ביידן קומט צוזושרייבן דער פארדינסט,
וואס עס זיינען אפגעשאפט געווארן די "באלעמעראס", וועלכע האבן גע-
פלעגט צו אימפאנירן שעדלעכע אינפלוענצן פון מאנכע מעאטער-באזו-
כער, אין שייכות צום רעפערטואר.

מארינאוו האט זיך בכלל אויסגעצייכנט מיט זיין ערנהאפטיקייט
און ערנסטער באציאונג צו דער קינסטלערישער פראפעסיע און ווייל מען
האט געקאנט בויען אף זיינס א ווארט, האט זיך דער מעאטער, "עקסעל-
סיאר" שנעל דערווארבן א פיינעם פרעסטיזש און די געשיכטע פון
אידישן מעאטער אין ארגענטינע, וועט דארפן אפגעבן מארינאוו זיין
פארדינסטן בכבודן פלאץ.

ווי נאך טאמאשעווסקי איז אנגעקומען, האב איך שוין געהאט איבער-
צולעבן א טיפן ווייטיק.

איך בין א מענטש וואס קען נישט די מלאכה פון „שמופן זיך“ און
פאר טעאטער, איז דאס א גרויסער חסרון. כאס טעאטער דארף מען האבן
עלנבויוגס און ווייל איך האב עס נישט געהאט, האב איך נישט מיטגע-
האלטן מיט אלע, וועלכע זיינען אנטקעגנגעפארן צו דער שיף און באלד
אויפגענומען דעם גאסט אף א ספעציעלן אופן, נאך איך בין ערשט
אפצומארגנס אוועק אין האטעל פון „פרידמאן און פוקס“ אף אוריבו-
רו 650, וואו טאמאשעווסקי איז איינגעשטאנען און דארט האב איך שוין
געטראפן אונדזער גאנצע טרופע און מען האט שוין גערעדט וועגן ראלן
און זיי האבן זיך שוין געהאט אויסגעבעט „גומע געלענערס“...

טאמאשעווסקי, פון וועמען איך האב אזויפיל געהערט און פון ווע-
מענס פיעסן איך האב אמאל געמאכט א פיין לעבן, האט זיך געהאלטן
זייער ווירדיק און שוין זיין פערזענלעכקייט האט ארויסגערופן רעספעקט.
מיט דעם מאן פון אמעריקאנער, האט ער מיר געמאלדן, אז זיין דעכוט-
אויבהונג וועט זיין טשיריקאוו פיעסע „די אידן“ און ער פרעגט
מיד צי איך קאן די פיעסע און אין וועלכער ראל, איך וואלט זיך בעסער
געפילט.

גלויבנדיק, אז טאמאשעווסקי אליין וועט אוודאי אויפטרעטן אין דער
ראל פון זייגערמאכער, האב איך זיך געפילט אין פארלעגנהייט און איך
האב געענטפערט, אז דאס פארטיילן די ראלן איז די זאך פון רעזשיסאר;
ה, האט ער מיר געגעבן די ראל פון דאקטאר און ערשט דערנאך. בא
דער דריטער פראכע, ווען עס איז געקומען צו מיין סצענע, האט מיר
טאמאשעווסקי געפאטשט בראווא און ער האט געמאכט מיט מיר א
שמועס, פון וועלכן איך האב זיך דערוואוסט, אז קאלעגן פון טרופע
האבן אים עפעס געזאגט וועגן מיר און היינט האט ער זיך איבערצייגט
פונקט דאס פארקערטע...

פארשטייט זיך, אז אין די זוימערדיקע אויפירונגען, האב איך גע-
שפילט די צווייטע וויכטיקסטע ראל נאך טאמאשעווסקי.

נישט לאנג נאך טאמאשעווסקים אנקומען, איז אויך אנגעקומען רע-
נינא צוקערבערג, די וואונדערלעכע אידישע פרימאדאנע, וועלכע איך
האב נאך געקענט פון לעמבערג אלס קליין מיידל און אונדזער לאנגיערי-
קע באקאנטשאפט, האט אונדז פארבונדן מיט א געפיל פון קרובהשאפט,
און אונדזער באגעגעניש איז ארגענטינג, איז געווען א ווארעמע און
א פאמיליער-הארציקע.

די טאלאנטפולע אידישע פרימאדאנע איז אויפגעטרעטן אין טאמא-
שעווסקים אפערעטע — „די חונטע“ און טאמאשעווסקי האט צוגעגרייט

די אויפירונג מיט פארנעם און שוואונג און רעגנא צוקערבערג האט ארויסגעשטראלט מיט איר ראל און איך האב זיך איבערצייגט, אז אין משך פון די יארן איז זי א סך רייפער געווארן און זי איז ווייטער גערען די איינציקע אמת אידישע פרימאדאנע מיט אלע מעלות.

אין דער אפערעטע „די חונטע“, האט רעגנע פיר זין. די פיר זין זיינען געשפילט געווארן פון טאמאשעווסקין אלס עלצטער זון, מא-רינאו — דער צווייטער, סאמועל בלום — דער דריטער און איך האב געשפילט דעם יונגסטן זון.

על פי השבון (און אידן האבן זיך נישט געשעמט צו השבונען), זיינען די פיר זין צוזאמען אלט געווען אן ערך פון 220 יאר און די רייצנדע מאמע זייערע, האט אויסגעזען ווי א יונגע קעניג פון א יאר דרייסיק, ווייל טאמאשעווסקי האט געפאדערט, אז רעגנא זאל זיך נישט פארגריי-מירן מיט אן אלט פנים.

מיר איז בא דער אפערעטע אויסגעקומען צו זינגען מיט רעגנאן א דועט, וועמענס אינהאלט איז — ווי די מאמע דערמאנט זיך וויפיל זי איז אויסגעשטאנען און זי האט געליטן פון מיינע פאקעלעך און מיינע מאזעלעך... און איך, דער אכט און פערציק יעריקער זון, האב זיך גערען וויגט אין שוים פון מיין יונגער רייצנדער מאמע... אלע מיינע פריינט ווינטש איך נישט קיין ערגערע מאמע...

פונדעסטוועגן, מיט די אלע אבסורדן פון טאמאשעווסקיס פיעסן-שנים, איז די פארשטעלונג געווען א געשמאקע און האט שטארק אויסגענומען. טאמאשעווסקי אליין, האט זיך זייער שטארק אויסגעצייכנט אלס דער עלצטער זון, א חזן, און עס איז זיכער געווען א גרויסע עולה פון די ב. אירעסער רעצענוענטן, וואס זיי האבן טאמאשעווסקין אזוי אומ-ברחמנותדיק אראפגעריסן, ווייל נאך אלעס, האט טאמאשעווסקי גאר גרויסע פארדינסטן פאר דעם אידישן מעאטער, סיי אלס אקטיאר און נאכמער, אלס דירעקטאר, וועלכער האט די גרעסטע קינסטלער אריבער-גענומען קיין נארד-אמעריקע, אנהויבנדיק מיט שילדקרוימן און צו לעצט — אויך די ווילנער טרופע, מיט וועלכער ער האט דערליטן דעם גרעסטן מאטעריעלן קלאפ, נאך וועלכן ער האט זיך מער נישט געקאנט אויפ-ריכטן...

זיבאונפער צייקסטער כאפיטל

קארדאבא און מענדאסא. — צוריק אין „קיאטא“ און „כאפאנעו“.
— א טרופע פון בלוז אלטע אקטיארן. — מאריץ און מינא אקסלראד.
— איד פון שפילן דעם יונגענמאן. — איד ניי אריבער צום „אלימ
פא“ — לאים קרעמער און באריס אויערבאד. — איד ארבעט מיט
סידען, ער זאל ברענגען יצחק דייטש. — „דער אנטלאפענער סאלדאט“.
— דייטש ראטעוועט זיך מיט נעבירטיקס „קינדעריארן“ — מיר פארן
מיט דייטשן אף דער פראווינץ. — אקסלראד ברענגט אן אפערזוינגער
אין „עקסעליאר“ — מיר האבן שוין א פאריין און איד שמעל אפ דן
זידערייען פון א דירעקטאר.

דער מעצמער-רעש אף דער גאס קארענמעס האט אויפגעהערט.
נעבן מעצמער „עקסעליאר“ איז שמיל געווארן און פארשטימט זיינען
געווארן די שיינע מענער פון אידישע פרימאדאנעס און די אידישע נגונים.
מיר האבן זיך ווידער פארמירט א טרופע און ארויסגעלאזן זיך אף
דער ארגענטינער פראווינץ, וועלכע מען מאכט דורך אין א דריי פיר
וואכן, ווייל געצילטע שמעט זיינען בלויז פארען, וואו עס געפונען זיך
אידישע ישובים.

מיר זיינען געווען אין קארדאבא און אין מענדאסא, וואו די אידן
קומען בלויז אין די זונטיק-מעג אין מעצמער און א גאנצע וואך דארפן
מיר זיצן און ווארמן אפן זונטיקדיקן קוילעטשל...

אזוי האבן מיר דורכגעמאכט די רייזעס איבער צענטראל-ארגענטי-
נע, ביז מיר האבן זיך פארשטויבטע און אויסגעמאטערטע אומגעקערט
צוריק קיין בוענאס איירעס, וואו מיר זיינען ארומגעגאנגען פוסט-און-פאס
און גרופקעס-ווייז געזעסן אין די קאפעען „קיאטא“ און „כאפאנעס“...
ענדלעך, ווי די שאסן פון דינאמיט-אויפרייסן ציען די אויפמערקזאם-
קייט פון די קאלאניסטן, אז א טרופע איז געקומען אין דעם קאלאניס-
טישן שמעטל, אזוי האט אונדז אויפגעריסן פון דער אפאטיע די ידיעה,
אז מינא אקסלראד קומט קיין ארגענטינע.

אין די קאפעען „קיאטא“ און „כאפאנעס“ האט זיך אנגעהויבן רעשן,
אקטיארן האבן אנגעהויבן טרעפן וועמען מאקס מארינאו וועט יא א-
נאזשירן און וועמען גישט און אין דער אידישער גאס האט זיך אנגע-
הויבן פילן די אידישע מעצמער-אממאספערע.

מאָס מאַרינאַוו, וועלכער האָט ווייטער אָנגעפירט מיט דער אַדמי-
ניסטראַציע פון „עקסעלסאַר“, האָט מיך איינגעלאָדן און באלד אָפּגע-
מאַכט, אָנגאַזשירנדיק מיך מיט מיין פּרוי און איך ווייס נישט ווי אזוי
עס איז געשען, אַז מאַרינאַוו האָט דעמאָלט אָנגאַזשירט אַ מרופע פון
בלויז עלטערע אַקטיאָרן, ווי לאַגער מיט דער פּרוי, איך מיט מיין פּרוי,
מאַרינאַוו אליין, סאַמועל כלום, בערשאַ בעקער און די יונגערע אַרטיסטן
האַבן זיך אַרומגעדרייט אָן אַרבעט.

ווען איך האָב מאַרינאַוו געפרעגט פאַרוואָס ער אָנגאַזשירט נישט
סאַמערסאָנען, מיר זאָלן כאָטש האָבן איין יונגערמאַן אַף דער בינע, האָט
האַט ער מיר דערקלערט, אַז ער ווייסט אליין וואָס ער טוט...

ענדלעך זיינען אָנגעקומען די געסט, מאַריין און מינאַ אַקסלאַרד.
אַקסעלאַרד האָט פאַר אונדז פאַרגעלייענט די ערשטע פיעסע און
גענומען פאַרטיילן די ראָלן און אַלץ איז געגאַנגען גוט, ביז עס איז גע-
קומען צו מיין ראָל, וועלכע האָט אומבאַדינגט באַדאַרפט געשפּילט ווערן
פון אַ יונגן מאַן.

אַקסלאַרד קוקט זיך אום. אַט כאַפּט ער אַ קוק אַף לאַגערן, אַט אַף
מאַרינאַוו און אַט מעסט ער מיך אַפּ פון אויבן ביז אַראָפּ און ענדלעך
גיס ער אַ פּרעג: — זאָגט מיר, איך בעט אייך, — ווי אַלט קאַן זיין
די דאָזיקע מרופע?...

דער טרויעריקער וויץ האָט אַרויסגערופן אַ מאַמענטאַנעם שמייכל,
אַבער באלד זיינען מיר צוריק אַריין אין ערנסט און נישט האַכנדיק
וועמען צו געבן אַ יונגע ראָלע, האָט ער אונדז מושמירט און צוגעפאַסט
די ראָלן לויט אונדזערע פיגורן און ווייל די אַנדערע האָבן שוין געהאַט
נישטקשהדיקע באַלעבאָטישע בייכלעך, האָט ער געלייגט די האַנט אַף
מיר און מיך אויסגעקליבן פאַר דעם יונגענמאַנטישן, אַז איך זאָל שפּילן
דעם חתן אין פּראַק-אַנצוג, צו וועמען מען שמעלט צו אַ יונג מיידל אין
אַ חופּה-קלייד, זי זאָל זיין מיין כלה...

איך האָב זיך געוואַלט אַרויסדרייען פון דער ראָל, אַבער עס איז דאָך
פאַרט נישט געווען קיין אַנדערער און איך האָב געמוזט אָנגיין מיט דער
אַרבעט, ביז עס האָט זיך דערעפנט דער „אַלימפּאַ“-מעאָטער און איך
האַב זיך קוים איינגעבעטן באַ מאַרינאַוו, אַז ער זאָל מיך באַפּרייען פון
אַפּמאַך, ווייל איך פיל זיך דאָ נישט גוט און ער האָט מיר צוליב גע-
טאָן, און מען האָט מיך באלד אויפגענומען אין „אַלימפּאַ“.

דער סעזאָן אין „אַלימפּאַ“ איז דערעפנט געוואָרן מיט די געסט —
לואיס קרעמער, באַריס אויערבאַך און דאַזאָ וואַלערשטיין, מיט דער כאַ-
דאַקטער-שושפּילערן נעטי האַפּמאַן.

די געסט האבן אנגעהויבן מיט דער פיעסע „די דריי כלות“, אין וועלכער איך האב געהאט א ראל, וואס האט מיר געגעבן א געלעגנהייט, אז איך זאל זיך אויסצייכענען נישט ווייניקער פון די אמעריקאנער געסט. לואיס קרעמער האט אויפגעפירט פארשידענע פיעסן, צווישן וועלכע עס האבן זיך אויך געפונען בערקאוויטשעס „מאשקע חויר“ און ש. אשם „מאמקע גנב“, ראלן וועלכע האבן קרעמערן דווקא נישט אזוי געפאסט, דערפאר האט ער אבער אויסערגעוויינלעך געגלאנצט אין דער ראל פון א קארגן ליטוואק, אין דער מעלאדראמע „ניווארק ביינאכט“. ער האט דעם טיפ אזוי קינסטלעריש כאראקטעריזירט און אזוי פוין, מיט אזויפיל קינסטערישער אינדיווידואליטעט אינטערפרעטירט, אז עס איז נאר געווען צו באדויערן, וואס א קינסטלער גיט אוועק אזויפיל נשמה און שעפעריש-קייט פאר א ווערטלאזער מאכערייקע...

די געשעפטן זיינען אפילו געווען גאנץ גוטע, נאר דער אונטערנע-מער א. מידע, האט זיך עפעס צעקריגט מיט זיינע געסט און אזוי ווי אין עקסעלסיאָר האבן שוין דעמאלט אקטואירט יאָזעף שיינגאלד מיט זיין פרוי און זיי האבן זיך אויך אין עקסעלסיאָר צעקריגט, האט מידע געמאכט א קאמבינאציע און פארענדיקט אף שנעל מיט זיינע געסט און אריינגענומען שיינגאלד מיט זיין פרוי.

שיינגאלד האט נאך געהאט צו פארבלייבן א קורצע צייט און איך האב אנגעהויבן צורייזן מידען, ער זאל ברענגען דעם גאט-געבענטשמין זינגער יצחק דייטש.

כאָטש די פריינטשאפט צווישן מיר און יצחק דייטש, איז שוין היפש-לעך געהאט אפגעקילט געוואָרן, האט זי זיך אבער צוריק דערווארימט, ווען דייטש האט מיר אנגעהויבן שרייבן זיינע ברייולעך און די דעראינע-רונגען אן אונדזער אמאליקער פריינטשאפט, האבן געווירקט אף מיר, אז איך זאל עפעס טאן פאר אים.

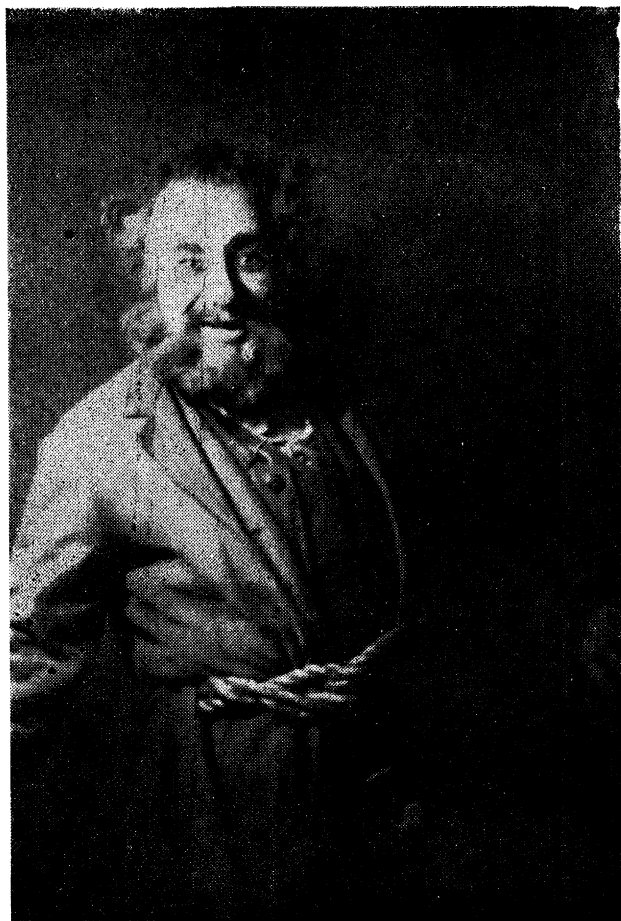
איך האב מידען נישט געגעבן קיין רו. איך האב דייטשן פארגע-שטעלט אלס א אידישן קארווא און איך האב אים רעקאמענדירט מיט דער הונדערט-פראצענטסיקער זיכערקייט, אז יצחק דייטש, וועט מיט זיין מתקוותדיקן זינגער, דעראבערן די הערצער פון דעם היגן אידישן מעט-סער-עולם.

גרויס איז אבער געווען מיין אנטווישונג, ווען דייטש איז אנגעקומען און איך האב זיך דערוואוסט, אז אלס דעכום-פיעסע גייט ער אויפירן די אפגעריבענע אלטפרענקישע מאכערייקע „דער אנטלאפער סאלדאט“. מיין אנטווישונג איז געווען גרויס, ווייל עס האט מיר נישט געקאנט איינ-פאלן, אז יצחק דייטש וועט גיין אויסשמידן זיין גורל אין דער נייער וועלט, אין דעם ווייטן לאַנד, מיט אזא מין אפגעריבענער פיעסע, אין וועלכער איך

אין מענטער "קאלימער"

ב. פאלעפאדע צייכנמ זיך אויסערגעוויינלעך אויס אין
דער ראל אלס "קברן" אין דער גרויסער אויפ-
רונג פון "יאשע קאלב", אונטער דער רעזשי
פון מאריס שווארץ.

פון ב. פאלעפאדע אין דער קונסטיראל אלס „קברן“ פון
„יאשע קאלב“, אויפגעפירט פון מאָריס שוואַרץ אין
טעאָטער „קאָליסעאָ“ אין ב. איירעס, 1933.

האב אין פארויס געזען זיין זיכערן דורכפאל.
 אויך מידען איז נישט געפעלן דייטשס אַפּקלויב פאַר זיין דעכום און
 ער האָט רעאַגירט אַף זיין אופן, דורך אָנהויבן באלד די רעקלאַמעס פאַר
 לעאַניד סאַקאַלאָוו, וועלכער האָט באַדאַרפֿט קומען ערשט נאָך דייטשס
 גאַסטראָלן.

מיין זיכערקייט, אז דייטש וועט דאָ האָבן אַ קאַלאַסאַלן דערפאַלן,
 האָט דערליטן אַ גרויסע אַנטווישונג. עס האָט נישט געהאַלפֿן דייטשס
 זיסע פּיאַנאַ-זינגען, נישט זיינע מייסטערהאַפּטע קרעשצענדאַס און נישט
 אַלע זיינע וויכירנדיקע נשמהדיקע סענטימענטן, יצחק דייטש האָט גע-
 ליטן אַ מוראדיקן דורכפאַל און קיינער נישט ווי איך, האָט מיטגעפּילט
 דעם טיפֿן צער פֿון דעם דורכגעפאַלענעם סוכמעלן קינסטלער און איך בין
 אים דאָ אין זיינע שווערע טעג, בייגעשטאַנען מיט ראָט און טאַם.
 מיטן אַנקומען פֿון לעאַניד סאַקאַלאָוו, האָט דייטש געמוזט אויפהערן
 שפּילן און איר, וואָס איך האָב אַזויפּיל געהאַלפֿן אז ער זאָל קומען קיין
 אַרגענטינע, האָב געפּילט אַף זיך אַ חוב צו אים און איך האָב זיך אַרומגע-
 פּירט מיט אים, איך האָב געזוכט אים צו פאַרהאַנדלען פאַר אַן אַנדערע
 טרופּע און דעם ערשטן אַפּשניט האָב איך באַקומען פֿון צוקערמאַנען, דעם
 דעמאָלטיקן אַדמיניסטראַטאָר פֿון מעאַטער „אַמבּו“.

— וואָס ווילט איר פֿון מיר? ער איז דאָך דורכגעפאַלן אין אַלימפּאַ,
 — האָט צוקערמאַן געהאַט צו מיר טענות...

איך בין אַוועק צו ס י י מ א נ ע ז, דעם באַלעבאַס פֿון מעאַטער
 אַמבּו, און אים האָב איך דווקא יאָ באַוווּזן צו איבערצייגן און ער האָט
 אַפּגעמאַכט, אז דייטש זאָל פאַר אַ נישט גרויסן פּראַצענט אויפטרעטן אין
 אַמבּו, אין דעם אַפּערעטן-רעפּערטואַר, מיט אַסתר פּערלמאַן בראַש.

אין מעאַטער „אַמבּו“ האָט זיך יצחק דייטש שנעל רעהאַביליטירט.
 ער האָט אָנגעהויבן אַרויסגלאַנצן מיט זיינע ראָלן און באלד האָט זיך
 נאָך געמאַכט, אז ער האָט אויפגעפירט די אַפּערעטע „רומענישע חתונה“,
 אין וועלכער עס איז אַריינגעפאַסט געוואָרן אַ ליד פֿון מ. געבירטיק, מיטן
 נאַמען „קינדער יאַרן“ און ער האָט מיט דעם ליד אַזוי שטאַרק אויסגע-
 נומען. אז די פּיעסע איז געגאַנגען אַ לאַנגע צייט מיט גאָר גרויסע איי-
 נאַמעס און יצחק דייטש איז געוואָרן באַרימט און די זעלבע אַפּערעטע
 וואָלט נאָך געווען געקאַנט גיין און גיין, ווען דאַס מעאַטער זאָל נישט
 געווען האָבן אַפּגעמאַכט פּריער מיט רודאַלף זאַסלאָוסקי, וועלכער איז
 געקומען און אַרויסגעשמופּט די אַפּערעטע מיט יצחק דייטשן פֿון מעאַ-
 טער אַמבּו.

רודאַלף זאַסלאָוסקי, האָט מיט זיין „טביה דעם מילכיקן“ זייער
 שטאַרק אויסגענומען, אַבער די אַנדערע פּיעסן זיינע, וועלכע זיינען טאַקע

אויפגעפירט געווארן אף א פיינעם קינסמלערישן אופן, זיינען זיי אכער נישט געווען צוגענגלעך פאר דעם עולם וואס פלעגט באזוכן דעם אמבו- מעצטער און יצחק דייטש האט געמוזט צוקוקן, ווי זאמלאווסקי שפילט פאר ליידיקע בענקלעך אין דעמעלכן מעצטער, וואו ער, דייטש, וואלט געקאנט שפילן זיינע אפערעטעס פאר פולגעפאקטע סאלאנען.

אויך אין אלימפא האבן זיך געענדיקט די גאסמשפילן פון ל. סאקא- לאו און דאס מעצטער האט זיך פארמאכט און חוץ פון עקסעלסארא, וועלכעס האט נאך אנגעהאלטן מיטן סעזאן, זיינען די אקטיארן פון די אנדערע מעצטערס ארומגעגאנגען שלינגזאן-שלאנג, ביז יצחק דייטש האט מיט אונדז ארגאניזירט א טרופע און מיר האבן זיך אוועקגעלאזן אף דער פראווינץ.

זעענדיק, אז עס האט זיך פארמירט איין טרופע, האבן זיך אויך אנ- דערע גענומען ארגאניזירן און עס איז באלד געווארן א צווייטע טרופע מיט ל. סאקאלאוו בראש און צוויי טרופעס האבן זיך גלייכצייטיק ארויס- געלאזן אף דערזעלבער פראווינץ-ליניע און אידן פון דער פראווינץ, האבן נישט געוואוסט פאר וועמען פון די צוויי טרופעס צו באהאלטן די אף דער פראווינץ קארנע סענטן...

אונדזער טרופע האט דורכגעמאכט דעם „פראווינץ-מאנעוור“ אין די ברענענדיקע היצן, פארנדיק פון שטאט צו שטעטל און אין די קלענערע שטעטלעך, איז דאך גאר געווען א מחיה, ווייל מען קאן ארומגיין כמעט גאקעט און מען דארף נישט דעם קאלנער, וואס וואלט אונדז פשוט דער- שטיקט. מען גייט זיך ארום אין א פידזשאמע און שטעק-שיך, אזוי ווי די שטעטלשע באלעבאטים און באנאכט, גייט מען אריין אין די אנגע- גלימע גאלפאנעס און מען שפרייט א ביסעלע קונסט...

סוף כל סוף, ווי געוויינלעך, מיט גרעסערע אדער קלענערע פארדינסטן, אדער צומאל גאר מיט א דעפיציט, מוז מען זיך דאך אומקערן אין דער הויפטשטאט, און אט זיינען מיר שוין ווידער אין בוענאס איירעס, מיר זיצן שוין ווידער אין די קאפע-הייזער אין גרופקעס, מען קיבעצט זיך און מען זאגט זיך וויצן און מען דערציילט זיך אנעקדאטן און פארשידענע מעצטער-עפיזאדן און עס פעלן אויך נישט קיין רכילותלעך און א ווארט מיט א ווארט, ווערט א קריגערדי און מען הויבט זיך אן זידלען און זיי- טיקע מענטשן זעען און הערן און זיי טראכטן זיך: — אט דאס זיינען די אידישע אקטיארן!...

עס האט שוין אפילו עקזיסטירט אן אקטיארן פאריין, אכער אין אן אומגליקלעכער שעה איז ער געבוירן געווארן און מען האט אים באלד נאך זיין געבורט געזוכט צו צעשמערן סיי פון אינעווייניקסטע שונאים

זוי פון דרויסנדיקע, וועלכע האָבן געהאט אַן אינטערעס, אונטערצוגראַפֿן די עקזיסטענץ פֿון פֿאַריין.

אַ גרויסן רושם האָט דעמאָלט געמאַכט די אונטערנעמונג פֿון פֿאַריין, וועלכער האָט דורכגעפֿירט אַ גרויסן גאַלדפֿאַרן-אַוונט, מיט דער באַטייליקונג פֿון דער גאַנצער אַקטיאָרן-משפּחה. דער עולם האָט זיך וואָרים אָפּגערופֿן, דער טעאַטער איז געווען פֿול געפּאַקט און די הכנסה איז גע-זוען אַ גרויסע און די פֿאַרוואַלטונג האָט געהאט אַרבעט, אַ סך מיטגלי-דער האָבן געליטן נויט און מען האָט באַדאַרפט העלפֿן און אויך גאַס-ראַליאַרן וואָס זיינען דורכגעפֿאַלן, האָט מען באַדאַרפט העלפֿן, זיי זאַלן האָבן אַף הוצאות אַוועקצופֿאַרן פֿונדאַנען זיי זיינען געקומען... און דאָך, טראָץ די אַלע שיינע אַרבעטן, האָט דער פֿאַריין נישט לאַנג עקזיסטירט.

מען האָט אַזוי לאַנג אונטערנעגראַפֿן זיין עקזיסטענץ סיי פֿון אינע-ווויניק ווי פֿון דרויסן, ביז ער איז צעשטערט געוואָרן און עס איז אַפֿילו גישט געבליבן קיין זכר נאָך אים...

אַבער דערווייל, האָט נאָך דער פֿאַריין עקזיסטירט און לויט זיינע רעגלאַמענטן זיינען געשלאָסן געוואָרן די אַפּמאַכן און עס האָבן זיך פֿאַר-מירט טרופּעס פֿאַר דריי טעאַטערס.

מידע האָט ווידער באַקומען דעם „אַלימפּאַ“, סיימאַן האָט ווייטער געהאַלטן דעם אַמבו און דעם מיוחסדיקן „עקסעלסיאַר“ האָט באַקומען מאָרים אַקסלאַראַד.

אַקסלאַראַד איז געוואָרן דער דירעקטאָר פֿון טעאַטער און מאַרינאַוו האָט ווייטער געפֿירט די אַדמיניסטראַציע און מאַרינאַוו האָט מיך אנגאַ-זשירט און באַלד האָבן זיך אַלע דריי טעאַטערס דערעפּנט מיט פֿאַרשי-דענע סטאַר-געסט, אַבער אין דעם סעזאָן, האָט זיך דער עקסעלסיאַר געשטעלט העכער פֿון די אַנדערע טעאַטערס, באַציענדיג פֿון דייטשלאַנד אַ אידישן אַפּערן-זינגער, וועלכער האָט דאָ באַדאַרפט ווערן דער אַפּע-רעטן-שווישפּילער.

דער אַפּערן-זינגער זשאַבֿינסקי, האָט צוגעגרייט אַן אַפּע-רעטן-אויפֿירונג מיט אַ גאַר גרויסן אייראָפּעאישן פֿאַרנעם, ער האָט אויפֿ-געפֿירט די וועלטלעכע אַפּערעמע „דער לעצטער וואַלצער“ פֿון קאַל-מאַנען, און עס איז באַמת געווען אַ נחת פֿאַרן פּיינפֿילנדיקן טעאַטער-ליבהאַבער צו הערן אַפֿילו כלווי די פּרעכטיקע מוזיק, צום באַדויערן, איז אַבער די אויפֿירונג דורכגעפֿאַלן, ווייל צו פּיין איז זי געווען און דעריבער גישט צוגענגלעך פֿאַר די ברייטערע קרייזן פֿון אידישע טעאַטער-באַזוכער. דרכגעפֿאַלן דער פּיינער פּרוואַוו, האָט אַקסלאַראַד אָנגעהויבן „קיניגן“ אַף זיין אָפּן; ער האָט אַרויסגעשליעפּט פֿון זיינע אַרכיוון דעם אַלמ-פּרענ-

קישן רעפערטואר און ער אליין האָט זיך גענומען די רעזשי, מיט וועלכער ער האָט אָנגעפירט אָף אַ ווילדן אופן, ער האָט געזידלט און געשריגן און געשאַלטן און וויי איז געווען צו דעם שוישפילער פון טרופע, אָף וועמען אַקסלראַד האָט געטראָגן אַ בייז האַרץ..

איינמאַל, בעת אַ פּראַכע, האָט זיך מאַרים אַקסלראַד פּלוצלינג אַן אַ פּאַרוואַס, גענומען שרייען און זידלען און ביי דער געלעגנהייט, האָט ער אָנגעהויבן זידלען אויך דעם אַקטיאָרן פּאַריין מיט די ערגסטע זלולילם און דעמאַלט, האָב איך, אַלס דעלעגאַט פון פּאַריין, אָפּגעשטעלט דעם דירעקטאָר און אָנגעהויבן נאָך העכער שרייען און אים צורעכט-ווייזן, אַז ער האָט נישט קיין רעכט צו זידלען אונדזער אַרגאַניזאַציע.

אַלע חברים האָבן זיך דערשראַקן און זיי האָבן זיך אָפּגערוקט יעדער אין אַן אַנדער ווינקל, ריכטנדיק זיך, אַז דער סקאַנדאַל וועט זיך נאָך פּאַר-גרעסערן. געווען איז עס אַכער אַנדערש. אַקסלראַד איז שטיל געוואָרן; ער איז געווען ווייס ווי קאַלך און ממש געשטאַנען אַ ציטערנדיקער און ענדלעך, נאָך אַ וויילע, קומט ער צו און פּרעגט מיך: — סעניאָר פּאַלע-פּאַדע, קאָן מען פּאַרזעצן די פּראַכע?

— יא, הער אַקסלראַד, מען קאָן פּאַרזעצן די פּראַכע; — האָב איך מיטן זעלבן טאָן אָפּגעענטפּערט.

דאָס איז געווען דער כּוח פון אַקטיאָרן פּאַריין, וואָס האָט מיך גע-שטאַרקט, צו קענען אָפּשטעלן די אומגערעכטע זידלערייען פון אַ די-רעקטאָר.

ווידער האָט זיך דער מעזאַן געענדיקט און ווידער איז געקומען די סדרה — פּראַווינץ-שמעט און שמעטלעך, נאָר דאָסמאַל האָבן מיר גע-האַט אַן אויסערגעוויינלעך אינטערעסאַנטע ריזע מיט מינאַ אַקסלראַד בראַש, די דערפאַלגן זיינען געווען אַ סך גרעסער ווי מיר האָבן געקאַנט דערוואַרטן און געזעטיקט מיט דעם מאַראַלישן און מאַטעריעלן דערפאַלג, האָבן מיר זיך ווידער אומגעקערט אין הויפּטשטאָט און צוריק ארויפגע-צויגן אָף זיך די שטאַטישע האַרטע קעלנער און קראַוואַטן — ציווילי-זאַציע...

נאָך אינוועלבן טאָג פון אונדזער אַנקומען אין כ. איירעס, האָב איך געהערט, אַז די אַקטיאָרן זיינען זיך צעפּאַרן; די אַלימפּאָ און די אַמבּו-טרופעס זיינען אַוועק אין אַנדערע פּראַווינצן און עס איז נישטאַ מיט וועמען צו ריידן וועגן געשעפט, מען מוז וואַרטן, ביז די פּאַראַינטערעסירטע געשעפט-פירער און אונטערנעמער וועלן לאָזן הערן זייער וואַרט.

אכטאונפערציקסטער קאפיטל

א הייליקע בשורה פאר מיר, מארעווסקי קומטן — אברהם מאד רעווסקי אלס רעזשיסאר און אקטיאר. — צילי טעקס אלס „קאנסולעאָ". — די פרייד פון שפילן קונסט־טעאָטער. — לעאניד סאָקאלאָוו און ננע סיאַ נינינאָ. — נינינאָ אלס „ציפקע פייער" און אַדאַלף שטרייטמאַן אלס „כאַצקעלע כל־בוניק". — א „כאַמבע" וואָס האָט נישט געכאַמבעט. — יאַזעף שייננאַלד מיט אַן אויסלענדישער טרופע. — סאַמבערג, דער פּאַלעס־אַקטיאר. — פינף סטאַרן מיטאַמאַל. — „נייט אַראָפּ פֿון דער בינע, ווייל איר ברענט מיר אומזיסט די עלעקטריק..." — מיר פאַרן קיין טשילע.

די איבערלעבענישן אין משך פון עטלעכע יאָר אין אידישן טעאָטער אין אַרגענטינע, האָבן געווירקט שעדלעך אָפּ מיין עמפינדלעכקייט פאַר בעסערן רעפערטואַר, ווייל פאַרשידנאַרטיק איז דאָ געווען דער זיג־זאָג־וועג פֿון אידישן טעאָטער רעפערטואַר און איך האָב געמוזט אין אלעם מיט־טאַנצן אין רעדל; פֿונדעסמוועגן, אין איינוואַמע מינוטן, ווען איך האָב זיך אַריינגעטראַכט אין מיין לעבן אָפּ יענער זייט ים, האָט מיך אַרומ־געכאַפט אַ בענקעניש נאָך דעם שענערן און בעסערן פֿון אידישן טעאָטער און איך האָב אין האַרצן געהאַפט, אַז עס זאָל נאָך קומען אַ שטיקל צייט, ווען איך וועל ווידער קענען שפילן טעאָטער, אזוי ווי איך האָב געשפילט אין די גאַלדענע צוויי יאָר אין וואַרשעווער צענטראַל־טעאָטער.

און מיין האַרציק געבעט איז באַפֿרידיקט געוואָרן.

ווי אַ גרויסע און הייליקע בשורה, איז פאַר מיר געווען די ידיעה, אַז מידע ברענגט אַריבער דעם קינסטלער א. מאַרעווסקי און איך האָב נאָר מורא געהאַט, אַז מידע, וועלכער איז אָפּ מיר זייט אַ צייט געווען ברוגו, ער זאָל מיך נאָר נישט בראַקירן דערפֿאַר.

מידע האָט זיך אַבער נישט גערעכנט מיטן רוגו, ער האָט מיך גע־לאָזט רופן און מיך אַנגאַזשירט און געציילטע טעג שפעטער, איז סאָ־רעווסקי מיט אונדז צוגעטראָטן צו דער ערשטער פּראַבע.

די דעבומ־פּיעסע איז געווען „שמאַמעס" פֿון ה. ליוויק.

אברהם מאַרעווסקי האָט אַרויסגעוויזן אַן אוצר מיט געדולה, כאַס אַיינשטודירן די ראָלן מיט דעם טיפּזיניקן אינהאַלט פֿון ליוויקס פּיעסע.

ער איז נישט מיד געווארן קעגלנדיק מיט אן אקסיאר, וואס איז אלעמאל גענויגט געווען און אריינגעמאן געווען אין דער מאכערייקע, ביז ער האט פון אים ארויסבאקומען דעם מאקסימום פארשמענדעניש פאר דער ראל פון ליוויקס פיעסע.

מארעווסקי האט נישט ווי די אמעריקאנער סטארס, געזוכט בלויז אליין אויסצונעמען און דערמיט שוין זיין צופרידן; ער האט געארבעט שווער און אומדערמידלעך, אז אלע ראליסמן זאלן אויסנעמען און עס זאל ארויס א גאנצקייט פון אן איינהיימלעך אויסגעארבעטן ספעקטאקל.

דאסמאל, האט מידע געהאט דעם מעאטער אַמבו און ער האט דאָס מאל אויך געהאט א ספעציעלע טרופע וואָס האָט זיך אין גרויסן רוב געפאסט פאר בעסער מעאטער.

זינא ראפעל מיט איר מאַכער צילי טעקס, זיינען געווען די הויפט פון די פרויען און אונטער מאַרעווסקיס רעזשי, האָט זיך צילי אַרויסגע-ווין אלס אויסגעצייכנטע אַקטריסע פאַרן בעסערן רעפערטואַר און זי האָט אויסגעוויינלעך אויסגענומען אין אלע ראלן און איך וועל קיינמאל נישט פאַרגעסן, ווי צאַרט און ווי שייך צילי האָט אינטערפּרעטירט די ראל „קאַנסוועלאַ“ אין אַנדערעיווס „דער וואָס קריגט די פעטש“.

אויך אין אַנסקיס „דיבוק“, האָט צילי זיך אויסגעצייכנט אלס „לאה“ און עס איז נאָר אַ שאַד, וואָס צילי האָט נישט געהאט קיין געלעגנהייטן צו בלייבן באַם דראַמאַטישן זשאַנר פון בעסערן רעפערטואַר, וואו זי האָט געקאָנט מיט איר מאלאַנט פיל מער דערגרייכן, ווי אלס סוכרעטן אין דעם געמישטן דורכשניטלעכן רעפערטואַר, וואָס האָט דעם ביליקן וואוינאַרט אין אידישן מעאטער...

אונטער מאַרעווסקיס רעזשי האָבן מיר געמוזט זייער שווער אַר-בעטן. עס האָט אַפט געטראָפן, אז פראַכן האָבן זיך פאַרצויגן אזוי שפעט, אז מיר האָבן גלייך געמוזט גיין אין גאַרדעראַב, זיך צוגרייטן צום טעג-לעכן אויפטריט; אַבער ליב און טייער איז אונדז געווען די אַרבעט און שווער זיינען מיר בלויז געווען די מינוטן, ווען איך האָב זיך דערמאַנט, אז אַט אַט, און מאַרעווסקיס גאַסמאַלן וועלן זיך באַלד ענדיקן און מיר וועלן אוודאי, ווי געוויינלעך, ווידער אַריינפאַלן אין דעם דורכשניטלעכן מאַכערייקע-רעפערטואַר, וואָס וועט שנעל פאַרווישן די שיינע שפורן וואָס דער דערהויבנדיקער קינסטלער וועט אונדז האָבן איבערגעלאָזן.

און אזוי איז עס געווען. מאַרעווסקי האָט פאַרענדיקט און אַנדערע געסט זיינען געקומען, געסט פון פאַרשידענע מינים, אַט איז געקומען סאַקאַלאָוו מיט ניניאַ און באַלד דערויף איז געקומען אַדאַלף שמרייטמאַן און אויב סאַקאַלאָוו האָט געשפּילט פיעסן פון רומישע מחברים, איז די ניניאַ אויפגעטראָטן מיט איר טעמפּעראַמענטפולער „ציפקע פייער“ און

שמרייטמאן האָט באַלד אַרײַנגעטאַנצט מיט זײַן „כאַצקעלע כל-בוניק“ און אַזױ האָט מען געמישט דעם רעפערטואַר ווי מיט אַ גרויסן קאַך-לעפל אין אַ גרויסן טאַפּ און פּלוצלינג, אין אַ שײַנעם פּרימאַרגן, ווען מיר זײַנען געקומען אין טעאַטער צו פּראַכע, זעען מיר אין פּאָיע אַ גרויסן טאַוול, אָף וועלכן עס איז אויסגעמאַלן אַ גרויסע באַמבע וואָס רײסט אויף און דער באַמבע-אויפּרייס זאַגט אַן דעם אײַדישן עולם, אַז עס קומט אַ קאַ-מיקער, אַ פאַרשעלעפּטע קרענק, דאַס איז דער באַרימטער סטאַר-קאַמיקער פּון נױיאָרק — ר א ז ע נ פ ע ל ד.

די „באַמבע“ מיט דעם נאַרישן פּנים איז ענדלעך געקומען און זעענ-דיק אים כּסדר שמײכלען, האָב איך גערעכנט, ווייס איך? אַז ער שמײכלט, אפּשר וועלן די געשעפּטן בײַ אונדז אין טעאַטער אויך שמײכלען...
 ראַזענפעלד האָט געבראַכט מיט זיך אַ גרויסן קאַסטן מיט פּיעסן און שמײכלענדיק האָט ער זיך גענומען צו פּראַכע מיט דער ערשטער דעכוב-פּיעסע, וועלכע ער האָט געקרוינט מיט דעם נאַמען „דעם טאַטנס זונדל“, אָבער הערנדיק פּאַרלײענען די פּיעסע, האָב איך אין איר נישט געזען נישט קײן טאַטן און נישט קײן זונדל; דאַס איז געווען אַ פּיעסע מאַכע-ריקע, אַ סמור, אפּשר פּון הונדערט פאַרפאַסערײַשע טאַמעס און דער גאַסט, די „באַמבע“ האָט אין איר געשפּילט די ראַל פּון אַ סאַטראַס, וועלכער האַלט אין אײַן טאַנצן און צום אומגליק האָט ראַזענפעלד נישט געקאַנט אַזױ גוט טאַנצן, נאַר ווייזט אויס, אַז די „באַמבע“ האָט גע-מײנט, אַז אין בוענאַס אײרעסער אײַדישן טעאַטער האָט מען נאָך נישט געזען טאַנצן קײן סאַטראַזן-טאַנץ...

דער בראַך איז געווען אַ פאַרויגלמער. כאַטש עס האָבן צו דער פּרע-מיערע נישט געפּעלט קײן נײַגערײַקע און די „פּראַפּעסיאָנעלע בראַוואַ-פאַטשערס“ האָבן אים נאָך יעדן נומער „שטורמיש אַפּלאַדירט“, האָט עס נישט געהאַלפּן; עס האָט אפּילו נישט געהאַלפּן דעם „באַמבעס“ ווי-טערדיקע שמײכלען און זײַן אַנעמען די באַצאַלטע „בראַוואַס“ פאַר אַ גרויסן סוקצעס, שױן אפּצומאַרגנס נאָך דער דעכוב-פאַרשטעלונג איז דער טעאַטער געווען לײדיק און נאָך אַ קורצן אַמעס, האָט די „באַמבע“ אָף אַן אמת געפּלאַצט, צוזאַמען מיט דעם טעאַטער אַמבו, וועלכער האָט זיך געמוזט פאַרמאַכן.

די „באַמבע“ ראַזענפעלד האָט צוגעהאַלפּן, אַז אונדזערע אַקטיאָרן זאָלן קענען שנעלער ווערן לײדיק-גײער; ווידער קאַפּע און ווידער קיבעץ און רכילות און ווידער דערמאַנט מען זיך, אַז מען דאַרף פּרנסה און מען גרופּירט זיך און עס ווערט אַ טרופּע און מען פאַרט אַרויס אָף דער פּראַ-ווינץ און מען ווערט פאַרווייסט פּון שטויב און פאַרשוואַרצט פּון די גע-שעפּטן, ביז מען קומט קוים לעבעדיק צוריק קײן בוענאַס אײרעס און

מען הויכט זיך אן אפסניי צו קהלן וועגן א נייעם מעצמער-סעזאן. דער נייער סעזאן, האט באַלד פון אנהויב, נאָך באַם גרייטן זיך צו אים, זייער טרויעריק אַנטקעגנגעשמיכלט צו די היגע אידישע אַקטיאָרן. עס האָט זיך באַוווּן אַ נאַטיץ אין די צייטונגען, אַז מען האָט גע- דונגען דעם מעצמער „אַרגענטינע“, אין וועלכן עס וועט אַקטואַרן דער באַרימטער קינסטלער י א ז ע פ ש י י נ ג א ל ד, צוזאַמען מיט אַ באַנצער אויסלענדישער טרופע.

און דאַסמאַל, האָט דער נאַטיץ דווקא געשטימט מיט דער ווירקלעכ- קייט. יאָזעף שיינגאַלד איז געקומען און דער שיינער מעצמער „אַרגענ- טינע“ איז דערעפנט געוואָרן מיט אַ סך פאַמפע און אַף דער בינע האָבן זיך טאַקע געוווּן בלוז נייע פנימער און לאַמיר דאָ פאַרויכערן, אַז איך בין געווען באַ איין פאַרשטעלונג און דווקא געוען שפּילן זייער שיין מע- צמער, נאָר וואָס דען? — פאַר ליידיקע בענקלעך.

די נייע פנימער האָבן נישט געוווּנען די סימפּאַטיע פון היגן עולם און די עמפּרעסע האָט זיך געוען פאַר אַן אַפּגרונט און געזוכט צו פאַר- וואַנדלען די טרופע אין אַ קאַלעקטיוו, אַבער די אַקטיאָרן האָבן זיך נישט געלאָזן, זיי האָבן אַרויסגעשטויסן די נעכעכדיקע אונטערנעמער און אליין געשלאָסן צווישן זיך אַ קאַלעקטיוו אַפּמאַך און דאָס ביסעל מזל האָט זיי צוגעשפּילט, זיי האָבן באַקומען אַלס גאַסט די וואַדעוויל-אַקטריסע נעלי קעסמאַן און זיי האָבן מיט איר געמאַכט אויסערגעוויינלעך גומע געשעפּטן. איך, וואָס איך האָב שוין נאָך די געציילטע עמלעכע יאָר זיין אין אַרגענטינע, געהייסן אַ היגער תּושבּ, בין נישט געווען צווישן די נייע פנימער אין „אַרגענטינע“ און עס איז מיר באַשערט געווען זיך אַפּצו- פּרישן אין דעם סעזאָן, מיט שפּילן אפּן אַלט-היימישן שטייגער אונטער דער רעזשי פון יצחק סאַמבערג אין מעצמער „אַלימפּאַ“.

אַדאַלף מידע האָט געבראַכט סאַמבערגן פון וואַרשע און כאַטש איך האָב שוין געוואוסט, אַז די אַלע אַקטיאָרן וואָס קומען מכלומרשט מיט דער „ציצה פון קונסט“ פון פאַרנט, מיינען אינדעראַמתן נישט מער, ווי די אַרגענטינער פעזעס, פּונדעסמוועגן, איז עס פאַר מיר געווען אַ גרויסע אַפּפּרישונג.

סאַמבערג איז אַנאַנסירט געוואָרן אַלס „פּאַלקס-אַקטיאָר“ און ער האָט פאַרדינט דעם דאָזיקן טיטל. מיט זיין מעמפּעראַמענט און קרעפּ- טיקן מעמבר, האָט ער באַהערשט דעם עולם און אַדאַלף מידע האָט זיך מיט זיינע גאַסטרעאַלן נישט אַפּגענאַרט.

אַבער ווי געוויינלעך, צוליב דעם איינגעפירטן סטאַר-סיסטעם, האָט זיך אַזאַ גאַסט נישט געקאַנט לאַנג האַלטן און אַבי אַפּגעשפּילט די צען אַדער צוועלף וואַכן, איז ער שוין געוואָרן אויס סטאַר און מען האָט שוין

געמוזט זוכן א נייעס און באַלד זיינען געקומען די גומטמאַנס, מידע האָט זיי גרויס אַנאַנסירט, אַבער די געשעפטן מיט זיי זיינען געווען קליינע; האָט זיך מידע נישט איבערגעשראַקן, נאָר צו די צוויי, נאָך צוגעבראַכט גייע דריי סטאַרן, דאָס זיינען געווען יצחק דייטש, אסתר פערלמאַן און שמואל איריס.

מידע האָט באַקומען אַ אידן וואָס האָט געגעבן געלט אַף שיפסקאַרטן פאַר זיי, און דוכט זיך, אַז די סטאַר-געסט האָבן קיינמאַל נישט מער גע- האָט דאָס געלט פאַר די שיפסקאַרטן אומצוקערן...

די פינף סטאַרן האָבן געאַרבעט מיט אַ „קל וחומר“, אַז מאַדאַך איין סטאַר, קאָן אַמאַל פאַרטרייבן אַן עולם פון טעאַטער, קענען דאָך פינף סטאַרן מיט אַמאַל פאַרטרייבן די אידן פון אַ גאַנצער שטאַט...

הכלל, עס איז אין אַלימפּאַ-טעאַטער געוואָרן זייער ביטער און דער דירעקטאָר האָט אַנגענומען אַ גאַנץ פינע טאַקטיק, ער האָט באַשלאָסן קיינעם נישט צו געבן קיין גראַשן און אויב עס געפּעלט עמיצן נישט, קאָן מען זיך גיין געזונטערהייט...

די טרופּע האָט זיך געבונטעוועט און איך האָב געטראַכט, אַז עס איז נישטאָ קיין אַנדער אויסוועג, מען דאַרף „צומאַכן דעם חדר“, נאָר דאָ איז אונטערגעקומען יצחק דייטש און אַפּעלירט צו אונדזער אַלמער חבּר-שאַפּט, איך זאָל אים העלפּן אין דער שווערער לאַגע, ווייל ער וויל נישט, אַז דער פרעסטיזש פון אסתר פערלמאַן זאָל ליידן, מען זאָל נישט קענען זאָגן אַז זי האָט פאַרמאַכט אַ טעאַטער...

נו, האָט מען זיך געמוטשעט און ווייטער געשפּילט למוכת אסתרס פרעסטיזש און מען האָט כּסדר שמוּדירט נייע אַפּערעטע-מאַכערייקעס און צו יעדער פאַרשטעלונג האָט אַנגעהויבן פעלן אַן אַנדער מוזיקער, אַדער אַ בינע-אַרבעטער, ביז ענדלעך, מען האָט איינגעזען, אַז מען מוז זאָגן — „סטאַפּ!“, ווייטער גייט עס נישט.

זעענדיק, אַז די טרופּע „לייגט אַוועק דאָס געווער“, האָט דער די-רעקטאָר א. מידע געזאָגט אַז ער האָט אַ וויכטיקן פאַרשלאַג פאַר דער טרופּע און ער האָט אונדז אַלעמען איינגעלאָדן אַף דער בינע, וואו ער איז אַרויפגעקומען טאַקע ווי אַן אמתער ברויט-געבער און ער האָט אונדז געמאַכט דעם פאַרשלאַג, אַז מיר זאָלן ווייטער אַנגיין מיט דער אַרבעט, אַף קאַפּעראַטיווע יסודות.

די „שיף“ אין אַלימפּאַ האָט נישט געהאַלטן פ אַ ר אונטערגאַנג, נאָר זי איז שוין געהאַט אונטערגעגאַנגען און עס איז מער נישט געווען וואָס צו ראַטעווען און מיר אַלע האָבן זיך אַפּגעזאָגט פון מידעס פאַר-שלאַג.

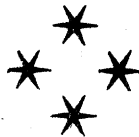
— אויב אַזוי, האָט מידע אויסגערופן שוין מיט אַן אַנדער טאַג: —

גייט אראפ פון דער בינע, ווייל איר ברענט מיר אומזיסט אויס די עלעקט-
רישע ליכט...

מיר האבן געוואוסט און אפגעשאצט די פארדינסטן פון א. מידע פאר
דעם היגן אידישן טעאטער און מיר האבן אים כסדר מוחל געווען א סך פון
זיינע פעלערן און נישט-פאסיקע ארויסטריטן קעגן אקטיארן, נאך דאסמאל,
האט דער עזותדיקער ארויסטריט זיינער, אונדז זייער שמאק געטראפן.
מיר זיינען געווען א טרופע פון אנגעזעענע שוישפילער; מארסעל
ווייס, יצחק דייטש, זינא ראפעל, אסתר פערלמאן, שמואל איריס און מיין
ווייניקייט, פאר אזא טרופע, האט אפילו אזא אימפרעסאד ווי אדאלף
מידע, געמענט ארויסווייזן אביסעלע מער רעספעקט און דערפאר זיינען
מיר דעמאלט ווי דעמאנסטראטיוו אראפ פון דער בינע און מיט אויפגע-
רעגטע און באליידיקטע געמיטער זיינען מיר צוועק פון טעאטער.

האט זיך אפסניי אנגעהויבן פאר אונדז די סדרה פון ליידיק-גיין.
יצחק דייטש לאזט מיך נישט אפ אף קיין מינוט. איך מוז, זאגט ער,
אין נאמען פון אונדזער אלטער פריינטשאפט, זיין נאך מיט אים און
כאטש מיר איז נישט געווען צום הארצן אסתר פערלמאנס סטאריום און
נישט איר רעפערטואר, פונדעסטוועגן האט גובר געווען מיין אלטע פריינט-
שאפט מיט יצחק דייטש און ווען ער האט מיר פארגעלייגט זיין אויס-
געארבעטן פלאן וועגן פארן קיין טשילע, בין איך מסכים און עס הייסט.
אז מיר גרייטן זיך שוין אין וועג אריין.

יצחק דייטש האט זיך דורכגעשריבן מיט משילענער אידן און עס
האט געהייסן, אז ער האט שוין באקומען זייער גוטע קאנדיציעס, אז מען
שיקט פאר אונדז אף אלע הוצאות, נאך מיט א פארשום אף אונדזערע
פארדינסטן, נאך דערווייל דויערט עס, עס פליען טעלעגראמעס און מען
דארף נאך אלץ ווארטן און דערווייל כאפט מען זיך ארויס אין עמלעכע
פראווינג-שמעט, וואו מען שפילט מיט אסתר פערלמאן בראש, איך שפיל
דעם קאמיקער און עס איז מיר גרינג מיט די ביליקע וויצן צו מאכן א
גרויסן דערפאלג און ענדלעך זיינען פון טשילע אנגעקומען אלע פאר-
מאליטעטן, מיט געלט, און מיר לאזן אף הפקר אונדזערע וואוינונגען אין
ב. איירעס, מיר געזעגענען זיך מיט פריינט און מיר לאזן זיך איבער די
הויכע קארדיליערן-בערג אין דער שכנישער מלוכה, וואס הייסט טשילע.

ניינאונפער ציקסטער קאפיטל

איז וואָנאַן צווייטן קלאַס. — שטויב, שטויב און שטויב. — דער
שיינער וועג פון מענדאָסאָ ביז לאַס אַנדעס. — זכרונות פון דער אַלטער
היים. — שנייבערג און אייזצעפלער. — מען פאַרט מיט סכנות נפשות.
— סאַנטיאַגאָ, די משילענער הויפטשטאָט. — נח וויסאַל און יעקב
פילאָוסקי. — דער סאַלאַן איז נאָר נישט פאַרטיק. אסתר פערלמאַן
סטאַרעוועט ביז זי ווערט הייזעריק. — איד שפיל, סכיה דעם מיל-
ביקס" אין טשילע.

דער כמעט האַלבער וועג פון ב. איירעס ביז סאַנטיאַגאָ, די הויפט-
שטאָט פון טשילע, איז די שטאָט מענדאָסאָ.

ביז מענדאָסאָ, שמעלט דער וועג מיט זיך גאַרנישט פאַר קיין אינ-
מעדעסאַנמעס, אויסער דער שטיקנדיקער שטויב, וואָס רייסט זיך אַריין
ממש דורך די ווענט פון וואָנאַן און שפרייט זיך אויס און לייגט זיך אָף
אונדזערע פנימער און שפרייט אַ געפיל, אַז מיר דערקענען נישט איינער
דעם אַנדערן.

דאָס איז געווען אַ שווערע נאַכט-רייזע אין באַן צווייטע קלאַס, וועלכע
איז געווען פול-געפאַקט מיט פאַסאַזשירן (מיר זיינען געפאַרן צווייטע
קלאַס, ווייל אין אַרגענטינע האָבן די באַנען נישט קיין דריטע קלאַס...
פאַראַן בלויז ערשטע און צווייטע קלאַס) און די רייזע ביז מענדאָסאָ איז
געווען אַ גרויסע אַפקומעניש.

אין מענדאָסאָ האָבן מיר זיך באַדאַרפט איבערזעצן אין די קליינע
וואָנאַנדלעך פון דעם צוג וואָס דאַרף אונדז פירן קיין טשילע. מיר זיינען
קוים אַריין אין דעם קליינעם וואָנאַנדל, וועלכעס איז שוין געווען אַנגער-
שמאַפט מיט מענטשן און מיר האָבן יאַקאַש באַקומען פלאַץ אָף די קליינע
האַרטע בענקלעך און מיר פאַרן, מיט אונדזער סטאַר, אסתר פערלמאַן
בראַש.

עס איז אפשר אַן עולה פון מיין זייט, וואָס איך זאָג אויס פון חדר,
אַז אויך אונדזער „בראַש" איז געפאַרן מיט אונדז אין צווייטן קלאַס, אָבער
אַזוי ווי איך האָב זיך פאַרגענומען צו שרייבן נאָר דעם אמת, מוז איך
אויך דאָס שרייבן.

יא, מיר זיינען געפאַרן אלע צוזאַמען אין וואָנאַן צווייטן קלאַס, אין

שמינקעניש און אין שטויב און עם האָט אונדז געפעלט עסן, ווייל דאָס ביסל עסן וואָס מיין פרוי האָט געהאט מיטגענומען, האָבן מיר אלע צו-זאמען באַם פרישטיק אויפגעגעסן. פאַרן מיר, הייסט עס, הונגעריקע, אין אַ צווייט לאַנד, שפּרייטן אונדזער קונסט. אַבער ווער טראַכט פון עסן, וואָס באמת מאַכט אויס עסן? אַ מענטש דאַרף שטיין העכער דערפון, ווער שמועסט, אַז מען קאָן עם פאַרבייטן מיט באַוואונדערן די שיינקייט פון דער נאַטור, מיט די אלע זענסוויירדיקייטן צווישן די קאַרדיליערן-בערג. האָב איך זיך טאַקע אַוועקגעזעצט נעבן פענצטערל און ארויסגעקוקט אַף גאַטס שיינע וועלטל.

אַך, ווי שיינ!

מיר פאַרן צווישן אַ גרויסער און ווייטער גאַלעריע פון פאַרשידנפאַר-ביקע און פאַרשידנפאַרמיקע בערג, וועלכע ליגן ווי צעוואַרפענע נישט מיטעטרישע פיראַמידן איבער דעם גאַנצן ווייטן שטח. פעלזשטיינער פון עטלעכע הייזער-בלאַקן די גרויס און אַפן רוקן פון דעם באַרג-אַרויף, ציען זיך נישטעס ווי בית-עולם-געסלעך מיט מצבות וואָס די נאַטור האָט אַף אַ מייסטערהאַפּטן אופן אויסגעשניצט און אויסגעהאַקט.

פּלוצלינג רוקט זיך אונטער אַ טונקעלער ריו און דאָס באַן-פענצטערל ווערט פאַרשמעלט פון אַ הויכער וואַנט, וואָס מען קאָן נישט אַרויסזען איר אויבערשטן טייל און אַ סך בערג, אַף וועלכע עם ליגט דער אייבי-קער שניי און פון דעם שניי יאָגט אַן אזא קילע אנגענעמע לופט, וועלכע איך האָב שוין נישט געפילט, זייט איך האָב פאַרלאָזן מיינע אַלטע היימען אַף יענער זייט ים.

איך האָב נישט געקאַנט אַפּרייסן מיינע בליקן פון דער וואונדערבאַ-רער שיינער פאַנאַראַמע, ביז מיר זיינען אַריינגעפאַרן אין אַ טיפן טונעל. זייער אַפט האָט זיך אונדזער באַנדל דורכגעציליעט דורך פאַרשידענע טונעלן און אין מאַנכע טונעלן האָט מען געזען שפּאַרונעס, דורך וועלכע עם האָט זיך דורכגעריסן ליכט און איך האָב זיך געכאַפט, אַז דאָס זיינע נישט קיין טונעלן, נאָר אַזעלכע געפערלעכע פּלעצער, וואָס זיינען פאַר-שמעלט מיט פעלזן-שטיינער, כדי מען זאָל נישט זען די טיפע אַפּגורונטן וואָס ליגן אויסגעשפּרייט האַרט נעבן דער באַן-ליינע.

איך האָב דערנאָך געהאט אַ סימן, אַז ווען עם איז געוואָרן אינגאַנצן פינצטער, האָב איך געוואוסט, אַז מיר פאַרן דורך אַ טונעל און וואו איך האָב געזען די ליכטיקע שפּאַלטן, האָב איך געוואוסט, אַז מיר פאַרן פאַר-ביי געפערלעכע פּלעצער איבער טיפע אַפּגורונטן. דאָס שפּילן און כייטן זיך פון די נאַטור-בילדער, האָט מיך אינגאַנצן פאַרכאַפט, ביז מיר זיינען אַנגעקומען צו אַ פּלאַץ, וואו די באַן האָט זיך גענומען רוקן באַם סאַמע ראַנד פון אַ טיפן אַפּגורונט און איך האָב זיך געפרוואוט וויצלען מיט די

חברים, אויסרופנדיק: — זעט נאָר, זעט, וואו אונדזער באַנדל פאַרגלומט זיך דאָס צו פאַרן!... אַבער מיין ווייץ איז פאַרגליווערט געוואָרן אָף מיינע ליפּן, ווען איך האָב דערזען וואו מיר געפינען זיך אַט-אַט, פליענדיקע אין טיפּן אַפּגרונט...

איך האָב געמוזט אַוועקנעמען מיינע בליקן פון פענצטערל, ביז מיר זיינען געקומען אָף אַן אַנדער וועג, וואו עס האָט געהערשט אַן אַכסאַ-לומער איראַפעאישער ווינטער און מיר האָבן זיך אָף שנעל געמוזט אָנ-טון די מאַנטלען.

מיר זיינען אַריינגעפאַרן צווישן פאַרשנייטע בערג און אינדערמיט פון אַ שניי-זווערונגע, האָבן מיר געזען אַ קליינע באַן-סמאַנציע, וואָס פון דעכל האָבן אַראַפּגעהאַנגען לאַנגע קריסטאַלענע שניי-צעפלעך, וועלכע האָבן מיר דערמאַנט אַן די ווינטער-טעג פון אונדזער קאַלאַניע גראַמאַקלעי, ווען איך בין נאָך אַ קינד געווען און איך האָב פון אונדזער שטרויענעם דעכל אַראַפּגעריסן די שניי-צעפלעך און זיי אַוועקגעלייגט אַפּן אויוון, אַז זיי זאָלן זיך אויסטריקענען...

די ווייטע געגנט אַרום און די קאַלטע ווינטער-לופט האָט מיר גע-בראַכט דעראַינערונגען פון מיין אַמאַל און ווי אָף אַ רויטן שנירל איבער דער ווייסער פאַרשנייטער געגנט, האָבן זיך דורכגעצויגן בילדער פון מיין גע-זונדנעם און דאָך ליכטיקן אַקטיאַרישן לעבן...

עס איז שוין געווען טיפּער אַוונט, ווען מיר זיינען אַריינגעקומען אין דעם ערשטן שטילענער שטעטל ל א ס - א נ ד ע ס, וואו מען האָט אונדז רעווידירט דעם באַגאַזש און דערנאָך האָט מען אונדז אַריינגעזעצט אין אַ שיינער באַקוועמער באַן, וואָס עס איז נאָר געווען אַ שאַד, וואָס מיר זיינען אין איר אַזוי ווייניק געפאַרן, ווייל בלויז דריי שעה שפּעטער, זיינען מיר אַנגעקומען אין באַנהויף פון סאַנטיאַגאָ.

אַפּן באַנהויף אין סאַנטיאַגאָ, האָבן אונדז אַפּגעוואַרט אונדזער אונ-טערנעמער הער קאַפּלון און די שרייבער נח וויטאַל און יעקב פּילאַווסקי און נאָך עטלעכע אומבאַקאַנטע און מען האָט אונדז באַלד אין אויטאָ-מאַבילן אַוועקגעפירט צו אונדזער אונטערנעמער און דאָרט האָט שוין אָף אונדז געוואַרט אַ געדעקטער טיש און מיר אַלע האָבן זיך אַוועקגע-זעצט און עס איז געפראַוועט געוואָרן אַן אויסערגעוויינלעך אינטערע-סאַנטע סעודה.

כאַטש מענטשן וועלכע מיר האָבן געזען צום ערשטן מאַל, האָבן מיר זיך מאַדנע גוט געפילט אין דער נייער סביבה און עס האָבן זיך באַלד פאַרבונדן אינטערעסאַנטע שמועסן וועגן מעאַטער און קונסט און עס איז אונדז געווען אַנגענעם צו הערן די לויב-ווערטער פאַר אידישע אַקטיאַרן בכלל און וועגן אונדז בפרט .

נח ווימאל מרינקט צו אונדז לחיים און ער רעדט וועגן זיין וואַכנ-בלאָט וואָס ער גיט ארויס אין משילע און ווי גוט עס איז זיין וואַכנבלאָט, האָט דערין געפעלט אַ וויכטיקער קולמורעל-דערצייערישער אַפטייל, דאָס איז — אידיש מעאַמער, וואָס איז אין משילע נישט פאַראַן, און איצט, מיטן אַנקומען פון דער אַרטיסטן-טרופע, וועט זיין וואַכנבלאָט שוין קענען ווערן קאַמפלעט, מיט דער נייער וויכטיקער מעאַמער-אַפטיילונג, און ער האָפט, אַז דאָס לעבעדיקע אידישע וואָרט וועט גיין האַנט אין האַנט מיט דעם געדרוקטן אידישן וואָרט, לטובת דער פאַפולאַריזירונג און אויפהאַל-טונג פון דער אידישער שפּראַך, קונסט און קולטור.

עס איז אונדז גוט אין משילע. אַלץ שמיכלט אונדז אַנטקעגן. די משילענער אידן האָבן געוואָרט אַף אונדז, זיי לעכצן נאָך אַ לעבעדיק אידיש וואָרט און מיר זיינען חשובע, אַנגעלייגטע געסט און עס איז נאָר אַ שאַד, וואָס דער סאַלאַן פאַרן „סירקולאַ איזראַעליטאַ“, וועלכער האַלט זיך אין בויען, וועט ערשט פאַרטיק ווערן אין אַ דריי וואַכן אַרום.

די ידיעה, אַז מיר האָבן דערווייל נישט וואו צו שפּילן, האָט אונדז שוין אַפגענומען דעם אַפעטיט צו עסן און עס איז אונדז שוין נישט איינ-געגאַנגען די גאַנצע פרייד פון דער וואַרימער אויפנאַמע און איד קאַן שוין נישט אויסהאַלטן און איד פרעגן: — סמייטש? ווי באַצייט מען דאָס אַ טרופע אַקטיאָרן, וויסנדיק, אַז דער סאַלאַן איז נאָך נישט פאַרטיק?

לאָזט זיך נאָר אויס, אַז יצחק דייטש האָט געוואוסט דערפון, נאָר וואָס דען, לשם פרעסטיזש פאַר אמתר פערלמאַן, אַז עס זאָל נישט הייסן, אַז אין צייט פון סעזאָן גייט זי אַרום ליידיק, האָט ער צוגעאיילט מיט דעם אַרויספאַרן קיין משילע...

אין דער צייט, וועגן וועלכער איד רייז, איז אין סאַנמיאַגאַ, די הויפטשטאָט פון משילע, געווען גאַנץ אומעטיק.

די אידן האָבן געוואוינט צעוואָרפן איבער דער גרויסער און שיינער שטאָט און אַלע האָבן זיך כמעט פאַרנומען מיט דעמעלכן מסחר, וואָס אין אַרגענטינע רופט מען עס „קוענטע“ און אין משילע — „סעמאַנאַל-משיקעס“, וואָס דאָס מיינט, אַז זיי גיבן סחורות אַף אויסצוצאָלן אין וועכנטלעכע ראַטעס.

דעמאַלט האָט מען אין משילע נישט געקאַנט אַנווייזן אַף קיין איין אידישן אַרבעטער און ווען עס איז אַנגעקומען אַ שוסטער-אינגל פון ווילנע, האָט זיך אין נח ווימאלס וואַכנבלאָט באַוויזן אַ נאַמיץ מיט דעם סענסאַ-ציאָנעלן קעפּל: — „דער ערשטער אידישער שוסטער אין סאַנמיאַגאַ“.

די איינציקע וואָס האָבן זיך מיט אונדז אינטערעסירט אַף אַן אמת-הברלעכן אופן, זיינען געווען יעקב פילאָוסקי, נח ווימאל, דימענט און

דער העברעאישער לערער (איך באדויער זייער, וואס איך געדענק נישט זיין נאָמען). מיט זיי האָבן מיר גוט פאַרבראַכט און די איבעריקע צייט האָט זיך פאַר אונדז געצויגן לאַנגווייליק, ביז דער סאַלאַן איז סוף-כל-סוף פאַרטיק געוואָרן און מיר זיינען צוגעטראָטן צו דער אַרבעט.

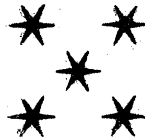
עס איז נאָר געווען צום באַדויערן, וואָס אזאָ גרויסן בנין, מיט אַזעל-כע רייכע איינריכטונגען, האָט מען פאַרזאָרגט מיט אַ קליין בינעלע, וואָס איז אַבסאָלוט נישט אין פּראָפּאָרץ צו דער געביידע, אָבער פאַר דעם אויס-געהונגערטן עולם נאָך אַ אידיש וואָרט און פאַר אונדזער רעפּערטואַר, איז דאָס בינעלע געווען גענוג און אפּשר נאָך צופיל...

מיט ענטוויאָזם זיינען געקויפט געוואָרן די בילעטן, אַלץ איז שוין געווען אויספאַרקויפט און מיר גרייטן זיך צום דעכוט און אסתר גרייט זיך „אויסצוגעבן די מייננקע“, זי מוז שלאָגן רעקאָרד, פאַר דער גאַנצער צייט אין אַרגענטינע און מען פאַסט אַריין אין דער ערשטער פּיעסע אַ ריזיקן געזאַנגס-נומער פאַר אסתר, אַ געזאַנג וואָס דאַרף הויערן באַ די 25 מינוט און די גאַנצע טרופּע דאַרף שטיין אָף דער בינע און צופליעסקען מיט די הענט בעת אסתר טאַנצט...

איך האָב געשפּילט דעם קאַמיקער און איך האָב מיט מיין ערשטן אויפּטריט געוואונען די סימפּאַטיע פון עולם און אסתר פּערלמאַן הויכט ענדלעך אַן אויספאַקן איר סחורה, זי אַרבעט מעשים און זי האָט בייט-סצענעס, אין וועלכע זי דאַרף אָפט דערשיינען אין הויזן און זי האָט צו זינגען און זיינען און מען זעט נישט אָף דער בינע מער, ווי אסתר פּערל-מאַן און אסתר פּערלמאַן און אסתר פּערלמאַן ווערט שנעל הייזעריק און אויב נישט באַלד, באַ דער ערשטער דעכוט-פאַרשטעלונג, האָט זי שוין באַ דער צווייטער פאַרשטעלונג אַנגעהויבן ווערן וואַכעדיק און מיר האָבן שוין נישט געקאַנט שפּילן די באַשטימטע צוויי מאָל אין וואָך, נאָר בלויז איינמאַל און איינמאַל האָט שוין אויך נישט געמויגט, ווייל מיר איז מען שוין געוואָרן פון דיזעלבע לידלעך און דיזעלבע תּניעות און דאָסזעלבע זען כּסדר בלויז איין אַקטריסע אָף דער בינע און זעענדיק, אז מען הערט אינגאַנצן אויף קומען אין טעאַטער, האָט מען זיך געמוזט פאַרטראַכטן און מען האָט געפרוּאווט שטעלן „מביה דעם מילכיקן“ מיט מיר אין דער מיטל-ראַל און דאָס האָט אַפּגעפּרישט דעם ענטוויאָזם, די בילעטן זיינען שנעל אויספאַרקויפט געוואָרן און עס איז געווען אַ דערהויבנדיקע שיינע פאַרשטעלונג, וואָס האָט דער טרופּע געגעבן אַ סך קינסטלערישן פּרעס-טיוש.

אסתר האָט מיטגעשפּילט אין „מביה“, אָבער זי האָט געהאט אַ גע-צוימטע ראַל, זי האָט נישט געקאַנט אריינפאַסן פאַר זיך אַ לידל און כאַטש זי האָט איר ראַל זייער פּיין געשפּילט, האָט זי אָבער נישט געקאַנט דער-

לאזן, אז אנדערע זאלן זיך ארויסזען אין א פארשטעלונג מער ווי זי און
זי האט זיך איינגעשפארט און מען האט נוידער געמוזט שפילן אפערעמע
און מיר זיינען געפאלן, געפאלן קינסטלעריש און געפאלן מאטעריעל, אבי
אסתר האט אויסגעפירט, זי האט געשפילט דאס וואס זי האט געוואלט
און זי איז אף כח געבליבן דער סמאר, זאל זיין כאטש פאר לידיקע בענק-
לעך...

י"א פארהאנדלונג פון ארבען אקאדעמישן פון פאליטישן פארשונג (1987)

(פון לינקס נאך רעכטס) פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן), פראפארסאר דאקטאר יעקב פרידמאן (פאליטישע וויסנשאפטן).

אלם חזן אין משילע

געבליבן אן מיטל אין משילע, ווערט פאלעפאדע
א חזן און ער בעט אויס פאר די משילענער אידן
עושר און כבוד און פאר זיך — אף הוצאות צו
קענען פארן צוריק קיין בוענאס איירעס.

פופציקסטער קאפיטל

מיר ווערן חזנים און אנדער סטאר קאז אונדז נישט קאנקורירן.
— צוריק אין בוענאס איירעס. — די נאסטראלז פון יעקב בועמי. —
יעקב מעסטל אלס רעזשיסאר. — איר פאר מיט בועמי אף דער פרא-
ווינץ. — א מעשה מיט א מאטאר-שיפל. — מיר בלייבן אינמיטן ווא-
סער, ביז א קאסטאליף ראטעוועט אונדז ארויס. — פאראנא און בא-
סאוויילבאסא. — בועמי אלס קינסטלער און אלס מענטש.

דאס טעאטער-שפילן אין משילע האט זיך פארענדיקט, אבער אונדזער
מאטעריעלע סיטואציע איז געווען אזוי שלעכט, אז מיר האבן נישט געהאט
מיט וואס צוריקצופארן.

צום גליק האט זיך אונטערגערוקט די צייט פון ימים-נוראים און אזוי
ווי ביי יצחק דייטש איז דאס נישט געווען קיין נייעס, האט ער באלד
אפגעמאכט א געשעפט אלס חזן, באקומענדיק דערפאר גוט באצאלט און
נישט האבנדיק קיין אנדערע ברירה, האב איך אויך אנגעהויבן פארהאנד-
לען מיט אן אנדער שיל וואס האט זיך געשאפן ספעציעל אף ימים-נוראים
און נאך צענדליקער יארן שפילן טעאטער, האב איך זיך געמוזט ראטעווען
דורך ווערן א חזן.

איצט האט אמתר פערלמאן שוין נישט געהאט קיין מענות, וואס מיר
געבן איר נישט די „ערשמע ראל“; וואס וואס, נאר צום עמוד האט זי נישט
געהאט קיין אמביציעס, האבן מיר טאקע, יצחק דייטש און איך, געשפילט
די ערשמע ראלן אלס חזנים, יצחק דייטש האט מיט מתיקותדיקן זינגען
אויסגעבעטן פאר משילענער אידן א סך גוטע יארן, ביז צום היינטיקן טאג
און ווייטער און איך האב אים אין א צווייטער שיל צוגעהאלפן אוימבעטן
באס רבנו-של-עולם די גוטע יארן און דאנקען גאט, וואס פון אונדזערע
תפילות, האבן מיר אויך געמאכט א שטיקל געשעפט און מיר זיינען אויפ-
געלעבטע, מיט א פאר פעזעס אין קעשענע, צוריקגעפארן קיין ארגענטינע.
נאך געמאכט א טור, שפילנדיק וואו עס האט זיך געלאזן, ביז מיר זיינען
ענדלעך צוריקגעקומען קיין בוענאס איירעס.

אין בוענאס איירעס, האט עס שוין געהאלטן אין „ברען פון סעזאן“.
יא, צוויי טעאטערס, דער „אמבו“, וואו מען האט געשפילט א גאר ביליקען

אפערטע-רעפערטואר; און דער „עקסעלסיאר“, מיט די וואכעדיקע מע-לאדראמעס, ביידע מעאטערס האבן שוין „געברענט ווי שמרוי“ און עס האט אויך נישט געפידלט אין מעאטער „נועווא“, כאטש דארט האט מען געשפילט שענער מעאטער, לויטן אייראפעאישן מאניר, וועלכן סאלאמאן שטראמער האט אריבערגעבראכט פון יענער זייט ים.

אלע דריי מעאטערס האבן געהאט סמארן און די סמארן האבן אפ-גענומען זייערע ברומט-פראצענטן פון די הכנסות און די עמפרעסארן האבן נישט געהאט צו דעקן די הוצאות און ווי געוויינלעך, זיינען די ערשטע כפרה-הינדלעך, געווען די אקסיערן.

דער אמבו און דער עקסעלסיאר, האט נישט געקאנט באהאלטן דעם דלות, די שווערע לאגע האט פון די צוויי מעאטערס פשוט ארויסגעשריגן, בלויז יצחק נוגער, דער אינטעליגענטער געשעפט-פירער פון מעאטער „נועווא“, האט געוואוסט ווי אזוי אנצוהאלטן א גלייכגעווייכט און אגב האבן די שטראמערס פארט געמאכט בעסערע געשעפטן, ביז נוגער האט ארויסגעלאזן די נייעס, אז אינגיכן קומט אין מעאטער „נועווא“ דער וועלט-בארימטער קינסטלער י ע ק ב ב ז ע מ י.

נישט לאנג נאך דער אנאנסירטער נייעס, איז אנגעקומען דער דיכ-טער און מעאטראל י ע ק ב מ ע ס ל און ער האט מיט דער טרופע אנגעהויבן איינשטודירן די דעבוי-פיעסע און איך האב געהערט פון אק-סיערן, אז יעקב מעסטל איז אן אויסגעצייכנטער רעזשיסאר און דערצו א גוטער פעדאגאג, וואס ווייס ווי אזוי ארויסצובאקומען פון אקסיער דעם מאקסימום פארשטענדעניש, פאר דער דאל וואס ער דארף אינטערפּרעמירן. דאס האט מיר פארשאפן א סך עגמת-נפש. א לעבן לאנג האב איך געבענקט צו קענען שפילן בעסער מעאטער און ווען עס קומט שוין אמאל א גרויסער קינסטלער מיט א גוטן רעזשיסאר, בין איך נישט אין ד ע ר טרופע און איך דארף בלויז צוקוקן ווי אנדערע שפילן.

נאך גרעסער איז געווארן מיין עגמת נפש, ווען איך האב בייגעוואוינט עטלעכע ספעקטאקלען מיטן בן-עמין אין די הויפט-דראלן. שוין און דער-הויבנדיק זיינען געווען די ספעקטאקלען און איך פארשמיי גארנישט, ווי אזוי מען האט זיי געקאנט אזוי שנעל צוגרייטן, ווייל יעדע וואך האט מען כמעט געשפילט א נייע פיעסע און אין אזעלכע דערהויבנדיקע קינסט-לערישע פארשטעלונגען, קאן איך זיך נישט באטייליקן, איך דארף זיי בלויז באוואונדערן ויצנדיק אין סאלאן, צווישן עולם...

איז מיר איינגעפאלן א פלאן, אז איך וועל פרוואוון צוריידין בן-עמין, ער זאל מיט מיר מאכן א געשעפט פאר א פראוויניץ-טור. אויב נישט אין הויפטשטאט, וויל איך כאטש שפילן צוזאמען מיט בן-עמין אף דער פרא-וויניץ.

איך האב אנגעהויבן פארהאנדלען מיט בן-עמין און גלייכצייטיק האב איך ווערברט א פאסיקע מרופע, נאך חברים האבן אנגעהויבן אינמריגן, אז איך מויג נישט און מיין ווערברמע מרופע מויג נישט און בן-עמי האט זיך אפגעהאלטן פון געבן מיר א פאזיטיוון ענטפער.

דאס האט מיר פארשאפט א סך ווייטיק און איך האב בן-עמין אויפ-געקלערט, אז דאס אלעס וואס מען האט ביי אים אנגערעדט, איז נישט מער ווי רכילות און אז איך האב אויך א רעכט און אפשר נאך מער רעכט ווי אנדערע, צו שפילן בעסער מעאמער און צום גליק האט זיך געמאכט, אז בן-עמי האט אין פארשידענע בעסערע קרייזן געהערט וועגן מיר זייער גוטע מיינונגען און ער האט ענדלעך מיט מיר אפגעשלאסן דאס געשעפט, פארשטייט זיך, לויט באדינגונגען, פון א גאנץ פעטן ברוטא-פראצענט. מיט זיינע פארשטעלונגען אין מעאמער „נועווא“ איז בן-עמי שנעל בארימט געווארן נישט נאר אין הויפטשטאט, נאר אויך איבער גאנץ אר-גענטיגע.

די שפאנישע צייטונגען זיינען ארויס מיט גרויסע לייכגעזאנגען פאר בן-עמים פיינע קינסמלערישע לייסמונגען און קארעספאנדענטן פון פרא-זויניץ-צייטונגען, האבן וועגן דעם גרויסן קינסמלער געשריבן אויך פאר זייערע צייטונגען אף דער פראוויניץ און אונדזערע אויסזיכטן זיינען געווען זייער גוטע.

ווי נאך בן-עמי האט פארענדיקט זיינע גאסמאראלן אין „נועווא“, האט ער באשטימט אויפצופירן פאר דער פראוויניץ בלויז צוויי פיעסן — „דער לעבעדיקער מת“ פון מאלסמאזי און „די גרינע פעלדער“ פון פריץ הירשביין. די פרייד מיינע איז געווען זייער גרויס און עס איז שוין ביי מיר אריין אין אמביציע, אז אונדזער מורנע זאל האבן א גוטן אפקלאנג און איך בין געווארן זייער ענערגיש מיט די צוגריימונגען צו דער רייזע און ענדלעך זיינען מיר ארויסגעפארן.

איך וויל זיך דא נישט אפשטעלן אף איינצלעהייטן וועגן אונדזערע פארשטעלונגען, אין אלגעמיין גענומען, כאטש ביי די שווערערע באדינגונגען אף דער פראוויניץ, האבן אונדזערע פארשטעלונגען ארויסגערופן א סך ענטווארען און איבעראל האט מען פאר דעם גרויסן גאסט געגרייט אויפנאמען און באנקעטן און מיר האבן אלע גענאסן פון דעם צוגעטיילטן כבוד פאר אונדזער הויפט-ארטיסט און מיר האבן געהערט א סך שיינע ווערטער וועגן דער וויכטיקייט פון אידיש מעאמער און אונדזערע פאר-שטעלונגען זיינען ווי אין דער הויפטשטאט, באזוכט געווארן נישט בלויז פון אידן, נאר אויך פון אינטעליגענטע קריסטן.

נאר ווי דערמאנט, איך וויל זיך דא נישט אפשטעלן אף איינצלעהייטן, וואס איך וויל דא דערמאנען, איז א וויכטיקער עפיוואד, וואס האט זיך מיט

אונדו פארלאפן און פון וועלכן מיר זיינען ממש נאָר מיט נסים, אַרויס-
געקומען לעבעדיקע.

דאָס איז געווען אפן טייך פאַרזאַג, צווישן סאַנטאַפּע און פאַרזאַג.
מיר האָבן אפצומאַרגנס געהאַט אַנאַנסירט אַ פאַרשמעלונג אין באַ-
סאָוילבאַסאַ און כדי צו קומען פון סאַנטאַפּע קיין באַסאָוילבאַסאַ, האָבן
מיר פון סאַנטאַפּע באַדאַרפט פאַרן מיט אַ שיק ביו פאַרזאַג און דאַרט
געמען אַ באַן קיין באַסאָוילבאַסאַ.

מאַכט זיך, אַז ווען מיר פאַרענדיקן די פאַרשמעלונג אין סאַנטאַפּע,
איז שוין נישטאָ קיין שיק וואָס זאָל אונדו פירן קיין פאַרזאַג און אונדזער
פאַרדרום איז זייער גרויס, ווייל דאָס נישט קענען זיין אפצומאַרגנס אין
באַסאָוילבאַסאַ, צעשמערט אונדזער גאַנצן רייזע-פלאַן.

גיבן זיך דאָך אידן אַן עצה, איז עמיצן איינגעפאַלן, אַז מען קאָן דינגען
אַ ספּעציעל מאַטאַר-שיפל, וואָס זאָל אונדו אריבערפירן קיין פאַרזאַג און
מען ברענגט אַן אייגנטימער פון אַזאַ שיפל און ער פאַרזיכערט אונדו, אַז
ער וועט אונדו צושמעלן קיין פאַרזאַג פונקטלעך צו דער צייט, אַז מיר
זאָלן קענען פאַרן מיט דער באַן קיין באַסאָוילבאַסאַ.

דער אייגנטימער פון שיפל האָט אונדו באַשמעלט, אַז מיר זאָלן דריי
אַזויגער פאַרטאַג זיין אפן באַשטימטן פלאַץ וואו עס שטייט זיין שיפל
און מיר האָבן זיך באַלד גענומען גרייטן, געפאַקט די באַגאַזשן און אַרויפ-
געלאָדנט אַף אַ לאַסט-אויטאָ און מיר זיינען געפאַרן מיט קאַטשן און אַט
זיינען מיר אפן באַשטימטן פלאַץ, באַם ברעג פון פאַרזאַג-טייך וואו עס
שטייט טאַקע אַ מאַטאַר-שיפל, נאָר קיין באַלעבאַס דערפון זעט מען נישט.
די נאַכט איז געווען אַ זייער פינצטערע און עס האָט זיך געקליבן אַף
רעגן און איידער וואָס-ווען, האָט זיך אַראַפגעלאָזן אַ שלאַקס רעגן און מיר
האָבן שוין נישט קיין שום ברירה, מיר שמייען און וואַרטן אפן באַלעבאַס
פון שיפל און מיר ווערן דורכגעווייקט פון רעגן ביז צו די בייגער.

ענדלעך, נאָך אַ האַלבע שעה וואַרטן, האָט זיך באַוווּזן דער אייגנ-
טימער פון שיפל און דער געדאַנק, אַז באַלד וועלן מיר זיך געפינען אין
שיפל, האָט געהויבן אונדזער שטימונג.

דאָס שיפל איז געשטאַנען געבן דער פאַרט-מויער, אַפגערוקט פון
ברעג אַף אַ מעטער און די טרעפ אַראַפצוגיין פון דער מויער צום שיפל.
זיינען געווען זייער שמאַלע און דאָס טירל אין שיפל אַריין, אויך אַ שמאַלס
און דורך די שמאַלע טרעפלעך אַן אַ באַריערע און דורך דעם שמאַלן טירל
פון שיפל, האָבן מיר ממש מיט סכנות-נפשות געמוזט אַרויפלאַדעווען
אונדזער באַגאַזש און דערנאָך האָבן מיר זיך אַליין אויך קוים מיט צרות
אַרויפבאַקומען אפן שיפל.

זיצן מיר שוין אינעווייניק אין דעם שיפל, דורכגעווייקט פון רעגן.

שווייגנדיקע, ווייל ביי אלעמען איז אנגעזאלצן אף דער נשמה און מיר ווארמן, אז דער מאַטאַרמאַן זאל שוין לאָזן דאָס שיפל אין גאַנג. אַבער עפעס גייט עס נישט. דער מאַטאַרמאַן אַרבעט און שוויצט ביי דער מאַט-שין, ער פאַרקעט זיך מיט אַ שרויפנציער און קלאַפט מיט אַ העמערל און שעלט דערביי אף מאַטראַזן-שפראַך מיט מויטע קללות, אַבער דאָס שיפל גייט נאָך אַלין נישט אַפּ פון ברעג.

ענדלעך, נאָך אַ האַלבע שעה, האָט זיך דערהערט דער גערודער פון מאַטאַר, און דאָס שיפל האָט אנגעהויבן אַפּשווימען פון ברעג. עס איז געוואָרן היימלעך אף דער נשמה און יעקב מעסטל האָט זיך שוין אַפילו דערלויבט אַביסל צו וויצלען כדי נאָך מער צו הויבן די שטי-מונג און עס האָט אנגעהויבן ווערן פריילעך און עמיץ פון אונדז האָט שוין אַפילו אנגעהויבן זינגען, בלויז איין יעקב בן-עמי, ער איז זיך געבליבן זיצן אין ווינקל אַן איינגעשלאַסענער אין זיך, דעם קאַלנער פון פאַלמאַ נאָך אַלין אופגעשטעלט, אַ פאַרטיפטער אין רעיונות.

פלוצלינג — סטאַפּ! דאָס שיפל שטייט שוין ווידער. דער מאַטאַר האָט זיך ווידער אַפּגעשטעלט און אונדזער גרופע בלאַנדזשענדיקע שטערן, איז ווידער געוואָרן ערנסט.

ווידער אַרבעט דער מאַטאַרמאַן און פאַרקעט זיך מיט דעם שרויפנ-ציער באַ דער מאַשין און ער שוויצט און שעלט, אַבער דער מאַטאַר שווייגט.

די מינוטן לויפן און אַט איז שוין אַ האַלבע שעה ווי דער מאַטאַרמאַן שוויצט ביי דער מאַשין און מיר זעען, אַז אַפילו ער זאל זי פאַריכטן, איז שוין אויך נישט מעגלעך, אַז מיר זאַלן אַנקומען אין צייט קיין פאַראַנאַ כדי צו באַקומען די באַן און דערווייל איז שוין דער מאַטאַרמאַן מיט גע-וואָרן און ער האָט אינגאַנצן אויפגעגעבן די אַרבעט.

— ווייטער גייט עס נישט...

מיר זעען דעם מאַטאַרמאַנס אומרויאַקייט, ווי ער גייט אַרויס אפן דעק און קומט צוריק אַ פאַרמשהחורחטער און מיר פאַרשטייען נאָך אַלין נישט אין וואָס פאַר אַ געפאַר מיר געפינען זיך, אויב עס זאל זיך אויפ-הויבן אַ ווינט...

זעענדיק ווי מיר זיצן אין פאַרלעגנהייט אומבאַהאַלפענע, האָט אונדז דער מאַטאַרמאַן באַפוילן, אַז מיר זאַלן אַרויס אפן דעק, ווייל בלייבן זיצן אינגאַנצן מיט פאַרלייגטע הענט, שטעקט מיט געפאַר, דעמאַלט האָבן מיר זיך ערשט געכאַפט, אַז עס דראָט אונדז אַ סכנה און עס איז נאָר מיט נסים, וואָס עס איז צווישן אונדז נישט אויסגעבראַכן אַ פאַניק.

מיר זיינען אַרויס אפן דעק און מיר האָבן געזען פון איין זייט דעם ברעג, וועלכן מיר האָבן פאַרלאָזן און פון דער אַנדערער — אַ ווייטן סיך,

וועלכער האט זיך פון דעם ווינטל וואס האט אנגעהויבן בלאזן, פאמעלעך אנגעהויבן צו כוואליען.

צום גליק האט זיך באוויזן א לאסט-שיף און אונדזער מאטארמאן האט אנגעהויבן צו געבן סיגנאלן, אז מיר געפינען זיך אין נויט און עס האט נאך גענוג לאנג געדויערט, ביז די לאסט-שיף איז צוגעקומען צו אונדזער שיפל און עטלעכע מאטראזן זיינען אריבער צו אונדז און גע-האלפן אריבערנעמען די באגאזשן אף דער לאסט-שיף און אויך מיר זיינען אריבער אף דער גענוג גרויסער שיף.

ערשט איצט האבן מיר זיך דערוואוסט איז וואס פאר א געפאר מיר האבן זיך געפונען, ווען עס וואלט זיך געווען אויפגעהויבן א ווינט. דער ווינט וואלט אונדז געווען פארמראגן דער רוח ווייסט וואוהין...

אף דער לאסט-שיף איז אנגעגאנגען א לעבעדיקע טעטיקייט. די מאנשאפט האט זיך געפילט ביי זיך אינדערהיים און דער קוכער מיט דער לולקע אין מויל, האט זיך געפארעט מיט אן עוף, פון וועלכן ער האט אראפגעדרייט דאס קעפל און ער האט אויפגעשטאכן פלייש אף א שפיז און באלד האט ער געמאכט פייער און אנדערע מאטראזן זיינען געווען, מאכע מיט די לולקעס און איינער מיט א באמביזשע אין מויל און זיי האבן זיך דערציילט זייערע מעשות און די שיף שלעפט זיך פאמעלעך, זיי האבן צייט און מיר זיצן אין געהאקטע צרות, ביז ענדלעך, מיר זיינען אנגעקומען קיין פארענא מיט גאנצע דריי שעה שפעטער, נאכדעם ווי דער באן קיין באסאוילבאסא איז שוין געהאט אוועקגעפארן...

לויט אונדזער ריזע-פלאן, האבן מיר אין פארענא נישט געזאלט שפילן, אבער צוליב דער געשעעניש מיטן שאפל, זיינען מיר שוין געבליבן ביז אפצומארגנס, האבן מיר שוין ביי דער געלעגנהייט געשפילט א פאר-שמעלונג און דוקא אן א שום פארוויסקער פראפאגאנדע, איז צו דער פארשמעלונג געקומען א גאר גרויסער עולם.

צומארגנס, האבן מיר זיך געלאזן אף אונדזער ווייטערדיקן טור, איר בער ענטרע ריאס, וואס די ערשטע סמאנציע איז געווען באסאוילבאסא.

:: :: ::

איך ווייס נישט, פארוואס איך האב אין בך-עמין געוואלט זען עפעס מער ווי א געוויינלעכן בשר ודם.

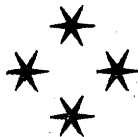
וואלט ער כאטש געווען א באהעם, וואס יעדער קינסמלער איז עפעס דערפון, וואלט איך נאך געקאנט פארשטיין זיינע קאפריזן; אבער יעקב בן-עמים אריסטאקראטישקייט, קאן אבסאלוט נישט הארמאנירן מיט בא-העמישקייט און דאס האט זיך בעת אונדזער ריזע אמכולטסטן געלאזט פילן.

מיר האבן געמאכט גרויסע הכנסות, אבער דער גרויסער ברומפ-
פראצענט האט איינגעשלונגען יעדן פארדינסט און יעקב בן-עמי האט אף
קיין האר נישט געוואלט אראפלאזן פון זיינע קאנדיציעס.

און נישט נאר מאמעריעליש, נאר אויך קינסמלעריש, האט זיך בן-
עמי נישט געוואלט ציילן מיט די אומשמענדן, עס האט אים אבסאלוט
גארנישט אינטערעסירט און זיין הויפט-קאפריז איז געווען, אז די בינע
זאל זיין געאייגנט, כדי אויפצוהענגען די דעקאראציעס פאר די עלף
בילדער וואס ער דארף צום „לעבעדיקן מת“.

אלס אונטערנעמער פון טרופע, האב איך אים געצערמלט און האב אים
מאלערירט אלע זיינע קאפריזן אבער צום סוף האבן אויך די איינצאמעס
בן-עמין נישט באפרידיקט און ער האט זיך ארויסגעכאפט, אז נאך אלעס
מיינט דאך די ארגענטינער פעזע נישט מער ווי אן אמעריקאנער קווא-
דער... און אין דעם אויסדרוק, האב איך דערזען אין בן-עמין, דעם גע-
וויינלעכן בשר-ודם...

אבער אויך דאס האב איך אים מוחל געווען; די ערלעכקייט און די
פעדאנטישע קינסמלערישע פונקטלעכקייט וואס בן-עמי האט ארויסגע-
וויזן צו ארבעט, האט אים כסדר ארויסגעהויבן אין מיינע אויגן און איך
האב אים מקנא געווען, וואס ער האט זיך אמאל אויסגעקליבן דעם שווערן
וועג פון ריין און שיין טעאטער און ער האט זיך דורכגעקעמפט אן אן-
געזעענע פאזיציע אלס קינסמלער און אפט האב איך געמראכט, ווי גוט
וואלט געווען, ווען איך קאן א שפרונג מאן אף צוריק און אנהויבן נאך
אמאל פון אנהויב, דאן וואלט איך אויך אויסגעקליבן דעמועלבן שווערן
וועג און איך וואלט אויך געקעמפט, ביז איך וואלט אפשר באוויזן אויס-
צוקעמפן פאר זיך אזא אנגעזעענע קינסמלערישע פאזיציע ביים אויס-
שליסלעך בעסערן אידישן טעאטער...

איינאנפופציקסטער קאפיטל

1982. — די נרינדונג פון א נייעם אקטיארן פאררין. — די באַ-
ראמונגען באַ נ. צוקער אין שטוב. — סאָלי פיקאָו און יעקב קאַליד,
סיכאַל מיכאַלעסקאַ, יוסף בולאַוו און ליובאַ קאַדיסאָו. — דריי מעאַטערס
מיט נרויסע סטאַרן און מיר שפּילן מיט אייגענע כוחות. — זלמן הירש-
פּעלד מיט זיינע פּיעסן. — די „ברויטמיל“ ראַטעוועט אונדז אַף אַ
שטיקל צייט. — „בוּענאַס איירעס אַפּו ציטבל“. — מיין פּערציק יע-
דיקער מעאַטער-יוביליי. — מיין מוטער שטאַרבט אַ טאַג פאַר מיין יום
טוב. — דער זיסער בעכער מיט אַ טרויעריקייטערן טראַפּן...

1982. דאָס יאָר איז געקומען מיט שמורס און דראַנג פאַר דעם אי-
דישן מעאַטער אין בוּענאַס איירעס.

עס איז געווען נאַכדעם, ווי די פּריערדיקע פּרוּאוון פון אויפהאַלטן
אַן אַקטיארן פאַררין זיינען געהאַט דורכגעפאַלן און די הפּקות אין די
מעאַטערס איז אריבער זאַלע גרעניצן און אַן אַפּמאַך איז קיין אַפּמאַך נישט
געווען און איין אַקטיאָר איז אַריינגעקראַכן אין צווייטנס שטיקל ברויט
און איין מעאַטער האָט אויסגעדונגען אַקטיארן פון אַ צווייטן און אַז מען
האַט געבראַכט אַ סטאַר פאַר איין מעאַטער, האָט אים אַ פאַרשטייער פון
אַ צווייטן מעאַטער אַפּגעוואַרט ביי דער שיף און אים באַוווּזן „אַפּצושמדן“
פאַר זיך, אין זיין מעאַטער, טראַצדעם וואָס דער סטאַר איז שוין געווען
אַנאַנסירט צום דערעפּענען אַ צווייטן מעאַטער...

דעמאָלט איז אויך געווען, אַז די מעאַטער-אונטערנעמער האָבן גע-
האַט אַף צו דעקן זאַלע הוצאות, נאָר פאַר דעם אַקטיאָר איז נישט געבליבן
צום אויסצאלן אים זיין אַרבעטס-לוין און דעמאָלט איז עס אויך געשען, אַז
דער שרייבער נחמיה צוקער, דערזעלבער, וועלכער האָט מיט יאָרן צוריק
אינטערוויענירט צוזאַמען מיט פּרידבערג און וועלנער אין קראַקע, לשוכת
די אידישע אַקטיאָרן, וועלכע דער דירעקטאָר יאַקאָב האָט אַף אַ מוראדיקן
אופן געוואָלט אויסנוצן... דערזעלבער נחמיה צוקער האָט גענומען אַף
זיך די איניציאַטיווע, אַז עס זאַל אַפּסניי געשאַפּן ווערן אַ ופּעסטער אַק-
טיאָרן פאַררין אין בוּענאַס איירעס.

נאָך עמלעכע שמועסן וואָס ער האָט געהאַט מיט אַקטיאָרן, האָט ער
איינגעלאָזן אַ גרופּע אַקטיאָרן צו זיך אַהיים, אַף אוריבורג 587 און דעם

26-טן פעברואר 1982, איז ביי זוקערן פאָרגעקומען די ערשטע באַראַמונג, וועגן דער גרינדונג פון אַ נייעם פאָרײן.

איך האָב געהאט דעם כבוד צו זיין ביי די אַלע באַראַמונגען וואָס זיינען יעדן מאָג פאָרגעקומען אין צוקערס שטוב און טראָץ אַלע קעגן-געראַשפּאָן און טראָץ די צווייפּלער, צי וועט דער פאָרײן קענען בעסער עקזיסטירן ווי די פּרײערדיקע, האָבן מיר, די איניציאַטיוו-גרופּע פאַרפּאָן אַ פאַרזאַמלונג פון אַלע אַקטאָרן און אַקטריסעס, מען האָט פאַרגעלייענט די סאַטומן וועלכע נ. צוקער האָט געשאַפּן און זיי זיינען שוין געווען באַשטעטיקט פון די איניציאַטאָרן און דעם 21-טן מערץ פון 32-טן יאָר, איז געגרינדעט געוואָרן דער איצטיקער אידישער אַקטאָרן פאָרײן אין אַרגענטינע.

מיט דעם גרינדן פון אַקטאָרן פאָרײן, האָט זיך אָנגעהויבן אַ לע-בעדיקע באַוועגונג סיי צווישן אַקטאָרן, ווי צווישן די טעאַטער אונטער-נעמער און עס האָבן זיך פאַרמירט פיר טעאַטער-טרופּעס פאַר פיר טעאַ-טערס, וואָס צוויי פון זיי האָבן באַדאַרפט זיין דירעקטיווע-טעאַטערס און צוויי — פון חברים-קאָאָפּעראַטיוועס.

דעם טעאַטער „עקסעלסיאָר“ האָבן געדונגען צוויי אידישע פאַכרי-קאַנאָן, מיטקאָוויצעד און ווייצער, כדי אריבערצוברענגען די גרויסע וועלט-באַרימטע קינסטלערן מצלי פיקאַ; אין טעאַטער מיטער, אַדמיניסטראַט פון אַדאַלף מידע, האָבן געזאַלט קומען דאָס קינסטלער-פאַרל בולאַוו און קאַדיסאַן און אין טעאַטער „אַרגענטינע“ האָט געזאַלט קומען מיכאַל מי-באַלעסקאַ, בלוזי מיר, די חברים-טרופּע אין טעאַטער „אַמבּו“, מיר האָבן באַשלאָסן צו שפּילן אַ בעסערן רעפּערטואַר מיט אַיי גענעכח'ות. ווען די סאַטאָר-געסט זיינען אָנגעקומען, איז שוין דער אַקטאָרן פאָרײן געווען טעטיק און באַוווּזן צו שמעלן זיך אָף דער געהעריקער הויך פון אַן ערנסטער אַרגאַניזאַציע, וואָס האָט דורכגעפירט און אימפּאַנירט אַ רייע וויכטיקע רעפּאָרמען לטובת די אַרגאַניזירטע מיטגלידער. אַבער לויט די סאַטומן פון פאָרײן, האָט ער נאָר געקאַנט אינטערווענירן אין די זעלבסטשטענדיקע טעאַטער אונטערנעמונגען, ווען אַ טרופּע האָט געפאַ-דערט די אינטערוועניץ אַדער בעת אַ קאַנפּליקט. מער האָט זיך דער פאָרײן גישט געמישט אין די אינערלעכע אָנגעלעגנהייטן פון די טעאַטערס און פאַרשטייט זיך, אַז די קנאַה-שנאה וואָס די חפּרות האָט איינגעפירט צווישן אַקטאָרן פון פּרײערדיקע יאָרן, איז נאָך אין אַ געוויסער מאָס געבליבן.

איך האָב זיך זייער געפּרייט, אַריינמערענדיק אין דעם חברים-קאָאָ-פּעראַטיוו פון „אַמבּו“. איך האָב געהאַפּט, אַז מיר וועלן דאָ, לויט דעם מוסטער ווי איך האָב געווען אין „צענטראַל“-טעאַטער אין וואַרשע, אויך

קענען גרינדען אזא פיין מעצער מיט בעסערע שמרעכונגען.
ליידער האבן מיר גערטאפן פונקט אף אזא צייט, ווען די אנדערע
דריי מעצמערס האבן געהאט סטארס מיט אזעלכע בארימטע נעמען ווי
מאלי פיקאן, בולאוו-קאדיסאן און מיכאלעסקא און אונדזער בעסערער
פרואוו פון אמבו איז פארטויבט געווארן פון די פראפאגאנדעס פון די
אנדערע מעצמערס און אנב איז די חברישקייט אין אונדזער חברים-מרו-
פע אויך נישט געווען אינגאנצן חבריש און מיר האבן גאנץ שנעל אנגע-
הויבן פאלן פון די פיס...

אומזיסט איז געווען אונדזער ראנגלען זיך און אונדזער אויסטראכטן
כסדר א נייע פיעסע, אפשר דאס און אפשר דאס? מיר זיינען געגאנגען
בארג-ארעפ.

אין יענער צייט, איז גראד אנגעקומען קיין ארגענטינע זלמן
הירשפעלד, דער התן פון אסתר ראפעל און ער האט מיט זיך
מיטגעבראכט א היפישן רעפערטואר פון בעסערן מין, פון די נייעסטע
נומע פיעסן וואס דאס בעסערע מעצמער אין ווארשע האט דעמאלט גע-
שפילט און באלד האט ער מיט אונדז סאקע אויפגעפירט דוד בערגלסאנס
„ברויטמיל“ („דער זויבער“) און מיר האבן געמאכט די גרעסטע באמיר-
אונג, אז די אויפירונג זאל זיין מיט ושוואונג און פארנעם און עס האט זיך
אונדז איינגעגעבן צו שאפן א פרעכטיקן ספעקטאקל, וואס האט געצויגן
די אויפמערקזאמקייט פון עולם און טראץ די דריי קאנקורענץ-מעצמערס
מיט זייערע גרויסע סטארן, האבן מיר אנגעהויבן שפילן פאר פול-געפאלטע
סאלאנען אין מעצמער אמבו.

די „ברויטמיל“ האט זיך געהאלטן אף דער בינע א לאנגע צייט, פיל
מער ווי געוויינלעך א פיעסע אפילו מיט די גרעסטע סטארן און די גע-
שעפמן זיינען געווען זייער נומע, אבער מיר האבן געהאט פון פריער
אזעלכע גרויסע דעפיציטן, אז מיר האבן מיט די איצטיקע פארדינסטן
נישט געקאנט אריאגן און נאך א שמארקער פיעסע, איז זייער שווער צו
פאקן א צווייטע שמארקע פיעסע, האבן מיר געשפילט פרואוונדיק מיט
פארשידענע אנדערע פיעסן פון הירשפעלדס רעפערטואר, לעצ האלפערן
האט אויך אויפגעפירט א פרעכטיקן ספעקטאקל „די גאלדגרעבער“ פון
שלום-עליכם און די גאנצע טרופע האט זיך אויסגעצייכנט אין די שלום-
עליכם-סיפן. מיין פרוי, פאני רייבער, האט אויך מיטגעשפילט אין דעם
ספעקטאקל. מיר האבן זיך נאך געמושמעט מיט אנדערע פיעסן, אבער
מיר האבן מער נישט געקאנט אריאגן, צו דעקן די פריערדיקע דעפיציטן
און נאך די עקשנות אונדזערע, אנצוגיין מיט בעסערער מעצמער-אקמיר-
זייטעט, האט אונדז געקרעפטיקט ווייטער אנצוגיין מיט דער ארבעט.
עס איז כדאי צו דערמאנען, אז יעקב באשאשאנאנטי, צוזאמען מיט

ש. פריילעך, האָבן דעמאָלט געשאַפן אַן אַקטועלע רעווי — „בוענאָס איי-
רעס אַפן צימבל“, וועלכע איז געווען דער געלונגענסטער עקספּערמענט
פון אונדזערע זוכענישן אין יענעם סעזאָן.

די רעווי האָט געהאט אַ מאַסע אַקטועלע סצענעס און לאַקאַלע פּאָ-
סירונגען און איז געווען אַנגעפיקעוועט מיט פּאַלקסלידער און דער טעאַ-
טער-עולם האָט ווידער אַנגעהויבן קומען אין אַמבו און עס איז געוואָרן
היימלעכער און ווידער האָבן מיר געמיינט, אַז מיר וועלן זיך נאָך ראַ-
טעווען. נאָך די עטלעכע וואַכן, האָבן ש. פריילעך און י. באַטאַשאַנסקי
ווידער אַנגעשריבן אַ רעווי, די צווייטע איז אַבער שוין נישט געווען אַזוי
געלונגען, ווידער איז געוואָרן שימער אין אַמבו און מיר האָבן אַנגעהויבן
פאַלן און פאַלן און עס האָבן נישט געהאַלפן די בלאַנדזשענישן צום פּראַסמֶן
רעפּערטואַר, מיר האָבן זיך געפונען אין אַ קאַטאַסטראַפּאַלער לאַגע.
אין דער צייט האָט אַנגערוקט די דאַטע, ווען עס האָט באַדאַרפט
ווערן פּערציק יאָר, זייט איך האָב אַנגעהויבן שפּילן טעאַטער.

ריידנדיק מיט מיינע חברים וועגן דער דאַטע, האָבן די חברים
באַלד געזאָגט, אַז איך דאַרף איינאַרדנען אַ גרויסע יוביליי-פּאַרשטעלונג.
מיין נאַמען איז דעמאָלט געווען זייער פּאַפּולער, ווייל גראַד דעמאָלט
האָבן זיך געענדיקט דרוקן מיינע „זכרונות“ וואָס איך האָב פּאַרעפּענט-
לעכט אין „די פרעסע“ און עס איז געווען צו האַפּן, אַז מיין יוביליי וועט
ארויסרופן באַס אידישן טעאַטער-עולם דעם געהעריקן אינטערעס.
איך האָב אויסגעקליבן אויפצופירן צו מיין יום-טובּ יעקב גאַרדינס
„אלישע בן אבוייה“.

עס האָט זיך געשאַפן אַ זייער בכבודער קאַמיטעט וואָס האָט פּאַט-
ראַניזירט מיין יוביליי-יום-טובּ, אין קאַמיטעט זיינען געווען פּאַרטראַסן
פּאַרשטייער פון ביידע צייטונגען און פון אַנגעזעענע געזעלשאַפּטלעכע
מענטשן, די צייטונגען האָבן אַפּגעגעבן אַ סך פּלאַץ פאַר מיין כבוד וועגן
און די יוביליי-פּאַרשטעלונג איז געווען באַשטימט אַפּן 2-טן סעפטעמבער.

איינ טאָג פאַר מיין יום-טובּ, דעם ערשטן סעפטעמבער, איך שטיי אָף
דער בינע און מאַך פּראַכע, עס איז מיר גוט ואפּן האַרצן, ווייל די פּראַכֶן
גייען גוט און די בילעטן צו מיין מאַרגנדיקן יום-טובּ זיינען שוין כמעט
אויספּאַרקויפט און פּלוצלינג — מען רופּט מיך צום טעלעפּאָן.

מיין שוועסטער רעדט צו מיר מיט געוויין: — בנציון.. אונדזער אַלמע
מוטער איז געשטאַרבן...

די ידיעה האָט מיך געטראַפּן ווי אַ דונער.

די חברים האָבן מיך געזאָגט טרייסטן — גייט, חבר פּאַלעפּאַדע...
מיר וועלן שוין דאָ אַלעס אַליין טוען...

מיין מוטער איז אַלט געווען ניינציק יאָר. איך מיין, זי איז שוין גע-

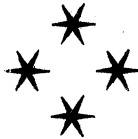
ווען זאט מיט יארן און מיד פון לעבן און געוואוסט האב איך דאך אז „סוף אדם למות“, פונדעסמוועגן, מיין מאמע איז עס דאך און טיף איז געווען מיין ווייטיק און טאפלט טיף, ווייל מארגן האט דאך באדארפט זיין מיין יום-טוב און היינט דארף איך גיין צו דער לוייה פון מיין מאמען...

איך האב נאר געמראכט, ווי אזוי קאן מען מאכן, אז דער יום-טוב זאל אפגעלייגט ווערן אף אן אנדער דאמע און ריינדיק וועגן דעם מיט מייע חברים, האבן זיי דערקלערט, אז דאס איז אוממעגלעך, ווייל די בילעטן זיינען שוין פארקויפט און עס איז אפילו שוין נישטא קיין צייט צו מעלדן וועגען דער אפלייגונג און דאן, מיר פארענדיקן דאך שוין מיטן מעאטער, אויך די מרופע וועט זיך צעפאלן... בקיצור, אלע זיינען קעגן אפלייגן דעם יום-טוב און אפילו מייע שוועסטער זיינען מסכים, אז איך דארף נישט אפלייגן דעם יום-טוב און אלס פרישער אבל האב איך גע-מוזט פייערן מיין יום-טוב פון פערציק יאר אידיש מעאטער...

מיין יום-טוב איז פונדעסמוועגן דורכגעפירט געווארן זייער פייער-לעך. מיין גאנצע משפחה, (חוץ מייע שוועסטער און ברודער) זיינען געווען אפן יום-טוב און מיטגעבראכט מתנות; איך האב איינגעלאזן די קינסטלעך בולאזן און קאדיסאן און מיכאל מיכאלעסקא און זיי זיינען געקומען נאך זייערע פארשמעלונגען און האבן באשיינט מיין יום-טוב מיט זייערע אויפטריטן נאך מיין פארשמעלונג, מיט ספעציעלע קאנצערט-נומערן; די שטימונג באם עולם איז געווען א געהויבענע, א סך אידן פון דער פראווינץ, וועלכע האבן געלייענט מייע מעמוארן אין „די פרעסע“ זיינען געווען אין סאלאן און מען האט מיך אוואציאנירט און רעדעס זיי-נען געווען, א חוץ אקטיארן, חברים פון אונדזער קאלעקטיוו, זיינען גע-קומען דעלעגאטן פון פארשידענע אינסטיטוציעס און אויך דער אקטיארן פאריין האט זיך באטייליקט און דער פארוואלטער נחמיה צוקער האט מיך באגריסט אף דער בינע אין נאמען פון פאריין און אויסגעטיילט מיט א גאר באזונדערן סענטימענט, האט זיך די באגריסונג פון זינא ראפעל, מיין יונגט-חברע; זי האט גערעדט אזוי הארציק, אז זי האט זיך אנגע-הויבן שטיקן מיט די מרערן און א סך פון עולם האבן זיך אזוי דורכגע-נומען, אז זיי האבן מיטגעוויינט...

די באגריסונגען זיינען פארגעקומען נאכן שלום פון דער פארשמע-לונג, און באלד דערנאך, האט זיך אנגעהויבן דער קאנצערט, אין וועלכן בולאזן, קאדיסאן און מיכאלעסקא, האבן זיך אויסגעוויינלעך אויסגע-צייכנט מיט זייערע נומערן, יעדער אף זיין אופן און איך האב דערווייל געהאט געסט אין קאמארין, אלע האבן מיך באגריסט און מיר איז געווען אפן הארצן אזוי גוט און אזוי טרויעריק און דוכט זיך מיר, אז די מרערן האבן זיך אומאויפהערלעך געריסן פון מייע אויגן.

איך בין אהיימגעקומען פון מעצער א צעבראכענער און א דער-
שעפטער, סיי פון איבערמוט צוליב דעם געלונגענעם שיינעם יום-טוב און
סיי צוליב דעם ביזן צופאל פון מיין מאמעס טויט, האָט געמאכט,
אז דער יום-טוב זאל מיר נישט באקומען אין פולער מאַס... איך האָב מיר
אנגעהויבן אָפגעבן חשבון פון מיין גאַנץ לעבן און פון מינע פערציק יאָר
שפילן אידיש מעצער און איך האָב געזען, אז אלעמאל איז עס ביי מיר
געגאַנגען אזוי, אז ווען איך האָב באַדאַרפט האָבן אַביסעלע פרייד, איז
עס געקומען געמישט מיט לייד און פיין. אזוי איז דאָס לעבן פון אידישן
אַקטואַר; לייד און פיין האָט ער אַ סך און ווען עס קומט אַמאל אַ מאַ-
מענט ווען מען קאָן געניסן אַביסעלע פרייד, מוז זיך אין דעם זימן פרייד-
בעכער אויך אַריינכאַפן אַ טרויעריק-כיטערן טראָפּן...

צווייאונפוציקסטער קאפיטל

מען צאלט ברוטא-פראצענטן און אונדזערע אקטיארן בלייבן די זעלבע קבענים. — מיט מינא אקסלראד אין פראווינץ פאמפא. — מיר ווערן „שטערנווער“. — א קאשמארער הלום. — מיר נייען פארקויפן בילעטן. — אין באהיא בלאנקא זיינען די בילעטן אויספארקויפט. — מיר שיקן אפ דעם חוב אין פאריין. — 46 גראד היץ. — דער צענליי-טער נאכפארמעטער. — ענדלעך צוריק אינדערהיים.

עס האט נישט לאנג געדויערט, און די אנדערע מעמעסערס האבן זיך אויך פארמאכט און נישט קוקנדיק וואס זיי האבן געהאט גרויסע סמארן. זיינען די איבעריקע אקטיארן אויך נישט געווארן קיין גבירים, (ווייל די סמארן האבן אפגעשעפט די סמעטענע מיט די ברוטא-פראצענטן פון אויבן...) און אט דרייען זיך שוין אלע ארום און מען פלאנעוועט וועגן ארויספארן אף דער פראווינץ.

אבער היינט, גייט עס שוין צו מיט א סיסטעם. דער אקטיארן פאריין שטייט שוין אף דער וואך, אז עס זאל נישט פאסירן ווי פריער, ווען צוויי טרופעס זיינען געפארן אין דערזעלבע ריכטונג און איין טרופע האט קאליע געמאכט דער אנדערער און ביידע טרופעס האבן דערפון געליטן. נאר דער פאריין קאנטראלירט דורך פריערדיקע מעלדונגען פון צוזאמענ-געשטעלטע טרופעס און אויב עס איז שוין פאראן א מעלדונג פאר צענט-ראל ארגענטינע, מוז די צווייטע טרופע פארן קיין ענטרע ריזאס אדער פאמפא.

דער אקטיארן פאריין האט אויך סטימולירט, אז טרופעס זאלן פארן אף דער פראווינץ, צוליב קולטור-מעסן, כדי אויפצוהאלטן אף דער פרא-ווינץ דאס אידישע ווארט, וואס האט זיך אין משך פון די לעצטע יארן אנגעהויבן אויסלעשן און דער פאריין האט פאר סטימול וועגן, אויסגע-בארגט די טרופעס אויף הוצאות, וואס האט די אקטיארן פיל פארלייכ-טערט אונטערצונעמען די נסיעות.

איך האב פארמירט א טרופע פאר דער פ פ א פ א און אין מיין טרופע האבן זיך באטייליקט מינא אקסלראד, שלמה צוקער מיט זיין פרוי אידא ראזנצווייג, דוד קאפלאן, זישע גאלד, יצחק און סאניע לאכמאן און דער פאריין האט אונז אויסגעבארגט 250 פענעס אף הוצאות און איך

האב אלץ צוגעגרייט צום ארויספאר, אף אַנצוהויבן אין קארעאנעל סוארען, איבער באהיא בלאַנקא צו דער פראַווינץ פאַמפּאַ.

דאָס איז פאַקטיש אַ לאַנגע און שווערע רייזע, אַבער מיר האָבן אויס-געקליבן די ריכטונג, מיטן אויסקוק, אז אזוי וועט זיין בעסער.

אין ק. סוארען, זיינען מיר פאַרפאַרן אין דער אכסניה צום „דייטש“, וועלכער האָט קוים געדענקט, אז ער איז אַ דייטש. אין יענעם ראיאָן גע-פינען זיך אנב אַ סך דייטשן, וועלכע זיינען געקומען מיט אַ פּופּיק-זעכ-ציק יאָר צוריק און אַ איד האָט אונדז אַפילו געגעבן די עצה, אז מיר זאלן שפּילן אף דייטש, וועלן מיר האָבן אַ גומן סבאַר...

פילנדיק אף זיך די פאַראַנטוואַרמלעכקייט פאַר דער גאַנצער חברים-טרופּע, בין איך כמעט נישט געשלאָפּן. גאַנץ פרי בין איך שוין געווען אינדרויסן, געקוקט אפן הימל ווי אַ שמערנזעער און עס האָט מיר אַ קלאַפּ געמאַן אין האַרצן, זעענדיק, אז דער רעגן הענגט אין דער לויפּטן.

אונדזער גאַנצער אויסקוק, איז די הכנסה פון קארעאנעל סוארען, וואָס זאל אונדז דערמעגלעכן צו פאַרן ווייטער, קיין באַהיאַ בלאַנקא, וואו מיר דאַרפן שפּילן צוויי טעג שפעטער און הלואי, עס זאל אונדז דאָ נישט פאַרעגענען...

אויך שלמה צוקער איז באַצייטנט אויפגעשטאַנען, ער קומט אַרויס און העלפט מיר צו קוקן אפן הימל און ער טרייסט מיר, אז עס וועט גיט רעגענען און צום גליק, האָט זיך דאָסמאַל אַרויסגעוויזן, אז שלמה צוקער איז אַ בעסערער אַסטראָנאָם, עס האָט טאַקע נישט גערעגנט, אַבער כאַטש די אידן האָבן שוין נישט געהאַט קיין תירוץ, אז צוליב דער בלאַמע האָבן זיי נישט געקאַנט קומען, זיינען זיי פונדעסטוועגן געקומען זייער ווייניק און מיר האָבן די נאַכט געשפּילט פאַר אַזאַ קליינעם עולם, אז עס האָט אַפילו נישט געדעקט אף די נאַכט-הוצאות.

אונדזער לאַגע איז גאַרנישט געווען וואָס מקנא צו זיין. — מיט וואָס וועלן מיר פאַרן ווייטער? און וואָס וועט זיין, אז מאַרגן וועט זיין גאָר ערגער?

אזוי האָבן געטראַכט אונדזערע חברים און די שטימונג איז געווען אַ געדריקטע און בלוזי איך איינער, האָב זיך געמטאַרעט אויפצוהאלטן דעם מוט און איך האָב געטרייסט די חברים, אז עס וועט שוין זיין גוט.

איך האָב זיך אַ גאַנצע נאַכט געדרייט אפן געלעגער און ערשט פאַר-טאָג בין איך איינגעשלאָפּן און עס האָט מיר באַלד אַנגעהויבן מאַטערן אַ שווערער חלום, אז מיר האָבן נישט צו באַצאָלן דעם דייטש פאַרן האַ-טעל און מיר שלאָגן זיך מיט אים, ער וויל אונדז נישט אַרויסגעבן די וואַליזקעס און מיר ווילן זיי ארויסנעמען אף כח און מיר לויפן צו דער באַן, דערווייל זעען מיר פּוננױיטן, אז דער באַן גייט שוין אַוועק און דאָ

לויפט אונדז נאך דער דייטש צוזאמען מיט פאליציאנטן, מען יאגט אונדז און אונדזערע אקטריסעס צעוויינען זיך אף א קול און דער לאנגער דייטש דעריאגט אונדז און ער לויפט צו גלייך צו מיר און כאפט מיך באם האלדז און נעמט מיך ווארגן און איך פיל ווי זיינע לאנגע פינגער שטיקן מיך ווי צוואנגען און איך פרוואו אַנשמרענגען מיינע לעצטע כחות און וויל אויסשרייען: — ראַטעוועט!... ווי איך דערהער פלוצלינג אַ שרעקלעכן קראַך פון אַ דונער, וואָס האָט מיך אויפגעוועקט פון שלאָף און איבער-געריסן דעם שווערן חלום...

איך האָב זיך אויפגעכאַפט פון שלאָף אַן איינגעמונקענער אין שוויים און גענוג לאַנג האָט געדויערט, ביז איך בין געקומען צו זיך פון דעם וויסן חלום און ווען איך האָב זיך שוין געוואַלט אויסמשוּכען פון שלאָף, האָט אַ בליץ ווי דורכגעשניטן דאָס צימער און באלד דערויף האָט עס געגעבן אַזע דונער, אַז איך האָב געמיינט, ער האָט אַריינגעשלאָגן אין אונדזער אַכסניאַ.

איך שפרונג אַראָפּ פון בעט, לויף צו צום פענסטער און זע ווי אַ שלאַקס רעגן פאַטשט אָפּ די שוויבן און איר זע, אַז דער דונער האָט מיך אַרויסגעריסן פון דעם שווערן חלום, כדי מיר צו ווייזן אַ נאָך וויסערע ווירקלעכקייט...

וואָס מוט מען? וואָס וועט זיין?... מאַרגן דאַרף מען שפּילן אין באַהיאַ בלאַנקאַ און אויב מיר וועלן דאָ היינט נישט קענען שפּילן, מיט וואָס און ווי אזוי וועלן מיר מאַרגן קענען זיין אין באַהיאַ בלאַנקאַ? ענדלעך האָבן מיר זיך אַביסל געמוטיקט און אַנגעהויבן באַטראַכטן די לאַגע און מיר האָבן באַשלאָסן, אַז דאָ העלפן נישט קיין חכמות, מיר מוזן דינגען אַ קאַטש און אַרומפאַרן פאַרקויפן בילעטן צו דער היינטי-קער פאַרשמעלונג.

קיין אַנדער ברירה איז נישט געווען, איז געזאָגט, געטאָן, שלמה צו-קער ברענגט אַ קאַטש און אַט פאַרן מיר אַרויס און ווי אויף צו להכעיס, פאַרשמאַרקט זיך נאָך דער רעגן, נאָר מיר לאָזן זיך נישט טעראַריזירן פון דער בייזער נאַטור, מיר פאַרן צו צום ערשטן אידן און מיר גייען אַריין.

איך הויב אַן ריידן: — אַנטשולדיקט, ליבע אידן, פאַר אונדזער אומ-געוויינטשענעם באַזוך אין אַזע אומגליקלעך וועטער. מיר זיינען אַידישע אַקטיאָרן, מיר האָבן דאָ געטון געשפּילט... — און מיר דאַרפן דאָ היינט אויך שפּילן, כאַפט אונטער שלמה צוקער; — ווייל מאַרגן דאַרפן מיר שפּילן אין באַהיאַ בלאַנקאַ און ווי איר זעט, דאָס וועטער, עס וועט אייך גאַרנישט העלפן, איר מוזט קויפן בילעטן... און טאַקע אַפן מאַמענט, האַלט איך שוין דאָס פעקל בילעטן אין האַנט און וואַרט. נאָר אַפן ענטפּער פון דעם איר.

— וויפיל קומט אייך? — פרעגט דער איד און אונדז ווערט שוין לייכטער אפן הארצן און אזוי פארן מיר פון איין איד צום אנדערן און אידן זיינען דאך פארט „בני רחמים“ הייסן זיי זיך געבן בילעמן און פרעגן וואס עס קומט און אט האבן מיר שוין געלייזט גאנצע הונדערט פע- זעס און מיר ווערן מוטיקער און מיר פילן נישט ווי די נעץ האט אונז שוין דורכגעדרונגען ביז צו די ביינער און ווען מיר קומען אריין צו א אידן, זיינען מיר שוין ביידע באריידעוודיק און אזוי האבן מיר ביז מיטיק, כמעט געהאט אויספארקויפט דאס גאנצע בימל בילעמן.

נאך אזא שטיקל ארבעט, האבן מיר זיך דערווארימט מיט א גוט גלעזל בראנפן און מיר זיינען האפערדיקע צוריקגעקומען אין האמעל און געגעסן מיט א גוטן אפעטיט אונדזער מיטיק און די גאנצע טרופע האט מיט נייגעריקייט אויסגעהערט אונדזערע איבערלעבונגען בעתן ארומפארן פארקויפן די בילעמן און דערווייל האט זיך גאכמיטיק אויסגעליימערט און די זון האט נאך באוויזן אויסצומריקענען די גאסן און באנאכט האט דער עולם גענומען שטרעמען אין סאלאן אריין און מיר האבן מיט א פיינעס געמיט אפגעשפילט א שיינע פארשמעלונג און מיר האבן שוין געהאט אי צו באצאלן דעם דייטש פארן האמעל מיט פענסיאן און אי אף באך-בילעמן קיין באהיא בלאנקא...

אין באהיא בלאנקא האט מיר דערווארט א גאר באזונדערע איבערע- שונג.

וועגן באהיא בלאנקא האט מיר מארינאוו אמאל געהאט געזאגט, אז מען פארט אריין אין דעם שמעטל, איז מען נישט זיכער, אז מען וועט האבן אף הוצאות צוריק ארויסצופארן...

ארויסגעוויזן האט זיך אבער אנדערש; ווען מיר זיינען אנגעקומען אין ב. בלאנקא, איז אונדז אנסקענגעקומען דער איד, וועלכער האט זיך אונטערגענומען בארויס צו פארקויפן בילעמן און ער פרעגט אונדז צי מיר האבן נאך בילעמן.

די פראגע האט דער איד געשמעלט מיט אזא פארצווייפלמער מינע, אז מיר האבן זיך דערשראקן. — וואס איז געשען? פרעג איך און דער איד ענטפערט: — איך האב דאך שוין נישט קיין בילעמן, אלץ אויס- פארקויפט און איך קאן פארקויפן נאך...

איך קוק אף שלמה און שלמה אף מיר און מיר באשליסן, אז מען דארף אים געבן דאס פעקל בילעמן פאר מארגן און שלמה דערלאנגט אים דאס פעקל. — יא, אבער די בילעמן, זאלט איר וויסן, דארפט איר פאר- קויפן פאר דער מארגנדיקער פארשמעלונג...

— און אף היינט, האט איר נישט מער קיין בילעמן? איך האב אזויפיל קונים אף היינט...

און עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז דער איד ווייס אפילו נישט, אז צו

א טעאטער-פארשמעלונג מוז מען פארקויפן בלויז ביז א באשטימטע צאל בילעטן, וויפיל דער סאלאן האט פלעצער...

מיר האבן דעם איד אויפגעקלערט און ער האט גענומען די בילעטן אף מארגן און מיר זיינען אריין צו די איבעריקע חברים מיט דער בשורה, אז די בילעטן פאר היינט, זיינען שוין אויספארקויפט...

אונדזערע אקטיארן האבן זיך געפרייט ווי קליינע קינדער און מינא אקסלראד גיט א זאג מיט פאטאס, אז איצט דארף מען דאס ערשטע אפ-שיקן אין פאריין די אויסגעבארגטע 250 פעזעס און זאלן דארט די חברים זען, אז אבי מען מאכט געשעפט, שיקט מען באלד אפ...

עס איז געווען א שטיקל חלוקי-דעות וועגן דעם, אנדערע האבן גע-מיינט, אז מיר דארפן האנדלען פארזיכטיקער, טאמער מאכט זיך נאך שלעכט, אבער איך, שלמה צוקער און די אקסלראד, מיר האבן געוואלט אפשיקן, ערשטנס אלס דיסציפלינירטע חברים, טאמער דארף מען אין פאריין דאס געלט פאר אן אנדער מרופע און צווייטנס, זאלן זיי דארט זען, אז מיר מאכן גוטע געשעפטן...

אין אונט האבן מיר געשפילט „די בלינדע מאמע“, די מעלאדראמע האט זייער שטארק אויסגענומען און דער עולם האט געיובלט פון עמא-ציע און מען האט שוין געקויפט בילעטן אף דער מארגנדיקער פארשטע-לונג, אונדזער בילעטן-פארקויפער האט זיך נישט געקאנט קיין עצה געבן און שלמה צוקער האט אים געמוזט ארויסהעלפן און אזוי האבן מיר אין באהיא בלאנקא געשפילט דריי גוט אויספארקויפטע פארשמעלונגען און מיר האבן געהאט א גרויסן מאראלישן און מאטעריעלן דערפאלג.

די ריזע איז געגאנגען ווייטער. וואו עס האט אונדז אפגעגליקט מיט שיינע וועטערן און גוטע הכנסות און וואו עס האט אונדז פארעגנט און עס זיינען געווען אויך טעג, ווען די זומערדיקע זון האט שוין צופיל גע-שיינט און מיר זיינען שיער נישט אויסגעגאנגען פון היץ... אין ריווערא, האבן מיר געהאט א שבת מיט 46 גראד היץ און דער בלעכענער דאך פון טעאטער האט זיך פון דער זון אזוי אנגעגליט, אז מיר האבן געמוזט דינגען מענטשן זיי זאלן גיסן וואסער אפן דאך און אפקילן אים, אז מען זאל קענען אריינגיין אין סאלאן...

זייער שווער זיינען געווען די באדינגונגען פון אונדזער דעמאלטיקער ריזע. מיר האבן געליטן אין פארשידענע הינזיכטן, סיי פון שלעכטן עסן אין די האטעלן, סיי פון די היצן און סיי פון רעגן, אבער מיר האבן דאס אלץ גענומען פאר ליב, ווייל מיר האבן פארט דערגרייכט אונזער וואונטש. מיר האבן דורכגעפירט אונדזער מורנעע מיט דערפאלג און אט קערן מיר זיך אום בשלום יעדער אין זיין היים, וואו מען וועט זיך שוין קענען אויס-רען אין די אייגענע בעטן און אפעסן א היימישן מאלצייט, און דערציילן זיך די איבערלעבונגען אף דער פראווינץ, אין פריידן...

דרייאנפופציקסטער קאפיטל

דער פאריין אלס נאנצער און חברים אין גרופעס. — טעאטער
„קאליסעא“ מיט מארים שווארץ. — איד שפיל דעם „קברו“ אין „יאשע
קאלב“. — מען אנגאזשירט נאך א טרופע „עו גלאבא“. — מען בייט
דאלן. — לאזאר פריד מוז אוועקפארן. — מידעס אוואנטורע-געשעפט.
— אנשל שאר און דארע ווייסמאן. — א חודש מיט נר זשעלאזא.

דער אקטיארן פאריין, אין וועלכן אלע מיטגלידער האבן זיך גערופן
חברים, האט נאך נישט געקאנט באווייזן, אז אלע זאלן טאקע אפ אן אמת
ווערן חברים.

די מיטגלידער האבן זיך גרופירט אין גרופעס און אפילו די פאר-
וואלטונג גופא, איז אויך געווען געטיילט, וואס מאנכע פארוואלטונגס-
מיטגלידער האבן געצויגן אין איין זייט און מאנכע אין אן אנדערער.
עס קאן זיין, אז דווקא אין דעם איז באשטאנען די מעלה פון דער
פארוואלטונג, וואס אין איר זיינען געווען פארטראטן אקטיארן פון אלע
גרופירונגען און ווען עס האבן זיך פארמירט טרופעס פארן סעזאן, האט
יעדע טרופע געהאט אירע פארשטייער אין דער פארוואלטונג און אזוי
ארום איז אויפגעהאלטן געווארן א גלייכגעוויכט, אבער בעתן פארמירן
זיך פון טרופעס, האט די פארוואלטונג נאך נישט באווייזן צו האבן קיין
שום השפעה און עס האט געקאנט טרעפן, אז דווקא די בעסערע אקטיארן
זאלן בלייבן די לעצטע אריינגענומען צו ווערן אין א טרופע...

אויך אליין בין אויך געווען אין דער פארוואלטונג און כאטש אויך בין
נישט אינגאנצן מסכים געווען צו אלץ, האט אבער דער ארגומענט, אז
אין אן ארגאניזאציע זיינען אלע מיטגלידער גלייך און מיט גלייכע רעכט,
מיד באוואויגן אונטערצוואווארפן דער מאיאריטעט.

עס האבן זיך פארמירט טרופעס. פארן עקסעלטיאר, איז שוין אלץ
געווען פארטיק. עס האט זיך פאחמירט א פעסטע חברים-טרופע, וועלכע
האט שוין געהאט אנגאזשירט סערעבראון און לויסי פינקל אלס סטארן.
אויך פארן טעאטער „ארגענטינע“ איז שוין געווען א טרופע און באשטימט-
טע סטארן — אנשל שאר און דארע ווייסמאן. געבליבן זיינען נאך א
היפשע צאל פרייע אקטיארן, וועלכע זיינען אבער נישט בכח געווען זיך צו
ארגאניזירן אין א טרופע און ערשט ווען די דערמאנטע צוויי טעאטערס

האָבן שוין אַקטואַירט מיט זייערע ספּאַר-געסמ, האָט זיך דערהערט אַ קלאַנג, אַז מען האָט געדונגען דעם גרויסן מעאַמער „קאַלימעאַ“ און מען ברענגט דעם דירעקטאָר פון ניויאַרקער קונסט-מעאַמער מ א ר י ס ש ו ו א ר ז .

דער עמפּרעסאָר אַדאַלף מידע, האָט איינגעלאָדן אַקטיאָרן צום פּאַר-האַנדלען און ער האָט אַנגאַזשירט אַלע אַקטיאָרן און חוצדעם, האָט ער געגעבן אַן אַנאַנס אין די צייטונגען, אַז עס זאָלן זיך מעלדן אַקטיאָרן און ספּאַטיסמן...

מידע האָט מיך אַנגאַזשירט און אין זעלבן טאָג האָט ער אויך אַנגאַזשירט זישע גאַלד, דוד קאַפּלאַן, די היינט שוין אַפּגעשיידטע אַהרן לאַגער און איזידאַר און קלאַרע צוקערמאַן און רפּאַל גומהאַרץ און זיי צו לאַנגע יאָר — משה אויערבאַך, הערמאַן לאַסמער, מישאַ שוואַרץ, מערי מאַרקאַ-ציפּקוס און אַנדערע.

אַף די אַנאַנסן האָבן זיך אַפּגערוּפּן אַ מאַסע בחורים, ליידיקנייער, אַרבעטמלאַזע פון אַלע מינים פּראַפעסיעס און דער מעאַמער „קאַלימעאַ“ האָט באַקומען דעם אויסזען ווי עפעס אַן אימיגראַנטישע אַרבעטס-ביוראָ.

ענדלעך זיינען אַנגעקומען אַ טייל פון די קינסמלער-געסמ. דאָס זיינען געווען לאַזאַר פּריד, וועלכער האָט באַדאַרפּט אַנהויבן די פּראָבן פון „יאַשע קאַלב“, בנציון קאַץ, דער געהילפּס-דעזשיסאַר און אַפּערטאַמאַר פון די ליכט-עפּעקטן און מאַרגאַט גאַלדשטיין.

מאַרים שוואַרץ מיט נאָך אַ יונגער אַקטריסע, יהודית אַבאַרבאַנעל, האָבן באַדאַרפּט נאַכקומען.

מיר זיינען צוגעטראָטן צו דער אַרבעט און עס האָט זיך אַרויסגעוווּן, אַז די פּיעסע „יאַשע קאַלב“ פּאַדערט אַ גאַר גרויסן פּערסאָנאַזש און לאַזאַר פּריד האָט זעבעך געמושטירט די הונדערטער יונגעלייט וואָס זיינען געקומען אַף די אַנאַנסן, אַבער ער האָט צווישן זיי נישט געפונען קיין פּעיאַקע פּאַר שפּילן ראַלן.

פּונדעסמוועגן, האָט מען פּאַרטיילט די הויפּט-ראַלן און פּריד האָט מיר צוגעטיילט די ראַל פון „קברן“, זאַגנדיק מיר, אַז די ראַל האָט אין ניויאַרק געשפּילט איזידאַר קעשיר.

ווען מאַרים שוואַרץ איז ענדלעך אַנגעקומען, האָט זיך ערשט אַנגער-הויבן דער אמתער טומל. שוואַרץ האָט געפּאַדערט נאָך אַקטיאָרן, ווען נישט קאַן ער נישט שפּילן און מידע האָט אַנגעהויבן צוריידן מאַנכע אַקטיאָרן פון מעאַמער „אַרגענטיגע“, אַז אַזוי ווי די געשעפטן גייען אַלץ-איינס זייער שלעכט, זאָלן זיי עוקר זיין פון טרופּע און בעסער זיך צו אים אַנגאַזשירן אַף גאַזשע, אַבער דער אַקטיאָרן פּאַריין איז געשטאַנען אַף

דער וואך, אז א מיטגליד פון מרופע מאַר נישט דעזערטירן, סיידן די גאַנצע מרופע וועט זיך אויפלייזן.

די געשעפטן אין מעאַטער „אַרגענטינע“ זיינען מאַקע געגאַנגען אזוי שלעכט, אז די מרופע האָט שוין נישט געקאַנט אויסהאַלטן, אַבער באַ-פרייען אַ מייל בלוז, וואָלט געמיינט, אז די איבעריקע מוזן בלייבן אינ-גאַנצן אַרבעטסלאָז און דעריבער האָט זיך די מרופע נישט געוואָלט אויפ-לייזן.

דער פאַררין האָט דעמאָלט אינמערדווענירט און באַקומענדיק די פאַר-זיכערונג פון דער עמפּרעסע מיט מאַרים שוואַרץ, אז עס וועט אנגאַזשירט ווערן די גאַנצע מרופע פון מעאַטער „אַרגענטינע“, ען-גלאַבאַ“, האָט זיך די מרופע מיט דער צושטימונג פון אַנשלאַ שאַר און דאַראַ ווייסמאַן, אויפ-געלייזט און די אַקטיאָרן זיינען מאַקע אַלע צוזאַמען אַריבער צו די שוין פריער אנגאַזשירטע, אין מעאַטער „קאַליסעאַ“.

מאַרים שוואַרץ האָט אזוי אַרום געהאַט אַ מרופע פון עטלעכע און דרייסיק אַרטיסטן, וואָס אזוינס איז געווען צום ערשטן מאל אין אַרגענ-טינע און ער האָט ערשט אפּסניי גענומען גרייטן דעם גרויסן ספּעקטאַקל „יאַשע קאַלב“.

מאַרים שוואַרץ האָט אַנגעהויבן צונעמען די פון פרידן שוין פאַר-שיילטע ראַלן און זיי אַוועקגעבן צו אַקטיאָרן פון דער ניי-אַנגאַזשירטער מרופע און עס האָט זיך אַנגעהויבן שאַפן אַ סך קנאה-שאַה און עגמת-נפּשן און אויך אַף מיין ראַל האָט מען זיך אַנגעהויבן „קוואַפּען“ און מידע, וועלכער האָט צו מיר געהאַט עפּעס אַ מענה, האָט אויך צוגעהאַלטן. אז שוואַרץ זאל ביי מיר צונעמען די ראַל, אַבער שוין נאָך דער ערשטער פּראַכע מיט שוואַרצן, ווען ער האָט געזען ווי אזוי איך אינמערפּרעטיר די פאַראַנטוואָרטלעכע ראַל אַלס קברן, האָט ער אַ זאַג געמאַן — „אַל-דייט!“ און איך בין געבליבן מיט מיין ראַל.

אין יענעם מאַג, בעת דער אזוי גערופּענער „עקזאַמען-פּראַכע“ פון מאַרים שוואַרץ, איז ביי אַ סך אַקטיאָרן פאַרצאַפּט געוואָרן בלוט. אז אַ שום איינזען האָט שוואַרץ ביי די אַקטיאָרן וואָס זיינען פריער אַנגאַזשירט געוואָרן, צוגענומען די ראַלע און זיי אַוועקגעגעבן גרעסערע מיוחסים פון די ניי-צוגעקומענע אַקטיאָרן פון מעאַטער „אַרגענטינע“. ביי דוד קאַפּלאַן האָט מען צוגענומען אַ ראַל כאַטש ער האָט די ראַל געקענט אויסנע-צייכנען גוט און מען האָט אים געגעבן אַן אַנדערע, אַ קלענערע ראַל, וואָס פאַר אַ יונגן אַקטיאָר מיט אַמביציע, איז דאָס פּשוט אַ מראַגעדיע.

די פּראַכע אונטער דער רעזשי פון מאַרים שוואַרץ, האָבן זיך געצויגן כמעט די גאַנצע 24 שעה אין מעת-לעת. נישט געווען קיין צייט, אַפּילו צו גיין אַפּעסן אַ מיטיק.

ענדלעך איז פארגעקומען די פרעמיערע פון „יאשע קאלב“ און דער ספעקטאקל האט געמאכט א קאלאסאלן רושם און יעדע נאכט איז דער „קאלימעא“ געווען פול געפאקט.

צום גליק, האב איך אין דער ראל אלס „קברן“ אויסגענומען און דאס האט מיניע נישט-פארגינער זיכער נישט פארשאפט קיין נחת...

מארים שווארץ, האט ווייזט אויס געוואלט ווייזן נאך אנדערע פיעסן און ווי נאך „יאשע קאלב“ איז געווארן א קאפיטשקע שוואכער באזוכט, האט ער שוין געשמעלט „אנקל מאזעס“ און די אקטיארן מיט עלנבוניגס האבן אויסגעקעמפט ביי שווארצן די בעסערע ראלן. אבער מיך האט עס נישט געארט, ווייל אלצאיינס, האט עס געהייסן, אז דער סעזאן איז נאך אף זעקס וואכן און איך האב זיך געמוזט א טראכט טאן: — און וואס וועט זיין אז איך וועל שוין שפילן א גרעסערע ראל? וועט עס מיר דען קלעקן אז איך זאל דערפון האבן פרנסה א גאנץ יאר?...

פונדעסטוועגן, ווען מארים שווארץ האט מיך איינגעמאל, בעת א פראכע פון „אנקל מאזעס“ אומזיסט און אומנישט באליידיקט, האט עס מיר ווי געטאן ביז אין דער זיבעטער ריפ און איך האב אים דעמאלט גוט אויס-געזידלט.

מארים שווארץ האט זיך אפילו פארענטפערט און מיר פארזיכערט, אז ער איז נישט אויסן געווען מיך צו באליידיקן, פונדעסטוועגן, ווייל איך האב זיך באליידיקט, האט ער מיר דערפאר מער נישט געגעבן קיין ראל, בעת אנדערע האבן געשפילט צו עמלעכע ראלן.

בא די לעצטע פארשמעלונגען פון „יאשע קאלב“, איז דער גאטזע-ליקער לאזאר פריד קראנק געווארן און מען האט אים געמוזט פארטרעטן און שווארץ האט געשיקט רופן קאפלאנען, און נאך קוים עמלעכע שעה פראכע, איז קאפלאן אויפגעטראטן אין דער טימל-ראל פון דעם גרויסן ספעקטאקל.

מארים שווארץ האט דעמאלט אפילו נישט געלאזן אנאנסירן פארן עולם, אז פריד שפילט נישט, ער האט געזאגט, אז קאפלאן איז זייער גוט אין דער ראל און עס וועט אדורכגיין אן דעם אנאנסירן.

און קאפלאן איז טאקע געווען זייער גוט און קיינער פון עולם האט נישט געפרעגט קיין שאלה און ס'איז נאך פארדריסלעך, וואס מארים שווארץ האט אזויפיל יאר שפעטער דערמאנט אין זיינע זכרונות וועגן ארגענטי-טינע, דעם פאל ווען קאפלאן האט געמוזט פארטרעטן פרידן און ער מאכט פשוט חזק פון קאפלאנען, פון דעמועלכן קאפלאן, וועלכן ער האט געלויבט און אויך אנדערע טעאטער-מבינים האבן אים דעמאלט געגעבן אנערקענונג.

מיטן אראפנעמען „יאשע קאלב“ פון דער בינע, האבן זיך געענדיקט

די געשעפטן אין „קאליסעא“. די איינזאמעס זיינען אוועקגענומען געווארן ווי מיט א געהימער האנט. דער עולם האט נישט געוואלט זען מאַריס שוואַרץ אין זיינע אַנדערע פּיעסן און ווייל דאָס גאַנצע געשעפט וואָס אַדאַלף מידע האָט געמאַכט מיטן קאָליסעאָ, איז געווען נישט מער ווי אַ גרויסע אוואַנטורע, איז נאָך די געשעפטן טאַקע געבליבן בלויז די אוואַנטורע.

עס קאן זייער מעגליך זיין, אז מידע איז נישט אויסן געווען צו פאַר-דינען געלט מיט מאַריס שוואַרץ און דעריבער האָט אים נישט געאַרט וואָס ער מאַכט אַ געשעפט, וואָס דאַרף קאַסטן הונדערט מיט פּערצן פּראָ-צענט ברוטאָ-הוצאות, וואָס דאָס מיינט אַ זיכער באַנקראַט-געשעפט, עס קאן זיין, אז מידע האָט זיך דעמאלט באַפּרידיקט מיט דער בלויווער סאַ-מיספּאַקציע, וואָס ער האָט באַוווּזן צו ברענגען מאַריס שוואַרצן קיין ב. איירעס און אַנפירן מיט אַ טעאַטער און מיט אַ טרופּע פון אַריבער פּער-ציק שוישפּילער. און דאָס האָט מידע טאַקע באַוווּזן.

איינזעענדיק, אז אַ הויז „יאָשע קאַלב“ האָט ער נישט קיין אַנדערע סענסאַציע-פּיעסן, האָט מאַריס שוואַרץ גענומען „כאַקן“ פּיעסעס און כמעט יעדן טאַג האָט ער אויפגעפירט אַ נייעם ספּעקטאַקל. די אַקטיאָרן האָבן געאַרבעט משוגענער ווייז, אַ דאַנק די צוואַנגן פון שוואַרצן צו דעם און צו יענעם, אז ער וועט זיי אַריבערנעמען קיין ניו-יאָרק... פאַר אזאָ פּרייז, האָבן זיי געהאַרעוועט איבער ראַלן, וועלכע זיי האָבן מיט איין טאַג פּראַכע, באַדאַרפט שפּילן.

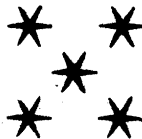
געענדיקט מיט די פאַר וואַכן אין „קאָליסעאָ“, האָט מאַריס שוואַרץ איבערגעלאָזן די טרופּע און ער האָט זיך איינער אַליין, מיט מידען אַלס זיין עמפּרעסאַר, אַרויסגעלאָזן אַף דער פּראָווינץ, גלויבנדיק, אז ער וועט מיט זיינע קאַנצערט-פּראָגראַמען איינער אַליין פאַרדינען ביי די פּראָווינץ-אידן דאָס גאַנצע געלט; ער האָט אַכער אין דעם פרט געמאַכט אַ גאַר גרויסן טעות, די פּראָווינץ האָט נישט ליב צו זען האַלבע זאַכן, אַדער אַ טרופּע, אַדער גאַרנישט און מאַריס שוואַרץ איז צוריקגעקומען קיין ב. איירעס, איבעררייסנדיק פּלוצלינג זיין פּראָווינץ-טור.

מאַריס שוואַרץ איז אוועקגעפאַרן קיין ניו-יאָרק און אונדזערע אַק-טיאָרן האָבן זיך נאָך דעם קורצן סעזאָן פון קונסט-טעאַטער אַרומגעדרייט ליידיק און ווילי גאַלדשמיינ, וועלכער האָט אַרויסגעוווּזן אַ גרויסע ניי-גונג צו געשעפטפירעריי ביי טעאַטער, האָט געוווּזן וואָס ער קאן און ער האָט אַפּגעמאַכט מיט אַנשל שאַר און דאַראַ ווייסמאַן פאַרן „מיטערע“ טעאַטער און ער האָט שוין צוזאַמענגעשמעלט אַ טרופּע אַף קאַפּעראַטיווע יסודות און איך בין אויך געווען פאַרעכנט אין איר.

ווילי גאַלדשײן איז דווקא געווען פאַרזיכטיק, ער האָט אַפּגעמאַכט

מיט אנשל שאר, צו צאלן א היפּשן פּראָצענט, אַבער נאָר פּון די נעמאַ-
פּאַרדינסטן; נאָר דאַנקען גאָט, עס איז נישט געווען זיך מיט וואָס צו
מײַלן...

א גרופּע אַקטיאָרן האָט געמראָפּן אַ נס; עס האָבן זיך אָפּגעזוכט
פּערזאָנען וועלכע האָבן געוואָלט פּראָמעזשירן דעם געוועזענעם סמאָר
גד זשעלאָזאָ און זיי האָבן פאַר אים געדונגען דעם טעאָטער „אַרגענטינע“
און אנגאַזשירט פאַר אים אַ טרופּע, אָף אַ חודש צייט.
דער אַקטיאָרן פּאַרײַן איז געשטאַנען אָף דער וואַך, אַז די גאַזשע
פאַרן חודש זאָל זײַן געזיכערט און דאָס איז פאַר די אַנגאַזשירטע אַקטיאָרן
געווען אַ גאַנץ גוט לעקעכל, אַבער טאַקע בלויז אָף דעם אײַנעם חודש,
זױל די געשעפּטן האָבן „נישט געהאַט קײן אַמעס“...

פראנאמאפציקסטער קאפיטל

צוליב אסביציע טרעטן מיר צו צו א שלעכט געשעפט. — אויך
היינט גראסטאן און דיינע גאלדבערג. — בודעמי בערטא גערסטין און
יעקב מעסטל. — מיר דערפילן אונזערע פארמליכונגען און אליין
בלייבן מיר מיט גארנישט. — מיר פארן קיין ענטרע ריאס. — דער
קליינער באגרייט" — דאס בייטן נעמען פון פיעסן. — א מעסטער וואס
איז א גאנץ יאר א נעסט פאר מיינל. — מיר ווארטן אף שבת און
שבת קומט א שטורסיווינט. — מיר פארן קיין אובאכיי. — א טראקטאר
דאסעוועס אונדו ארויס פון א זומפ...

זייער אפמ, טרעטן אקטיארן צו גאנץ באוואוסמוזיניק, צו שלעכטע
מעסטער-אונטערנעמונגען.

עס קאן זיין, אז דאס איז דערפאר, ווייל אקטיארן מוזן שפילן מעא-
טער, ווייל מעסטער, איז די לופט מיט וועלכער זיי אטעמען.

מיט א זייער פיינעם אפקלויב איז צונויפגעשטעלט געווארן א טרופע
פאר דעם מעסטער „ארגענטינע". די איניציאטארן זיינען געווען: — מרים
לערער, לעא האלפערן, אדאלף שמרייטמאן און איך און צו אונדז, האבן
מיר צוגעצויגן טאשע ראזנטאל מיט קאטיא פלאזוינא, יוסף מאורער, פוי-
לינא מאכמאן, אסתר לוסטיק, הדסה האלפערן, קלארא שמרייטמאן און
אנדערע און אלס דיריזשאר — יעקב שקליאר.

מיר האבן אויך שוין געהאט אפגעמאכט מיט נעסט, אוירווינג גראס-
מאן מיט דיינע גאלדבערג האבן געזאלט קומען די ערשמע און דערנאך
האבן מיר געהאט אויסזיכטן אף בן-עמי מיט בערטא גערסטין.

דאס מעסטער האבן מיר גענומען אף זייער שווערע באדינגונגען און
דאך זיינען מיר געקראכן מיט א געוונטן קאפ אין א קראנק בעס אריין...

בויען אין ארגענטינע א מעסטער-סעזאן, מוז מען קודם-כל האבן געלט
און אן געלט, מוז מען זיך לאזן שטיקן פון דעם מעסטער-באלעבאס, וועל-
כער שמעלט זיך א גרויסן ברומא-פראצענט פאר דירה-געלט און ער נעמט
גאך יעדן אונט אראפ א היפשע מסכע אלס דעפאזיט און די סמארן נעמען
דאך אויך ברומא פראצענטן און פאר דעם רעשט פון די הכנסות, דארף
מען דעקן אלע איבעריקע הוצאות, ווי דעקארציעס, קאסמיומען, עלעקט-
ריש ליכט, מאשיניסמן, עלעקמריציסמן, פארטיערן און פראפאגאנדע מיט

אויסעס מיט נאך און נאך הוצאות און עם דאחפן זיין גאר גרויסע איינצ-
מעס, וואס זאלן קענען דעקן אזא בודזשעט.

מיט גרויס פלייס און ערנסט זיינען מיר צוגעטראטן צו דער ארבעט
די אפעריקאנער געסט האבן געבראכט אפערעטן און די אפערעטן זיינען
געווען געבויט אף איירווינג גראסמאנס קונסט און דוכט זיך, אז ביידע
זיינען דאך א וואויל ארטיסטן-פארל, גראסמאן איז דאך א פיינער זינגער
און דיינע גאלדבערג איז דאך א קוועקזילבער אף דער בינע און דאך, קיין
געשעפטן האט מען מיט זיי נישט געמאכט און כסדר איז עם געווארן
ערגער, ביז עם איז געקומען אזוי ווייט, אז דער אקטיאר האט נישט גע-
האט די צען סענט אהיימצופארן פון טעאטער מיטן טראמוויי...

איך האב דעמאלט געזוכט צו דערגיין די סיבות פארוואס די גע-
שעפטן זיינען אזוי שלעכט און עם איז מיר איינגעפאלן דער געדאנק, אז
דאס איז אפשר דערפאר, ווייל די געסט זיינען צוויי און אפשר, ווען גראס-
מאן זאל נישט בויען די אויפירונג אף זיך אלס הויפט-סאך, וואלט געווען
בעסער, ווייל נאך אלעס, האט דאך דיינע גאלדבערג זייער שמארק אויס-
גענומען מיט איר הארציקן און נשמהדיקן שפילן, אבער עם איז שוין געווען
צו שפעט צו ראטעווען, און מיר האבן טאקע נאך מיט עקשנות, באוויזן
אויפצוהאלטן זיך, ביז עם זיינען אנגעקומען די נייע געסט.

מיט בן-עמי און בערשא גערסטין, איז אויך געקומען יעקב מעסטל,
אלס רעזשיסאר. מיר האבן זיך מיט באנייטע כוחות אריינגעווארפן אין דער
ארבעט פון די פראכן פון דעם בעסערן רעפערטואר, אונטער דער רעזשי-
פון דעם אמתן טעאטער-פעדאגאג יעקב מעסטל.

עם האט זיך ביי אונדז אנגעהויבן דער סעזאן פון דערהויבנדיקע
קונסט-פארשמעלונגען. עם איז איבעריק אויסצורעכענען יעדע פיעסע בא-
זונדער, אבער עם דארפן דערמאנט ווערן די פרעכטיקע אויפירונגען פון
„פאנטאמארע“, „פראפעסאר מאמלאק“, „אידראט“, וועלכע זיינען געווען
אויסדרוקן פון גאר גרויסע קינסטלערישע דערגרייכונגען.

בן-עמיס פארשמעלונגען האבן געבראכט אין טעאטער א גאר נייעם
עולם און אונדזער אקטואציע אין דעם פיינער קונסט-רעפערטואר, האט
אונדזער טעאטער ארומגעהילט מיט יום-טובדיקייט און אפילו דער טייל
פון אונדזערע חברים, וועלכע זיינען גענייגט געווען צום לייכטן רעפער-
טואר, האבן אויך אנגעהויבן פילן אז איצט שפילן זיי אמת טעאטער, מע-
טער וואס דערהויבט צו גייסטיקער באפרידיקונג.

אבער, די דערהויבנקייט האט בלויז אנגעהאלטן זעקס וואכן. עם האט
זיך געמאכט, אז בערשא גערסטין האט באקומען א דרינגנדיקע מעלגערא-
מע, אז זי מוז צוריקומען קיין ניויארק און מיט איר אוועקפארן האט זיך
אונדזער געשעפט א וואקל געטאן און כאטש בן-עמי מיט מעסטל האבן

ווייטער אנגעפירט מיט דער שיינער ארבעט און בן-עמי האָט ווייטער אויפגעלאָזט מיט זיינע קרעאַציעס, אַבער די קאַסע האָט אָנגעהויבן לייַדן אָף שווינדזוכט, דער מאַטאָר איז עפּעס קאַליע געוואָרן און עס האָט מער נישט געהאַלפּן אונדזער אַנשטרענגונג, מיר האָבן זיך נאָך געמושטעט איבער אַ חודש און מיר זיינען נאָכגעקומען אַלע אונדזערע פאַרפליכטונג-גען צו בן-עמין, אַפילו די צוגעזאַגטע אומזיסטע אָונטן פאַר מעסטל און בן-עמי זיינען מיר נאָכגעקומען און מיר האָבן דעם סעזאָן פאַרענדיקט מיט אַ היפּשן דעפיציט, וואָס איך קאָן זיך נישט דערמאַנען, ווי אזוי ער איז געדעקט געוואָרן און צי ער איז איבערהויפּט געדעקט געוואָרן...

פאַר דער וועלט האָט עס געהייסן, אַז מיר האָבן פאַרענדיקט לייטיש. מיר האָבן אונדזערע געסט באַגלייט צו דער שיף, צו זייער אָפּפאַרן, היל-כיק און פריידיק האָבן מיר זיך מיט זיי געזענגט באַ דער שיף, נאָר צוריק אַהיים, זיינען מיט גענאַנגען מיט פאַרקלעמטע געמיטער, באַטראַכטנדיק זיך, אַז איצט זיינען מיר געבליבן אַן שייַן טעאַטער און אַן מיטל צום לעבן... נאָך עטלעכע טעג אויסטשוכען זיך, האָט מיך מיין אומרו ווידער געשמויסן עפּעס אויפצוטאָן און כאַטש עס איז נאָך געווען צו פרי, האָב איך אָנגעהויבן טראַכטן וועגן צונויפשטעלן אַ טרופּע פאַר ענטרע ריאַס. איך האָב זיך דורכגעשריבן מיט די טעאַטער-פריינט פון די שמעט-לעך אין ענטרע ריאַס און זיך פאַרגרייט מיט סאַלאַנען און דערווייל האָב איך זיך פאַמעלעך ווערבירט אַ פיינע חברים-טרופּע מיט אַסתר ראַפעל, זלמן הירשפעלד, אַנדזשע ראַפעל, חנה פעלדבוים, אַסתר לוסטיק, אַבראַ-שאַ לעווין, דוד קאַפּלאַן, יוסף שייין און אַלס סופּליאַר איז מיטגעפאַרן דער שרייבער און איבערזעצער חיים בראַקאַזש. די טרופּע איז באַשטאַנען פון צען מיטגלידער און דערוויסנדיק זיך, אַז אויך די „עקסעלסיאַר“-טרופּע גרייט זיך צו פאַרן אין דערזעלבער פּראָווינץ, האָבן מיר זיך איינשטודירט אַ פיינעס פאַסיקן רעפּערטואַר, מיט דער האַפּענונג, אַז מיר וועלן זיכער אויסנעמען.

צווישן די פּיעסן האָבן מיר אויך געהאַט גאַרדינס פּיעסע, כאַסיע די יתומה" און מיר זיינען אַרויסגעפאַרן, לויט דעם פאַרייניגט-באַשלוס, מיט צען טעג פריער, פאַר דער עקסעלסיאַר טרופּע.

האַט זיך אַבער אַרויסגעוויזן, אַז זיי האָבן גלייך מיט אונדז אַנ-געהויבן רעקלאַמירן זייער טור און זייערע אַפּישן זיינען אָף דער פּראָ-ווינץ אַרויסגעהאַנגען געוואָרן גלייכצייטיק מיט אונדזערע, וואָס דאַס איז שוין געווען אָף זיכער, אַז עס וועט אונדז שעדיקן.

נאָך דערצו, האָבן זיי אַנאַנסירט אַ פּיעסע „דער קליינער באַנדיט“, וואָס זיי האָבן איינגעמלעך די פּיעסע נישט געהאַט, נאָר זיי האָבן גע-מאַכט עפּעס אַ מאַכערייקע און איר געגעבן דעם נאַמען, ווייל „דער קליי-

נער באנדיט" איז געהאט אויפגעפירט געווארן פון יוליוס נאטאנסאן מיט א גאר גרויסן דערפאלג...

פאר די ענטרע ריאסער אידן, איז געווען טשיקאווע צו זען דעם קליינעם באנדיט און וואס האבן מיר געהאט פון אונדזער מאראלישן און קינסטלערישן דערפאלג, אז מאטעריעל האבן מיר געלימט א דורכפאל, ווייל די אידן אין ענטרע ריאס, האבן גאר געווארט אף דעם קליינעם באנדיט... איך בין דא נישט אויסן צו באשולדיקן אדער זיך באקלאגן אף עמיצן; דאס ביים דעם נאמען פון א פיעסע, איז כאטש אידישן מעאטער, ליידער, א וואכנדיקער גאנג און קיין שום אידישער אקטיאר, איז נישט אינגאנצן ריין פון דער עבירה... איך לאז דאס גאר נישט דורך, ווייל איך וויל שיל-דערן דעם אקטיארס קאמפ פאר זיין עקזיסטענץ און פאר דער אויפהאל-טונג פון מעאטער און צו וואס פארא מיטלען מען מוז אמאל אנקומען... דאס פארן איבער ענטרע ריאסער שמעטלעך, איז ווי איך האב שוין איינמאל דערמאנט, פארבונדן מיט א סך מסירות-נפש. עם וואלט פארנו-מען צופיל פלאץ און עם וואלט אפשר כדאי געווען אנצושרייבן א גאנצן בוך, און שילדערן די אלע איבערגעלעבטע עפיואדן בעת די ארטיסטן-טורנעס איבער ענטרע ריאס.

דא וועל איך בלויז איין איבערלעבונג איבערגעבן, וואס האט זיך מיט אונדז פארלאפן אין סאן אנטאניא.

מיר האבן איבער די פראווינץ-שמעטלעך געמלעך מיטגעפירט א לאסט-אויטא מיט א שאפער. דער שאפער האט ביי אונדז באקומען פרייען האטעל און נאכט האבן מיר באדארפט קויפן און געצאלט האבן מיר אים אפן טאג. צוליב אונדזערע באגאזשן און כדי נישט צו דארפן ווארטן אף באנען, האט עם אונדז געלוינט.

גאנץ פרי זיינען מיר געהאט אנגעקומען קיין סאן אנטאניא. עם איז געווען א הייסער טאג, די זון האט געפארעט און יעדער פון אונדז איז געווארן א שמערנזעכער און געקוקט און געפארשט דעם הימל, צי וועט גיין א רעגן אדער נישט.

מיר האבן זיך איינגעארדנט ביי עטלעכע קאלאניסטישע פאמיליעס, זיי האבן ביי אונדז גענומען גאנץ טייערע פרייזן. פאר קאסט און קווארט-מיר, מיר קומען דאך גאר עפעס איינמאל אין יאר, מעגן זיי דאך ביי אונדז נעמען אביסל טייערער...

איך, זלמן הירשפעלד און אסתר ראפעל, מיר זיינען איינגעשטאנען ביי אן אלמנה, וואס האט געהאט צוויי דערוואקסענע מעכטער און א 15 יעריק אינגל.

מיר גייען ארום און קוקן זיך אום אין שמעטל, מיר דארפן דאך דאס ערשמע באקומען דעם שלימל פון סאלאז; קומען אידן ארום פון זייערע

שמיבער, האַרעפּאַשנע אידן און זיי קוקן אָף אונדז ווי אָף לצים... אַקספּאַרן זייגען געקומען...

מיר האָבן ענדלעך באַקומען דעם שליסל פון סאַלאַן, מיר קומען אַרײַן, אַן אומגליק! אַפּנים, אַז דער סאַלאַן ווערט נאָר געעפּנט אײנמאַל אין יאָר, ווען עס קומען אַקספּאַרן... אַ גאַנץ יאָר שטייען דאָרט אין פאַרשידענע מינים פּײַגל און זיי האָבן זיך דאָרט אײנגעאַרדנט פּײַנע ערשער צום מיט-טיקן און אויך שפּײַנען האָבן דאָרט באַווײַזן זייער וועבער-קונסט און מיט סתם אַזוי, האָט אויך נישט געפּעלט, אַבער מיר האָבן זיך נישט אַפּגע-שראַקן, מיר האָבן געדונגען אַ אידן און פאַר עמלעכע פּעזעס האָט ער זיך אונטערגענומען אויסצורײַניקן דעם סאַלאַן.

אויסגערייניקט דעם סאַלאַן, כאַפּן מיר זיך, אַז עס איז נישטאָ קיין לאַמפּ. גייען מיר אַוועק זוכן לעמפּ און מיר געפונען ביי אַ אידן אַ לאַמפּ און ביים ראַזירער איז פאַראַן נאָך אַ לאַמפּ, אַבער ער אַרבעט בײַ צען אַזײַגער באַנאַכט און ערשט דערנאָך, זאָגט ער אונז צו, וועט ער ברענגען דעם לאַמפּ אין טעאָטער אַרײַן.

גוט. בעסער ווי גאַרנישט. שיקן מיר שוין אונדזער שאַפּער מיט זײַן לאַסט-אויטאָ איבער די אַרומיקע קאַלאַניעס מיט פּלוגבלעמלעך און פּראַ-פּאַגאַנדע, מען שיסט אויס מיט דינאַמיט, און מיר זעצן זיך וואַרטן אַפּן חשובן עולם.

דאָס וועטער שפּילט זיך דערווײַל. אַט שײַנט די זון און אַט פּליט אונטער אַ דיקע כּמאַרע און פאַרשמעלט זי און עפעס שרעקט עס אונדז און מיר פאַרלאָזן זיך שוין נישט אָף אונדזער אַסמאַראַנאַמיע, נאָר מיר פּרעגן באַ די קאַלאַניסטן און זיי דערקלערן, אַז הײַנט וועט שוין דוכט זיך נישט רעגענען, נאָר מאַרגן — ווער ווייסט...

און דאָס וועטער האָט טאַקע אויסגעהאַלטן. עס איז צוגעפּאַלן אַ שײַנע אויסגעלייטערטע לבנה-נאַכט און די אַקספּאַרן פּרײַען זיך דערווײַל מיט דער שײַנער נאַכט און מיר לאָזן זיך אין גאַלפּאַן אַרײַן, צוגרײסן זיך צו אונדזער אויפּמרים.

באַם גאַלפּאַן זעט מען נאָך נישט קיין מענטשן. קוקן מיר אין די ווייטע ווייטן, אַפּשר וועלן מיר זען אַ פּורל, אַ „סולקי“ אַ סימן כאַמט, אַז עמיץ וועט קומען אין טעאָטער אַרײַן, נאָר מען קאַן אַזאַ סימן נישט זען. אַ איד פון שמעטל גופא טרײַסט אונדז, אַז הײַנט וועלן מיר נישט האָבן קיין מענטשן, ווײַל די אידן וואַרטן אָף שבת און זונטיק און מיר באַשליסן, אַז וויפּל מענטשן עס וועלן נישט קומען, וועלן מיר אַלצאיינס געבן אַ גוטן פאַרשמעלונג, לשם פּראַפּאַגאַנדע אָף שבת-זונטיק.

ענדלעך האָבן זיך פּונדעסמוועגן דערנענטערט עמלעכע פּורלעך, אידן האַרעפּאַשנע זייגען אַראַפּ און גלייך אַרײַן אין סאַלאַן און צו דער קאַסט

קומט קיינער נישט צו... אלע פערטל שעה, קומט א סולקי מיט א צוויי דריי פערזאן און דא איז שוין כאלד צען אזויגער און מיר באשליסן, וואָס וועט זיין וועט זיין, מיר וועלן שפילן. וואָרטן מיר בלויז, הייסט עס, אָף דעם צווייטן לאַמפּ, וואָס דער פּריזירער האָט אונדז צוגעזאָגט און ענד- לעך קומט ער טאַקע, דער פּריזירער, ער הוידעט מיטן לאַמפּ און מיר דער- זעען אים פּונווייטן און מיר רופן אויס: רבותי, גייט צו דער קאַסע!...

— וואָס? איר וועט היינט שפילן? — וואונדערן זיך די אידן און פאַ- מעלעך קויפן זיי אויס די עמלעכע בילעטן, די אידן האָבן זיך אויסגעזעצט אָף די בענק און די קינדער האָבן זיך צובאַקומען ביז צו דער בינע און זיי האָבן זיך טאַקע ארויפגעדראַפּעט און אַוועקגעזעצט זיך אפן ראַנד פון דער בינע און מיר האָבן מיט מזל אָפּגעשפּילט די עמלעכע אַקטן, דער עולם איז געווען צופרידן און מיר זיינען אַוועק יעדער אָף זיין קוואַרטיר און מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפן, האַפּנדיק, אז די פאַרשמעלונגען פון שבת-זונטיק, וועלן שוין אַלץ פאַרגיטיקן.

שבת נאַכמיטיק האָבן זיך אָנגעהויבן ווייזן כּמאַרעס און איידער וואָס-ווען, האָט זיך אויפּגעהויבן דער אמתער שמורעס-זוינט, וואָס רופּט זיך דאָ „סאַרמענמאַ" און די „סאַרמענמאַ" איז אויסגעבראַכן מיט אַזאַ פּוריע, און איז באַגלייט געוואָרן מיט אַזאַ שוידערלעכן מבול-רעגן, אז איך האָב אַזוינס געזען צום ערשטן מאל אין מיין לעבן.

עס האָט אויסגעזען, אז דער שמורעס וועט אונדז אויפהויבן מיט דער כאַטע אינאיינעם ביז צום הימל און די פּרויען האָבן געבראַכן די הענט און מיר האָבן געמיינט, אז די וועלט עקט זיך.

פּלוצלינג האָט דער ווינט אויפּגעריסן אַ פענצטער און ווען דער 15 יעריקער אינגל איז צוגעאַנגען און געוואַלט עס פאַרמאַכן, האָט עס מיט אים געגעבן אַזאַ וואָרף אָף צוריק, אז ער האָט זיך עמלעכע מאל איבער- געקערט און איז שיר נישט דערהרגעט געוואָרן.

דער גאַנצער שוידערלעכער ספּעקטאַקל האָט בלויז געדויערט אַ צוואַנ- ציק מינוט און ווען עס איז שטיל געוואָרן און מיר זיינען אַרויס אין גאַס, האָבן מיר געזען, אז דורך די צוואַנציק מינוט, האָט די „סאַרמענמאַ" באַ- וויזן אַפּצורייסן גאַנצע דעכער און אויסרייסן בויער מיט די וואַרצלען און דאָס שמעמל ווייקט אינגאַנצן אין אַ מיידן...

וועגן שפּילן מעאַמער, האָט מען שוין אַפּילו נישט געקאַנט מראַכטן, די פּראַגע איז נאָר געווען, ווי אַזוי ראַטעוועט מען זיך אַרויס פון דעם שמעמל?...

באַנאַכט האָט נאָך אַביסל צוגערעגנט און אונדזער שאַפּער האָט זיך קאַמענאַריש אָפּגעזאָגט צו פאַרן מיט אונדז און נאָך אַ שלאַפּלאַזער נאַכט, האָב איך אינדערפרי אָנגעמאַן די שמיול וועלכע איך האָב מיטגענומען

פאר דער בינע און בין ארויס אין גאס זוכן א מעגלעכקייט צו פארן ווייטער. איך האב געזען פונווייטן א שטיבל פאר וועלכן עס איז געשמאנען א פור און איך שפאן צו און פרעג באם אידן, צי ער קאן אונדז פירן ביז צו דער באן-סטאנציע קלאריטא.

— ביז דער סטאנציע קלאריטא? פרעגט איבער דער איד; — אויב אזוי, מוז מען שפאנען אכט פערד.

דער וואגן איז נישט קיין גרויסער, אבער א פרייז נעמט דער איד ביי אונדז דוקא א היפשן און מען פאקט ארויף אונדזערע זאכן און דער-נאך פאקן זיך ארויף די מענטשן און געפאקטע ווי הערינג אין א פעסל האט אונדז דער איד צוגעפירט ביז דער באן-סטאנציע קלאריטא.

ווייזט זיך ארויס אז עס איז נישטא קיין באן, און דא דארפן מיר שוין היינט שפילן אין שמעטל אובאכאי, אזוי ווי עס איז געווען אלאנסירט. דארט, בא דער באן-סטאנציע, איז שוין נישט געווען אזא בלאטע און מיר האבן באשלאסן, אז מיר קענען אפשר דינגען א לאסט-אויטא, וואס זאל אונדז אריינפירן קיין אובאכאי.

ענדלעך האבן מיר געפונען אזא אויטא און פאר א גאר גרויסן פרייז, נעמט ער זיך אונטער אונדז אפצופירן קיין אובאכאי.

מיר פארן און דער רעגן פארט אונדז נאך און א פינג קילאמעטער פאר אובאכאי, איז פארצן א קליינע זשעקע, א וואסערל וואס מען פארט עס געוויינלעך אריבער און נאך איידער מיר קומען צו צום וואסערל, זעען מיר ווי א קאמט קומט פון דער אנטקעגנדיקער זייט און ער בלייבט שמעקן אין וואסערל און קאן נישט אהין און נישט אהער.

אונדזער שאפער צעלאכט זיך און בארימט זיך, אז מיט זיין קאמט קאן אזוינס נישט פאסירן און ער גיט זיך א לאז ראפטום איבער דעם וואסערל און... ער בלייבט שמעקן פונקט ווי יענער און נישט אהין אין נישט צוריק...

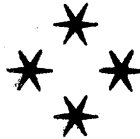
און דערווייל רעגנט עס און מיר שטייען אינמיטן וואסער — וואס וועט זיין?

א פארבייגענדיקער פויער גיט אונדז אן עצה, אז נישט ווייט פון דאנען, איז פארצן אן עסטאנציערא (א גוט-באזיער) האט ער א טראקט-טאר און ער קאן אונדז בארגן דעם טראקטאר, ווייל אנדערש וועלן מיר נישט ארויס פונדאנען.

דער שאפער איז אוועק לייען דעם טראקטאר און מיר זיצן דערווייל אין געהאקטע צרות אפן לאסט-אויטא און דער רעגן ווייקט אונדז דורך. ענדלעך קומט דער שאפער מיטן טראקטאר, מען טשעפעט צו א קייט צו אונדזער אויטא און אנציענדיק די מאשין ביז פולע קראפט, האט אונדז דער טראקטאר ארויסגעשלעפט פון זומפ און מיר זיינען ערשט

שפעס פארנאכט אנגעקומען קיין אובאכאי און מאקע נאך אין דעמזעלכן
 אונט, האבן מיר געוווּן אונדזער קונסט פאר די אובאכאיער אידן...
 אט אזוי האבן מיר זיך געמושעט און מיט סכנות-נפשות ארומגע-
 פארן שפילן טעאטער אין ענטרע-ריאָס, אַבער פארדינט געלט האט די
 צווייטע טרופע, וואָס האט אנאָנסירט אַ נאָמען פון אַ פּאָפּולער-געוואָרענער
 פּיעסע ווי „דער קליינער באַנדיט“, וואָס אידן וועלכע זיינען געווען און
 געזען די פּיעסע אין בוענאָס איירעס, האָבן דערקענט אז דאָס איז אַן
 אנדער יענטע, אַבער ווען דער איד האט דערקענט, האָבן שוין די אַל-
 מיאָרן געהאט דעם סבאָר אין קעשענע און עס איז זיי מאַמעריעל בעסער
 גענאָנגען, כאַטש זיי האָבן זיך אודאי אויך נישט ווייניקער געמושעט
 אפן וועג ווי מיר...

און אזוי און ענלעך, זעען אויס די קינסמלער-טורנעס פון אידישע
 אַקטיאָרן אין אַרגענטינע איבער די אַרגענטינער פּראָווינץ-שמעטלעך...
 ביז צום היינטיקן מאָג...

פינפאונפופציקסטער קאפיטל

איד ווער א „טעאטער-ליפעראנט“. — דער עמפרעסאר עמיליא
טרעסערא. — מיר מוזן מאכן דאס נעשעפט אז מירען. — אוירווינג
דזשיקאכטאן קומט מיט בלוזן איין פיעסע. — א מעשה מיט „ווארשע
באנאכט“. גראסמאן פראצעסירט זיך מיט אויערכאכן. — צוויי קאנ-
טראקטן, צוויי „קונגלי-עמלס“. — דער פאריין ווערט גערופן אין גע-
ריכט אלס עקספערט. — דער פראצעס פראקט אויף די פארדינסטן. —
מיר בלייבן אז פרנסה.

פון דער פראווינג-רייזע האב איך דאסמאל גארנישט אפגעשפארט
און איך האב אנגעהויבן זוכן „משאנגעס“. איך בין געמלעך געווארן א
„טעאטער-ליפעראנט“. דאס הייסט, איך האב צוגעשמעלט טרופעס פאר
געזעלשאפטלעכע אונטערנעמונגען אין די גאנצע פראווינג-שמעטלעך, ווי
לא-פלאטא, לאנוס און אזוי ווייטער.

געוויינלעך האב איך פאר אזעלכע פארשמעלונגען ווערברט אר-
בעטמלאזע חברים און חברים וועלכע זיינען מיר געווען צום הארצן און
די אידן אין די גאנצע פראווינג-שמעטלעך האבן מיר געשענקט צומטרוי
און איך האב זיך ווי ווייט מעגלעך באמיט, אז איך זאל ביי זיי דעם
צומטרוי נישט פארלירן.

דערווייל איז א. מידע געווארן דער געשעפט-פירער פון א קריסטלעכן
עמפרעסאר עמיליא טרעסערא, וועלכער האט געהאט דעם טעאטער מיטע
און מידע האט מיר געוויזן, אז ער האט שוין אפגעמאכט מיט א גאנצע
רייע אקטיארן און ער וויל מיט מיר קאמפלעטירן די טרופע. נישט זעענ-
דיק קיין אנדער אויסזען, האב איך צוגעשטימט, אבער דא ווייזט זיך
ארויס, אז קיין קאנטראקטן שרייבט ער דערווייל נישט, נאר וואס דען?
עס איז א גוטער אפמאך...

וואס מיך האט געוואונדערט, איז בלוזן געווען וואס אין דער ליסטע
וואס מידע האט מיר געוויזן, איז נישט געווען קיין איין יונגע פרוי, אויסער
קלארא פרידמאן און אפילו קיין יונגער מאן איז אויך נישט געווען, א
טרופע פון בלוזן טאמעס און מאמעס און אין א שיינעם פרימארגן רופט
מיך מידע אין טעאטער אריין און ווען איך קום אהין, טרעף איך שוין
דארט די גאנצע פראווינג-אריש-אנגאזשירטע טרופע און מידע גיט אונד

איבער, אז דער קריסט וויל מער נישט האלמן קיין אידיש טעאטער און ער באטראכט אונדזערע פראוויזארישע קאנטראקטן פאר אונלירט... און מידע נעמט אונדז אונטערהיצן: — לאַמיר גיין צו אים, ער האט דאך אייך אלע אומגליקלעך געמאכט, לאַמיר גיין צו אים אלע צוזאמען, לאַמיר פראטעסטירן...

מידע האט אנגעווענדעט פארשידענע מיטל, דיידנדיק אין אונדזער נאָמען, אז ער האט אנגאזשירט אַ טרופע און דער קריסטלעכער עמפּרע-סאר האט געמענהט, אז מידע האט אנגאזשירט די טרופע אָן זיין הסכמה און ענדלעך האָבן מיר זיך דערוואוסט, אז דער קריסט האט זיך אין דער צייט עפעס צעקריגט מיט מידען און ער איז גרייט דאָס טעאטער צו פארוואַנדלען אין אַ קינאָ, אַזוי מידע זאָל נישט זיין אין געשעפטלעכע באציאונגען מיט אים.

און בלויז עמלעכע טעג שפעטער, האט דער עמפּרעסאר געלאזט רופן צו זיך ווילי גאלדשטיין, וועלכער האט אויך געהערט צו די אנגאזשירטע און ווילי רופט מיך און משה אויערבאך, אז מיר זאלן מיט אים מיטגיין.

בא דעם קריסטלעכן עמפּרעסאר עמיליאַ טרעסער, האָבן מיר זיך דערוואוסט, אז ער איז גרייט אונדז איבערצוגעבן דאָס טעאטער פאַר פראַצענטן פון די ברומאָהכנסות, ער איז אפילו גרייט אונדז אויסצו-באָרגן געלט אָף שיפקארטן פאַר סטאַרס, נאָר איין באַדינג האט ער, אז מידע זאָל נישט זיין אין געשעפט.

אונדזער לאַגע איז געווען אַ זייער אומבאַקוועמע. קיין אַנדער גע-שעפט האָבן מיר שוין נישט געקאנט האָבן און אונדז וואָלט אויסגעקומען צו הונגען און לאַזן מידען אינדרויסן, איז אונדז אויך געווען פריקרע. אַבער די טרופע האט געמענהט, אז מיט אונדזער רעזיגנירן פון געשעפט, וועלן מיר דאָך מידען אלצאיינס גאַרנישט העלפן און שולדיק איז ער דאָך איינגעמלעך, וואָס ער האט אונדז פאַרפירט מיט די אַפמאָכן און אַזוי ווי טרעסער האט אונדז געגעבן זייער גומע באַדינגונגען, האָבן מיר אַפ-געמאַכט און מיר האָבן איבערגענומען דאָס טעאטער.

מיר דריי, גאלדשטיין, אויערבאך און איך, מיר האָבן באַשלאָסן, אז די אלע וואָס זיינען אנגאזשירט, בלייבן אין טרופע און מיר האָבן נאָך אויסער זיי, אויך איינגעלאָזן אמתר און אַנא ראַפעל מיט זלמן הירש-פעלד און אַזוי האָבן מיר שוין געהאט אַ פיינעם אַנסאַמבל און מיר האָבן זיך טעלעגראַפיש פאַרבונדן מיט ניויאָרקערס סטאַרס און אַפגעמאַכט מיט אוירווינג דזשיאָקאָבסאָן און זיין פרוי, זיי זאלן קומען צו דער דערעפּענונג פון סעזאָן און פאַר דער צווייטער העלפט פון סעזאָן האָבן מיר אַפגע-מאַכט מיט גראַסמאַנען און דייע גאלדבערג.

אין דעם סעזאן האָבן אַקטואַירט דריי מעאַטערס. עקסעלסיאַר, אַמבו און מיטרע.

די געשעפטן האָבן ביי אונדז אָנגעהויבן גיין גוט און מיר האָבן געד- מיינט, אז מיר וועלן שוין האָבן אַ מזלדיקן סעזאן. אונדזער מעאַטער- באַלעבאַס איז אין זיכעטן הימל. ער נעמט יעדע נאַכט אַפּ היפשע סומעס פאַר דירה-געלט און ער קוועלט אַפּ.

די פרייד האָט אַבער לאַנג נישט אָנגעהאלטן. נאָך די דריי וואָכן האָבן מיר געטוישט די פיעסע און עס האָט זיך אַרויסגעווויזן, אז אויב- ווינג דזשייקאַבסאָן האָט געבראַכט נישט מער ווי איין פיעסע, ווייל די איבעריקע האָבן אַבסאָלוט נישט געטויגט צו גאַרנישט...

האַט מען זיך גענומען צום „באַקן פיעסן“ ווי דער בעקער באַקט בייגל און וואָס מער מען האָט געבאַקן, אַלץ שלעכטער זיינען געוואָרן די ביינעס, דער עולם האָט אינגאַנצן פאַרלוירן דעם צוטרוי צו אונדזער מע- אַטער און מיר האָבן אָנגעהויבן שפּילן פאַר אַ פוסטן סאַלאָן.

ווען גראַסמאַן האָט זיך מיט אונדז איבערגעשריבן, האָט ער אונדז אַריינגעגעבן אין נדן, אז ער האָט אַ גרויסע דערפאַלג-פיעסע, וואָס הייסט „וואַרשע באַנאַכט“; דערווייל האָט זיך געמאַכט, אז אויערבאַך וועלכער איז געקומען אין מעאַטער „אַמבו“ האָט אויך מיטגעבראַכט דיזעלבע פיעסע און צוויי ווי אויערבאַך איז געקומען פריער, האָט ער דערווייל אָנגעהויבן שפּילן די פיעסע.

ווען גראַסמאַן איז געקומען, האָט זיך אויפגעהויבן אַ ליאַרס, סטיימיש? ער האָט די איינציקע דערלויבעניש פון אויטאָר און פון דער דראַמאַטורגן- ליגע אין ניויאָרק, אז נאָר ער און נישט קיין אַנדערער, האָט דאָס רעכט צו שפּילן די פיעסע און אויערבאַך מענהט זיידער, אז נאָר ער האָט די דערלויבעניש, ער האָט זי געלאָזן אין ניויאָרק און ער פאַדערט זי אַרויס מעלעגראַפיש, אז מען זאל זי אים צושיקן מיט לופט-פאַסט.

דערווייל שפּילט אויערבאַך אַפּ די פיעסע און ווען עס קומען אָן די פאַפּירן, גייט דער גאַנצער ענין איבער אין געריכט, מען רופט פאַרשטייער פון אַקטיוואָרן פאַריין אַלס עקספּערטן, אַבער וואָס קען מען אויפמאַן, אז זיי האָבן מאַקע ביידע דיזעלבע פאַטאַגראַפישע קאַפיעס פון די דערלויבע- נישן פון דיזעלבע קוועלן אין ניויאָרק און מען זעט צוויי קוני-לעמלס און מען ווייס בשום אופן נישט וועלכער עס איז דער ריכטיקער...

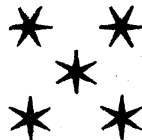
דער ריכטער, האָט דווקא אַרויסגעווויזן אַ היפשע פאַרשמענדעניש פאַר מעאַטער-ענינים און ער האָט צוערשט באַפוילן, אז אויערבאַך זאל אַפּשטעלן די אויפירונג אַפּ צען מעג, און גראַסמאַן זאל שפּילן די פיעסע און נאָך די צען מעג, האָט ער דערלויבט, אז ביידע סטאַרס זאלן שפּילן די פיעסע און פּראַצעסירן וועגן דעם ווער פון זיי עס האָט רעכט, זאלן

זיי זיך אין ניויאָרק, וואו מען וועט קענען האָבן די אויטאָריטעטן אַלס אַלס עדות.

דערווייל האָט אונדז דער פּראָצעס אָפּגעקאָסט אַ מַטְמוֹן מיט געלט און מיט צייט-פּאַרלוסט און די עטלעכע פּאַרשטעלונגען פון „וואַרשע באַ-נאַכט“ האָבן אונדז טאַקע אַרײַנגעבראַכט עולם, אַבער, עס האָט ווייט נישט געקאָנט דעקן די גרויסע הוצאות און באַלד האָט אָנגעהויבן גיין שלעכט, קיין אַנדער גומע פּיעסע האָט נראָסמאַן נישט געהאַט, ווייל אויך דאַסמאַל האָט ער נאָר געזוכט פּיעסן אין וועלכע ער שפּילט די הויפּט-ראָל און די איינציקע פּיעסע אין וועלכער דייע גאַלדבערג האָט זיך גע-קאַנט אַרויסווייזן אין איר גאַנצער קינסטלערישער פּראַכט, איז געווען דאַס „מאַמעלע“, וועלכעס האָט טאַקע געבראַכט אַ גרויסן עולם אין טעאַ-טער און מיט דעם האָט זיך עס געענדיקט. קיין אַנדערע פּיעסן פון „מאַ-מעלע“-שטייגער האָט ער נישט געהאַט און ביי די שלעכטע געשעפטן, האָבן מיר פונדסטוועגן דערפּילט אונדזערע אָפּמאַכן מיט די געסט און מיר האָבן נאָך געפרוואווט פּאַרזעצן מיט אָנהאַלטן דאַס טעאַטער אַליין, מיט אייגענע כּחות, אַבער עס איז געווען נישט מער ווי אַ מומשעניש.

גראַד איז בערטאָ גוטמאַג דעמאַלט געווען אין ב. איירעס, האָבן מיר זי איינגעלאָדן אין אונדזער טעאַטער צו מיטאַרבעטן בראש פון אונדז-זער טרופּע, אַבער די בערטאָ גוטמאַג וועלכע איך האָב געקענט אַלס אברהם אָקמלהאַדס טאַכטער אין טשערנאָוויץ, אין יאָר 1909, האָט נישט געקאָנט זיין דיזעלבע אין יאָר 1938 אין ב. איירעס און מיר האָבן אויך מיט איר נישט געמאַכט קיין געשעפט און באַ מיין גרעסטן רעספּעקט צו איר אַלס אָקטריסע, קאָן מען אַבער פון אמת נישט אַוועקגיין, אַז זי האָט שוין נישט פּאַרמאַגט דעם כּח, צו קענען גאַסטראָלירן בראש פון אַ טרופּע און נאָך דערצו אין אַזאַ טעאַטער-שאַט ווי בוענאַס איירעס.

דער סוף איז געווען, אַז מיר האָבן דעם סעזאָן פּאַרענדיקט ליימיש פאַר גאַט און פאַר לייט. מיר האָבן דערפּילט אַלע אונדזערע פּאַרפּליכ-טונגען און נאָך דעם חדשים לאַנגן געמוטשעטן לעבן, ווייס איך נישט צי עמיצן פון אונדזער טרופּע איז נאָכן פּאַרענדיקן דעם סעזאָן, געבליבן אָף איין טאַג פּרנסה...

זעקסאנופּוּפּיציקסמער קאַפּיטל

משנה מקום, משנה מול. — מיר פארן קיין מאַנטעווידעא. — אַ
שיינע אויפירונג פון די „טשאַרדאַש-פּירסאָן“. — דזשעני נאַלדשמיין
אונדזער נאַסט. — דזשעני נאַלדשמיין אַלס אַקטריסע און אַלס אַנפּי-
רערן פון טעאַטער. — דר. פּאָל באַראַטאָוו. — אַהרן לעבעדיעוו ווערט
הייזעריק. — לעבעדיעוו ווערט קראַנק און וויל אַליץ שפּילן. — סעסעל
נאַלדנבורג. — פעסטע פּרייזן און נעלט פּאַראַויס... — גריוואַטעס און
האַרציקלעמעניש. — אַ נייער סעזאָן אין מאַנטעווידעא.

דאָס לעבן פון אידישן אַקטיאָר, איז שמענדיק פאַראַורטיילט מגלוג
צו ווערן אין פאַרשידענע שמעט און לענדער. דער גורל פון אידישן אַק-
טיאָר, איז — וואַנדערן און נישטאָ פאַר אים קיין מקום-מנוחה.
ווילי נאַלדשמיין האָט דווקא אויסגעקליבן מיר, דעם עלצטן פון אַלע
אַרגענטינער אַקטיאָרן, אַז איך זאָל דער ערשטער אונטערשרייבן אַן אַפּ-
טאָך פאַר מאַנטעווידעא.

ער האָט מיר געוואַלט האַבן דעם ערשטן, כדי איך זאָל אויך ווירקן
אַף הירשפעלד און ראַפעל, אַז זיי זאָלן אויך אונטערשרייבן און איך האָב
אים טאַקע צוגעהאַלפן און אַסתר און אַנאַ ראַפעל מיט זלמן הירשפעלד
האַבן אונטערגעשריבן און עס זיינען אויך צוגעשמאַנען צו אונדזער חברים-
קאַלעקטיוו פאַר מאַנטעווידעא די חברים סאַשאַ ראַזנמאַל און קאַמיאַ
פּלאַווינאַ און יצחק און סאַניאַ לאַכמאַן, זיסיע גאַלד און הערמאַן קאַ-
סאַוסקי, וועלכער האָט זיך געפונען אין מאַנטעווידעא און עס איז גע-
ווען אַ פּיינער אַנסאַמבל.

איך האָב באַשלאָסן, ווי עס זאָגט זיך, משנה מקום — משנה מול, איך
זאָל ווערן אַ תּושב אין מאַנטעווידעא און אַנהויבן פון דאָס ניי...
איך האָב אויספאַרקויפט מיין ביסל מעבל און גענומען מיין אַלטימט-
קע, פּאַנין, מיט די איבעריקע זאַכן פון שטוב און אַריבערגעפירט קיין
מאַנטעווידעא, שאַפן זיך אַף מיינע אַלטע יאָר, אַ נייע היים...
דער פּלאַן פון אונדזער חברים-טרופע איז געווען, אַנצוהויבן דעם
סעזאָן מיט אייגענע כחות און שפּעטערצו, וועלן מיר אַריבערנעמען די
אַפּגעשפּילטע סטאַרס פון ב. איירעס, וועלן מיר נישט דאַרפן די גרויסע
הוצאות פון ברענגען אַ סטאַר פון ניויאָרק.

אונדזער טרופע האָט געהאט קינסטלערישע אַמביציעס און מיר האָבן אונטערגענומען צו דערעפענען דעם סעזאָן מיט דער שענסטער אייראָ-פאישער אַפערעטע, די „טשאַרדאַש-פירסטן“ און מיר האָבן געהאַפּט, אַז דער אידישער עולם אין מאַנטעווידעאַ, וועט אַפשאַצן ווי געהעריק אונד-זערע אַנשמערענגונגען און ביי דער דעכום-פאַרשמעלונג, האָט עס טאַקע אויסגעזען, אַז דער עולם שאַצט עס אַפּ.

מיר אליין, האָבן שוין ביי די פּראַבן געפילט יום-טובדיק. מיר האָבן געזען און געפילט, אַז די אַפערעטע וועט באַ אונדז גיין ווי אַ סימפּאַניע און ביי דער דערעפענונגס-פאַרשמעלונג זיינען מיר געווען באַהערשט פון אַזאַ פּייערלעכער שטימונג, אַז די שטימונג איז אַריבער אויך צום עולם און מען האָט אונדז אַוואַציאָנירט אַן אויפהער און דער עולם האָט נישט אויפגעהערט זאָגן, אַז אַזאַ פאַרשמעלונג זעט מאַנטעווידעאַ צום ערשטן מאל און דאָס האָט אונדז צוגעגעבן אַוויפּיל מוט, אַז מיר האָבן שוין אַנ-געהויבן טראַכטן, וועגן אַפשאַפן אינגאַנצן דעם סטאַר-סיסטעם, מיר וועלן שוין דעם גאַנצן סעזאָן קענען אליין שפּילן שוין טעאָטער.

אין מאַנטעווידעאַ, האָט מען קיינמאל נישט געקאנט שפּילן אַ פּיעסע מער ווי צוויי, אַדער אין אויסנאַמספאַלן — דריי מאל. מיט אונדזער גרוי-מער און אויסערגעוויינלעכער אויפירונג פון דער „טשאַרדאַש-פירסטן“, האָבן מיר די לאַגע נישט באַוווּן צו ענדערן, מיר האָבן אויסגעהאַלטן צו שפּילן דריי מאל און באַלד געמוזט גרייטן אַ נייע פּיעסע און נאָך דער פּיעסע נאָך איינע און נאָך איינע, יעדע וואָך אַ פּיעסע און אויך דאָס איז אַמאל ווייניק, מען דאַרף אַמאל שפּילן שבת איין פּיעסע און זונטיק די צווייטע און אונדזער ענטוויאָזום האָט זיך פאַמעלעך גענומען אויסלעשן, און מיר האָבן געמוזט נאַכקומען די געוואוינהייט פון אידישן עולם איז מאַנטעווידעאַ, צו זען יעדעס מאל נייע געסט און מיר האָבן שוין געמוזט אויפגעבן דעם געדאַנק פון אליין אַנגיין מיט דער אַרבעט, מיר האָבן זיך שוין געמוזט אונטערגעבן און מיר האָבן איינגעלאָרן דזשעני גאַלד-שטיין אַלס אונדזער ערשטן גאַסט.

דזשעני גאַלדשטיין איז פאַר אונדז געווען בעסער ווי מיר האָבן זיך פאַרגעשמעלט. זי איז באַמת געווען אַ סטאַר אין אַלע הינזיכטן. דזשעני האָט די אַמעריקאַנער שול און זי האָט אַמעריקאַנער פּיעסן און זי איז כפּירוש אַ סטאַר אַף אַלע געביטן פון דער אידישער טעאָטער-פּראַפעסיע. נישט נאָר וואָס זי ווייסט צו ופּאַדערן פאַר זיך אַ גרויסן כּרוסאַ-פּראַצענט, נאָר זי איז אויך אַרבעטזאַם, זי קאָן איינשמודירן און טאַקע גוט איינשמודירן יעדע וואָך אַ פּיעסע און אַז מען דאַרף — איז צוויי פּיעסן און זי האָט זיך איר ספּעציפּישן צוגאַנג צו רעזשי-ענינים, זי ווייסט, אַז זי שפּילט מעלאָדראַמען, ווייסט זי צו שטעלן דעם טראַפּ, אַז איין

מצענע דארף זיין זייער קאמיש, כדי די צווייטע וואָס וועט זיין דראַמאַטיש, זאָל שטאַרקער ווירקן און זי מאַכט אַלעס מיט מענערלישער פעסטיקייט און זיכערקייט און פונקט מיט אַזאַ רומינירמע זיכערקייט שפּילט זי אירע שטאַרק מעלאַדראַמאַטישע ראָלן אין וועלכע זי צייכנט זיך אַלעמאַל אויס. דזשעני גאַלדשיין האָט אין מאַנטעווידעאַ זייער שטאַרק אויסגענו- מען, אַבער ווען עס איז געקומען דער מאַנטיק ווען די חברים-טרופע האָט זיך אָפּגערעכנט, איז דער אונטערשמער סך-הכל נישט געווען בעסער ווי פריער, איידער דזשעני איז געקומען, ווייל דזשעניס ברומאַ-פּראַצענטן. האָבן אַלצאיינס אָפּגעשעפט פון אויבן די פאַרגרעסערטע הכנסות.

נאָך עטלעכע וואָכן שפּילן מיט דזשעני גאַלדשמיין, האָט דערווייל דר. פּאול באַראַמאַוו פאַרענדיקט מיט זיינע גאַסט-שפּילן אין ב. איירעס און ער איז געקומען קיין מאַנטעווידעאַ.

מיר האָבן אָנגעהויבן אַקטואירן אונטער דער רעזשי פון דר. באַ- ראַמאַוו און מיר ווייסן אַפילו נישט צי ער וואָלט אונדז געבעסערט די געשעפטן, ווייל גראַד איז אויסגעבראַכן די מלחמה, די געמיטער זיינען צעטריילט געוואָרן און קיינעם איז נישט געלעגן אין זינען צו גיין אין מעאַמער...

פונדעסטוועגן, ווען מען האָט זיך נאָך די ערשטע מלחמה-ידיעות צוגעוואוינט, האָט מען ווידער אָנגעהויבן גיין אין מעאַמער, פּאול באַ- ראַמאַוו האָט געשפּילט זיין קרוין-ראַל „מאַשקע חזיר“ און זייער שטאַרק אויסגענומען, אַבער באַלד מאַנטיק, האָט מען זיך געמוזט נעמען אפּסניי רעפּעטירן אַ צווייטע פּיעסע, דאָס איז געווען סמרינדבערגס „פּאַמער“, ווייזט אויס, אַז די פּיעסע איז נישט געווען געאייגנט פאַר דעם אידישן עולם אין מאַנטעווידעאַ, ווייל כאַמטש באַראַמאַוו איז געווען אויסגעצייכנט אין דער ראַל, האָט אים דער עולם נישט געוואָלט זען...

מיר האָבן נאָך געפרוואווט מיט אַנדערע פּיעסן, אַבער יעדע וואָך זיינען ווייניקער מענטשן געקומען אין מעאַמער, ביז עס איז געקומען צו אַזאַ מינימום, אַז מיר האָבן ווייטער נישט געקאנט אויסהאלטן. ווי טרויעריק דאָס איז, אַז דר. פּאול באַראַמאַוו, האָט ממש געשפּילט פאַר ליידיקע בענקלעך און מיר האָבן אים געמוזט זאָגן: — גרויסער קינסטלער, מיר קאָנען נישט מער!...

דערווייל האָט אהרן לעבעדיעוו אויך פאַרענדיקט זיינע גאַסט-שפּילן אין ב. איירעס און מיר האָבן אים אונטערגעכאַפט און אַרי- בערגעבראַכט קיין מאַנטעווידעאַ און מיט אים האָבן מיר דווקא געהאט אויסזיכטן צו מאַכן גוטע געשעפטן, ווייל זיין נאָמען איז אין מאַנטעווידעאַ דעא גוט באַקאנט און זיין אַפּערעמן-זשאַנר איז זייער צוגענגלעך פאַר אַ דורכשניטלעכן עולם און מיר זיינען מיט חשק צוגעטראָסן צו די פּראַבן.

ליידער האט אונדז אבער מיט אים אויך נישט געגליקט.
 א גאנצן טאג, ביי דער גענראל-פראבע, האט לעבעדיעו געזונגען,
 גענומען די העכסטע טענער, אז דער קריסטלעכער באלעבאס פון מעז-
 סער, כוזאן אגנעסי, האט צוהערנדיק זיך צו לעבעדיעווס געזאנג, אויס-
 גערופן: — „קע פענאמענא!“; לעבעדיעו האט אבער ווייזט אויס פאר-
 געסן, אז ער איז שוין א יונגערמאן פון א יאר 65 און אז ער דארף אין
 זינען האבן, אז ער מוז באהאלטן אביסל שמים אף באנאכט צו דער פאר-
 שטעלונג און אזוי איז עס געשען, אז באנאכט איז לעבעדיעו געווען אזוי
 הייזעריק, אז ער האט לחלוטין נישט געקאנט נעמען קיין טאן.
 פארשטייט זיך, אז לעבעדיעווס אקציעס זיינען באלד געפאלן און
 ביי דער צווייטער פיעסע האט זיך נאך געמאכט, אז לעבעדיעו, וועלכער
 האט געליטן אף סיאטיקא“ האט אינמיטן שפילן געכאפט אן אטאקע אף
 א פוס, מען האט געמוזט ברענגען א דאקטער אין טעאטער אריין, מען
 האט אים געמאכט אן אינזשעקציע און ער האט ווייטער געשפילט, זיצן-
 דיקעהייט, אין גרויסע יסורים.
 עס איז געווען א צער צוצוקוקן ווי דער קינסטלער מומשעט זיך און
 מיר האבן אים פארגעלייגט, אז ער קאן צוריקפארן קיין בווענאס איירעכ,
 זיך קורירן.
 לעבעדיעו איז דערפאר ברוגז געווארן מיט אונדז, אבער וואס האבן
 מיר געקאנט טאן? מיר האבן דאך פארט נישט געקאנט צווינגען די אידן,
 אז זיי זאלן קומען אין טעאטער און קוקן ווי עס זיצט אף דער בינע א
 גרויסער קינסטלער, נאר ער איז קראנק און מומשעט זיך...
 דער שאנס וועלכן מיר האבן פארגעזען מיט האבן קינסטלער-געסט
 ווען זיי זועלן פארענדיקן אין בווענאס איירעכס, האט זיך אונדז ליידער נישט
 איינגעגעבן. א חוץ מיט דזשעני גאלדשטיין, מיט וועלכער מיר האבן כאטש
 ווייניק פארדינט, ווייל מיט די אנדערע האבן מיר כמעט גארנישט פאר-
 דינט און נאך געהאט א סך עגמת-נפשן און די לעצטע פארציע האבן מיר
 געהאט מיט ס ע מ ו ע ל ג א ל ד ע נ ב ו ר ג .
 גאלדענבורג האט שוין געהאט גרוסן וועגן די געשעפטן אין מאנע-
 וידעא און ער האט שוין אפילו קיין ברומא-פראצענטן אויך נישט גע-
 וואלט, נאר געשמעלט א זייער הויכן פעסטן פרייז, אז דאס און דאס מוז
 מען אים צאלן, אויב נישט, דארף מען נישט...
 מאטער איז דאס געווען ווייניק, האט ער נאך געפאדערט גארפא-
 טיעס און חוץ די גארנטיעס, מוז מען אים יעדן אונט דערלאנגען זיין
 באשטימטע סומע נאך פארן שפילן...
 גאלדענבורגס קאנדיציעס זיינען געווען פאר אונדז אויסערגעוויינלעך
 שענדלעכע, אבער מיר האבן געהאט פארפליכטונגען צום באלעבאס פון

מעצמער, מיר האבן געמוזט שפילן און מיר האבן געמוזט אנעמען גאל-
דענבורגס באדינגונגען.

מיט הארצווייטיק מוז איך דא דערמאנען אן אינצידענט וואס אונדזער
טרופע האט געהאט מיט דעם גרויסן קינסמלער, וועלכער האט טאקע
געלאזט אין זיינע ראָלן, אָבער זיינע מעלאַדראַמעס האָבן נישט אויס-
גענומען און נאָך עטלעכע פאַרשמעלונגען צו וועלכע מיר האָבן דערלייגט
היפש געלט, איז אונדזער גאַנצע טרופע געגאַנגען מיט מענות צום גע-
שעפטפירער ווילי גאַלדשטיין, סמיטש, מיר דערלייגן צו יעדער פאַר-
שמעלונג און איר טראַגט גאַלדענבורג צו זיינע גרויסע פאַרדינסטן נאָך
פאַר דער פאַרשמעלונג...

אזוי ווי ווילי גאַלדשטיין האָט זיך נישט געוואַלט אונטערנעמען צו
ווירקן באַ גאַלדענבורג אן הנחה אָף זיינע קאַנדיציעס, האָט מאַשאַ ראָזנ-
טאַל זיך דאָס אונטערגענומען און ער האָט נאָך דער פראַכע געמאַכט אַ
שמועס מיט גאַלדענבורג אין נאַמען פון דער טרופע, בעטנדיק ביי אים
אַביסעל איינזען, אַביסעלע קאַלעגיאַליטעט און כאַטש עפעס אַראַפלאַזן
פון זיין פרייז, ביז די געשעפטן וועלן זיך בעסערן...

אנשטאָט אן ענטפער, האָט זיך גאַלדענבורג אויפגעהויבן און איז
אָוועק צו זיך אין האַטעל און די גאַנצע טרופע, מענער און פרויען בלייבן
זיצן אָף דער בינע און מיר קוקן זיך אן איינער דעם אַנדערן...

עס זיינען נאָך אַפילו געווען מאַנכע פון אונדז, וועלכע האָבן אויס-
געדיקט זייער זיכערקייט, אַז גאַלדענבורג וועט פונדעסמוועגן קומען צו
דער פאַרשמעלונג, אָבער זיי האָבן זיך געשעמט מיט זייער ביטערן טעות.
ער איז נישט געקומען און טראַץ אונדזער גרויסער פאַרכימערונג, האָבן
מיר אָבער געוואַלט דערפילן אונדזער אַפמאָך מיטן קריסטלעכן באַלע-
באַס פון מעצמער און מיר האָבן אים אַהינגעטראַגן זיין לויז אין פאַראַויס
אין האַטעל אַריין און ערשט דאָן, איז גאַלדענבורג געקומען אין מעצמער
און ער האָט זיך אַפילו נישט געשעמט צו קוקן אונדז אין פניסאָריין...

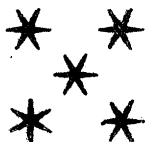
אַז אזוי, האָט זיך געענדיקט אונדזער סעזאָן אין מאַנטעווידעאַ. מיר
האַבן געאַרבעט און געקעמפט, כדי די סטאַרס זאָלן פאַרדינען געלט און
מיר האָבן פאַר דער אַרבעט געהאַט נישט מער ווי גרויזאַמעס און האַרץ-
קלעמעניש.

איך האָב שוין געטראַכט וועגן צוריקפאַרן קיין ב. איירעס, כאַטש
עס איז מיר געווען אַ שאַד, ווייל איך האָב זיך שוין געהאַט אַריינגעקליבן
אין אַ פרייוואַט-דירה און שוין געהאַט איינגעקויפט מעבל צום אויסצאלן
און ווי לאַנג איז דען אינגאַנצן, זייט איך האָב זיך צעבראַכן פאַרקויפנדיק
די מעבל אין ב. איירעס, כדי צו קומען אַהער, זאָל איך ווידער איצט דאָ

זיך צעברעכן און פארן צוריק? און ווי לאנג קאן דאס א מענטש האבן
 כח, כסדר אנוצוהויבן פונדאסניי?...

און ווען ווילי גאלדשטיין האט מיך אנגעהויבן צוריידין, אז איך זאל
 בלייבן אין מאַנטעווידעא, אז ער ווערבירט א טרופן פארן קומענדיקן יאר
 און ער האט מיר פארזיכערט, אז איך וועל האבן פרנסה, האב איך זיך
 לייכט געלאזן צוריידין און בין געבליבן.

אנשטאט הירשפעלד, אסתר און אַנאַ ראַפּעל און זימיע גאַלד, האבן
 זיך צו אונדזער טרופע אַנגעשלאָסן אהרן אַלעקסאַנדראָוו, צילי טעקס
 און נתן קלינגער און מיר האבן זיך באַצייטנס גענומען נריימן צום נייעם
 מעזשן.

זיבנאונפופציקסטער קאפיטל

פסקע בורשטיין און ליליען לוקס. — עם פליען „קעיבלס“. —
צוויי פארשטעלונגען מיט א ריוודערפאלן. — א שמורסיוועסער מאכט
חרוב אונדער טעאטער. — דער קריסטלעכער באַלעכאס כּוּאַז אַנגעסי.
— די טרופע פארט קיין בראַזיל און איך בלייב אין מאַנטעווידעאַ. —
מען בוים אַפּסניי די טעאטער־געביידע. — די טרופע קומט פון בראַזיל
און האט טענות צו מיר. — יצחק פעלדס נאַסטראַלן. — בורשטיין
האט שוין גענוג געמיינט. — די טרופע פארט קיין בראַזיל. — איך
פאר צוריק קיין בוענאַס איירעס, אנהויבן פונדאסניי...

ווילי גאלדשטיין, אונדזער געשעפטמירער, איז שוין פון לאנג געשמאצ-
גען אין קאָנטאַקט מיט פּסחקע בורשטיין און ליליען לוקס פון ניויאַרק
און אַ שטיקל צייט פאַרן סעזאָן, האָבן אַנגעהויבן פליען „קייבלס“. פון
מאַנטעווידעאַ קיין ניויאַרק און צוריק און ענדלעך האָט מען אַפּגעמאַכט
און מען האָט אַרויסגעשיקט פאַסאַזשן פאַר די סטאַרס און ווילי גאַלד-
שטיין האָט לויט זיין שטייגער געריבן מיט אַ פינגער פון איין האַנט אַף
דער צווייטער האַנט־פלאַך און אויסגעדריקט זיין זיכערהייט, אַז איצט
וועט מען מאַכן געשעפט. דאָס דאַרף מאַנטעווידעאַ; אַפּערעמן און טאַקע
מיט פּסחקע בורשטיינס צוגענגלעכן רעפערמואַר.

מען מוז מודה זיין, אַז אין דעם פאַל, האָט ווילי נישט געהאט קיין
טעות; נאַכדעם ווי איך האָב זיך געהאט אַפּגעמוטשעט דורך די עמלעכע
זומער־חדשים און געמוזט אַנקומען נאָך הילף צו מיין יונגערן זון, האָט
זיך באַלד ביי דער דערעפּענונגס־פאַרשמעלונג געווויזן, אַז דאָס פאַרל
בורשטיין־לוקס, וועט אונדז ברענגען מזל און ברכה.

איך קאן זיך נישט דערמאַנען ווי די ערשמע פיעסע זייערע האָט גע-
הייסן, איך געדענק נאָר, אַז מיר אַלע האָבן אין איר געהאַט שיינע ראַלן
און מיר האָבן זיך באַמייט צו לייסן דאָס בעסטע און די אידן אין מאַנט-
טעווידעאַ האָבן אַרויסגעווויזן אַ גאַר גרויסן אינטערעס צו די קינסטלער-
געסט וואָס זיינען אַנגאַזשירט געוואָרן ספּעציעל פאַר מאַנטעווידעאַ און
אַלע בילעטן זיינען צו דער דעכום־פאַרשמעלונג געווען אויספאַרקויפט
און די פאַרווילנדיקע פאַרשמעלונג האָט אַזוי שטאַרק אויסגענומען, אַז
די אידן זיינען ממש געווען אין זיכעטן הימל.

די פארשמעלונג האט געהאט אזא גומן אפקלאנג, אז צומארגנס, זונ-
טיק, פון גאנץ פרי אנגעהויבן, האט מען זיך שוין געשמופט צו דער מעצ-
טער-קאסע און ביז גאכמיטיק, זיינען שוין ווידער אלע בילעמן געווען
אויספארקויפט און אויך די צווייטע פארשמעלונג איז אריבער יום-טובדיק
און דער עולם איז אוועק פון מעצמער מיט דערהויבענע געמיטער און
אויך מיר, אקטיארן, זיינען אוועק אהיים פריילעכע, אגעפילטע מיט
האפענונגען, אז וואס-וואס, נאר מאמעריעל וועלן מיר שוין זיין גוט פאר-
זארגט.

אריינקומענדיק אין שטוב, האט זיך אין גאס אויפגעהויבן א שטאר-
קער שמורעס-ווינט מיט א רעגן, מיט דונער און בליץ, באגלייט פון א
האגל און איך האב גאט געדאנקט, וואס דאס איז נישט פארבעקומען פאר
דער פארשמעלונג און וואס מיר זיינען שוין אינדערהיים און איך האב
שוין געטראכט, אז אבי עם הויבט דעם אקטיאר אן צו גיין מזלדיק, גייט
עס אים שוין מיט אלעם גוט...

אבער גאנץ פרי-פארמאג, קלאפט מען אין מיין מיר און עמיץ קומט
אריין און זאגט מיר אן די שוידערלעכע בשורה, אז דער באנאכטיקער
שמורעס האט אינגאנצן צושמערט אונדזער מעצמער.

די בשורה איז פאר מיר געווען אזוי מוראדיק, אז איך האב אזש נישט
געקאנט מיין מויל עפענען און פרעגן עפעס און איך געדענק אזש אפילו
נישט, ווער דאס איז געווען וואס האט מיר געבראכט די וויסטע בשורה.

נישט טויט און נישט לעבעדיק בין איך אראפגעשפרונגען פון בעט
און א צען מינוט שפעטער בין איך שוין געווען נעבן מעצמער און איך
האב שוין דארט געטראפן ווילי גאלדשטיין, א פינצערן און א פאר-
טרויערמן: — נו, וואס זאגט איר דערצו? חבר פאלעפאדע? ... אזוי זאגט
צו מיר ווילי גאלדשטיין און איך זע טרערן אין זיינע אויגן און כאס אן-
בליק פון דעם חורבן וואס דער שמורעס האט געמאכט פון אונדזער מעצ-
מער, פיל איך ווי עם שטיקט מיך אין האלדז און איך קאן נישט ענט-
פערן... איך פיל אזוי, נאר זיך אריינצואווארפן אין דעם חרוב-געווארענעם
בנין, צווישן די צעבראכענע ברוך-שטיקער פון אראפגעפאלענעם דאך אין
דארט, צווישן און אונטער די חורבות אויסוויינען מיין ווייטיק...

דער שמורעס-ווינט באנאכט, האט געדויערט בלויז א האלבע שעה,
אבער דעם חורבן וואס ער האט באוויזן אנוואסאכן, וואלמן הונדערטער
הענט נישט באוויזן דורכצופירן אין חדשים לאנג...

עס האט נישט לאנג געדויערט און אלע איבעריקע חברים פון מרופע
זיינען געקומען צום פלאץ פון אונדזער גרויסן בראך און אלע זיינען מיר
געשטאנען שמום און מיט שמומע בליקן געקוקט אף אונדזער גרויסן אומ-

גליק. א בייזער שמורעם האָט אונדז געמאַכט דאַכלאַז און אונדזער מעאַ-
מער-ליד איז איבערגעריסן...

אומזיסט האָט עמיץ געפרואוּט אונדז טרייסן מיט א „גם זו למוכה“,
ווייל ווען דער שמורעם ברעכט אויס מיט א צוויי שעה פריער, ווען דאָס
מעאַמער איז געווען פול געפאַקט מיט מענטשן, וואָלטן געווען א סך
קרבנות און ווער ווייסט וואָס פון אונדז אליין וואָלט געוואָרן...

אונדזער ווייטיק איז אָבער געווען אזוי גרויס, אַז מיר האָבן זיך נישט
געקאַנט טרייסן. מיר האָבן שוין אייגענע, ספעציעל געבראַכטע סמאַרן
און בלויז נאָך צוויי אַזעלכע געלונגענע פאַרשמעלונגען, וואָס האָבן אונדז
געמאַלן די שענסטע אילוזיעס, זיינען מיר געבליבן אַז א מעאַמער...

ווייל האָט זיך פונדעסטוועגן שנעל געמוטיקט און ער איז געלאָפן
זוכן, פאַרהאַנדלען, אפּשר וועט ער באַקומען אַן אַנדער מעאַמער, אָבער
ניין, נישטאַ, אויסער אַ סאַלאַן און נישט האָבנדיק קיין אַנדער ברירה,
האָבן מיר געדונגען דעם סאַלאַן.

דער באַלעבאַס פון מעאַמער הער כּוואַן אַנגעסי, האָט באַלד געמאַכט
אַ קאַנטראַקט מיט אַ קאַנסטרוקטאָר און עס האָט געהייסן, אַז ביז צוויי
חדשים, וועט דער מעאַמער זיין איבערגעבויט און מיר וועלן קענען שפּילן
אין אים.

מיר האָבן אָבער אין דעם סאַלאַן נישט געקאַנט בלייבן, ווייל דער סאַ-
לאַן איז געווען געאייגנט בלויז אַף חתונות אָדער בעלער און נאָכן אָפּ-
שפּילן דאָרט צוויי פאַרשמעלונגען, האָבן מיר געזען, אַז עס טויג נישט
אזוי און עס איז ארויפגעשוואומען דער געדאַנק, אַז אַף די צוויי חדשים
וואָס מיר דאַרפן וואַרטן, זאָל די טרופּע דערווייל אַריבערפאַרן קיין בראַ-
זיל אַף גאַסטראַלן.

קיין אַנדער עצה איז נישט געווען און אַלע האָבן דעם פּלאַן אַנגענומען
און ווייל האָט אַנגעהויבן אַרומלויפן אין די אַמטן און דורכגעפירט די
פאַרמאַליטעטן מיט די פעסער און וויזעס, אָבער איך, מיט מיין „נאַנסעך
פּאַס“, האָב קיין וויזע נישט געקאַנט באַקומען און איז האַרצן בין איך
צופּרידן געווען דערפון, ווייל איך האָב זייער נישט געוואָלט איבערלאָזן
מיין פּרוי אליין אין מאַנטעווידעאַ. דאָס זעלבע איז אויך געווען מיט די
קאַסאַוומקיס, אויך זיי האָבן געמוזט בלייבן אין מאַנטעווידעאַ און ווייל,
אַלס געשעפּט-פירער פון טרופּע, האָט אונדז פייערלעך פאַרויכערט, אַז
מיר זיינען גלייכע שותפים צום געשעפּט, מיר זיינען ווייטער אין קאַלעק-
טיוו און זאָלן נאָר זיין פאַרדינסטן אין בראַזיל, וועט מען אונדז צושיקן
פונקטלעך אונדזערע טיילן.

אַן אַרבעט און אַן נאַנטער באַקאַנטשאַפּט, האָט זיך די צייט אין מאַנ-
טעווידעאַ פאַר מיר געצויגן מאַנאַטאַן און לאַנגווייליק און קיין פּרנסה איז

נישט געווען און יעדן טאג בין איך געגאנגען זען ווי מען בויעט צוריק דאס טעאטער און יעדעס מאל האט עס מיר אפסניי א שטאך געטאן אין הארצן, זעענדיק וואס דער האלב-שעהדיקער שמורס-וועטער האט אונדז אפגעטאן.

פון די חברים אין בראזיל האב איך באקומען א י י ב ריוו און דער-נאך, אזוי ווי אין וואסער אריין...

איך האב באקומען א בריוו פון א באקאנטן, וועלכער האט מיר גע-שריבן, אז די טרופע מאכט גאלדענע געשעפטן, אבער אן מיר, האבן זיי ווייזט אויס פארגעסן...

כואן האט מיר געטרייסט, אז אט, נאך א חודש, און דאס טעאטער וועט זיין פארטיק און עס וועט זיין פרנסה...

די צייט איז נישט געשמאנען און פון ווילין איז ענדלעך אנגעקומען א ברוויל, ער זאגט מיר צו, אז אינגיכן וועט ער מיר ארויסשיקן אביסל געלט, (צו דעם איז עס אבער נישט געקומען...) און ער פרעגט בא מיר אן ווי עס האלט מיטן טעאטער, ווייל כואן אגנעסי שרייבט אים אז עס גייט גוט, וויל ער וויסן צי ער שרייבט אים דעם אמת.

איך האב אים געענטפערט, אז די ארבעט גייט אן און אז לויט ווי עס זעט אויס, וועט עס טאקע באלד זיין פארטיק און אין א שיינעם פרי-מארגן, באקום איך א באפעל פון כואנען, אז איך זאל שרייבן צו דער טרופע, אז זיי מעגן שוין קומען, ווייל העכסטנס אין א צוויי וואכן ארום, וועט מען שוין קענען שפילן.

איך האב אויסגעפאלגט כואנס באפעל, כואן אליין האט אויך גע-שריבן און עטלעכע טעג שפעטער, איז אנגעקומען א טעלעגראמע, אז די טרופע פארט ארום.

ווען די חברים זיינען אנגעקומען און געזען, אז דאס טעאטער איז נאך נישט פארטיק, האבן זיי מיר געוואלט צערייסן: — וואס האט איר פון אונדז געוואלט? מיר האבן דארט געמאכט אזעלכע גומע געשעפטן, צו וואס האט איר אונדז איבערגעריסן אונדזער ארבעט?

איך האב אלץ ארויפגעלייגט אף כואנען און כואן, פילנדיק זיך שול-דיק, האט ער זיך באמיט און געשאפן פאר אונדז א גרויס טעאטער פאר צוויי פארשמעלונגען און נאך די צוויי, האט ער באקומען אן אנדער טע-אטער און אזוי האבן מיר כסדר געשפילט אין אנדערע טעאטערס און דווקא גאנץ פיין פארדינט, ביז אונדזער טעאטער איז פארטיק געווארן און מיר האבן זיך אומגעקערט אין אונדזער אייגענער נעסט.

ווייל, האט באלד נאך זיין אנקומען פון בראזיל, מיר איבערגעגעבן „מיין טייל“ פון די פארדינסטן אין בראזיל און עס איז מיר פשוט געווען א בושא אנצונעמען די קליינע סומע, וואס ער האט באוויזן פאר מיר „אפצו-“

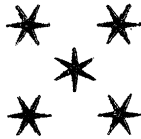
ראטעווען", אבער איך בין געווען געצוואונגען אַנצונעמען די „גומסקייט" פאר אַ כשרע מטבע, כאַטש די גאַנצע טרופע איז געקומען אויסגעקליידט און אויסגעפוצט אין עסיק און אין האַניק און זייער פריילעכע שטימונג האַט באַוויזן, אז זיי האָבן דאָרט טאַקע געמאַכט גאָר גרויסע געשעפטן. דאָס איבערגעבויטע טעאָטער האָבן מיר באַנייט מיט דיזעלבע געסט,

פּסחקע בורשטיין און ליליען לוקס און ווידער זיינען די געשעפטן געווען גלענצנדיקע, ביז אונדזער אַפּמאַך האַט זיך געענדיקט, בורשטיין-לוקס זיי-נען געפאַרן קיין בוענאַס איירעס און פון ב. איירעס זיינען צו אונדז גע-קומען יצחק פעלד מיט זיין פרוי.

מיט יצחק פעלד ע"ה, האָבן מיר געהאַט בלויז צוויי פאַרשמעלונגען וואָס האָבן גערופן עולם און דערנאָך האַט אַנגעהויבן גיין שוואַכער און שוואַכער און עס האָבן נישט געהאַלפן אַלע זיינע קונצן און אַפילו נישט זיין פייפן, ווייל פּסחקע בורשטיין, האַט שוין געהאַט גענוג אַנגעפייפט...

זעענדיק, אז די געשעפטן גייען שלעכט, האָבן מיינע חברים (וועלכע האָבן שוין געהאַט פאַרזוכט די בראַזילאַנער ביונעס) צוגעאיילט מיטן פאַרענדיקן דעם סעזאָן אין מאַנטעווידעאַ און זיי זיינען צוזאַמען מיט יצחק פעלד און זיין פרוי, שנעל אַריבער קיין בראַזיל.

בלייבנדיק ווידער אַליין אין דער פּרעמדער פאַר מיר שמאַט, האָב איך באַשלאָסן: — ניין, איך קאָן דאָ נישט בלייבן אָן עלנמער, אָן דער קלענסטער אויסזיכט אָפּ אַרבעט און איך האָב פאַרקויפּט דאָס ביסל מעבל וואָס איך האָב שוין געהאַט אויסגעצאַלט, גענומען מיין פאַני און מיר זיינען צוריקגעפאַרן קיין ב. איירעס, וואו איך האָב ווידער באַדאַרפּט פּראַוואַן אַנהויבן פון דאָס ניין... נאָך אַמאָל פון אַנהויב...

אנטאנאפופציקסטער קאפיטל

איד ווער א „מעכלהענדלער“ — מיר פארן אף דער פראווינקל. —
מען קריגט זיך איבער כבוד. — נישטא קיין פרנסה. — איד זוד נייע
וועגן. — דר. טשאַרלז וו. גראַל און דער אידישער אַקטיאָרן פאַרײן.
— איד דאַרף טאַנצן דריי שעה. — שפּרהלע לערער צעוויינט זיך. —
איד נעם אַלץ פאַר ליב, אַבי אַקטואַירן. — איד וויל זיך דאַטעווען.
מיט קאַנצערטן. — אַ האַלבעל יאַרהונדערט אידיש מעאַטער. — דער
אַקטיאָרן פאַרײן פאַטראַניזירט מיין יובל יומטוב. — איד שפּיל דעם
„צדיק“. ווי איז יענע נומער צייטן. — באַגריסונגסדערעס. — אַ באַנקעט איז
אַקטיאָרן פאַרײן. — אין הייליקן ציטער פון דערהויבונג. — ווען איד
קאן זיך אַזוי אויפלייזן אין מיין גרוסער פרייד. — איד ציטער פאַרן
נייעם פאַרגן...

— וויפיל מאל און ביז ווי לאנג, קאן א מענטש כסדר ווידער אַנ-
הויבן פון דאָס נייע? אויף ווי לאנג קאן דאָס סטייען פאַר אַ מענטשן מוס
און ענערגיע, אַנצוהויבן כסדר נאַכאַמאל פון אַנהויב?
אַזוי האָב איך געטראַכט, ווען מיר זיינען ענדלעך אין די גרעסטע
היצן אַנגעקומען צוריק קיין בוענאַס איירעס און זיך געמוזט ווענדן צו
מיין גוטער און ליבער פּלימעניצע שרה, אַז זי זאל מיר העלפן און זי
האַט מיר טאַקע געהאַלפן זיך אַפּסניי איינאַרדנען, זי האָט מיר געגעבן
אַ גאַראַנטיע אַף מעבל וואָס איך האָב געקויפט צום אויסצאלן און איך בין
אַזוי אַרום געוואָרן „אַ מעכל-מוחר“ ווייל אַט ערשט פאַרקויפט מעבל אין
מאַנטעווידעאַ און אַט קויף איך ווידער איין אַנדערע מעבל...
בלויז אַנדערע נייע יאָרן און אַנדערע כחות קאן מען נישט איינ-
קויפן...

און דאָך, האָב איך נאָך געהאַט גענוג כחות.
נאָכן איינאַרדנען זיך פונדאַסניי, האָב איך זיך אַנגעהויבן אַרומקוקן
וועגן פרנסה.

די מעאַטערס זיינען געשמאַנען פאַרמאַכט און די אַקטיאָרן, ווי גע-
וויינלעך, האָבן זיך געקחלט אין די קאַפען (אַמאל אין די קאַפען „קיאַמאַ“
און „כאַפּאַנעו“ און לעצטנס אין „באַר לעאָן“ אַדער אין דער לעמשעריע
אַנטקעגן „לעאָן“) און עס איז געווען מאַדנע, וואָס די אַלע יונגערע אַק-
טיאָרן האָבן זיך דווקא צו מיר געווענדעט, אַז איך זאל זען עפעס צו אַר-

גאנזיירן א טרופע פאר דער פראווינג און איך האב זיך טאקע באלד גענומען צו דער ארבעט.

איך האב פארמירט א טרופע און דווקא א פיינע טרופע, מיט זינא ראפעל, אסתר ראפעל, זלמן הירשפעלד, דוד קאפלען און ל. סאקאלעוו מיט זיין פרוי און אנדערע.

אסתר ראפעל איז פארט געווען די יונגע פרוי, וועלכע האט בא-דארפט שפילן די הויפטראלן, אבער סאקאלעוו האט נישט געקאנט מוחל זיין זיין ערשטן פלאץ, האט זיך אין אונדזער טרופע אנגעהויבן א ווער-טער-מלחמה פאר דעם ערשטן פלאץ און עס האט זיך אפגעטאן הושך, ווען איינער פון די מיוחסים איז אנאנסירט געווארן מיט א קלישע אדער מיט אן אות וואס איז געווען מיט איין מילימעטער גרעסער פון צווייטן און מען האט שוין פארגעסן אן די פרנסה, מען האט פארגעסן, אז מיר פארן דא אלע אין איין קאמיואן (לאסט-אויטא) און אז דער פאמפא-שטויב טיילט אונדז אלעמען צו צו גלייכע טיילן און מאכט אונדז פנימער, אז מיר אלע זאלן אויסווען ווי די רוחות, מען האט נאר געדענקט איין זאך, דאס איז דער פערזענלעכער כבוד, די פערזענלעכע „סטארישע“ אמבי-ציעס און פארנדיק אזוי אינדעמועלכן קאמיואן, האט מען זיך אנגעהויבן אויסרעכענען דעם טעאטער-יחוס און מען האט זיך אנגעהויבן קריגן און עס האט שוין שיר נישט געהאלטן באס צעשלאגן זיך...

וויי, וויי, וואס איך האב ביי דער ריזע דורכגעליטן! כדי אנצוהאלטן שטאט, האט יעדער צד געוואלט אויפירן זיינע פיעסן און דאס האט גע-וויקט, אז קיין שום פיעסע זאל נישט געפעלן און עס איז נישט געבליבן עפעס אנדערש, ווי איינפאקן די קריגערישע „קונסט-קראס“ און פארן צו-ריק מיט דעם וואס מיר זיינען געקומען...

קיין פרנסה איז אלץ נישט געווען; האב איך געפרואווט ארויספארן מיט א קליינקונסט-פראגראם, אבער אויך דאס האט נישט געטויגט און איך בין צוריקגעקומען. האב איך ווידער געפרואווט צונויפשטעלן א טרופע מיט סאפיא ראפאלאוויטש, קלאצקי, בלומענטאל און פרוי און שטרייטמאן מיט דער פרוי און מיר האבן זיך געלאזן איבער די שמעט פון צענטראל ארגענטינע, אבער עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז די אידן דארט, דארפן שוין בכלל נישט קיין טעאטער, זיי זיינען פארגומען מיט מאכן געלט, רייד ווערן און זיי קוקן אפ אונדז, קאמעדיאנטן, ווי ואף א ביזן משכן, וואס איז געקומען בא זיי צונעמען צו עטלעכע פעזעס...

אזוי האבן מיר דורכגעמאכט די ביטערע ריזע איבער די שמעט פון צענטראל ארגענטינע, אין יעדער שטאט האבן מיר געהאפט, אפשר וועט אין דער צווייטער זיין בעסער און דערווייל איז געווען נאך ערגער און מיר האבן נישט געהאט אומצוקערן דעם אקסיוארן פאריין דאס געלט

וואָס דער פאָררין האָט אונדז אויסגעבאָרגט אָף הוצאות און מיר זיינען נאָך ביטערע וואַגעלענישן קוים לעבעדיקע צוריקגעקומען קיין ב. איירעס...

:: :: ::

אין דער אַלגעמיינער אידשער מעצטער-וועלט אין בוענאָס איירעס, האָט זיך אין משך פון די לעצטע יאָרן געוויון אַ גרויסע אויפלעבונג. פון ניויאָרק איז געהאט אַנגעקומען דער אַדוואָקאַט דר. משאַרלו וו. גראַל, דער מאַן פון דער באַוואוסטער אַקטריסע דזשעני גאַלדשמייַן און ער האָט געלאָזן איבערבויען דעם קינאַ „סאַלעיל“ פאַר אַ מעצטער און ער האָט די אַרבעט דורכגעפירט מיט אַ סך שוואונג און ער האָט איינ-געשטעלט אַן עמפרעסע און געוואָרן מעצטער-דירעקטאָר און זיך אונט-טערגעוואָרפן די סאַטומן און רעגלאַמענטן פון אַקטיוואַרן פאָררין און ער האָט אַפילו געהאַלפן דעם אַקטיוואַרן פאָררין, איינפירן אַ צען-סענטן אַפצאל אָף די מעצטער-בילעטן, למובת אַ פאַרויכערונגס-פאַנד באַם פאָררין, אזוי ווי עס האָבן עס שוין געהאַט איינגעפירט אויך די שפאַנישע אַקטיוואַרן און דער פאָררין האָט שוין געהאַט אַ היפּשן קאַפיטאַל פון די צענער סענטן דער פאָררין האָט שוין געצאַלט כובילאַציע-פעניסיע צו אלמנות פון מיט-גלידער און צו קראַנקע, וועלכע קאַנען שוין נישט אַקטיוואַרן און דער פאָררין האָט שוין געטראַכט אַפילו פון קויפן אַן אייגענעם בנין, כדי די אויפגעזאַמלטע עטלעכע טויזנטער, זאַלן זיין געזיכערט פון אַ פּלוצלינג-דיקער צעשפּליטערונג.

דר. גראַל האָט שוין געהאַט דערלייגט אַ סך געלט צו דעם מעצטער, אָבער ער האָט אַלץ געהאַפּט, אַז ער וועט נאָך דאַס דערלייגטע צוריק פאַרדינען און ער האָט נאָך געמאַכט דעם לעצטן פּרוואוו, ער האָט אַרי-בערגעבראַכט די גרעסטע מאַרקע, דעם קינסטלער מאַרס שוואַרץ.

דעם דר. גראַל האָט זיך געהאַט איינגעגעבן, אַריבערצובאַקומען אין זיין מעצטער די אַנפירער פון מעצטער „עקסעלסיאָר“, זיי זיינען געוואָרן די אַנגעזעענסטע אין זיין טרופע און עס האָט אויסגעזען, אַז דער „עקסעלסיאָר“ וועט זיך מוזן פאַרמאַכן, אָבער די געבליבענע אַקטיוואַרן אין „עקסעלסיאָר“, האָבן זיך דווקא נישט אונטערגעגעבן, זיי האָבן זיך רע-אַרגאַניזירט און צוגעצויגן נייע כחות פון היגע חברים און זיי האָבן אַנגעהויבן אַקטיוואַרן מיט אייגענע כוחות.

אין עקסעלסיאָר, האָט מען מיך נישט אַריינגענומען אין דער חברים-טרופע, נאָר נאָך איידער איך בין אַרויסגעפאַרן אָף דער פּראַווינץ, האָט מיר בערדיטשעווסקי פאַרויכערט, אַז אויב מאַרס שוואַרץ וועט קומען, וועל איך זיכער האָבן אין „סאַלעיל“ אַ גומן „דזשאַב“. ליידער איז אונדז אָף דער פּראַווינץ אזוי שלעכט געגאַנגען, אַז מיר האָבן געמוזט שווער קעמפן ביז מיר האָבן געהאַט אָף הוצאות צוריקצוקומען און ווען איך

בין צוריקגעקומען, האט שוין מאַרס שוואַרץ געהאלטן אין מאַכן פּראַבן און מען האט מיר דערקלערט, אז איך בין געקומען צו שפעט, אז איך דעם מעצטער דאָרף מען שוין נישט קיין אַקטיאָרן...

עס איז מיר געווען זייער ביטער; — וואָס זאל איך אָנהויבן טוען? דערווייל האט זיך געמאַכט, אז מאַרס שוואַרץ האט געוואַלט איינ-שטודירן, „סענדר בלאַנק“ און ער האט זיך גענויטיקט אין אַ גרעסערן שטאַב אַקטיאָרן און אזוי איז עס געשען, אז דר. גראַל האט אויך אונדז אַנגעזשירט פאַר אַ באַשטימטן לוי, כלוי אַף דער צייט, ווי לאַנג מאַרס שוואַרץ וועט אַקטואַירן.

ער האט אַנגעזשירט שטרייטמאַנען, בלומענטאַלן און פרוי און מיין ווייניקייט.

די דערעפּונגס-פאַרשטעלונג איז דורכגעגאַנגען פּרעכטיק. „סענדר בלאַנק“ האט זיך אויסגעצייכנט אין אלע הינזיכטן אלס אויסערגעוויינ-לעכער פּעאַטראַלער ספּעקטאַקל מיט אמתן שלום-עליכמדיקן הומאָר און מאַרס שוואַרץ האט זיך געוויזן גרויס, אין דער טיטל-ראַל.

מאַרס שוואַרץ האט דאָן גענומען גרייטן זיין גרויסן ספּעקטאַקל „כרידער אשכּנזי“ און איך, דער פּיעסע, האָבן מיר געהאַט צו שפּילן צו עטלעכע ראַלן און מיר אליין איז אויסגעקומען צו שפּילן זעקס ראַלן און צווישן זיי, איינע, „דער וועבער“, אין וועלכער איך האָב זיך ספּעציעל אויסגעצייכנט און מאַרס שוואַרץ האט מיך פאַר דער ראַל געהאַלטן אין איין לויבן. צי ער האט עס געמיינט מיט אַן אמת, דאָס קאַן איך נישט וויסן. אַבער איך אליין האָב אויך געפּילט, אז איך בין גוט אין דער ראַל. ענדלעך האט מאַרס שוואַרץ גענומען איינערעפּעטירן יעקב פּרעגערס פּיינע פּאַעמע „שמחה פּלאַכטע“ (דער וואַסער-טרעגער).

צו דעם ספּעקטאַקל האט מען אויסגעבויט ספּעציעלע קאַנסטרוקציעס, מיט אַ שטאַק און מאַרס שוואַרץ האט איינשטודירט טעניץ און מען האט באַדאַרפט טאַנצן און טאַנצן און נישט נאָר אונטן, אַף דער בינע אַוואַנס-סצען, נאָר אויך אַפּן דאָך און אַפּן באַלקאָן און מען האט באַדאַרפט ארויפ-טאַנצן און אַראַפּטאַנצן און שוואַרץ האט די פּראַבן געמאַכט מיט דער כרייטער האַנט, ער האט נישט געזשאַלעוועט קיין שעהן פאַר דעם טאַנץ און איך, מיט מיין 67-יעריקן עלטער, בין נישט אַפּגעשטאַנען, איך האָב מיטגעהאַלטן און געטאַנצט אַפּן דאָך און אונטערן דאָך, איך האָב גע-שוויצט, אַבער איך האָב געטאַנצט...

מיין יונגסטע חברטע, שפּרהלע לערער, האט פּראַטעסטירט און גע-פּאָדערט, אז שוואַרץ זאל מיט מיר מאַכן אַן אויסנאַם, מען זאל אין אַכט נעמען מיין עלטער און פּראַטעסטירנדיק, האט זי זיך צעוויינט און איך האָב געמוזט זי באַרוואַיקן, איך האָב זי צערמלעך געגלעט און איר פאַר-

זיכערט, אז איך האב נאך גענוג כח מיטצוהאלטן דעם מאנץ — און זי האט זיך נאך מער צעווייגט...

אבער ווי אלץ ענדיקט זיך, האט זיך אויך דאס געענדיקט. מארים שווארץ האט שטיין געלאזן דאס מעצמער, ער האט דערשפירט, אז אין מאנטעווידעא איז די וואליוםע א בעסערע און ער איז אוועק אהין און דער מעצמער „סאלעיל" האט זיך פארמאכט און פארשוואונדן זיינען די גרויסע אפישן וועגן מארים שווארץ און אף זייער פלאץ האט מען ארויסגע-קלעפט אפישן מיט קאוובאיעס פון קינא-בילדער, וואס מען האט אנגע-הויבן ווייזן אין דעם מעצמער.

די טרופע, דאס מיינט, די פריער אנגאזשירטע, האבן זיך געהאלטן פאר דער לעגטימער טרופע, זיינען זיי אריבער אין מעצמער אַמבּו אַלס חברים-טרופע און אונדזער גרופע, וואס מיר זיינען אנגאזשירט געווארן? בלויז אף א דזשאב, איז געבליבן אינדרויסן, אַרבעטסלאָז.

פון לעגאלן שטאַנדפּונקט לגבי דעם פאריין, האט מען די חברים גאַרנישט געקאַנט פאַרוואַרפן; זיי האבן דערפילט זייערע פליכטן צום פאריין, נאך זיי האבן נישט געפילט די מאראלישע פליכטן צו חברים און צו אן אלטן חבר, וואס ווארט און בענקט צו האבן א שטיקל אַנשפאַר פאַר די געציילטע יאָר וואס זיינען אים נאך געבליבן צום לעבן...

איך האב זיך געפרוואווט ראטעווען מיט געבן קאַנצערט-אַונטן אין די נאַנטע שטעטלעך; אידן, פיינשמעקער, האבן מיר אויסגעדריקט אַנער-קענונג, אבער מאטעריעל האב איך מיט די קאַנצערטן גאַרנישט געקאַנט דערגרייכן, ווייל קליינע צאלן זיינען געקומען מיך הערן און אזוי האט זיך פאַמעלעך אַנגעהויבן ברעכן מיין מוט און אַפּשוואַכן מיין ענערגיען און וואס מער איך האב גענומען אַריינמאַכטן אין מיין לאַגע, ווי אזוי איך וועל דא קאנען פאַרזאָרגן זיך און מיין פרוי, אז צוערשט האט מען זי פאַמעלעך באזייטיקט פון דער בינע און היינט באזייטיקט מען מיך און וואס וועט זיין? און וואס מער איך האב געמאַכט וואס וועט זיין, אלץ מער בין איך ביי זיך געפאלן און האב פאַר זיך נישט געזען קיין שום אויפקום...

:: :: ::

עפעס עמיץ, האט מיך אין גאס דערמאָנט, אז עס איז שוין פונקט צען יאָר, זייט איך האב אף אזא פיינעם אופן דורכגעפירט מיין פערציק-יעריקן טעאטער-יוביליי. דאס איז געווען אין 1932 און היינט האבן מיר שוין גיינצן צוויי און פערציק און דאס מיינט, אז עס ווערט שוין גאַנצע פופציק יאָר, זייט איך האב צום ערשטן מאל באמראָמן די אידישע בינע און דערמיט אַנגעצייכנט דעם גורל פאַר מיין גאַנץ לעבן. א האלבער יאָר הונדערט אידישע טעאטער!

אויב איך האב געהאט א שיינעם יום-טוב צו מיין פערציק-יעריקן יוביליי, פארוואס זאל איך נישט פייערן מיין אמתן יובל פון פופציק יאר אידיש מעצמער?

נישט פאטראניזירט פון קיינעם, כלווי שטיצנדיק זיך אף די זכרונות וואס איך האב מיט צען יאר צוריק פארענדיקט דרוקן אין „די פרעסע“, האב איך זיך געמוטיקט און געהאט שמועסן מיט עטלעכע שרייבער און פריינט, ווי פיניע קאץ, א. ל. שוסהיים, יעקב באַמאַשאַנסקי און דר. ל. זשימניצקי, וועלכע זיינען מיט צען יאר צוריק געווען אין מיין קאמיטעט, און זיי האבן מיך צוגערעדט און צוגעזאגט מיר צו העלפן און אזוי האב איך זיך גענומען גרייטן צו מיין יובל-יום-טוב פון פופציק יאר אידיש מעצמער.

:: :: ::

וואס וואס, נאר אפן אקטיארן פאריין, האב איך זיך זיכער נישט וואס צו קלאגן.

דער גרינער מיש אין פאריין, ווייס ווי אזוי צו באהאנדלען אפילו די דעליקאטסטע ענינים אף וועלכע אקטיארן זיינען אמערסמן פילכאר און דיזעלכע חברים, וועלכע באגייען אינדרויסן, אין זייערע מעצמער-פע-שעפטן געוויסע עוולות קעגן אנדערע חברים, זיינען זיי אבער אין אַנ-בליק פון גרינעס מיש, ביי וועלכן מען האט זיי אוועקגעזעצט אלס פאר-וואלמונג פון פאראיין, ביז נאר ערלעך און אויפריכטיק און אויב איינער איז עס נישט אין פולער מאס, צוליב פערזענלעכע אינטערעסן, דערפילט עס די מאַיאָריטעט און דער איינער מוז זיך אונטערוואַרפן און די ענינים ווערן באשטימט אף אן אַביעקטיוון אופן.

אינעם אקטיארן פאריין בין איך א סך יארן אויסגעקליבן געווארן אין פארוואלמונג, איך בין א צייט געווען דער קאסיר פון פאריין און מיין כסדרדיק אַרומוואַגלען, איז דער בעסטער באַווייז, אז איך האב אין פאר-וואלמונג נישט אויסגענוצט מיין מיטארבעט פאר פערזענלעכע צוועקן.

ווען איך האב ביי א זיצונג אין אקטיארן פאריין דערמאנט אף א נישט אפיציעלן אופן, אז איך קלויב זיך פראווען מיין מעצמער-יובל, האט זיך די גאנצע פארוואלמונג זייער ווארים אפגערופן וועגן דעם און מען האט עס באלד געמאכט פאר אן אפיציעלן ענין, און די פארוואלמונג האט באשלאסן, אז דער אקטיארן פאריין דארף פאטראניזירן דעם יום-טוב און אז די גאנצע פראפאגאנדע און אלע נאטיצן, דארפן גיין אין נאמען פון אקטיארן פאריין.

איך האב באשטימט, אז צו מיין יום-טוב זאל אויפגעפירט ווערן אַנ-קים „דיבוק“ און איך וועל שפילן דעם מיראַפּאָליער צדיק, אזוי ווי אַמאַל, אין מיין גלאַנץ-פּעריאָד, אין צענטראַל-מעצמער אין וואַרשע.

דער פארוואלמער פון פאריין, דער שרייבער נחמיה צוקער, האט גע- מאכט די נאמיצן פאר די צייטונגען, אין וועלכע עס האט זיך געפילט זיין ווארימע באציאונג צו מיר און איך האב דערווייל געהאנדלט מיט א מעא- טער, און עס האט נישט געהאלפן דאס אינמערווענירן פון פאריין, איך האב געמוזט באצאלן דעם פולן פרייז פאר דער פארשטעלונג, ווי יעדער אנדערער בענעפיציאנט...

איך האב אויך געמוזט מאכן שלום מיטן געדאנק, אז כאטש דער פאריין פאטראניזירט מיין יובל-יום-טוב, וועט קיינער פון די חברים נישט גיין פארקויפן פאר מיר קיין בילעטן, ווייל זיי דארפן גיין פארקויפן בי- לעטן צו זייערע אייגענע בענעפיטן און פארלאזן זיך אף נסים האב איך אויך נישט געוואלט, האב איך טאקע אליין גענומען דאס פעקל בילעטן און זיך געלאזן שפאנען אין באגלייטונג פון יוסף ליבערזאן, איבער ב. איירעסער גאסן און געסלעך, אף וויפל מיינע כוחות האבן מיר דערלויבט און איך קאן זיך נישט באקלאגן, אידן האבן געקויפט בילעטן צו מיין יום-טוב און דער מעאטער איז געווען פול געפאקט.

די טרופע איז געווען א פיינע און די פארשטעלונג איז זייער גוט דורכגעפירט געווארן און נאך דער פארשטעלונג זיינען אלע מיטגלידער פון פאריין ארויסגעקומען אף דער בינע, מיט א שווארץ האט מיך בא- גריסט אין נאמען פון פאריין און נחמיה צוקער האט מיך ווארים בא- גריסט און בנציון בערדיטשעווסקי און ווידער האט די היינט שוין גאט- זעליקע זינא ראפעל פארקאפט דעם עולם מיט אירע הארציקע רייד, מיט איר דערמאנען אמאליקע יארן און זי האט ארויסגערופן טרערן מיט אירע רייד, ביז זי האט זיך אליין צעוויינט...

צומארגנס איז ערשט אין אקטיארן פאריין געפראוועט געווארן א חברלעכער באנקעט לכבוד מיר. איך מיט פאנין, מיר זיינען געזעסן אויבנאן ווי חתן-כלה און אונדזערע ביידנס נשמות האבן ממש געפלא- טערט פון הייליקער איבערלעבונג, זעענדיק ווי די גאנצע אקטיארן משפחה זיצט ארום די טישן פון אונדזער כבוד וועגן און ווי עס זיינען אויך גע- קומען אידשע שרייבער אונדז אפגעבן כבוד און מען האט געהאלטן רע- דעס, באטשאטנמקי האט מיר געווינטשן, אז איך זאל נאך פראווען א מך יובילייען און ראזנטאל האט מיך באגריסט און בערדיטשעווסקי, וועל- בער האט מיר פארזיכערט, אז ער וועט מיך ערן ווי אן אייגענעם מאמן און מיט א שווארץ, און זלמן הירשפעלד און צוקער און אלע מיט אזעלכע דערהויבנדיקע לויב-ווערטער און איך זיך מיט פאנין, מיר צימערן ביידע און מיר ווילט זיך, אז דער יום-טוב זאל זיך אזוי ציען אייביק, ווייל איך זוייס, אז ווי נאך דער יום-טוב וועט אריבער, וועלן זיך ווידער אנהויבן פאר מיר שווערע וואכנדיקע טעג... און איך גרייט זיך שוין צו ענטפערן

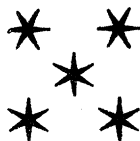
אף די אלע גוטע ווערטער און עפעס שמויסן זיך צוזאמען פארשידענע ווערטער אין מיין מוח און עפעס נעמט אין מיר ציטערן און פלאצערן מיין הארץ: — וואָס וועט זיין מאַרגן? וואָס וועט זיין איבערמאָרגן? און אַ געדאַנק שמעלט זיך אָפּ אין מיין מוח: — צי וואָלט עס נישט געווען שוין אזוי, ווען איך זאל זיך איצט קענען אויפלייזן אין דער דאָזיקער פרייד פון דערהויבונג? צי וואָלט עס נישט געווען די בעסטע און די שענסטע לייזונג פאַר אַן אַקטיוואַר וואָס האָט אָפּגעשפּילט גאַנצע פּופּציק יאָר, אַז ער זאל זיך נישט דאַרפן דערוואַרטן אָפּ נייע טרויעריקע וואַכנ-דיקע טעג ...

איך געדענקט נישט גענוי, וואָס איך האָב געזאָגט אין מיין ענטפּער אָפּ די אלע באַגריסונגען, איך געדענקט נאָר, אַז איך האָב אויסגערופן פאַמעטיש:

— חברים! מאַכט מיך נישט פאַר קיין אינוואַליד! איך קאָן נאָר אַקטיוואַרן, איך האָב נאָך גענוג כח ואון עס דינען מיר נאָך גאַנץ גוט מיינע חושים; געדענקט, באַזייטיקט מיך נישט פון דער בינע! גיט מיר אַ פאַ-סיקע ראָל, אַ צווייטע צי אַ דריטע, אַבי שמויסט מיך נישט אַרויס פון דער פּראַפעסיע, פאַר וועלכער איך האָב אָפּגעגעבן אלע מיינע לעבנס-יאָרן! ...

:: :: ::

מיין יובל-יום טוב לכבוד מיין אַקטיוואַציע פון אַ האַלבן יאָרהונדערט אין אידישן טעאַטער, האָט זיך פאַרענדיקט. איך האָב זיך אין דער גרוי-סער פרייד נישט אויפגעלייזט און איך האָב גענומען מיין פאַני אונטערן אַרעם און מיר זיינען אַהיימגעגאַנגען דורכגענומען מיט דעמזעלבן פריי-דיקן און דערהויבנדיקן געפיל פאַר דעם שיינעם ה' י' נ' ט און מיט אַ צער-פולן ציטער אין האַרצן, פאַר דעם אַנקומענדיקן נייעם וואַכנדיקן מאַרגן ...

זוך-צעטל פון נעמען

ב

- באטשאנסקי יעקב: 454,453,410,11
 באראטאוו דר פאול (בן-צבי): 430,437
 בארנשטיין (-): 265, 268, 71, 275, 76
 285, 290, 278
 בויטוואל יחודה-לייב: 811
 בולאוו יוסף: 412, 408, 10
 בורשטיין פסח: 447, 443
 בלום סאמועל: 383, 381
 בלומענמאל (-): 38, 41
 בלומענמאל אנה: 451
 בלומענמאל לעאוו: 451
 בויעמי יעקב: 425, 27, 405, 07, 401, 03
 בעקער ברטא: 383
 בערגלסאן דוד: 410
 בערדיטשעווסקי בניציון: 453, 54, 450
 בערקאוויטש יצחק-דוב: 384
 בראנינסקאיע (-): 28, 26
 בראנדעם (-): 190, 196, 187, 88
 בראנשטיין דוד: 20, 21
 בראנשטיין ליאוווקע (טראצקי): 21, 20, 17
 בראצלאווסקי (יריושאר): 243
 בראקאוש חיים: 427
 ברוין (שטיין) ליאוווקע: 47, 42
 ברי האני: 246, 202, 142
 ברי ראזא (שילינג): 160

ג

- גאנאל נ. וו.: 354
 גאדיק וולאדיסלאוו: 352
 גאטליב העלענא: 348
 גאלד און פרוי (-): 33
 גאלד וישע: 442, 437, 420, 414
 גאלדבערג דיינע: 436, 434, 425, 26
 גאלדענבורג סאמועל: 440, 41, 437
 גאלדפארן אברהם: 97, 82, 53, 41, 38, 39
 387, 152, 151, 144, 142, 127
 גאלדשטיין דושעני: 440, 439, 438, 437
 450
 גאלדשטיין ווילי: 441, 46, 437, 434, 423
 גאלדשטיין מארגאט: 420
 גאלובטשיק אברהם: 365, 66

ג. פאלעפארע און זיינע נאָמסמע
 פאמיליאַנטן וואס ווערן דערמאָנט
 אין בוך:

- זלמן פאלעפארע (פאטער)
 ציפּע סאטאָנאווסקי דע פאלעפארע (מוטער)
 יעקב-יוסף פאלעפארע (ברודער)
 זיסל און מיינע (שוועסטער)
 ציפּקע רייטנער
 האני (וואסא)
 פאני רייבער דע פאלעפארע
 שרה פעטשערסקי (פלימעניצע)

זוך-צעטל פון נעמען

א

- אבראָבאָנעל יהודית: 420
 אבעלמאן (-): 111, 97, 96, 94
 אבעלמאן טייבעלע: 94
 אבראָסאוויטש (אבראָמאוו) לייזער: 85
 96, 94
 אַננעסי כּוואַ: 445, 46, 443, 440
 אַדאַיעוואַ (-): 375
 אַדלער יאַקאב: 285
 אַדלער יודקע (יולייס): 132
 אַדלער סילי: 132
 אויערבאָר באַריס: 433, 34, 332, 63, 359, 61
 אויערבאָר משה: 434, 420
 אייבער (-): 158
 איידלמאן (צוויי שוועסטער): 311
 אייוזנבערג אהרן: 320, 318, 315
 אירים שמואל: 394, 393
 אלעקסאַנדראַוו אהרן: 442
 אַמאַסיע הערש: 73
 אנדריעו 5: 390
 אַנסקי ש.: 453, 390, 344
 אַקסלראַד אברהם: 200, 198, 186, 92, 177
 201, 208, 206, 203, 210, 213, 215, 254, 251
 436, 257
 אַקסלראַד מאַריץ: 387, 38, 382
 אַקסלראַד מינאַ: 418, 414, 388, 382
 אַקסלראַד רחלע: 255, 254, 187
 אַש שלום: 384, 352, 53, 348

וויינבערג פּעפּי: 251, 262.
וויינגאַלד (וואַיקאַ) שלמה כוואַברחם: 295.
300, 299, 298.
וויינטרויב לאה(ע): 252.
ווייס מאַרסעלאַ: 394, 364.
ווייסמאַן דאַראַ: 419, 421, 423.
ווייסמאַן הערשלייב: 33, 35, 41, 42, 45.
311, 304, 75, 72-73, 60, 54.
ווייצער (-): 409.
וועטשטיין דוד: 188, 190, 243, 246, 250.
וועלנער מענדל: 339, 343, 344, 408.

י

יאַגאַר פּרידאַ: 365.
יאַנדבערג משה: 350.
יאַסלאַווסקי רודאַלף: 385-86.
יאַץ לודוויק: 212.
יאַלער מאַריץ: 252-53, 262, 263, 265.
יאַלער ראַזאַ: 252-53.
יאַלבערבערג וואַלף: 351.
יאַלבערס יעקב: 251-54.
יאַקאַלאַוו (שפּיגל): 315.
יאַבאַינסקי (-): 387.
יאַשיניצקי דר. 5: 453.
יאַשעלאַוו גר: 419, 424.

ב

באַכמאַן פּוילינאַ: 425.
באַכמאַן לעוו: 403.
באַמאַשעווסקי באַריס: 257, 259, 377-81.
באַנקילעוויטש שלמה: 118, 120.
באַרקאַוו זיגמונט: 311, 348, 350.
באַרמאַן מרדכיחיים: 132-33, 140.
באַרעס צילי: 389-90, 442.
באַרעסעראַ עמיליאַ: 34-43.
באַריקאַוו יעוונעני: 380.

ג

באַקאַב פּראָפּ. מאַנעס („משהיאַנסקל“): 883.
408, 339-46, 298, 292, 287-90.
באַרמאַלינע ראַזאַ: 73, 75.

ד

דאַבעל מאַלווינאַ: 359-60, 362-64.
דאַגער אהרן: 86, 94, 96-99, 105, 108, 132.
420, 378.
דאַגער אַנאַ: 132.
דאַמיינער יאַזעף: 220-21.
דאַכמאַן יאַחזק: 414, 437.
דאַכמאַן סאַניאַ: 414, 437.
דאַנדוי שמואל: 348, 350-51.
דאַסטער הערמאַן: 420.
דאַיאַ דוד: 351, 353.
דאַסטיק אַדטער: 425, 427.

דאַלובטשיק סאַניאַ: 365-66.
דאַרדוי יעקב: 237-39, 244, 248, 253, 263.
427, 411, 377, 352, 289.
דאַויק (-): 94, 97-98, 100, 101, 111, 147.
דאַוטהערץ רפאַל: 420.
דאַטמאַן (טופּליאַר): 132.
דאַטמאַן אירל: 142, 171, 208, 214, 216-22.
225-29, 231-32, 235, 237, 239-42, 340.
דאַטמאַן בערטאַ: 393, 436.
דאַטמאַן קאַרלאַס: 393.
דאַטמל דאַלי: 145, 222, 229.
דאַטמל עמיל: 135, 139, 148, 142-44, 171.
214-16, 219, 223-24, 227-29, 235, 287.
291, 239-43, 339-41.
דאַוונאַוו נאַהום: 359-61.
דאַווסמאַן יאַנקל: 183-84.
דאַווסמאַן ליאַרקע: 250.
דאַוועיאַ נינינאַ: 359-90.
דאַבירטינ מרדכי: 382, 385.
דאַבטינ בערטאַ: 425-26.
דאַפּאַס העניע: 178.
דאַרל דר. ששאַרלז וו.: 448, 450, 451.
דאַראַסמאַן אוירווין: 26, 425-26, 433-36.
דאַרינשטיין (-): 315, 327-28.
דאַרנאַר (הערשל): 244, 248-49.

ה

דאַויראַוויטש (-): 378.
דאַשיקאַבמאַן אוירווין: 35-36, 433.
דאַיש יאַחזק: 228-29, 232, 235, 237-38, 242.
249-50, 252, 255, 261-62, 282-83.
384-86, 393-94, 398, 401-02.
דאַיש מינצי: 262.
דאַיאַוו אַסיפּ: 244-46.
דאַיאַוו נתן: 93-94, 108, 111, 116-23, 131.
דאַיקער אהרן: 174-75, 242-43, 247.

ו

דאַלפּערן הַרסח: 425.
דאַלפּערן לעאַ: 410, 425.
דאַפּמאַן נעטי: 383.
דאַרט הערש: 243-44, 246, 249-50, 261.
דאַרשפּעלר זלמן: 408, 410, 427, 428, 434.
437, 442, 440, 454.
דאַרשטיין פּריץ: 299, 375, 403.
דאַרמאַן דוד: 344.

ז

דאַלפּערשטיין ראַזאַ: 383.
דאַלפּסטאַל חנאַ: 194-95.
דאַקסמאַן דוד: 251-52.
דאַמאַל נח: 395, 397, 398.
דאַיכערט מיכאַל: 351.
דאַיינבערג הערמאַן: 250-51, 262.
דאַיינבערג משה: 250, 251, 262.

סימאן סימאן: 365, 387
 סענאל באריוס: 312-14
 סענאל בעמי: 312-13
 סענאלאויטש קלארא: 352
 סעמיאן (-): 53, 52
 סענבראוויטש: 419

ע

עמינער יוסף: 249
 עמינער שרה: 249-50, 315
 עמעראן (דיריזשאר): 307
 עפשטין (-): 311

פ

פאדאמסעע שלום: 263
 פאלאנסקי חוה: 83
 פאלאק (צוויי שוועסטער): 179-80, 175-76
 פאלאקאוו אהרן: 344
 פארד) יצחק הערש: 73
 פארד) מאיר: 33, 35
 פילאווסקי יעקב: 395, 397-398
 פיקאן מאלי: 339, 342, 391, 408-10
 פלאווינא קאמילא: 425, 437
 פערלמאן אהרן: 385, 393-95, 401-306
 פרויאמענט יעקב: 220
 פרענער יעקב: 451

פ

פוקס (-): 286
 פוקס יעקב קאפל: 340
 פיינמאן דיינע: 208-13, 251, 253, 254
 פינקעל (-): 312
 פינקעל לוי: 419
 פישאן אברהם: 24-28, 32
 פישלער בערמאן: 216
 פישמאן משה: 118
 פישלעוויטש (-): 132
 פישערמאן (-): 284
 פישקינד (-): 66
 פערער משה: 313, 315-16, 318
 פעלד יצחק: 443, 447
 פעלדבוים הנה: 427
 פעלדמאן (-): 38-41
 פריד לאזאר: 20, 419-20, 422
 פרידבערג לעאן: 339, 343, 344, 406
 פרידמאן קלארא: 433
 פריילאך ש: 411
 פרענקעל בערנארד: 250

צ

צוקער נחמיה: 339, 343-44, 408-09, 412
 454
 צוקער שלמה: 414-18
 צוקערבערג זינמונט: 165, 174, 177-78
 264, 261, 181-82

זוקס זיליען: 443, 447
 זינגאלד זלמן: 188, 213, 160-62
 זינגאלד סעמאן (זלימער): 188, 213, 188
 זיבערוואן יוסף: 375, 454
 זיבערט יעקב: 145, 304, 311
 זיבערמאן (-): 177, 183, 184-86
 זינגער) זינדל: 34
 זיממאן פעפי: 301, 304-07
 זיוויק ה: 389-90
 זיפאוויעצקי אברהם: 26, 32
 זיפשיץ (-): 308
 זעבעדעוו אהרן: 437, 439-40
 זעבערמאן דוד: 351
 זעווין אבראשא: 427
 זעושינסקא (-): 313, 315-16
 זערער מרים: 360
 זערער שפרה: 451

מ

מאגלעווסקי (-): 31, 33-36
 מארער יוסף: 425
 מארינאוו יעקב: 367-68
 מארינאוו מאקס: 365, 367, 369, 371-73
 375, 377, 379, 381, 383, 387, 417
 מארעווסקי אברהם: 389-90
 מארשא מערי (ציפוקס): 420
 מאשאוויטש מארים: 251, 254-55
 מירע אברהם (אדאלף): 382, 384-85, 389
 390, 392-94, 409, 420-22, 433-34
 מיטקאוויצער (-): 409
 מיכאלעסקא מיכאל: 408-10, 412
 מישראם מאיר: 31, 33-35, 41
 מלאך לייב: 360
 מעדווייערעווא ראיסא: 89, 132, 304
 מעלצער אדאלף: 142, 198, 202-03, 246, 249
 מעסטל יעקב: 401, 402, 405, 425-27

נ

נאטמאנאן יוליוס: 427
 נונער (-): 352
 נונער יצחק: 402

ס

סאבסי אייוויק: 119, 122-26, 128
 סאבסי דוד: 82, 79, 84, 86-88, 90, 95-98
 104, 111-12, 117, 122, 126, 128
 140, 130-32
 סאבסי משה: 85, 88
 סאבסי עמא: 132, 140
 סאמבערג אייוויק: 346, 348-51, 389, 392
 סאמועלאף משה בער: 142, 204-05
 סאמערמאן מאיר: 383
 סאנקע (-): 28
 סאקאלאו לעאניד: 385-86, 389-90, 449
 סטרינדבערג אויגוסט: 439

רֶאפֶּעל אסתר: 110, 227-28, 434, 487, 442, 449
 רֶאפֶּעל זינא: 42, 80, 301, 304-05, 348, 394, 390, 412, 449, 454
 רֶאפֶּעל לייזער: 132
 רייזסאן יונה: 263
 רייען ר' אברהמעלע: 22
 ריכטער משה: 231

ש

שאַפּיראָ (—): 182, 184-85
 שאַר אָנשׂל: 419, 421, 423
 שאַר זינמונט: 159, 161-62, 165-66, 168-71, 179, 184, 179
 שאַר (פרוי מון זינמונט): 159, 164, 169-71, 173, 174-75
 שאַר מאַני: 169, 164, 159, 171, 174-75
 שאַר משה: 155, 158-60, 171-73, 178, 179, 180-86, 218
 שאַר סאַלמשע: 182-83
 שאַר שלמה: 160
 שוואַרץ מאַריס: 23, 419-23, 450-52
 שוואַרץ מישאַ: 420, 454
 שוואַרצבאָרד שלום: 321
 שולמאַן (—): 301, 303-04
 שוסהיים א. 5: 453
 שטיינער (פרוי —): 206-07
 שמעֶרנאָלד יאָשע: 247
 שמראַמער סאַלאַמאַן: 402
 שמרייטמאַן אַדאַלף: 399-09, 425, 451
 שמרייטמאַן קלאַראַ: 425
 שמרענג מאַקס: 156, 159, 173, 252-53
 שיין יוסף: 427
 שיינבערג (—): 311
 שייננאָלד אבא: 26
 שייננאָלד יאָזעף: 384, 389, 392
 שילינג סעם: 249-50
 שילינג ראָואַ: 249
 שיללער פּרידריך: 315
 שלאַסבערג יצחק: 132
 שלאַסבערג סאַניע: 132
 שלום-עליכס: 354, 360, 410
 שמר (נ. ס. שייקעוויטש): 41
 שנעק סאַקוס: 251, 255, 256, 258-60
 שעהנבערג יאָזעף: 200-198, 204-05
 שקליאַר יעקב: 425

צוקערבערג רענינאָ: 165, 174, 177-78, 181-82, 261, 284, 377, 380-81
 צוקערמאַן איידראַר: 365-66, 377-78, 385, 420
 צוקערמאַן קלאַראַ: 420
 ציפּקוס (טויגל) איטע: 42-43, 51, 54, 60, 62-63
 ציפּקוס יעקב־זיירל: 38, 41-42, 44-50, 53, 55, 52, 58-61, 63-65, 72, 74, 79
 ציפּקוס שייקע: 42, 54
 צעלמער לייב: 195

פ

פּאַריסאַן לייבאַ: 408-10, 412
 פּאַליד יעקב: 841-42
 פּאַמינסקי אברהם־יצחק: 115, 117, 126, 131, 132
 פּאַמינסקי אסתר־רחל: 73, 111, 115-17, 131-32, 350, 349, 352, 358-60
 פּאַמפּאַניעוץ אבא: 29, 369, 343-46
 פּאַנמאַר (ליטוואַק): 85-87, 89-99, 111
 פּאַניסקעוויטש פּנתס: 150, 149-50, 153
 פּאַניעווסקי מילי: 85
 פּאַסאַווסקי הערמאַן: 437, 445
 פּאַפּלאַן רוד: 414, 420-22, 427, 449
 פּאַפּלאַן (—): 397
 פּאַץ בנציון: 420
 פּאַץ פיניע: 453
 פּאַון (—): 156
 פּלינגער נתן: 442-43
 פּעסמאַן נעלי: 392
 פּעשיר איידראַר: 420
 פּרעמער לאַויס: 382-84

ק

קאַבינאַוויטש (—): 72-75
 קאַבינאַוויטש (—): 344
 קאַזמאַל באַריס: 102, 106-07, 159
 קאַזמאַל סאַשאַ: 425, 437, 441, 454
 קאַזמעלד הערץ: 391
 קאַזנעווייג איראַ: 414
 קאַזנעבערג (אָ סמושאַ אַ פּריסטאַו): 90
 קאַזנעבערג יאָזעף: 155-56
 קאַפּעל אַרוועז: 427, 434, 437, 442

באמערקטע פעלערן

זייט 21:

וואו עס שטייט „מויעשניקעס“, דארף זיין „סאנישניקעס“.

זייט 29:

אנשמאט „בר-ככבאס ליד“, דארף זיין: דאס ליד פון „בר-ככבא“.

זייט 103:

אנשמאט „דעם סאלאן“, דארף זיין: דעם גארמן פון „בלאנארעדנער סאבראניע“.

זייט 117 (צווייטע און דריטע שורה פון אונטן):

אנשמאט „גובערניע“, דארף זיין: „מיעשטשאנסקאיע אופראווא“.

זייט 123:

אנשמאט „דאס מעבל וואס איז געשמאנען אף דער בינע איז געווען „היים“, דארף זיין: ווייס.

זייט 142, 202 און 246:

ווי עס שטייט פאני ברי, דארף זיין: האני ברי.

זייט 144:

אנשמאט „ישאליקל קום אהיים“, דארף זיין: „ישאליק ארויס!“

זייט 188:

אנשמאט „אין דער בוקאווינער פראווינץ“, דארף זיין: איבער גאלי-ציאנער שמעם.

*Este libro terminóse de imprimir
el quince de marzo del año mil
novecientos cuarenta y seis, en los
Talleres Gráficos Julio Kaufman,
calle Junín 344, en Buenos Aires,
R e p ú b l i c a A r g e n t i n a*

BENTZION PALEPADE

**MEDIO SIGLO
de Teatro Israelita**

(M E M O R I A S)

EDITADO POR:

**COMITE DE HOMENAJE
AL AUTOR**

BUENOS AIRES 1946